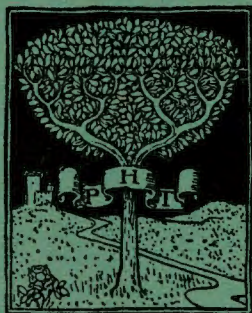

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

1937

UTGIVEN

AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

BENGT HILDEBRAND

ÅRG. XXXVIII.

HÄFT. 1—4

INNEHÅLL.

Sid.

Peter Westman. En vidlyftig Stockholmsköpman under frihetstiden. Av professor ELI F. HECKSCHER, Stockholm	1— 30
Närkes präster under den äldre Vasatiden. II. Av förste amanuensen, jur. kand. F. H. MORSSING, Stockholm	31— 57
Henrik von Falkenbergs anteckningar om danskarnas belägring av Kalmar 1611. Av fil. dr INGEL WADÉN, Stockholm	58— 65
Carl Johan och Mme Récamier. Några otryckta brev i det Bernadotteska Familje-arkivet. Meddelade av docenten TORVALD T:SON HÖJER, Uppsala	66— 74
Ett brev från August Wilhelm von Schlegel till Carl Johan 1814. Meddelat av docenten TORVALD T:SON HÖJER, Uppsala	75— 82
»Kungamakaren» Mörner och Pierre Lapie. En biografisk studie. Med 1 portr. Av CARL-GUSTAF THOMASSON, Lund	83—109
Till Messeniernas släkthistoria. Ett tillägg. Av förste arkivarien fil. dr GUNNAR BOLIN, Stockholm	110—113
Silverskattefyndet och ätten Lohe. Ett meddelande. Med 3 fig. Av amanuensen, fil. lic. GÖRAN AXEL-NILSSON, Stockholm	114—121
Om främmande adels naturalisation och introduktion på svenska Riddarhuset under storhetstiden. Av kapten FOLKE WERNSTEDT, Stockholm. Med efterskrift av fil. kand. JAN LIEGREN, Uppsala	122—164
Släkten Tors(s)low. Med 11 fig. Av läroverksadjunkten VILHELM LJUNGFORS, Malmö	165—217
Holger Rosman in memoriam. Med 1 portr. Av docenten BENGT HILDEBRAND, Stockholm	218—223
Sigrid Leijonhufvud in memoriam. Med 1 portr. Av docenten BENGT HILDEBRAND	224—232
Recensioner	233—295
Georg Norman. Av docenten INGVAR ANDERSSON, Lund	233—234
Livländska ordensstaten och hertig Johans (III) giftermål. Av docenten INGVAR ANDERSSON	234—235
Hertig Carl och Finland. Av B. H—D	235
Svenska Släktkalendern. Av läroverksadjunkten VILHELM LJUNGFORS, Malmö	236
Släkten Kempe. Av AQT	236—238
Sven Lidmans släktbok. Av B. H—D	238—240
Falkenbergsska släktboken. Av AQT	240—241
Zieglerska sockerbagarsläkten. Av överste H. STÅLHANE, Stockholm	241—243
Smärre släktböcker. Av AQT	243—244
Ingenjörer. Av B. H—D	244—245
Svenskt sjuttital. Av B. H—D	246—247
Carl Michael Bellman. Av B. H—D	247—248
Samuel Johan Hedborn. Av lektör teol. dr EMIL LIEGREN, Västerås	248—251
En ny Almquistbild. Av lektör, fil. dr JACOB KULLING, Västervik	251—254
Geijer som politiker. Av fil. lic. EVALD MALMSTRÖM, Stockholm	254—258
Aftonbladet 1830—1835. Av N. F-LL	258—259
Svenska Akademien. Av B. H—D	259—260
Krigskollegium. Av F. W-T	260—261
Robert Sager och norska frågan. Av T. T. H.	261—262
Ladugårdslandet. Av B. H—D	262—263
Herrgårdslitteratur. Av B. H—D	263—264
Kalmarlitteratur. Av B. H—D	265
Skånelitteratur. Av B. H—D	265—267
Uppsalalitteratur. Av B. H—D	267
Finländsk hembygdsvforskning. Av B. H—D	268—269
Smärre bokrecensioner	269—281
Recensioner av svenska allmänna tidskrifter, årsböcker m m.	281—287
Recensioner av svensk hembygdslitteratur	287—290
Recensioner av finländsk, dansk, norsk och baltisk litteratur	291—295
Insända böcker, Frågor och Meddelanden, Notiser	296—300
Personregister. Utarbetat av B. N. P.	301—316

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

TRETTIOÅTTONDE ÅRGÅNGEN

1937

UTGIVEN AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

BENGT HILDEBRAND

STOCKHOLM 1938

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

373565

UTGIVEN MED STATSUNDERSTÖD

INNEHÅLL.

	Sid.
Peter Westman. En vidlyftig Stockholmsköpman under frihetstiden. Av <i>Eli F. Heckscher</i>	1—30
Närkes präster under den äldre Vasatiden. II. Av <i>F. H. Morssing</i> . .	31—57
Henrik von Falkenbergs anteckningar om danskarnas belägring av Kalmar 1611. Av <i>Ingel Wadén</i>	58—65
Carl Johan och <i>Mme Récamier</i> . Några otryckta brev i det Bernadotteska Familjearkivet. Meddelade av <i>Torvald T:son Höjer</i>	66—74
Ett brev från August Wilhelm von Schlegel till Carl Johan 1814. Meddelat av <i>Torvald T:son Höjer</i>	75—82
»Kungamakaren» Mörner och Pierre Lapie. En biografisk studie. Med ett porträtt. Av <i>Carl-Gustaf Thomasson</i>	83—109
Till Messeniernas släkthistoria. Ett tillägg. Av <i>Gunnar Bolin</i>	110—113
Silverskattefyndet och ätten Lohe. Ett meddelande. Med tre fig. Av <i>Göran Axel-Nilsson</i>	114—121
Om främmande adels naturalisation och introduktion på svenska Riddarhuset under storhetstiden. Av <i>Folke Wernstedt</i> . Med efterskrift av <i>Jan Liedgren</i>	122—164
Släkten Tors(s)low. Med en släkttavla och 11 fig. Av <i>Vilhelm Ljungfors</i>	165—217
Holger Rosman in memoriam. Med porträtt och bibliografi över hans viktigaste historiska skrifter. Av <i>Bengt Hildebrand</i>	218—223
Sigrid Leijonhufvud in memoriam. Med porträtt och bibliografi över hennes viktigaste historiska skrifter. Av <i>Bengt Hildebrand</i>	224—232
Recensioner	233—295
Georg Norman. Av <i>Ingvar Andersson</i>	233—234
Livländska ordensstaten och hertig Johans (III) giftermål. Av <i>Ingvar Andersson</i>	234—235
Hertig Carl och Finland. Av <i>B. H—d</i>	235
Svenska Släktkalendern. Av <i>Vilhelm Ljungfors</i>	236
Släkten Kempe. Av <i>Aqut</i>	236—238
Sven Lidmans släktbok. Av <i>B. H—d</i>	238—240
Falkenbergiska släktboken. Av <i>Aqut</i>	240—241
Zieglerska sockerbagarsläkten. Av <i>H. Stålhane</i>	241—243
Smärre släktböcker. Av <i>Aqut</i>	243—244
Ingenjörer. Av <i>B. H—d</i>	244—245
Svenskt sjuttital. Av <i>B. H—d</i>	246—247

	Sid.
Carl Michael Bellman. Av <i>B. H—d</i>	247—248
Samuel Johan Hedborn. Av <i>Emil Liedgren</i>	248—251
En ny Almqvistbild. Av <i>Jacob Kulling</i>	251—254
Geijer som politiker. Av <i>Evald Malmström</i>	254—258
Aftonbladet 1830—1835. Av <i>N. F—ll</i>	258—259
Svenska Akademien. Av <i>B. H—d</i>	259—260
Krigskollegium. Av <i>F. W—t</i>	260—261
Robert Sager och norska frågan. Av <i>T. T. H.</i>	261—262
Ladugårdslandet. Av <i>B. H—d</i>	262—263
Herrgårdslitteratur. Av <i>B. H—d</i>	263—264
Kalmarlitteratur. Av <i>B. H—d</i>	265
Skånelitteratur. Av <i>B. H—d</i>	265—267
Uppsalalitteratur. Av <i>B. H—d</i>	267
Finländsk hembygdsvforskning. Av <i>B. H—d</i>	268—269
Smärre bokrecensioner	269—281
Recensioner av svenska allmänna tidskrifter, årsböcker m. m.	281—287
Recensioner av svensk hembygdslitteratur	287—290
Recensioner av finländsk, dansk, norsk och baltisk litteratur	291—295
Insända böcker	296—297
Frågor och meddelanden	298—299
Notiser	300
Personregister. Utarbetat av <i>B. N. P.</i>	301—316

Illustrationer.

Översten frih. Carl Otto Mörner	85
Amirallöjtnanten Lars Roderskiölds silverbägare	115
Förgyllda silverskedar 1704 från brukspatron Johan Lohe d. y:s begravning	117
Köpmannen Henrik Lohe	119
Kyrkoherden Hans Mortensen Torslows namnteckning 1674	167
Stadskommisiter Mårten Hansson Torslows namnteckning 1687	169
Kyrkoherden Hans Henrik Torslows namnteckning 1709	170
Skådespelaren och teaterdirektören Olof Ulrik Torsslow	178
O. U. Torsslow som Ludvig XI	180
Sara Torsslow som Tante Bazu	182
Skådespelerskan Helfrid Kinmansson, född Torsslow	184
Skådespelaren Harald Torsslow	185
Skådespelerskan Valfrid Moberg, född Torsslow	189
Stadskommisiter Severin Hansson Torslows namnteckning 1685	193
Vice häradshövding Olof Johan Torsslow	207
Fil. dr Holger Rosman	218
Fil. dr Sigrid Leijonhufvud	224

I avdelningen Recensioner behandlade skrifter.

	Sid.
Acta Wrangeliana, anm. av Aquat	281
AFZELIUS, C., Bröderna Wollgemuth	269
AHNLUND, N., Ladugårdslandet, anm. av B. H—d	262
» » Nya Sverige (Delaware)	269
ALMQUIST, JOH. AX., Stockholms stads tänkeböcker	269
ANDERSSON, I., En nederländsk konstnårs brev till Erik XIV	270
ANTHONI, E., Konflikten mellan Hertig Carl och Finland, 2, anm. av B. H—d	235
AREEN, E., Ottenby	270
ARNELL, S., Die Auflösung des livländischen Ordensstaates, anm. av I. Andersson	234
ARNOLDSSON, S., Svensk-fransk krigs- och fredspolitik i Tyskland 1634—1636	270
BABINGER, F., C. J. Hildebrandt's dreifache schwedische Gesandtschaftsreise	270
Baltisk litteratur	234, 281, 294 f.
BELLMAN, C. M., Samlade skrifter, anm. av B. H—d	247
BERGMAN, BO, Edvard Mauritz Swartz	259
BERGMAN, E., Dalsländska släktforskare	288
BLOMQUIST, R., Fru Görvels gård i Lund	266
BOGREN, Y., Den kyrkliga försvenskningen av Skånelandskapen och Bohuslän	270
[BONNIER], Albert Bonniers förlag 100 år	271
BRENNER, A., m. fl., Ingå, Fagervik, Degerby, anm. av B. H—d	268
CARPELAN, T., Finlands adelskalender, anm. av E. v. Born	292
» » Åttartavlor för de på Finlands riddarhus inskrivna ätterna	291
Dædalus	285
Dalalitteratur	277, 288
Dalarnas Hembygdsbok	288
Dalslandslitteratur	288
Danmarkslitteratur	274, 293 f.
DÖBELN, E. von., se FRIES, TH.	
EDLING, N., Lagläsaren Per Larssons dombok 1638	271
ELGENSTIERNA, G., Svenska släktkalendern, anm. av V. Ljungfors	236
ENANDER, B., se Svenska medeltidsregister.	
ESSEN, R., Robert Sager och den norska frågan, anm. av T. T. H.	261
ESSEN-MÖLLER, E., Drottning Christina	271
Estlandslitteratur, se Baltisk litteratur.	
FABRITIUS, A., Hans Majestæt Kong Christian X og hans Slægtninge	293
FALKENBERG, F., Falkenbergska släktboken, anm. av Aquat	240
Fataburen	284
Finlandslitteratur	235, 268, 274, 291 ff.
FOGELQVIST, T., Samuel Johan Hedborn, anm. av E. Liedgren	248
Fornvårdaren	288
Fornvännen	282
[Fribyggare-Sällskapet], Till Fribyggare-Sällskapets etthundrafemtioårs-jubileum	271
FRIES, TH., o. v. DÖBELN, E., Uppsala universitets matrikel	280
Från Gästrikland	288
Från stenålder till rokokko, festskrift till Otto Rydbeck	276
Föreningen Gamla Halmstads Årsbok	288
Genealogiska Samfundets i Finland Årsskrift	291
Genos	291
GRANLUND, S., Granlund, släkt, anm. av Aquat	243
GRIMBERG, C., Svenska folkets underbara öden, supplement	272
Gästriklandslitteratur	277, 288
GÖRANSSON, J., Aftonbladet som politisk tidning 1830—1835, anm. av N. F—ll	258
Göteborgslitteratur	280
HALL, R., Årsböcker i svensk undervisningshistoria	272
Hallandslitteratur	288
HALLBERG, B., Lagmannen Harald Almqvists levernesbeskrivning, anm. av D. A.	272

	Sid.
HAMMARSKIÖLD, L., Gustav II Adolfs artilleri	273
HEDIN, G., Ett svenskt jernverk, Sandviken	277
HERDIN, K. W., Uppsala på 1600-talet; dens., Bygge och bo i äldre tider; dens., Gammalt och nytt, anm. av B. H—d	267
HESSSELMAN, B., Bröllopsdikter på dialekt	273
HESSLER, C. A., Geijer som politiker, anm. av E. Malmström	254
HILDEBRAND, B., C. J. Thomsen och hans lärda förbindelser i Sverige 1816— 1837	274
Historisk Tidskrift	281
» » för Finland	291
HÖFRÉN, M., Herrgårdar och boställen, anm. av B. H—d	263
HUMBLE, S., och KEMPE, E., Släkten Kempe, anm. av Aqut	236
HYLANDER, E., se INDEBETOU, G.	
Hyltén Cavallius-Föreningens Årsbok	290
HÖJER, T. T:SON, Bernadotte und Davout	274
INDEBETOU, G., o. HYLANDER, E., Svenska Teknologföreningen 1861—1936, anm. av B. H—d	244
JOSEFSON, R., Andreas Knös' teologiska åskådning	274
Jänten	288
Kalmar Läns Fornminnes-Förenings Meddelanden	265
Karolinska Förbundets Årsbok	283
Katalog över Stadshistoriska Institutets registersamling	278
KELLGREN, J. H., Samlade skrifter	279
KEMPE, E., se HUMBLE, S.	
KENKMAA, R., Tallinna Linnaarhiivi Vanim ürik 700-aastane	295
KERKKONEN, M., Pehr Kalm	274
KORNERUP, B., J. P. Mynsters Visitatsdagböger	294
KUMLIEN, KJ., se Svenska medeltidsreger.	
LEHMANN, P., Skandinaviens Anteil an der lateinischen Literatur und Wissen- schaft des Mittelalters	274
LEWENHAUPT, A., Svenskt sjuttioal, anm. av B. H—d	246
LIDMAN, S., Blodsarv, anm. av B. H—d	238
LIDNER, B., Samlade skrifter	279
[LINDHAGEN, C.], Carl Lindhagens memoarer, 2, anm. av A. Almhult	275
Linköpings Biblioteks Handlingar	289
Livrustkammaren	286
Lundalitteratur	266
Lychnos	282
MAGNUSSON, G., Sockerbagaren genom tiderna, anm. av H. Stålhane	241
Malmö Fornminnesförenings Årsskrift	266
MANGÅRD, C., Richard Dybeck, anm. av B. H—d	275
Meddelanden från Kungl. Akademien för de fria konsterna	286
» » Riksheraldikerämbetet	285
» » Svenska Riksarkivet	285
Minnen från Hälsingborg och dess skola	266
MÅRTENSSON, L., Förteckning över Bondeståndets ledamöter vid riksdagarna 1710—1800	275
Nationalmusei Årsbok	286
NEWMAN, E., Evangeliska alliansen	276
Nidaros og Stiklestad, Olavs-jubileet	294
NORDBERG, A., En gammal Norrbottensbygd	289
NORDENFLYCHT, HEDV. CHARL., Samlade skrifter	279
Nordisk Numismatisk Årsskrift	286
Nordisk Tidskrift	286
» » för Bok- och Biblioteksväsen	282
NOREEN, E., o. WENNSTRÖM, T., Arboga stads tänkebok	270
Norgeslitteratur	261, 294
Norra Allbo Hembygdsförenings Årsbok	290
Norrbotten	289
Norrlandslitteratur	269, 289

	Sid.
OLSSON, H., Carl Jonas Love Almquist till 1836, anm. av J. Kulling	251
OLSSON, M., Riddarholmskyrkan, 2	276
PALME, S. U., Borgmästare Eric Kyhlmans berättelse om sin tjänstetid i Sigtuna	276
Personalhistorisk Tidskrift	293
PLEIJEL, H., Ungkyrkorörelsen i Sverige	276
Pommersk litteratur	237, 247, 270
RASMUSSEN, N. L., Daniel Warou	287
Rig	284
RUNIUS, J., Samlade skrifter	279
Samfundet S:t Eriks Årsbok	287
Sancte Christophers Gilles Chroenica, 9—11	265
SANTESSON, C., Bernh. von Beskows brev till Esaias Tegnér	260
Scandia	282
SCHÜCK, H., Svenska Akademiens historia, 4—5, anm. av B. H—d	259
SEITZ, H., Äldre svenska glas med graverad dekor	277
SELLING, G., Svenska herrgårdshem under 1700-talet, anm. av B. H—d	263
SETTERWALL, KR., se Svensk historisk bibliografi.	
SJÖDIN, L., Gamla papper angående Mora socken, 2. Arvid Siggeßons brev- växling	277
SJÖSTRÖM, F. W., Kopparslagaresläkten Sjöström, anm. av Aqut	244
Skånelitteratur	244, 265, 270
Skånes Hembygdsförbunds Årsbok	265
Skånsk Kalender	265
Smålandslitteratur	243, 264, 265, 290
STECKZÉN, B., Krigskollegii historia, 2—3, anm. av F. W—t	260
STERNHJELM, G., Samlade skrifter	279
Stockholmslitteratur	247 f., 258, 259 f., 262, 270, 271, 275, 276, 278, 287 f.
Stockholms stads arkivnämnd och stadsarkiv, årsberättelse	288
STÅLHANE, H., En misslyckad kungamiddag	278
SVALENIUS, I., Georg Norman, anm. av I. Andersson	233
SVANFELDT, G., Posten 1768—1769	278
SVANSTRÖM, R., se Svenska medeltidsregester.	
Svenska Exlibrisföreningens Årsbok	287
» folkrörelser, 2	278
» författare utg. av Svenska Vitterhetssamfundet	279
» Linné-Sällskapets Årsskrift	285
» medeltidsregester, utg. av S. TUNBERG genom B. ENANDER, KJ. KUM- LIEN o. R. SVANSTRÖM	280
Svensk historisk bibliografi av KR. SETTERWALL, reviderad av S. ÅGREN	277
» Tidskrift	286
Sveriges kyrkor	276
Svio-Estonica	294
SÖDERHJELM, ALMA, Georg Carl von Döbeln	279
Södermanlandslitteratur	246
The Central State Archives (Tartu)	294
TINGVALL, S., Aderton medicinares gemensamma härstamning	287
TISELL, H. G., Karolinen general von Buddenbrock	279
TUNBERG, S., se Svenska medeltidsregester.	
Upplands Fornminnesförenings Tidskrift	290
Upplandslitteratur	271, 290
Uppsållalitteratur	267, 280
Ur Lunds Katedralskolas historia	266
WAHLSTEDT, A., Minnespenningar över enskilda svenska män och kvinnor	287
WALLERSTRÖM, A., Svenskt näringsliv	280
WERNSTEDT, F., Ur riddarhusgenealogiernas historia	291
Vetenskapsakademiens Årsbok	284
Vetenskaps-Societetens i Lund Årsbok	284
[WIKNER, P.], Pontus Wikner	280
WIMAN, C., Bergmästare Per Öberg	281
Värmland förr och nu	290

	Sid.
Värmlandslitteratur	281, 290
Västgötalitteratur	244
Västmanlandslitteratur	270, 275
ÅGREN, S., se Svensk historisk bibliografi.	
ÖHLIN, P., Kringlarpssläkten, anm. av Aqut	244
Ölandslitteratur	270
Östgötalitteratur	249, 289

FÖRKORTNINGSLISTA.¹

AOSB	= Rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brevväxling.
ATA	= Antikvarisk-topografiska arkivet, Vitterhetsakademien.
BSH	= Bidrag till Skandinaviens historia, utg. av C. G. Styffe.
DS	= Svenskt Diplomatarium (Diplomatarium Suecanum), utg. av J. G. Liljegren, B. E. Hildebrand, E. Hildebrand och S. Tunberg.
GFR	= Konung Gustaf den förstes registratur.
HH	= Historiska Handlingar.
HS	= B. E. Hildebrand, Sv. sigiller från medeltiden.
HSH	= Handlingar rörande Skandinaviens historia.
HT	= (svensk) Hist. Tidskr.
KHÅ	= Kyrkohist. Årsskrift.
NTBB	= Nordisk Tidskrift för Bok- och Biblioteksväsen.
PHT	= Personhistorisk Tidskrift.
RPB	= Svenska Riks-Archivets Pergamentsbref.
RR	= Riksregistraturet.
SAT	= Svenska Autografsällskapets Tidskrift.
SD	= Svenskt Diplomatarium fr. o. m. år 1401, utg. av C. Silfverstolpe och K. H. Karlsson.
SFSS	= Samlingar utg. av Svenska Fornskrift-Sällskapet.
SRA	= Svenska riksdagsakter.
SRAP	= Sveriges Ridderskaps och Adels Riksdags-Protokoll.
SRS	= Scriptores rerum Suecicarum medii ævi.
ST	= Sverges Traktater, utg. av O. S. Rydberg.
KA	= Kammararkivet.
KrA	= Krigsarkivet.
KB	= Kungl. Biblioteket.
LA	= Landsarkiv.
LUB	= Lunds Universitetsbibliotek.
RA	= Riksarkivet.
UUB	= Uppsala universitetsbibliotek.
VA	= Kungl. Vetenskapsakademien.
VHAA	= Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.

¹ Jfr även förkortningslistan i Sveriges Statskalender.

Peter Westman.

En vidlyftig Stockholmsköpman under frihetstiden.

Av Eli F. Heckscher.

Det är icke åt en ledande figur inom Stockholms köpmansvärld som efterföljande sidor äro ägnade. Att Peter Westman blivit föremål för studium beror närmast på rikedomerna av ett från honom härstammande, upplysande och eljest jämförelsevis tunn-sått material, som genom en revolutionerande händelse i hans liv har kommit att räddas över i offentlig vård. I vissa hänseenden kastar materialet emellertid ljus över viktiga sidor av tidens vanliga handelsförbindelser, medan det i andra knappast har betydelse utöver personen själv och kanske ett mindre antal av hans likar. Slutligen är det äventyrliga i en del av de öden, som handlingarna återge, i sig själv av ett visst intresse.

Peter Westmans affärsarkiv ingår i Riksens ständers manufakturkontors (i Riksarkivets Östermalmsavdelning förvarade) arkiv. Vad som ger det ett särskilt värde är en ovanligt rikhaltig samling affärsbrev, och själva rikhaltigheten bidrar i hög grad till Westmans karakteristik. De mottagna breven äro ojämförligt rikligare representerade än de avsända, omfattande tioårsperioden 1733—42 (jämte några senare), fastän visserligen långt ifrån utan luckor mellan dessa två år; tillsammans fylla de sex buntar. Därtill komma sedan två band utgående skrivelser, i vanlig registraturform, omfattande tiden fr. o. m. 1729 t. o. m. början av 1735. De egentliga räkenskaperna äro betydligt torftigare, endast en huvudbok och en dagbok för ett enstaka år, 1731, sålunda för en äldre tidpunkt än breven beröra; övriga handelsböcker innehålla endast olika kalkyler o. dyl. Frånsett spridda handlingar av ett slag, som längre fram kommer att framgå, innehåller arkivet också avskrifter av offentliga längder, indirekt likaledes belysande för Westmans egen uppfattning om sin betydelse och, oavsett detta, mycket värdefulla bidrag till Stockholms handelsliv på 1730- och 1740-talen. För

min framställning av Westmans handelsverksamhet har den överströmmande mängden ankomna brev varit en huvudkälla, trots att jag icke har genomgått dem alla, medan den senare och mer dramatiska delen av hans öden har kunnat belysas också med material utanför hans eget arkiv.

Westmans personliga data, utanför hans verksamhet, har jag ej gjort till föremål för särskild undersökning, vilket kanske är en brist. I Örnbergs Svenska ättartal uppges han ha varit född omkring år 1700, detta tydligen med stöd av en notis i Inrikes Tidningar 1785, att han skulle ha dött — utanför Sverige, varom mer i det följande — i sitt 85:e år 1785; och det antagna födelseåret förefaller rimligt.¹ Han uppgav sig själv i en inlaga till drottning Lovisa Ulrika (odat., förmodligen från 1753) vara »en infödd Dale Carl».² I övrigt är hans förhistoria mig okänd, men av ett brev från hans mor Christina Ström år 1742 — tydligen skrivet av hennes systerdotters man — kan man med ganska stor säkerhet sluta, att det åtminstone ej fanns någon ärvd förmögenhet, ty modern säger sig ha tagit upp 75 d. k. m. (25 d. s. m.) på sina »damask kläder» som pant och ber sonen »intet ledsnas ved mig för så många utgifter skull».³

Peter Westman skall — fortfarande enligt Örnberg — år 1730 ha gift sig med Anna Corssar, dotter till handelsmannen i Stockholm Anders Corssar, vilket senare är otvivelaktigt. Det vore lätt att lämna fylliga upplysningar om släkten Corssar, men det skulle föra mig utanför mitt ämne. Jag inskränker mig därför till påpekningen, att Anders Corssar tecknade fem lotter i Alingsås manufakturverk och står i dess lottbok vid sidan av många höga herrar ur det blivande hattpartiet; också det faktum att en av sönerna, d. v. s. Peter Westmans svågrar, Carl Corssar, hade Alingsås' varor under händer, och ett par år var faktor i Riksens ständers manufakturkontor, tyder på förbindelse med de industriella hattkretsarna, vilket har ett visst intresse i samband med Westmans egna, senare öden.⁴ Svärmodern, alltså Anders Cors-

¹ Örnberg, Svenska ättartal, IX, s. 468, XI, s. 238 med not 7.

² W:s arkiv: Strödda räkenskaper och koncept 1730—50-talen, I.

³ Brev dat. Sigtuna 2/7 1742, med samma stil som ett brev från systerdotters man Erich Kiellman 12/4 samma år (i brevsamlingen).

⁴ För det föregående: G. H. Stråle, Alingsås manufakturverk (1884), s. 311; min uppsatssamling Ekonomi och historia (1922), s. 280; J. A. Almqvist, Kommerskollegium och Riksens ständers manufakturkontor samt konsulsstaten (1912—15), s. 487. Ett par av Carl Corssars bröder förefalla alldeles misslyckade, att döma av brev av och om dem i Westmans arkiv; från en av dem, Johannes eller John, förekommer t. ex. en rad brev från Gibraltar, skrivna med alldeles hjälplös handstil och språkbehandling, på en nästan otrolig engelsk-svensk rotvälsla (Jag beder att ni ville vara

sars hustru, skall ha varit styvdotter till Thomas Tottie, den kända släktens svenske stamfar, och några andra medlemmar av släkten Tottie ha konti i Westmans huvudbok för 1731. Eljest är det inga av »Skeppsbroadelns» representanter som man möter i Westmans papper, utom Claes Grills något yngre broder Abraham, som vid den tiden (1737) var svenska statens kommissarie i Helsingör och med vilkens firma Westman stod i förbindelse; att det också förekom en något mer personlig kontakt mellan dem torde man kunna sluta av att Abraham Grill, när han tackade för ett kondoleansbrev, kallade Westman sin »högt ärade Herr Broder». I huvudsak hörde emellertid både Westman själv och hans krets av inhemska affärsvänner och bekanta uppenbarligen till ett lägre köpmansskikt. På sätt och vis gör det hans verksamhet ännu mer påfallande.

Ty när man tar för sig Westmans korrespondens, är det första som slår en den nästan enastående vidsträcktheten i hans handelsförbindelser; så till vida hade han fog för sitt skrytsamma påstående från en senare tidpunkt, att hans namn var känt i alla Europas handelsstäder. Om man till en början lämnar Sverige-Finland åsido och följer Europas kust från Östersjöprovinserna söderut, finner man nämligen brev från korrespondenter åtminstone i följande städer: Reval, Riga, Libau, Königsberg, Danzig, Lübeck, Helsingör, Hamburg, Amsterdam, Middelburg, Leeds, Fakenham, Yarmouth, London, Paris, Bordeaux, Bayonne, Lissabon, Cadiz, Malaga, Alicante, Montpellier, Marseille, Valence, Genua, Livorno och Venedig — således tillsammans 27 städer utefter Östersjöns, Nordsjöns, Medelhavets och Adriatiska havets kuster, jämte några uppe i landet. De inhemska förbindelserna voro ej fullt lika vidsträckta, men gällde i alla fall — utanför Stockholm — Göteborg, Åbo, Norrköping och Landskrona med en viss regelbundenhet och mer sporadiskt t. ex. Gävle, Umeå, Uleåborg, Nyköping och Karlskrona. Också i andra hänseenden inrättade sig Westman på ett sätt som man knappast skulle ha väntat av annat än en köpman i första ledet. Så t. ex. lät han göra sig s. k. utskeppningsböcker, med uppgifter om alla från Stockholm utgående fartyg, deras skeppade varor och dessas olika ägare, för sex olika år, och därutöver stora utskeppningstabeller för Stockholm som helhet under tre år. Den som kostade på

så goder och tåg in konsideresin och göra som ting för mig, ty jag är in grett wantt ty jag har ingen till att trotsa pån bätt ni, jag beder att ni ville skicka mig som ting ty jag är wors än en beggar» o. s. v.).

Peter Westmans utskpeppningar 1737—1745

Efter de i hans arkiv bevarade utskpeppningsböckerna för Stockholm, jämförda med handelsstatistiken

V a r o r	1737	1739		1741		1744		1745	
		Absolut	I procent av Riket Sthlm	Absolut	I procent av Riket Sthlm	Absolut	I procent av Riket Sthlm	Absolut	I procent av Riket Sthlm
Stångjärn Sk &	619: 4	436: 17½	0.1	118: 12½	0.0	3 842: 5	1.0	2 443: 2	0.7
¾ tums fyrkant . . .	46: 11½	50: 15	0.4	58: 18	0.6			105: 11	1.5
Kuippjärn	17: 2	9: 17½	0.0			112: 15	7.2	10: 19½	5.7
Bultjärn						175: 11	4.6	20: 5	0.8
Stål	11: 5							2: 18	—
Bandjärn									
Bräder Tolfte	365	284	0.2	90	0.0				
Klappholt St.		1 977	—						
Tjära Tunnor	432	732	1.8	60	0.1				
Beck	304								
Ostindiska varor . D. s. m.	2 050	100: —	0.0						
Vinsten Fat	4								
Totalt exportvärde D. s. m.	11 524: —	7 477: —	0.1	2 072: —	0.0	41 303: —	0.4	25 825: —	0.3

sig en sådan apparat borde väntas ha haft stora intressen i huvudstadens handel som helhet, dess fördelning på honom själv och hans konkurrenter.

Till en början äro emellertid just de längder Westman skaffade sig ägnade att ta forskaren ur en dylik villfarelse. Bifogade tabell anger vad man kan draga ut ur längderna i fråga om omfånget av Westmans egna exporten för de fem åren 1737, 1739, 1741, 1744 och 1745, under jämförelse med rikssiffrorna för de fyra senare av dessa år, ävensom med siffror för Stockholm (totalsiffrå det enda av åren då Stockholms exportvärde relativt lätt kan fastställas). Som man ser av procenttalen, var det endast några tiopdels procent av landets eller Stockholms utrikeshandel som föll på honom; och för ett av de redovisade åren, nämligen 1741, var andelen rent försvinnande.

Nu är det givet, att även en ganska betydande enstaka köpman icke annat än i undantagsfall kan väntas ha slagit under sig någon väsentlig del av hela landets handel; och en riktig föreställning om Westmans roll får man därför först genom jämförelse med andra Stockholmsköpmäns utskeppningar för samma år. Tabeller för de viktigaste bland dessa, uppställda på samma sätt som den här för Westmans del återgivna, ha utarbetats; men på detta ställe är det nog att meddela slutsiffrorna för de viktigaste köpmännens exportvärden under de tre år, 1737, 1744 och 1745, då Westmans egna exporten voro störst (i d. s. m.):¹

	1737	1744	1745
Carlos & Claes Grill . . .	222 206	168 463	22 910
Francis Jennings . . .	200 232	298 162	282 710
Samuel Worster . . .	186 048	200 626	93 000
Campbell & Mould . . .	163 602	—	—
William Maister . . .	125 535	32 329	33 315
Alnor & Issendorff . . .	104 252	127 200	54 205
G. Kierman . . .	96 836	29 840	137 998
Th. & A. Plomgren . . .	42 962	64 692	131 389
Joh. H. Lefebure . . .	35 810	176 388	206 614
J. Grawer . . .	—	243 984	238 704

Trots att växlingarna för de särskilda köpmännen, såsom synes, äro mycket stora mellan olika år, framgår Westmans obetydlighet i jämförelse med dem, också när hans utskeppningar voro som störst. Till jämförelse med hans andel i rikets export, högst 0.4 %, må också nämnas andelen i rikssiffrorna för den största

¹ Utskeppningsböckerna innehålla som regel endast kvantitetsuppgifter, och värdena ha framräknats med ledning av handelsstatistikens enhetsvärden.

exportören under vart och ett av samma år: 4.7, 3.0, 3.4 och 3.7 %.

Om man efter denna allmänna översikt går till Westmans brev, så blir sammanhanget småningom klart, också om det fortfarande kvarstår en viss undran med hänsyn till de medverkande parterna — närmast motpartens — motiv för den verksamhet som kommer till synes.

I den mån Westmans verksamhet över huvud taget bestod i varuhandel, är dess karaktär lätt att både fastställa och angiva. Exportsidan framgår redan av den förut meddelade tabellen, och den omfattade landets alla viktigare exportvaror, främst järn, tjära och trävaror. Därtill kom också en hel del, som uppenbarligen härstammade från Ostindiska kompaniets, främst för re-export avsedda importvaror, nämligen olika slags indiska och kinesiska vävnader — som ju också ha satt spår i tabellen — ävensom te, sago, gallingall, kinarot m. m.¹ Liksom i fråga om Sveriges utrikeshandel som helhet var importen i Westmans händer betydligt mer brokig; den omfattade salt, i enstaka fall mjöl, oftare vin, brännvin, russin, sydfrukter och annan frukt, tobak, tvål, textilvaror, strumpor m. m. I hans inre handel återkommo naturligtvis samma olika varuslag, möjligen tillökade med något flera ostindiska. Däremot kan man icke se, att han — i likhet med sin svärfar — skulle ha idkat detaljhandel, trots att en av hans inhemska korrespondenter antog det; när han år 1741 bodde i Christopher Paulis hus, hade han enligt mantalslängden inga andra tjänare än en gosse, två pigor och en amma, vilket förefaller otillräckligt för en handelsbod vid sidan av mycket stor utrikeskorrespondens; den malmgård han ägde beboddes av en trädgårdsmästare eller trädgårdsdräng och kan alltså icke heller ha haft något med detaljhandel att göra.

Varuhandeln hade åtminstone två mycket upplysande karaktärsdrag, av vilka det ena framgår av vad som just har sagts. Det bestod i den nästan fullständiga frånvaron av specialisering. Icke nog med att Westman var importör lika mycket som exportör; han inskränkte sig dessutom icke i någondera egenskapen till en särskild vara eller varugrupp. Förklaringen ligger främst i den kvarstående karaktären av natura-byte i utrikeshandeln. När Westman hade svårigheter att fullgöra sina utländska betalningsförpliktelser, vilket var fallet från början till slut, så fick han

¹ Varorna i den svenska handeln med Ostindien redovisas hos J. F. Nyström, *De svenska ostindiska kompanierna* (1883), importvarorna i tab. 1.

ibland av sina utländska affärsförbindelser uppmaning att försöka skaffa exportvaror i utbyte mot vad han hade importerat, t. ex. järn och tjära emot strumpor; och i själva verket var det också på det sättet, som själva varutransaktionerna avvecklades, såsom det följande kommer att visa. I ett sådant läge var det ju omöjligt att hålla sig till utrikeshandelns ena sida, och det var därutöver mycket svårt att handla endast med vissa varor, ty man fick ta vad man kunde få.

Medan denna egenskap hos Westmans varuhandel innebar en kvarleva från mycket äldre tider, så var det andra karaktärsdraget tvärtom uttryck för något, vari han skilde sig från äldre tiders svenska affärsmän — och för övrigt också från många, kanske flertalet, av sina samtida. I hans fall var det nämligen fråga om ren köpmanshandel, utan något samband med produktion, ja, man kunde nästan säga: utan samband med producenterna, liksom å andra sidan med konsumenterna. Att detta skall ha varit fallet med den utländska sidan av handeln låg visserligen nästan i sakens natur och var ingen nyhet; redan uppräknningen av de städer, med vilka Westman handlade, visar, att han endast undantagsvis kom förbi hamnstäderna. Detta var som sagt bara naturligt, men desto mer påfallande är det, att också hans inhemska affärsförbindelser såvitt man kan se nästan enbart utgjordes av köpmän. Icke en enda direkt kontakt med svenska järnbruk framträder i korrespondensen, trots att järn var Westmans viktigaste exportvara; när man kan följa proveniensen var säljaren köpman, icke producent. Utomlands var denna typ av ren köpman långt äldre än i Sverige, under 1600-talet särskilt företrädd i Holland och England; och när Sveriges förste ekonomiske skriftställare, Johan Classon Risingh, skulle teckna en bild av handelns storhet och allvar, var det en sådan köpman efter holländskt mönster, som han framställde.¹ Westman kom i så måtto att motsvara Risinghs ideal — visserligen långt ifrån i andra hänseenden.

Den nyss påpekade karaktären av byteshandel var visserligen så långt som möjligt ifrån att innebära frånvaro av växeltransaktioner. Det förhåller sig tvärtom så, att affärsbrevet nästan till nio tiondelar handla om operationer utan någon grundval i materiella föremål alls, med andra ord om kredit och utjämning av kredit, förmedlade genom växlar, så att korrespondensens hu-

¹ Se t. ex. min Sveriges ekonomiska historia från Gustav Vasa, 2:a boken (1936), s. 695 f.

vudinnehåll rör sig om en oavbruten serie växelrytterier. Man är därmed framme vid det mest karakteristiska i Peter Westmans affärsrörelse, och brevväxlingen med de utländska handelsfirmorna i olika länder företer därvid en enformighet, som utesluter tanken på att relatera förloppet i fall efter fall. Det enda rimliga blir att välja ut ett fåtal fall, som få representera alla de andra, endast med kompletteringar som visa de olika förloppens förbindelser med varandra.

Jag skall göra början med ett av de handelshus, som spelade den största rollen i korrespondensen, särskilt i början. Det är en av de två Londonfirmor, med vilka Westman främst brukade driva handel, Pat. & Rob:t Macky. För år 1733 förekomma 54 brev från denna firma, sålunda mer än ett i veckan, och i Westmans registratur har man hans egna svarsbrev. I början talas det om att Londonfirman hade sänt honom strumpor till försäljning och föreslog byte mot järn och bräder, vilket jag redan har påpekat som karakteristiskt för den effektiva handeln; i verkligheten hade Westman vid den tidpunkten redan sålt strumporna till en handelsman och manufakturist i Norrköping, Paul Christopher Braad, att betalas just på det angivna sättet, med järn, tjära eller bräder. Transaktionerna började alltså icke blott harmoniskt utan också korrekt. Men kort efteråt inträdde det för Westmans verksamhet karakteristiska. Han drog växlär på Macky för £ 700 och lovade att med nästa post remittera växlär på 3,100 rdr [hamb. ell. holl.] banko, vilket var ett något större belopp. Macky lovade att acceptera växlarna men fortsatte: »Emellertid skulle vi vilja utbedja oss att upplysa Eder om (vilket vi smickra oss med att Eder uppriktighet icke skall missförstå), att Ni enligt vår mening måste förlora betydligt genom dessa transaktioner, och vi skulle hjärtligen önska något annat sätt att uppbringa medel, mindre dyrbart för Eder och mer behagligt för oss. Ty Ni inser lätt, huru vi genom dröjsmål med en postlägenhet eller liknande kunna bli besvikna på återbetalning; och kreditens löptid måste vara så kort, förlusten på växelkursen så uppenbar och så betydlig, att det fordras en sällsynt gynnsam handel för att tåla sådana avdrag; under mellantiden ha vi bundit oss för ett mycket stort belopp och så långt i förväg, utan några reella effekter till vår säkerhet, medan vi väntade att Eder last med [skepparen] Kitteridge skulle visa sig värdefull och vålla oss mindre besvär.»

Macky fick många tillfällen till samma slags påpekningar. Väx-

lärna på 3,100 rdr kommo visserligen, men de måste skickas till Amsterdam för att där säljas; och Westman uppmanades att lämna kredit på Amsterdam eller Hamburg, när han drog på Macky. I det därpå följande brevet förklarade Macky sig än en gång böra avråda från fortsättningen; räntekostnaden skulle enligt deras mening bli 20 %, mer än handeln på något sätt kunde bära, och de voro ytterligt ovilliga att trassera på Hamburg och Amsterdam, vilket skadade deras kredit, när kursen på dessa platser var så hög (med vårt sätt att uttrycka oss: så låg) som då. I ett därpå följande brev sände de en kontokurant, som för Westman visade så stor skuld till dem som £ 3,337, motsvarande ungefär 13,700 rdr banko; brevet slutar: »Därför begära vi än en gång att Ni remitterar till oss och lämnar sådana affärer, varvid Ni i hög grad skulle göra förbundna, Sir, Edra ödmjukaste tjänare...» I ett postskriptum erkände de emellertid ett brev från Westman, enligt vilket £ 688 honorerats, men — tillade de — »gjorda» växlar på Hamburg hade ingen köpare i London, och tillsägelsen att göra slut på sådana affärsmetoder upprepades med ännu större skärpa; han skulle göra sig dem »oändligt» förbundna genom att ändra sig. I det därpå följande brevet meddelade Macky, att de för Westmans räkning dragit £ 500 på en engelsk firma, Skinner, Skinner, Smith & Co., i Hamburg och skulle draga ytterligare £ 1,000 eller £ 1,500, om Westmans remissor ej snart inträffade, detta trots att Macky redan förut hade dragit 1,200 rdr banko på Skinner. Westman fortsatte emellertid trots detta gladeligen att trassera på Londonfirman, och den hade accepterat ett nytt belopp för honom på £ 797. Skinner, Skinner, Smith & Co., på vilken Macky trasserat, förklarade sig nu i sin tur vilja täcka sig genom att draga en växel tillbaka (»redraw») på Macky för den första trattan, och Macky uttalade naturligtvis förhoppningen, att Westmans remissa skulle göra det överflödigt. Förhoppningarna gingo som vanligt icke i uppfyllelse, och Macky drog nu växlar på en av Westmans affärsvänner i Amsterdam och på en annan i Hamburg, två firmor som jag återkommer till i det följande.

Slutligen visade det sig, att Westman hade kommit i svårigheter genom fallissemang hos en Stockholmsköpman, och Macky blev genast på nytt förlåtande och välvillig, under betoning av att de själva skulle bli mest lidande på att skada honom. Ännu något senare förklarade sig Westman översända ett brev till sin affärsvän Fred. Hansen i Bordeaux, en svensk firma, med order att låta Macky få så mycket penningar som Bordeauxfirman dispo-

nerade ävensom att följa Mackys order i fråga om betalning för tre fartygslaster som hade gått från Westman till Bordeaux; detta brev till Bordeaux saknas emellertid i Westmans egen brevbok. Samtidigt gav han sin andra Londonförbindelse, Voguell & Fürstenau, alldeles samma utfästelse, i det han lät den draga på Fred. Hansen, fortfarande utan att beröra dessa order i korrespondensen med Fred. Hansen själv. Till yttermera visso blev det på nyåret 1734 tydligt, att Westman ej heller hade täckt Mackys växel på en holländsk firma i Amsterdam, Bernard van der Grift, och denne hade därför å sin sida dragit på Macky tillbaka, samtidigt med att den förut omtalade engelska firman i Hamburg, Skinner, Skinner, Smith & Co., hade blivit orolig för Mackys stora anspråk för Westmans räkning. Men trots allt lovade Londonfirman fortfarande att ha tålamod.

Kort efteråt ökades emellertid Mackys bekymmer. Mot givet löfte hade nämligen Westman ingenting skickat till Hamburgfirman, och Mackys förnämsta affärsförbindelse i Amsterdam, Clifford & Sons, hade redan blivit föremål för en tratta på £ 1,000 och väntade ytterligare en på £ 600; »där ser Ni, i vilket ofrånkomligt trångmål vår tillgivenhet och frikostiga böjelse att vara Eder till tjänst har bragt oss». Hansen i Bordeaux hade inga remissor fått och tillät inga trasseringsar, förrän fartygslasten hade sålts. Macky föreslog därför Westman att försöka få en accept hos Mr Jennings (Francis Jennings, se ovan s. 5) i Stockholm eller någon annan »väl villig gentleman på Eder plats». Därefter började det regna brev från Macky med förklaring om alla de växlar, som hotade eller redan hade presenterats hos dem för Westmans räkning, och de sade sig ej förstå, att han var ur stånd att få ihop en last med järn och bräder att skicka till London. Å andra sidan inkommo också vissa remissor, särskilt från Hansen i Bordeaux, och Westmans skuld till Macky måste totalt ha minskats, ty intet av de nya belopp, som uppgåvos, voro jämförliga med vad han hade varit skyldig under föregående år. Så småningom började också leveranserna att komma i gång; både järn och trä hade kommit till London för Westmans räkning. Westman å sin sida sade sig ha en last med salt utanför Stockholm och hoppades på något sätt skaffa sig betalningsmedel därigenom.

Lättnaden var emellertid tillfällig, och när svårigheterna växte tillgrep Westman metoden att helt enkelt lämna breven obesvarade. Den 15 november 1734 skrev då Macky exempelvis: »Vi hade i dag svenska brev men till vår stora överraskning intet från Eder, fast-

än Edra trattor på oss för £ 400 nu äro förfallna och Edert hedersord var satt i pânt för punktliga remitteringar.» De bådo därför, att han ej skulle dra vidare växlar på dem, emedan inga flera varor kunde komma från Stockholm under säsongen, och fordrade betalning för hela skulden. Det järn de mottagit sades vara sämre draget än de någonsin hade sett i sitt liv, så att ingen ville bjuda på det — utan tvivel hade Westman tagit det första och billigaste han kunde komma över; men för att få betalning voro engelsmännen likväl villiga att överta det för marknadspris. I sitt sista brev för året (²⁰/₁₁) sade Macky sig ha honorerat en ny växel från Westman på £ 300; »men aldrig har något handlingssätt förefallit oss så otroligt som Edert».

Därmed slutar en serie av Mackys korrespondens, och den nya brevserien börjar först drygt två år senare, med nyåret 1737. Det kunde emellertid lika väl ha gått en postdag som drygt två år mellan breven, ty tillståndet hade icke på minsta sätt ändrat karaktär. På nytt hade Macky mottagit och honorerat två av Westmans trattor, på respektive £ 200 och £ 300, »fastän vi icke kunna hämta oss ifrån vår häpnad över Edert handlingssätt, att på detta sätt trassera på oss utan att samtidigt skicka nödiga krediter på Amsterdam eller Hamburg». Westman svarade med sitt vanliga löfte att för framtiden iakttaga sträng punktlighet, och en del varor, särskilt tjära, kom också fram. Men inom kort var allting sig likt igen, och så kom följande förklaring från Macky (⁹/₉): »Ni begär av oss att trassera på herrar Clifford. Säkert måste Ni tro oss om att vara dårar eller galningar, när Ni skriver till oss på detta sätt... Vi meddela Eder klart och en gång för alla, att om Ni trasserar på oss ytterligare, utan att göra såsom sagts [nämligen utan att skaffa kredit i Holland eller Hamburg eller varor i London], komma Edra växlar att gå tillbaka med protest, följden må bli hur ödesdiger som helst; Ni behandlar oss på det mest otroliga sätt.» Änjo visade det sig emellertid att Westmans skuld trots allt hade minskat, nu till £ 796, men för detta belopp begärde Macky ögonblicklig betalning eller kredit på Holland, om han någonsin ville hoppas på deras framtida vänskap. Naturligtvis blev denna salva utan resultat. I följande veckas brev från Macky hette det: »Om Ni har antingen förmögenhet, kredit eller anseende att förlora, så handlar Ni mera likt en man berövad allt förstånd och allt omdöme än som en klok.» Man blir trots allt som gått förut något häpen, när också detta slutar med att en ny växel på £ 300 honorerats, visserligen

»med den största motvilja som vi någonsin gjort en accept, sedan vi började ägna oss åt affärer». En kontokurant sändes nu Westman, med en skuld som hade stigit till £ 1,119.

Till sist, den 22 mars, brast verkligen tålamodet, och två nya växlar på tillsammans £ 350 återgingo protesterade, visserligen med särskilda försiktighetsmått till skydd för Westmans kredit och samtidigt med att Macky accepterade två andra växlar på ungefär samma belopp, vilket naturligtvis åtföljdes av ett nytt utbrott av förbittring över Westmans uppträdande. Westman hade nu övergått till sin vanliga taktik att tiga, medan Macky av okända anledningar fortsatte att låta somliga växlar gå tillbaka protesterade, medan andra accepterades. Det befanns nu att Westman var sjuk, och Macky övergick ännu en gång till en vänlig ton, beklagade hans sjukdom och hoppades på utjämning. Ännu den 19 augusti skrevo de vänligt; men då de ännu den 7 oktober icke hade fått något svar, hette det i gråtfärdig ton: »Sedan vårt av den 19 augusti ha vi till vår stora förödmjukelse icke mottagit något från Eder, och Ni kan lätteligen fatta att vår vänskap, välvilja och tålamod nu äro mycket nära uttömda.» De hade nu tydligen tänkt finna en lösning i Stockholm, och sade sig skola skicka en man med fullmakt att vidtaga sådana åtgärder, som lagen tillät, under förklaring att Westman för länge hade lekt med deras vänskap, men också med betonande av att de icke misstänkte hans redbarhet. Kort efteråt hade de fått tre brev från Westman, där han helt och hållet undvek att nämna något om betalningen för deras förskott, och Macky remonstrerade naturligtvis på nytt, samtidigt med att de än en gång betonade sitt intresse i hans välfärd.

Det blir därefter en ny lucka i korrespondensen, och samlingen innehåller över huvud taget ytterligare endast två enstaka brev från Macky, det ena av 1740 och det andra av 1742. I det förra, av den 22 augusti, säga de sig redan den 11 januari ha skickat en kontokurant, slutande på Westmans skuld till ett belopp av £ 370, utan att de under de mellanliggande mer än sju månaderna hört det minsta från honom. Westman har icke på brevet gjort någon påteckning om svar, vilket han alltid tycks ha gjort, när det förekom; och han har därför sannolikt lämnat det obesvarat. Det därpå följande bevarade brevet är från den 20 april 1742, och man kan se att Macky under mellantiden tillgripit utvägen att draga växlar på Westman för att få sitt konto utjämnat. De hade nu fått Westmans svar, som tydligen innebar ett

försök att komma ifrån accept på dessa växlar, vilket de naturligtvis tillbörligt karakteriserade; men på Jennings' hemställan hade de likväl gått med på ytterligare anstånd med betalning av väx-larna.

Därmed slutar vår kännedom om handelsförbindelserna mellan Westman och Macky. Som synes hade de då sträckt sig över nästan ett årtionde, utan att Westman å sin sida hade kunnat förmås till ändring i sin taktik eller Macky helt och hållet hade avbrutit förbindelsen med honom. Sammanhanget är mycket påfallande; men innan det diskuteras skall jag upptaga till behandling också några andra, jämförelsevis godtyckligt valda förbindelser med olika utländska handelshus. Emellertid vore det ingen mening i att framställa förloppet vidlyftigt i deras fall, utan jag skall inskränka mig till vad som behövs för att visa den allmänna karaktären.

Bland Westmans handelsförbindelser i Hamburg var en tysk, Georg Christian Luders, som korresponderade med honom på mycket dålig engelska. Han förekommer redan i Westmans huvudbok för 1731 och med en brevserie för 1734; men jag skall börja med år 1737, då det förekommer 48 brev från Luders. Han var efter allt att döma en affärsman i mindre omständigheter än Macky, en äldre, vänlig och ganska ödmjuk man, som i ett av de senare breven måste meddela, att han hade måst inställa sina betalningar. Westmans behandling av honom avvek emellertid så gott som alls icke från vad som nyss har visats i fråga om Macky, och förloppet var till tiden alldeles parallellt med en del av det nyss skildrade.

Redan på nyårsdagen 1737 började Luders med att klaga över att han icke sedan den 30 november hade fått en smula av sitt tillgodohavande. Den 15 januari kom dock en växel, men å andra sidan några dagar senare en begäran att Luders ville låta Macky trassera på sig för £ 200 (det blev slutligen £ 250). Luders sade sig så ofta ha blivit besviken, men lovade att göra det som en särskild tjänst. Före månadens slut begärde Westman emellertid, att Macky skulle få trassera ytterligare £ 500; Luders ville gärna slippa, på grund av alla obehagliga överraskningar som han hade haft, men gav ånyo efter. En del remissor kom Luders tillhanda men samtidigt nya anspråk på trasseringar, som Luders fortfarande tillmötesgick. Den 16 april var han tårfyllt upprörd över att trots ständiga löften ej ha fått tackning för sammanlagt £ 750. Ännu den 24 maj hade intet besked kommit, och Mackys

av Luders accepterade växel skulle förfalla dagen därpå; Luders måste å sin sida draga på Macky tillbaka, om han ej fick betalning dessförinnan. Nu kom upplysning om Westmans sjukdom, men den gjorde intet starkare intryck på Luders, som tyckte att Westman hade kunnat ordna detta långt tidigare. Efter sin vana skyllde Westman ibland på sina andra affärsförbindelser och förtalade i detta fall Macky hos Luders; men i allmänhet nöjde han sig med att lämna breven obesvarade. Så småningom kommo emellertid till Hamburg tre lådor med kinesiska varor, som Luders emellertid förklarade helt och hållet bestå av »gammalt skräp», samtidigt med att en värdefullare last hade skickats till en av hans konkurrenter i Hamburg. Han hotade med att å sin sida trassera på Westman i Stockholm men sköt på det gång efter annan, trots att Westman i allmänhet lämnade hans brev obesvarade. Till sist, den 4 oktober, drog han äntligen en växel på Westman för 800 rdr hamb. banko, under bedrövade förklaringar om hur ovälkommet detta var honom. Resultatet blev — att Westman helt enkelt återsände växeln utan accept, med förklaring att dess löptid var för kort, fem veckor; Westman begärde i stället en två månaders växel. Luders var naturligtvis upprörd men slutade med att ge efter för denna begäran. Då förklarade emellertid Westman att den nya växeln hade baserats på en alltför ogynnsam växelkurs och vägrade på nytt accept. Nu var Luders' tålamod verkligen tömt, och han skickade fullmakt till en annan affärsförbindelse i Stockholm att utkräva beloppet med alla kostnader av Westman, fastän han senare lät anspråken på kostnadsersättning falla.

Liksom i fråga om Macky skulle man ha väntat, att Luders blivit bränd och dragit sig ifrån affärerna med Westman. I de följande årens brev finner man honom heller icke, men han återkom med ett antal brev 1740 och ett fåtal under 1742. Westmans försumlighet som brevskrivare fortfor, men det gällde nu helt små operationer, och Luders tycks åtminstone 1740 ha fått sin betalning.

Bland Westmans övriga affärsförbindelser utomlands skall jag nu välja två i Amsterdam. Den ena var en svensk, Jan Fredr. Albrecht, från vilken föreligger en serie av 44 brev från år 1734, sålunda likaledes parallellt med en del av korrespondensen med Macky. Också denna serie börjar glatt och vänligt, med tack för bröllopsönskningar och ömsesidiga nyårshälsningar. I början förklarade sig Albrecht också villig att betala Mackys ganska stora

trattor, och det första tveksamma tonfallet dröjde ända till maj månad, då Albrecht förklarade sig villig att stå till tjänst »ännu några gånger». Den 3 augusti kom sedan den första bestämda invändningen: »Nu löper på mig en god trupp växlar å min herres vägnar, och ser det ej gärna, det remarkeras häröver för starkt och giver ej favör till ens kredit, men sannerligen svages den av sådan handel, utom dess hörer man Praatjes där över av folk som det ej angår, bakom ryggen.» Naturligtvis skrämde detta ej Westman ifrån att fortsätta; och fjorton dagar senare skrev Albrecht: »Men sannerlig Gud går dett ej an på mig så starkt att rida, nu sitter jag cirka 4,000 rdr i accept för min herres egna trattor.» Albrechts tålmod var kortare än de andras; redan den 24 augusti lät han två växlar gå till protest, visserligen samtidigt med att andra accepterades. Om och om igen underlät Westman dessutom att skicka sekundaväxeln tillsammans med primaväxeln, när han över huvud taget skickade växlar, och detta föreföll göra Albrecht nästan ännu mer förbittrad än underlåtenheten att över huvud taget remittera; han påstod att särskilt växlar på London utan att sekundaväxeln medföljde voro svårsålda i Amsterdam och misstänkte tydligen Westman för att betala med samma växel på två håll. »Sekunda växeln uppå London av de remesser för dato inkomne har jag ej fått, vilket är en satans konfus [sic] eller annan disposition av min herre»; »jag tror den Onde spelar därmed och är ett förbannat värke!» Westman å sin sida sade om protesten, att den var något som aldrig hade hänt honom förr och som han hoppades aldrig skulle hända honom igen; han gav också nya löften, och en hel del transaktioner fram och tillbaka ägde rum. Men så kom det från Albrechts sida en ny explosion den 2 november: »Till missnöje måst se min herre sig behjälper med en löng [= lögn] i stället för rembours av 1,490 rdr, de allesammans primo hujus [= den första inom denna månad] äro förfallna och mig i morgon om betalning på halsen kommer, men ej till min commodité, så att jag väl önskade den åt faniwill. Jag vet straffa mig Gud intet vad detta är för gemene grepp, som Costy [= Ni på Eder plats] har för sig» etc. Det hör till historien, att Westman uppmanade Albrecht att tacka sig genom att draga på Macky och samtidigt förklara det för den senare med att andra medel därigenom skulle bli lediga, som eljest hade måst tagas i anspråk för Albrechts förnöjande. Macky svarade emellertid icke på Albrechts förfrågan

om han kunde få trassera, vilket av förklarliga skäl framkallade ett av Albrechts nya vredesutbrott.

Denna serie av Albrechts brev slutar med 1734 års utgång, men man kan med ledning av Westmans egna brev följa förloppet ett par månader in på det nya året. Han svarade på Albrechts klagomål över Mackys tystnad, att den gjorde honom ont men att han skulle taga sina mått och steg därefter — alldeles som om han hade haft någonting att fordra eller över huvud taget möjlighet till några steg. En viss utjämning inträdde emellertid under de följande veckorna; Westman remitterade ett belopp, visserligen samtidigt med att han trasserade ett mer än dubbelt så stort; men han skrev efter någon tid, att han beordrat en av sina skeppare att från Marseille remittera vad han kunde få in på sin last eller också deponera detta belopp hos en av Westmans affärsvänner i Marseille, Delafontaine L'ainé, på vilken Albrecht sedan kunde trassera.

När Albrecht återkommer i korrespondensen, med 1737 års ingång, var han tydligen framför allt ivrig att komma till uppgörelse, nästan till varje pris. »Var nu så gunstig, min herr Westman, emot mig och lätt dett komma till slut»; »kära min herre, lät dett nu komma till slut med den gamla räkningen, som är bleven så långt emellan.» Det förefaller på ett och annat som om en utjämning verkligen hade varit på väg; men klart är det icke, ty när brevserien slutar föreligger den ännu icke.

En annan av Westmans flitigaste korrespondenter i Amsterdam var den redan omtalade engelska firman Clifford & Sons. På allvar började den komma in i korrespondensen med år 1737, och alla brev under året äro fyllda med klagomål av det vanliga slaget. Alltsammans gick också sin vanliga gång, och firmans fordran på Westman steg till ett belopp som, om jag rätt har tolkat myntbeteckningarna, utgör en så pass stor summa som över 7,000 rdr banko. Clifford & Sons hade emellertid från ett tidigt stadium en annan förbindelse i Stockholm, nämligen den engelske köpmannen och manufakturisten William Maister, som tydligen åtnjöt stort anseende för redbarhet, och de skickade honom på Westman för att uppnå resultat.¹ Visserligen blevo också dessa försök resultatlösa, och Clifford ansåg sig därför nödsakad att vägra Macky ytterligare trasseringar, utöver vad de

¹ Se om Maister tabellen ovan sid. 5 och ett mycket gynnsamt omdöme om honom, i Handels- och manufakturdeputationens betänkande om Manufakturkontorets balanser och utestående fordringar ²/₁₁ 1765 (Borgarståndets arkiv, RA, 1765/66, vol. 16).

redan hade accepterat därifrån; men förbindelsen med Maister kom Clifford till nytta längre fram.

När firman 1740 återuppträder i korrespondensen, så gällde det nämligen att få någon garanti för att icke bli grundlurad. Westman föreslog då, som medel att avverka hans stora skuld, att han skulle skeppa järn närmast till firmor i Marseille, Genua och Livorno, varvid de senare skulle förskottera tre fjärdedelar av värdet till Clifford & Sons och de senare få konossementet. Cliffords firma gick motvilligt med därpå, men fordrade att järnet skulle gå genom Maisters händer, naturligtvis för att vara säker på att det icke var »luftjärn» — för att använda ett färskt uttryck — och bestämde, att Westman ej skulle få trassera på dem innan Maister lämnat upplysning om järnets placering i järnvägen för hans räkning. När brevserien återkommer under 1742, gjorde Clifford & Sons ett försök att få Westman till uppskov med trasseringarna, tills firman redan hade fått konossementet i händer; men det var naturligtvis omöjligt, och den nöjde sig då med den tidigare uppgörelsen att acceptera trattorna, när Maister hade tagit hand om skeppningen. För att ej vålla alltför stor oreda sände Clifford & Sons emellertid i ett par fall konossementen antingen till Westman eller till hans utländska affärsförbindelse, innan de ännu hade fått tackning. Westmans metoder förblevo sig då lika, och i näst sista brevet i serien skrevo de, att detta »utplånar alla de goda förhoppningar vi hyst om Eder»; »sådana missbruk måste avskräcka oss från att gynna Eder i framtiden» etc. Det därpå följande, allra sista brevet, skrevs jämnt åtta veckor senare, och då hade de över huvud taget ingenting hört från Westman. De skickade honom då sin kontokurant, som slutade med en stor skuld på hans sida, i riksdaler banko inemot 14,000; hans tystnad föreföll dem naturligtvis »högst oförlätlig», och de hotade med protest, om han fortsatte på samma sätt. I ett postskriptum erkände de emellertid mottagandet av ett brev från Westman, där han sade sig ha blivit besviken på betalningar, och Clifford var då genast beredd att mildra tonen. I själva verket utgjorde Clifford & Sons den enda av Westmans handelsförbindelser, som kan följas över på hans andra period, varom mer i det följande; det föreligger brev från dem så sent som 1751.

Jag har nöjt mig med att jämförelsevis fylligt, fastän ej tillnärmelsevis fullständigt, skildra karaktären av Westmans förbindelser med några handelsfirmor i London, Amsterdam och Hamburg. Parallellt härmed löpte emellertid en icke mycket mindre

intensiv brevväxling med handelshus i alla sydeuropeiska hamnar, som jag tidigare har uppräknat. Någon principiellt olika karaktär hade ej förbindelserna på dessa ställen, såsom ju också indirekt framgår av de ständiga trasseringarna på dem, innan ännu fartygslasterna hade kommit fram eller blivit sålda; och det skulle icke löna sig att än en gång återge en prägel, som redan till övermått har blivit belyst med den nu behandlade korrespondensen. Endast som ett enstaka exempel kan jag nämna ett brev av 1740 från den redan omtalade Delafontaine L'ainé i Marseille, som innehöll något av det våldsammaste i hela denna för moderna öron mycket litet affärsmässiga brevstil; brevet börjar: »Monsieur, som svar på hedern av Edert brev den 9 i föregående månad skall jag undertrycka det gensvar, som Ni förtjänade på de grova smädelser det innehåller.» Detta hindrade icke, att när Delafontaine två år senare drog sig tillbaka från affärerna till sitt hemland Schweiz, så bad han Westman överflytta sin välvilja på firmans nya innehavare; och i översvallande ordalag utbad sig efterträdaren Westmans välkomna order. Man kan alltså icke säga att hans affärsförbindelser saknade tålmod med en affärsmoral som eljest kunde ha förefallit tålmodsprövande nog. Den skotske ledaren för det svenska Ostindiska kompaniet i Göteborg, den kände Colin Campbell, meddelade också i ett mycket skarpt brev (den 12 januari 1737), att icke mindre än tre av Westmans växlar på sydeuropeiska firmor hade kommit tillbaka med acceptvägran. Campbell skickade nu alla tre till en Madame König i Stockholm, som också av Luders hade använts för liknande ändamål, och bad henne iakttaga tystnad för att ej skada Westmans kredit; men Campbell förklarade naturligtvis samtidigt, att Westman måste inlösa växlarna. Om det förhöll sig så — som det ju gjorde — att Westmans namn var känt i alla Europas handelsstäder, så vore det alltså orätt att kalla det *välkänt*.

Med år 1742 upphör Westmans brevsamling i det allra närmaste. Av handlingarna till nästa fas i hans öden kan man förstå anledningen härtill, nämligen att Manufakturkontorets ombudsman i den aktion mot Westman, som senare kom till stånd, återlämnade till honom breven för åren 1744—50, i syfte att bereda honom tillfälle att försvara sig. Brevsamlingen för de senare åren kom därför att skiljas från Westmans av Manufakturkontoret beslagtagna arkiv; och om den över huvud taget fortfarande existerar, så är dess plats i alla händelser mig okänd, men förmodligen är den försvunnen.

Innan den inhemska sidan av Westmans verksamhet kommer under omprövning, måste man emellertid söka bedöma innebörden av det hittills skildrade. Det ligger nära till hands att uppfatta den bild breven till Westman erbjuda som ensidig, därför att den icke ger hans egen framställning av förloppet. Men i verkligheten har man ju också denna inpå år 1735, endast med reservationen att hans registratur ofta endast innehåller sammanfattningar av breven; och det förefaller mig icke som om bilden därigenom skulle ändras på någon punkt. Så tätt som breven från hans utländska korrespondenter dugga, är det också givet, att de skulle ha upptagit till diskussion, vad han kunde ha anfört till sitt försvar; men då han i verkligheten under långa tider över huvud taget ingenting svarade, så finns det ingen anledning att anse bilden åtminstone i nämnvärd grad missvisande. Man kan alltså icke komma ifrån att han verkligen, på grundval av i allmänhet ganska små varutransaktioner, tog i anspråk en framtvingad kredit från en mängd olika firmor i utlandet.

Ur allmän handelshistorisk synpunkt är hela förloppet upplysande främst som uttryck för den nästan fantastiska utsträckning växelrytteriet måste ha tagit; i dessa affärer spelade ju växlarna en långt större roll som kreditapparat än som utjämning av verkliga handelstransaktioner. Det är påfallande att tydligen solida och ansedda handelshus som exempelvis Macky i London och Clifford i Amsterdam icke höllo sig för goda att oupphörligt draga växlar, som icke hade sitt upphov i någon verklig handelsaffär eller att, när de själva blevo föremål för sådana trasseringar, helt enkelt svara med motsvarande trassering på den ursprungliga trassenten, i stället för att vägra accept. De dolde visserligen icke, hur olämplig en sådan taktik i deras egna ögon var, men den avskräckte dem likväl icke tillräckligt för att få dem att göra slut på dylika affärsförbindelser; tvärtom visade de trots alla häftiga ord en otrolig långmodighet mot den som ständigt på nytt drev dem in i dylika operationer. Detta måste betyda att solida handelshus' anseende icke blev allvarligt lidande på ett år efter år fortsatt växelrytteri.

Nästa fråga blir då vad som kunde föranleda dem till fortsatta förbindelser med en köpman av Peter Westmans typ, och ett svar på den frågan måste bli hypotetiskt, eftersom de alltid därvid handlade i strid med vad de först hade hotat med att göra. Sannolikt spelade det en avsevärd roll, att de icke ville taga en definitiv förlust, utan i stället år efter år hoppades på syndarens

omvändelse och bättring. Men detta utgör icke hela förklaringen, utan därtill kommer att de verkligen trots allt hade vissa anledningar till optimism. Visserligen är det omöjligt att utan tillgång till fortlöpande räkenskaper följa transaktionernas siffermässiga förlopp; men går man efter uttalandena i breven eller till dem fogade kontokuranter, så är det ganska tydligt, att Westman trots allt i fråga om flertalet affärsförbindelser småningom förmodades att minska sina kreditanspråk. Jag skall nämna några exempel. Hos Macky stod han år 1733 i skuld för icke mindre än £ 3,337; år 1734 svarade han endast för £ 2,703, år 1737 för £ 1,119 eller något senare £ 1,032 och år 1740 för så litet som £ 369. Albrecht talade år 1734 om belopp på ibland 4,000 och ibland 5,000 rdr, år 1737 bara om 2,100. I Luders' brev år 1737 förekommo belopp på 3,585 och 2,549 mark, medan summan år 1740 hade gått ned till en ren obetydlighet, 170 mark. Enda undantaget, i vad jag har granskat närmare, utgjorde Clifford & Sons. Deras fordran var år 1737 18,700 floriner kurant, men år 1742 först 21,340 och sedan 36,466. Det är möjligt att Westman med åren överförde sina kreditanspråk från de övriga på Clifford & Sons, liksom de ju också voro den firma som att döma av de bevarade breven höll ut längre än de övriga. Men det är samtidigt att märka, att transaktionerna med Clifford likväl hade mer realitet än med de flesta andra, i det att Clifford i alla fall, tack vare Maisters kontroll, fick konossement på avsända varulaster, också om Westman aldrig hade tålmod tills lasterna hade sålts och förmodligen också fortsatte att draga mer och mer utöver de verkliga tillgångarna; trots allt var detta någonting annat än de oavbrutna trasserings vid sidan av spridda verkliga handelsoperationer som eljest förekommo. Men huruvida Clifford slutade med att mista de belopp som firman tillåtit Westman att ta i anspråk kan icke avgöras med ledning av korrespondensen. Clifford & Sons anförde inga klagomål i sina sista brev till honom 1751; men å andra sidan var hans rent personliga läge då till den grad förtvivlat och möjligheten för honom att prestera något så obefintligt, att man väl kan förstå om de läto udda vara jämnt, också om de hade haft något att fordra.

Ur Westmans synpunkt är händelseförloppet naturligtvis mycket lättare att förklara. Han var säkerligen ingen kapitalist från början och tydligen driven av en oerhörd ärelystnad att göra affärer runt hela Europa; så litet nogräknad som han var, är det då lätt förklarligt att han framtvang kredit från kontinentens

norra till dess södra ända och bollade med sina olika affärsförbindelser år ut och år in. Frånvaron av handelsböcker gör det omöjligt att avgöra, hur finansieringen av hans verksamhet som helhet tog sig ut; men att han i huvudsak levde på det slags växelkredit som brevväxlingen visar har man i alla händelser goda skäl att antaga. Ett sådant internationellt system av växelryttier som våra källor avslöja var ju som tillrättalagt för en affärsman av hans typ.

Det är givet att Westmans affärstransaktioner ställde stora anspråk både på teknisk skicklighet och allmän begåvning, för att icke tala om ett stort mått av moralisk fördomsfrihet. Någon sinekur var det säkert icke att hålla det hela flytande. Särskilt påfallande äro Westmans språkkunskaper. Visserligen visar hela det nu tillgängliga materialet, att engelska språket och över huvud taget Englands kommersiella inflytande redan på 1730-talet hade vunnit terräng i en ganska överraskande grad och att holländarnas under 1600-talet alldeles dominerande ställning helt var trängd tillbaka i andra planet. Man finner också rent holländska firmor i Amsterdam korrespondera på engelska, medan engelsmännen aldrig använde annat än sitt eget språk, ja, holländare bådo om ursäkt, när de endast kunde skriva på holländska, medan på 1600-talet exempelvis Louis De Geer skrev på holländska till Axel Oxenstierna och använde samma språk på svenska Riddarhuset. Engelska handelsfirmor förekommo på Peter Westmans tid i så gott som alla Europas handelsstäder, och deras roll i Stockholm och Göteborg under denna tid var överraskande stor, medan motsvarande ställning för holländarna knappast alls framträder (jfr ovan sid. 5). Westman själv var också inställd på användning av engelska i en ganska enastående grad. Det är sålunda långt ifrån nog med att han korresponderade på engelska med alla utländska firmor som begagnade detta språk. Också för egen räkning använde han det i alla uppteckningar av kommersiell natur. Sammanfattningar i registraturet voro på engelska, likaledes själva handelsböckerna; breven ha påteckning med Westmans egen handstil, »rec'd [received] not'd and answerd», med datum på engelska; det samma gällde t. o. m. rent svenska handlingar, så att t. ex. exporttablåer för Stockholm av honom själv fingo som rubrik »Extract of Export'n».¹ Men medan Westman alltså, trots

¹ Användningen av engelska som affärsspråk inom Sverige stöter man också i andra fall på under Frihetstiden. Så korresponderade Jonas Alströmer och Niclas Sahlgren på engelska med varandra (se t. ex. min uppsatssamling *Ekonomi och historia*, 1922, s. 274, not).

en uppenbarligen rent svensk härstamning, var mycket engelskt orienterad, så hindrade det honom icke från att med samma oförskräckthet korrespondera också på tyska och franska; och när ett handelshus i Amsterdam — såsom jag nyss antydde — förklarade sig ur stånd att skriva annat än holländska, så tvekade han ej att svara på samma språk, visserligen med en ursäkt för sina misstag. Språkligt felfria voro hans brev naturligtvis icke på något av de främmande språken, men han rörde sig påfallande obehindrat med dem alla. Om hans skicklighet kunde det därför svårligen vara något tvivel.

Den inhemska korrespondensen spelar en betydligt mer underordnad roll bland breven än den nu diskuterade utländska, och den är av mycket mindre intresse. Den enda korrespondent inom Sverige med vilken Westman stod i lika livlig förbindelse som med de utländska var betecknande nog en engelsk köpman i Göteborg, Benjamin Hall, från vilken 56 brev föreligga under år 1734. Westman var tydligen till stor del hans kommissionär, sålde varor för hans räkning, gjorde utbetalningar och mottog inbetalningar. Icke heller där förlöpte transaktionerna smärtfritt, men dock lättare än i utlandsförbindelserna. De övriga köpmännen, i olika, för övrigt redan omtalade landsortsstäder, förete just ingenting anmärkningsvärt. Emellertid får man det intrycket av den inhemska korrespondensen, att Westman jämte sina övriga, för världsliga ändamål nyttiga egenskaper också hade den att hålla sina affärsvänner varma genom välfägnad och gästfrihet, så snart de kommo till Stockholm vare sig vid riksdagarna eller i andra sammanhang. Tacksägelserna för sådana välgärningar äro påfallande talrika och förekomma också från en eljest så pass förnämlig affärsvän som Benjamin Hall; med utgångspunkt däri förklarade denne sig villig att glömma allt som hade gått förut.

Jag har redan framhållit den skillnad som fanns mellan en köpman av Westmans renodlat kommersiella typ och de affärsmän under 1600-talet som nästan undantagslöst förenade produktions- och distributionsuppgifter. Också under Frihetstiden var den senare typen mycket vanlig, kanske t. o. m. den vanliga. Storköpmännen i Stockholm och Göteborg voro ofta samtidigt bruksägare, och manufakturisterna voro lika ofta handlande av olika slag. Också Westman skulle sluta med att ledas in i detta senare spår, fastän med egendomliga och oväntade följder.

De verkliga motiven till hans handlingssätt äro svåra att med

säkerhet fastställa. Den förut meddelade tabellen över hans utskieppningar visar ju en proportionsvis stor omsättning under 1744 och 1745, men det är mycket möjligt att just denna ökning blivit honom övermäktig och att han börjat se sig om efter andra utvägar till finansiering än de så länge bedrivna växelrytterierna kunde skapa. Den stora understöds- och kreditkällan under Frihetstiden låg emellertid icke inom handeln utan inom manufakturerna, för vilka medlen flödade utan återvändo, så länge över huvud taget någonting stod att uppbringa. Försättningen ger onekligen intryck av att Westman låtit leda sig av sådana hänsyn och icke av någon uppflammande kärlek till de svenska manufakturerna.¹

I alla händelser vände Westman sig i början av år 1746 till Manufakturkontoret med ett memorial angående sidenindustriens organisation och begärde att få 15,000 plåtar, sålunda 30,000 d. s. m., för att anlägga en sidenfabrik, som han ville förbereda genom en utrikes resa i sällskap med en namngiven fransk sidenvävare, i syfte att skaffa arbetare, köpa råvaror och verktyg; han förklarade sig beredd att ta emot beloppet i svenska exportvaror. Manufakturkontoret å sin sida gav från början uttryck åt sin övertygelse ej blott om sakens lämplighet utan också om Westmans egen »uppriktighet och oförtrutne flit i dess göromål»; det är möjligt att hans släktförbindelser därvid kommo honom till hjälp. Emellertid hade kontoret inga pengar och hänvisade därför Westman till ständerna. När memorialet tre månader senare föredrogs, befanns Westman där bl. a. ha förklarat att hans »lilla hantering ej tillåter honom det [projektet] att göra av egne medel»; men utgifterna för själva resan begärde han ej att få ersätta på förhand, utan överlämnade detta till kontorets omprövning, sedan fabriken en gång hade kommit i gång. Manufakturkontoret hade nu kastat betänkligheterna över bord och beslöt att ge honom en kredit på 1,000 skeppund stångjärn. Man kan mistänka att Manufakturkontorets då ytterst inflytelserika fullmäktig, hattkoryfén och köpmannen Gustaf Kierman, här såg en chans att bli av med ett parti järn; ty när frågan därefter åter-

¹ Det följande stöder sig huvudsakligen på tre grupper av källor. Den första är Westmans egna, ofta vidlyftiga och vanligen välskrivna inlagor, nu i buntén Strödda Räkenskaper och koncept 1730—50-talen I, i hans arkiv. Den andra är Stockholms stads kämnärsrätts kriminalprotokoll för åren 1753 och 1754 (Stockholms stads arkiv, Rådhusavd.) Den tredje är Manufakturkontorets protokoll 1746—1755 (Manufakturkontorets arkiv); till protokollen finnas utmärkta register, som göra speciella hänvisningar överflödiga. Slutligen tillkommer Justitierevisionens utslagshandlingar nr 44½ B 1755 (RA).

kom, fick Westman företräde och förklarade sig då av Kierman i järn och andra varor ha fått de 60,000 d. k. m. (20,000 d. s. m.), som Manufakturkontoret hade beviljat. När anslaget i denna form hade beslutits framgår visserligen icke, men det rådde enighet om att detta utgjorde formen för vad Westman mottagit, och han avgav en däremot svarande förbindelse. Den gick ut på att han ej skulle använda medlen till annat än en sidenfabrik och omedelbart skulle återbetala dem för den händelse fabriken icke komme till stånd, ävensom pantförskriva motsvarande belopp i sin fasta och lösa egendom samt ej i framtiden begära någon avskrivning på beloppet; dessutom lovade han att studera silkeshandeln och de svenska sidenfabrikernas intresse.¹ Tydligt låg här en för fortsättningen riskabel dualism, som Westman visserligen själv hade givit upphov till genom sitt generösa anbud att tills vidare ingen ersättning begära för sina utgifter på studieresan i sidenmanufakturernas gemensamma intresse; ty det belopp, som obeskuret skulle gå till hans sidenfabrik, kunde ju ej samtidigt användas till tackning av hans reseutgifter.

Westman förklarade, när han i Manufakturkontoret tackade för lånet, att han redan hade utrustat två fartyg med en last som med mer än 100,000 d. k. m. översteg det lån Manufakturkontoret beviljat honom, ett påstående som kanske får tas med en viss reservation. Kontoret gav emellertid uttryck åt sitt välbehag, ålade honom att flitigt korrespondera med Kierman på kontorets vägnar, att alltid meddela sin uppehållsort och att se sin huvuduppgift, utöver förberedelserna till hans egen manufakturverksamhet, i utforskning av tre olika områden: silkeshandelns bästa organisation ur de svenska manufakturernas synpunkt; inskaffande av sidenarbetare; allt som kunde lända sidenmanufakturerna till förbättring.

Sedan det hela längre fram alldeles hade gått sönder, uppgav Westman i en lång rad inlagor, att han från början hade blivit grundlurad av Kierman, i det att denne hade pådyvlat honom sönderrostat och från början dåligt järn till orimliga priser, så att han i verkligheten aldrig hade fått, vad som lovats honom; han påstod sig också ha beklagat sig hos Kierman, men fått till svar, att Kierman kunde göra honom tjänster hos Manufakturkontoret, som vore mycket mer värda än så. Kiermans rykte är visserligen icke bättre, än att allt detta kunde ha varit sant, liksom också

¹ Själva utfästelsen har jag ej sett utan refererar den efter kämnärsrättens dom den 16 juni 1754.

den tredje i samspelet, kontorets kamrer Mauritz Bonge, efter sin död visade sig ha varit en jätteförskingrare. Men å andra sidan saknas varje stöd för Westmans långt senare påståenden i denna riktning; utan någon synlig invändning kvitterade han beloppet, och inför kontoret avlade han en »ödmjuk tacksägelse» för vad han hade fått. Beskyllningen är sålunda minst sagt obevisad, också om ett motsatsförhållande mellan de två obestriddigen sedan visade sig, som strax skall framgå. I alla händelser avseglade Westman med sina varor till Medelhavet på hösten 1746.

Därefter följde en period av drygt fyra år, fram till slutet av 1750, om vilken meningarna sedan gingo i sär på de flesta punkter. Det är emellertid obesträtt att Westman under den tiden drev handel i Medelhavsstäderna med sina medhavda varor och vad de inbragte samt hyste olika, delvis ganska vittsvävande planer, vid ett tillfälle innefattande att han skulle slå sig ned som svensk konsul och låta en kompanjon sköta den planerade sidenfabriken. I fråga om handelsaffärernas resultat gingo uppfattningarna så mycket mer i sär. Westman själv gjorde icke blott gällande deras landsgagneliga betydelse utan också att de varit framgångsrika och att han, när den stora konflikten med Manufakturkontoret till sist kom, hade mycket stora tillgångar i olika Medelhavsstäder. Från kontorets sida påstods det däremot att han vid den tidpunkten stod vid bankruttens rand. Närmast gällde frågan emellertid icke detta utan vad han uträttade för de ändamål vartill lånet på 20,000 d. s. m. hade givits och för vilka han hade rest till Sydeuropa.

Westman skrev obestriddigen en rad brev om sin verksamhet till Kierman som Manufakturkontorets representant; men Kierman brydde sig icke om att förelägga kontoret dem, och när han tillfrågades om anledningen därtill, svarade han ytterst överlägset, att de ej förtjänade vare sig kontorets eller hans egen uppmärksamhet. Förmodligen i samband därmed avlöstes han som kontorets korrespondent med Westman genom den icke minst som ekonomisk författare kände manufakturkommissarien J. F. Kryger. Denne tog sin uppgift mer på allvar och skrev upprepade gånger till Westman. Därunder mognade utvecklingen alltmer till en kris.

Det var nämligen icke nog med det obestriddiga faktum, att Westman icke tog några synbara steg för att sätta den planerade sidenfabriken i gång. Icke heller i fråga om hans olika uppdrag att hjälpa sidenmanufakturen som helhet visade sig några resul-

tat, trots att det talades mycket om dem. Redan under 1747 begärde han olika privilegier för en sidenfärgare som han skulle skicka hem; men trots att dessa med omgående beviljades, befanns det ännu så sent som 1750 att Westman icke ens hade tagit ut pass för färgaren, därför att han ansåg mannens anställning böra komma an på Manufakturkontoret, medan kontoret ansåg kontraktet med Westman kräva att denne själv skulle anställa honom. Westman skrev vidare utförligt om anskaffning av silke och påstod sig kunna skaffa det till priser som lågo mer än två femtedelar under de eljest vanliga; men utöver några prover kom det aldrig något silke från Westman, och längre fram förklarade han att priserna hade mer än fördubblats på grund av en silkesbrist som skapar våldsamt arbetslöshet i de franska textilcentra; han påstod sig visserligen ha ett förråd till 20,000 d. k. m:s värde liggande i Livorno, men alla bevis för dess tillvaro voro obefintliga. På samma sätt erbjöd han sig att skicka spansk ull utan att sedan göra det, fastän han påstod sig ha ett lager i Valencia; såsom det påstods från Manufakturkontorets sida berodde underlåtenheten på, att han ville ha beloppet remitterat i förväg, medan kontoret först ville ha konossement på lasten — en upprepning av erfarenheter från Westmans tidigare kommersiella bana. I alla händelser var det ett faktum, att icke ett skålpund av vare sig silke, ull eller färgämnen kom in till Sverige. År efter år gick, och Westman fick upprepade påminnelser att komma hem med sina värvade arbetare och inköpta råvaror. Men han fann alltid förklaringar till nya uppskov, småningom särskilt att det visade sig omöjligt att finna ett fartyg som kunde hemföra hans dyrbara last, vartill Manufakturkontoret senare anmärkte att det under den ifrågavarande tiden hade avgått till Sverige 19 fartyg från Marseille och 10 från Cette, så att påståendet icke bar sannolikhetens kännemärke.

Enligt sin egen efterföljande berättelse, gång på gång upprepad, sade sig emellertid Westman på hösten 1750 verkligen ha lyckats finna en engelsk skeppare i Marseille, med vilken han höll på att träffa avtal om hemresan, då han själv hastigt insjuknade. Trots detta kom han på nytt i förbindelse med skepparen och fick besök av honom, då — det var den 3 december — svenske konsuln i Marseille, en fransman vid namn Butini, också infann sig, kort efteråt följd av en huissier och fyra man. De senare inmanade Westman till hans fullkomliga överraskning i häkte; och konsuln nöjde sig med att konstatera faktum. Samtidigt beslag-

togos hans papper och övriga tillgångar. Bakom detta låg en aktion från Manufakturkontorets sida. Att döma av dess protokoll hade kontorets ledning nämligen med stigande oro följt dröjsmålet med Westmans hemresa och alltmer fastnat i övertygelsen, att han över huvud taget icke tänkte återvända och grunda den fabriek för vilken han hade mottagit 20,000 d. s. m. Vad som tycks ha varit droppen som kom bågaren att rinna över var en upplysning, att faktor Corssar, tydligen Westmans svåger och kontorets egen tjänsteman, hade begärt inteckning i Westmans egendom i Stockholm — förmodligen hans malmgård — för 4,000 d. k. m.; om det var Westmans enda fasta egendom, som man kan antaga, så skulle säkerheten för lånet då i det stora hela ha försvunnit, också i den mån den någonsin hade existerat. Manufakturkontorets fullmäktig för adeln — det styrdes av en fullmäktig för vart stånd — hovrättsrådet frih. von Psilander fick då sina kollegers uppdrag att under hand hos rådet utverka en order till Sveriges minister i Paris Ulrik Scheffer, med begäran att Westman skulle häktas genom franska regeringens försorg. Detta försig gick programenligt, och resultatet var, vad som skedde den 3 december 1750.

Det har sina svårigheter att avgöra, huruvida Manufakturkontorets åtgärd att försäkra sig om Westmans person *enbart* dikterades av omsorg om de utlånade tillgångarna. Att detta motiv medverkade finns det visserligen ingen anledning att betvivla, ty det hade ju ett starkt objektivt berättigande. När man icke desto mindre måste gripas av tvivel om motivets tillräcklighet, så beror det på kontorets handlingssätt i andra fall. Ty det visade sig vid den stora räfst med kontorets förvaltning som de segrande mössorna vid 1765/66 års riksdag genom den dåvarande Handels- och manufakturdeputationen företogo med kontorets förvaltning, att en mängd andra fall av svåra försummelser hade lämnats alldeles obeivrade. I ett av dessa fall gällde det en summa som var nästan tre gånger så stor som den Westman hade fått, och medan anläggningarna i detta fall åtminstone hade kommit till stånd, så saknades det ej andra, visserligen väsentligt mindre fall, när ingenting hade blivit av men beloppet likväl aldrig hade återkrävts.¹ Skillnaden mellan dessa obeivrade missbruk och Westmans för syndelse var icke tillräckligt stor att förklara en så väldig skillnad i behandling som den kontoret faktiskt visade; och man har där-

¹ Se Rikens ständers handels- och manufakturdeputations berättelse om svenska manufakturernas uppkomst och närvarande tillstånd ²⁰/, 1766 (tr. Sthlm 1766).

för all anledning att söka efter också andra motiv än de direkt anförda. Om det fanns några på det partipolitiska planet är svårt att säga, men att en personlig motsats mellan Kierman och Westman medverkade ligger det åtminstone mycket nära till hands att antaga, vare sig den hade sin grund i något sådant bedrägeri från Kiermans sida som Westman påstod eller icke.

Av sin ekonomiska ställning vid häktningen gav Westman en optimistisk framställning, liksom han naturligtvis värderade den beslagtagna egendomen högt. Den närmare granskning Manufakturkontoret lät vidtaga visade emellertid för honom mycket karakteristiska resultat. En firma i Marseille, där han påstod sig ha en ganska stor fordran, befanns nämligen till själva sin existens vara okänd för alla, och en annan firma, i Livorno, där Westman också ansåg sig ha ett stort tillgodohavande, förklarade sina fordringar på Westman vara nästan lika stora som hans på firman, vartill kom att den blivit föremål för betalningsanspråk från andra av hans fordringsägare; hans beslagtagna egendom befanns vara en ren obetydlighet, och om de påstådda lagren av silke och ull har jag redan talat. Det var denna inventering som kom Manufakturkontoret att förklara Westman bankruttmässig vid tiden för hans häktning.

Omedelbart efter häktningen i Marseille fördes Westman till ett fängelse i Aix, och han gav upprörda skildringar av de villkor, som där mötte honom, trots att han ej var strafffånge utan var inspärrad på grund av ett *lettre de cachet*. Om händelseförloppet i övrigt gingo påståendena som vanligt isär. Manufakturkontorets protokoll innehålla upprepade notiser om, att Ulrik Scheffer enligt kontorets uppdrag hade erbjudit Westman hans frihet, ifall han kunde ställa säkerhet eller borgen för det mottagna lånet; det utlovades att han i så fall skulle bli fritagen från räntebetalning. Westman påstods till svar härpå ibland sagt sig varken kunna eller vilja gå med på sådana villkor och vid andra tillfällen ha lämnat Scheffers brev obesvarade. Själv påstod han sig däremot icke ha fått svar på sina hänvänelser till Scheffer och helt och hållet ha avskurits från förbindelse med yttervärlden. Särskilt beklagade han sig över den utdragna fängelsevistelsen. Manufakturkontoret förefaller å sin sida icke ha bättre begärt än ett slut på den pinsamma episoden, men det visade sig länge omöjligt att finna skeppare, som ville åta sig Westmans hemforsling, därför att de fruktade både för hans rymning och för att han skulle uppvigla besättningen till myteri. Till sist, sedan Westman

hade suttit fången i Aix i över två år, blev han emellertid hemsänd i januari 1753.

Vid ankomsten till Stockholm sattes Westman omedelbart på nytt i fängelse, och Manufakturkontorets ombudsman väckte åtal mot honom vid kämnärsrätten. Utöver återbetalning yrkades det ränta på beloppet och ersättning för kostnader i samband med Westmans häktning; ett något svävande yrkande om ansvar för bedrägeri tycks också ha framställts men fick i alla händelser ingen betydelse. Skriftväxlingen blev naturligtvis utdragen, och dom föll först den 16 augusti 1754. Som man kunde vänta, fann kämnärsrätten Manufakturkontorets påståenden om vad som hade förelupit i allt väsentligt hållbara, och domen innebar oreserverat återbetalningsskyldighet för Westman. Däremot avvisades kravet på ersättning för ränta med att Westmans förbindelse ingenting innehöll därom, liksom ingen ersättning för kostnader ansågs kunna fastställas, därför att beloppet icke hade preciserats. Westmans motyrkande på ersättning för den långa fängelsetiden avvisades likaledes, i detta fall med att den var grundad på Kungl. Maj:ts höga beslut, som det icke tillkom kämnärsrätten att utlåta sig om.¹

Båda parterna överklagade domen, och Westman fick stanna i häkte. Plötsligt, drygt ett år senare, den 30 september 1755, slog den upplysningen ned som en bomb hos Manufakturkontoret, att Westman hade rymt ur häktet. Kontoret misstänkte tydligen några av Westmans gynnare i Stockholm för att ha hjälpt honom vid rymningen, ty det begärde hos justitierevisionen, d. v. s. rådet, att få rättegången därom flyttad från kämnärsrätten till slotts-rätten, vilket rådet emellertid icke ansåg sig kunna gå med på. Rättegången tycks över huvud taget aldrig ha blivit av, Westman återfanns aldrig, trots att det hade »både trumlats och lysts efter honom»; både han och hans mål försvunno från Stockholms horisont.

Om Westman efter hans flykt vet jag — efter notifikation i Inrikes Tidningar 1785 — att han blev sekreterare vid krigskommissariatet i Hannover och dog i Elbing som änklings i sitt 85:e

¹ Den vidlyftiga domen innehåller också referat av parternas inlagor och har därför kommit till användning för den föregående framställningen; den fyller fol. 965—1044 av kämnärsrättens protokoll för 1754. I protokollet för 1753, särskilt 21/8, 10/10, 23/10, förekommer en rättegång mellan Westman och hans hustru, som han förebrädde en kombination av ekonomiska och moraliska försyndelser, i förbindelse med en kapten Joh. Fr. Tollstedt, åt vilken hon hade upplåtit en kammare, och en »skotsk landstrykare» Reid, som hon förklarade vara sitt syskonbarn; målet tycks emellertid ha blivit förlikat.

år 1785, det sista efter vad jag redan i början av uppsatsen ömtalade. I Stockholms stads mantalslängder för år 1770 kan man finna att köpmanshustrun Anna Westman, 53 år gammal — en åldersuppgift som visserligen icke stämmer med Örnbergs för Anna Corssar men som icke behöver ha utmärkt sig för någon större exakthet — hade sin man i Tyskland och med sina två döttrar bodde i Klara västra nedre del.

Att Manufakturkontoret fick se sig om efter de försträckta 20,000 d. s.m. ligger i sakens natur. I dess stora räkenskapssammandrag står det på Westmans konto, mot två debetposter på vardera 10,000 d. s.m., en kreditpost med följande talande lydelse: »Betalt genom utmätte och försålde lösören 202: 16» (202 daler 16 öre silvermynt) — obetydligt över *en* procent av debetsumman.¹

Det egendomliga var att den »luftfabrik» för siden, som utgjorde förevändningen för Peter Westmans lån, skulle komma att flyttas ned till jorden genom det sjätte av hans barn, sedermera bankofullmäktigen Abraham Petersson Westman. Vid 26 års ålder övertog den senare nämligen den 1730 anlagda s. k. Fritziske fabriken, som då innehades av köpmansfirman Koschell & Conradi, samt utvecklade den till en av de större sidenfabrikerna i Stockholm och därmed i Sverige.² Det blev ett slags försoning av, vad Peter Westman hade haft på sitt samvete.

¹ Sammandrag af inkomster och utgifter för år 1727 med (sic) 1759 (Manufakturkontorets arkiv: Strödda räkningar, i RA, Östermalmsavd.).

² Efter hallrätternas berättelser (i Kommerskollegii arkiv, RA, Östermalmsavd.) Karl L ö f s t r ö m, Fullmäktige i riksbanken s. 25 (Sveriges riksbank 1668—1924, V, 1931). — Sedan detta redan skrivits, har intendenten Gösta Berg välvilligt fäst min uppmärksamhet på en utförlig uppsats av Gösta Selling, Artur Hazelius' födelsehus I: den Fritziska Sidenvävargården (Fataburen 1926), som också ägnas åt själva fabriken.

Närkes präster under den äldre Vasatiden.

Av F. H. Morssing.

II.

Förutom vad som tidigare angivits (PHT 1936, s. 27 ff.) ha till användning kommit:

Otryckta källor¹:

- 1) Kammararkivet: Räntekammarböcker 1566, 1569. — Strödda kamerala handlingar 77 (brudskatten 1563 m. m.). — Röd nummerserie 214, 215 (kvittensregister).
- 2) Riksarkivet: Johan III:s diarium (förkort. KJD). — Brev till Erik XIV: Grupper. — Riksdagsbeslut (papper) 1600, 1604.

Tryckta källor och litteratur:

Sven Elofsson, Paralipomena (HSH, D. 12). — Calendaria Caroli IX.
J. Johansson, Om Noraskog II.

Några uppgifter ha jämväl hämtats från av mig samlat material rörande prästerna i Södermanlands län under ifrågavarande tid.

14. Lennäs.

Lennäs utgjorde till den 14 juni 1593 annex till Asker. Genom hertig Carls brev denna dag bildades ett nytt pastorat av Lennäs samt Vinön i Hjälmarén, som tillhörde Mellösa socken och omfattade 10 kronolandbor.

JOHANNES JONÆ 1593 —.

Samtidigt (jfr dock HCR 1593 $\frac{9}{5}$) med tillskapandet av det nya pastoratet förordnades till dess kyrkoherde kaplanen

¹ De i uppsatsen utöver sedvanliga förkortningar (se PHT:s förkortningslista) använda dylika äro: HCD = Hertig Carls diarium, RA; HCR = Hertig Carls registratur, RA; KK = Kammarkollegii arkiv; RKB = Räntekammarboken, KA; RR = Riksregistraturet, RA; SDA = Strängnäs domkapitels arkiv; SKH = Strödda kamerala handlingar, KA; Sm = Södermanlands handlingar, KA; Vm = Västmanlands handlingar, KA; Ög = Östergötlands handlingar, KA; ÖLM = Föreningen Örebro läns museums skrifter.

i Asker Johannes Jonæ och efterläts honom till prästbord hemmanet Dufnäs eller Tunäs.

En odaterad skrivelse från samtliga gemene man i Askers socken till Gustaf II Adolf (RA, Acta Ecclesiastica) lämnar följande målande skildring av händelserna kring pastoratsbildningen:

»I konungh Carls tijdh war een gammal wällårdh och alderstigen prästman kyrkeherdhe uthi Asker sokn, den då hadhe till capelan een oroligh och olårdh persoon, benemndh her Jöns, hwilken war honom altijdh undher ögonen och trachtadhe dageligen effter hans skadha och fördärf. Och eblandh andre hans prach-tiske stemplinger begick han hoos bispen då i Strägnæs M: Peer, dy han war hans synerlige godhe wän och bispens wagnmakare, huruledhes att han kunde undhengå anexan Lännes ifrån för:e Asker sokn, föregifwandhes att för:e gamble prästman ded sielf begärt hadhe, dett doch i ingen saningh fans. Egenom hwilke hans illistige stemplinger bispen då samme saak hoos cantzeleren doctor Niels opå för:e capelans wägne medh flijt dref och så widt kom, att H. K. M:tt någre gånger der om anmodhet blef, och kundhe medh saken ändå inthe fort komme, för ähn H. K. M:tt kom till Segersjö gårdh och då prädickadhe förb:e gamble prästman för H. K. M:tt. Och när prädickan öfwerstandhen war, talte H. K. M:tt för:e gamble prästman till, om han och begärede att blifwe af medh förb:e anexan, och då förb:e prästman swaradhe: 'Ja, såsom E. K. M:tt täckes och synes', dy han war een gamal och låmhördh man, förstodh och hördhe icke rättare, ähn att H. K. M:tt frågadhe, om han wille blifwe af medh capelanen. Deste större orsak fick bispen till att promouera honom till förb:e gäldh, och bekom så för:e capelan H. K. M:tz bref der opå och till prästegårdh der undher tuenne cronegårdher. Någen tijdh der effter han detta uthrettat hadhe, kom H. K. M:tt... andhrre ressan till Segersjö, der då soknemenerne H. K. M:tt uthi all ödmuick underdånigheet besökte och klageligen sådhane tilkenna gofwe, huru ilisteligen för:e capelan sin s: matfadher, som då dödh war, brödheth uthur handhen falskeligen bedragit hadhe. Der då H. K. M: för:e capelan lätt tilböriligen straffa, hans präst honom ifråntagen blev och i kistan wedh Segersjö insatt. Sedhan af H. K. M:tt tilsagdt och uthlofwet blef, att förb:e anexan åther tilbake komme skulle till sin rätta kyrkesoken igen.»

Herr Jöns sakfölldes den 22 september 1596 till böter, 2 mark penningar, för »tw blåuite, hann giorde en knechtt, som timbrade hos honom». Vid tinget den 15 augusti 1599 tilltalades han för

ett allvarligare brott, i det hans legopiga Karin Persdotter beskyllde honom att hava belägrat henne, »hwilket hon for retta hårdt påstodh at så skeet war. Ther emot her Jöns häftiga nekade. Doch igenom många, både prästers, fougters, häratzhöfdingz, nämpdemäns och gemene mäns lindrige förmaningh och förhöör kom hon til en annor bekenneelse och berettade att hon vppenbarliga på honom lugit och dichtat hade, igenom then orsack, honn hade lupit ifrån honom, att han icke skulle tiltala henne om thet löpande.» Karin Persdotter dömdes vid nästa ting den 13 november till 40 marks böter. Vid tinget den 5 maj 1600 styrkte herr Jöns sin oskuld med 12 edgärdsmän, däribland kyrkoherdarna i Sköllersta, Ekeby och Asker samt kaplanerna i de två förstnämnda socknarna och Mellösa (enligt 1571 års kyrkoordning art. 23 skulle edgärdsmännen i dylikt fall till minst hälften vara präster).

För femtionedelsskatten av 1599 uppgavs herr Jöns skattepliktiga lösegendom till (1600 · 2 A): 74 lod silver, 1 lispund grytkoppar, 3 lispund kittelkoppar, 5 killingsoxar, 2 stutar, 8 kor, 3 kvigor, 9 får, 8 gamla svin, 2 unga svin, 1 häst och 1 sto.

15. Lerbäck.

Lerbäcks socken i Kumla härad utgjorde tidigare annex till Snavlunda socken i Sundbo härad. Administrativt kom en fjärding av Lerbäck, från tid till tid växlande i storlek, att under åren 1559—1606 tillhöra Sundbo härads fögderi (jfr Almquist, Den civila lokalförvaltn., I). I samband med detta torde få sättas att socknen enligt konung Gustafs testamente den 1 juli 1560 var delad mellan hertigarna Carls och Magnus furstendömen.

Genom hertig Carls brev den 6 april 1595 (HCR) utbröts Lerbäck till eget pastorat. En följd därav blev den för dåtiden märkliga ekonomiska uppgörelse, som kom till uttryck i följande bevis av Snavlunda sockenmän (KK nr.ser. 150 fol. 101): »Anno 96 tempore Bartholomæi dagh lefrerade wij Lerbäckz bönder all then deel, som the hade här inkiöpt för sijna penningar, som för then deel, som the hade uthi bibelen, och för then deel, som the hade uthi Ålekärr, två små gryter» (stenbundna jordområden?), »och uthi en summa hwad som them tillkom hafwa the redeligit bekommit. Att detta så i sanning ähr, wittne wij underskrefne... Denne föreskrefne betalning anammede effterskrefne Leerbäckz bönder...»

PETRUS GUSTAVI 1595 —.

Hertig Carls brev var till formen en collation för herr Per på Lerbäcks gäll. Han är möjligen identisk med den Petrus Gustavi, vilken som kapellan i Lunda enligt hertig Carls brev den 3 december 1591 (HCD) förärats en häst av hertigen, samt synes hava varit verksam i Lerbäck redan 1594, vilket år han undertecknat tiondelängder, en den 26 december. — Till prästbord efterläts herr Per det hemman, som komme att utses av fogden med andra gode män, varjämte han av tionden erhöll 20 tunnor spannmål sig till hjälp. Först utsågs till prästbord Hissjö, vilket emellertid redan 1599 var utbytt mot Stenkumla, det nuvarande bostället.

För femtiondelsskatten av 1599 uppgavs herr Pers skattepliktiga lösegendom till (1600 · 2 A): 10 mark kittelkoppar, 5 kor, 1 kviga, 3 får, 6 getter, 3 gamla svin och 1 sto.

Att pastoratet gav kyrkoherden mycket knappt uppehälle framgår av de ofta återkommande tillfälliga anslagen av tionden, så den 19 februari 1596 10 tunnor spannmål honom, hans hustru och barn till hjälp (1596 · 16) och den 2 april 1603 3 tunnor spannmål till utsäde och hjälp (1603 · 17). Efter herr Per hade ringa prästbord efterläts honom den 5 april 1608 (RR) halva kyrktionden. Hans fattigdom bestyrkes jämväl av änkedrottning Kristinas brev den 18 maj 1620 med tillgift å rest av Älvsborgs lösen. I brevet, där herr Per betecknas såsom en gammal utlevad prästman, säges att drottningen icke är okunnigt, att han är en utfattig man och har slätt intet att betala med.

16. Lillkyrka.

LARS [1529].

Nämnes i domboken vid lagmanstinget i Glanshammar den 15 februari 1529.

SVEN [1555—1558].

Utgjorde 1555 kostgärd samt 1558 taxa med 10 mark penningar. Erhöll med all sannolikhet transport till Götlunda före 1560, vilket år kyrkoherdetjänsten här var vakant (jfr silverskattelängden).

JOHAN [1569].

Uppgives hava förskickats hit från Strängnäs (Lundström, Bevis från år 1613, KHÅ 1911). Bevistade riksdagen i Stockholm 1569 och undertecknade den 26 januari förnyelsen av arvföreningen för konung Johans räkning. Utgjorde samma år hjälpskatten i silver med 4 mark (RKB).

ANDREAS LAURENTII [1571]—1586.

Har med sitt namn bekräftat avkortningslängderna för 1580, 1581 och 1583 samt tiondelängden för 1586. — Undertecknade prästerskapets och allmogens i Västmanland och Dalarna bevilling av Älvsborgs lösen den 25 januari 1571 vid riksdagen i Stockholm. Hans egna skattepliktiga lösören taxerades till 171 $\frac{1}{2}$ mark, utgörande 14 lod silver, 12 lispund koppar, 3 kor, 2 stutar om 1 år, 19 får och svin samt 1 häst om 4 mark, varför han erlade $\frac{1}{10}$ av värdet med 17 mark 1 öre 5 penningar. Utgjorde 1573 köpsilverskatt med 2 lod silver. — Närvarande vid riksdagen i Stockholm juni 1574 och avgav vid ärkebiskopsvalet sin röst å Laurentius Petri Gothus, den blivande ärkebiskopen. Erhöll genom konung Johans brev den 30 juli 1584 vederlag med 1 pund spannmål på grund av sin stora fattigdom och då han hölle lika stort borgläger som präster med mycket mera mantal (KK nr.ser. 150 och 1585·16).

LAURENTIUS OLAI 1586 —.

Nämnes i räkenskaperna fr. o. m. 1586 och tillförsäkrades genom konung Carls brev den 31 mars 1611 (RR) vederlag med 8 tunnor spannmål, enär han hade ett litet gäll och sutte i en stor gästväg. — Enligt Folléns herdaminne g. m. en dotter till kyrkoherden i Asker Holgerus Olai.

Under herr Lars tjänstetid inlades under prästbordet ett skattehemman i Blyberga. En av honom 1622 avgiven relation samt häradsattest av den 12 december 1623 upplysa att riksrådet Erik Abrahamsson (Leijonhufvud) för sina egna medel inköpt Lars Ambjörnssons skattehemman samt skänkt det till kyrkoherden, varefter konung Johans frihetsbrev därå förskaffats. Dock hade socknemännen återbetalt hälften av de utlagda penningarna med hänsyn till att icke någon präst tidigare kunnat bli behållen i gället (Leijonhufvud, Kring Lillkyrka etc., ÖLM 1930.) Konung Johans frihetsbrev gavs den 12 juni 1589 (RR, kronolog. förteckning).

17. Mellösa.

OLOF [1528]—1560.

Vid lagmanstinget i Mellösa den 17 november 1528 kårade Lasse i Usta till herr Lars i Mellösa om en äng i Usta. Saken uppsköts tills herr Olof kom själv tillstådes. — Herr Olof redovisade såsom prost tionden 1548 och 1551—1556 (RKB). Seger-sjö gårds uppbörd för 1561 upptager 2 oxar, som han skänkt konungen, sannolikt i testamente. — Innehade såsom vederlag för mistat landgille fr. o. m. 1553 stommen i Norrbyås.

LAURENTIUS ALBERTI 1560—1566.

Bestyrkte jämte herr Lars i Asker den 24 oktober 1561 Segersjö gårds inventarium. — Utgav 1560 i silverskatt 6 lod silver samt 1563 i brudskatt 1 daler och 21 mark 6 öre penningar. — Avled den 29 juli 1566, vilket år uppbars ett silverstop, skänkt i testamente av honom till konungen och vägande $13\frac{1}{2}$ lod.

LAURENTIUS THOMÆ 1566—1570.

Bevistade riksdagen i Stockholm 1569 och undertecknade den 26 januari förnyelsen av arvföreningen för konung Johans räkning. Utgjorde samma år hjälpskatten i silver med 8 mark (RKB). — Sedermera kyrkoherde i Ytterselö och Danmark.

JOHANNES NICOLAI 1570—1590.

Broder till kyrkoherden i Ekeby och Kumla Laurentius Nicolai. — Undertecknade trohetsförsäkran från en del av klerkeriet den 20 augusti 1572 samt Uppsala kyrkomötes beslut den 22 samma månad. Påfördes 1573 köpsilverskatt med 8 lod silver (SKH 76). Föredragshållare vid 1586 års stiftssynod och avgav vid biskopsvalet sin röst åt Petrus Jonæ. Hans 1587 avgivna protestsedel mot liturgien finnes i SDA. — Erhöll genom hertig Carls brev den 22 februari 1585 (1587·1) i utbyte mot stommen i Norrbyås ett torp i Västra Rynninge, som låg honom närmare och bättre till hands. — Död den 9 augusti 1590.

G. 1:o m. Ingeborg, dotter till herr Sven, kyrkoherde i Örebro (jfr Kock och Östman, PHT 1920); 2:o m. Apollonia, vilken genom hertig Carls brev den 11 december 1590 erhöll tillgift å gården samt tillförsäkrades att såsom andra prästänkor behålla gället ett helt år, räknat från den dag mannen avsomnat. Hon pliktade 1591 9 mark penningar för husröta.

NICOLAUS PETRI 1590—1594.

Enligt Follén född i Stockholm, varest hans fader, sedermera kyrkoherden i Ytterselö och poenitentiarien i Strängnäs Petrus Erics den tiden var kapellan (om denne se Sven Elofssons Paralipomena, HSH, d. 12, s. 207—209). Förut rektor i Karlstad och Örebro. — Erhöll den 24 september 1590 hertig Carls collation på Mellösa prästgäll (HCR) och tillträdde detta den 1 maj 1591. Ett av honom 1592 hållet prästmötesföredrag finnes i SDA (Westman, Ett par fynd i Strängnäs domkapitels arkiv, 2, KHÅ 1919). Närvarande vid Uppsala möte mars 1593 och undertecknade bekräftelsen av mötesbeslutet den 21 juni. — Sedermera rektor, decanus och kyrkoherde i Strängnäs, superintendent i Kalmar och död såsom utnämnd biskop i Västerås. Erhöll genom hertig Carls brev den 23 januari 1595 (1595: 16) tillgift å gården m. fl. restantier.

BIRGERUS NICOLAI 1594—.

Förut kyrkoherde i Knista. — Vid Lennäs utbrytning till eget pastorat hade, såsom förut nämnts, till detta lagts jämväl 10 bönder från Mellösa. Då ingen därav betingad jämkning i skatt, taxa och annat skett, yrkade herr Birger den 15 augusti 1599 vid häradstinget rättelse. Det avsades ock att herr Jöns skulle hålla borgläger med honom var tionde månad samt för 3 års borgläger betala honom 3 daler 30 öre.

För femtiondedelsskatten av 1599 uppgavs herr Birgers skattepliktiga lösegendom till (1600 · 2 A): 68 lod silver, 4 lispund 9 mark grytkoppar, 2 lispund kittelkoppar, 1 par killingsoxar, 1 stut, 10 kor, 12 får, 3 unga svin, 1 häst och 2 ston.

Stamfader för adliga ätterna Cantersten, nr 370, och Canterhielm, nr 583. Sonen BARTOLOMEUS tillförsäkrades genom konung Carls brev den 26 februari 1606 (RR) att årligen erhålla 100 daler av tullen i Örebro, så länge han sig flitig förhölle i sina studier i främmande land.

Komministrar.

KLEMENS [1535].

Enligt kvitto den 14 augusti 1535 anammade herr Eskil Michaelis av biskopsfogden Lars Holst 3 saköresskedar, vägande $10\frac{1}{2}$ lod $1\frac{1}{2}$ kvintin, som denne samma år uppburit av herr Klemens i Närboås [Norrbyås] (KA, Röda nr. 215).

HENRICUS OLAI [1587].

Hans 1587 avgivna protestsedel mot liturgien finnes i SDA (Löw, Närkes präster, ÖLM 1931). Troligen sedermera kyrkoherde i Vintrosa.

MAGNUS SUENONIS [1600].

Fadersnamnet enligt Löw. — För femtionedelsskatten av 1599 uppgavs herr Måns skattepliktiga lösegendom till (1600 · 2 A): 1 par killingsoxar, 4 kor, 1 kviga, 3 får, 1 ungt svin, 1 häst och 1 sto. — Nämnas den 5 maj 1600 i målet mot herr Jöns i Lennäs angående hor som en av dennes edgärdsmän. Sedermera kyrkoherde i Snavlunda.

18. Mosjö.

NICOLAUS LAURENTII [1553—1560].

Nämnas i räkenskaperna fr. o. m. 1553 och utgjorde 1560 silverskatt med 7 mark penningar. Erhöll enligt Follén transport till Kil, där han 1562 återfinnes såsom kyrkoherde.

PETRUS LAURENTII [1569]—1574.

Har med sitt namn bekräftat tiondelängden för 1574. Utgjorde 1569 hjälpskatten i silver med 4 mark (RKB) och påfördes 1573 köpsilverskatt med 5 lod silver (SKH 76).

Herr Per avsattes 1574 för hor. Härom skriver hertig Carl till biskop Nils den 26 oktober (HCR) att herr Per »är icke ehn reese uthen två fallin i hoor, therfore wij ingelunde äre tilsinnes (såsom thet sigh ej heller ägner och bör) lathe honom ostraffett förbij gå uthen effter lagen och hans förtiente lön stå sitt straff». Enligt art. 23 i 1571 års kyrkoordning skulle en präst för dylikt brott, utom världsligt straff, mista gäll och prästämbete. Emellertid kunde han, om han vore botfärdig, ärlig och eljest skicklig, efter 2 års frist eller något mindre av ordinarius med överhetens samtycke efterlätas att komma till sitt ämbete igen, dock aldrig till samma gäll. Med hänsyn härtill synas hertig Carls ord så böra tolkas, att herr Per på grund av horsbrott redan mist ett gäll, innan han kom till Mosjö. Han torde i så fall vara identisk med kyrkoherden i Kumla Petrus Laurentii. Detta antagande vinner stöd av ett hos Hagström befintligt citat, till synes innebärande att herr Per i Mosjö allt sedan reformationen varit verksam i predikoämbetet.

BIRGERUS JOHANNIS 1574—1603.

Enligt hertig Carls ovannämnda brev hade Mosjö socknemän till kyrkoherde begärt herr Birger, då kapellan på Lekebergs hyttegård, varför biskopen anbefalldes att, om denne befunnes lämplig, konfirmera honom i gället. Herr Birger återfinnes i 1575 års löningsregister för hyttegården såsom kapellan jämte Ericus Olai. Avgav vid biskopsvalet 1586 sin röst å Petrus Jonæ. Hans 1587 avgivna protestsedel mot liturgien finnes i SDA (Löw, ÖLM 1931). Undertecknade bekräftelsen av Uppsala mötes beslut den 21 juni 1593.

För femtionedelsskatten av 1599 uppgavs herr Birgers skattepliktiga lösegendom till (1600 · 2 A): 101 lod silver, 2 lispund 15 mark grytkoppar, 3 lispund 10 mark kittelkoppar, 3 par killingsoxar, 6 kor, 6 får, 4 gamla svin, 10 unga svin och 2 hästar. Frinjöt enligt 1599 och senare års räkenskaper prästbolet i Täby, ett kyrkotorp.

Erhöll 1603 transport till Hardemo.

OLAUS JONÆ LOPHOSANDER 1603—.

Fadersnamnet enligt Follén, som uppgiver honom tidigare hava varit kapellan i Viby. Kyrkoherde här 1603.

19. Sköllersta.

NILS [1535].

Enligt kvitto nyårsdagen 1536 anammade herr Eskil Michaelis av biskopsfogden Lars Holst en silverskål, vägande 12 lod 1 kvintin, som denne uppburit i testamente efter »her Niels i Skelstada i Nericke» (KA, Röda nr. 215).

SEVERINUS ERICI [1553—1563].

Nämnes i räkenskaperna fr. o. m. 1553 och utgav 1560 i silverskatt 4 lod 3 kvintin silver. Redovisade 1563 brudskatten. Enligt Follén sedermera kyrkoherde i Kumla och nämnes där 1567.

HENRICUS ANDREÆ 1568—.

Ovanstående namn återfinnes till synes genomgående å av honom undertecknade handlingar, undantag utgöra allenast två intyg av den 31 mars 1614, där tillnamnet Prys tillkommer (RA,

Acta Ecclesiastica). Han uppgives hava varit son till stadsskrivaren i Örebro Claes Hansson Prytz, död 1554. Detta är uppenbarligen oriktigt, då faderns namn var Anders Prytz. En så benämnd person återfinnes i Stockholms stads tänkebok 1545^{28/8} och ^{28/10}, däremot icke i GFR.

Enligt änkedrottning Kristinas brev den 9 mars 1617 till fogden Per Assarsson hade herr Henrik då varit kyrkoherde i Sköllersta uti 49 år, d. v. s. tillträtt befattningen 1568. Närvarande vid riksdagen i Stockholm 1569 och undertecknade förnyelsen av arvföreningen för konung Johans räkning den 26 januari. Utgjorde samma år hjälpskatten i silver med 4 mark (RKB). Påfördes 1573 köpsilverskatt med 7 lod silver (SKH 76). Avgav vid biskopsvalet 1586 sin röst å Petrus Jonæ. Hans 1587 avgivna protestsedel mot liturgien finnes i SDA (Löw, ÖLM 1931). Bevistade Uppsala möte mars 1593 och riksdagen i Söderköping 1595, då han undertecknade ständernas samfällda svar av den 17 oktober, ävensom riksdagen i Linköping 1600, därvid prästerskapets exception av honom undertecknades. Erhöll genom hertig Carls brev den 22 februari 1595 (1595 · 16) tillgift å gården, enär han lidit stor skada av vådeld. Nämnes den 5 maj 1600 i målet mot herr Jöns i Lennäs angående hor som en av dennes edgärds-män.

För femtiondedelsskatten av 1599 uppgavs herr Henriks skattepliktiga lösegendom till (1600 · 2 A): 12 lod silver, 3 lispund grytkoppar, 3½ lispund kittelkoppar, 1 tjur, 1 par gilla (fullgoda) oxar, 5 kor, 3 risbitare (årsgamla bockar), 2 getter, 3 får, 1 gammalt svin, 9 unga svin, 1 häst och 2 ston.

Enligt 1602 och följande års räkenskaper frinjöt herr Henrik Gisleredh, som fordom alltid legat under prästgården (i Historiskt-geografiskt och statistiskt lexikon över Sverige benämnes kyrkoherdebostället Gislerud). År 1600 nämnes Gislerud såsom bebott av komministern.

I Örebro läns museum förvaras en förut i Sköllersta kyrka befintlig offersten, en fyrkantig kalkstenschäll med herr Henriks initialer, vapen och årtalet 1586. Den av honom 1592 skänkta predikstolen finnes ännu, ehuru i stympat skick, i kyrkan (Saxon, Närkes kyrkor, s. 39, 40).

Anmärkningsvärt är att herr Henrik, vilken under en lång följd av år innehaft ett tämligen indräktigt pastorat, synes vara den ende kyrkoherde utom den notoriskt utfattige herr Per i Lerbäck, som erhållit tillgift å Älvsborgs lösen av år 1613. Enligt

änkedrottning Kristinas brev den 28 augusti 1620 (original i bunt 5, restuppbörden) hade herr Henrik givit till känna, att efter han bodde i en stor gästväg och bleve mycket av dem, som av och an reste, besvärad hade han omsider kommit till den extremitet och fattigdom, att han icke förmådde utgöra Älvsborgs lösen utan stode med en del därav tillbaka, för vilken han allt som oftast bleve krävd. Han erhöll den begärda tillgiften, efter han var en utlevad, arm man.

Komminister.

HANS [1600].

För femtiondedelsskatten av 1599 uppgavs herr Hans i Gisle-rud skattepliktiga lösegendom till (1600 · 2 A): 5 mark grytkop-par, 2 kor, 1 får, 2 gamla svin, 2 unga svin och 1 häst. — Nämn-es såsom en av herr Jöns i Lennäs edgårdsmän.

20. Snavlunda.

PETRUS JOHANNIS [1533—1540].

Vid lagmanstinget i Askersund 1533 kom herr Per för rätta angående 4 örtugland jord i Tycke, som givits av en präst från kronan till kyrkan. Eftersom gåvan saknade laga verkan, skulle jorden tillfalla kronan, därest ej annat fång kunde åberopas. — Redovisade enligt 1540 års länsregister såsom prost tionden.

ANDERS [1541].

År 1542 redovisade Ambjörn Skräddare, biskopsfogde i Närke, bland restuppbörden för 1541 testamentspenningar efter herr Anders i Snavlunda, 13 mark 6 öre (RKB).

JONAS [1545].

Den 31 maj 1545 uppbar och kvitterade Lars Haraldsson på Gripsholm kyrksilver, som herr Jöns i Snavlunda utsänt med herr Arvid i Hardemo, nämligen från Snavlunda en förgylld mon-strans, vägande 4 lödiga mark 14 lod, och 3 oförgyllda chrismakar, vägande 6 lod, samt från Lerbäck en liten förgylld monstrans och en krona, vägande 8 lödiga mark 7 lod, ävensom tre oförgyllda chrismakar och en kedja med kors, vägande tillhopa 1 lödig mark 6 lod (SKH 76).

JAKOB [1555—1563].

Utgjorde 1555 och 1556 kostgård, sistnämnda år med 1 lispund kött och 2 lispund fläsk. Utgav 1560 i silverskatt 7 lod silver och 1563 i brudskatt 13 mark penningar.

LAURENTIUS GUDMUNDI 1568—[1575].

Har med sitt namn bekräftat 1575 års tiondelängd för Lerbäcks socken. Nämnas i räkenskaperna f. o. m. 1568. Enligt restlängden å hjälpskatten i silver 1569 (RKB) stod gället då öde, vilket med hänsyn till fogderäkenskapens uppgift torde få tolkas så att tillträdet skett tidigast 1568. Undertecknade prästerskapets och allmogens i Östergötland bevilling av Älvsborgs lösen den 25 januari 1571 vid riksdagen i Stockholm. Tillerkändes genom konung Johans brev den 12 september 1572 vederlag med 1 pund spannmål. Utgjorde 1573, enligt den av honom själv bevittnade längden, köpsilverskatt med 8 lod silver. Bevistade riksdagen i Stockholm juni 1574 och avgav vid ärkebiskopsvalet sin röst på Nicolaus Olai, biskop i Strängnäs.

NICOLAUS TIBURTII [1579—1589].

Med hans namn äro bekräftade tiondelängderna för Snavlunda 1579—1589 och Lerbäck 1581—1588 ävensom 1579 års brudskattelängd och åtskilliga avkortningslängder. Under 1579 års avkortning å gården återfinnes herr Nils, som »warit för $\frac{1}{2}$ prest för sin fatigdom skull».

Enligt 1581 års avkortning hade herr Nils, prästestommen till hjälp, ett kronotorp Alekärr. Han inköpte sedermera börsrätten till detta för 5 mark (KA, Börsrättsköpen under Johan III, pag. 1490). Av ett konung Johans brev, dat. Vadstena den 20 dec. 1586 (Ög. 1587: 13, 1591: 12, ej i RR), inhämtas uppgifter rörande bl. a. Alekärr. Invånarna i Snavlunda hade givit till känna, att till deras prästbord vore litet utrymme i ägor och att de själva mestadels voro fattiga, varför deras socknepräster dittills icke kunnat bli välbesuttna. Med hänsyn därtill hade de för någon tid sedan, prästbordet till hjälp och förbättring, inköpt 3 små torpställen, Alekärr, Prästlyckan (i Långtorp) och Disstorp, räntande tillhopa 36 öre. På deras begäran medgavs att torpen finge evärdligen brukas under prästbordet med full frihet från alla utlagor och rättigheter. Tillika föreskrevs att kyrkoherdarna i Snavlunda, så länge gället förbleve till lägenhet och villkor så ringa

som dittills, icke skulle utgöra mer än hälften i gärder och utlagor mot välbesuttna prästmän i nästomkringliggande härad och socknar (ang. Alekärr se även Lerbäck).

Herr Nils änka KARIN medgavs genom hertig Carls brev den 18 juni 1591 (1590·9) tillgift å gårderna för 1590 och 1591, med vilka hon stod tillbaka.

RAGVALDUS CLEMENTII [1590—1600].

Har med sitt namn bekräftat de bevarade tiondelängderna för Snavlunda 1591—1598 samt för Lerbäck 1590 och 1594 ävensom beseglat bl. a. 1600 års mantalslängd å hjälpskatten. Undertecknade bekräftelsen av Uppsala mötes beslut den 21 juni 1593. Påfördes 1600 hjälpskatt (femtiondedelsskatt) med 18 $\frac{1}{2}$ öre, motsvarande en taxerad förmögenhet av omkring 115 mark.

Under herr Ragvalds tjänstetid utbröts Lerbäcks socken till särskilt pastorat. Att sockenborna där i viss mån haft svårt förlika sig med åtgärden framgår av Kumla härads dombok den 27 november 1599, enligt vilken herr Per i Lerbäck kårade till några sina socknemän, »at the förde thet lijck, som afsompnat, til Snaflunda och wille icke gifwe her Peer lijchstodh; blef afsagdt at h. Peer skulle hafwa lijchstodenn».

LAURENTIUS ANDREÆ [1601—1603].

Möjligen tidigare kapellan i Viby. Har med sitt namn bekräftat 1601 års tiondelängd och samma års register å »rompeskatten» samt beseglat tiondelängderna för 1602 och 1603. Nämnas i räkenskaperna för samma år.

MAGNUS SUENONIS [1604]—.

Förut kapellan i Mellösa. Nämnas i räkenskaperna fr. o. m. 1604.

21. Svinevad.

OLOF [1537—1546].

Erhöll genom konung Gustafs brev februari 1537 förläning å biskopsdelen av tionden i Vingåkers socken samma år (GFR s. 255). Åtnjöt enligt 1546 års förläningsregister då kanikdelen av Risinge socken.

PER [1555]—1560.

Nämnas i räkenskaperna fr. o. m. 1555 och utgjorde 1560 silverskatt med 3 lod silver. Gav till Segersjö gårds hjälp enligt

1561 års räkenskap ett huvudbolster med blaggarnsvar, en svart och vit rya (grovt sängtäcke), en svart och vit vepa (tuft sängtäcke), ett rött och vitt ryssetäckene samt ett par blaggarnslakan. En likartad hjälp utgavs jämväl av kyrkoherdarna Lars i Asker, Arvid i Ekeby, Olof i Mellösa och Severin i Sköllersta. Herr Per sakfölldes 1560 för hor till böter, 30 mark penningar.

EVERTUS GUDMUNDI [1561—1565].

Förut kyrkoherde i Kil. Utgjorde här 1561 taxan och redovisade 1563 brudskatten. — Herr Evert uppgives av Follén hava varit kyrkoherde jämväl i Nora och utgjorde såsom sådan hjälpskatten i silver 1569 med 1 daler (RKB). Han återfinnes vidare där i ett register å »saaköre udi Pedher Mickilssons befallningh p. anno 1569, 70, 71 och 72, huilke schole beuises medh herredzhöffdingenss domböcker» (Vm. 1572·9) under 1569 sålunda: »Här Äffwerdht opå Noraskoga för hoor och miste geldett, penning:r — 140 m.» Enligt en obestyrkt uppgift av Johansson (Om Noraskog, II s. 286 n.) skulle herr Evert först år 1568 tillträtt Nora pastorat. Antagligast synes emellertid vara att han efterträtt den år 1565 avsatte herr Lars (Kjöllerström, Striden kring kalvinismen i Sverige, s. 234, 273). Att den sistnämnde upptages i 1566 års taxelängd torde, med hänsyn till en enstaka dylik uppgifts ringa beviskraft, ej rubba sannolikheten av detta antagande. Herr Evert nämnes som kyrkoherde i Axberg fr. o. m. 1572.

NICOLAUS PETRI [1572]—1573.

Enligt restlängden å hjälpskatten i silver 1569 (RKB) stod gället då öde.

Tillerkändes genom hertig Carls brev den 11 januari 1572 (KK nr.ser. 150) vederlag med $2\frac{1}{2}$ pund spannmål. Efterläts vidare genom hertigens brev den 17 februari samma år (KK nr. ser. 150) att till en behaglig tid kvitt och fritt nyttja det torp, benämnt »Abbeboda» (Aboda), som tillförene legat under prästbordet. Enligt 1572 års räkenskap (1572·14) skulle emellertid sistnämnda dag till prästgårdens bättring efterlåtits kyrkohemmanen Aboda och »Quarnen» (Österkvarn, se ang. detta KM:ts dom den 25 januari 1936) till evärdlig tid. Den 10 mars 1573 (1573·6) kvitterar jämväl Nicolaus Petri vederlagsspannmålen samt all den årliga rättighet av Per i Aboda och Svinevadskvarn, som de 1573 böra utgöra efter hans furstliga nådes gunstiga efter-

låtelse. — Herr Nils påfördes 1573 köpsilverskatt med 4 lod silver, det lägsta beloppet (SKH 76).

JOHANNES OLAI 1573—1587.

Har med användande av svensk eller latinsk namnform undertecknat tiondelängderna för 1574, 1576—1578 och 1581. Nämnas i räkenskaperna 1573—1587. Efterläts genom hertig Carls brev den 9 december 1574 (HCD) 2 pund spannmål. Sakfölldes 1577 för det han slogs med klockaren i kyrkan till böter, 10 lod silver och 2 oxar.

Enligt hertig Carls brev, dagtecknat Örebro den 18 november 1588 (1589·6), hade herr Jöns änka då varit hos hertigen och begärt någon hjälp, varför hon erhöll 2 tunnor spannmål. En dotter enligt Follén g. m. efterträdaren.

MARTINUS LAURENTII 1587—1599.

Genom hertig Carls öppna brev den 24 februari 1587 (HCR) anförtröddes kyrkoherden i Tjällmo Mattias Erics Svinevads gäll, dock under villkor att han förskaffade sig biskopens i Linköping skriftliga medgivande till förflyttningen. Denna kom emellertid icke till stånd och uppgives herr Matts hava avlidit som kyrkoherde i Tjällmo 1605. Herr Mårten tillträdde enligt Follén, som benämner honom Helsingius, Svinevads pastorat 1587. Hans 1587 avgivna protestsedel mot liturgien finnes i SDA, dock utan angivet pastorat. Nämnas i räkenskaperna 1588—1599. Antecknad såsom närvarande vid Uppsala möte mars 1593. Av 1596 års räkenskap inhämtas, att furstinnan av Mecklenburg (hertig Carls syster Elisabeth g. m. hertig Kristoffer av Mecklenburg) med sitt hov haft 2 nattläger (jfr *Calendaria Caroli* s. 104, 105) och greve Axel (Stensson Lewenhaupt) med sitt hov 1 nattläger i Svinevads prästgård, varför kyrkoherden för omkostnad och omak ersattes med 7 lispund bröd och 5 tunnor öl. Genom hertig Carls brev den 9 februari 1597 (1597·13) tillförsäkrades herr Mårten att njuta sitt vederlag tillfyllest, då han sutte i en stor allmänneväg samt dagligen hade stor tillsökning av dem, som droge av och an.

Enligt Follén g. m. en dotter till företrädaren herr Jöns. En herr Mårtens dotter enligt samma källa g. m. efterträdaren herr Sven.

SUENO CESPIUS 1599—1611.

Tillnamnet enligt Follén, som uppgiver honom hava varit född i Västergötland. Nämnes i räkenskaperna fr. o. m. 1599. För femtiondedelsskatten av 1599 uppgavs herr Svens skattepliktiga lösegendom till (1600 · 2 A): 96 $\frac{3}{4}$ lod silver, 2 lispund grytkoppar, $\frac{1}{2}$ lispund kittelkoppar, 6 kor, 4 får, 4 risbitare (årgamla bockar), 1 get, 1 häst och 1 sto. Bevistade riksdagen i Norrköping 1604 och undertecknade därvid ständernas beslut den 22 mars. Enligt 1602 och följande års räkenskaper frinjöt herr Sven en kyrkoutjord Vreten, som av ålder legat under prästgården. Avsade sig, enligt Follén, pastoratet 1611, när han icke hade någon kapellan, var en gammal man och icke mer förmådde resa till skogsbygden i sockenbud samt blev därefter hospitalspredikant i Örebro.

Enligt Follén g. m. en dotter till företrädaren.

22. Viby.

SUENO MAGNI [1529—1556].

Viby kyrkas storklocka skall enligt Jäderlund (Till Nerkesstacken, s. 16) ursprungligen varit försedd med följande inskrift i munkstil: »Jomfru Maria oc thet Helia Kors årom efter Guds byrd MDXXIX» — så 4 otydliga ord — »Gudi till lof. Herr Sven Monsson kyrkioherre.» Herr Sven nämnes i domboken vid lagmanstinget i Örebro den 31 januari 1545 såsom ägare av en halv gård i »Kirckeby» (med all sannolikhet kyrkbyn i Kils socken). Utgjorde 1555 och 1556 kostgård, sistnämnda år med 5 lispund kött och 3 lispund fläsk. Enligt 1553 års räkenskap var stommen i Viby, presta ottninga, förlänt herr Sven.

Enligt Follén skall han hava avträtt pastoratet till sin måg Sueno Erics samt sedermera bebott Frotorp i Viby socken. Att han som emeritus bebodde och brukade Frotorp bestyrkes av 1560 års årliga ränta och 1566 års tiondelängd. Så var däremot icke förhållandet 1556 och 1569.

SUENO ERICI [1560—1565].

Fadersnamnet enligt Follén. Utgjorde 1560 silverskatt med 8 lod silver samt 1563 brudskatt med 3 lod $1\frac{1}{2}$ ort silver och 28 mark 5 öre penningar. Stommen i Viby avkortas i 1565 års räkenskap såsom av honom frinjuten.

Enligt Follén var han g. m. företrädarens dotter samt en dotter till honom m. ERIK BENGTTSSON, fogde på Segersjö 1585—1589 (Almquist, a. a., IV, s. 44).

JACOBUS NICOLAI [1569]—1596.

Enligt Follén son till Nils Skrivare, till härkomsten dansk, som bodde vid Härminge i Gällersta socken, d. v. s. fogden i Askers och Sköllersta hd 1559—1560 samt i Riseberga län 1561—1562 (Almquist, IV, s. 180).

Herr Jakob utgjorde hjälpskatten i silver 1569 med 8 mark (RKB) och påfördes 1573 köpsilverskatt med 10 lod silver, varav han dock endast utgav 8 lod. Avgav vid biskopsvalet 1586 sin röst å Petrus Jonæ. I SDA finnes såväl hans 1587 avgivna protestsedel mot liturgien som hans 1591 hållna prästmötesföredrag (Löw, ÖLM 1931; Westman, KHÅ 1919). Undertecknade bekräftelsen av Uppsala mötes beslut den 21 juni 1593.

Frinjöt enligt 1581 års räkenskap en kyrkotorpstad Viger (1583 Vigersta). Under herr Jakobs tjänstetid utbyttes dittillsvarande kyrkoherdebostället Trysstorp mot två Riseberga klosters f. d. hemman Lundby. I 1590 års räkenskap (1590·9), men ej i 1589 års, anmärkes vid dessa: »som nu är prästegården, föres intet in udi summan». Bytet, vilket ej finnes omnämnt i HCR eller HCD, har skett före den 2 juli 1590, vilken dag ryttmästaren Claes Pedersson av hertig Carl efterlättes Trysstorp, »som tilförende hafwer warit bruket för prestegård» (HCR).

Herr Jakob avsattes 1596 och nödgades lämna riket. Om anledningen härtill förtäljer en odaterad skrivelse till hertig Carl från menigheten i Viby prästgäll (RA, Brev till hertig Carl, Grupper) följande:

»Bådhe församblingarne söria nw storligha för hanss misfelle, som hann är kommin wtij, fatighe man, nemlighe genom enn förargheligh quinna, som haff:r öffuergiffuitt sinn man och gångitt iffrå honnom i fyra ellr fem år och gick i bygdhenn och tienthe folck. Honn kom i medlertidh till här Jacob och wille tiena honnom, honn gick honnom så illa effthr, att hann beblandadhe sigh medh henne, Gudh bättre honnom, thet fatighe man. Sådhan kom honn iffrå här Jacob i höstas Martini tidh och till sinn mann igenn. Ther haff:r honn åther giortt widhare illa, att honn haff:r fött barnn och förkommitt thet om liffuet, Gudh förbarne sigh ther öff:r, honn så hårdhiertatt war. Men här

Jacob spordhe henne till, för enn honn kom iffrån honnom, om honn wisthe sigh haffuande wara medh barnn. Tå haff:r honn neckat och wille icke bekenna thet för honnom, såsom then arma quinnan nw sielff segher thet samma för ärlighe men, som henne ransacka och förhöra om hennes gerning, att her Jacob haff:r icke waritt i rådth medh henne att förgöra barnet, thr beuare honnom Gudh iffrån. Han fick alrigh weta aff henne, honn war medh barnn. — Aller nådigste herre och försthe. Wärdees för Gudz skull och hannss fatighe tiio modhrlössa eländhe barnn och aller våra fatigha mens bönn skull nådhelighann benådha honom liffuet, fatighe man. Hann will wtaff ett ångerfult och botferdighet hierta för Gudh och menniskior gerna göra böther för sina misgerningar.»

Enligt hertig Carls nedannämnda brev hade capitulares i Strängnäs icke kunnat fria herr Jakob. Sannolikt ådömdes han livsstraff, då församlingsborna anhöllö att livet måtte honom benådas, åberopande bl. a. att han alltid ställt sig väl i sitt kall och umgänge med dem. I brev till Jost Kursell den 27 juli 1596 (HCR) förordnade hertig Carl, att kvinnan skulle halshuggas och sedan brännas. Herr Jakob skulle följa henne till avrättsplatsen och åse hennes straff. Sedan skulle han tillfrågas huruvida han ville låta sig landsförvisas eller mista livet, då han dock ägde att bliva begravnen. Valde han det förstnämnda alternativet, skulle han genast följas till furstendömet's gräns, därefter begiva sig ur riket och aldrig dit återvända.

Att herr Jakob valde landsförvisning framgår av domboken vid häradstinget den 21 oktober 1600. Han hade med vederbör-ligt tillstånd anlagt en skvaltekuarn (Bulltorps kuarn). Denna ville efterträdaren icke lösa, varför herr Jakobs barn sålde kuarnen till en frälsebonde, Anders i Härja, för 3 daler, »och finge sin fader sig till hielp, när han af landet drog, ner han såledis afuist war för sina misgerningar». Rätten förklarade, att därest herr Per icke ville lösa kuarnen, skulle en kronobonde nyttja densamma.

PETRUS OLAI 1596—1609.

Förut kyrkoherde i Österåker och nämnes där fr. o. m. 1578. För femtiondedelsskatten av 1599 uppgavs herr Pers skattepliktiga lösegendom till (1600 · 2 A): 1 lispund grytkoppar, 1 par killingsoxar, 1 stut, 5 kor, 5 kvigor, 4 får, 6 getter, 3 unga svin, 1 häst och 1 sto. — Den 4 december 1604 meddelade konungen

Jost Kursell (original i 1604 · 1 B), att greve Joachim Fredrik von Mansfeld ämnade begiva sig landvägen till Tyskland samt anbefallde honom att ledsaga greven till Höjentorp eller Orreholmen. Resan, vilken skulle ske så som grevens stånd krävde, begyntes den 6 december (Calendaria Caroli) och togs ett nattläger i Viby prästgård. En halv åm vin, som förtärdes, hade ditsänts av fogden Antonius Svensson. Herr Per erhöll 5 tunnor malt som ersättning för av honom tillhandahållna 2 får, 1 gås, 1 lispund kött, 1 lispund fläsk, $\frac{1}{2}$ lispund smör, $\frac{1}{2}$ tunna bröd, 2 tunnor herröl och 1 tunna havre. — Död enligt Follén 1609.

OLAUS PETRI 1609—.

Enligt Follén son till företrädaren. Erhöll collation å pastoratet den 15 augusti 1609 (Lundström, KHÅ 1906).

Komminister.

LAURENTIUS ANDREÆ [1587].

Hans 1587 avgivna protestsedel mot liturgien finnes i SDA (Löw, ÖLM 1931). Möjligen sedermera kyrkoherde i Snavlunda.

23. Vintrosa.

PER [1545—1560].

Nämnes i domboken vid lagmanstinget i Örebro härad den 31 januari 1545 samt i räkenskaperna fr. o. m. 1553. Utgav 1560 i silverskatt 6 lod 3 kvintin silver.

Frinjöt fr. o. m. 1553 stommen i Tysslinge samt »et torpa-stadh i Sanda, ligiandes vnder prestagardenn» om 2 öresland och räntande 200 avradsjärn. Innehade vidare »2 tegar opa Sanda angh wedh Göttabro» och »Ramstänga opa Sponga angh».

JOHANNES OLAI [1562—1590].

Nämnes i räkenskaperna 1562—1590. Utgjorde hjälpskatten i silver 1569 med 4 mark (RKB). Påfördes 1573 köpsilverskatt med 8 lod silver (SKH 76). Utsågs till föredragshållare vid 1585 års stiftssynod. Hans 1587 avgivna protestsedel mot liturgien finnes i SDA (tryckt hos Lundström, Bidr. t. sv. kyrkans hist., HT 1897). Erhöll genom hertig Carls brev den 7 april 1586 (1587 · 1) hjälp till utsäde med 1 pund spannmål, enär han utav våldel lidit stor skada och mist sin vårsäd.

Hans änka MARGARETA erhöll genom hertig Carls brev den 4 mars 1591 (1590 · 13) tillgift å gården och efterläts hemmanet Bäck i Vintrosa socken jämte 1 pund spannmål. Levde ännu 1604, vilket år hon genom konung Carls brev den 8 maj erhöll 2 tunnor tiondespannmål.

OLOF [1592—1594].

Nämnes i räkenskaperna 1592—1594. Undertecknade bekräftelsen av Uppsala mötes beslut den 21 juni 1593.

HENRICUS OLAI [1595]—1614.

Troligen tidigare kapellan i Mellösa. Nämnes här i räkenskaperna fr. o. m. 1595. För femtiondedelsskatten av 1599 uppgavs hans skattepliktiga lösegendom till (1600 · 2 A): 41 lod silver, 1 lispund 14 mark grytkoppar, 1½ lispund kittelkoppar, 1 tjur, 1 par killingsoxar, 1 stut, 9 kor, 3 kvigor, 3 bockar, 5 risbitare, 3 getter, 26 får, 5 gamla svin, 1 ungt svin och 1 häst. H. O. avled 17/9 1614 (Verser över enskilda, KB).

Komminister.

BIRGERUS NICOLAI [1568].

Nämnes som komminister 1568. Sedermera kyrkoherde i Knista och i Mellösa (Löw, Mällösa).

24. Örebro.

NICOLAUS BENEDICTI [1529].

Var som kyrkopräst i Örebro närvarande vid kyrkomötet därstädes 1529 och undertecknade dess beslut den 7 februari.

SVEN [1545]—1550.

Enligt Löw (ÖLM 1931) troligen tidigare skolmästare i Örebro och kanik i Strängnäs. Herr Sven, som haft Örebro skola, rekommenderades den 28 maj 1538 av biskop Botvid till en prebenda i Strängnäs (Karlson, Blad ur Örebro skolas hist., 2, s. XXIV) samt redovisade 1540—1542 såsom kanik biskopstionden av Jönäkers och Rönö härad m. m. (länsregistret, RKB).

Redovisade 1545 och 1548 såsom prost tionderestantier (RKB).

G. m. KERSTIN OLOFSDOTTER (om henne se Kock och Östman, PHT 1920). Hon ägde såsom änka enligt konung Gustafs

brev den 4 oktober 1550 behålla prästbordet och prästgården i Örebro till nästkommande påsk eller så länge hon kunde försörja gället med en god kapellan (GFR). Dottern INGRID g. m. kyrkoherden LAURENTIUS NICOLAI i Ekeby och Kumla, dottern INGEBORG m. dennes broder, kyrkoherden i Mellösa JOHANNES NICOLAI.

NICOLAUS STEPHANI [1551]—1563.

Uppger sig i brev till konung Erik den 19 februari 1564 vara född östgöte (refererat av Holmquist, Tillsättningar av gäll, HT 1933, s. 107). Redovisade såsom prost den 15 februari 1551 tionderestantier för 1550 samt 1552 och efterföljande år tionden. Frinjöt enligt 1555 års räkenskap stommen i Almby samt uppbar veden i Ånsta socken. Efterläts genom konung Gustafs brev den 12 februari 1559 5 läster järn av Glanshammars härad samt Axbergs, Kils, Kumla, Hallsbergs, Hardemo, Kräcklinge och Viby socknar ävensom $\frac{1}{2}$ läst spannmål av tionden vid Österåkers kyrka (GFR). Utgjorde 1560 silverskatt med en daler och 10 lod silver samt redovisade 1563 brudskatten (SKH 77). Närvarande vid kröningsriksdagen i Uppsala juni 1561 (jfr Kjöllersström, s. 83).

Kyrkoherde i Oviken sommaren 1563, domprost i Växjö 1570 och biskop där 1583.

ANDREAS SMÄLTARE 1563—[1564].

I sitt ovannämnda brev (RA, Brev till konung Erik XIV, Grupper) omnämner Nicolaus Stephani herr Andreas och sina mellanhavanden med denne sålunda: »Ty först moste iag förskingra både boo och boskap och alt thet iag åtte udi Örebro och gå ifrå alt mitt bruk, bygning, arbete och bekostning, teslikis ifrå all miin säd, som tå stood mogen på åkren, huilkin then Andreas smeltare tog, och nu intet annat giffuir mig igen än lygn och bedrägerij.» Efter att hava begärt förflyttning, i första hand till Söderköping, fortsätter han: »Thet andra giellet är Örebro, ther iag tilförende boodt haffuer, ther på iag och haffuer mykit bekostat både med bygning, åkerbruk och mykit annat, såsom monge ärlige män thet wetha, som thet seet haffua. Nu tycker mig thet tungdt och swårt wara, att then Andreas, som ther på platt intet bekostat haffuer, att han nu nyttiar och brukar om suss» (för intet) »alt mitt stora arbete och bekostnat, ther til med all miin säd, som tå stood på åkren, så att samma dag, han kom till Örebro, låt han

skära och upbärja sädena, och nu får iag inthet aff honom till betalning annet än lygn och bedregerij.»

Till herr Andreas jämte ärkebiskopen, biskopen i Strängnäs samt ordinarierna i Tuna och Gävle utgick konungens brev den 1 september 1563 (RR) ang. tacksägelse för seger över rikets fiender. Han avlät den 13 juni 1564 en skrivelse till sekreteraren Måns Persson om kyrkoherdetjänsten i Kräcklinge (se detta pastorat).

JACOBUS JOHANNIS [1565]—1569.

Utfärdade 1565 eller föregående år collation för Laurentius Nicolai å Ekeby gäll. Undertecknade biskopars, ordinariers och några stadsprästers svar av den 10 mars 1566 ang. fredsvillkoren mellan Sverige och Danmark, ävensom, i egenskap av ordinarius i Örebro, ständernas annullering av den över de anklagade herrarna 1567 i Uppsala fällda domen, dagtecknad Stockholm den 25 januari 1569. Påföljande dag undertecknade han såsom biskop i Skara förnyelsen av arvföreningen för konung Johans räkning (jfr Holmquist, Reformationstidevarvet, II, s. 8).

JOHAN JOHANNIS 1569—1577.

Möjligen förut kyrkoherde i Edsberg. Efterläts genom konung Johans brev den 23 september 1569 (KJD) en pundläst spannmål samt genom hertig Carls brev den 19 augusti 1572 (HCD) 2 pundläster. Påfördes 1573 köpsilverskatt med 20 lod silver (SKH 76). Sedan från herr Johan tagits omkring 30 kannor vin för några italienares och andra främmandes behov samt hans hustru besökt hertigen i Nyköping och krävt betalning, utanordnades sådan med 7 fat 2 hundra järn genom brev den 18 juli 1575 (1575·10). Enär borgerskapet icke var tillfreds med herr Johan, skulle denne enligt hertig Carls brev den 15 juli 1577 jämte bifogad sedel (HCR) till biskop Nils ersättas med hovpredikanten Esbjörn Petri.

Herr Johan torde emellertid kvarstannat i Örebro, ovisst i vad ställning. Efterläts genom hertig Carls brev den 10 augusti 1577 (HCD) frihet från utlagor samt en pundläst spannmål till underhåll. Medgavs genom hertigens brev den 26 september 1578 (HCD) att bekomma någon jord igen under prästbordet i Örebro i stället för den, han ville föryttra. Erhöll vidare genom hertigens brev den 5 mars 1579 (HCR) livstidsfrihet å två åkerlyckor på omkring 11 spannländ, liggande vid Örebro in emot

Änstads äng, vilka Olof Skrivare och Nils Andersson förut brukat. Möjligen var han den »her Joen Johannis» som den 21 augusti 1580 erhöi hertig Carls brev (HCD) att vara kyrkoherde i Hardemo, vilket pastorat han i så fall aldrig tillträdde.

ESBERNUS PETRI 1577—1606.

Mellan honom och stadsskrivaren i Örebro Johan Pedersson Rudbeck har av äldre författare antagits släktskap. Medan Follén omnämner Johan Pedersson såsom herr Esbjörns måg, anser Karlson (1, s. LX och 5, s. XXIII) möjligt att den förre var g. m. den sistnämndes syster. Troligast är att de voro bröder. Den 27 juni 1576 utfärdade nämligen hertig Carl förskrift (anbefallningsbrev) till konungen av Danmark för herr Esbjörn av följande huvudsakliga innehåll (HCR):

»Wij lathe E. K. M. naborligen och wänligen förnimme, at thenne breffwisere, wår hoffpredicant her Esbiörn Pederssonn haffwer underdånigen berettet oss, at hans moder skall något arff udi Rijsemordh i Holsten ware lagligen tilfallit, thet hon haffuer giordt honom fulmechtigh till at kräffwie och upbäre, om hwilket arff någre aff E. K. M. undersåthere i Flensborgh skole wette godh beskeedh och endeles på rättens wägne plichtige ware at sware för:te her Esbiörn till samme arff. Så haffwer han på thet ödmuikeligeste wår förschrifft till E. K. M. warit begärendes, udi then förhopningh, at E. K. M. wille för wår skuldh meddele honom E. K. M. breff till borgmestere och rådih i för:te Flenssborgh och lathe then förordningh hoos them göre, at the, så myckit them på theris embetis wägne tilkommer, måtte förhjelpe wår tienere till szin rät. Och begäre her medh aff E. K. M. ganska wänligen och naborligen, at E. K. M. will för wår bön skuldh wår tienere herudinnen befordre.»

Herr Esbjörn var vid denna tid en hertigens betrodda man (han kvitterade den 6 juni 1574 såsom hertigens kaplan underhållsspannmål från Oppunda härad, 3 pund råg och 3 pund malt, Sm 1574: 5) såsom framgår av fullmakten den 26 april 1576 (HCD) att förrätta några wärv och ärenden hos magister Abraham (Andreæ Angermannus, då skolmästare i Stockholm). Som förut nämnts fann hertig Carl den 15 juli 1577 lämpligt att herr Esbjörn förordnades till kyrkoherde i Örebro samt förskickade honom till biskop Nils för ytterligare konferens. På biskopens begäran utfärdades den 31 samma månad collationsbrev (HCR) för honom. Emellertid synes den förutvarande kyrkoherden

vållat svårigheter, såsom antydes av hertigens brev den 5 augusti 1577 (HCD) till Örebro invånare att mottaga herr Esbjörn såsom deras rätta kyrkoherre.

Herr Esbjörn avgav vid biskopsvalet 1586 sin röst å Petrus Jonæ. I SDA finnes såväl hans 1587 avgivna protestsedel mot liturgien (tryckt hos Lundström, HT 1897) som ett av honom 1588 hållet prästmötesföredrag (Westman, KHÅ 1919). Under-tecknade bekräftelsen av Uppsala mötes beslut den 21 juni 1593. Bevistade riksdagen i Norrköping 1604 och undertecknade därvid ständernas beslut den 22 mars. Efter avkortningen på 1584—1586 års restantier (1586:9) hade han fritt brukat Skinnare-ängen och 2 små fisker därstädes, vilka voro belägna i Rinkaby socken, dock icke långt från Örebro.

Han torde hava avgått före den 5 mars 1606 och efterläts genom konung Carls brev den 4 maj samma år (RR) till föda och uppehälle all behållen kyrkotionde i Askers socken med undantag av prästens vederlag och kyrkans vinsäd.

Dottern ELISABET g. 1600 m. domprosten i Strängnäs JOSEPHUS MATTIÆ FOUGDONIUS (jfr likpredikan över denne, tryckt i Strängnäs 1656).

ABEL PETRI 1606—.

Tidigare hovpredikant (upptages såsom sådan i 1605 års tionderäkenskap) och utnämnd till kyrkoherde i Örebro troligen före den 5 mars 1606. I skrivelse till mästare Olof Erics, dagtecknad Örebro nämnda dag, förordnar nämligen konungen denne till hovpredikant i stället för herr Abel, som begärt entledigande från nämnda befattning, samt anbefaller honom att vara tillstädes i Örebro nästkommande söndag för predikans förrättande (RR). Enligt Follén död 1614.

Hans änka var, enligt förklaringen på anmärkningarna vid 1615 års räkenskap, omgift med kyrkoherden i Mellösa, ANDREAS BIRGERI CANTHERUS, tidigare rektor i Örebro.

Tillägg.**Askersund.**

HENRICUS HENRICI.

Kvitterar som hospitalspredikant i Nyköping spannmål den 15 december 1589.

Axberg.

SUENO BENEDICTI.

Fadersnamnet framgår av det den 15 juli 1569 dagtecknade beviset om inlevererad hjälpskatt i silver från prästerskapet i Närke, 1 daler och 104 mark. Utgjorde själv 4 mark (RKB).

JOHANNES HAQUINI.

Tidigast nämnd såsom predikant vid Mårten Bullers fänika. Kyrkoherde i Gryt 1582—1588 och i Trosa från 1604.

TILO MARTINI.

Nämnes som kapellan i Kjula 1581 och i Åker 1589, vilket sistnämnda år han åtnjöt frihet å hemmanet Gillesgården.

Edsberg.

JONAS.

Utgjorde hjälpskatten i silver 1569 med 8 mark (RKB).

Glanshammar.

GOTTSKALK.

Kvitto, dagtecknat den 18 maj 1566, å 1556 års restantier finnes i KA, Röda nr. 214.

JOHANNES SEVERINI.

Utgjorde hjälpskatten i silver 1569 med 8 mark (RKB).

Knista.

MAGNUS NICOLAI.

Fadersnamnet framgår av längden å prästerskapets hjälpskatt i silver 1569, enligt vilken han utgjorde 8 mark (RKB).

Kräcklinge.

LARS.

Utgjorde hjälpskatten i silver 1569 med 6 mark (RKB).

Kumla.

KAROLUS BENEDICTI.

Enligt kvitto den 10 augusti 1534 uppbar Birger Budde av herr Karl, herr Anders i Glanshammar och andra 100 mark av prästernas i Närke taxa (KA, Röda n:r 215).

LAURENTIUS NICOLAI.

Bevistade riksdagen i Linköping 1600 och undertecknade därvid bekräftelsen av domen över de anklagade riksråden.

Register.

(I betecknar förfs uppsats i PHT 1936, s. 27—51, II uppsatsen här ovan.)

Abel Petri, II: 54.	Johannes (Snavlunda), II: 41.
Abrahamus Jonæ, I: 41.	» Haquini, I: 34, II: 55.
Andreas (Askersund), I: 32.	» Johannis, II: 52.
» (Glanshammar), I: 38.	» Jonæ, I: 31, II: 31.
» (Knista), I: 45.	» Laurentii (Hammar), I: 42.
» (Snavlunda), II: 41.	» » (Knista), I: 47.
» (Örebro), II: 51.	» Nicolai, II: 36.
» Andreæ, I: 35, 45.	» Olai (Askersund), I: 33.
» Anundi, I: 33.	» » (Svinevad), II: 45.
» Birgeri, I: 37, 50.	» » (Vintrosa), II: 49.
» Jonæ, I: 36, 43.	» Petri, I: 43.
» Laurentii, II: 35.	» Severini, I: 39, II: 55.
Arvidus, I: 43.	Karolus Benedicti, I: 49, II: 56.
» Petri, I: 37.	Klemens, II: 37.
Axel, I: 40.	Knut, I: 44.
Birgerus Johannis, I: 44, II: 39.	Laurentius (Edsberg), I: 36.
» Nicolai, I: 47, II: 37.	» (Kräcklinge), I: 48, II: 55.
Ericus Laurentii, I: 42.	» (Lillkyrka), II: 34.
Esbernus Petri, II: 53.	» Alberti, II: 36.
Evertus Gudmundi, I: 34, 44, II: 44.	» Andreæ, II: 43, 49.
Gottskalk, I: 39, II: 55.	» Gudmundi, II: 42.
Henricus, I: 31.	» Johannis (Edsberg), I: 36.
» Andreæ, II: 39.	» » (Kräcklinge), I: 49.
» Henrici, I: 33, II: 55.	» Nicolai (Asker), I: 30.
» Olai, II: 38, 50.	» » (Ekeby, Kumla), I: 37,
Holgerus Olai, I: 30.	» » 50, II: 56.
Ivar, I: 33.	» Olai, II: 35.
Israel Birgeri, I: 44.	» Thomæ, II: 36.
Jacobus (Askersund), I: 32.	Magnus, I: 44, 48.
» (Snavlunda), II: 42.	» Birgeri, I: 51.
» Johannis, II: 52.	» Nicolai, I: 46, II: 55.
» Nicolai, II: 47.	» Suenonis, II: 38, 43.
Johannes (Axberg), I: 34.	Martinus Andreæ, I: 41.
» (Edsberg), I: 36, II: 55.	» Laurentii, II: 45.
» (Ekeby), I: 37.	Mats (Glanshammar), I: 38.
» (Ekeby), I: 38.	» (Götlunda), I: 40.
» (Hammar), I: 42.	Nicolaus (Edsberg), I: 36.
» (Kräcklinge), I: 47.	» (Sköllersta), II: 39.
» (Lillkyrka), II: 35.	» Benedicti, II: 50.
» (Sköllersta), II: 41.	» Johannis, I: 33.

Nicolaus Laurentii (Edsberg), I: 36.
 » » (Kil, Mosjö), I: 44,
 II: 38.
 » Olai, I: 32.
 » Petri (Mellösa), II: 37.
 » » (Svinevad), II: 44.
 » Stephani, II: 51.
 » Tiburtii, II: 42.
 Olaus (Kräcklinge), I: 48.
 » (Mellösa), II: 36.
 » (Svinevad), II: 43.
 » (Vintrosa), II: 50.
 » Erii, I: 42.
 » Griis, I: 41.
 » Johannis, I: 31.
 » Jonæ Lophosander, II: 39.
 » Magni, I: 43, 51.
 » Matthiæ, I: 40.
 » Petri, II: 49.
 Petrus (Asker), I: 30.
 » (Svinevad), II: 43.

Petrus (Vintrosa), II: 49.
 » Erii, I: 48.
 » Gustavi, II: 34.
 » Johannis, II: 41.
 » Jonæ, I: 40.
 » Laurentii, I: 49, II: 38.
 » Olai, II: 48.
 Ragvaldus Clementii, II: 43.
 Severinus, I: 46.
 » Erii, I: 49, II: 39.
 » Pauli, I: 38.
 Sueno (Götlunda, Lillkyrka), I: 40, II: 34.
 » (Knista), I: 46.
 » (Örebro), II: 50.
 » Benedicti (Axberg), I: 34, II: 55.
 » » (Kumla), I: 50.
 » Cespius, II: 46.
 » Erii, II: 46.
 » Magni, II: 46.
 Tilo Martini, I: 35, 45, II: 55.

Henrik von Falkenbergs anteckningar om danskarnas belägring av Kalmar 1611.

Av Ingel Wadén.

Kriget mot Sverige 1611—13 inledde Christian IV med en operation mot Kalmar. Belägringen påbörjades d. 3 maj, och redan d. 27 maj erövrade danske konungen staden genom stormning. Slottet höll däremot stånd till d. 3 augusti, då besättningen kapitulerade mot fritt avtåg.¹ Om händelserna under belägringen, som får betraktas som krigets mest uppmärksammade tilldragelse, äro vi underrättade genom flera intressanta dagböcker, förda av personer, som själva — antingen på svenska eller danska sidan — deltagit i striderna. De belägrandes ansträngningar och mödor hava skildrats av en anonym dansk officer,² och på fästningen hava i varje fall tre personer nedskrivit sina iakttagelser, nämligen dels den s. k. tygmästaren, dels en okänd tysk officer, vars anteckningar äro förlorade men delvis återfinnas i en av den danske kanslisekreteraren Ernst Werckman flera år efter kriget skriven berättelse, den s. k. Journal,³ dels också livländaren Henrik von Falkenberg, en av befälhavarna å fästningen.

Falkenbergs anteckningar, som innehålla en hel rad förut icke kända detaljer från belägringen, hava tidigare icke utnyttjats av forskningen. Deras tillvaro blev känd först 1927 genom Walfrid Enbloms redogörelse för den s. k. Falkenbergiska släktboken.⁴ Generalstaben har emellertid — märkligt nog — icke begagnat Falkenbergs dagbok för sin utförliga framställning av Kalmarkriget.⁵

¹ I. W a d é n, *Berättande källor till Kalmarkrigets historia* (1936), s. 18 ff.

² Berättelsen har tidigare allmänt tillskrivits en viss Peder Hesselberg. Jag har emellertid visat, att så ej kan vara fallet (W a d é n, a. a., s. 156 f.), och Ingvar Andersson, som anslutit sig till denna mening, framhåller möjligheten av att förf. kan hava varit Detlev Rantzau, hovfanans chef (I. A n d e r s s o n, *Källstudier till Kalmarkrigets historia*, Scandia 1936, s. 308). I Generalstabens framställning av Kalmarkriget kallas emellertid trots detta förf. — utan minsta försök till gendrivande — för Peder Hesselberg (Generalstaben, *Sveriges krig I*, 1936, s. 186, 214).

³ W a d é n, a. a., s. 18 ff., 188, 207 f.

⁴ [W. E n b l o m], *Falkenbergiska släktboken* (Meddelanden från svenska riksarkivet för år 1927), s. 232 f.

⁵ Generalstaben, a. a., I, s. 176—233. — Dagboken borde dock varit känd genom Enbloms och undertecknads redogörelser för densamma (E n b l o m, a. a., s. 232 f.; W a d é n, a. a., s. 56 ff.).

Anteckningarna få dock anses utgöra ett viktigt bidrag för vår kännedom om belägringens gång. Dessvärre lämnade emellertid Falkenberg Kalmar slott i mitten av juli och har därför intet att meddela om omständigheterna vid fästningens kapitulation d. 2—3 augusti eller om den roll, som kommandanten Christer Some därvid spelade.

Henrik von Falkenbergs dagbok finnes icke bevarad i original utan är inskriven i den ovannämnda Falkenbergiska släktboken, en volym av ganska heterogent innehåll och mest bestående av avskrifter.¹ Då det alltså är fråga om en avskrift, visserligen samtida sådan, är det ju ej helt uteslutet, att anteckningarna varit föremål för överbearbetning. Så synes dock knappast vara fallet.² Av allt att döma äro de gjorda i ganska nära anslutning till händelserna. Härpå tyder bl. a. den omständigheten, att det för vissa dagar finnas två notiser, en gång icke mindre än fyra.³ Därmed är dock icke sagt, att notiserna nödvändigt blivit införda dag för dag; de kunna ju mycket väl understundom hava inskrivits för ett par dagar åt gången.

Henrik von Falkenberg var född i Tyskland 1553 men erbjöd i början av 1600-talet sina tjänster åt svenska kronan och fick sedan förläningar i Sverige samt blev använd för uppdrag av skiftande beskaffenhet.⁴ D. 26 januari 1611 utfärdades för honom och Johan Chesnecopherus en instruktion, avseende en diplomatisk beskickning till Tyskland. De skulle besöka hertigarna av Mecklenburg, administratören av Kurpfalz, lantgreven av Hessen och hertigen av Braunschweig. Ändamålet med resan var bl. a. att söka åstadkomma bestraffning av förrymda soldater, erbjuda lån åt vissa av ovannämnda furstar samt göra propaganda för den svenska saken genom att utsprida av Carl IX på tyska och latin till trycket befordrade brev, utgörande konungens inlägg i tvisten med Danmark.⁵ D. 24 februari bröt Falkenberg enligt anteckning i dagboken upp från Örebro för att begiva sig till Tyskland. Han anlände till Stockholm d. 3 mars och inträffade d. 10 mars i Jönköping, där han och hans resällskap måste vänta fem veckor på grund av brist på tillräcklig reskassa.⁶ Konungen befallde d. 22 mars de båda sändebuden att avresa till Kalmar, där det fanns skepp fär-

¹ En blom har lämnat en beskrivning av släktboken, varför det ansetts onödigt att här närmare ingå på densamma.

² Wadén, a. a., s. 58.

³ Wadén, a. a., s. 58 f.

⁴ Falkenbergiska släktboken, fol. 209 r (RA, Falkenbergiska samlingen); Carl IX t. Henrik Falkenberg $\frac{7}{8}$ 1603, $\frac{23}{8}$ 1606, $\frac{7}{11}$ 1608 (RA, Biographica F 3); G. Elgenstierna, Den introducerade svenska adelns ättartavlor, II (1926), s. 637.

⁵ Instruktion av $\frac{25}{1}$ 1611 (RA, Riksreg. 1611, fol. 53 v ff.). Se T. Berg, Johan Chesnecopherus (Sv. biogr. lex., VIII, 1929, s. 440 f.).

⁶ Falkenbergiska släktboken, fol. 23 v.

diga att avgå till Tyskland,¹ och ett par veckor senare gav han ståthållarna på Kalmar order att ordna med pengar åt sändebuden.² Först d. 14 april kunde emellertid Falkenberg — om Chesnecopherus var med är ovisst — avresa från Jönköping till Kalmar, dit han anlände sju dagar senare. Men sedan fick han definitivt skrinlägga alla förhoppningar på en Tysklandsresa, ty med reskassan var det ännu ej klart.³ Därtill kom, att i Kalmarsund låg en blockerande dansk eskader.⁴ Falkenberg, som vid sin ankomst till Kalmar tagit sin bostad i staden, flytrade d. 2 maj — dagen före belägringens början — upp på slottet.⁵ Konungen, som blivit underrättad om omöjligheten av att smita förbi de danska skeppen, ändrade också sina dispositioner, och beskickningsuppdraget utbyttes d. 7 maj i ett förordnande för Falkenberg att vara i slottsloven på Kalmar.⁶

Det blev därför i stället upplevelserna under belägringen, som Falkenberg skildrar i sin dagbok, där mellan notisen för d. 23 april och anteckningen för d. 1 maj inskjutits en »rubrik», vilken givetvis ej skrivits samtidigt med notiserna utan först efteråt. Den har nämligen följande lydelse: »Folget nun wass sich beij meiner Zeidt in dem Kriege mitt den Denen vor die festungh vndt Stadt Calmar von den 1. Majj biss den 16. Julij dieses Jhars zugetragen, vnd vor Zeitung gepflogen sein.» Sistnämnda datum lämnade nämligen Falkenberg krigsskådeplatsen och reste till Örebro. Därmed är det också slut med hans anteckningar om belägringen. I nästa notis, för d. 25 juli, säges nämligen, att han kommit hem.

Så långt det går att kontrollera, synas Falkenbergs uppgifter vara fullt riktiga. I en notis för d. 26 maj uppger han, att danskarna tidigt på morgonen började breschskjutning och sammanlagt avlossade 376 skott. Underligt är, att också den ovannämnde tygmästaren å slottet meddelar, att fienden besköt fästningen med 376 projektiler.⁷ Det kan ju icke vara en tillfällighet, att Falkenberg och tygmästaren ha precis samma siffra. De båda officerarna hava ju emellertid haft möjligheter att kommunicera. I övrigt synes det dock icke finnas någon som helst förbindelse mellan deras anteckningar.

Intressant är, att Falkenberg för den 14 juni antecknat, att Jakob Jakobsson Snakenborg (Bååt), en av befälhavarna på slottet,

¹ Carl IX t. Henrik Falkenberg och doktor Johan 22/8 1611 (RA, Riksreg. 1611, fol. 153 r).

² Carl IX t. ståthållarna i Kalmar 10/4 1611 (RA, Riksreg. 1611, fol. 195 r).

³ Falkenbergska släktboken, fol. 23 v.

⁴ Generalstaben, a. a., bilagsband I, s. 67 ff.

⁵ Falkenbergska släktboken, fol. 23 v.

⁶ Carl IX t. Henrik Falkenberg 7/8 1611 (RA, Riksreg. 1611, fol. 244 r).

⁷ Handlingar til uplysning af swenska krigs-historien [Utg. av C. G. Nordin], Stockholm 1787, s. 7.

denna dag lämnat fästningen och begivit sig till Carl IX. Samma uppgift möter i den förut omtalade Journal för d. 14 juni, men Ernst Werckman påstår, att Snakenborg, som anlände till konungens läger just då denne utdelade stormpenningar, avrådde Carl IX från ett beramat anfall mot danska lägret samma natt.¹ Uppgiften synes dubiös och den verifieras alltså icke av Falkenbergs berättelse.²

Av intresse är också Falkenbergs meddelande, att Carl IX redan d. 12 juli genom sin sekreterare Erik Elofsson lät kalla befälhavarna (han säger »wir») på slottet till lägret. Troligen har detta skett för att konungen med dem skulle konferera om det anfall, som sedan gjordes mot det danska lägret d. 17 juli. Möjligen har då också Falkenberg (på egen begäran?) entledigats från uppdraget att vara i slottsloven. Det vill nämligen synas som om han skulle ha lämnat fästningen tidigare än de övriga befälhavarna, eftersom han d. 16 juli säger, att han denna dag fick tillstånd att avresa från *lägret* och begiva sig hem. De övriga befälhavarna torde däremot hava utbytts mot Christer Some först efter den stora striden d. 17 juli, då Carl IX gjorde ett misslyckat försök att utdriva danskarna från Kalmar stad och därmed vända situationen till sin fördel. När utbytet skett och vilka befälhavarna voro, därom lämna källorna något divergerande uppgifter. Christer Some, som tillträdde chefskapet på fästningen, säger nämligen i en av honom utgiven försvarsskrift, att ombytet ägde rum d. 18 juli, men nämner i detta sammanhang inga namn.³ Något tidigare i samma skrift uppger han emellertid, att Bo Gustafsson (Bååt), Jakob Jakobsson, Henrik von Kalen och Peder Mikaelsson (Hammarskjöld) voro befälhavare.⁴ Författaren till Journal förlägger händelsen till den 17 juli på aftonen men säger blott, att Some avlöste de förutvarande befälhavarna. Under d. 27 maj omtalar han emellertid Bo Gustafsson som över- och Peder Mikaelsson, Jakob Jakobsson, Henrik von Kalen, Jakob(!) Falkenberg och Didrik Farensbach som underbefälhavare.⁵ Tygmästaren har dateringen d. 20 juli och nämner då Bo Gustafsson, Henrik von Kalen och Peder Mikaelsson som »ståthållare».⁶ I litteraturen över Kalmarkriget växla också uppgifterna.⁷ Samtiden torde dock ej så noga gjort

¹ Historiske Kildeskrifter, II: 2 (1887), s. 686.

² Jfr Generalstaben, a. a., s. 216.

³ Jfr Generalstaben, a. a., I, s. 236, not 4.

⁴ Christer Sömes apologi (Wadén, a. a., s. 317).

⁵ Historiske Kildeskrifter II: 2, s. 697, 683.

⁶ Handlingar til uplysning af swenska krigs-historien, s. 10.

⁷ Se t. ex. G. V. Sylvander, Kalmar slotts och stads historia, VIII (1873), s. 85, 121; A. Larsen, Kalmarkrigen (1889), s. 85, 95; F. Bæhrendtz, Striden om Kalmar år 1611 (Meddelanden från Kalmar läns fornminnesförening III, 1902, s. 75); Generalstaben, a. a., s. 170, 233.

skillnad på »ståthållare» och personer »i slottsloven». Som ståthållare torde ha fungerat Bo Gustafsson och Jakob Jakobsson. Den förstnämnde blev förordnad som sådan redan 1610, medan Snakenborg beordrades bliva befälhavare på slottet i februari 1611.¹ Han sänder sedan tillsammans med Bo Gustafsson rapporter från Kalmar.² Carl IX:s många skrivelser³ till »ståthållarna» måste åsyfta dessa två.⁴

Peder Mikaelsson (Hammarskjöld) blev så d. 8 mars 1611 förordnad att vara befälhavare⁵ och sedan kom ju även Falkenberg. Möjligtvis har även Henrik von Kalen varit i slottsloven, ehuru det ej kan dokumentariskt beläggas. I alla de tre ovannämnda berättelserna uppräknas han dock bland befälhavarna. Att varken tygmästaren eller Christer Some nämner Falkenberg måste bero på, att denne lämnat sitt befäl å slottet dagarna före ombytet av ståthållare såsom ju också av hans egen berättelse synes framgå.

Vid publicerandet av Falkenbergs anteckningar, som äro på tyska, hava inga som helst ändringar vidtagits varken beträffande stavning, bruk av stora och små bokstäver eller interpunktion.

*

Anno 1611.

Majus.

1. Zeitungen vom feinde bekomen.
2. Am himelfardtstage bin ich aufs Schloss Calmar gezogen.
3. Zwischen 1. vnd 2. Vhr nachmidtag ist der Cunninkg von Denne-margken mit seiner Macht fur Calmar angekommen, vnd 10 Zelt aufgeschlagen.
5. haben wir einen vom feinde gefangen bekomen.
5. Ist auch Berendt Bange gefangen worden.
6. Ist ein Buchsenscutze mit nahmen Hanss, aussm Schiff Paderborn auss Ihrem lager Ihen Calmer komen, der in einem Schoss 7, auch 9. Menschen erschossen.

¹ Fullmakt för Bo Gustafsson ^{20/8} 1610 (RA, Riksreg. 1610, fol. 210 v); Carl IX t. Jakob Jakobsson ^{12/8} 1611 (RA, Riksreg. 1611, fol. 81 v). — Möjligen har Snakenborg redan före denna datum fungerat som sådan (Memorial för Jakob Jakobsson och Bo Gustafsson ^{11/8} 1610. — RA, Riksreg. 1610, fol. 311 r).

² Carl IX t. Bo Gustafsson och Jakob Jakobsson ^{9/8} 1611, t. Christer Some ^{7/8} 1611 (RA, Riksreg. 1611, fol. 140 r, 243 r).

³ Riksreg. 1611, fol. 156 r, 160 r, 194 r, 195 r, 203 r, 206 r, 240 r etc.

⁴ Det framgår fullt tydligt av skrivelsen till ståthållarna d. ^{28/8} 1611 (RA, Riksreg. 1611, fol. 156 r).

⁵ Carl IX t. Peder Mikaelsson ^{8/8} 1611 (RA, Riksreg. 1611, fol. 141 v).

- den 7. vnd 8. hadt der feindt hefftigh mit grossen stugken angefangen zue schiessen.
8. Ist Berendt Bange wieder komen.
9. Zwischen 7. vnd 8. Vhren auf den abendt, ist der Capitein Wilhelm Jaen von gemelten Berendt Bange aufm walle erschossen worden, der sehlen Gott gnedig sey.
10. Haben sie wollen Pulver vnter den Wall bringen.
13. Ist einer vom feinde ab, zue vnss gelauffen komen.
13. Ist ein Buchsenscutze aufm Schlossturm vom feinde erschossen worden.
15. Seindt auss Ihrem lager 2. Personen zu vnss lauffen gekomen.
18. Seindt die vnserigen aussgefallen, vnd einen gefangen bekommen.
18. Ist auf S:t Erich ein Jernstugke zersprungen, denselben Tag ist ein Buchsenscutze aufm walle vom feinde erschossen worden.¹
19. In der Nacht hat der feindt eine Schute mit brennender Materie an vnser Schiff gebracht, in willens dieselben in brandt zu stegken aber durch Gottes Hulfe solches gewendt worden.
20. Seindt 3. böte mit folck von den vnserigen aussgefallen, vnd 3. personen vom feindt gefangen bekommen.
22. Ist ein Lawgardts foigt² im Rundel aufm Schloss erschossen worden.
23. Ist einer vom feindt wieder gefangen worden,
23. Ist einer zu vnss gelauffen kommen,
24. Ist wieder ein Zimmerman auss des feindes lager zue vnss komen, dieselbige Nacht ist auch einer vom feinde gefangen genomen worden.
26. Hadt der feindt wiederumb eine Pingke mit brennender Materie an vnsser Schiffe anlauffen lassen, ist aber durch Gottes hulfe ohne schaden abgangen.³
26. Hadt der feindt zu sturm gelaufen, vnd wir von Ihnen einen gefangen bekommen.
26. Wie der tagk anbrach begunte der feindt auss Ihren schantzen auf die Stadt Calmar mit Sechs Cartowen Press zu schiessen, damit haben sie 6. vmbgange geschossen, darnach mit 5. Cartauwen 53. vmbgange, Summa den tagk in alles geschossen 376 schosse,⁴
26. Hadt der feindt wieder mit einer Schuten, die schiffe wollen in brandt bringen lassen, es ist Ihme aber gewehrt worden.
27. Des Morgens frue vmb 2. Vhr hat der feindt wieder angefangen die Stadt zue stormen, vnd vmb 4. vhr, hadt er die Stadt mit stormender handt erobert vnd einbekomen,

Junius.

Den 6. auf den Abendt hat der feindt auss der Stadt Calmar 2. Sprengkugeln zum erstenmahl inss Schloss geworfen, die erste hadt zwey Kerlss zu todte geschlagen, den einen hat die Kugel aufs vorgebew aufn gibel woll 6. oder 7. faden hoch geworfen, Noch Zwey, hadt

¹ Den s. k. S:t Eriks skans var en utanför ringmuren sydväst om staden belägen medeltida befästning (Generalstaben, a. a., I, s. 178).

² D. v. s. ladugårdsfogde.

³ Pinka, en däckad, mestadels tvåmastad råseglare med besättning på cirka 10 man och i regel obestyckad (Generalstaben, a. a., bilagsbd I, s. 30).

⁴ Kartog eller kartov, kort kanon med en eldrörlängd 10—20 gånger kalibern.

- sie hardt beschediget, denselbigen abendt haben die vnserigen mit dem feinde mit böten zu wasser zimlich scharmutzel gehalten.
7. auf den abendt hadt man auf Ölandt 12. unterschiedtliche grosse feuerherde bey einander gesehen. Denselbigen Tagk hat der Dene wieder 11 Schiffe anbekomen.
 7. auf den Abendt, hat der Feindt wieder 4. Springkugelen inss Schloss geworfen, aber keinen schaden gethan.
 11. Ist vnser Konig Godtlob angekommen mit Ihrer Maytt: Kriegs magt,
 12. Wirdt ein ander harthe Scharmutzel gehalten,
 14. Ist Jacob Jacobson Admiral zum König von Calmar abgefahren.¹
 17. In der Nacht seindt die vnserigen mit böten aussgefallen, vnd dem feinde zwo stugke genommen, aber nun ein Kupferstugke mit sich her gefurt,
 22. In der Nacht seindt von den vnserigen aussm lager in die 500. Man mit boten auf den Quernholm aussgefallen vnd scharmutzel gehalten, darin viel guter leuthe geblieben.²
 23. Ist ein burger aufm Schlosswahl vom Quernholm vom feinde mit einem grossen stugke erschossen worden.
 24. Auf Johanni tagk frue Morgens haben die vnsrigen vom Schloss Calmar ein Suedisch Boyert welches dem feinde Zufuhr gethan, sambt einen Rujanischen Eddelman mit nahmen Marten Nohrman aufs Schloss Calmar eingebracht, vnd ist auch zu erscheren aussgebrandt.³
 27. hat der feindt von vnsern Schiffen eins mit nahmen der Ränten-crantz, vmb 8. Vhr des Morgens in brandt gestigket; ist aber darnach wieder gelöscht worden, vnd ein Capitein Melchior Bringk ist im selben Schiffe wie sie das feur löscheten, mit einem stugke in einem Schingkel geschossen worden,
 30. hat der feindt eine Sprengkugel inss Schlosscammer durchs dach in den grossen Sael geworfen, ist im gemach zwischen vielen folgk zersprungen, aber Gottlob keinen schaden gethan,
 30. Seindt vnser Galleyen ankomen, vnd auf den abendt mit dem feinde gewaltig hardt scharmutzelt.⁴

Julius.

1. Auf den Morgen seindt die vnserigen zu wasser vnd lande mit dem feinde widerumb hardt zusammen gewessen, vnd den holm Engeo eingenommen,⁵
2. Ist der Oberster Peer Michelsoen vom feinde bald gefangen worden.⁶

¹ Jakob Jakobsson Snakenborg (Bååt).

² Kvarnholmen var vid denna tid en ö, nordost om staden och slottet. Kalmar stad flyttades i mitten av 1600-talet till Kvarnholmen, som nu är förenad med fastlandet.

³ Bojort, mindre segelfartyg, avsett som lastdragare och för budskickning m. m. (G. Unger, Illustrerad svensk sjökrigshistoria, 1909, I, s. 33).

⁴ Galleja, roddfartyg, föregångare till de efter medelhavsförebilder längre fram byggda galererna (Unger, a. a., s. 32). Jfr Generalstaben, a. a., bilagsbd I, s. 28 f.

⁵ D. v. s. Ängö, cirka 1 $\frac{1}{2}$ km nordost Kalmar slott.

⁶ Peder Mikaelsson (Hammar skjöld).

4. Ist mir mit einer Mussketen inss gemach geschossen worden, Noch strax ist mir in die vor Cammer mit einer halben Schlange geschossen,¹ Dieselbige stunde ist Andreas Maler vndt Simon Nilisson, auch Andreas Simonsson mit weib vnnd Kindern so nach Ölandt fahren wollen, selb 11. gefangen worden. Eben mit dergleichen Kugeln ist der Capitein Melchior Bringk geschossen worden. Dieselbige stunde hat der feindt 3. Sprengkugeln geworfen, aber nur eine ist Ins Schloss gefallen, hadt aber Godtlob keinen Schaden gethaen.
7. Nachmittag hadt der feindt auss seinen Schantzen viele frewden Schösse gethaen, weill er 17. Loddigen anbekomen, desselben tags ist dem feinde auf dem Querholm sein Pulver angangen vnd aufgepflogen.²
8. frue Morgens sein 11. Schiffe von den vnserigen ankommen, Den selbigen Morgen ist das grosse Rüssische Stugke, welchs man nennet das Meerweib oder hafffraw zersprungen, vnnd 4. Man von dens vnserigen bescheidiget, den einen beide beine ab, den andern ein endtzwey.
10. Haben die vnserigen 11. Schiffe von des feindes 18. Schiffe weggejaget,
12. an St Heinrichstage, haben wir Ihr Konigl. Maytt: durch den Herrn Secretarien Erick Ilfsoen von der festung Calmar inss lager fordern lassen.³
16. Mein verlop auss dem lager nach Örebro vnnd zu hauss zu zihen bekomen,
25. An St Jacobus dage Zue hauss gekomen, Godt sey alleine preiss vnd ehre.

¹ Slanga, en kanon av stor längd, 30—50 ggr kalibern.

² Lodja, roddfartyg, i allmänhet framdriven av 6 à 8 par åror och avsedd för transport av 30—40 man (Unger, a. a., s. 33). Jfr Generalstaben, a. a., bilagsbd I, s. 29 f.

³ Erik Elofsson, sekreterare hos Carl IX.

Carl Johan och Mme Récamier.

Några otryckta brev i det Bernadotteska Familjearkivet.

Meddelade av Torvald T:son Höjer.

Att general Bernadotte under konsulatet hört till den krets av ryktbara män ur skilda läger, som ägnade *Juliette Récamier* sin hyllning, har alltid varit känt, och han nämnes bland hennes uppvaktande kavaljerer redan i skildringar av konsulatets societet, vilka utkommo under hans egen livstid.¹ Och 1849, ett halvt år efter Mme Récamiers död, meddelade Sainte-Beuve i sin berömda essay², hur vänskapen mellan generalen och Paris' mest firade skönhhet uppstått. Han talar här om hur denna episod utlöste »le vif sentiment de Bernadotte pour elle», och resumerar: »Bernadotte l'aima donc et fut un de ses chevaliers.»

Det händelseförlopp, som Sainte-Beuve endast i korthet antytt, berättas utförligt av Mme Récamier själv i ett memoarfragment, tryckt av hennes nièce, Mme Charles Lenormant, i de bekanta, 1859 utgivna »Souvenirs et correspondance tirés des papiers de Mme Récamier», där även några brev från Bernadotte till Juliette funnit plats. Händelseförloppet är följande.

Under en middag, som Mme Récamier gav för förste konsulns syster Mme Bacciocchi (Elise Bonaparte), kom plötsligt budet, att hennes far, M. Bernard, som beklädde en hög befattning inom postverket, blivit arresterad för att hava missbrukat sin ställning till att underlätta spridandet av uppviglingsskrifter mot regeringen. Efter att hava gjort ett fruktlöst försök att förmå Fouché, då ännu polisminister, att ingripa till M. Bernards förmån, uppsökte Mme Récamier på kvällen Mme Bacciocchi i hennes loge på Théâtre-Français för att bedja om hennes hjälp hos förste konsuln. Varken Elise eller hennes syster Pauline, som också

¹ Se t. ex. »La baronne de V:s minnen, som fogats till kammartjänaren Constants Mémoires (1830), III, s. 43. Den där skildrade episoden i Clichy måste hava tilldragit sig sommaren eller hösten 1802, då Fox lämnade England först i slutet av juli.

² Causeries du Lundi (5me éd.), I, s. 129.

befann sig i logen, visade sig emellertid hågad att genast göra något. Då ingrep en man, »vars stora svarta ögon voro fästa på mig med ett så varmt och djupt intresse, att jag kände mig rörd», och som dittills suttit tyst i ett hörn av logen. Det var general Bernadotte, som genom sitt äktenskap med Joseph Bonapartes svägerska i viss mån tillhörde familjekretsen och ofta umgicks med förste konsulns syskon. Han erbjöd sig att följa Mme Récamier hem och sedan själv tala med Bonaparte. Redan samma kväll lyckades han utverka, att processen mot M. Bernard inställdes — den hade annars lätt kunnat leda till en dödsdom. Några dagar senare kunde Bernadotte till Mme Récamier överlämna den order, som satte M. Bernard på fri fot, samtidigt som han som enda belöning begärde att få följa henne till Temple för att bevittna fångens frigivande.

Mme Récamier har själv daterat denna episod till augusti 1802, och utgivaren, Mme Lenormant, tyckes ej hava varit av annan mening, trots att hon själv publicerar ett annat aktstycke, som klart visar, att augusti måste vara ett misstag. Det är ett brev från Bernadotte till Mme Récamier själv, tydligen skrivet, medan M. Bernard ännu satt fängslad i avvaktan på att hans dotter skulle inlämna en böneskrift. Detta brev, som för övrigt visar, att även bankiren Récamier, ehuru förgäves, satt sig i rörelse för att hos förste konsuln utverka sin svärfaders frigivning, är daterat 13 ventôse (4 mars¹), och tilldragelsen hänför sig alltså till en helt annan årstid än Mme Récamier uppger i sitt memoarfragment. Redan en detalj i Juliettes egen skildring, nämligen Pauline Leclercs förekomst där, visar för övrigt, att hennes datering är oriktig även beträffande året. Napoleons älsklingssyster hade redan i december 1801 följt sin make på den olyckliga expeditionen till S:t Domingo.

Som en fransk forskare med stöd av polisprefekturens rapporter påpekat, utspelades affären Bernard redan i ventôse IX (februari—mars 1801²). Vid denna tidpunkt vistades Bernadotte mycket riktigt i Paris. Han var visserligen chef för västarmén,

¹ Souvenirs et corr. de Mme Récamier, I, s. 77 f.

² Lanzac de Laborie, Paris sous Napoléon, I (1905), s. 200. Polisprefekturens rapport av 5 ventôse IX (24 februari 1801) är tryckt av F. V. A. Aulard i Paris sous le Consulat, II (1904), s. 192 f. Jfr E. Herriot, Madame Récamier et ses amis, I (1904), s. 94 f. och de där anförda ställena i Mémoires du duc de Rovigo, V (1828), s. 8 ff., Mémorial de Sainte-Hélène, II. (1823), s. 310 f., och Mémoires de Bourrienne, X (1829), s. 326 f., samt D. P. Barton, Bernadotte and Napoleon 1763—1810 (1921), s. 42 ff.

men från och med den 25 vendémiaire IX (17 oktober 1800) äro hans brev ej daterade från högkvarteret i Rennes utan från Paris.¹

Långt senare än Mme Lenormants arbete har ett annat aktstycke rörande Bernadottes ansträngningar för M. Bernards frigivande blivit publicerat. Det är ett brev från honom till hans sväger Joseph Bonaparte, som visserligen är odaterat men som tyckes vara något senare än det till Mme Récamier av 13 ventôse, då den där omtalade böneskriften i detta brev översändes till Joseph för att med en rekommendation vidarebefordras till hans broder. Aktstycket har ett visst intresse på grund av den entusiastiska stil, vari den vackra Juliette omtalas: »Denna kvinna, vars skönhet och behag likna Venus, tyckes hava stigit ned från olympen» o. s. v.² En del av dessa starka uttryck bero emellertid väl mindre på styrkan hos generalens känslor än på tidens smak och hans egen böjelse för superlativer.

Otvivelaktigt är, att Bernadotte gjort Mme Récamier en utomordentligt stor tjänst och att den blev utgångspunkt för en nära vänskap. Om den närmare utvecklingen och dess detaljer veta vi föga, och det lilla, som hittills varit känt, härstammar så gott som uteslutande ur »Souvenirs et correspondance de Mme Récamier», där ytterligare tre brev från Bernadotte äro publicerade tillsammans med ett par extrakt ur Juliettes egna memoarer, som gälla hennes förbindelser med den militära oppositionen under konsulatet och särskilt med två av dess förgrundsfigurer, Moreau och Bernadotte.

Av Bernadottes brev härrör endast ett från konsulatet. Det är skrivet under Mme Récamiers Londonresa på våren 1802 och innehåller några chevalereska reflexioner i anknytning till den oerhörda uppmärksamhet från den engelska publikens sida, för vilken hon varit föremål (»J'ai blâmé d'abord le peuple de Londres dans son trop grand empressement: mais, je vous l'avoue, il a été bientôt excusé; car je suis partie intéressée, lorsqu'il faut justifier les personnes qui se rendent indiscretes pour admirer les charmes de votre céleste figure. — — — Daignez vous souvenir quelquefois que l'être qui vous est le plus dévoué dans la nature est Bernadotte»).

Nästa brev är skrivet, sedan marskalken och fursten av Ponte-Corvo just lämnat sitt långvariga sjukläger efter blesstyren

¹ Brevkopieboken O i Bernadotteska Familjearkivet (nedan förkortat B. F. A.).

² The Collection of Autograph Letters and Historical Documents formed by Alfred Morrison (Second Series, 1882—1893), II (1895), s. 172.

³ Souvenirs et corr., I, s. 102.

vid Spanden (5 juni 1807). Det rör till stor del ett tidigare brev, som han skrivit omedelbart före Austerlitz för att uttrycka sitt deltagande vid firman Récamiers fall men som tydligen aldrig nått adressaten. Dess slutfraser bäras av en omisskännlig personlig värme: »Quand l'amitié, la tendresse et la sensibilité enflamment une âme aimante, tout ce qu'elle exprime est profondément senti. Je n'ai pas cessé depuis de vous adresser mes vœux et mes souhaits, et, quoique né pour vous aimer toujours, je n'ai pas dû hasarder de vous fatiguer par mes lettres. Adieu; si vous pensez encore à moi, songez que vous êtes ma principale idée et que rien n'égale les tendres et doux sentiments que je vous ai voués.»¹

Det tredje brevet härstammar från en helt annan epok. Det är daterat Stockholm den 22 december 1810 och innehåller kronprins Carl Johans avskedshälsningar till Mme Récamier, som varit frånvarande från Paris vid hans avresa till Sverige.²

Av vida större historiskt intresse äro de Récamierska memoarfragment, som Mme Lenormant meddelar. Enligt dem skulle Bernadotte umgåtts med planen att söka samla en stor och representativ deputation, som för förste konsuln skulle framhålla, att friheten kostat Frankrike så mycket, att den måste bevaras, och att så många offer ej finge sluta med en endas upphöjelse. Generalen hade till och med visat en lista över sådana bland hans kolleger, på vilkas medverkan han räknade, men där saknades ett namn, det tyngst vägande: Moreaus. Mme Récamier sammanförde vid flere tillfällen de bägge generalerna, för att Bernadotte skulle påverka Moreau, men dennes obeslutsamhet var omöjlig att övervinna. Även ett senare övertalningsförsök vid en bal hos Moreau själv i Mme Récamiers egen närvaro, misslyckades trots den kraftiga vädjan, som Bernadotte riktade till Moreau.³

Mme Récamier meddelar vidare, att Bernadotte kort efter Moreaus arrestering i upprörd stämning omtalat för henne, att han av Bonaparte kallats till Tuilerierna och fruktade att bli invärdad i processen. Vid sin återkomst hade han i lugnare ordalag berättat, att förste konsuln direkt erbjudit honom en »allians»,

¹ Ibid. s. 132 f. Noten s. 132 torde vara oriktig, och Bernadotte har rätt, då han skriver Austerlitz, ty firman Récamier föll i november 1805, ej hösten 1806, som Mme Lenormant uppger (ibid. s. 125 ff.). Jfr Aulard, *Paris sous le premier Empire*, II (1914), s. 306—315.

² *Souvenirs et corr.*, I, s. 165 f.

³ Ibid. s. 79—82. Jfr Herriot, a. a., I, s. 123 f. Balen förlägges av Mme Récamier till vintern 1803—1804. Moreau häktades 15 februari 1804. Mme Récamier var nära vän till Mme Moreau och hennes mor, Mme Hulot.

sedan nationen klart uttalat sig för den nye härskaren. Bernadotte hade som svar ej lovat honom tillgivenhet men en lojal medverkan, och han sade sig ämna hålla löftet.¹

Det är svårt att avgöra, vilket källvärde man skall tillmätta dessa långt i efterhand tillkomna uppteckningar, där ju redan dateringen till stor del visar sig vara dubiös. I stort sett stämma Mme Récamiers uppgifter väl överens med vad man vet om Bernadottes utpräglat oppositionella hållning 1802—1804,² ehuru detaljerna torde vara okontrollerbara. Mme Récamier själv har just under dessa år mer och mer glidit över i oppositionen mot förste konsuln. Det var i februari 1803, som myndigheterna tvungo henne att inställa sina måndagsmottagningar, sannolikt delvis på grund av hennes vänskap för Moreau, och på hösten samma år förvisades hennes beundrade väninna Mme de Staël från Paris.³ Den nära sympatin och förbindelsen mellan Juliette Récamier och de båda förnämsta bland de fronderande generalerna är sålunda både väl dokumenterad och mycket förklarlig.

Som synes har allt det hittills kända materialet rörande vänskapen mellan Bernadotte och Mme Récamier härrört från dokument, som tillhört eller författats av den senare. Men även Carl XIV Johans kvarlåtenskap innehåller aktstycken i denna sak. I det Bernadotteska Familjearkivet finns en röd läderportfölj, som innehåller dokument, vilka ägaren tydligen värderat särskilt högt och velat hava ständigt till hands. Det är brev från Napoleon⁴ och andra furstliga personer och högt uppsatta statsmän till general, sedermera marskalk, Bernadotte. Men i denna portfölj finns ännu en sak, nämligen en liten röd plånbok. Och i den ligga fyra brev från Mme Récamier och en medaljong med en hårlock. Den sistnämndas proveniens är okänd, då den ej alls omtalas i breven, men en viss sannolikhet får väl anses föreligga för att den härrör från samma håll som dessa, eftersom ingenting annat förvaras i plånboken.

De fyra breven äro tryckta här nedan. De äro som synes alla odaterade, men man torde dock kunna bilda sig en om också rätt osäker uppfattning om deras ordningsföljd. Senast lär väl det med D betecknade vara, då dess utskrift hänför det till

¹ Souvenirs et corr., I, s. 109 f.

² Se härom t. ex. N. Forssell, Bernadotte-problem (HT 1924) och Barton, a. a., s. 21—84.

³ Se Herriot, a. a., I, s. 112—118.

⁴ Så gott som alla tryckta i Correspondance de Napoléon Ier efter avskrifter, som lämnats av konungen av Sverige.

tiden efter den första marskalkutnämningen (19 maj 1804). Då brevet förutsätter, att Bernadotte vid dess mottagande vistades i eller nära Paris, måste det härröra antingen från slutet av maj och början av juni 1804 före hans avresa till Hannover,¹ eller också från slutet av 1804 och början av 1805, då han vistades i Paris i samband med Napoleons kröning.² Därefter återkom han ej till huvudstaden förrän på sommaren 1809, efter sin brytning med kejsaren vid Wagram. Efter sommaren 1806 skulle för övrigt säkert ej »Son Altesse Sérénissime le Prince de Ponte-Corvo» hava saknats utanpå brevet. Att Mme Récamier i själva brevet använder titeln general, tyder väl snarast på att brevet är skrivet kort efter marskalkutnämningen, innan hon ännu vant sig vid den nya värdigheten.

Ordningsföljden mellan de tre tidigare breven är svårare att avgöra. Det här med A betecknade synes på grund av sin ton och sitt innehåll snarast härröra från det första skedet av bekantskapen. Att närmare avgöra ordningen mellan de brev, som här betecknats B och C torde däremot vara så gott som omöjligt. Möjligen kan den i C omtalade resan stå i samband med den beskickning till Förenta Staterna, som Bernadotte åtagit sig i januari 1803 men som av flere skäl, främst väl hans egen motvillighet, aldrig kom till stånd.³ Den frånvaro, som omtalas i B, kan däremot vara antingen Bernadottes vistelse i Rennes 1801 som chef för västarmén⁴ eller någon badortsresa under den tid, sommaren 1802—våren 1804, då han var i onåd och ej beklädde något befäl,⁵ eller den resa till La Rochelle på våren 1803, som var avsedd att föra honom vidare till Amerika.

Dessa fyra biljetter hava ej varit Mme Récamiers enda till Bernadotte under hans marskalktid. Av hans egna, av Mme Lenormant tryckta, brev framgår, att han fått ett brev från Mme Récamier under hennes Londonvistelse och ett på våren 1807 med klagomål över hans skenbara likgiltighet för den ekonomiska katastrof, som drabbat henne.⁶ Intet av dessa kan vara identiskt med de fyra i den röda plånboken i Bernadotteska Familjearkivet.

¹ 14 prairial XII (3 juni) daterar han Paris (B. F. A., Lettres secrètes), 28 prairial (17 juni) kom han till Hannover (B. F. A., kopieboken Q). Jfr Blocqueville, Le maréchal Davout, II (1879), s. 88 f. (1803 skall vara 1804.)

² Han var frånvarande från Hannover 2 frimaire (23 november 1804)—28 pluviôse (17 februari 1805), B. F. A., kopieboken Q.

³ Se Barton, a. a., s. 68 ff.

⁴ Slutet av april—slutet av november eller början av december 1801.

⁵ Hösten 1802, efter le complot des libelles, vistades Bernadotte i Plombières.

⁶ Souvenirs et corr., I, s. 102 o. 132.

Från en mycket senare period finns i detta arkiv ett avsevärt längre brev från Mme Récamier till kronprins Carl Johan.¹ Efter Napoleons fall hade hon i början av juni återvänt till Paris från sin långa vistelse i Rom och Neapel. Kronprinsen av Sverige hade då en månad tidigare för sista gången lämnat Paris. Brevet är skrivet för att uttrycka hennes beklagande av att hon ej fått tillfälle att nu efter segern över den gemensamme fienden återuppliva den gamla vänskapen från konsulatets och förföljelsernas dagar. Det visar för övrigt, att varken Mme Récamier eller de kretsar, i vilka hon umgicks — och de voro både omfattande och inflytelserika — delade den indignation över Carl Johans hållning 1812—1814, som enligt patriotisk fransk hävdateckning skulle hava varit så allmän i dåtidens Paris.²

Det är ej lätt att bilda sig en klar uppfattning om arten av de känslor, som buro vänskapsförhållandet mellan Mme Récamier och Bernadotte under 1800-talets första år. Sainte-Beuves omnämnande har tidigare citerats, och även Juliettes förnämste biograf, Edouard Herriot, talar om »le sentiment profond que Bernadotte conçut pour Mme Récamier».³ Å andra sidan finns den från drottning Désirée härstammande tradition, enligt vilken Juliette skulle sagt till dåvarande Mme Bernadotte: »Expliquez-moi comment il se fait que lorsque votre mari parvient à se trouver seul avec moi dans un bosquet, il me parle de politique.»⁴ Det kan naturligtvis anmärkas, att en dylik version kunde vara särskilt lämplig att lancera just mot generalens maka. Men å andra sidan dominera obestriddligen de politiska inslagen i Mme Récamiers många år efter händelserna nedskrivna skildring av sin beröring med Bernadotte. Och allt vad man vet om dennes egen läggning tyder på att politiken på honom utövade en helt annan och mycket starkare dragningskraft än erotiken. De högstämda bedyrandena i ett par av hans brev höra tidsandan till och förstärkas ytterligare av hans egen böjelse för emfas i uttrycket. Det varmast avfattade, det av 1807, har dessutom till syfte att vederlägga beskyllningen för bristande deltagande i de olyckor, som drabbat den sköna adressaten.

¹ B. F. A. 1814. No. 7. Cahier 1. Tryckt här som bilaga E.

² Se t. ex. L. Pingaud, Bernadotte, Napoléon et les Bourbons (1797—1844), 1901, s. 306—312; B. Sarrans, Histoire de Bernadotte, Charles XIV-Jean, roi de Suède et de Norvège, II (1845), s. 142 ff.; L. de Viel-Castel, Histoire de la Restauration, I (1860), s. 315 f.

³ Herriot, a. a., I, s. 96.

⁴ C. F. L. Hochschild, Désirée reine de Suède et de Norvège (1888), s. 47.

Däremot kan det förtjäna påpekas, att Mme Récamier själv i ett par av de här nedan meddelade breven (B och ännu mer C) anslår påfallande sentimentala strängar. Man kan här möjligen urskilja en mer personlig ton, men det kan också blott vara det koketteri, som utmärkte Juliette vid tiden för de stora framgångarna under hennes ungdom.

Bilagor.

A. Mme Récamier till Bernadotte. (Portföljen i B. F. A.)

»Je vous envoie Monsieur le livre dont je vous ai parlé. J'espère que vous me le *raporterez bien tôt*. J'espère aussi que vous m'écrirez des lettres ou je pourai retrouver le plaisir que j'avois de causer avec vous et que vous penserez quelques fois que vous m'avez laissez des souvenirs inefacables.

Juliette R.

Au general Bernadotte.»

B. Mme Récamier till Bernadotte. (Ibidem.)

»Le general Bernadotte ne m'ayant pas donné un souvenir pendant son absence ni depuis son retour je ne veux point lui rapeller une amitié qu'il semble avoir oublié mais lui dire que pour un objet d'un *grand interet pour moi* je desire lui parler. Je lui fais cette demande avec confiance car si j'ai des douttes sur ses sentiments je n'en aurai jamais sur son obligeance.

Juliette Recamier

Lundy mattin

Au general Bernadotte.»

C. Mme Récamier till Bernadotte. (Ibidem.)

»Je reçois votre letre. J'éprouve en la lisant une partie du plaisir que je trouvais à vous entendre. Mais quelqu'aimable quelle soit, le bonheur d'occuper quelques fois vos pensées et votre cœur, est bien troublé par le regret de votre éloignement. J'espère aumoins que dans tous les tems dans tous les lieux je pourai sans illusion croire à votre amitié pour moi. La plus aimable preuve que vous puissiez m'en donner est de m'écrire souvent pendant le voyage ou mes vœux et mes pensées vous suivent et je vous promet[!] au *nom* de mon amitié pour vous d'être exacte à vous repondre. Adieu.»

Utan underskrift eller adress.

D. *Mme Récamier till Bernadotte.*

(Ibidem.)

»Si le general Bernadotte a toujours l'aimable intention de venir chez moi le soir je desirerois que ce ne fut pas plus tard que nœuf heures. Je le prie d'agréer mes compliments.

J R

Lundy 8 [2?] heures»

Utanskrift: »A Monsieur le marechal Bernadotte.»

E. *Mme Récamier till Carl Johan.*

(B. F. A. 1814 nr. 7 cahier 1.)

27 Juillet. [1814.]

»Monseigneur

Je compte parmi les plus vives peines de l'exil le regret de ne m'être point trouvé a Paris lorsque Votre Altesse Royale y a reparu. Je n'y suis arivé qu'après son départ, mais j'ai retrouvé son nom dans toutes les bouches, et il m'a été doux d'en parler avec les amis qui dans leur exil ont trouvé un azile près de vous et qui sont revenus pleins de reconnoissance et d'admiration pour le généreux français, le compatriote d'Henri quatre dans lequel nous sommes tous fiers de voir renaitre la grace et la chevalerie de notre bon Roi. J'ai eu l'honneur d'écrire de Naples a Votre Altesse. Le Roi¹ qui se plaisoit a parler de vous se chargea de vous faire parvenir ma lettre². J'ai retrouvé sous le beau ciel d'Italie d'autres personnes dignes de Vous apprécier, le général Neipperg³ dont Vous êtes le héros et avec lequel nous passions des heures a parler de Vous. Votre nom est un lien qui unit tous ceux qui ont eu le bonheur de vous connoitre — et si ce n'étoit pas prendre un engagement trop universel je dirois que je suis disposée a aimer tous ceux qui Vous admirent. Un français de mes amis Mr. Saillard, se charge de porter cette lettre a Votre Altesse. Il revient dans peu de tems. J'ose esperer qu'il m'apportera des nouvelles de Votre Altesse. Je sais qu'elle a toujours été aussi fidele a ses amis qu'a ses opinions, et je crois avoir quelques droits a son souvenir par la constance du mien et la tendre admiration que je lui ai voué.

Je suis avec respect Monseigneur de Votre Altesse Royale la très humble et très obeissante servante,

Juliette Récamier.»

¹ Joachim Murat.² Tycks vara försvunnet.³ Greve Albert Adam Neipperg, 1811—1813 Österrikes minister i Stockholm, senare bekant som kejsarinnan Marie-Louises andre make.

Ett brev från August Wilhelm von Schlegel till Carl Johan 1814.

Meddelat av **Torvald T:son Höjer.**

Bland de litterära medarbetare, som Carl XIV Johan nyttjade under sin långa bana, intager August Wilhelm von Schlegel, nyromantikernas stora orakel och Shakespeares frejdade översättare¹, ett bland de mest bemärkta rummen. Schlegel hade i september 1812 i Mme de Staëls sällskap från Ryssland kommit över till Stockholm, där hans publicistiska förmåga nästan omedelbart tagits i bruk av kronprinsen. Han hade skrivit ett intressant men praktiskt föga användbart betänkande, »Mémoire sur l'état de l'Allemagne et sur les moyens d'y former une insurrection nationale», och senare utgivit en broschyr, »Sur le système continental et sur ses rapports avec la Suède», som väckte stort uppseende i Europa men av många tillskrevs Mme de Staël. Han hade nyttjats för att upprätta och vidmakthålla kontakt med inflytelserika kretsar i utlandet, t. ex. Friedrich von Gentz och greve Franz von Sickingen i Wien och welfernas mångförfarne minister, greve E. F. H. zu Münster-Ledenburg, i London, och han hade direkt uppträtt som apologet för kronprinsens nordiska politik såväl i broschyren om kontinentalsystemet som i ett par andra skrifter, »Réflexions sur la situation politique du Danemarc» och »Betrachtungen über die Politik der dänischen Regierung», av vilka den förra dock aldrig offentliggjordes. Han hade följt kronprinsen till Tyskland och i maj 1813 belönats med Vasaorden och titeln av regeringsråd. Den nya värdigheten steg i någon mån Schlegel, som alltid var känd för sin fåfänga, åt huvudet, och en ung släkting, som mötte honom efter segern vid Leipzig, skild-

¹ För det följande se framför allt O. Brandt, August Wilhelm Schlegel. Der Romantiker und die Politik (1919), samt vidare J. Wickman, Madame de Staël och Sverige (1911), P. Gautier, Madame de Staël et Napoléon (1902) samt T. T:son Höjer, Sverige och det tyska rekonstruktionsproblemet vintern 1812—1813 (HT 1933), Carl Johan i den stora koalitionen mot Napoleon (1935), Carl Johan och Bourbonerna (1936) och N. Forssells recension av Brandt, a. a. (HT 1925, s. 166 ff.).

rade hans uppträdande med lätt ironi: »Er sieht als Regierungsrat ungemein vornehm aus, der Wasaorden und die güldenen Quasten an den Stiefeln stehen ihm sehr gut, und der kleine Spiess an der Seite lässt auch nicht übel.»¹ Och P. A. Wallmark skrev senare torrt, att Schlegel gjorde »i rikt broderad frack det tyska fält-tåget».²

Under själva kampen biträdde han Carl Johan vid redigeringen av proklamationer o. d., särskilt när de skulle avfattas på tyska.³ Han var även journalistiskt verksam. Särskilt framträdde han, då han efter slaget vid Leipzig i en av hans gamla hat mot Napoleon fylld skrift bemötte de simpla pamfletter mot Carl Johan, som korsikanen i början av oktober under rubriken »Vom Elbufer» låtit införa i Leipzigtidningen. Publicistiskt betecknar denna episod, då han korsade sin klinga med Napoleons egen, en höjdpunkt i Schlegels liv. Men den här framförda skarpa kritiken av Napoleons personlighet och hela bana och förhärli-gandet av Carl Johan som hans motsats i allt hade en omedelbar betydelse även i så måtto, att de förebådade Schlegels arbete för kronprinsens franska planer. Redan på hösten 1812 hade han i sitt betänkande om en tysk resning talat om den konstitutionella monarki, varmed den franskfödde hjälten skulle lyckliggöra sitt fädernesland, men utan att närmare ange arten av Carl Johans roll. När den franska tronfrågan vid årsskiftet 1813—1814 verkligen blev aktuell i samband med de allierades inmarsch i Frankrike, framträdde Schlegel på allvar som främjare av kronprinsens strävanden om också ej med så rastlös aktivitet som en annan av den Staëlska kretsens koryfée, Benjamin Constant.⁴

Schlegel företrädde tillsammans med Carl Johans bekante handsekreterare och förtroendeman Camps en liberal uppfattning i den franska frågan gentemot den rojalistiska åskådning, som i kronprinsens högkvarter framför allt representerades av Gré, liksom Camps en av Carl Johans béarnesiska kompatrioter.⁵ Av allt att döma har en kamp om inflytandet pågått mellan dessa två me-

¹ Dorothea v. Schlegel, geb. Mendelssohn, und deren Söhne Johannes und Philipp Veit. Briefwechsel... herausg. von J. M. Raich, II (1882), s. 226.

² KB. Engeströmska saml. Osign. 73. Jfr Albertine de Staël t. Benjamin Constant 10/1 1814: »Schlegel est ébloui de sa place, il n'est pas en faveur mais il est auprès d'un Prince et c'est tout ce qu'il lui faut.» Lettres de Mme de Staël à B. Constant (1928), s. 52.

³ Om omfattningen av Schlegels författarskap på detta område finnas delade meningar, se Brandt, a. a., s. 188 f.

⁴ Om Constants strävanden se H ö j e r, Carl Johan och Bourbonerna, s. 32—34, 43—48, 50, 53.

⁵ Jfr ibid., s. 28 och 34.

ningsriktningar. I början av 1814 var emellertid Schlegel frånvarande från nordarméns högkvarter och vistades i Hannover, där han sysslade med att trycka en samling av uppsnappade franska depescher och brev, som var avsedd att för världen avslöja den napoleonska regimens undergrävda inre ställning och ohämmade polis- och spionvälde. Arbetet utgavs i februari 1814 under titeln »Dépêches et lettres interceptées par des partis détachés de l'armée combinée du nord de l'Allemagne».¹ Av dessa mödor och av sjukdom hade Schlegel kvarhållits i huvudstaden vid Leine, medan hans beskyddare med sin svenska armé i sakta mak över Köln färdades mot Liège. För att göra sig påmind och framlägga sina synpunkter på den brännande franska frågan skrev tydligen Schlegel, kanske i samförstånd med Constant, som ännu ej fått sin önskan uppfylld att komma till högkvarteret, det ur flere synpunkter intressanta brev till kronprinsen, vilket här nedan avtryckes som bilaga.²

De skrifter, som Schlegel i brevet andra stycke säger sig hava låtit omtrycka, äro Carl Johans bekanta brev till Napoleon av 23 mars 1813, Lars von Engeströms rapport till konungen av 7 januari 1813 samt Kieltraktaten. Som brevet visar, skedde omtryckningen på kronprinsens uttryckliga uppmaning, och särskilt är det av intresse, att han nu, då han nalkas sitt forna fädernesland, låter anskaffa ett nytt förråd av brevet av 23 mars 1813, hans litterära generaluppgörelse med Napoleon. Det hela är ett exempel bland de många på den välkända omsorg, som Carl Johan under hela sin bana ägnade propagandan.³

Schlegel omtalar så de just färdigtryckta »Dépêches interceptées», av vilka en särskild upplaga utgavs även i London.⁴

¹ Förordet omtryckt i Schlegels »Essais littéraires et historiques» (1842) under titeln »Tableau de l'état politique et moral de l'Empire français en 1813». Brandts uppgift (a. a., s. 196), att det var »Dépêches et lettres interceptées», som Schlegel ²⁶/₁₂ 1813 sände Varnhagen von Ense, är oriktig. Redan slutet av brevet t. Varnhagen visar, att Brandt misstagit sig. Snarare är det väl fråga om »Remarques sur un article de la gazette de Leipsick». Schlegels här nedan avtryckta brev visar, att han först i februari 1814 kunde uppvakta kronprinsen med »Dépêches et lettres interceptées». En uppgift i H. E. Brockhaus, F. A. Brockhaus, I (1872), s. 359, att den bekante förläggaren Brockhaus redan före utgången av 1813 tryckt ifrågavarande skrift, förefaller därför skäligen dubiös, om man ej vill tro, att transporten Leipzig—Hannover tagit mer än sex veckor. Jfr även J. Körner i Briefe von und an A. W. Schlegel (1930), II, s. 127. Schlegel t. Brockhaus ³/₁₂ (ibid., I, s. 298 f.) visar, att Schlegel ³/₁₂ ännu ej börjat tryckningen av »Dépêches» utan skulle resa till Kiel för att få kronprinsens imprimatur.

² Orig. i BFA, 1814, nr. 7, cahier 1. Innehållet i korthet angivet Höjer, Carl Johan och Bourbonerna, s. 48.

³ Här om se senast F. D. Scott, Propaganda activities of Bernadotte 1813—1814 (Essays in the History of Modern Europe, ed. by D. McKay, 1936).

⁴ Hos Murray 1814 (Körner, a. a., s. 127).

Han berör därefter en rätt intressant mystifikation. Ungefär samtidigt med att kronprinsen från Köln utfärdade en kort proklamation till fransmännen, hade i den tyska pressen under datum Hannover den 3 februari 1814 publicerats den mycket längre och åtskilligt intressantare men ur vissa synpunkter något komprometterande proklamation till sina forna landsmän, som Carl Johan utarbetat i november 1813 och då förelagt sina bundsförvanter. Då aktstycket nu uppdök, antogs publikationen först vara auktoriserad, och det blev därför omtryckt t. o. m. i Sverige men desavouerades omedelbart av kronprinsens fältkansli, som förklarade Kölnproklamationen av 12 februari 1814 vara den enda äkta.¹ Schlegel säger sig nu i brevet ej veta, om offentliggörandet skett med kronprinsens tillstånd eller ej, och förklarar sig vidare känna igen vissa ställen, ett uttryck, som väl tyder på att han åtminstone tagits till råds vid författandet och möjligen utfört några förarbeten. Detta hans yttrande vid en så tidig tidpunkt är av vikt, ty en månad senare förklarade man under hand på officiöst håll i Stockholm, att Hannoverproklamationen härrörde från Schlegel själv. »Quoiqu'on y reconnaisse des phrases entières, dont Son Altesse Royale Se sert parfois dans Ses conversations, et qu'on ne puisse presque point admettre, que le dit rédacteur ait osé la mettre telle quelle au jour, sans y avoir été aucunement autorisé, il faut toutefois que l'imagination ardente du Sieur Schlegel l'ait emporté au delà de mesure sur certain point personnel, ce qui aura donné lieu ensuite au désaveu formel de sa pièce, imprimée probablement sans qu'on ait eu le tems, vu le mouvement qui régnait alors à l'armée du Nord de l'Allemagne, de la soumettre, avant qu'elle ait paru, à une révision plus particulière.»² Som synes, stämmer denna rätt skruvade förklaring ej alls med Schlegels brev, och då detta är skrivet vid en tidpunkt, då han knappast kunnat känna det intryck, som publikationen gjorde i det svenska högkvarteret i Köln (det var först den 15, som proklamationen tryckts i Berlin), har man svårt att låta bli att ge hans brev vitsord. Naturligtvis finns dock möjligheten, att han på eget bevåg lämnat aktstycket till tryckning men efteråt själv insett, att åtgärden varit förhastad, och därför velat svära sig fri gentemot kronprinsen, innan denne hunnit taga upp saken.

¹ Se härom H ö j e r, Carl Johan och Bourbonerna, anm. 138 (s. 77) med där anförda källor.

² Tarrachs depesch nr. 14, Stockholm 22/3 1814, Berlin St. A., Ausw. Amt I, Rep. I, Schweden 26.

Huvuddelen av brevet är ägnad den franska frågan. Schlegel utgår från det förhållandet, att Ludvig XVIII på nytt låtit sprida sin Hartwellproklamation av 1 februari 1813 på kontinenten, och nyttjar detta tillfälle till en ytterst från kritik av Bourbonernas oförmåga att lära av utvecklingen, en kritik, som han i detalj utförde i en vid samma tid författad skrift, »Analyse de la proclamation de Louis XVIII aux Français», som dock aldrig offentliggjordes.¹ I denna för allmänheten avsedda uppsats antydde han möjligheten av en regering i Frankrike, som varken vore reaktionär eller revolutionär. Om han i »Analyse» hade angripit Bourbonerna, gjorde han samtidigt i en annan stridsskrift, som ej heller fick se dagens ljus, »Idées sur l'avenir de la France»,² upp räkningen med den andra av honom icke önskade möjligheten för Frankrikes framtid, bevarandet av Napoleons monarki om ock i reducerad form. Även denna broschyr skymtar i slutet av hans brev.

Både »Analyse» och »Idées» voro visserligen bestämda, när det gällde att avvisa Bourbon och Bonaparte, men ytterst vaga i fråga om vad som borde sättas i stället. Där är brevet till kronprinsen åtskilligt klarare. Schlegel utesluter ej helt och hållet en restauration, men den bör föregås av »ett mellantillstånd och en stark och verkligt fransk medling mellan nationen och pretendenterna». Som medlare kunde endast kronprinsen av Sverige uppträda, och på honom voro alla frihetsvänners blickar riktade. Det tillkomme honom att, sedan han för Tyskland varit en ny Gustaf Adolf, för Sverige en ny Carl Gustaf, i Frankrike spela Vilhelm III:s roll och skänka det en fri författning. I första hand borde han rikta kraftiga appeller till fransmännen. — Ej heller brevet är sålunda alldeles tydligt i fråga om den befogenhet, som borde lämnas Carl Johan i Frankrike. Formellt är det åtminstone i början blott tal om att han skall presidera vid en uppgörelse mellan den franska nationen och Bourbonerna. Men senare införes Vilhelm III:s namn, som *kan* visa längre: mot tronen i ett konstitutionellt Frankrike. Den hätskhet, varmed den gamla dynastin klandras både i brevet och i »Analyse», synes visa, att en restauration alltid för Schlegel måste te sig som en *pis aller*.

Brevet är av intresse, mindre på grund av författarens egen personlighet — den tyske litteratörens tankar om Frankrikes öde ha i och för sig snarast kuriositetens intresse — än på grund av

¹ Utförligt ref. Brandt, a. a., s. 199—203.

² Ref. *ibid.*, s. 197 ff.

den franska miljö, dit Schlegel hörde: han hade under de föregående åren varit Mme de Staëls ständige följeslagare och förtrogne, och sedan november 1813 hade han stått i livlig kontakt med Benjamin Constant. Som ett nytt vittnesbörd om de stämningar, som rörde sig i de kretsar, som domineras av dessa båda stora namn, har hans brev till kronprinsen av Sverige ett avsevärt intresse.

Även ur en annan synpunkt är det beaktansvärt. Det gav Carl Johan kännedom om författarens önskan att publicera »Analyse de la proclamation de Louis XVIII» och »Idées sur l'avenir de la France». Bägge dessa skrifter ha dock stannat otryckta i Schlegels skrivbordslåda. Det ligger nära till hands att förmoda, att detta berott på att kronprinsen funnit dem mindre opportuna och vid sin litterära hjälpredas ankomst till högkvarteret i Liège hämmat hans iver. Här kan malören med Hannoverproklamationen ha spelat in som ett avkylande moment. Hur som helst -- när Schlegel härnäst, för sista gången, framträdde som publicist i Carl Johans tjänst, var det den norska frågan, ej den franska, som han behandlade.¹

Bilaga.

Monseigneur!

En relevant d'une maladie très-grave, la première et même la seule pensée qui m'occupe, est le regret de n'avoir pas pu suivre Votre Altesse Royale dans un moment aussi intéressant. Ma convalescence est lente, cependant aussitôt que je le pourrai sans m'attirer une rechute, je rejoindrai le quartier général où la moindre marque de confiance, le moindre signe de satisfaction de la part de Votre Altesse Royale me comble de bonheur, tandis que dans l'éloignement je suis assailli de la crainte d'être oublié.

J'ai fait imprimer ici avec le plus grand soin et aussi vite que le permettaient les lenteurs d'une seule imprimerie mal fournie, les pièces dont Votre Altesse Royale a ordonné la réimpression, savoir: Sa *lettre* à l'Empereur Napoléon, le *rapport* du ministre des affaires étrangères, et le *traité de paix* avec le Danemarck. J'en adresse les éditions au quartier général par une estafette.

J'ai l'honneur d'y joindre quelques exemplaires des *dépêches interceptées* avec ma préface et mes notes. Je me flatte que ce travail ne sera pas inutile pour répandre dans le public éclairé des notions justes et authentiques sur la nature du gouvernement actuel de France. Je n'ai point encore de nouvelles de la copie du même manuscrit que j'ai envoyée à

¹ Réflexions sur l'état actuel de la Norvège. Se Brandt, a. a., s. 204.

Londres; mais je ne doute pas qu'il n'y soit déjà imprimé et répandu, puisqu'il y a près de deux mois que je l'ai expédié dans un paquet du Cabinet Suédois.

La gazette de Berlin du 15 Février contient sous la date d'Hannovre une proclamation aux Français, attribuée à Votre Altesse Royale, mais sans signature formelle. Je ne sais pas, si cette publication a été autorisée par Votre Altesse Royale; quelques passages de la proclamation ne m'étaient pas inconnus.

Il paraît que la proclamation de Louis XVIII, d'abord publiée à Londres le 1 Février 1813, est de nouveau répandue sur le Continent. Il m'en est tombé un exemplaire entre les mains qui est venu ici de Francfort. On ne s'est donc pas encore aperçu que cette proclamation ne contient presque rien de ce qu'elle devrait contenir, qu'elle est remplie au contraire de vœux fausses sur l'état de la France, et de promesses ou nuisibles ou impossibles à tenir; qu'elle décèle enfin l'incapacité des princes de l'ancienne maison royale, s'ils ne sont pas tout autrement conseillés et soutenus qu'ils ne l'ont été jusqu'ici, de concilier les prétentions des différens partis, de satisfaire en même temps aux besoins de la masse et aux vœux des hommes éclairés, et de prévenir le retour de l'anarchie et des guerres civiles. La critique de cette pièce est aisée à faire, elle ne serait pas inutile pour prouver au moins la nécessité d'un état intermédiaire, et d'une médiation puissante et vraiment française entre la nation et les prétendans, à moins qu'on ne veuille de nouveau exposer les destinées de la France aux plus funestes hasards.

Dans l'isolement où je me trouve, je saurais à peine former des conjectures. Ce qui est certain, c'est que tous les regards sont tournés vers Votre Altesse Royale, et que toutes les espérances des amis de l'humanité et des idées libérales, sont suspendues aux démarches qu'Elle se résoudra à faire. Si le régime des anciens préjugés et des anciens abus est rétabli sans restriction, et aggravé, comme il arrive toujours dans les rechutes, cet exemple répandra son influence au dehors; toute idée d'amélioration de l'ordre social paraîtra désormais chimérique, et en Allemagne les iniquités qui se sont introduites pendant la durée de la Confédération du Rhin, seront consolidées et affermies. Les intérêts des nations s'accordent donc à cet égard.

C'est à Vous, Monseigneur, d'empêcher que vingt-cinq années de calamités et de bouleversemens ne soient pas perdues sans laisser aucun bien durable au monde civilisé. Vous avez déjà été le Gustave Adolphe de l'Allemagne, le Charles Gustave de la Suède; la Providence semble Vous appeler à être le Guillaume III de la France, c'est à dire, celui qui lui assure enfin une constitution sagement limitée.

Les Français ne voudront-ils rien faire pour se débarrasser d'une usurpation et d'une tyrannie qui n'est forte que par leur obéissance passive? Faudra-t-il absolument pénétrer jusqu'à l'autre du Minotaure, et les délivrer malgré eux? S'ils n'ont pas agi jusqu'ici, je pense que c'est seulement parce que les vrais appels ne leur sont pas encore parvenus. Ces appels ne peuvent émaner que de Vous, Monseigneur, ils seront d'autant plus efficaces, qu'ils seront plus particulièrement adressés aux différentes classes qui peuvent servir d'organe au vœu national.

Quoique les circonstances varient tellement que ce qu'on écrit aujourd'hui n'est déjà plus applicable demain, j'espère apporter sous peu de jours à Votre Altesse Royale un petit écrit sur l'avenir de la France, dont Elle ne désapprouvera peut-être pas la publication.

Je supplie Votre Altesse Royale de vouloir bien considérer tout ce que j'ai osé écrire comme l'expression de mon admiration, de mon dévouement, et de ma reconnaissance.

Je suis avec le plus profond respect,

Monseigneur,
de Votre Altesse Royale

le très-humble, très-obéissant et
très fidèle serviteur

Hannovre ce 22 Fevrier 1814.

Schlegel

“Kungamakaren” Mörner och Pierre Lapie.

En biografisk studie.

Av Carl-Gustaf Thomasson.

Den i svensk historia som »kungamakaren» Mörner bekante, slutligen översten friherre *Carl Otto Mörner af Morlanda* (1781—1868) har fått ett torftigt eftermäle i litteraturen. Detta är särskilt påfallande ur biografisk synpunkt. Förutom summariska uppgifter i Anreps, Wrangel-Bergströms och Elgenstiernas ättartavlor föreligger till dags dato endast en och annan kortfattad biografi i uppslagsverk och liknande; den utförligaste och i alla avseenden främsta av dessa ingår i Svenskt biografiskt lexikon, ny följd, och har till författare verkets dåvarande utgivare, Elof Tegnér.¹ I Arvid Ahnfelts »Från Europas hof» finns en del spridda, från olika håll insamlade biografiska uppgifter om Mörner,² och Oscar Alin har i kapitlet om tronföljarvalet i »Carl Johan och Sveriges yttre politik 1810—1815» inryckt en kort levnadsteckning (i en not) samt därutöver medtagit en och annan biografisk notis, som föranletts av sammanhanget; för huvuddelen av sina uppgifter hänvisar han till Tegnér's ovan nämnda biografi.³ I tryck föreligger även en aldrig utgiven (makulerad), ytterst sällsynt skrift, som har Mörner själv till författare, »Några ord om första tanken och ursprunget till Bernadotte's kallande till Sverges KronPrins, upsatte år 1853 af Carl Otto Mörner»; den innehåller väsentliga självbiografiska bidrag fram till tronföljarvalet d. 21 augusti 1810.⁴ Skriften hade ett polemiskt syfte

¹ Sv. biogr. lex., N. F., 7 (1875—77), s. 250—57.

² A. Ahnfelt, Från Europas hof, 1 (1883), s. 336 ff., 568—81.

³ O. Alin, Carl Johan och Sveriges yttre politik 1810—1815, 1 (1899), s. 16 ff.

⁴ Kungl. Bibl. har ett ex. av denna skrift, som aldrig försetts med något tryckt titelblad men i vilket Mörner själv med bläck skrivit titeln på försättsbladet; anteckn. härom är gjord längre ned på bladet av annan hand, föregången av upplysningen, att skriften makulerats och ej utgivits. Ett med bläck tillskrivet »Unicum?» i bladets högra hörn har överstrukits med blyerts, vilket får sin förklaring i en blyertsanteckn. nedanför en med bläck präntad titel på ett särsk., löst blad. Anteckn. har denna lydelse: »Ett exemplar 1906 hos Håradshöfding J. v. Engeström, Djursholm» (dotter-son t. Mörner). Ännu ett el. annat ex. torde finnas i enskild ägo. Skriften är i oktav och har 42 s. (1 opag., 2—42). KB har på förfrågan meddelat, att inga upplysningar om skriften kunna lämnas utöver de relaterade anteckningarna. Mörner har förutom titeln i KB:s ex. med bläck tillagt en rättelse på s. 42. Bandet är KB:s och tillh. enligt påskrift raritetssaml.

och tillkom för att bemöta framställningar av Mörners andel och roll i tronföljarvalet från olika, mer eller mindre kända personers sida. Mörner nämner Lars von Engeström, Magnus Björnstjerna, Erik Gustaf Geijer och Carl Fredr. Bergstedt.⁵ I Carl Otto Palmstiernas lapidariska »Minnesbilder i profil» (publ. av Adam Lewenhaupt i PHT 1913) förekommer även Mörner, som tecknats enligt den traditionella schablonen. I förbigående sagt finner man dock där det lika förbluffande som felaktiga påståendet, att Mörner skulle varit »utan märkeliga släkt- eller vänskapsförbindelser». Han var dock redan vid tiden för sin kurirresa till Paris förlovad med en syster till hovkanslern, Gustaf af Wetterstedt, vilket under alla förhållanden underlättade hans önskan att bli utsedd till kurir, och om den allt annat än irrelevanta arten av vissa hans »vänskapsförbindelser» i samband med tronföljarvalet kommer åtskilligt att sägas i det följande. Slutligen kan omnämnas Henning Hamiltons tämligen kortfattade parentation över Mörner på Krigsvetenskapsakademiens högtidsdag d. 12 nov. 1868.⁷ Övriga mera utförliga biografiska notiser om Mörner ge föga härutöver, i varje fall ha de ej mycket intresse för huvudhändelsen i hans liv — hans aktion juni—augusti 1810 för Bernadottes val till svensk tronföljare.

Kanske bör även Mörners förekomst i riksdagstrycket något beröras i detta sammanhang. Mörner satte själv stort pris på sin ställning som »riksdagsman», trots att densamma ju var ett prerogativ, som härleddes uteslutande av hans börd.⁸ Han var ledamot av sitt stånd vid alla riksdagar 1810—1844/45, alltså riksdagarna 1810, 1812, 1815, 1817—18, 1823, 1828—30, 1834—35, 1840—41 och 1844—45.

⁵ A. a. s. 1 f., 12 f., 24 (noten s. 23 f.), 29, 35 f. Engeströms relation om Mörners roll i tronföljarvalet 1810 återfinnes i Elof Tegnér's edition av Lars von Engeström, Minnen och anteckningar, 2 (1876), s. 159 ff. Denna kan ju emellertid icke Mörner ha begagnat för sin år 1853 »upsatte» skrift utan har använt sig av Crusenstolpes »Portefeuille», där Engeströms berättelse om tronföljarvalet 1810 finnes införd (C. O. Mörner, Några ord ..., s. 13, noten s. 23 f.; [M. J. Crusenstolpe], Portefeuille, 2, 1841, s. 179 ff.). Björnstjernas »Anteckningar» och Bergstedts »Tidskrift för Litteratur» utkommo, resp. utgavos samtidigt och i behaglig tid för användning i »Några ord ...», nämligen 1851—52. Däremot har förf., trots energiskt sökande, icke kunnat finna ens en antydan om Mörner i Landquists uppl. av Geijers saml. skrifter; om så är fallet, att alltså något om Mörner ej finnes där, har väl denne läst någon mera efemär tidningsart. el. dyl. el. hört något uttalande av Geijer om tronföljarvalet 1810, vari Mörners insats som så ofta på ett el. annat sätt förklenats. Särskilt bittert måste det ha känts för Mörner, att Geijer icke med ett ord nämner något om dennes ingripande i Carl Johans liv i de högstämda »Personalier», som Geijer författade till konungens begravning i Riddarholmskyrkan ²⁸/₄ 1844 (E. G. Geijer, Saml. skrifter, ny uppl. av J. Landquist, 9, 1929, s. 206 ff., 433).

⁶ PHT 1913, s. 24 f.

⁷ Krigs-Vet-Akad:s handl. 1869, s. 10 ff.

⁸ C. O. Mörner, Kort berättelse om ursprunget till thronföljare-valet i Örebro år 1810 (1834), s. 9, 17, 46 ff.; Densamme, Några ord ..., s. 30, 35.

Översten frih. CARL OTTO-MÖRNER, f. 1781, † 1868. Oljemålning av Per Krafft d. y. (Sv. Porträttarkivet).

Särskilda förtroendeuppdrag erhöi han vid urtima riksdagen 1812, då han utsågs till elektor för ståndets utskottsval, och vid den likaledes urtima riksdagen 1815, då han blev ledamot av Bankoutskottet samt Förstärkta allmänna besvärs- och ekonomiutskottet, vilken sistnämnda utskottsplats han jämväl innehade vid 1823 års riksdag; dessutom var han bänkman vid riksdagarna 1815 och 1817—18. Något memorial eller någon motion av honom finnes ej, lika litet som något yttrande.⁹ Det största intresset knyter sig till riksdagen 1815. I Mörners papper i Riksarkivet finns en intressant relation av Mörners egen hand om vissa hans åtgöranden vid denna riksdag.¹⁰

⁹ Personregister till rikets ständers protokoll 1809—1866 (1935), s. 162.

¹⁰ Carl Otto Mörners papper, RA, i omsl. »C. O. Mörners självbiogr. ant:ar», Bil. N:o 4.

Mörner omtalar först, att han utsågs till ordförande i Bankoutskottets kansliavdelning, varefter följer en skildring av hans roll i två olika avseenden vid denna av den ekonomiska krisen präglade riksdag. Han förklarar sig principiellt ha tillhört det med hänsyn till kreditgivning m. m. »liberala partiet», som emot sig hade »stryppartiet», vilket enligt Mörner hade anhängare i regeringen och även gynnades av ingen mindre än kronprinsen. Mörner uttalar i detta sammanhang en berättigad stolthet över att ha invalts i Bankoutskottet, trots att han var tjänstgörande adjutant hos kronprinsen, och säger sig även ha utsatts för stark påtryckning av denne i sin egenskap av ledamot av Bankoutskottet. Det andra remarkabla ingripandet av Mörner vid denna riksdag skall ha gällt Göta kanal och dess diskontinrättning, vilka ju båda just då voro mycket illa ute. Mörner skildrar, hur han understödde ett utanordnande från Bankoutskottet på omkring 80,000 riksdaler för att rädda kanalarbetet och dess »discont»; det riskfyllda i saken låg däri, att ständerna kunde vägra att konfirmera detta Bankoutskottets utanordnande på egen risk. Sedan följde som en konsekvens, att Mörner agiterade för ständernas godkännande av Bankoutskottets politik visavi Göta kanal. I detta fall hade han kronprinsen och regeringen på sin sida och slutar med att omnämna kronprinsens nådiga välbehag över hans åtgöranden i sistnämnda fall, vilka i någon mån skulle ha neutraliserat kronprinsens missnöje med hans hållning i den principiellt ekonomiska politiken.

Det skulle dröja flera decennier, innan Mörner nästa gång skymtar i riksdagstrycket och då i en helt passiv roll. Det var vid riksdagen 1862—63. Mörner är då en mer än 80-årig man, märkt av svåra missräkningar och sorger, icke minst i ekonomiskt avseende. Med en kort men vacker motivering frambar frih. Fredrik Thure Cederström (1808—86), slutligen kommandör vid flottan, d. 26 november 1862 en motion om en årlig pension på 6,000 riksdaler riksmünt åt den gamle »kungamakaren». Statsutskottet avstyrkte motionen med den korta motiveringen, att »då Utskottet anser de af motionären anförda omständigheter icke innefatta tillräckliga skäl för beviljande af den ifrågakämda pensionen, får Utskottet afstyrka bifall till Friherre Cederströms framställning», och detta bifölls utan diskussion i ståndet.¹¹ Cederström hade väl icke tillräcklig pondus i riddarhuskretsar för att med framgång kunna lansera en sådan sak, men även andra hinder — nu svåra att fixera — ha säkerligen spelat in. Inom parentes hade Mörner på hösten 1848 försökt att med hjälp av en av sina forna

¹¹ Bih. till samtl. riksst:s prot. etc. 1862—63, XI, 1, N:o 98 (s. 276 f.) och IV, 1, bd 3, N:o 153, mom. 50 (s. 58); Ridd. o. ad. prot. 1862—63, VI, s. 415.

vänner, dåmera överstekammarherren, sedermera riksmarskalken greve Mauritz Axel Lewenhaupt (1791—1868) erhålla något »postcontoir» (det gällde närmast de då lediga postmästarebefattningarna i Växjö och Hälsingborg), men konungen, Oscar I, avböjde; Mörner var ju bl. a. över 67 år gammal. Mörner kommenterar avslaget med de naiva men gripande orden: »Nu besannades min länge närde aning, att aldrig Otto Mörner skulle af Bernadottska dynastien erhålla en tjänst, som kunde lämna honom en sorgfri utkomst, hvilket hos mig stadfästade den tanken, att aldrig begära någon sysla af den dynastie jag sjelf hade skapat.»¹²

Ett kapitel för sig, som här mera parentetiskt inskjutes för totalbildens skull (med hänsyn alltså främst till Mörners förekomst i tryck), utgöra Mörners egna skrifter. »Några ord om första tanken och ursprunget till Bernadotte's kallande till Sverges KronPrins, upsatte år 1853 af Carl Otto Mörner» har redan nämnts. Mörners mest kända och i alla avseenden intressantaste skrift är emellertid »Kort berättelse om ursprunget till thronföljare-valet i Örebro år 1810». Den finns i tre upplagor, två ytterst ovanliga och sparsamt förekommande från 1829, en mera vanlig från 1834; dessutom finns en tysk översättning från 1837 (se not 15). I »Kort berättelse . . .» ingår även en liten broschyr eller, enligt Mörners egen terminologi, ett »flygblad», betitlat »Tankar om thronföljden», som Mörner i sin iver att få Bernadotte vald lät utgiva »på eget förlag» under sin tvungna vistelse i Uppsala från mitten av juli 1810 (se nedan) för att spridas främst bland riksdagsmännen i Örebro samt i huvudstaden; det propagerar på ett i tidens stil nästan patetiskt sätt för Bernadotte, icke minst i dennes egenskap av en av Napoleons mest ryktbara marskalkar.¹³ Samtliga dessa skrifter tillkommo i samband med de slitningar mellan Carl Johan och Mörner av framför allt ekonomisk art, vilka med olika avbrott fortgingo till 1840—41 års riksdag,¹⁴ och hade främst till syfte att inför ständerna klargöra den roll Mörner spelat för tronföljarvalet 1810, det hela satt i eller rättare tänkt som en verkningsfull kontrast till Mörners notoriskt dåliga ekonomiska

¹² Mörners papper, Avskrifter (början synes saknas) av C. O. Mörners brev t. Mauritz Lewenhaupt (med kommentar av Mörner).

¹³ Jfr s. 83 f. och Mörner, Kort berättelse . . . (1834), s. 52 ff.; jfr ibid. s. 48 ff. — »Tankar om thronföljden», sep. o. anonym brosch., tr. i 2 uppl., Upsala 1810, hos Stenhammar och Palmblad, 4 opag. s. in 4:o; 1 ex. i Mörners papper, RA.

¹⁴ Mörner tillhörde den skara av få men prövade vänner, som vid det våldsamma anloppet emot den gamle konungen vid 1840—41 års riksdag stodo på hans sida; detta bevekste konungen, »och med yttersta förtroende bemöttes Mörner nu alt till Konungens dödsstund», säger Mörner själv om förhållandet till Carl Johan under dennes sista år (Mörners papper, Självbiogr. av C. O. Mörner [med tjänsteförteckn.], ark 7, s. 3 f.; ark 8, s. 1). Härefter Ahnfelt, a. a. s. 578 f. Se även Sv. biogr. lex., N. F., 7, s. 257.

ställning — belöningen för hans låt vara oombedda men dock sensationellt framgångsrika ingripande 1810. 1834 års upplaga sättes av Mörner själv i direkt samband med en svår brytning mellan honom och konungen under 1834—35 års rikdag,¹⁵ men även beträffande de ovanliga upplagorna från år 1829 föreligger ett liknande sammanhang. Den enda kommentar, som veterligt finnes i tryck till sistnämnda upplagor, förekommer i en not hos Schinkel-Bergman. Det heter där om 1829 års »Kort berättelse . . .»: »Denna brochyr författades för att utdelas bland 1829 års ständer i ändamål att befordra ett understöd åt förf., sedan dåvarande konungen vägrat att för sjuette gången betala hans [sc. Mörners] skulder. Genom baron Wetterstedts [sic! Wetterstedt var greve sedan 1819!] mellankomst undveks detta trakasseri, Carl Johan betalte 8,000 r:dr och brochyren indrogs.»¹⁶ Efter texten men före bilagorna till sjätte bandet av Schinkel-Bergman finns ett »på begäran» infört tillägg, i vilket utgivaren i punkt 2 meddelar den rättelsen, »att Carl Johan icke *sex* gånger betalt baron M:s skulder (sid. 191), utan inalles omkring 160,000 r:dr banko».¹⁷ Elof Tegnér har i sin ovan nämnda Mörnerbiografi trots nu relaterade korrigering medtagit och kursiverat detta om konungens vägran att för *sjätte gången* betala Mörners skulder och far f. ö. helt vilse på denna punkt, då han icke ens synes känna till 1829 års upplagor utan felaktigt applicerar det hela till 1834 års upplaga.¹⁸ Om Oscar Alins

¹⁵ Mörners papper, Självbiogr. av C. O. Mörner, ark 7, s. 3. Mörners talrika stridigheter med Carl Johan rörande ekonomiska angelägenheter ha medfört, att en stor del av M:s papper i RA upptages av utläggningar härom och i samband därmed av intyg, verifikationer o. s. v. Beträffande 1834 års uppl. av »Kort berättelse . . .» se även »Några ord . . .» (s. 2), där Mörner nämner, att han 1834 »nödgedes» utgiva »Kort berättelse . . .», om vilken han dessutom upplyser, att den år 1837 även utgivits i en tysk översättning (av ett förlag) i Berlin, men »lärer den äfven der vara i bokhandeln utgången», tillägger M. icke utan en viss författarstolthet. Denna tyska uppl. utkom, som M. riktigt uppger, i Berlin 1837, närmare bestämt på Mittlers förlag och under titeln »Kurze Erzählung des Ursprungs der im Jahre 1810 zu Oerebro erfolgten Wahl des Prinzen von Ponte-Corvo zum Kronprinzen von Schweden.»

¹⁶ Schinkel-Bergman, Minnen ur Sveriges nyare historia, 5 (1854), s. 191, noten.

¹⁷ Schinkel-Bergman, a. a., 6 (1855), s. 320.

¹⁸ Sv. biogr. lex., N. F., 7, s. 256 f. Något längre fram har Tegnér en mera bagatellartad men icke desto mindre förvånande lapsus, då han säger, att Mörner »slutade först, 86 år gammal, sina dagar» etc. Tegnér har själv i inledningen till biografien angivit M:s riktiga födelsedatum (²³/₈ 1781) och anger här riktigt dödsdatum (¹⁷/₈ 1868), vilka sålunda ge vid handen, att M. vid sitt fränfalle var i det närmaste 87 år och 3 mån. Egendomligt nog har Ahnfelt i en not samma felaktiga uppgift, vare sig han nu sett Tegnér's uppgift el. ej (A h n f e l t, a. a. s. 578, noten). — I den med petit tryckta käll- och litteraturförteckningen efter texten förlägger Tegnér till sist Henning Hamiltons minnesteckning över Mörner till »högtidsdagen 1869»; ifrågavarande högtidsdag celebrerades, som ovan nämnts (s. 84), ¹²/₁₁ 1868, men de Krigsvetenskapsakad:s handl., som bl. a. innehålla denna minnesteckning, äro akad:s handl. för år 1869 och äro jämväl tryckta detta år (Sv. biogr. lex., N. F., 7, s. 257). I Tegnér's biogr. över Mörner finnas även ett par andra, smärre inadvertenser.

obekantskap med eller i varje fall bristande hänsynstagande till såväl 1829 års upplagor av »Kort berättelse . . .» som »Några ord . . .» mera i det följande.

Någon som helst direkt upplysning av Mörner själv om upplagorna av år 1829 står ej att finna vare sig i hans papper i Riksarkivet eller i hans senare skrifter. Mörner har emellertid, av allt att döma någon gång under år 1826 (han lämnade sin adjutanttjänst hos Carl Johan för andra gången i januari detta år), nödgats gå i konkurs, men vid målets föredragning i Svea hovrätt d. 2 februari 1827 inställdes hela proceduren av skäl, som Mörner skildrar på följande sätt: »... men vid mit uti Hofrätten sista varande uprop, hade jag ämnadt inlämna en skriftelig handling om min cessions förordsakande, men denne behöfvdes icke, ty som jag omnämndt detta för någre fordringsägare, hade desse berättat detta, och genast beslöts att utlämna de för årtal utlofvade 10,000 riksdaler, samt sedermera rangera återstoden. Det sednare löfte [sic!] blef dock värkstäldt på et ganska ofullständigt sätt.»¹⁹ Den sista meningen i citatet kan säkerligen sättas i förbindelse med följande aktstycke, som finnes bland Mörners papper i Riksarkivet:

»Som H:s Maj:t Konungen erfarit at de betydliga summor hvilka H:s Maj:t redan nådigst behagat anslå för at godtgjöra Öfversten Friherre Otto Mörners creditorer, icke varit därtill tillräcklige, så har H:s Maj:t täckts bifalla at ytterligare tillägga en summa af åtta tusende riksdaler i svenska banco sedlar, för at bland creditorerne utdelas. Utbetalningen af denna summa, åtta tusende riksdaler banco, sker i likhet med de förut anslagne summor, från H:s Maj:ts enskiljda cassa; men denna summa af åtta tusende riksdaler, som utgör fyllnaden af alt hvad H:s Maj:t anslår och vill anslå för at godtgjöra Baron Otto Mörners creditorer skall intet kunna utfordras annorlunda än på följande sätt, at nämligen H:s Maj:t låter, under åtta år utbetala, hvarje 3 månader, 250 riksdaler banco, at taga sin början år 1828 och fortfara ända till nämnde summa af åtta tusende riksdaler är tillfullo erlagd, under vilkor därjemte at någon ränta därå icke skall kunna begäras eller fordras, och at om det sker, förestående förbindelse då anses kraftlös. Det är på H:s Maj:t Konungens nådiga befallning, som detta document är till säkerhet för Baron Otto Mörners

¹⁹ Mörners papper, Självbiogr. av C. O. Mörner, ark 5, s. 2 f.; tjänsteförteckningen, s. 4. — Mörner ansåg sig ha blivit ekonomiskt sviken av Carl Johan alltifrån början, d. v. s. från sitt första giftermål i nov. 1810 (med Sophia Emerentia af Wetterstedt, Gustaf af W:s syster) och talar sedan ofta om brutna löften etc. I detta sammanhang har man att se hans aldrig upphörande ekonomiska krav på Carl Johan (Mörners papper; se t. ex. C. O. Mörners självbiogr. ant:ar, ark 9, s. 4 ff.).

creditorer upprättadt och underskrifvit, som skjedde i Stockholm den 14 december 1827.» Skrivelsen — en avskrift av hans egen hand såsom fallet vanligen är bland Mörners papper i Riksarkivet — är undertecknad av Carl Johan »Gillas» jämte namnteckning och sigill) och kontrasignerad av »Joh. Ulrich», d. v. s. konungens handsekreterare Johan Christian Henric Ulrich. Därunder har Mörners sväger, dåvarande utrikesstatsministern Gustaf af Wetterstedt, något senare egenhändigt tillagt och med sin namnteckning bekräftat: »Enligheten med det höga originalet, som är i mitt förvar, varder härmedelst intygad. Stockholm d. 25 febr. 1828. G. af Wetterstedt.»²⁰

Innehållet i ovanstående förbindelse rimmar som synes dåligt med den passus i Schinkel-Bergmans citerade notis, som talar om att Carl Johan på en gång skulle ha utbetalt dessa 8,000 riksdaler redan 1829 för att få »brochyren» av sagda år indragen. Om Schinkel-Bergman har rätt, måste det alltså 1829 eller kanske redan 1828 (riksdagen sammankom detta år) återigen ha inträffat en ekonomisk sammanstötning mellan konungen och Mörner, och denna gång en alldeles ovanligt skarp sådan, eftersom den senare 1829 publicerar en skrift i uppenbart syfte att motivera sina krav på kungen och denne som följd därav för att undvika eventuella obehag nödgas draga ett streck över den högtidligt och nästan hotfullt oåterkalleliga kungliga amorteringsreversen. Kan missbelåtenhet från Mörners sida med den i sak synnerligen njugga kungliga utfästelsen ha föranlett honom att än en gång försöka med »en skriftelig handling», vilket redan visat sig ha god effekt — denna gång, alltså 1829, med en skrift icke endast avsedd för en domstols ledamöter utan för vem som vill köpa den? Indicierna i denna riktning verka besvärande icke minst av den anledningen, att Mörner troligen lyckades i sitt uppsåt; Schinkel-Bergmans notis styrkes nämligen av det förhållandet, att 1829 års »Kort berättelse . . .» faktiskt indrogs, och det uppgivna priset, 8,000 riksdaler, återfinnes ju även i reversen av december 1827. I det ovan citerade tillägget med rättelser i Schinkel-Bergman, vilket troligen införts på begäran av Mörner själv (han höll alltsedan 1810 synnerligen skarp utikik efter allt, som skrevs om honom), opponerar han sig ju dessutom icke med ett ord emot Schinkel-Bergmans version om utbetalandet 1829 av samtliga 8,000 riksdaler till förhindrande av den misshagliga skriftens publicering; han har väl endast velat korrigera den genanta uppgiften, att Carl Johan med de 8,000 riksdalerna

²⁰ Ibid., sep. avskr. i huvudomsl. III. — 1829 erhöll Mörner även befattningen som tullinspektör vid Blockhusudden, vilken befattning han innehade t. o. m. 1841, men säger sig hellre ha önskat »en god postmästaretjänst», som han »långt före detta erhållit löfte om» (Ibid., Självbiogr., ark 5, s. 3. Jfr ovan s. 86 f.).

för sjätte gången betalt hans skulder, och med tillägget om konungens sammanlagda utbetalningar för honom, 160,000 riksdaler, samtidigt velat visa, att han ej varit Carl Johan så dyr, i varje fall med tanke på vad han betytt för denne och även med tanke på allt prat, som under större delen av Mörners liv cirkulerade om hans ekonomiska mellanhavanden med konungen och allt obehag Mörner fick utstå i sammanhang därmed. Full klarhet rörande de omständigheter, som äro förknippade med såväl tillkomsten och undertryckandet av »Kort berättelse . . .» från år 1829 som Mörners tystnad rörande densamma, torde under förhandenvarande förhållanden vara svår att nå. Beträffande själva förloppet av indragningsproceduren 1829 kan ju mycket väl tänkas, att upplagan med bilagor indrogs rätt och slätt med en hänvisning till Tryckfrihetsförordningen (se exkurs I), medan de 8,000 riksdalerna måste tagas i anspråk för att »inlösa» den upplaga utan dessa bilagor, som dessutom trycktes på ett annat tryckeri — detsamma, som tryckte den 1834 oantastade upplagan! Ordningsföljden med hänsyn till publiceringen har då givetvis varit: först upplagan med bilagor (typ *b* och variant *b 1* i exkurs I), sedan upplagan utan bilagor (typ *a* i exkurs I). — Att även skriften »Några ord . . .» makulerades 1853 — nio år efter Carl Johans död! — hör jämväl till mysterierna i denna historia.²¹

Slutligen har Mörner anonymt utgivit en broschyr på 88 sidor, tryckt 1851 på C. F. Ridderstads tryckeri i Linköping, »Strödda tankar om förflutna och kommande tider». Den saknar varje som helst intresse, åtminstone i detta sammanhang, och nämnes endast för fullständighetens skull.

*

Ovan har bl. a. redogjorts för det mesta eller i varje fall det väsentligaste av vad som föreligger i tryck om den man, vars initiativ ledde till korandet av vår ännu regerande dynasti. Då så föga skrivits om Mörner, kan det knappast förvåna, att man icke ansett det mödan värt att ens identifiera en av hans fyra huvudmedhjälpare under de för Sveriges framtid så skicksedigra junidagarna i Paris år 1810 — och detta trots att den åsyftade personen utan svårighet och tvekan kan biografiskt fixeras med hjälp av i Sverige tillgängliga, tryckta källor. Av de fyra huvudaktörerna utom Mörner själv voro som bekant två svenskar, nämligen generalen, sedermera fältmarskalken friherre (greve) *Fabian Wrede* och Sveriges generalkonsul i Paris *Elof Signeul*, samt två fransmän, av vilka den ene i (den företrädesvis svenska) litteraturen om tronföljarvalet 1810 omväxlande

²¹ Se exkurs I.

benämnas Lapie, La Pie och Latapie; den andre var den kände skriftställaren och förutvarande generalen greve *Philippe Henri de Grimoard* (1753—1815). Deras roller voro ju i korthet följande. *Lapie* framhöll inför Mörner marskalk Bernadotte, fursten av Pontecorvo, såsom den till tronföljare lämpligaste bland olika kandidater,²² varefter Signeul av Mörner förmåddes vidtala Grimoard,²³ som stod Bernadotte och hans krets nära, att förmedla ett sammanträffande mellan marskalken och den företagsamme svenske kuriren-löjtnanten. Det var även Grimoard, som sedermera till Mörner framförde Bernadottes begäran om ett skriftligt uppsättande av Mörners inför marskalken muntligen utvecklade förslag och som sannolikt jämte Signeul var Mörner behjälplig vid författandet av dennes ryktbara brev av d. 25 juni 1810 till fursten av Pontecorvo, vilket Grimoard jämväl framlämnade.²⁴ Till sist gjorde Wrede, som det senare skulle visa sig och som Mörner också räknat med, tack vare sin auktoritet

²² Av en gammal vän och krigskamrat, fältprosten och kyrkoherden i Falun A. L. Enebom, erhöll Mörner 1835 begärd skriftlig bekräftelse på, att han redan 1808 ansett, att endast en av Napoleons marskalkar kunde rädda Sverige (Eneboms brev av 19/10 1835 finnes i original i en av Riksark:s serier, Kungl. arkiv: Prinsar och prinsessor under 1800-talet: Handl. rör. valet av svensk tronföljare 1810, nedan cit. Kungl. arkiv. Förf. har att framföra ett värdsamt tack till riksarkivarien Helge Almquist, som benäget fäst min uppmärksamhet på denna serie. Enl. uppgift av riksarkivarien kommer densamma att i en framtid överföras till Mörners papper. — Se vidare Mörners papper, Avskrifter vidim. av v. auditören E. Fr. Ziervogel, ark 5, s. 1 f., Mörner, Några ord ..., s. 14 ff., 26 f. och Sv. biogr. lex., N. F., 7, s. 253). Då, 1808, hade Mörner enl. Enebom framkastat namnen Bernadotte och Eugène (de Beauharnais); sedermera, i samband med M:s aktion i tronföljdsfrågan 1810, voro även namnen Maséna och Macdonald uppe, av vilka den förre enl. M:s egna uppgifter jämte Eugène de Beauharnais jämväl tillfrågades av »några mina vänner, om de ville emottaga svenska kronan». De båda tillfrågade uppges emellertid ha lämnat »negativa svar» (Mörner, Några ord ..., s. 27). Uppgiften återfinnes ej på annat håll, varken i »Kort berättelse ...» el. annorstädes; hänvändelsen i fråga måste ha gjorts på ett mycket tidigt stadium av M:s Parisvistelse 1810, trol. en av de allra första dagarna efter hans ankomst t. Paris (20/6), innan han ännu kunde veta något om inställningen till tronföljdsprojektet hos den man, Bernadotte, på vilken han eljest alltifrån början på Lapiés inrådan helt inriktade sig och vilken redan vid det första sammanträffandet med M. (25/6) uppträdde på ett sådant sätt, att M. blev övertygad om hans villighet att ställa sig till förfogande (Mörner, Kort berättelse ..., 1834, s. 9 ff.). Schinkel-Bergman nämner även särskilt Berthier — Napoleons generalstabschef och jämte Davout Bernadottes farligaste fiende bland marskalkarna — bland de kandidater, som diskuterades av M. och Lapie, men förkastar dennes kandidatur med hänvisn. bl. a. t. M:s och Lapiés samstämmiga sympatier för en såväl personligt som politiskt mera fri och självständig man; Bernadotte föreföll dem med rätta representera idealet därvidlag (Schinkel-Bergman, a. a., 5, s. 194).

²³ Lapie och Signeul voro obekanta för varandra (Mörners papper, sep. »P: M.» av Mörners egen hand, i huvudomsl. III, p. 7).

²⁴ Mörner, Kort berättelse ... (1834), s. 25; Schinkel-Bergman, a. a., 5, s. 199, 203; Hist. handl., 17 (1899), s. 55. — En avskrift av brevet av Mörners egen hand finnes i Kungl. arkiv. Den avviker något från den i Hist. handl., som bygger på en avskrift i H. M:t Konungens arkiv. På baksidan av avskriften i Kungl. arkiv har Mörner gjort följ. intressanta anteckn.: »Denna copia upvis[a]des enligt önskan till konung Carl XIV Johan, som omnämnde, at han i november månad [1843, se nedan] erhållit ifrån Frankrike sjelfva original documentet, hvilket då det af Carl

slag i saken.²⁵ — Wrede och Signeul äro ju väl kända för oss svenskar, och beträffande Grimoard är det lätt att fastställa, vem han var. Om den sistnämndes deltagande i Mörners manipulationer skriver dock Alin: »... att Signeul genom en av Bernadottes umgängesvänner, enligt hvad det uppgifves en general Grimoard, skaffade Mörner det företräde hos marskalken» etc.; och vidare: »Genom Grimoard skall fursten [sc. Bernadotte] hafva blifvit förberedd på Mörners ärende» etc. (spärr. av förf.) — som om någon tvekan skulle kunna råda om den saken.²⁶

Beträffande Lapie, vilken alltså var den, som på allvar lanserade Bernadotte inför Mörner och kom honom att bestämma sig för denne marskalk,²⁷ råder i detta sammanhang stor förbistring och oklarhet redan med hänsyn till namnet — och detta som antytts av svårbegripliga skäl. Albert Vandal skriver: »A Paris, Mörner s'ouvrit d'abord à un ami obscur, au géographe Latapie, pourvu d'un emploi modeste au ministère des relations extérieures. Mörner et Latapie, après avoir repris et parcouru ensemble la liste des maréchaux, convinrent décidément que Bernadotte, qui participait au prestige de Napoléon sans passer pour un serviteur aveugle de sa politique, était seul, parmi tant d'illustrations, à réunir les conditions requises.»²⁸ Vandals uppgifter om Lapie (»Latapie») i första meningen av citatet

XIV [sic!] lämnades till Napoleon [denne] hade tagit detsamma [i juni 1810], samt blifvit förvarat bland dess papper å S:t Helena men nu först år 1843 återlämnats till dess ägare, hvarföre Carl XIV [sic!], ville ytterligare se om det var det rätta. Det i notisen nämnda årtalet 1843 kan väl sättas i förbindelse med det faktum, att Napoleons stoft och i samband därmed givetvis även hans där förvarade papper återförts till Frankrike från S:t Helena 1840. Huruvida det sålunda enl. Mörner tillrättakomna originalet finnes i H. M:t Konungens arkiv (el. annorstädes), är förf. obekant. — Bernadotte bifogade detta M:s brev vid sin relation till kejsaren av den 27/6 1810 rörande M:s projekt, varvid B. refererade till Wredes uttalanden om detta sistnämnda vid dennes audiens hos B. dagen förut (HH 17, s. 56 f.).

²⁵ Mörner, Kort berättelse ... (1834), s. 16 ff.

²⁶ Alin, a. a. s. 22. Jfr Mörner, Kort berättelse ... (1834), s. 25, Schinkel-Bergman, a. a., 5, s. 199, 203 och Sv. biogr. lex., N. F., 7, s. 254. — En viss oklarhet rörande även de mest kända och omvittnade händelserna kring förspellet till tronföljarvalet 1810 kommer alljämt till synes. Så skriver t. ex. Alma Söderhjelm om Wredes roll, att han »varit skickad till Paris för att underhandla med den franske generalen» (sc. Bernadotte)! (Alma Söderhjelm, Georg Carl von Döbeln, 1937, s. 241). Wrede hade ju i mitten av maj 1810 anlänt till Paris i den förnäma officiella chargen ss. Sveriges ambassadör till Napoleon med anledning av dennes förmläning i april s. å. med Marie-Louise av Österrike; givetvis hade han också i uppdrag att därefter och mera inofficiellt bistå Sveriges minister i Paris, Gustaf Lagerbielke, i dennes bemödanden att komma underfund om Napoleons inställning till den svenska tronföljden. Alldeles oförutsett — lindrigt uttryckt — såväl av honom själv som icke minst av svenska regeringen och f. ö. alla andra med undantag av Mörner själv och de av honom invidga, drogs Wrede under slutet av sin vistelse i Paris in i manipulationerna kring Bernadotte just av Mörner, som tidigare tjänstgjort under Wrede.

²⁷ Mörner a. a., s. 13 f.; Schinkel-Bergman, a. a., 5, s. 194 ff.

²⁸ A. Vandal, Napoléon et Alexandre Ier, 2 (1893), s. 454.

härovan accepteras av Alin med alternativt tillägg av namnformen *La Pie*,²⁹ som även förekommer hos Schinkel-Bergman³⁰ och i Elof Tegnér's Mörnerbiografi.³¹ Alin talar på anförda ställe om »en topograf vid namn La Pie eller Latapie, anställd på en underordnad plats inom utrikesministeriet» och hänvisar beträffande det förra namnet till Mörners »Kort berättelse . . .» av år 1834 och beträffande det senare till citatet från Vandal. Nu är emellertid först att märka, att namnformen *La Pie* i c k e, som Alin påstår, förekommer i Mörners »Kort berättelse . . .» från år 1834, vilken Alin citerar, utan i denna finner man den, som det skall visa sig, riktiga namnformen *Lapie*.³² Detta sistnämnda gäller även den i exkurs I (jfr s. 91, not 21) med *a* betecknade typen av 1829 års upplagor av »Kort berättelse . . .»; i typ *b* (och variant *b 1*) skrives däremot Lapies namn *La Pie* på de åtta första ställen, där det förekommer, men ändras sedan till (det riktiga) *Lapie*.³³ Och nu följer ett första bevis för, att namnformen *Lapie* är den rätta: emellan texten och bilagorna i typ *b* (och variant *b 1*) av 1829 års upplagor har Mörner nämligen låtit interfoliera ett blad med följande »Rättelser»: »På några ställen förekommer namnet *La Pie*, men bör vara *Lapie*». ³⁴ Bland Mörners papper i Riksarkivet omnämnes *Lapie* i de av Mörner själv utskrivna båda självbiografierna samt i den tidigare nämnda, ävenledes av Mörner utskrivna promemorian (se s. 92, not 23); endast på ett ställe i papperen finner man namnformen *La Pie* (se nedan).

Vandals ovan citerade benämning *Latapie*, som utom av Alin godtagits av t. ex. Nils Forssell,³⁵ är såsom framgår redan av det nu sagda avgjort felaktig; den kan näppeligen bero på en förväxling av personer och förblir liksom Vandals (och efter honom Alins) jämväl felaktiga uppgift, att *Lapie* vid tiden för Mörners ankomst till Paris i juni 1810 skulle varit »pourvu d'un emploi modeste au ministère des relations extérieures» (»anställd på en underordnad plats inom utrikesministeriet»),³⁶ en fullkomlig gåta. Längre fram skall i samband med ett försök till en kort biografi över *Lapie* visas, att denne hade

²⁹ Alin, a. a. s. 20.

³⁰ Schinkel-Bergman, a. a., 5, s. 193 ff.

³¹ Sv. biogr. lex., N. F., 7, s. 254.

³² Alin, a. a. s. 20, not 2, jfrt med s. 17, not 3; Mörner, Kort berättelse ... (1834), s. 9 ff.

³³ Mörner, Kort berättelse ... (1829, typ *a*), s. 9 ff.; dens., a. a. (1829, typ *b* och variant *b 1*), s. 13, 15 f. Då i forts. 1829 års uppl. av »Kort berättelse ...» citeras, sker detta (för bil: skull) från typ *b*.

³⁴ Mörner, Kort berättelse ... (1829), efter texten.

³⁵ N. Forssell, Karl XIV Johan (1924, s. 44). Forssell har även den mindre adekvata titulaturen »fortifikationsofficer» för *Lapie*. Jfr s. 97, not 42.

³⁶ Jfr noterna 28 och 29.

en helt annan både ställning och anställning i juni 1810. Möjligen skulle då ännu karakteristiken »un ami obscur» kunna försvaras, även om Lapie redan vid denna tid torde ha varit tämligen känd i tongivande kretsar i Paris; Vandals uppgift, att Lapie var »géographe», strider dessutom mot hans egen uppgift i samma mening om Lapiés anställning i utrikesministeriet, där man veterligt varken då eller senare haft någon användning för geografer (eller topografer). F. ö. var Lapie ur yrkessynpunkt icke »géographe», även om han senare räknades som en framstående sådan, utan »ingénieur-géographe», vilket betyder kartritare, närmare bestämt officer (1810 kapten av första klassen) vid »Corps impérial des ingénieurs-géographes», alltså topograf- eller fältmätningsofficer (se nedan). — Alins låt vara alternativa godtagande av Vandals misstag beträffande en i varje fall senare synnerligen känd landsman till den sistnämnde blir än mera gåtfullt, då man finner, att Alin fasthåller vid namnformen *La Pie*, även sedan han tagit del av dennes egen namnteckning i ett brev till Mörner, undertecknat *Lapie*, som också riktigt återgives. Men i den av Alin satta rubriken till samma brev har Alin icke desto mindre namnformen *La Pie*, låt vara att Mörner själv använder denna oriktiga namnform i en anteckning på den av Alin nyttjade avskriften. Brevet i fråga är Lapiés bekanta brev till Mörner av d. 12 december 1810, varom mera nedan.³⁷ Namnformen *Lapie* återfinnes även i Ahnfelts ofta citerade arbete.³⁸

*

Redan av denna undersökning rörande den mystiske Lapie-La Pie-Latapie har sålunda framgått, att den åsyftade mannens rätta namn tämligen säkert varit *Lapie*. Otto Mörner själv, vars utsagor ensamma borde kunna tilläggas vitsord i denna sak — ty så mycket hade han dock reda på om sin franske vän — har i samtliga upplagor av sin berättelse om tronföljarvalet, liksom, som ovan nämnts, på ett undantag när i papperen i Riksarkivet klart och tydligt angivit, att *Lapie* var rätta namnformen, vilket ytterligare bestyrkes av Ahnfelts o. a. här citerade arbeten; det avgörande beviset lämnar dock Lapie själv med två brev till Mörner, vilka i original finnas i Riksarkivet och båda äro undertecknade *Lapie* (se s. 100, 104 ff.). Vandals och Alins misstag äro också alltför iögonenfallande för att icke redan i och för sig på ett tämligen övertygande sätt tala emot deras uppgifter.

³⁷ Hist. handl., 17, s. 287 (noten).

³⁸ Ahnfelt, a. a. s. 345, 351.

Vem var då denne Lapie? Någon i detta sammanhang tänkbar eller känd person med namnet *Lalapie* står ej att finna och saknar f. ö., efter vad som redan visats, reellt intresse. Av de mera kända franska uppslagsverken ha däremot såväl de båda bibliografierna, Quérards »La France littéraire» och (Quérard-)Louandre-Bourquelots »La littérature française contemporaine» — delvis mer än hundra-åriga och till större delen samtida med Lapie —, som de likaledes ålderstigna »Nouvelle Biographie générale» och Larousse's »Grand Dictionnaire universel» en *Pierre Lapie*, om vilken icke någon som helst tvekan kan råda, att han är identisk med den man, som 1810 bestämde Mörner för att hänvända sig till Bernadotte i den svenska tronföljdsfrågan.³⁹ Såväl Mörners egna som Schinkel-Bergmans och andra initierades uppgifter om Lapie stå helt i överensstämmelse med vad som meddelas om denne i de nämnda franska uppslagsverken. Här om mera längre fram. Först skall nu följa en kort redogörelse för viktigare data i Lapiés levnad, huvudsakligen baserad på den signerade artikeln om honom i »Nouvelle Biographie générale», som ur rent biografiska synpunkter förefaller vara bäst underrättad. Det behöver väl knappast förutskickas, att dessa franska biografier icke ha ett ord om den roll, Lapie spelade vid själva upptakten till de händelser, som ledde till tronföljarvalet i Örebro d. 21 augusti 1810; än mindre är detta givetvis fallet med bibliografierna över Grimoard.

Pierre Lapie föddes i Mézières, den lilla huvudstaden i departementet Ardennes, d. 11 augusti 1779 (de båda ovan nämnda bibliografierna ha födelseåret 1777). Han genomgick tidigt den militära ingenjörsskolan och erhöll 1793 genom bemedling av krigsministern Bouchotte anställning vid den under krigsministeriet sorterande fältmättningskåren eller topografiska kåren. Som mycket ung officer kommanderades han till krigsministeriets topografiska byrå men tilldelades 1799 med kaptens rang italienska armén. Han sårades under återtåget från Italien men var med vid Marengo och senare vid Austerlitz. Emellertid var redan nu hans anseende, speciellt som kartograf, så stort, att han återigen fästes vid krigsministeriets topografiska byrå, vars chef han blev 1814. När denna byrå sedan indrogs, blev Lapie avdelningschef i generalstaben och anförtröddes 1828 ledningen av dess vidlyftiga editionsarbete med Frankrikes

³⁹ J. M. Quérard, *La France littéraire*, 4 (1830), s. 544; Ch. Louandre et F. Bourquelot, *La littérature française contemporaine*, 4 (1848[—1853]), s. 606; *Nouvelle Biographie générale*, 29 (1859), s. 526 f.; P. Larousse, *Grand Dictionnaire universel du XIXe siècle*, 10 (1875), s. 182. — Även i den nya, starkt förkortade Larousse (*Larousse du XXe siècle*, 4, 1931, s. 340) förekommer en art. om Lapie, på c:a 10 rader.

karta. Han erhöill 1829 överstelöjtnants, 1832 överstes grad och tog avsked 1839; han kvarstannade dock i generalstabens och ledde det tekniska färdigställandet av kartorna («les travaux de gravure et d'impression») till sin död i Paris d. 30 december 1850 («La littérature française contemporaine» har avvikande dödsdatum, nämligen d. 5 jan. 1851 — kanske begravningsdagen?). Han har främst utgivit ett flertal omfattande atlas- och kartverk.⁴⁰

Vad säga de svenska källorna om Lapie — den Lapie alltså, som enligt de ovan nämnda franska uppslagsverken innehade en betrodde ställning vid krigsministeriets topografiska byrå, då Mörner i juni 1810 anlände till Paris? Schinkel-Bergman fastslår, att Lapie var »en ung officer, som var anställd vid kejsarens s. k. topografiska byrå, och med hvilken Mörner var bekant sedan sin vistelse i Paris 1803».⁴¹ Ytterligare bestyrkanden av denna Lapies identitet med nyss nämnda franska bibliografiers och encyklopediers Pierre Lapie lämna övriga, ovan citerade svenska arbeten, i vilka han omväxlande kallas ingenjör-, topograf- och fortifikationsofficer.⁴² Mörner säger själv på ett ställe, att Lapie »i hemlighet uppgjorde många kartor till fälttågens öppnande».⁴³ Det band av Quérards »La France littéraire», i vilket Lapie förekommer, utkom som nämnts 1830 (se not 39); omedelbart efter uppslaget med Lapies namn följer där »l'un de nos plus célèbres géographes, premier géographe du roi, chef d'escadron au Corps royal des ingénieurs-géographes» etc.; och på motsvarande plats i »La Littérature française contemporaine» en hel liten meritförteckning: »ancien premier géographe du roi, colonel au corps des ingénieurs géographes,

⁴⁰ Mörner har en mystisk notis om Lapie, ur sakliga synpunkter värdelös men kanske just därigenom utvisande, att M. och Lapie efter 1810 haft föga (måhända icke någon) förbindelse med varandra. Den lyder: »Lapie blef General Adjutant samt Chef för första classen af ingenieur, och förmodar jag att Lapie dog sedan han en längre tid innehaft denna tjänst.» (Mörners papper, sep. P. M. (av M:s egen hand), i huvudomsl. III, p. 1). Generaladjutant var eller blev veterligt Lapie aldrig, och »Chef för första classen af ingenieur» är givetvis ren gallimatias, vare sig den nu beror på slarv eller okunnighet, den sistnämnda dock nästan otrolig med tanke på M:s militära utbildning, även i Paris. I två av de nedan behandlade breven t. Mörner har Lapie under sin namnteckning utsatt sin dåv. titulatur, »Capitaine de rère classe au Corps impérial des ingénieurs géographes» — kan Mörner verkligen, efter en kanske flyktig blick på detta, av en el. annan anledning ha tagit »Capitaine» för »Chef» och så hänfört »de rère classes» till »Corps impérial» etc. (»första classen af ingenieurs») i st. f. till »Capitaine» (»kapten av första classen»)? Det kan förefalla otroligt men ser som synes misstänkt ut.

⁴¹ Schinkel-Bergman, a. a., 5, s. 193. Se exkurs II.

⁴² Ingendera av titulaturerna ingenjör- el. fortifikationsofficer passar in på Lapies verksamhet; det rätta är topograf- el. möjl. fältmätningsofficer, motsv. beställningen som officer vid en topografisk (fältmättnings-)kår el. en generalstabs topografiska avd.; L. beklädde ju under många år posten som chef för franska generalstabens topografiska avd.

⁴³ Mörner, Kort berättelse ... (1834), s. 12.

puis à celui de l'état-major, commandeur de la Légion d'honneur, membre de la commission centrale de la Société de géographie, chef de la section topographique au ministère de la guerre». ⁴⁴ Hos Ahnfelt finner man i ett utdrag ur J. F. af Lundblads memoarer följande, som ju icke jävar inledningsorden hos Quérard: »Under sin första resa till Paris hade han [sc. Mörner] gjort bekantskap med L a p i e, i k a r t o r s förfärdigande e j o b e r ö m d» (spärr. av förf.). Allt som allt lyser identiteten mellan den sedermera berömde kartografen och geografen Pierre Lapie och den Lapie Mörner hade förbindelser med i Paris 1803—04 och 1810 tämligen klart igenom. ⁴⁵

Gentemot främst Vandal och Alin har alltså här den uppfattningen hävdats, att bortsett från de uppenbara oriktigheterna i deras omnämnanden av Lapie denne i juni 1810 ingalunda var den »okände vän» på »en underordnad plats» — åtminstone efter en något så när rimlig måttstock —, om vilken de orda (Lapie blev ju redan fyra år senare, eller 1814, chef för krigsministeriets topografiska byrå; jfr ovan). Rena logiska skäl tala f. ö. häremot. Varför skulle Mörner i och för sitt i sanning krävande och vågsamma företag låta hela inriktningen av detta bestämmas av en liten tjänsteman, utan relationer eller andra möjligheter att jämna vägen för hans aktion och utan den värdefulla, verkligt initierade kunskap om saker och ting, som alltid är förbehållen ett fåtal? Lapie tillhörde emellertid redan i juni 1810 »the happy few», och Mörner följde utan tvekan och med hänförelse hans råd att göra sin hänvändelse till marskalk Bernadotte, furste av Pontecorvo. ⁴⁶ Mörners egna vittnesbörd om Lapies ställning vid denna tid (juni 1810) kunna givetvis tillmätas stort värde alldeles i och för sig, då Mörner för andra gången på ort och ställe satts i tillfälle att göra sina iakttagelser rörande denne och icke gärna kan ha haft någon anledning att i sina senare uttalanden om förspelet till tronföljarvalet 1810 göra honom till mer än han var. Mörner skriver: »Till denne gamle vän [sc. Lapie] kunde jag i allt förtro mig, och den vänskap, hvori han stod hos Napoleon och hans sekreterare, samt det anseende, han ägde i Paris, äfvensom arméen, gjorde för mig nödigt att söka begagna honom i detta mitt företag, nemligen att utleta, hvad Frankrike ansåg ädlast och skickligast att föra en spira.» ⁴⁷ Och på ett annat ställe: »Den utmärkt lärde och talentfulle man, som

⁴⁴ Jfr not 39.

⁴⁵ Ahnfelt, a. a. s. 336 (noten), 351. J. F. af Lundblad bör kunna tilläggas ett visst vitsord, då han efter 1833 länge var bosatt i Paris (G. Elgenstierna, Sv. ad. ättartavlor, 5, 1930, s. 87).

⁴⁶ Mörner, Kort berättelse ... (1834), s. 12 ff.

⁴⁷ Ibid., s. 9.

skrifvit detta bref [Lapies brev till Mörner av dec. 1810; se nedan], och som i Frankrike åtnjöt ett högt anseende, hade jag lyckan att under mitt vistande i Paris åren 1803 och 1804 blifva bekant med och hedrades med dess välvilja och vänskap. Han bidrog också ganska mycket år 1810 hos kejsaren m. fl. [sic!] till mina planers utförande, hvilket äfven till en del synes af ofvan anförda bref.»⁴⁸ — Schinkel-Bergman talar om Lapies förbindelser med kejsarens sekreterare och andra; i J. F. af Lundblads memoarer heter det, att Lapie stod »i flerfaldig beröring med de högre officerare [sic!] af kejsardömet», och slutligen har Alin inkonsekvent nog den uppgiften om honom, att han hade »intima förbindelser med kejsarens kabinett». (Av ordval m. m. att döma återgå dock, möjligen med undantag för J. F. af Lundblad, de flesta här relaterade notiserna om Lapie till Mörners egna upplysningar om denne i »Kort berättelse . . .».)⁴⁹ I sanning förbluffande förbindelser och meriter, om man med Vandal och Alin söker hävda, att Lapie 1810 var en underordnad tjänsteman! Orimligheten av hela denna utläggning hos Vandal-Alin kan väl med det nu anförda anses vara till fullo visad.

Lapie stod tidigt general Moreau nära och tillhörde med hänsyn till åsikter och uppfattning i allmänhet kretsarna kring denne, Bernadotte m. fl. betydande män och kvinnor (främst av de senare M:me de Staël), som utgjorde den mer eller mindre framträdande oppositionen emot Napoleons absolutism. Lapies bestämda framhållande av Bernadotte (Moreau var ju i landsflykt sedan 1804) inför Mörner 1810 berodde sålunda icke på någon tillfällighet utan bottnade i uppriktig åsiktsöverensstämmelse med Moreaus och Bernadottes anhängare — ett betraktelsesätt, som även delades av Mörner, vilken just av Lapie införts i dessa kretsar under sin första Parisvistelse.⁵⁰

Slutligen något om de få uppgifter man har om Mörners och Lapies korrespondens. Det har redan framhållits (se not 40), att Mörners och Lapies förbindelser med varandra efter 1810 troligen varit minimala. I varje fall finns i Mörners papper i Riksarkivet icke något spår härav. Visserligen uppger Mörner i en notis: »Endast med Lapie och dess son underhöllts brefvexling ifrån Frankrike», och denne Lapies son kan ju ej ha varit så gammal före 1810, då fadern var något mer än 30 år gammal. Men i papperen i Riksarkivet finnas som sagt icke några som helst spår av någon korrespondens mellan

⁴⁸ Mörner, Några ord . . ., s. 38.

⁴⁹ Schinkel-Bergman, a. a., 5, s. 196; Ahnfelt, a. a. s. 351; Alin, a. a. s. 23.

⁵⁰ Mörner, Kort berättelse . . . (1834), s. 11 ff.; Schinkel-Bergman, a. a., 5, s. 193 ff. Jfr exkurs II.

Mörner och Lapie eller dennes son efter 1810 (över huvud inga spår av någon korrespondens med Lapie d. y.).⁵¹ En annan notis av Mörner meddelar: »Under åren 1805 och 1806 hade jag bref ifrån Lapie, sedan i anseende till fredsbrottet uphörde all correspondance till 1810.» I Riksarkivet finnas dels två brev i original, dels två avskrifter av brev från Lapie till Mörner. Det första av dessa brev, som föreligger i såväl original som avskrift (av Mörners egen hand), är daterat d. 29 germinal år 13 (d. 19 april 1805) och innehåller intet av intresse utöver rena vänskapsbetygelser. I ett postskriptum ber Lapie Mörner framlämna ett inneslutet brev till Mörners (ende) bror.⁵² Denne, slutligen landshövdingen frih. *Hampus Wilhelm Mörner* (1775—1855), har i sina »Minnen» självfallet ett och annat biografiskt om den namnkunnige brodern. Om dennes insatser för Bernadottes val till svensk tronföljare fattar han sig — karakteristiskt nog för tidens allmänna uppskattning av »kungamakaren» och trots den nära släktskapen med denne — helt kort men har en kuriös och redan i och för sig otrolig notis om Lapie (»en af franska arméens ingenieur-officerare, den utmärkte Lapie»), vars namn han som synes stavas riktigt (han hade ju Lapiés namnteckning i brev); han påstår sig nämligen ha hört, att Lapie tillhört den svit, som åtföljde Napoleon till Elba. Att oppositionsmannen Lapie skulle ha tillhört den lilla skara förtrogna och hängivna vänner, som följde kejsaren i förvisningen till den avlägset belägna ön, förefaller som sagt otroligt och omnämnes ej heller — vilket utan tvivel skulle varit fallet, om notisen varit riktig — i de ovan citerade franska biografierna över Lapie, lika litet som i litteraturen om Napoleons vistelse på Elba. Därtill föreligger här en möjlighet till förväxling av personer, vilken icke är utan intresse och som kanske begåtts av just den sagesman eller källa över huvud, Hampus Mörner kan ha haft till notisen om Lapiés medföljande till Elba. Bland de infödda notabiliteterna där befann sig nämligen vid Napoleons ankomst dit en läkare vid namn L a p i, som dessutom var chef för öns nationalgarde. Honom gjorde Napoleon till direktör för öns domäner

⁵¹ Mörners papper, sep. P. M. (av M:s egen hand) i huvudomsl. III, p. 3. Efter biografien över Pierre Lapie i *Nouvelle Biographie générale* (29, 1859, s. 526 f.) följer ett litet stycke om hans son: »Son fils, M. Alexandre-Émile Lapie, lieutenant-colonel d'état-major, s'est fait connaître en aidant son père dans ses travaux et comme chef d'une brigade topographique de la carte de France du Dépôt de la Guerre.» I den några år äldre bibliografien »La littérature française contemporaine» (se s. 96, not 39) förekommer denne son med eget uppslagsord efter faderns och skildras som »capitaine d'état-major, ancien élève de l'École polytechnique, fils du précédent. — Avec M. P. Lapie: Atlas universel de géographie ancienne et moderne, etc. Voy. Lapie [Pierre].»

⁵² Kungl. arkiv, sep. orig.-brev fr. Lapie t. Mörner d. 29 germinal år 13; Mörners papper, Avskrifter vidm. av v. auditören E. Fr. Ziervogel, ark 6, N:o 26.

och skogar samt till en av sina fyra uppvaktande kammarherrar. Före sin avresa från Elba i slutet av februari 1815 utsåg kejsaren signor Lapi till president i öns regering eller »junta» (enl. Henry Houssaye blev Lapi »gouverneur et général»), och det var även Lapi, som utfärdade proklamationen om kejsarens avsked med öns myndigheter. Trots den lätt avvikande stavningen (»Lapi» i st. f. »Lapie») kan ju här mycket väl en förväxling ha ägt rum.⁵³

Betydligt mera intresse har den andra brevavskriften bland Mörners papper, vilken endast föreligger såsom sådan och som här återgives in extenso (liksom i brevcitaten i det följande utan särskilt angivande av de många språk- och stavfelen).

»à Monsieur Le Baron O. Mörner

Paris le 15 Juin 1810.

Monsieur le Baron!

Toutes les lettres, qui j'ai eu l'honneur de vous adresser étant restées sans reponse, j'ignore si elles vous sont parvenues, mais désirant avoir de vos nouvelles, je hasarde encore la present — puiste-elle être plus heureuse?

J'espère mon cher ami, que les heureux changements survenues entre nos deux gouvernements [sc. genom freden i Paris 9/1 1810] vous engageront à venir de nouveau visiter notre Capitale, [lucka?] avec quel plaisir je vous reverrai et quel bonheur pour moi de pouvoir vous renouveler de vive voix combien je vous suis attaché.

Ayez la bonté de faire assurer votre aimable frère mes respectueuses hommages et croyez à l'amitié bien sincère de votre dévoué

Lapie

Capitaine de 1re classe au Corps
impérial des ingénieurs géographes
rue de l'Odéon N:o 28 — à Paris.»⁵⁴

Mörner har uppenbarligen varit en dålig brevskrivare i förhållande till Lapie, vilken, med hänsyn tagen till Mörners ovan nämnda notis om den under kriget inställda korrespondensen dem emellan (se s. 100), av ovanstående brevs inledning att döma under förra hälften av 1810

⁵³ Hampus Mörner, Några glada och sorgliga minnen af en lång lefnad (1848), s. 103; P. Gruyer, Napoleon konung öfver Elba (1906), s. 75, 230; H. Houssaye, 1815, I (1902), s. 154, 192.

⁵⁴ Mörners papper, Avskrifter vidim. av v. auditören E. Fr. Ziervogel, ark 6, N:o 27.

(efter freden i Paris 9/1 1810) tillskrivit Mörner upprepade gånger utan att få svar. Lapiés närmast föregående brev till Mörner, vilket tyvärr ej finnes bevarat, torde ha varit det märkliga brevet med underrättelse om de förbluffande ryktena i Paris om anslag emot kronprinsen Carl August (se nedan). Vad som i det nu ifrågavarande brevet verkar så sällsamt, är Lapiés önskan att snart få återse Mörner i Paris — en förhoppning, som skulle förverkligas snabbare än han kunde ana, då Mörner redan fem dagar efter detta brevs avsändande skulle vara i Paris och samma afton uppsöka Lapie i det mest överraskande och sensationella ärende! Mörner befann sig med andra ord mer än halvvägs till Paris, då Lapie avsände sitt brev, vilket Mörner givetvis icke kunde taga del av förrän efter hemkomsten därifrån i mitten av juli.⁵⁵

Ännu intressantare än det sist nämnda brevet är emellertid det ovan antydda, troligen närmast föregående brevet från Lapie, i vilket denne ingående skall ha relaterat vissa i Paris cirkulerande rykten angående anslag emot kronprinsen Carl Augusts liv. Mörner säger härom i en av sina självbiografier: »... och som Mörner i början af maii 1810 bevistade officers mötet i Upsala å Polacksbacken, ankom till Mörner et bref ifrån Lapie, med underrättelser om hvad rygten som gick uti Paris, om et tillämnadt förgiftande af Prinsen [Carl August] och några timmar efter detta brefs emottagande ankom ifrån Stockholm courir till Landshöfdingen i Upsala samt Chefen för Uplands regemente om Kron Prinsen Carl August[s] olyckliga död.»⁵⁶

Den felaktiga uppgiften »i början af maii 1810» (spärr. av förf.), som återgivits av Ahnfelt,⁵⁷ har Mörner korrigerat i »Några ord...».⁵⁸ Där omtalar han, huru han och hans officerskamrater vid Upplands regemente, vilka just då gjorde sitt regementsmöte på Polacksbacken i närheten av Uppsala, »vid middagstiden»⁵⁹ d. 31 maj (Mörner nämner ej detta datum, men det framgår av hans hänvisning till Engeström) genom kurir blevo underrättade om Carl Augusts

⁵⁵ Mörner, Kort berättelse ... (1834), s. 9. Mörner anlände tillsammans med den andre regeringskuriren, däv. överstelöjtnanten, seder. översten m. m. Joh. August Anckarsvärd (1783—1874), yngre bror t. Carl Henr. A., till Paris onsdagen den 20 juni omkr. kl. 4 e. m., symboliskt nog samma dag som det om en otrolig slapphet hos myndigheterna vittnande mordet på Axel v. Fersen d. y. ägde rum i Stockholm, vilket Mörner också påpekar (Hist. handl., 17, s. 31 f.; Alin, a. a. s. 18, not 3).

⁵⁶ Mörners papper, Självbiogr. av C. O. Mörner (med tjänsteförteckn.), bl. 4, s. 2.

⁵⁷ Ahnfelt, a. a. s. 345.

⁵⁸ Mörner, Några ord ..., s. 20.

⁵⁹ Jfr föreg. not. — L. v. Engeström har i sina »Minnen och anteckningar» (utg. av Elof Tegnér), 2, s. 159, den av Mörner korrigerade uppgiften (Mörner, Några ord ..., noten s. 23 f.), att kurirbudet om kronprins Carl Augusts död anlände till Polacksbacken först på torsdagens afton (d. 31 maj; spärr. av förf.); denna Engeströms uppgift har även accepterats av Alin (a. a. s. 17).

död d. 28 maj. Samma dag på morgonen, alltså d. 31 maj, hade Mörner från Lapie mottagit detta brev, »innehållande några högst besynnerliga och mysteriösa meddelanden»; bl. a. uppräknades i det samma vissa personer, som (i Paris!) misstänktes för att vilja undanröja kronprinsen. Mörner meddelade brevets innehåll till en kamrat vid namn Dævel, då nybliven kapten vid regementet, och sönderrev det därefter på grund av komprometteringsrisken. I marginalen till citatet i ovan från självbiografien har Mörner tillagt: »Dævel såg brefvet.» Troligen i samband med planläggandet av »Några ord . . .» begärde och erhöll Mörner 1850 skriftlig bekräftelse på sin version av händelserna kring detta märkliga brev av ifrågavarande kamrat, dåmera översten och kommendanten i Stockholm Carl Ludvig Dævel (1784—1854). Dennes brev till Mörner finnes i original bland Mörners papper i Riksarkivet och har följande lydelse:

»Min Heders Broder!

Du begär, att jag skall komma i hog hvad som stod skrifvet i det fransyska bref, som Du visade mig, under en exercise på Pålacksbacken om våren 1810. Detta är något mycket prétenderadt. Likväl gör nu händelsen, att jag ärindrar mig at nämnde fransyska bref, som var ganska vidlyftigt, innehöll en mängd mystificationer, rörande Carl Augusts död, hvilka mystificationer tycktes antyda, att den ej varit naturlig. Besynnerligt var att bemälte bref ankom till Dig, i samma väfwa, som den officiella underrättelsen om det inträffade dödsfallet, anlände från Stockholm till Upsala.

Då Du om aftonen samma dag afreste till Stockholm, antingen enl. ordres eller af egen kallelse, och passerade Pålacksbacken, ropade jag till Dig under förbifarten. Lät nu se att Du skaffar oss Bernadotte.
— Din gamle redlige vän.

Stockholm den 20 mars 1850. Carl Ludv. Dævel.»⁶⁰

Lapies mystiska brev framstod för Mörner som ett kusligt varsel, då han några timmar efter dess mottagande erfor, att kronprinsen verkligen avlidit. Mörners beslut att personligen ingripa i tronföljdsfrågan var nu fattat.

Förut har omnämnts ett brev från Lapie till Mörner av december 1810. Det har en liten förhistoria. Som bekant ådömdes Mörner tämligen snart efter sin hemkomst från Paris husarrest på sitt boställe

⁶⁰ Mörners papper, sep. orig.-brev fr. C. L. Dævel t. Mörner d. 20 mars 1850 i huvudomsl. II.

i närheten av Uppsala och förbjöds att fara till valriksdagen i Örebro.⁶¹ Denna arrest (Mörner fick mot hedersord att kvarbliva i Uppsala uppehålla sig där och kunde också därifrån bl. a. publicera det ovan omnämnda valmanifestet, vilket dock givetvis av många grunder måste vara anonymt) upphävdes icke förrän långt efter tronföljarvalet d. 21 augusti, närmare bestämt genom en order från generaladjutant-expeditionen av d. 1 november 1810. Under tiden censurerades hans korrespondens, vilken dels helt enkelt konfiskerades (brevet till Lapie), dels under någon tid kvarhölls, innan den utlämnades. Detta sistnämnda gäller t. o. m. ett brev från Bernadotte till Mörner, daterat d. 20 augusti 1810 (dagen före tronföljarvalet), i vilket Bernadotte i de förbindligaste ordalag beklagar allt Mörner fått utstå för hans skull. Mörner uppger, att brevet undanhölls honom under flera veckor.⁶²

Lapies brev till Mörner av d. 12 december 1810 finnes i original i Riksarkivet.⁶³ Det har i utdrag publicerats av Mörner själv i två av hans sällsynta tryck, i stort sett överensstämmande med det, som lämnats av Alin i Historiska handlingar.⁶⁴ Alin har dock använt sig av en transumerad avskrift i H. M:t Konungens arkiv, medan Mörner givetvis haft tillgång till originalet, vilket av allt att döma varit okänt för Alin. Detta visar sig främst däruti, att själva brevet enligt den Alinska versionen i Historiska handlingar saknar ovan nämnda datum, medan däremot Alin i sin rubrik till brevet har den såsom datering lika vaga som i sammanhanget obegripliga tidsbestämningen »september 1810». Alin har ej heller, som Mörner i hans båda ovan nämnda versioner, medelst traditionell streckning angivit, att brevet har en fortsättning. I själva verket utgör nämligen det av Mörner och Alin publicerade utdraget icke ens hälften av brevet; resten har väl ansetts vara av mera privat karaktär men innehåller icke förty minst två notiser av intresse i detta sammanhang (jfr nedan).⁶⁵

⁶¹ Mörner, Kort berättelse ... (1829), s. 66 ff. och Bil. (Litt. C., s. VI); d. n. s., Några ord. ..., s. 34 ff. — Mörner nämner även, att man, d. v. s. regeringen, urspr. tänkt placera honom på Vaxholms fästning (Mörner, Några ord ..., s. 34; jfr d. n. s., Kort berättelse ..., 1834, s. 48).

⁶² Mörner, Kort berättelse ... (1829), s. 93, noten och Bil. (Litt. I., s. XV f.); d. n. s., Några ord ..., s. 34 ff.; HH 17, s. 252 f., 287 (noten). Bernadottes brev i original liksom orig.-handl. av ¹⁰/₇, ¹⁰/₇ och ¹/₁₁ 1810, undertecknade av Mörnars reg.-chef. G. Lagerbring, rörande resp. permission och förbud för Mörner att fara t. valriksdagen i Örebro samt ordern om hans inställelse i Stockholm finnas i Kungl. arkiv. Jfr HH 17, s. 110 f., där dock endast generalordern om arresteringen av ¹⁰/₇ återgivits jämte den av Lagerbring undert. reg.-ordern av ¹⁰/₇.

⁶³ Kungl. arkiv, sep. orig.-brev fr. Lapie t. Mörner d. 12 dec. 1810.

⁶⁴ Mörner, Kort berättelse ... (1829), Bil. (Litt. I., s. XVI); d. n. s., Några ord ..., s. 37 f.; Hist. handl., 17, s. 287.

⁶⁵ Ibid. Brevutdraget på a. st. i Hist. handl. har genom Alins feldatering sept. 1810) där placerats i oriktigt kronologiskt sammanhang.

Vad det nu först gäller eller versionen i Historiska handlingar, måste även dess förlaga — avskriften i H. M:t Konungens arkiv — vara gjord av Mörner själv. I en not under ifrågavarande brev i Historiska handlingar redovisar nämligen Alin det sistnämnda sålunda: »Transsummerad afskrift bland bilagorna till ett i H. M:t Konungens arkiv förvaradt handskrifvet exemplar af C. O. Mörners berättelse om tronföljarevalet 1810. Afskriften föregås af följande rader: De brefven jag [sc. Mörner] afsändt till La Pie uti Paris, hade man äfven undanröjt, som jag dock förutsåg skulle ske, men vid årets slut emottog jag följande rader.» (Spärr. av förf.). Avskrivaren kan ju enligt ovanstående påteckning av Mörner näppeligen vara någon annan än han själv, vartill kommer det faktum, att avskriften omfattar precis så mycket som Mörners av honom själv publicerade versioner av brevet i de båda sällsynta trycken; dessutom var Mörner, som redan antytts, en synnerligen flitig avskrivare. Vem som sedan är skyldig till inadvertenserna i brevavskriften i Historiska handlingar — främst i fråga om dateringen — exekutören av avskriften i H. M:t Konungens arkiv (med all säkerhet Mörner) eller den på dennes uppgifter byggande Alin, skulle endast en undersökning av saken i H. M:t Konungens arkiv kunna ge svar på.⁶⁶

Vad innehållet i brevet beträffar ligger onekligen tyngdpunkten i dess första hälft, den del av detsamma sålunda, som redan föreligger i tryck tack vare Mörner och Alin. Dess inledning bekräftar Mörners ovan nämnda uppgifter, att man länge stoppade hans brev bl. a. till Lapie (*«Vous m'aviez promis qu'aussitôt après votre arrivé à Stockholm vous me feriez le plaisir de m'écrire; les nombreuses occupations que vous avez du avoir vous ont sans doute empêchées»*). I fortsättningen av brevet ber Lapie få komma med några rader, sedan nu Mörner uppnått sitt mål; han gratulerar honom hjärtligt till att ha räddat Sverige genom sitt ingripande och förväntar av den nye kronprinsen, att denne skall förstå att belöna Mörner härför. Lapie avslutar denna del av brevet med en anspråkslös antydning om sin egen medverkan: *«Je me félicite d'avoir été le dépositaire de votre secret et d'avoir un peu contribué à combler vos vœux»* (spärr. av förf.). Brevet är undertecknat *Lapie*, åtföljt av titel (jfr ovan s. 97, noterna 40 och 42) och adress.⁶⁷

Av de två ovan nämnda notiserna i den av Mörner (och Alin) uteslutna, senare delen av brevet följer den första i omedelbar avslutning i ett nytt stycke: *«Monsieur le Baron Ridderstolpe ma fait*

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Cit. efter orig.-brevet i Kungl. arkiv.

l'honneur de me venir voir, et ma remis une lettre de vous [sc. Mörner] ainsi qu'un compte» etc. Ridderstolpe hade alltså ett brev med sig från Mörner till Lapie — det första utan tvivel, som nått denne efter Mörners avresa från Paris i slutet av juni (se ovan) — och Lapie diskuterar sedan i brevet en del ekonomiska mellanhavanden med Mörner. Budbäraren var säkerligen dåvarande kaptenen, sedermera landshövdingen m. m. frih. Fredrik Ludvig Ridderstolpe (1783—1852), för en eftervärld måhända mest känd för sitt rådiga och om dödsförakt vittnande ingripande vid den hemska eldkatastrof, som drabbade furst Schwarzenbergs bankett till firande av förmälningen mellan Napoleon och Marie-Louise av Österrike. Den makabra händelsen hade inträffat rätt nyligen, den 1 juli 1810, och den vid denna tid fransksbitne Ridderstolpe var nu i december åter via Paris på väg till nya äventyr och äreposter i den store Napoleons imperium. Ännu en känd svensk sålunda, som varit i kontakt med Lapie.⁶⁸ Nästa stycke av brevet har denna lydelse: »Ayez la bonté, mon cher Mörner de me procurer un correspondant [sc. i Sverige] a qui l'on puisse envoyer des cartes et en demander» (spärr. av förf.), varefter olika detaljer i detta av Lapie åtrådda kartutbyte ventileras — troligen, som ovan framhållits, utan att uppväcka någon nämnvärd aktivitet från Mörners sida; citatet är emellertid ännu en bekräftelse på identiteten emellan arkivmaterialets och de tryckta svenska källornas »Lapie» och de ovan nämnda franska bibliografiernas och uppslagsverkens kartograf Pierre Lapie.⁶⁹

En omständighet kan möjligen anses tala för — bortsett ifrån att det bör ligga i sakens natur — att Alin åtminstone sett den typ av 1829 års upplagor av »Kort berättelse . . .», som i exkurs I betecknas som *b* (*b 1*). Denna omständighet är förknippad med vad som omnämnes ovan s. 94, där det visas, att Alin felaktigt applicerar namnformen *La Pie* till 1834 års upplaga av »Kort berättelse . . .». Typ *b* (*b 1*) av 1829 års upplagor hade ju däremot (till en början) sistnämnda namnform, som Alin kanske sett där men sedan oriktigt tillagt 1834 års upplaga, vilken han citerar. Emellertid finnes ju också det alternativet, att Alin sett namnformen *La Pie* i det handskrivna exemplar av Mörners »Kort berättelse . . .», som han refererar till i Historiska handlingar; i varje fall använde Mörner denna stavning i sin relaterade anteckning på avskriften i H. M:t Konungens arkiv (jfr s. 95).⁷⁰ Möjligen kan Alin även ha betraktat (den oriktiga) namnformen

⁶⁸ Ibid.; Sv. biogr. lex., N. F., 7, s. 481 ff.

⁶⁹ Jfr noterna 63 och 67.

⁷⁰ Hist. handl., 17, s. 287 (noten).

La Pie som korrektare form än *Lapie*, som han ju riktigt återger som namnteckning i brevet på ovan citerade ställe; detta sistnämnda kan emellertid icke ses annorlunda än såsom sakfrågan helt ovidkommande. E m o t Alins kännedom om 1829 års upplagor (typ *b* och variant *b 1*) talar det förhållandet, att han har större delen av sina uppgifter om Mörner från Elof Tegnér's biografi i Svenskt biografiskt lexikon, och Tegnér saknade, som ovan visats, av allt att döma varje kännedom om 1829 års upplagor (alltså även typ *a*) men ej om skriften »Några ord . . .», som däremot ä v e n d e n förbises av Alin.¹¹ Det förefaller även egendomligt, om Alin, själv utgivare av senare band av Schinkels »Minnen», varit okunnig om den därifrån citerade notisen rörande »brochyren» från år 1829 (jfr s. 88). Det mest troliga är, att Alin i likhet med Vandal, Elof Tegnér m. fl. tagit något för lätt på frågan, vem *Lapie* var och därmed på hans betydelse såsom den man, som i själva verket avgjorde Mörners hänvändelse till marskalk Bernadotte, furste av Pontecorvo. Ty därmed äro också Pierre Lapiés historiska betydelse och intresse för Sverige givna.

Exkurs I (jfr ovan s. 91, not 21).

Av 1829 års uppl. av C. O. Mörners *Kort berättelse om ursprunget till thronföljare-valet i Örebro år 1810* har Kungl. Bibl. 3 ex., näml. *a*) 1 ex., som överensstämmer med 1834 års vanligare uppl. med und. av, att det har det i typ *b* (och variant *b 1*) här nedan cit. Silverstolpeska mottot; det är tryckt på samma tryckeri (Elméns och Granbergs tryckeri, Sthm) som 1834 års uppl., har samma format och sidantal, oktav, 64 s. (3 opag., 4—64), saknar liksom denna (rättelser och) bilagor och har jämväl den nedan angivna anmärkningen om orsaken till dessas ute-slutande;

b) 1 ex., med (rättelser och) bilagor, tryckt hos Carl Deléen, Sthm, oktav, 112 s. (3 opag., 4—94, 4 opag., III—XVI), överensstämmer helt med *b 1*, det 3:e ex., som endast avviker genom sitt tjockare papper samt det förhållandet, att det varit ett av Mörners presentex. Som ovan antytts tillkännager en anm. i slutet av såväl typ *a* av 1829 års uppl. som 1834 års uppl., att »de åberopade bilagorne kunna, enligt Tryckfrihetslagen, icke ännu allmängöras i Sverige». Sedan 1899 finnas de flesta av dem publicerade i 17:e bandet av Hist. handl., som rör tronföljarvalet 1810. De ampraste sakerna finnas emellertid i själva texten av »Kort berättelse . . .» (1829, typ *a* särsk. s. 46 ff.; motsv. i typ *b* och variant *b 1* s. 67 ff.), vilken skrift ju dock i så gott som oförändrat skick utkom redan 1834 el. 5 år efter det s a m m a skrift (även u t a n bil;

¹¹ Alin, a. a. s. 16; Sv. biogr. lex., N. F., 7, s. 256 f. Jfr ovan s. 83, 88, not 18.

se ovan typ *a*) förorsakat så mycket rabalder. De insinuationer, som kunna anses ss. spec. riktade mot Carl Johan (angreppen i själva texten rikta sig främst mot regeringen före Carl Johans hitkomst), äro skäligen harmlösa och förekomma i det förut nämnda Silverstolpeska mottot. Mest intresse av de 3 ex. har variant *b r*. (Om de 3 ex:s proveniens kan enl. medd. fr. KB ingenting med bestämdhet sägas; typerna *a* och *b* men ej variant *b r* tillhöra enl. påskrift KB:s raritetssaml.). Sistnämnda ex. är bundet i ett nu särsk. i ryggen något slitet, rött klotband, har ett ungef. format av 11.5 × 18.3 cm. och är som nämnts tryckt på ett synnerl. tjockt papper. I typ *a* har före titelbladet infogats ett blad med följ. påskrift, enl. uppgift fr. KB av G. E. Klemmings hand: » $\frac{1}{2}$ upplagan inköptes af Konungen och ligger förmodligen fängslad på slottet. — Den 2:dra hälften utgaf den ädle Baronon några år sednare med omtryckt titel. 7 exx. trycktes på skrifpapper.» Variant *b r* kan väl antas tillhöra sistn. kategori, ehuru den är tryckt på veläng. Med första och andra hälften avser Klemming säkerligen, som påpekats fr. KB, 1829, resp. 1834 års uppl. På försättsbladet i ex. på veläng har Mörner med bläck inskrivit en strof av Lidner, som han väl funnit tillämplig på sitt eget livsöde: »den är ej värd, at kunna göra godt, som ångrar hvad han gjort, om otack blir hans lott. Lidner.» Citatet är hämtat ur Lidners oratorium »Jerusalems förstörelse» (jfr Lidner, Saml. arb. 1, 1788, s. 183). Det Silverstolpeska mottot lyder:

»I mitt Fosterlands försvar
Skall jag söka all min ära,
Och, om jag det räddat har,
Sjelfva orättvisan bära:
nöjd att i mitt hjerta nära
minnet at jag dygdig var.»

Citatet är en strof ur Silverstolpes dikt »Den osälle lycklige» (A x e l G a b r. Silverstolpe, Skaldestycken, 1801, 1, s. 94).

Exkurs II (jfr ovan s. 99, not 50).

Mörner, som hade betydande kunskaper på det militärt teoretiska området och som spec. var matematiskt begåvad (Krigsvetenskapsakad. erhöill 1876 av M:s efterlevande anhöriga en saml. militära ritningar, anteckn. m. m.; redan som fänrik undervisade M. bl. a. sin blivande reg.-chef, sedermera generallöjtn. frih. Gustaf O. Lagerbring, i matematik, artilleri och fortifikation), hade av Gustaf IV Adolf erhållit tillstånd att från $\frac{1}{6}$ 1803 träda i fransk krigstjänst under 2 år. På grund av Gustaf IV Adolfs stigande förbittring mot Bonaparte blev denna tid betydligt förkortad. M. vistades sålunda i Paris $\frac{7}{11}$ 1803— $\frac{18}{6}$ 1804, varunder han bl. a. sammanfördes med Lapie, troligen som en följd av deras gemensamma, militärt teoretiska intressen; Lapie ss. den äldre och betydligt mera skolade och rutinerade torde även ha handlett M. i dennes militära studier (Sv. biogr. lex., N. F., 7, s. 250 f.; Mörner, Några ord . . ., s. 6, 9 ff., 41 f.; Mörners papper, Avskrifter [början synes saknas] av C. O. Mörners brev t. Mauritz Lewenhaupt 1848 [med kom-

mentar av Mörner], s. 1). M. hade även stor framgång i sällskapslivet i Paris och inbjöds till Bonaparte upprepade gånger; ^{27/11} 1803 blev M. förestäld för Förste konsuln, »som blott talade några ord vid mig». (Mörners papper, Självbiogr. av C. O. Mörner, ark 2, s. 2). Samtidigt hade han umgänge med kretsarna kring Moreau och Duroc m. fl. berömdheter. M. har en notis om Lapies roll därvidlag: »Lapie införde mig uti General Moreaus hus, hvarest jag sedan tillbringade flera roliga stunder samt spelade Jeu de la G. . . [oläsl. ord] med hans adjutant m:m:» (Mörners papper, sep. P. M. [av M:s egen hand] i huvudomsl. III, p. 6). Och vidare på ett annat ställe: »Den 18 junii 1804 lämnades Paris, hvarest jag genom besynnerlige händelser ägt tillfälle at vara i så väl Bounapartes [sic!] som General Moreaus sällskaper, och hos den sistnämnde uptagen af dess Fru med särdeles välvilja — äfven som af bägge desse ovanlige mäns omgifningar.» (Mörners papper, Självbiogr. av C. O. Mörner, ark 2, s. 3). M. uppger även, att det var genom förre franske ministern i Stockholm, Bourgoing, vilken han väl kände från dennes Sverigevistelse, som han sammanfördes med Duroc (Mörner, Några ord . . ., s. 11 f.; Sv. biogr. lex., N. F., 7, s. 251). M:s vistelse i Paris 1804 sammanföll med processen mot general Moreau samt exekutionen av hertigen av Enghien, vilken sistnämnda föranledde såväl M:s som alla andra statsanställda svenskars hemkallande från Frankrike (se föreg. hänvisn. till Mörners papper; Mörner, Några ord . . ., s. 13; Sv. biogr. lex., N. F., 7, s. 251; Schinkel-Bergman, a. a., 5, s. 193).

Till Messeniernas släkthistoria.

Ett tillägg.

Av **Gunnar Bolin.**

I årgång 1936 av Personhistorisk Tidskrift offentliggjorde jag några anteckningar till Messeniernas släkthistoria såsom en komplettering av Bengt Hildebrands intressanta utredning rörande Anna Messenia och släkten Rechenberg. Då det nu lyckats mig finna ytterligare material beträffande ett par i min uppsats nämnda huvudpersoner, framläggas härmed ännu några strödda notiser om dessa personer.

Såsom förut påvisats var Anna Messenia, dotter till Johannes Messenius, i sitt första äktenskap gift med en i övrigt okänd *Jesper Dampe*. Om honom lämna emellertid Stockholms stads tänkeböcker ytterligare några uppgifter. Den 19 mars 1631 uppträdde vid Stockholms rådhusrätt en tjänare till Paridon von Achten i Hamburg och anhöll å sin principals vägnar om inteckning för en revers (»handskrift»), som *Jesper Dampe* utfärdat i Hamburg d. 8 april 1627.¹ Reversen, i avskrift inryckt i protokollet, är avfattad på tyska, och Jesper Dampe kallar sig där »Bürger zu Odensee», en synnerligen intressant upplysning.

Den 15 oktober samma år, 1631, förekommer ånyo Jesper Dampes namn i Stockholms rådhusrätt.² Även härvidlag gäller det tydligen Dampes affärer med Hamburg. Denna gång är det emellertid en hamburgsk »köpsven» Hans Winssmann, som kräver salig Jesper Dampes *efterleverska*, hustru Anna, på ett ansenligt belopp. I visst fall fick han rätt såsom »dänn dödes book utwijser», men vad rätten beträffade, »alldenstundh dödsfall är tillkommett», dömde rätten henne efter visst lagrum fri.

Vi få efter vad nu meddelats sålunda den viktiga upplysningen, att Anna Messenias första man åtminstone ännu d. 8 april 1627

¹ Stockholms stads tänkebok 1631, fol. 72 r., Stockholms stadsarkiv (SSA).

² Stockholms stads tänkebok 1631, fol. 103 r.

varit borgare i den danska staden Odense samt att han tydligen avlidit någon gång mellan d. 19 mars 1631 och d. 15 okt. samma år. Hans dödsdatum kan sålunda tryggt bestämmas till åtminstone år 1631. Redan av dessa båda nu meddelade notiser kunna vi även utan risk anse honom ha varit en köpman. I alla händelser hade han tydligen starka kommersiella intressen, som engagerade honom i Tysklands eller åtminstone Nordtysklands dåvarande viktigaste handelsstad Hamburg. Beträffande en egendomlig uppgift om en viss »Jesper fon Dam» (Dampe?) hänvisas till framställningen i det följande.

I Stockholms rådhusrätts protokoll för året efter Jesper Dampes död, d. v. s. 1632, förekommer hans änkas namn ytterligare ett par gånger. Det är givetvis mannens gamla affärer, som där figurera, bl. a. framdrages en revers från 1628. I detta sammanhang kan man med absolut visshet fastslå, att Anna Messenia någon gång i slutet av 1620-talet, då helt ung — hon var född 1609 — gift sig med Jesper Dampe.

Vad åter angår hennes giftermål med *Hans Jacob Reichenberg*, vilket jag förut fixerat till tiden 1629 ²¹/₇—1633 ²¹/₈, kan datum för detta gifte nu sålunda angivas till den mera begränsade tidrymden 1631 ¹⁶/₁₀—1633 ²¹/₈, d. v. s. omkring 1632.

Anna Messenia hade bl. a. tvenne döttrar *Christina* och *Lucia Magdalena*, vilka, såsom jag förut påvisat, voro halvsysstrar. Jag har även framhållit, att endera sålunda måste vara dotter till Anna Messenia i hennes gifte med Jesper Dampe, och att »troligen var detta förhållandet med Christina, ehuru detta tills vidare endast är en förmodan». Emellertid föreligger ett aktstycke, som sprider full klarhet i denna fråga. Dokumentet är publicerat som bilaga nr 33 i Wittinghs gamla arbete om Jakobs och Johannes församling och lyder som följer:

»Anno 1683 d. 3 Julj Jordsates *Christina* fon Dams lik, som har i *St. Jacobs* likhus stodt bisat öfwer tiuge år; emädan ingen har warit bekymrat om hennes begrafning, och liket har stodt Kyrkians inkumst till hinder, war och allom et skåde-spegell, efter warken Kroppen eller swepningen i så många år hade förrutnat; bemälte *Christina* fon Dam war Sahl. *Doctor Messenij* den elderes Doter-Dotter, som hennes halvesyster *Susina magdalena* Räckenberg berettar, och hennes fader wa [sic!] Konung Gustaf Adolphi Kläde *Commissarie* Jesper fon Dam, men efter honom fik Kånung Gustafi Adolphi stalmarstar wid Kungsöhr Hans Jacob Reckenberg denne *Christina* fon Dams moder.

En liten ring som hon på fingret hade, togs i Kyrkians förvaring, ungefär til 3 qwintin Cronguld, som för har warit amelerat, men al amelering afnöt, mäd dessa bokstäfwer utj *a. e. m. j. v.*

Och ringen har Klocharen i förwar,

Matthias Wagner

Past. ad. St. Jacob.

Jonas Anderson

Klochare.»¹

Det något makabra dokumentet erbjuder flera egendomligheter utöver sin knaggliga stilisering och stavning, som snarast peka på klockaren Anderson som den egentlige författaren till anteckningen, under vilken väl pastor Wagner blott satt sitt namn. Var originalet till aktstycket befunnit sig är ovisst — snarast väl i Jakobs församlings kyrkoarkiv, där det dock numera icke synes vara att uppbringa. Möjligen har någon anteckning om saken skett i kyrkorådets protokoll, men den nu bevarade serien av dessa börjar först med 1691. Likaså äro församlingens äldsta död- och begravningsböcker förlorade: serien där begynner först med 1721. Icke heller de i 1683 års kyrkoräkenskaper ingående begravningsräkenskaperna lämna någon upplysning om Christina von Damms begravning. Detta är likväl mera förklarligt, då dessa begravningsräkenskaper redovisa kyrkans *inkomst* av begravningarna, och Christina von Damms begravning säkerligen skett kostnadsfritt. Förtjänsten att denna pinsamma affär blivit utagerad tillkommer väl Jakobs församlings nyblivne kyrkoherde Matthias Wagner.

Wittingh har säkerligen åstadkommit en trovärdig avskrift av originalet till den av honom publicerade anteckningen. De faktiska felaktigheter, som förekomma i denna, måste tydligtvis tillskrivas antecknaren, som missuppfattat sin sagesmans meddelanden. Sålunda måste uppgiften, att liket stått obegravt i över tjugu års tid vara felaktig. Såsom jag förut påvisat torde Christina von Damm ha avlidit 1669.² Det dröjde alltså i 14 år med begravningen, vilket även för denna tid torde ha varit ett rekord. Vidare är förnamnet »Susina» å Christinas halvsyster ett grovt fel — möjligen tryckfel? — för *Lucia*.

Av anteckningen framgår — om den tolkas rätt — att Christina

¹ Fred. L. Wittingh, St. Jacobs Minne, eller historisk berättelse om St. Jacobs och Johannis församling i Stockholm, Förra stycket, Stockholm 1771, sid. 234. — Arkivarien Gunnar Hellström har välvilligt fäst min uppmärksamhet på ifrågavarande aktstycke.

² Gunnar Bolin, Till Messeniernas släkthistoria, Personhistorisk Tidskrift 1936, sid. 70.

var dotter till Anna Messenia i hennes gifte med *Jesper Dampe*. Men här framkommer anteckningens största besynnerlighet. Enligt vad halvsystemen Lucia Magdalena Rechenberg uppgivit, skulle Christinas fader varit en viss *Jesper von Damm*. Vi veta förut, att Christina själv kallats fru Christina *von Damm*, ehuru Lucia Magdalena Rechenberg åtminstone vid ett tillfälle även benämnt halvsystemen Christina *von Jana*. Enligt dessa uppgifter måste namnet »von Damm» vara fru Christinas flicknamn, som hon enligt tidens sed begagnat. Hon har sålunda varit gift endast *en* gång, med en von Jana.

Enligt officiella källor hette Anna Messenias första man Jesper Dampe, medan Lucia Magdalena Rechenberg kallar honom Jesper von Damm och sin halvsyster Christina likaledes von Damm — man kan inte undgå misstanken, att Anna Messenia och hennes dotter Lucia Magdalena Rechenberg något egenhändigt »nobiliserat» Christinas flicknamn, kanske efter mönster av namnet von Jana. Vad Christina själv kallat sig är obekant. Jesper von Damm uppgives i anteckningen ha varit konung Gustav Adolfs »*kläde-commissarie*». Hur härmed förhåller sig har bristande tid förhindrat mig att efterforska.

Slutligen ett par ord om majoren *Gerhard Rietfeldt*, make till Anna Maria Gladebach, dotter till Lucia Messenia, Arnold Johän Messenius' dotter. Nämnade Rietfeldt angavs förut av mig ha varit av tysk härkomst. Uppgiften kan knappast längre vidhållas. Ättartavlorna upptaga nämligen en *Gerhard Rithfelt*, om vilken blott denna lakoniska upplysning meddelas: »bevistade riksdagen 1682—1683». Då majoren Gerhard Rietfeldt just året 1683 uppträdde i Stockholms stads konsistorium, måste det här tydligen röra sig om samma person. De av Gustaf Elgenstierna utgivna ättartavlorna ange den adliga ätten Rithfelts ursprung från artillerikonstapeln, slutligen majoren vid artilleriet Henrik Andersson, som 1650 adlades under namnet Rithfelt. Själv möjligen död i Pommern, där han länge var bosatt, hade han åtminstone tvenne söner, Henrik och Anton, som slutade sitt liv där. En annan son var den nu avhandlade *Gerhard*, om vilken som sagt ättartavlorna hittills blott haft uppgiften, att han bevistade riksdagen 1682—1683. Vi veta nu, att han var major och gift med en Messeniusättling samt att han levde ännu d. 17 febr. 1692, då han inlämnade en supplik i Stockholms stads konsistorium rörande sin skilsmässa. Enligt ättartavlorna skulle ätten Rithfelt hava utdött år 1714 med den här ovan nämnde Henrik Rithfelt.

Silverskattefyndet och ätten Lohe.

Ett meddelande.

Av

Göran Axel-Nilsson.

Det stora skattefyndet i Stockholm d. 15 oktober 1937, då några arbetare vid golvomläggning i en f. d. potatisaffär å nedre botten i huset Lilla Nygatan 5, kv. Tritonia 5, påträffade en större samling silvermynt och ett åttiotal delvis utomordentligt värdefulla och intressanta silverföremål, blev utan tvekan höstens sensation i huvudstaden. De många hemlighetsfulla omständigheter, som voro förknippade med fyndet, den romantiska och delvis starkt tragiskt färgade familjekrönika, som rullades upp i samband med skattens gåta, sedan det konstaterats, att lösöret och penningarna uppenbarligen tillhört medlemmar av familjen Lohe och blivit nedlagda vid 1700-talets mitt — allt samverkade till att i allt högre grad fånga allmänhetens intresse och stimulera nyfikenheten. Snart nog blev skattefyndet så att säga var mans egendom, och sällan har väl svenska folket med så rörande intresse och nit ägnat sig åt studiet av äldre silversmideskonst och släktforskningens njutningar och mödor.

Fyndet visade sig inom kort vara av mycket stort såväl konstindustriellt som kulturhistoriskt värde. Bland de i de trenne kopparkittlarna förvarade föremålen märkas dels en rik samling bägare, skedar, skålar, vidare ett praktfat, 2 par ljusstakar, 1 ovanlig tekittel, 1 halskedja av guld, 1 tedosa, 1 lockpokal, 1 dryckeskanna m. m., dels en oval dosa, innehållande ett miniatyrporträtt av en dam i 1730-talets dräkt, en del äldre pergamentshandlingar av juridisk karaktär, såsom köpe- och fastebrev på hus i Stockholm o. s. v. samt slutligen omkring 18,000 silvermynt, alltifrån 1620 intill 1741, och några medaljer. Med undantag av kopparkittlarna och halskedjan voro samtliga föremål av silver. Några pjäser ha ägts och brukats av medlemmar av Lohefamiljen, så t. ex. några begravningskedar med inskriften: »Johan Lohe obiit d. 19 Janv 1704» (se bild 2), en dryckeskanna, i

botten märkt »Anna Blom», några kaffeskedar samt ett par ljusstakar, vilka tillhört fröken Johanna Lohe. En hel del av föremålen ha kunnat identifieras i fru Anna Lohes bouppteckning från 1737, andra ha förmodligen funnits i familjens ägo i egenskap av rena värdeföremål, pantgods el. dyl. Dit får måhända räknas fyndets äldsta pjäs,

Fig. 1. Silverbägare, som tillhört amirallöjtnanten *Lars Roderskiöld* († 1644).

en bägare av stort personhistoriskt intresse, daterad 1643 och försedd med Rodersköldska vapnet samt ägarens namn: »Lars Roderskiöld» (bild 1). Sjöofficeren *Lars Bubb* adlades *Roderskiöld* 1642. Ätten utdog 1665.

För fyndets innehåll och för omständigheterna vid dess påträffande och framtägning o. s. v. har upprepade gånger ingående redogjorts i dagspressen och senast bl. a. i ett häfte: *Silverskatten, en skildring i ord och bild kring det stora silverfyndet vid Lilla Nygatan 5 den 15 oktober 1937* (Åhlén och Åkerlunds förlag, Sthlm 1937; 64 s., stor 8:o, rikt ill. Kr. 3: 25) samt i sista häftet av *Historisk Tidskrift* 1937.

vartill hänvisas. Det stora personhistoriska intresse, som otvivelaktigt är förbundet med skattefyndet, torde emellertid här kunna motivera en översikt i korta drag av släkten Lohe och dess ursprung.

Familjen *Lohe*, vars namn ursprungligen betyder låga, flamma (ty. Lohe), härstammar från Ostfriesland och staden Jever, där släktens äldste kände medlem¹ *Gerd Lohe* var borgmästare 1614—1623 (se Karl Fissen, *Tausend Jahre Jever*, Oldenburg 1936, s. 198). Flera minnen av släkten Lohe finnas i dessa trakter. I grannskapet av staden Jever ligger sålunda släktgården Mehringsburg (Mehring var ursprungligen ett kvinnligt släktnamn, som efter ett ingifte i Loheska familjen övergick till att inom denna brukas såsom förnamn på flera av familjens manliga medlemmar). I Minssen's kyrka befinner sig släktens gravkor. Dopfunten i Jever's stadskyrka är skänkt av en kammarpresident Ulrich Lohe och bär inskriften: AD BENEPLACITUM DN. PRINCIPUM REG. JO LUDOVICI ET CHRIST. AUGUSTI. MARC. X. VERS 14. U-LOHE 1746 DONAVIT. MARC. XVI. VERS 16. Inom den tyska grenen av familjen förvaras ännu såsom släktklenoder en silverbägare från 1711 och en diamantring. Bägaren bär det Loheska vapnet, ett av de få friesiska vapen, som ännu förekomma. I Ostfriesland har aldrig funnits någon egentlig adel. Enligt traditionen tilldelades vissa gamla hövdingefamiljer (Häuptlinge) från Friesland såsom erkännande för deltagande i krigstjänst i Italien av kejsar Fredrik Barbarossa riksomedelbara vapen, sedan de först blivit erbjudna adelskap, men förklarat sig vilja hellre behålla sin urgamla frihet.

Den utdöda svenska ätten Lohe härstammade, liksom den ännu kvarlevande tyska grenen, från *Johan Lohe I*, köpman i Jever och gift med Maria Popkens (ej Papkens, som felaktigt uppgivits; släkten Popken kvarlever ännu i Ostfriesland och var i äldre tider en av de mera betydande familjerna där). I vilket släktförhållande denne Johan Lohe I stod till borgmästaren Gerd Lohe är ej klart, möjligen voro de bröder. Johan Lohe I hade flera söner. En av dem, *Mehring Lohe d. ä.*, gift ²²/7 1635 med *Anna Peters*, dotter till Behrend Peters och hustru Rinste, inköpte familjegården vid Horum, möjligen senare uppkallad efter honom. Omkring 1640 skedde detta köp. Säljare voro arvingarna till en viss Hajo Ickens. När denne varit förut befriad från »allgemeine Hofdienste», heter det i ett samtida rätts-

¹ En Gerhardus Loen är känd från 1532, då han utsändes såsom ombud för Anna och Maria av Jever i en förhandlingskommission till Minden. För övrigt äro flera Lohe-medlemmar med namnen Gerdt, Johann, Eilert o. s. v. kända från 1500-talets slut och 1600-talets början, men då deras samband med vår svenska gren av släkten hittills är outrett, ha de helt förbigåtts i denna översikt.

protokoll i Jever av d. $12/12$ 1642 bl. a. om gården och dess nye ägare: »Der jetzige Besitzer, Mehring Lohe, der diese Heedstedte für etwa zwe Jahren an sich gekauft.» Mehring Lohe d. ä. hade sonen *Mehring Lohe d. y.*, född 1648 $4/1$ och död $6/6$ 1687 som fogde på den lilla ön

Fig. 2. Förgyllda silverskedar 1704 från brukspatron Johan Lohe d. y:s begravning.

Wangeroog utanför friesiska kusten. Han gifte sig $12/7$ 1666 i Horum med hustru *Margaretha* (f. $27/3$ 1649, d. $14/5$ 1711) och ligger tillsammans med henne begravnen i Minssen. De hade åtta barn, sönerna *Berendt* (d. $17/2$ 1687) och *Johan Bernhard* (f. $21/3$ 1685, d. $10/6$ 1716 och begr. i Minssen $22/6$ s. å.) samt döttrarna *Anke* (f. $12/9$ 1667, d. $7/4$ 1684), *Rinste* (f. $8/4$ 1670, d. $6/1$ 1694), *Modery* (f. $14/5$ 1674), *Gesche Maria*

(f. $\frac{2}{5}$ 1676), *Afke Margaretha* (f. $\frac{10}{6}$ 1679, d. $\frac{23}{6}$ 1679), *Afke Margaretha* (f. $\frac{20}{2}$ 1680) samt *Anna Sophie* (f. $\frac{9}{4}$ 1687). Av dessa senare gifte sig dottern Moder först med en köpman från Hooksiel vid namn Lühr Hinrichs och hade med honom trenne barn, Margaretha, Carl Ulrich och Anna Gesina. Efter mannens död gifte Moder om sig med en köpman från Horsten, Johan Bley. Detta äkta par reste med de tre barnen till Stockholm, där de vistades en tid, förmodligen hos sina släktingar, men återvände sedermera till Königsberg, där Bley var kunglig hovmäklare. Mehring Lohe d. y:s yngste son, *Johan Bernhard*, gifte sig $\frac{9}{7}$ 1704 i Horum med *Anna Catharina Habben* (f. 1685), dotter till husmannen Habbe Isten Habben till Maihausen. Från dem och deras efterkommande härstammar den gren av Lohefamiljen, som ännu i våra dagar kvarlever i Tyskland.

Johan Lohe I hade förutom Mehring d. ä. ytterligare tre söner, *Henrik I*, *Johan II* och en vid namn *Ulrich*. Johan II gifte sig med *Anna Margaretha Limbach*, dotter till pastorn i Jost, Johannes Limbach. Denne Johan II bodde i närheten av Jever och avled $\frac{12}{3}$ 1653. Hans son var *Johan Lohe III* född $\frac{28}{10}$ 1643 »på sin faders gods en mil från Jever». Det är denne Johan Lohe III och hans barn, som närmast äro förknippade med skattefyndet i Stockholm. Vi återkomma till honom nedan. Hans farbröder Henrik och Ulrich avflyttade emellertid till Sverige. »Wti konung Gustaf Adolphs tid, särdeles wid då påstående Religions förföllielse, äro tvenne mine Faderbröder Henrich och Ulric Lohe ben:de ifrån deras fädernesort Ostfrisland först inkomne hijt i riket», skriver Johan Lohe III härom.¹ De idkade järnhantering, manufakturverksamhet, handel och skeppsfart, anlade sockerraffinaderi o. s. v. De tvenne huvudorterna för deras verksamhet voro Stockholm och framförallt Eskilstuna, där Tunafors bruk drevs av dem och där släktens gravkor befinner sig i Eskilstuna-Fors kyrka. Enär de inom kort förvärvat ansenliga rikedomar kunde de bl. a. vid olika tillfällen stå kronan till tjänst med stora penninglån. Genom kloka ingiften i framstående svenska familjer steg snart släktens sociala anseende. Till kyrkan i Eskilstuna skänkte Lohefamiljen vid olika tillfällen bl. a. altare, predikstol, klockor och ljuskronor. Den ene farbrodern, *Henrik I*, gifte sig på 1630-talet med *Jacobina von der Plaes*, dotter till »Kunsterfahrner Herrn Lorentz von der Plaes des weiland Durchleuchtigsten und Grossmechtigsten Königs und Herrn, Herrn Gustavi Adolphi gloriwürdigsten andenkens wolbestalter Conterfeyer» och hans maka Petronella »auss einem uhlalten

¹ Biographica: Lohe, RA. Uppgiften att Johan III var son till en Henrik är tydligen felaktig. Han kallas f. ö. på ett ställe Johan *Johansson* Lohe.

Adelichen Stam entsprossen». Henrik I uppträder bl. a. vid 1600-talets mitt såsom delägare i Lilla Skeppsbyggningskompaniet i Stockholm. Av deras barn märkas sonen *Henrik II*, som ¹¹/₉, 1655 gifte sig i Tyska

Fig. 3. Köpmannen *Henrik Lohe*. Oljemålning i Eskilstuna-Fors kyrka.¹

kyrkan i Stockholm med »Fraw Maria Cabelau, Wilhelm Cobrissen, gewesenenen Kaufmans in Amsterdam nachgelassenenen Wittwen». Henrik II hade dottern Elisabeth, som ²¹/₁, 1670 gifte sig i Nicolai förs.

¹ Porträttet (som i pressen och annorstädes uppgivits föreställa Johan Lohe d. y.) skänktes 1675 till kyrkan av Henrik Lobes arvingar till minne av fadern och torde därför otvivelaktigt föreställa denne. Det satt förut på altaret.

med Henrik Piper. Det var hos denna sin kusin Henrik II, som *Johan Lohe III* bodde vid sin ankomst till Stockholm 1658. Vidare funnos i äktenskapet fyra döttrar: *Johanna Elisabeth* (f. i Eskilstuna $^{29}/_3$ 1634), död 1661 $^{10}/_8$, gift 1654 med handelsmannen i Stockholm Caspar Graa; *Petronella* (f. 1635), död barnlös 1694, gift $^{1}/_{11}$ 1655 i Nicolai förs. med kommerserådet, rådmannen i Stockholm m. m. Joachim Pötter Lillienhoff (1630—1676); *Gertrud*, gift med brukspatronen Hummert Adolf Hanssen, adlad Adlerhoff (1628—1684); samt *Jacobina* (f. $^{9}/_2$ 1639), död $^{8}/_{12}$ 1676 på Åkers bruk, gift 1668 med revisionssekreteraren Jacob Wattrång (1630—1698). *Johanna Elisabeth* efterlämnade en son och två döttrar; hon begrovs i Jacobs kyrka $^{18}/_8$ 1661.

Johan Lohe III kom alltså till Stockholm 1658 och utvecklade sig inom kort till en driftig affärsman, skeppsredare, bruksägare m. m. i likhet med sina farbröder och sin kusin och »drev sin handel med ansenlig förmån och blev mycket rik». Ett flertal handelsfartyg, hemmahörande i Stockholm, seglade i hans namn. I huvudstaden inköpte han flera hus, var »directeur» för »Lohiska sockerbruket» samt räknades vid sin död som en av Stockholms rikaste och mest betydande köpmän. År 1673 $^{4}/_{12}$ gifte han sig i Tyska förs. i Stockholm med »Jfr Anna Blomen, seliger Tobias Blom, Kön: Hoff-Conditors nachgelassene eheleibliche tochter». Svärmodern var Anna Techlean från Pommern. Konditorn Tobias Blom el. Blume från Spandau hade förut varit gift ($^{18}/_6$ 1643 Ty.) med »Agnes Pastorn von Aacken». Johan Lohe III adlades $^{23}/_7$ 1703, introducerades 1704 under n:o 1389 samt avled $^{19}/_1$ 1704 i Stockholm. Han ligger begravnen i släktens gravkor i Eskilstuna-Fors kyrka, där ett epitafium över honom är uppsatt. *Anna Blom* var född 1654 och avled $^{28}/_1$ 1731 och begrovs i Eskilstuna samma år $^{5}/_2$. Förutom Lohiska sockerbruket och tvenne malmgårdar på norr, en »vid Rännarbanan» och en inom f. d. kv. Bryggpannan (nuv. kv. Spelbomskan) i närheten av nuvarande Stadsbiblioteket, innehade familjen Lohe under 1700-talet fastigheter inom kv. Ulysses 1, 2 och 5 samt kv. Tritonia 5, där silverfyndet gjordes. Johan och Anna Lohe hade inalles 18 barn, varav de flesta äro ganska väl kända (se Elgenstierna samt Personhist. Tidskr. 6, 1904, s. 133). Då några emellertid synas ha avlidit som barn och då födelsedata för samtliga barn ej varit tillfullo bekanta, meddelas här uppgifter om deras dop efter Tyska församlingens i Stockholm dopbok:¹

¹ I Stockholms stadsarkiv.

- 1674 $\frac{8}{12}$ *Henrik (Hinrich)*, d. ogift 1710.
 1675 $\frac{15}{12}$ *Anna Margaretha*, d. $\frac{27}{6}$ 1747. G. m. lagmannen *Ulrik Christoffer Frölich*.
 1677 $\frac{13}{1}$ *Engel Maria*, d. $\frac{11}{9}$ 1691.
 1678 $\frac{13}{8}$ *Johannes*.
 1680 $\frac{2}{5}$ *Johan Fredrik (Friedrich)*, d. ogift $\frac{2}{7}$ 1741.
 1681 $\frac{2}{10}$ *Carl Ulrich*, d. i Holland 1720. Efterlämnade barn.
 1683 $\frac{4}{6}$ *Adolf Tobias*, d. ogift 1759.
 1684 $\frac{17}{10}$ *Hedvig Lucia*, d. 1770 i sept. G. m. landshövdingen *Adam Leijel*.
 1685 $\frac{24}{11}$ *Conrad Anton*, d. $\frac{3}{8}$ 1763. G. m. *Anna Beata Scheckta*.
 1686 $\frac{27}{12}$ *Gustaf-Philip*.
 1688 $\frac{11}{5}$ *Gustaf Emanuel*.
 1689 $\frac{12}{6}$ *Johanna*.
 1690 $\frac{28}{12}$ *Johanna*, d. ogift 1758.
 1693 $\frac{30}{4}$ *Gustaf Gottfrid*, d. ogift $\frac{14}{5}$ 1729.
 1694 $\frac{1}{5}$ *Maria Engel*, d. $\frac{26}{4}$ 1728. G. m. statssekreteraren frih. *Henrik Bunge*.
 1695 $\frac{4}{5}$ *Daniel Gottlieb*, d. efter 1723.
 1696 $\frac{14}{8}$ tvillingarna *Petronella*, d. 1719, g. m. handelsmannen *Claes Wittmack*, samt *Jakobina*, d. $\frac{28}{4}$ 1738, g. m. 1) k. sekreteraren *Baltzar Bunge*, 2) kammarherre *Anders Nordenflycht*.

Släkten Lohe var, såsom på många håll redan visats, en egendomlig familj. Bekanta äro Linnés skildringar av Johan Fredrik Lohes snålhet och av svågern Nordenflycht.¹ En av bröderna Lohe med namnet Gustaf, ovisst Gustaf-Philip eller Gustaf Emanuel, mördades i sin säng 1737, utan att brottets föröware upptäcktes.²

¹ Linné, *Anteckningar öfver Nemesis divina*, utg. av E. Fries och Th. M. Fries (1878), s. 45 f.

² För upplysningar rörande den äldre tyska grenen av släkten Lohe står förf. i tacksamhetsskuld till konstnären Eilert Lohé och Gerichtsdirektor Dr. Hartwig Lohe, Oldenburg. Enär familjen Lohes historia ännu ej till fullo är utforskad och känd, vill förf. här påpeka att eventuella nya fynd och uppgifter kunna komma att komplettera eller revidera här lämnade notiser.

Om främmande adels naturalisation och introduktion på svenska Riddarhuset under storhetstiden.

Av Folke Wernstedt.

Källor: Olika serier av riksregistraturet med tillhörande diaries, Axel Oxenstiernas egenhändiga anteckningar rörande statsregleringen och förvaltningen, samlingarna Adels-, friherre- och grevobrev, Sköldebrev och Biographica i Riksarkivet; allegaterna till adelns riksdagsprotokoll (förtecknade i den tryckta protokollsserien), Riddarhusdirektionens protokoll och handlingar, Riddarhusgenealogierna, serierna Sköldebrev och Sköldebrevsavskrifter, Matriklar (även uppspelslistor), Föräringar till riddarhusbyggnaden och Introduktionslistor jämte samlingsbanden »Äldre och nyare introduktionslistor [och Introduktionsdeputationens] protokoller för 1720, 1723 och [1726—]1727 års riksdagar» och »Lista på presentes vid riksdagen, som begynte år 1726 och slöts 1727 [innehåller även strödda matriklar, uppspelslistor och introduktionshandlingar med början av lottningsprotokollet 1625]», alla i Riddarhusets arkiv (förkortas nedan RHA); A. A. v o n S t i e r n m a n s Suecia illustris i Uppsala universitetsbibliotek (undersökning rörande ätterna Lünow nr 373, Foratt nr 490 och Nisbeth nr 828, benäget verkställt av förste bibliotekarien A. Nelson). — Svenska riksdagens protokoll (1878 ff.; förkortas nedan SRP); Svenska riksdagsakter (1887 ff.); A. A. [v o n] S t i e r n m a n, Alla riksdagars och mötenes beslut (1728 ff.); Sveriges ridderskaps och adels riksdagsprotokoll (1871 ff.; förkortas SRAP); årstrycket. — [C. L. v o n S c h a n t z,] Matrikel öfver Sveriges rikes ridderskap och adel (1731); C. v o n S c h ö n f e l t, Matrikel öfver Svea rikes ridderskap och adel (1770); C. F. R o t h l i e b, Matrikel öfver Svea rikes ridderskap och adel (1816); Svenska adelns ättartafvor, utg. av G. A n r e p (1858 ff.); Den introducerade svenska adelns ättartafvor, utg. av G. E l g e n s t i e r n a (1925 ff.); Genealogisches Handbuch der baltischen Ritterschaften (1929 ff.). — Aufzeichnungen über die Vergangenheit der Familie Dohna (1877 ff.); L. H a m m a r s k i ö l d, Artilleriöverstarna von Siegroth (PHT, 1935, sid. 6 ff.); J. L i e d g r e n, Sveriges ridderskaps och adels riksdagsprotokoll som källa till den introducerade svenska adelns ättartafvor (PHT, 1933, sid. 47 ff.); Densamme, De äldsta adelsmatriklarna (HT, 1935, sid. 135 ff.); Densamme, Ridderskapet och adeln vid riksdagarna 1719 och 1765—1766 (Skrifter utg. av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, 6, 1936); W. M o l l e r u p o. Fr. M e i d e l l, Bille-Ettens Historie (1893 ff.); Sveriges riddarhus, utg. under redaktion av C. Hallendorff (1926); H. V a l e n t i n, Frihetstidens riddarhus (1915); F. W e r n s t e d t, Ur riddarhusgenealogiernas historia (Genealogiska samfundets i Finland årsskrift, 1937, sid. 25 ff.).

Till fil. kand. J a n L i e d g r e n står författaren i tacksamhetsskuld för välvillig genomgång av uppsatsen samt därvid lämnade anvisningar och uppgifter.

Anförda uppgifter återfinnas i allmänhet utan svarighet medelt i källorna förekommande personregister eller på angivna data. Endast där så ej är förhållandet, hava i texten *hänvisningar till källorna* gjorts. Citerade sköldebrev samt kungl. resolutioner, befallningar och remisser förvaras, där ej annat särskilt angivits, i Riddarhusets samlingar av sköldebrev i original och avskrift eller bland allegaterna till adelns riksdagsprotokoll.

Intill 1727 på grund av uppflyttning i högre klass *uteslutna ätters* plats i nummerföljden angives medelt bråktal.

Såsom *ursprungsort* för naturaliserade ätter angives det land, från vilka de närmast kommit, vilket, såsom framgår av i det följande anförda skäl, i detta sammanhang torde vara lämpligare än att angiva det land, där den adliga värdigheten erhållits. Så är exempelvis all den adel, som över Östersjöprovinserna kommit till Sverige, betecknad som baltisk, oberoende av tidigare ursprung.

Under arbetet iakttagna *felaktigheter* i riddarhusstamtavlornas och ättartavlornas uppgifter hava syns av intresse att även meddela.

I denna tidskrift har Jan Liedgren tidigare påvisat adelns riksdagshandlingars betydelse såsom kompletterande källa till ståndets genealogier och bringat sammanhörande omständigheter under diskussion.¹ Riddarhusdirektionen har även ägnat uppmärksamhet åt frågan och den 23 december 1935 uppdragit åt författaren av denna uppsats att verkställa undersökning av tiden för ätternas introduktion och i samband därmed stående förhållanden. Undersökningen har nu framförts till 1727, en tidpunkt som i detta sammanhang är betydelsefull, därför att en fast — ännu gällande — nummerordning ätterna emellan då infördes, och omständigheterna vid senare introduktioner äro väl kända, något som däremot icke är förhållandet beträffande introduktionerna under tiden före 1727. Man har nämligen, såsom antytts, vid matrikelarbetet 1727 och senare samt genealogiernas första uppläggning på 1760-talet och därpå följande redigering och komplettering ej riktat tillräcklig uppmärksamhet åt ifrågavarande detaljer och mången gång bedömt förhållandena efter en senare tids måttstock.² Erkännas bör dock, att materialet är delvis bristfälligt och framför allt svåröverskådligt, olägenheter vilka med större skärpa gjorde sig gällande vid en tid, då ståndets riksdagsprotokoll ännu ej befordrats till trycket och kännedomen om ätternas genealogier var mindre, än nu är förhållandet. Även om riddarhusgenealogiernas bristande exakthet i fråga om ovannämnda detaljer ej medfört någon större olägenhet ur praktisk synpunkt, så har det dock varit påkallat att nu utreda dessa frågor. Undersökningen är en nödvändig förutsättning för och ett led i den systematiska komplettering och bearbetning av genealogierna — framför allt deras äldre delar —, vartill tidpunkten måste anses lämplig, efter det Elgenstiernas edition av ättartavlorna utkommit.

*

Den del av undersökningen, som i första hand påkallar intresse, torde vara frågan om naturalisation av främmande adelsmän under storhetstiden. Sverige genomgick under denna tid en väldig utveckling, vilken medförde en större efterfrågan på officerare och ämbetsmän än som kunde fyllas med landets egna resurser och

¹ J. Liedgren, Sveriges ridderskaps och adels riksdags-protokoll som källa till den introducerade svenska adelns ättartavlor (PHT, 1933, sid. 47 ff.).

² Jfr F. Wernstedt, Ur riddarhusgenealogiernas historia (Genealogiska samfundets i Finland Årsskrift. 1937, sid. 25 ff.).

gav upphov till en tillströmning av rutinerade främlingar. Frågan om utländska adelssläkters naturalisation och introduktion på Riddarhuset bör följaktligen icke vara utan allmänt intresse.

Utländsk adel har även tidigare sökt sig till Sverige, än i större, än i mindre omfattning. Dylika främlingar, som bosatte sig i landet, synas till en början i tillämpliga fall utan vidare upptagits bland det svenska frälset och erhållit samma förmåner och skyldigheter som detta, även representationsrätt vid riksdagarna.¹ Någon formlig naturalisering förekom veterligen icke *före 1626*, då begreppet infördes i riddarhusordningen.² Emellertid hade lottning och introduktion av de första ätterna ägt rum redan 1625. Bland dessa funnos följande av främmande härkomst, nämligen:

frih. ätten *Schenck* nr 5 (tysk riksfriherrlig släkt),³ adliga ätterna *Wrangel af Lärje och Sko* nr 46¹/₈ (sedermera ätten nr 16¹/₈ i riddarklassen och slutl. frih. ätten nr 41 och grevl. ätten nr 13; baltisk adel), *Frankelin* nr 48 (engelsk adel), *Sack* nr 63 (baltisk adel), *von Scheiding* nr 71 (tysk adel, inkommen till Sverige 1570, uppgives adlad av Johan III före 1582), *Yxkull* nr 76 (baltisk adel), *Wernstedt* nr 78 (tysk adel), *Stuart* nr 86 (skotsk adel), *Mörner* nr 91 (tysk adel), *von Birckholtz* nr 94 (tysk adel), *Pauli* nr 96 (tysk riksadel), *Wrede* nr 99¹/₈ (sedermera frih. ätten nr 44; baltisk adel), *Falkenberg* (efter Trystorps-grenens uppflyttning i forna riddarklassen Falkenberg af Bålby) nr 105 (tysk eller baltisk adel), *Stackelberg* nr 113 (baltisk adel) och *Lemnius* nr 117 (nederländsk adel?). — På riddarhusstamtavlan och i ättartavlorna är, såsom utgivaren av de senare antytt, under ätten Stackelberg nr 113 felaktigt upptagen en baltisk gren av den stora släkten, av vilken gren ingen medlem deltagit i riksdagar, medan släktgrenen från Närke, som representerat ätten, uteslutits. Den senare bör alltså intagas på stamtavlan och den förra uteslutas.

Dessa ätter angivas numera såsom naturaliserade, men eftersom begreppet naturalisation i verkligheten ännu icke förefanns,

¹ Svenska riksdagsakter 1521 ff. (1887 ff.). — Sekreteraren Johan Berendes (*Berendes* nr 55) brukar uppgivas naturaliserad 1574 ¹/₈, men detta torde ej vara riktigt, såsom av den i serien Adelsbrev i RA befintliga avskriften av brevet framgår. Formuleringen är där följande: „... von Römischer Kaiserl. Maj:t ... Caroli des fünften ... verordneten Palatinen würdig geachtet ... in publicum notarium creiret und mit solchen officio jus annuli oder privilegium nobilitatis gegeben ...“, d. v. s. adliga rättigheter följde med Berendes' ämbete men gavs honom ej ärftligt. Han kunde alltså ej betraktas såsom adelsman i egentlig mening och följaktligen ej heller naturaliseras.

² Privilegium å riddarhuset och riddarhusordning 1626 ¹/₈ (Sveriges riddarhus, utg. under red. av Carl Hallendorff 1926, sid. 527 ff.).

³ Frih. ätten *De la Gardie* nr 4. ej här upptagen såsom tidigare upphöjd i svensk friherrl. värdighet. Om denna och andra därmed jämnställda se sid. 143, not 1.

bör det följaktligen ej heller tillämpas. Så har ej heller skett i 1600- och 1700-talens matriklar utan först vid genealogiernas slutliga redigering i början av 1800-talet — ett exempel på att äldre förhållanden i detta sammanhang bedömts efter en senare tids åskådning, ej efter sin egen tids. Överhuvudtaget var man under 1600- och 1700-talen på grund av svårigheterna att konstatera verkliga förhållandet mycket försiktig med användningen av beteckningen naturaliserad. En återgång till tidigare ordning synes beträffande nyssnämnda ätter vara påkallad.¹

Urkunden för dessa ätters introduktion är 1625 års lottningsprotokoll. Detta upptager i regel släkterna och endast i undantagsfall särskilda personer, alltså exempelvis »Wernstedterne» och ej såsom genealogierna — tydligen efter den ej alltid tillförlitlige assessorn i Antikvitetsarkivet Carl Ludvig von Schantz' på ståndets uppdrag 1731 utgivna matrikel — sedermera landshövdingen Melcher Wernstedt. Denne synes av von Schantz blivit godtyckligt vald. Ingen av familjen var närvarande vid utskottsmötet 1625, då lottningen ägde rum.² Fadern Christoffer von Warnstedt och äldre brodern Johan Wernstedt voro alltjämt i livet och sålunda närmare än Melcher att angivas såsom introducerade å släktens vägnar. Den, som första gången representerade ätten på en riksdag, var Johan, nämligen år 1627, och om gåvorna till riddarhusbyggnaden, vilka kunna anses såsom introduktionsavgifter, tagas i betraktande, så bliver intrycket enahanda. Johan representerade ätten på riksdagen 1627, Melcher först 1631, efter Johans död. Johan utlovade penningar till riddarhusets byggning i december 1626, Melcher först i februari 1638. Det ligger närmast till hands att antaga, att Melcher valts, emedan han var den av bröderna, som förde släkten vidare. Exemplet på godtycklighet kan mångfaldigas. Det torde alltså bäst täcka verkligheten att för dessa släkter icke angiva viss person såsom introducerad utan endast ätten. — Termen »introduktion å släktens vägnar» kan dock i andra fall med fördel användas till 1692, då personliga avgifter infördes såsom villkor för introduktion. Jfr nedan sid. 140 och 150.

*

Riddarhusordningen av år 1626 innehöll däremot den bestämmelsen, att »främmande av adel», som kommo in i riket,

¹ Även om man skulle vilja tillämpa riddarhusordningens bestämmelser (jfr nedan) retroaktivt, skulle flertalet av dessa ätter vara att betrakta såsom infödda, och endast en mindre del — ätterna *Wrangel af Lärje och Sko* nr 46^{1/3}, *Pauli* nr 96, *Wrede* nr 99^{1/3}, *Falkenberg (af Bålby)* nr 105 och *Stackelberg* nr 113 — såsom naturaliserade.

² Sveriges riddarhus, utg. under red. av Carl Hallendorff (1926), sid. 526.

skulle av konungen formligen naturaliseras för att kunna upptagas bland det svenska frälset. Men deras barn med svensk adlig fru räknades såsom infödda svenska adelsmän och kunde i likhet med det svenska frälset introduceras på svenska Riddarhuset utan andra formaliteter än att i tillämpliga fall styrka sin adliga härkomst. — Begreppet »främmande» innefattade ej blott adelsmän från det egentliga utlandet utan även dem, som tillhörde den est- och livländska, efter de nya landförvärven på 1640-talet även den ösel-ska, pommerska och bremiska adeln, vilka samlades till egna lant-dagar.

Adeln i *Finland* var jämnställd med den svenska, så ock vid introduktion »ryssebojorerna» i *Ingermanland*.¹ Dessa bojarsläkter bruka emellertid angivas såsom naturaliserade, vilket är felaktigt. Deras så kallade naturalisationsbrev äro i verkligheten vapenbrev: då det »icke haver i Ryssland varit brukeligt, att adeln med sköld och vapen varit försedd», benådade Kungl. Maj:t vederbörande med sköldemärke på det att han »desto bättre må njuta och bruka de friheter», som tillkommo honom i hans adliga stånd. Följande släkter av denna kategori hava introducerats, nämligen: *Rosladin* nr 45 (introducerad 1625), *Aminoff* nr 456 (erhöll vapenbrev 1618 ²⁴/₉, introducerad 1650),² *Butterlin* nr 546 (erhöll vapenbrev 1651 ¹²/₁₁, introducerad 1652), *Pereswetoff-Morath* nr 559 (erhöll vapenbrev 1652 ²⁰/₉, introducerad s. å.), *Nassokin* nr 740 (introducerad 1668),³ *Apollof* nr 912 (erhöll vapenbrev 1631 ¹²/₉ — i riksregistraturet —, introducerad 1680),⁴ *Kalitin* nr 1738⁵ (erhöll vapenbrev 1620 ²/₆, introducerad 1723) och *Rubzoff* nr 1773 (introducerad 1723).

Även för de främmande ätter, vilka inkommit till Sverige och med andra generationen introducerats såsom inhemska, har beteckningen naturaliserad senare införts. Den bör givetvis även här utgå såsom missvisande.

I den fortsatta undersökningen kommer introduktionen av naturaliserade ätter att följas från fall till fall, och härvid kommer — till frågans allsidigare belysning, och då bestämd gräns ej alltid med säkerhet kan dragas mellan naturaliserade och »genom börden naturaliserade» ätter — även de senare att medtagas.

¹ Se bl. a. utdrag ur riksrådets protokoll 1668 ⁹/₈ (SRAP, 10, sid. 576) och omständigheterna vid dessa släkters introduktion. Jfr sid. 157.

² Feodor Aminoff (Elgenstierna, Tab. 1) brukar angivas såsom introducerad. I verkligheten var det sonen »Isai» Aminoff (Elgenstierna, Tab. 2). — Han har utskrivit reversen på utfästelsen av sin gåva till riddarhusbyggnaden på ryska och tecknade sitt namn under riksdagsbeslutet med ryska bokstäver. Måhända kan alltså till de olika språk, som under 1600-talet talades vid ståndets överläggningar, även läggas det ryska.

³ Henrik Nassokin (Elgenstierna, Tab. 37) introducerades.

⁴ Förut *Zebetiof* el. *Ze betiof*.

⁵ »Herr Kalitins barn» introducerades.

Vid riksdagen på nyåret 1627 ägde ingen introduktion av *naturaliserade* rum. De första av detta slag möta vi på 1627—1628 års riksdag. Det var kungl. hovmästaren Henrik Stöör (Stöör nr 166) och ståthållaren Stellan von Mörner, båda av tysk adel, vilka då intogos på Riddarhuset — den senare på sina avlidna sysslingars Otto Helmers († 1612) samt Bernt Didriks († 1610) barns nummer (Mörner nr 91). — Om Henrik Stöör står det antecknat i riksdagsprotokollet, att han naturaliserats av konungen, vilken även befallt, att han skulle immatrikuleras. För ingen av dessa är något naturalisationsbrev känt. En *mundlig befallning* till lantmarskalken ansågs följaktligen tillfyllest. — Mörners naturalisation och introduktion är ganska märklig. Han inkom ungefär samtidigt med sina sysslingar i slutet av 1500-talet till Sverige och synes bort kunna utan vidare innefattas bland de 1625 introducerade »Mörnerne». Så skedde emellertid icke, och orsaken härtill kan knappast vara annan än den, att Stellan Mörners släktskap med de introducerade familjerna Mörner ansågs så avlägsen, att en särskild åtgärd var påkallad för naturaliseringen och intagningen på släktgarnas nummer.

Vid följande riksdag, 1630 års riksdag, blevo kammarjunkaren Hans Lode (*Lode från Livland* nr 173) och överstelöjtnanten Hans Strijk (*Strijk* nr 177), båda från Estland, på Gustaf II Adolfs muntliga befallning (naturaliserade och) intagna på Riddarhuset. — Hans Lodes broder Gerhard, stamfadern för den ännu kvarlevande släktgrenen, brukar även angivas såsom naturaliserad och introducerad på samma gång som Hans. Något formellt stöd för denna uppgift har dock ej kunnat anträffas. Hans Lodes gren utdog 1681. Platsen togs av den ointroducerade grenen omkring 1720. — Strijk brukar felaktigt uppgivas såsom introducerad 1631 i stället för 1630.

Vid samma års riksdag företedde översten Jakob Forbes, en av det stora antal skottar, som under 30-åriga kriget kämpade under svenska fanor, svenskt konfirmationsbrev på sitt skotska adelskap, daterat 13 maj 1630 — det första kända formliga *naturalisationsbrevet* — och blev därpå s. å. (ej 1631) introducerad på riddarhuset (*Forbes af Lund* nr 174).¹

Såsom *naturaliserade genom börd* vid 1627 års riksdag synas böra upptagas Svante Plåter (Plåt el. *Plåter* el. *Plater* nr 138) av baltisk adel — ej Hans Plåt, såsom tidigare förmodats.²

*

¹ Forbus' 1633 ²²/₃ på RH uppvisade »härkomstbrev» gällde ej introduktionen.

² Liedgren i PHT, 1933, s. 56 f. Elgenstierna, 9, s. 304.

Under den första riksdagen efter Gustaf II Adolfs död, 1633 års riksdag, introducerades på Riddarhuset »Bäcker i Finland», d. v. s. bröderna slutligen överstelöjtnanterna Carl och Johan Beck (*Bäck i Finland* nr 193) av förmodligen tysk adel. Redan brödernas farfar hade varit bofast i Sverige, och ätten var följaktligen att räkna *såsom infödd*.¹ Detsamma gäller ryttmästaren Johan Gustaf Klingspor (*Klingspor* nr 195) och »Berfelder» (ätten *Bärfelt* nr 196). — Klingspor var av livländsk adel och uppenbarligen född i Sverige, men hans moder Margareta von Buddenbrock tillhörde ej det svenska frälset. Då förmyndarregeringen ansåg sig sakna rätt att adla och naturalisera, måste man förutsätta, att Klingspor introducerats såsom infödd.² Antingen kände man icke moderns främmande börd, eller också översåg man med den. Johan Gustaf Klingspor avled utan manliga efterkommande 1636, varefter ätten representerades på riksdagarna av brodern Staffan och dennes efterkommande. — Ätten *Bärfelt*, som var av tysk härkomst, måste likaledes anses naturaliserad genom bördén 1633, ej 1663, såsom uppgives å riddarhusstamtavlan. Den senare uppgiften är dock möjligen ej helt gripen ur luften, ty i Sköldebrevssamlingen i Riksarkivet förvaras en odaterad ansökan av ryttmästaren Bernhard Bernfels (se ättartavlorna Bernhard Albrekt von Berfelt) om renovation av adelskapet, som förlorats genom faderns (i varje fall ej såsom på riddarhusstamtavlan och i ättartavlorna angives tygmästaren Joakim von B., som möjligen var farfarsbror till Bernhard) ofrälse gifte. En son till Bernhard representerade ätten vid riksdagen 1693. Uppgifterna om denna släkts enskilda medlemmar äro genomgående ofullständiga och förvirrande.³ En särskild undersökning av dess genealogi är därför påkallad. — Vid samma riksdag intogs på regeringens *befallning* Simon Mårtensson Båhr (*Båhr* nr 202), vars farfar borgaren i Danzig Simon Bhaer eller Bohr adlades av konung Sigismund 1593 ¹⁰/₈ i Warschau för det han gjort kronan Sverige försträckningar. Dennes son och den introducerades fader Mårten gifte sig med den landsflyktiga Anna Eriksdotter Cruus (af Edeby, nr 69). Simon Mårtensson erhöll 1628 ⁸/₂ restitution på sin avlidna moders gods i Sverige och introducerades därefter.

Ytterligare intogs på Riddarhuset under förmyndarregeringens tid följande *genom bördén naturaliserade* personer, nämligen:

¹ På denna ätt blev under 1700-talet förmedelst oriktig släktledning inympad en gren av en helt annan släkt, möjligen den i Livland bosatta släkten Bäck.

² SRP, 3, sid. 33 (1633 ¹⁸/₂), jfr sid. 26 och 32 (1633 ¹⁸/₂, ¹⁸/₂).

³ Se bl. a. *Liedgren* i PHT 1933, sid. 54, riddarhushenealogien och ryttmästaren Bernhard Bernfels ovannämnda ansökan, som påvisats för mig av kand. Liedgren.

År 1634.

Amiralen Simon Stewarts son Robert (*Stewardt* nr 205) av skotsk adel. Fadern amiralen brukar felaktigt angivas såsom introducerad. I likhet med ett antal andra inflyttade adelsmän hade denne begärt men nekats naturalisation.¹

Hovmästaren Johan Dückers son Gustaf (*Dücker* nr 207) av baltisk adel. Fadern Johan Dücker brukar ävenledes felaktigt upptagas såsom introducerad.

Generalkvartermästaren Georg Günther Krails von Bemebergh barn (*Crail* nr 214) av tysk adel. Även här brukar fadern upptagas såsom introducerad.

»Wittemberger i Finland», det vill säga ståthållaren Hans Wirtenbergs von Debern barn (*Wittenberg* nr 214^{1/2}) av baltisk adel.

Ryttmästaren Johan Ramsays barn (*Ramsay* nr 215) av skotsk adel. Fadern brukar felaktigt upptagas såsom introducerad.

Kaptenen Henrik Persson Måneskölds barn (*Månesköld af Norge* nr 218) av norsk adel. Även Henrik Persson är oriktigt upptagen såsom introducerad.

Majoren Johan von Vietinghoffs barn (*Fitinghoff* nr 220). Johan själv naturaliserades och introducerades 1638 (ej 1634) på barnens nr (se nedan).

År 1635.

I herreklassen.

Riksgreve Frans Bernhard von Thurns barn (*von Thurn* grevl. nr 5). Farfadern riksgreve Henrik Mattias von Thurn brukar felaktigt upptagas såsom naturaliserad. Fadern riksgreve Frans Bernhard von Thurn hade visserligen förlänats med grevskapet Pernau i Livland, men detta innebar på intet vis ett upptagande bland det svenska frälset.

I svenneklassen.

Kungl. livmedikus Jakob Robertsons barn (*Robertsson* nr 231) av skotsk adel. Fadern angives felaktigt såsom introducerad.

Löjtnanten Gustaf Anrep (*Anrep* nr 236) av baltisk adel.

Kammarherren Johan Patkulls barn (*Patkull* nr 237) av baltisk adel. På numret introducerades 1638 (ej 1635) i samband med naturalisation även Johan Patkulls kusins son kaptenen Göran Patkull, vilkens ättegren återfinnes på släktens genealogi, medan den först introducerade Johan Patkull felaktigt och utan angiven introduktion i svenneklassen är upptagen på friherrliga ätten Patkull von Posendorfs nr 131 genealogi.

Såsom naturaliserad och introducerad detta år brukar även sedermera hovkapellmästaren Ludvig Bille (*Bille* nr 238) angivas. Såsom framgår av riksdagsprotokollet är bådaderna oriktigt. Det var sonen Ludvig som introducerades, ej fadern. Släkten, som ursprungligen torde varit dansk, ansågs sedan länge hava varit bofast i Sverige och kunde betraktas såsom svensk. Någon anmärkning mot faderns — »Ludvig spelemans» — börd

¹ SRP, 3, sid. 32 ff. (1633^{18-25/2}). SRAP, 1, sid. 144 ff. (bil. E, introduktionshandlingar).

gjordes ej heller, men ej blott börd utan även förtjänst fordrades för intagning på Riddarhuset, och då Bille »intet gjort sig hos kronan och fäderneslandet meriterad», sattes hans egen person »utanför dörren», och sonen intogs.¹

År 1638.

Överstevaktmästaren Mauritz Holst (*Holst* nr 163) av förutsatt tysk adel. Att Holst, som anmält sig till intagning redan 1627, introducerades först nu, berodde på att ståndet till följd av hans avlidne faders förseelser och oklara börd ej förut velat mottaga Mauritz. Det böjde sig först, sedan regeringen godkänt bördbevisen och befallt, att Holst skulle introduceras. Vid intagningen erhöll han nummer efter sin anmälan 1627.

Översten Anders Koskulls barn (*Koskull* nr 248) av baltisk adel. Koskull själv representerade emellertid ätten på riksdagarna (1652) 1654—1660 och måste alltså även han anses naturaliserad och introducerad, ehuru formligt beslut ej kunnat återfinnas.

Bröderna överstarna Arvid och Mattias Forbes (*Forbes* nr 249) av skotsk adel.

År 1640.

Löjtnanten vid Amiralitetet Christer Zelow (*Zelow* nr 272) av tysk adel.

År 1642.

Löjtnanten Carl de la Motte (*de la Motte* nr 280) av fransk adel.

Översten Tomas Thomsons barn (*Thomson* nr 299) av skotsk adel. Överste Thomson själv brukar felaktigt angivas såsom naturaliserad och introducerad.

Vid denna riksdag intogs även med ståndets bifall pikeneraren vid gardet Johan Gottfrid Falkenberg till Palttilaholm i Finland på sin fars bryllingars Conrad och Melcher Falkenbergs nr (*Falkenberg af Bålby*, nr 105).

Intagning på riddarhuset av såsom infödda betraktade adelsmän, vilka tillhörde främmande släkter, kom sålunda till ganska stor användning under drottning Kristinas förmyndarregering, något som uppenbarligen sammanhängde med att, såsom redan antytts, regeringen var obenägen att *naturalisera*, men intet hinder mötte däremot att intaga främlingarnas »genom bördens naturaliserade» barn. 1634 års regeringsform gav ej heller förmyndarregeringen rätt att med för framtiden bindande kraft upphöja i adligt stånd genom nobilitering eller naturalisation.² Åtgärder härvidlag voro beroende på drottningens senare konfirmation, vilken också i stor utsträck-

¹ SRP, 5, sid. 229, 257 (1635 ²⁰/₁₀, ³¹/₁₀). — Enligt av Sofie Brahe uppgjord, vid adelns riksdagsprotokoll nämnda år fogad släktledning skulle Bille tillhöra den danska Billeätten, vilket näppeligen kan vara riktigt. Se W. Møllerup och Fr. Meidell, Bille-Ättens historie (1893 ff.).

² Regeringsformen 1634 ²⁰/₇, § 60 (A. A. [v on] Stiernman, Alla riksdagars och mötens besluth, 2, sid. 919). Jfr SRP, 3, sid. 33 (1633 ¹²/₂).

ning både begärdes och meddelades. Riksförmyndarna undveko till följd härav i början att adla och naturalisera, men tvånget att kompensera de på belöningar pockande krigarna medförde ganska snart ändring. Dock skedde upphöjandet i adligt stånd och intagandet av främmande adelsmän på Riddarhuset relativt sparsamt under förmyndarregeringens tid.

I överensstämmelse härmed introducerades på Riddarhuset till en början endast sådana, vilka den avlidne konungen »tillsagt» introduktion, d. v. s. naturaliserat, nämligen 1634 de båda tyskfödda överstarna Casper Otto Sperling (*Sperling* nr 174¹/₂, sedermera frih. nr 43) och Hans von Rothkirch (*Rothkirch* nr 175) samt överstelöjtnanten Otto Schulman (*Schulman* nr 176) från Ösel. Gustaf II Adolfs tillsägelse daterade sig från 1630 och de »tillsagda» erhöilo därför nummer tillsammans med dem, som introducerades detta år. — Otto Schulmans ättegren utdog 1717, varefter ättens plats på Riddarhuset intogs av descendenter till hans ej naturaliserade kusin, assessorn i Wierland Otto Schulman.

Ehuru åtskilliga främlingar, såsom ovan antytts, tidigt supplicerat om naturalisation, dröjde det till 1638 innan regeringen började villfara deras framställningar. Då naturaliserades och intogs på Riddarhuset — alltjämt utan brev — den på Ösel födde majoren Johan von Vietinghoff (*Fitinghoff*, nr 220; hans i Sverige födda barn introducerades, som ovan visats, redan 1634), livländaren slutligen överstelöjtnanten Jöran Patkull (på sina, 1635 introducerade sysslingars plats, *Patkull* nr 237) och skotten majoren William Philp (*Philp* nr 242). — Av Johan Fitinghoffs barn upphöjdes en son i friherrligt stånd. Övriga söner dogo barnlösa, varefter vid mitten av 1700-talet den lediga platsen togs av en helt annan och senare till Sverige överflyttad släktgren.

I samtliga dessa fall hade regeringen själv prövat bevisen för vederbörandes adliga börd. Nu inleddes även ett nytt förfaringsätt vid naturalisation, nämligen genom *remittering* till Ridderskapet och adeln, d. v. s. ståndet skulle pröva vederbörandes bevis om adlig härkomst och, om de befunnos tillräckliga, (naturalisera och) intaga honom på Riddarhuset.

Sålunda introducerades vid nyssnämnda riksdag — 1638 års riksdag — på regeringens muntliga befallning (med karaktär av remiss, emedan bördbevis fordrades) översten Mauritz Mac-Dougall (*Duwall* nr 241), efter fadern »den gamle Duwalt [d. v. s. fogden Albrekt Mac-Dougall] haver alla sina livsdagar varit en undersåte här

i landet, och hans barn hava icke lagt sig i sopvrån utan haft ospart för H. K. M:t högtärad i åminnelse konung Göstaf Adolf den andre och store och själva fäderneslandet — efter som ock några hans söner låtit sitt liv för fäderneslandet — och denne hans son Mauritz Duwalt haver ock låtit sig bruka till några höga krigsofficier och väl något meriterat». — Därjämte måste avlidne äldre broderns generalen Jakob Duwalls söner Jakob och Gustaf anses tillhöra den introducerade ätten, ehuru de ej återfinnas på dennas stamtavla (men väl på frih. ätten Duwalls nr 64; de erhöilo friherrlig värdighet 1674). De representerade nämligen den adliga ätten på riksdagarna 1654—1672, och förstnämnda år, 1654 (det år Gustaf Duwall tog säte och stämman på Riddarhuset), yttrades inom ståndet, att ansträngningar tidigare gjorts att på grund av faderns mycket stora förtjänster (han lär härför av Gustaf II Adolf »tillsagts» friherrlig värdighet) bereda barnen en bättre plats — plats »bland dem, som ha lottat [1625 eller 1627?].¹ Formuleringen »bättre plats» giver indirekt vid handen, att brorsönerna av ståndet erkänts tillhöra den introducerade ätten. Uppenbarligen betraktades de såsom »infödda».

Samma år, 1638, remitterades — alltjämt muntligt — överstelöjtnanten Baltzar von Neüman (*von Neüman* nr 259) av Kungl. Maj:t till Ridderskapet och adeln att pröva hans bevis om adlig härkomst och, om de befunnos tillräckliga, upptaga honom på riddarhuset. Neüman saknade emellertid erforderliga handlingar och ålades därför att skaffa dylika. Under tiden reserverades plats och nummer för honom efter tidpunkten för anmälningen. Anskaffandet var för Neüman förenat med icke ringa olägenhet. Han måste nämligen med stor »bekostnad och livsfara» företaga en resa »åt den schlesiska gränsen» för att skaffa de dokument, som skulle säkra den åtrådda platsen på Riddarhuset åt honom. Och först 1642 kunde han taga det reserverade sätet i besittning.

Remitteringen måste betraktas såsom ett avkall på regeringens befogenhet och skyldighet men befanns praktisk — Ridderskapet och adeln var ju beträffande inhemska adelssläkter forum för prövning av dylika angelägenheter. Naturalisation efter remittering till ståndet av introducendi fick med tiden en ganska vidsträckt användning och även en särskild innebörd. De »remitterade» betraktades nämligen såsom »gammal adel» och introducerades i allmänhet före de nyadlade.

Muntlig remittering bör under förmyndarnas styrelse förutsättas

¹ Jfr landshövdingen Bengt Bagges (af Berga) år 1642 erhållna uppflyttning från nr 147 till nr 118. — Jakob D. d. ä. blev friherre efter sin död jämte sönerna.

i ytterligare fyra fall, nämligen 1642 beträffande den livländske majoren Otto Johan von Grothusen (*Grothusen* nr 276), den skotske överstelöjtnanten Patrik Ogilwie (*Ogilwie* nr 277) och livländaren överstelöjtnant Jurgen Schildt (*Schildt* nr 282) samt 1643 beträffande översten Alexander Irvine (*Irving* nr 308), som även var född i Skottland. — Grothusen¹ styrkte genast sin adliga börd, men för Ogilwie och Schildt reserverades platserna i avvaktan på senare bevisning. Ätten Grothusen representerades på riksdagen 1672 av generalmajoren Otto Johan von Grothusen, vilken var av en helt annan ättgren än den, som introducerades 1642. Han upphöjdes sedermera 1687 till friherrlig värdighet och överfördes i följd härav 1689 till första klassen med nr 80 bland friherrarna. — Schildt framlade 1643 tillräckliga attester och intogs vid samma års riksdag. Ätten representerades på riksdagen 1713—1714 av kaptenen Johan Henrik Schildt, tillhörande en annan ättgren än den 1642 introducerade. Från Johan Henrik härstammar den i Sverige kvarlevande släkten. — Ogilwies slutliga bevis företeddes först 1649, då även drottning Kristinas brev och befallning »därpå» (d. v. s. remiss eller befallning om introduktion) av år 1647 återopades.² — Irvings bevis företeddes 1643 men befunnos formellt otillräckliga såsom ej utfärdade av suverän statschef, republik, parlament eller senat, vilket hädanefter skulle fordras.³ Han befriades emellertid från vidare bevisningsskyldighet 1649, då han introducerades »förmedelst Kungl. Maj:ts befallning igenom lantmarskalkens promotion». Alexander Irving brukar angivas såsom naturaliserad och introducerad 1647, vilket såsom ovan visats bör vara 1643.

Introduktion på grund av formligt *naturalisationsbrev* förekom under förmyndarregeringen endast en gång, 1642, och gällde fältsekreteraren Reinhold Kohl (*Kohl* nr 295), vilken 1641 ¹¹/₈ erhöll svensk renovation av sin tyska riksadliga värdighet.

¹ 1642 ¹⁴/₂ beslöt standet, att Grothusens barn skulle styrka sin adliga härkomst (vilket även skedde), men på introduktionslistan är G. själv upptagen, ej barnen (SRAP, 3, sid. 145, 220, 223).

² En supplik om naturalisation av en frände överstelöjtnanten Georg Ogilwie († 1661—1665) finnes i Biographica i Riksarkivet. Dennes son majoren vid Kronobergs regemente Jakob Ogilwie, vars fru av släkten Hajock var ofrälse, ville också i sin 1671 ingivna och ¹⁷/₈ samma år bifallna supplik om barnens restitution till adliga rättigheter göra troligt, att hans fader förutom flera av familjen naturaliserats av Kungl. Maj:t och immatrikulerats av Riddarhuset (Sköldebrevssamlingen och Riksregistraturet, RA). I adelns riksdagsprotokoll finnes dock endast ovannämnde Patrik Ogilwie nämnd. Det kan tilläggas, att »Uglebyer» voro upptagna på Axel Oxenstiernas bekanta längd över adeln vid Riddarhusets inrättande (Axel Oxenstiernas egenhändiga anteckningar rörande statsregleringen och förvaltningen, RA).

³ SRP, 10, sid. 310 (1643 ²⁰/₁₀).

Göra vi en *återblick* över tillämpningen under konung Gustaf II Adolfs samt drottning Kristinas förmyndares regeringstid av riddarhusordningens bestämmelser om naturalisation, finna vi att följande former ifrågakommit, nämligen: formliga naturalisationsbrev, muntliga befallningar att intaga vederbörande på Riddarhuset samt muntlig remiss till Ridderskapet och adeln att efter prövning av vederbörandes kompetens (naturalisera och) introducera honom.

*

Under drottning *Kristinas* egen regeringstid gjordes i saken ingen ändring. Naturalisation genom befallning om intagning och efter remiss fick dock en väsentligt utsträckt användning.

Formliga *naturalisationsbrev* äro kända i följande all, nämligen:

1648 ²³/₈ för generalkommissarien Otto Uexkull och hans brorsöner slutligen överstarna Reinhold Johan och Conrad (frih. ätten *von Yxkull-Gyllenband* nr 30) av baltisk adel renovation på (riks)friherrlig värdighet, som uppgives hava blivit släktgrenen förlänt av kejsar Karl V (renovationsbrevet är upptaget i diariet till 1648 års riksregistratur; ätten introducerades 1652).

1649 ²⁰/₁₁ för sekreteraren Peter Julius Coyet och hans broder Fredrik Coyet (*Coyet* nr 473) renovation på släktens förutsatta nederländska adelskap (introducerade s. å.).

1651 ¹³/₇ för Georg von Vegesack (*Vegesack* nr 679) och hans avlidne broder Ottos söner renovation på av konung Sigismund av Sverige och Polen brödernas fader Albrecht von Vegesack förlänad adlig värdighet (introducerade först 1664). De introducerade grenarna av ätten utdago under 1600-talet, varefter 1720 avkomlingar av Albrecht von Vegesacks bröder Conrad och Gotthard, adlade samtidigt med brodern, representerat ätten under förmodan att de tillhörde de introducerade grenarna och till följd härav upptagits å genealogierna.

1651 ²/₈ för fälträntmästaren Peter Forbes (*Forbes* nr 542) renovation på hans skotska adelskap (introducerad 1652).

1651 ¹⁵/₈ för drottning Kristinas livmedicus med. dr Gregoire François Du Rietz (*Du Rietz* nr 666; introducerad på riksdagen i Stockholm 1660).

1652 ⁹/₈ för juris doktor Johan Cabeliau (*Cabiljau* nr 555) renovation på släktens förutsatta nederländska adelskap (introducerad s. å.).

1652 ³¹/₁ för sedermera överstelöjtnanten Johan Schouman förbättring av hans faders dr Henrik Schoumans från Riga, vilken 1606 ²⁰/₃ upphöjdes i riksadligt stånd, vapen och namnet *Gripensperr* (nr 637) — »medan någre andre av det namnet Schouman uti Livland skola finnas» (ätten introducerades först 1655).

1652 ¹⁴/₁₀ för borgarens resp. borgmästarens i Pernau Johan och Mattias Stahl (*Stahl* von *Holstein* nr 834) samtliga barn renovation på släktens gamla adelskap, vilket genom fädernas nödtvungna övergång

till borgerligt yrke fördunklats (introducerade först 1675). Såsom söner till borgmästaren Mattias Stahl upptagas i naturalisationsbrevet utöver förut kända majoren Mattias Stahl och löjtnanten Peter Stahl, vilka båda dock stupat före 1652. Deras på genealogierna och i ättartavlorna upptagne broder Johan är däremot icke nämnd.

1653 ²⁷/₁₀ för löjtnanten riksfriherre Otto von Ungern (frih. ätten *von Ungern-Sternberg* nr 54) från Livland och hans fränder kaptenlöjtnanten Wolmar samt Reinhold, vilken senare i verkligheten dock ej tillhörde den riksfriherrliga ättgrenen och sålunda under felaktig förutsättning naturaliserades såsom friherre. Ätten brukar angivas såsom upphöjd i friherrligt stånd, vilket är oriktigt, eftersom brevet är ett renovationsbrev på »fördunklad» friherrlig värdighet, ej friherrediplom.

Introduktion av främmande adelsmän efter kungl. *befallning* (skriftlig eller muntlig) till lantmarskalken med innebörd av naturalisation samt naturalisation och intagning på Riddarhuset efter kungl. *remisser* ägde under drottning Kristinas regerings-tid rum i följande fall.

Under 1647 års riksdag.

I första klassen bland friherrar.

Översten riksfriherre Paul Khevenhüller (frih. ätten *Khevenhüller* nr 10) på grund av drottning Kristinas befallning (ej naturalisationsbrev) 1647 ¹⁵/₈. Khevenhüller uppgives hava naturaliserats såsom adelsman 1645 ³⁰/₈. Någon dylik handling har emellertid icke kunnat återfinnas och uppgiften är föga sannolik. Redan 1645 ¹/₂ resolverades nämligen i rådet, att han skulle »immatrikuleras i prima klasse och nämnas friherre av Julita». Om formligt naturalisationsbrev sedan utfärdats, hade ju drottningens skriftliga befallning om introduktion varit opåkallad. Under 1645 ³⁰/₈ har endast förläningsbrev på Julita anträffats.

I tredje klassen.

Översten Herbert Gladstone (*Gladsten* nr 372) av skotsk adel efter remiss 1647 ¹²/₃.

Korporalen Peter Udnie (*Udnie* nr 375) av skotsk adel efter remiss 1647 ¹²/₃.

Under 1649 års riksdag.

Översten sir Georg Fleetwood (*Fleetwood* nr 249¹/₃) från England efter (muntlig) befallning och med plats bland de år 1638 introducerade. En senare avskrift av början till ett odaterat naturalisationsbrev för överste Didrik Fleetwood förvaras i serien Adelsbrev i Riksarkivet. Förmodligen avses Georg Fleetwood. Någon Didrik Fleetwood är överhuvud taget icke känd.

Översten Hugo Hamilton (*Hamilton* nr 249²/₃) av skotsk adel efter (muntlig) befallning och med plats i likhet med föregående Fleetwood.

Överste Hamiltons broder majoren Ludvig Hamilton begärde vid riksdagen 1652 att få »sitta i broderns ställe», vilket emellertid nekades. Båda bröderna upphöjdes dock 1654 i friherrligt stånd och introducerades s. å. såsom friherrar (Hamilton af Deserf frih. nr 50). Hugo Hamilton brukar angivas såsom naturaliserad 1648 i augusti, uppenbarligen beroende på ett i serien Adelsbrev i Riksarkivet bevarat koncept till befallning om introduktion, om vars utfärdande man intet känner.

Kaptenen Peter Golavitz (*Golawitz* nr 383) av rysk adel efter K. M:ts befallning 1648 ²⁸/₁₁.

Överstelöjtnanten Johan Urquhart (*Urquard* nr 423) av skotsk adel efter K. M:ts befallning. Uppgives naturaliserad 1648 ¹²/₄ men något brev härom har ej anträffats.

Överstelöjtnanten Anton Ydrons efterlämnade barn — sedermera kaptenerna Mikael Anton och Johan samt majoren Carl och dottern Brita — (*Didron* nr 440) av fransk adel efter K. M:ts befallning 1649 ¹⁶/₃ (i riksregistraturet). Johan introducerades formligen (å samtligas vägnar). Å riddarhusstamtavlan upptagas sönerna av andra kullen Johan och Carl såsom naturaliserade och introducerade (felaktigt 1649 ²⁴/₁, då brevet ännu ej var utfärdat), men sonen av första gifftet Mikael Anton och hans ättegren (den finska) utan denna anteckning. Då brevet var utan inskränkning, måste dock samtliga anses introducerade. I verkligheten voro syskonen, åtminstone de av andra kullen, att betrakta såsom infödda, vilket också erkändes i brevet, som befriade dem från att bevisa sin börd.

Översten Frans Sinclair (*Sinclair* nr 444) av skotsk adel efter K. M:ts befallning 1649 ³⁰/₁ (i riksregistraturet och samlingen Adelsbrev i Riksarkivet). Översten David Sinclair nr 626 naturaliserades och introducerades 1655 (se nedan). Översten Anders Sinclair nr 965 adlades(!) och introducerades 1680.

Översten Jakob Drummonds barn (*Dromund* nr 445) av skotsk adel efter K. M:ts befallning, ej adelsbrev såsom vanligen uppgives, 1649 ³⁰/₁ (i riksregistraturet och samlingen Adelsbrev i Riksarkivet).

Kammarherren Carl Netherwood (*Netherwood* nr 446) av skotsk adel efter K. M:ts muntliga befallning. Brodern Jöns representerade ätten på riksdagarna 1660 i Göteborg och 1672. Anmärkning mot honom gjordes, men ståndet resolverade sistnämnda år, att han skulle införas i matrikeln. Bröderna voro i verkligheten att betrakta som »infödda» men introducerades liksom bröderna Didron på drottningens befallning utan bevis om sin härkomst, vadan befallningen om introduktion är att betrakta såsom dispens från skyldigheten att bevisa den adliga härkomsten.

Överstelöjtnanten Henrik Nöding (*Nöding* nr 452) av baltisk adel efter K. M:ts muntliga befallning. Genealogierna samt Anrep och Elgenstierna upptaga även den introducerades syskon och deras avkomlingar, av vilka (de genom bördens naturaliserade) brorsönerna Hartvig och Henrik bevisat riksdagarna 1660, respektive 1680 (och 1686?).

Gustaf Adolf (ej Georg) von Siegroth (*von Siegroth* nr 455) av tysk adel, enligt introduktionslistan efter K. M:ts muntliga befallning »utan brev». Konceptet till en skriftlig befallning, daterad 1649 ¹³/₃, är dock

bevarat (i serien Adelsbrev i Riksarkivet).¹ Siegroth var genom bördens svensk adelsman och dispenserades genom drottningens befallning från skyldigheten att bevisa sin härkomst.

Under 1650 års riksdag.

Översten Henrik von Sass (*Sass* nr 382) av baltisk adel efter K. M:ts remiss. Uppgives naturaliserad 1645, men något brev härom har ej anträffats. Ätten erhöll 1672 nummer bland dem, som introducerades 1647. Vid riksdagen 1697 representerades den av Hartvig Georg Sass, möjligen identisk med den av Lewenhaupt i arbetet Karl XII:s officerare upptagne löjtnanten med samma namn, vilken tillhörde en helt annan gren av släkten.

Kaptenen Alexander Forath (*Foratt* nr 490) av skotsk adel(?). Återfinnes endast i matriklar, ej i riksdagsprotokoll eller introduktionslistor. Uppgives adlad 1650 ¹²/₇, men något brev har ej kunnat anträffas. För antagande att han i stället skulle vara naturaliserad talar anteckningen i »1707» års matrikel: »Haver detta rum efter K. M:ts befallning.»

Överstelöjtnanten Jacob Scott (*Scott* nr 499) av skotsk adel efter K. M:ts muntliga befallning.

Bröderna översten Patrik och överstelöjtnanten Tomas Kinninmond (*Kinnemond* nr 505) av skotsk adel. Anteckning om introduktionen återfinnes endast i matriklar: ». . . hava efter K. M:ts befallning detta ställe och intogos d. [ej ifyllt] 1650.»

Under 1652 års riksdag.

Fänriken Jakob Bogg (*Bogg* nr 521) av skotsk adel. Intyg daterade Edinburg och Dunbar 1649 finnas bland Riddarhusets sköldebrevsavskrifter. Då Bogg sålunda synes hava bevisat sin adliga börd, torde han, eftersom han icke kan betraktas såsom infödd, hava erhållit K. M:ts remiss, förmodligen 1650 att döma av placeringen i nummerföljden.

Översten Johan Burdon (*Bordon* nr 522) av skotsk adel uppgives naturaliserad 1643 ¹⁰/₈, vilket säkerligen är felaktigt, emedan han introducerades 1652 efter befallning 1651 ¹³/₁, sedan han inför K. M:t bevisat sin adliga börd.

Residenten Schweder Didrik Kleihe (*Kleihe* nr 561) av tysk riksadel efter K. M:ts befallning 1651 ²⁰/₃. Uppgiften att han adlats s. å. ¹⁵/₁₁ är alltså mindre sannolik.

Överstelöjtnanten Robert Lichton, baron till Ullishaven (*Lichton* nr 560 ¹/₂, sedermera frih. nr 67 ¹/₂ och slutl. grevl. nr 30), av skotsk adel remitterades 1652 ²⁸/₁₀ till Ridderskapet och adeln och avlämnade s. å. ⁴/₁₁ sina dokument, men introduktionen uteblev, emedan remissen kom lantmarskalken tillhanda först efter riksdagens slut. Intagningen på Riddarhuset ägde i verkligheten ej rum förrän vid riksdagen i Stockholm 1660, då Lichton på grund av att han anmält sig 1652 erhöll plats i nummerordningen efter remissens datum. Brukar angivas såsom ej introducerad (i svenneklassen — han transfererades sedan till herreklassen i egenskap av naturaliserad friherre).

¹ Jfr L. Hammar skiöld, Artilleriöverstarna von Siegroth (PHT 1935, sid. 17).

Under 1654 års riksdag av:

Översten William Barclay (*Barclay* nr 562) av skotsk adel efter remiss 1654 $\frac{6}{8}$. Den vanliga uppgiften om hans naturalisation redan 1648 $\frac{17}{12}$ är säkerligen felaktig, eftersom han s. å. blivit av generalkrigsrätten dömd sin överstebeställning förlustig för plundring och begångna excesser. Då Barclay 1652 supplicerade om att bli »admitterad» till Riddarhuset, bifölls detta i rådet s. å. $\frac{1}{3}$, men remissen utfärdades av drottningen först 1654 $\frac{6}{8}$, samma dag hon nedlade kronan. Den orolige Barclays remittering var alltså en av hennes sista regeringshandlingar.

Introduktion av till främmande adelssläkter hörande personer, vilka betraktades såsom *infödda*, förekom under drottning Kristinas egen regering i följande fall, nämligen:

Vid 1647 års riksdag.

Framlidne överstelöjtnanten Honoré Verdelets (*Verdelet de Fornoy* nr 374) barn av fransk adel.

Löjtnanten Jöns Eriksson Lünow (*Lünow* nr 373) av, såsom det vid introduktionen förutsattes, dansk adel. Uppgives adlad i Sverige jämte sina systrar 1647 $\frac{15}{3}$. Något dylikt brev har emellertid ej kunnat återfinnas. Förmodligen introducerades Lünow såsom infödd. Härför talar, att $\frac{17}{3}$ nyssnämnda år hans »dokumenter», varmed torde förstås hans bevis om adlig börd, blevo på Riddarhuset upplästa.

Vid 1649 års riksdag.

Sedermåra ryttmästaren Jakob Lenck (*Lenck* nr 448) av skotsk adel. Hans broder Gustaf och dennes söner bevistade riksdagar 1680—1697. På genealogierna men ej i ättartavlorna äro i överensstämmelse härmed Jakob Lencks syskon och deras avkomlingar upptagna. Varken brev eller bördbevis äro kända.

*

Under konung Karl X Gustafs regeringstid förekom introduktion av främmande adelsman efter kunglig befallning endast en gång nämligen 1655 av översten David Sinclair (*Sinclair* nr 626) från Skottland på grund av kungl. brev till lantmarskalken $\frac{1}{6}$ s. å.¹ och introduktion på grund av utfärdat naturalisationsbrev likaledes endast en gång, nämligen i fråga om Johan Schouman *Gripensperr* av tysk riksadel, varom tidigare talats.

*

¹ Jfr Sinclair nr 444 ovan.

Efter konung Karl X Gustafs död introducerades under riksdagen i Stockholm 1660 i herreklassen bland friherrar på grund av naturalisationsbrev (ej friherrebrev, jfr ovan) 1653 ²⁷/₁₀ överstelöjtnanten riksfriherre Otto von Ungern (*von Ungern-Sternberg* nr 54) och hans fränder ståthållaren riksfriherre Wolmar och Reinhold (ej riksfriherre!) från Livland samt i svennekklassen efter remiss 1652 ²⁸/₁₀ överstelöjtnanten Robert Lichton (*Lichton* nr 560¹/₂; se ovan) och efter muntlig resolution (eller remiss, eftersom bevis om adlig härkomst företeddes) bröderna Anders och Lennart Jönssöner (*Dahlepil* nr 663) av dansk-norsk adel. Såsom bosatta i Bohuslän, som nyss införlivats med Sverige, skulle de möjligen anses kunna utan vidare tillhöra det inhemska svenska frälset (jfr Bildt nr 678, nedan sid. 140, not 1).

Vid samma riksdag begärde Ridderskapet och adeln i samband med riksstyrelsens ordnande under Karl XI:s minderårighet, att adlandet och naturaliseringen skulle inskränkas. I additamentet till regeringsformen den 3 november 1660 blev också i § 12 infört, att nobilitering och naturalisering skulle ske sparsamt och endast med rådets bifall, *»besynnerlig aktandes, att den, som bliver naturaliserad, icke må draga den rätten på hela sin släkt utan på sin person och dess avkomst allen»*.¹ Till detta senare uttalande skola vi längre fram återkomma.

Regeringsformens uttalande om naturalisationens begränsande fordrade ett klart angivande av vilka personer, som äsyftades vid naturalisation. I överensstämmelse härmed upphörde bruket av »muntlig» naturalisation. *Skriftliga brev, resolutioner, befallningar eller remisser blevo obligatoriska* och fordrades i det följande även för främlingar, vilka på grund av bördens jämnställdes med infödda adelsmän.² Då ingen skillnad sålunda i verkligheten gjordes emellan de genom bördens naturaliserade (som infödda betraktade) och de genom särskild regeringshandling naturaliserade, utsuddades även i den allmänna uppfattningen gränsen mellan dessa båda kategorier: även de genom bördens naturaliserade kommo att betraktas såsom naturaliserade.

Enligt sagda bestämmelser introducerades på 1664 års riksdag — den inom de forna danska områdena bosatta adeln oräknad, vilken enligt fredstraktatens bestämmelser utan vidare skulle upp-

¹ A. A. [von] Stiernman, Alla riksdagars och mötens besluth, 2, sid. 1350.

² I ökad utsträckning kommo samtidigt dylika resolutioner, befallningar eller remisser att tillämpas beträffande gamla inhemska frälseläkter och nyadlade av en viss ålder, vilket även tidigare i särskilda fall ägt rum.

tagas bland det svenska infödda frälset och följaktligen ej kan hänföras till de naturaliserades kategori¹ — följande personer tillhörande de främmande adelssläkter (samtliga i svenneklassen), nämligen:²

Georg von Vegesack (*von Vegesack* nr 679) och hans broder Ottos söner av baltisk adel på grund av renovationsbrev 1651 ¹²/₇. Ätten utdog 1692. En helt annan gren av släkten tog platsen 1720. Formellt introducerades endast Georg, men han betraktades såsom introducerad *å samtligas i brevet nämnda vägnar*. Detta bruk tillämpades *till 1692*, då personliga avgifter infördes såsom förutsättning för introduktion. I överensstämmelse härmed äro i det följande intill denna tidpunkt alla avsedda upptagna såsom naturaliserade, även om de ej varit personligen närvarande.

Överstevaktmästaren Jakob Carl von Hirscheit (*von Hirscheit* nr 680) av baltisk adel(?) och hans bröder kaptenerna Christoffer Albrecht och Gustaf på grund av naturalisationsbrev 1662 ²⁵/₁₀.

Majoren Johan Orcharton (*Orcharton* nr 681) av skotsk adel på grund av naturalisationsbrev 1664 ⁴/₅ (ej ⁴/₃).

Generalkvartermästarlöjtnanten Johan Mel (*Mel* nr 682) av skotsk adel på grund av naturalisationsbrev (ej adelsbrev) 1664 ¹⁰/₅.

Överstelöjtnanterna bröderna Jakob och Frans Hilchen (*Hilchen* nr 683) av baltisk adel efter remiss 1664 ⁶/₇. Märkvärdigt nog förekommer »Hilchen» även som introducerad i ett riksdagsprotokoll 1672, dock ej i samma års introduktionslängder, vadan en felskrivning torde föreligga.

Översten Salomon von der Osten genant Sacken (*von der Osten genant Sacken* nr 684) av baltisk adel på grund av naturalisationsbrev 1664 ¹²/₇.

Majoren Malkolm Hamilton (*Hamilton* nr 684¹/₃, sedermera frih. nr 99) av skotsk adel på grund av naturalisationsbrev 1664 ¹²/₇ (ej ²³/₇). Hamilton, vilken sedermera upphöjdes i friherrligt stånd, brukar angivas såsom ej introducerad i svenneklassen, vilket icke är med verkliga förhållandet överensstämmande.

Överstelöjtnanten Christoffer Günthersberch (*von Günthersberch* nr 685) av baltisk adel efter remiss 1664 ²⁷/₇.

Majoren Mattias Stackelberg (*Stackelberg* nr 686) likaledes av baltisk adel efter remiss 1664 ²⁷/₇.

¹ De på grund av fredstraktatens bestämmelser introducerade gamla danska och norska släkterna voro följande: *Ulfeldt* nr 19, *Holck* nr 20, *Krabbe af Krageholm* nr 21, *Urne* nr 22, *Barnekow* nr 23, *Ramel* nr 24, *Walkendorff* nr 25, *Tott* nr 26 (av samma stam som adliga ätten Tott af Skedebo nr 88), *Gädda* nr 27, *Bille af Dybeck* nr 28, *Gyllenstierna af Svaneholm* nr 29 (av samma stam som frih. ätten Gyllenstierna af Lundholm nr 3 och ätten i riddarklassen Gyllenstierna af Nynäs nr 5¹/₃, den senare numera upptagen på den friherrl. ättens stamtavla), *Lindenow* nr 30 och *Bildt* nr 678 (jfr *Dahlepil* nr 663 ovan) — introducerade 1664 — samt *Beck* sedan *Beck-Friis* nr 800 — introducerad 1723. — Förutom de namneligen introducerade böra ytterligare i Sverige vid denna tid eventuellt bosatta medlemmar av dessa släkter upptagas på riddarhusstamtavlorna såsom tillhörande den introducerade adeln, exempelvis den introducerade Knut Bildts bröder Jöns och Christian.

² Till de 1664 naturaliserades kategori kunna möjligen även räknas bröderna ryttmästarna Carl och Arvid Reinhold Brunow (*Brunow* nr 689), vilka introducerades under villkor, att de till nästa riksdag skola bevisa sig vara av de rätte kurländiske Brunower. Någon anteckning om senare bevisning finnes emellertid icke. I verkligheten var släkten svensk och adlad 1575 ¹⁸/₆.

Överstelöjtnanten Vilhelm Mauritz von Post (*von Post* nr 687) av tysk adel efter remiss 1664 ^{27/7}.

Överstelöjtnanten Hans Abraham Kruse (*Kruuse* nr 687^{1/2}, sederm. frih. nr 76) av tysk adel efter remiss 1664 ^{27/7}.¹

Översten Johan Benedict Schönleben (*von Schönleben* nr 729^{1/2} sederm. frih. nr 81) av tysk riksadel på grund av naturalisationsbrev 1664 ^{5/5} (ej ^{28/5}).

Angående platsen i *nummerordningen* vid introduktion stadgade riddarhusordningen, att de gamla släkterna skulle lotta och de nyadlade taga plats efter brevens data. Genom börden naturaliserade skulle sättas nederst »i sin ordning» likaså de naturaliserade. Bestämmelserna gävo upphov till olika tydningar. Så lottade exempelvis 1642 genom börden naturaliserade samt remitterade såsom »gamble av adel», medan den genom brev naturaliserade Reinhold Kohl placerades efter brevets datum. På följande riksdagar bestämde vederbörliga data, ej lotten. Godtycke gjorde sig även i viss mån gällande, ej minst genom kungliga maktbud, såsom vid Fleetwoods och Hamiltons introduktion 1649. Såsom ovan antytts, erhöilo dessa båda på drottning Kristinas befallning plats så långt fram som bland de 1638 intagna, vilket orsakade stort missnöje bland adeln. Till undvikande för framtiden av allt godtycke gjorde lantmarskalken vid 1664 års riksdag förfrågning hos regeringen beträffande de naturaliserades ordning. Härpå svarades, att de skulle »ibland dem, som sig en gång och tillika till immatrikulationen angivit haya, främst till rum och ställe intagas». I överensstämmelse härmed uppfördes de vid riksdagen i svenneklassen introducerade, såsom även framgår av förteckningen ovan, i följande ordning på introduktionslistan, nämligen:

1) Naturaliserade (d. v. s. förutvarande dansk och norsk adel samt remitterade och därmed jämnställda) och konfirmerade (d. v. s. sådana, för vilka brev på konfirmation av främmande adelskap eller naturalisationsbrev utfärdats).

2) Bevisat deras adel här i Sverige (d. v. s. gammalt inhemskt frälse).

3) Nobiliterade.

Vid följande riksdag, 1668 års riksdag, fann man dock lämpligt att jämnställa de konfirmerade (d. v. s. de genom brev naturaliserade) med nyadlade, »efter deras naturalisationsbrev äre tillika

¹ I Schlegel-Klingspors ättartavlor över den ointroducerade adeln är en grundlös förmodan uttryckt, att ovannämnde Hans Abraham Kruuse skulle vara identisk med Christian Kruse (Krus), vilken jämte sin broder Johan Zakarias erhöil riksadelsdiplom av kejsar Leopold 1664 ^{27/7}.

K. M:ts förklaring 1664 ^{2/8} (SRAP, 9, sid. 411).

sköldebrev. Men de, som eljest i förra tider eller framdeles hava varit av gammal adel och fått Kungl. Maj:ts slutna brev [d. v. s. resolutioner, befallningar och remisser] allenast hit neder till Ridderskapet och adelen, de böra stå som tillförene är slutit och i förra riksdagar skett är» — alltså först på listan.¹ Trots den högtidliga försäkringen gjordes dock vid samma riksdag ett undantag (se nedan de Moucheron). De 1642, 1664 och 1668 fattade besluten om de naturaliserade ätternas plats i nummerföljden voro i överensstämmelse med tidens åskådning. Adeln betraktades såsom en internationell kast, och släktens ålder var inom samma klass avgörande för rangen. Vilket värde man satte på den gamla adliga bördens och vilken hänsyn man tog till den, framgår med önskvärd tydlighet av följande utdrag av Michel Jordans (*Jordan* nr 243) adelsbrev 1638 27/1:²

Vi Kristina . . . göre veterligen, att efter som vår trotjänare och överste för ett regemente till häst, oss älskelige manhaftig Michel Jordan av ungdomen haver låtit sig finna ibland dem, som dygd och ära eftertrakta och både uti Sal. Kungl. Maj:ts vår högstärade käre herrfaders, glorvyrdigst i åminnelses livstid, såväl som sedermera låtit bruka sig . . . förhållit sig tappert och manligen emot rikets fiender i Livländiske, Preussiske och Tyske krigen . . . vi icke obilligt äre förordsakade vordne . . . sätta honom uti högre stånd och villkor och med adeliget sköldemärke och frälsets rättighet begåva . . . Men, såsom han själv underdånigst haver givit oss tillkänna, tillbjuder ock sig det med nöjaktige skäl och bevis vid säker lägenhet och tillstånd i Tyskland att vilja verifiera, det han av en förnäm adelig släkt uti Schlesien, såsom den av Jordan, skall vara härkommen, men efter hans fader är uti sine spåde och unge år kommen därifrån och sedan vid varande sin livstid städse haver varit engagerad i Sveriges kronos tjänst och icke tagit den fredelige tiden i akt, då han säkerligen kunde där ifrån avhämta och här bibringa nöjaktige dokumenter till att bevisa sig av adelig stamma vara född. Sedan ock efter dess dödliga avgång är det Tyske kriget uppvuxet . . . så *ändock vi endels uti anseende av oantalde motiver nådigst hälle honom värdig till att av oss begåvas med adeliget sköldemärke och njuta de privilegier, som andre frälsemän här i vårt rike åtnjuta, likväl, medan han förmener sig sin gamle adelige ätt tillbörligen att kunna docera, må ock skall honom Michel Jordan sådant stå fritt att göra och det här uppå vårt Riddarhus bevisa, när han det så gitter och behöriga dokumenter ifrån Schlesien säkert bibringa kan. Och i det fallet han, hans barn och efterkommande äkta livsarvingar där uppå fullkomligit frälse och adelig frihet även som andre av ridderskapet här i vårt rike efter privilegierna have att åtnjuta, så att honom icke skall lända detta dröjsmål av dokumenternas inhämtande till någon nackdel uti hans bevislige adelige härkomst.* Men var han icke sådant kunde skäligen full-

¹ SRAP, 10, sid. 32 (1668 15/1).

² Kursiveringen här, ej i originalet.

göra och betyga sin adelige stämman, då skall icke heller dess fel räknas honom Jordan till något prejudicium av hans förtjänst emot oss och Sveriges krono eller förminskelse av den nåde vi finna honom kapabel att bliva delaktig utav och vi honom eljest till destinerat hava, utan jämväl i det fallet . . .»

Kungl. Maj:t adlade alltså icke Jordan mer än som var »behöfligt». Kunde han senare vederbörligen bevisa sin gamla adliga börd, räknades ej det nya adelskapet. Jordans fall är ej ensamt, men i andra liknande — exempelvis beträffande ceremonimästaren Johan de Laignier (de Laignier nr 551), vilken i rådet 1652 $\frac{2}{3}$ utlovats konfirmation på sitt adliga stånd men i verkligheten 1652 $\frac{22}{3}$ erhöi adelsbrev — tog man ej samma hänsyn, vilket giver en antydning om huru litet man under 1600-talet i här berört avseende iakttog formell kontinuitet.¹

¹ I större eller mindre överensstämmelse med det ovan anförda exemplet anges o bevisat främmande adelskap i följ. (introd.) ätters sköldebrev, näml.: *De Geer* nr 201 (brukar ang. ss. naturaliserad), *Wudd* nr 356, *Grass* nr 384 (brukar ang. ss. naturaliserad), *von Schrove* nr 495 (brukar ang. ss. naturaliserad), *Pählman* nr 501, *de Laignier* nr 551, *Bosin* nr 592 (brukar ang. ss. naturaliserad), *von Rodenburgh* nr 693, *von Essen af Zellie* nr 723 (brukar ang. ss. naturaliserad), *Ehrenstrahl* nr 865, *Sinclair* nr 965 (brukar ang. ss. naturaliserad), *von Halle* nr 976, *Freijbourg* nr 1079, *Braun* nr 1091, *Schulte von Ritterfelt* nr 1150, *Brehmer* nr 1165, *Kirstein* nr 1181, *Blix* nr 1189, *von Pincier* nr 1270 $\frac{1}{2}$ (sederm. frih. nr 109), *von Brandten* nr 1376 (brukar ang. ss. naturaliserad), *Högger* nr 1475 (stridiga uppgifter om adlandet etc.), *Wolffelt* nr 1741 och *von Rehassen* nr 1781.

Dessutom äro i följ. (introd.) ätters sköldebrev deras tidigare vapen konfirmerade, nämligen: *Bår* nr 465, *Gairdner* nr 485 (brukar ang. ss. naturaliserad), *von Schletzer* nr 565, *de la Chapelle* nr 584 (brukar ang. ss. naturaliserad), *von Becker* nr 642 (brukar ang. ss. naturaliserad), *Thumb von Weingarten* nr 796 (brukar ang. ss. naturaliserad) och *Scheffer von Gernsheim* nr 1377 $\frac{1}{2}$ (sederm. frih. nr 144; brukar ang. ss. naturaliserad; av samma stam som adl. ätten von Scheffer nr 1200).

I detta sammanhang kunna även de (introd.) främmande adelsätter anföras, vilka utan föregången naturalisation och introduktion i svennekklassen direkt upphöjts i grevlig och friherrlig värdighet, nämligen: *I grevl. värdighet: von Königsmarck* grevl. nr 14. *I friherrl. o. grevl. värdighet samtidigt: Schlippenbach* grevl. nr 20. *I friherrl. värdighet: De la Gardie* frih. nr 4 (upphöjd i friherrl. stånd 1571), *Spens* frih. nr 9 (friherre- tillika friherreskapsbrevet i saml. Friherrebrev i RA), *Douglas* frih. nr 28 $\frac{1}{2}$ (sedan grevl. nr 19), *von Bellingshausen* frih. nr 32, *Paykull* frih. nr 33, *Taube af Karlö* frih. nr 34, *von Liewen* frih. nr 45, *Hamilton af Deserf* frih. nr 50 (betr. Ludvig H.), *Wrangel af Ludenhof* frih. nr 55, *von Ascheberg* frih. nr 57 $\frac{1}{2}$ (sedan grevl. nr 23), *von Fersen* frih. nr 63, *de Mortaigne* frih. nr 65, *Taube af Kudding* frih. nr 66, *Palbitzki* frih. nr 67, *von Buchwaldt* frih. nr 68, *Marschalck* frih. nr 70, *von Börstell* frih. nr 71, *Vellingh* frih. nr 72, *Hastfer* frih. nr 73 $\frac{1}{2}$ (sedan grevl. nr 31), *Mejendorff von Yxkull* frih. nr 74, *von der Pahlen* frih. nr 75, *Wrangel* frih. nr 78 $\frac{1}{2}$ (sedan grevl. nr 37), *Grothusen* frih. nr 80 (jfr s. 133), *Nieroth* frih. nr 90 (av samma stam som grevl. ätten Nieroth nr 52 — vars stamfader Carl Nieroth enl. K. Mits befallning 1693 $\frac{10}{11}$ och ståndets härtill lämnade bifall s. å. intogs på adl. ätten von Nieroths nr 564 — och förmodligen av samma stam som nyssnämnda adl. ätten von Nieroth nr 564 och den därmed besläktade adl. ätten Gyllennieroth nr 573), *von Budberg* frih. nr 98, *Hamilton af Hageby* frih. nr 99 (betr. Hugo H.), *Maydell* frih. nr 102, *Horn af Rantzien* frih. nr 121 $\frac{1}{2}$ (sedan grevl. nr 70), *Dücker* frih. nr 122 $\frac{1}{2}$ (sedan grevl. nr 61), *Hogguer* frih. nr 124 (stridiga uppgifter om adlande etc.), *Clodt* frih. nr 126, *von Schwerin* frih. nr 133, *von Krassow* frih. nr 157, *von Essen* frih. nr 158, *Horn af Rantzien*, frih. nr 163, *von Köhler* frih. nr 167, *von Düring* frih. nr 171, *von Dellwig* frih. nr 176, *von Albedyl* frih. nr 182, *d'Albedyll* frih. nr 183 och *Koskull* frih. nr 184.

Såsom av uttalandet »naturalisationsbrev äro tillika sköldebrev» även torde framgå, var gränsen mellan naturalisationsbrev och sköldebrev i verkligheten ej formellt klar. Till den förra kategorien äro i första hand att räkna brev, där den främmande adliga värdigheten konfirmerades eller renoverades. Men i överensstämmelse med från konung Gustaf II Adolfs tid tillämpad praxis, äro hit även att räkna brev, som till den allmänna formen voro sköldebrev, men där det utländska adelskapet uttryckligen erkändes. Varför naturalisationsbrev i vissa fall utfärdades och befallningar eller remisser i andra framgår ej med säkerhet. Mången gång torde det berott på tillfälligheter, kanske helt enkelt av expeditionell natur. I andra fall har säkerligen en skillnad gjorts, eftersom det betraktades förnämligare att erhålla befallning eller remiss med därav följande högre placering. Det förefaller alltså, som om naturalisationsbrev i princip vore en starkare form för att bestyrka det främmande adelskapet, vars värde emellertid i dessa fall förringades.

I enlighet med ovanstående beslut introducerades vid 1668 års riksdag:

Hovmarskalken hos konungen Claës Christoff Lützow (*Lützow* nr 649) och hans brorson hovmarskalken hos änkedrottningen Joakim Vilhelm Lützow (*Lützow* nr 733), båda av tysk adel. Angående ståndets villighet att taga emot de båda Lützowarna förfrågade sig regeringen i skrivelse juli (utan datum) 1668, vilken föredrogs inför Ridderskapet och adeln den 1 augusti. Ståndet förklarade sig berett att mottaga dem båda och lämna den äldre plats mellan 1655 och 1658 introducerade enligt en hans tidigare anmälan och den yngre främst bland dem, som intogos under pågående riksdag. Den 8 augusti 1668 anmälde lantmarskalken, att regeringen approberat ståndets förslag. Claës Christoff Lützow uppgives naturaliserad 1658 ³⁰/₁ och introducerad 1660. Bådadera är felaktigt. Joakim Vilhelm uppgives naturaliserad 1668 ⁵/₇. I verkligheten skedde naturalisationen av båda, såsom ovan visats, genom muntlig resolution i början av augusti 1668.

Översten Henrik Reh binder (*Reh binder* nr 733¹/₂, sedermera frih. nr 77) av baltisk adel efter remiss 1668 ¹¹/₈.

Slutligen översten Evert Taube (*Taube* nr 734) av baltisk adel likaledes efter remiss 1668 ¹¹/₈. Ätten utdog 1722, varefter en helt annan gren av den stora släkten på grund av obekantskap om verkliga förhållandet vid 1700-talets mitt insattes på numret.

Överstelöjtnanten Tomas von der Noth (*von der Noth* nr 734¹/₂, sedermera frih. nr 61) av nederländsk adel likaledes efter remiss 1668 ¹¹/₈.

Löjtnanten Hans Henrik von Siegroth (*von Siegroth* nr 735) av tysk adel efter remiss 1668 ⁹/₈.

Översten Bernt Mellin (*Mellin* nr 736) av pommersk adel efter remiss 1668 ¹²/₈.

Assessorn Henrik de Moucheron (*de Moucheron* nr 737) av fransk adel p. gr. av naturalisationsbrev 1666 ²²/₂. Erhöll plats framför de »nyss adlade» på grund av faderns gamla adliga och moderns friherrliga börd, sina egna stora meriter och den omständigheten, att han »sitt adliga stånd alltid konserverat hade och ej med något ofrälse gifte förklenat».

Översten Alexander Anderson (*Andersson* nr 738) av skotsk adel efter remiss 1668 ¹⁸/₈.

Ryttmästaren Didrik Rigeman (*Rigeman* nr 741) av baltisk adel efter remiss 1668 ²⁰/₇. »Brodern» skulle njuta samma plats, om han erhöle K. M:t brev(!). Vem denne broder var, är ej känt. Ätten är av samma stam som den ointroducerade ätten Rigeman von Leijonstierna, sedan von Löwenstern, vilken erhöle sköldebrev 1650 ¹⁴/₁₁ och utgrenat sig i frih. ätten von Löwenstern nr 181.

Kaptenen Casper von Gröninger (*von Gröninger* nr 742) av tysk adel efter remiss 1668 ⁷/₈.

Sedermåra kaptenen Jakob Crafoord (*Crafoord* nr 743) av skotsk adel (kunde genom födseln betraktas såsom infödd svensk adelsman) efter remiss och rekommendation 1668 ²⁰/₈.

Översten Hans von Treileben (*Treileben* nr 744) av tysk adel efter remiss 1668 ²⁸/₈. Han befriades emellertid från skyldigheten att bevisa sitt adelskap genom 1673 ²⁰/₈ utfärdad befallning om introduktion (koncept i samlingen Adelsbrev i Riksarkivet; jfr öppet brev om dispens s. å. ²⁶/₈, intaget i riksregistraturet men synbarligen aldrig utgånet, enär den undertecknade och beseglade utskriften befinner sig i samlingen Adelsbrev i samma arkiv).

Hauptmannen Jakob du Rées (och hans syskon; *du Rées* nr 773) av nederländsk adel på grund av det för deras avlidne fader justitiepresidenten Arnold du Rées 1665 ⁸/₇ utfärdade naturalisationsbrevet. Den senare brukar felaktigt angivas såsom introducerad.

Ryttmästaren Elias von Hagendorn (*von Hagendorn* nr 777) av tysk adel (?; adlad i Polen 1662 ⁹/₄) på grund av naturalisationsbrev 1666 ³⁰/₇.

Borgmästaren Hans Befritz (*Belfrage* nr 782) av skotsk adel på grund av renovationsbrev (ej adelsbrev) 1668 ³/₁₂.

Politikkommissarien Greger von Schönfeldt (*von Schönfeldt* nr 787) på grund av naturalisationsbrev 1668 ¹⁸/₈.

Vid 1672 års riksdag voro de genom brev och efter remiss naturaliserade åter sammanförda och satta främst, vilket även tillämpades vid följande riksdagar. 1672 introducerades:

Bröderna kaptenen Rudolf († 1670), kvartermästaren Anders och kaptenen Robert Bruce (*Bruce* nr 745) av skotsk adel efter remiss 1668 ²⁹/₇.

Kommissarien Magnus, löjtnanten Johan och fänriken Arent Reiher (*Reiher* nr 746) av baltisk adel (kunde genom födseln betraktas såsom infödda svenska adelsmän) efter remiss 1668 ²⁸/₈ (ej ¹⁵/₈).

Generalmajoren Martin Schultz (*Schultz* nr 800 ¹/₂, sederm. frih. nr 58) av baltisk adel på grund av naturalisationsbrev 1652 ⁹/₁₁ (i riksregistraturet). Brevet gällde även Martins yngre broder överstelöjtnanten Johan Philip, vilken vid tidpunkten för broderns introduktion var bo-

satt i Litauen. Från honom lärar den till Sverige återflyttade släkten von Schoultz härstamma, av vilken en gren är introducerad på Finlands riddarhus under nr 206.

Majoren Anders Löschern (*Löschern von Hertzfelt* nr 802) av baltisk adel på grund av naturalisationsbrev 1667 ²³/₅ (i riksregistraturet).

Kaptenen Christian Fredrik von Wedel (*von Wedel* nr 803) av tysk adel efter befallning 1670 ²⁴/₁₁.

Kaptenerna Georg och Nikolaus von Heisen (*von Heisen* nr 804) av baltisk adel efter remiss 1671 ⁶/₄. Remissen gällde Nikolaus och »hans brodern». Nikolaus introducerades (å bådas vägnar) men ålades skaffa bättre bevis för sin börd. Sådana kunde ej framskaffas, och Karl XI anbefallde 1680 ²¹/₁₀ lantmarskalken att söka disponera Ridderskapet och adeln att emottaga (den nu närvarande brodern) Georg, vilket även skedde, eftersom han underskrivit riksdagsbeslutet. Säsom en tredje broder brukar angivas Carl von H., om vilken intet är känt. Förmodligen är han identisk med Georg eller Nikolaus.

Bruksägaren Henrik Cletcher (*Cletzer* nr 806) av engelsk adel efter remiss 1672 ³/₉.

Bröderna ryttmästaren Georg, överstelöjtnanten Carl och löjtnanten Hans Christoffer von Rohr (*von Rohr* nr 807) av baltisk adel efter befallning 1672 ⁷/₉.

Ryttmästaren Henrik von Krefelt (*von Krefelt* nr 808) av tysk adel efter remiss 1672 ¹⁰/₉.

Bröderna löjtnanten Stefan Fredrik och musketeraren Göran Johan von Knorring (*Knorring* nr 809) av baltisk adel efter remiss 1672 ¹²/₉.

Bröderna löjtnanten Jakob och livdrabanten Henrik King (*King* nr 810) av skotsk adel, uppenbarligen efter remiss.

Majoren Didrik Zimmerman jämte samtliga anförvanter, »som dels i vår stad Riga, dels eljest på landet bofasta äro» — med undantag av äldste brodern, majoren Christian Zimmerman, som begått ett brott — (*Zimmerman* nr 811) efter remiss 1672 ¹¹/₁₀.¹

Bröderna kaptenen Casper och regementskvartermästaren Magnus samt löjtnanterna Edvard och Nikolaus Goës (*Goës* nr 812) av baltisk adel efter remiss 1672 ¹⁹/₉.

Vid 1675 års riksdag intogos följande naturaliserade, nämligen:

I herreklassen bland friherrar.

Översten Robert Lichten, baron till Ullishaven (*Lichten* nr 67¹/₂, sedermera grevl. nr 30) ursprungligen av skotsk adel, naturaliserad och introducerad i svenneklassen 1660 efter remiss 1652 ²⁸/₁₀ (se ovan), uppflyttad och naturaliserad(!) bland friherrar efter remiss 1675 ²⁰/₉.

¹ På ett par håll i litteraturen uppgives, att ätten Zimmerman i Riga fått adelskap redan 1660. I själva verket utfärdades 1660 ²³/₁₁ ett »Privilegium nobilitatis pro consulibus et senatu Rigensi» (intaget i riksregistraturet). Detta brev åberopas direkt i ointroducerade ätten Witte von Nordecks sköldebrev 1690 ²⁰/₈ (koncept i Sköldebrevssamlingen i RA). En liknande bestämmelse om adlig värdighet för magistratens ledamöter under ämbetstiden intogs i Göteborgs privilegier 1716, § 13.

I svenneklassen.

Kommissarien Lars Månsson (*Falkenstein* nr 827) av förutsatt okänd möjligen tysk adel på grund av naturalisationsbrev 1674 ²²/₈ (intaget i riksregistraturet).

Regementskvartermästaren Vilhelm Nisbeth (*Nisbeth* nr 828) av skotsk adel (kunde genom födseln betraktas såsom infödd svensk adelsman). Uppgiften att han naturaliserats 1664 ¹³/₁₂ kan svårligen vara riktig. Något brev har ej kunnat återfinnas, men platsen i nummerföljden antyder ett brev, en befallning eller en remiss mellan 1674 ²²/₈ och 1675 ²⁷/₇. Då han uppgives bevisat sig vara av »den adliga och berömliga Nisbethska ätten i Skottland» (ättartavlorna), synes sannolikast, att han blivit remitterad.

Bröderna löjtnanten Ludvig och ryttmästaren Johan Wisocki-Hochmut (*Wisocki-Hochmut* nr 829) av polsk-litauisk adel på grund av naturalisationsbrev 1675 ²⁷/₇.

Översten Henrik von Vicken (*von Vicken* nr 830) av baltisk adel på grund av befallning 1675 ¹/₉. Ätten utdog med Henrik von Vickens söner. Platsen på Riddarhuset intogs sedermera av brodern Wolfgang Ottos efterkommande. Häremot riktades anmärkningar vid 1769—1770 års riksdag och förslag förelåg om uteslutning. Frågan löstes på så sätt, att den levande generationen naturaliserades 1772 ¹⁵/₅.

Majoren Jakob Bennet (*Bennet* nr 831) av skotsk adel efter remiss 1675 ⁷/₉.

Lantrådet Georg von der Osten genant Sacken (*von der Osten genant Sacken* nr 832) av baltisk adel efter remiss 1675 ¹⁷/₉.

Bröderna ryttmästaren Jost, kaptenen Claës och majoren Lorentz von Werdenhoff (*Werdenhoff* nr 833) av tysk-baltisk adel på grund av sköldebrev 1652 ²²/₈. Placerades ursprungligen bland nyadlade men fingo sedan — synbarligen vid 1686 års riksdag — numret höjt och plats bland de naturaliserade.

Bröderna Johan och Mattias Stahls (*Stael von Holstein* nr 834) samtliga barn av baltisk adel på grund av naturalisationsbrev 1652 ¹⁴/₁₀ (jfr ovan). Av Johans barn är endast kaptenen Johan känd. Mattias barn voro: ryttmästarne Bernhard och Rickard (stupade 1656), majoren Hildebrand (stupade 1656), överstelöjtnanten Vilhelm († 1673), löjtnanterna Mattias och Peter (stupade före 1652; ej på genealogien) samt den yngste generalmajoren Jakob (sedermera överstelöjtnanten Johan ej nämnd i brevet).

Sedermera assessorn Johan Wernle och hans brorsbarn — döttrarna Anna Hedvig, Catharina och Christina Elisabet samt sonen sedermera viceamiralen Markus Wernle — (*Wernle* nr 874) av tysk riksadel på grund av adelsbrev 1675 ¹⁹/₅ (ej ¹⁸/₅), vari dock deras riksadliga värdighet uttryckligen erkännes, vadan de äro att betrakta såsom naturaliserade. Liknande gäller om

Sekreteraren Johan Christoffer Buchner (*Buchner* nr 878) av tysk riksadel på grund av naturalisationsbrev 1675 ⁷/₉ (intaget i riksregistraturet).

Kaptenen Johan Herman von Campenhausen (*von Campenhausen* nr 881) av baltisk släkt, ursprungligen enligt brevet av nederländsk adel,

på grund av naturalisationsbrev (»förnyade i honom hans förfäders hedersstånd»), ej adelsbrev, 1675 ²⁴/₉ (brodern kaptenen Lorens Campenhausen hade däremot adlats 1665 ²¹/₉ likaledes med namnet von Campenhausen och introducerats 1672 under nr 816).

Under riksdagen 1678 intogs inga av här berörd kategori men 1680 följande:

I herreklassen bland friherrar.

Ryttmästaren Georg Johan Taube (*Taube af Sesswegen* frih. nr 78) efter remiss (ej friherrebrev) 1680 ⁹/₁₁ och på grund av för hans farfarsfar Johan Taube till Fier och Sesswegen av konung Sigismund August i Polen 1572 ³⁰/₄ (ej ³⁰/₈) utfärdat friherrebrev.

I svenneklassen.

Häradshövdingen Tomas Clerck av skotsk adel intogs efter remiss för naturalisation 1680 ²⁰/₁₁ (ej adelsbrev 1678 ²¹/₂) och släktens medgivande på sin adlade(!) broder Hans' nummer (*Clerck* nr 433, av samma stam som ätten Clerck nr 442, troligen även som ätten Clerck nr 1382).

Överstelöjtnanten Tomas Livingsten (*Liwensten* nr 747) — ej sonen — av skotsk adel uppenbarligen efter remiss 1668 och på då reserverad plats.

Kommissarien Anton von Brobergen (*von Brobergen* nr 883) och hans bröder borgmästaren Lorentz, guvernementssekreteraren Peter, kamreren Anders, tullförvaltaren Henrik, licentbokhållaren Hans och sekreteraren Carl av tysk adel efter remiss 1678 ²¹/₂ och på då reserverat nummer.

Kommersepresidenten Gabriel Spalding (*Spalding* nr 910) och hans syskon (Elisabet, Johanna, Margareta, kommissarien Johan, Anna och Catharina) av skotsk adel efter remiss 1679 ¹⁹/₄. Naturalisationsbrev, ej adelsbrev, för Gabriel och Johan, daterat 1678 ²⁴/₁₁, finnes intaget i riksregistraturet men kan knappast hava utfärdats, emedan remiss (bevarad i original i Riddarhuset) utfärdades påföljande år.

Kaptenen Georg Helffreich (*Helffreich* nr 911) och hans »anförvanter» av baltisk adel efter remiss 1680 ²⁴/₄ (av hans anförvanter endast halvbrodern löjtnanten Bernhard Helffreich känd, stamfader för den s. k. Purgel-Piometzgrenen av släkten)¹.

Överstelöjtnanten Torsten Muir (*Myhr* nr 913) av skotsk adel (kunde genom födseln betraktas såsom infödd svensk adelsman) efter remiss 1680 ¹⁹/₁₀.

Majoren Edvard Berent Jordan (*von Jordan* nr 914) av skotsk adel efter remiss 1680 ⁸/₁₁.

Bröderna generalkvartermästarlöjtnanten Daniel och bruksherren Georg de Besche (*de Besche* nr 944) på grund av naturalisationsbrev 1678 ⁹/₁₁ (i riksregistraturet). Jfr ätten de Besche nr 1253 nedan.

Ryttmästaren Magnus Willemsens (*Willemsens* nr 949) av skotsk adel på grund av naturalisationsbrev (ej adelsbrev) 1679 ³⁰/₅ (infört i riksregistraturet).

¹ Genealogisches Handbuch der Estländischen Ritterschaft, 2, sid. 60.

Kaptenen Johan Wardlau (*Wardlau* nr 951) av skotsk adel efter remiss 1679 ³⁰/₈.

Referendarien Robert Kinmundt (*Kinninmundt* nr 971) av skotsk adel efter remiss 1680 ²³/₁₁.

Vid 1682 — 1683 års riksdag intogos:

Livmedikus med. dr Peter Fuchs' barn — Hedvig Johanna, Maria, slutligen kaptenen Philip, pagen hos änkedrottningen Peter Gustaf och Christina Elisabet (*Fuchs von Bühlstein* nr 972) av tysk riksadel förmodligen på grund av naturalisationsbrev eller remiss. Uppgiften att fadern erhållit svenskt adelsbrev 1653 ²⁶/₉ är uppenbart oriktig, ty barnen åberopa i sin supplik om konfirmation och introduktion (i serien Sköldebrev i Riksarkivet) endast faderns upphøjelse i riksadligt stånd 1653 ²⁶/₁₁. Barnen kunde emellertid även betraktas såsom naturaliserade genom bördnen.

Kamreraren Georg Güthrie (*Güthrie* nr 974) av skotsk adel efter resolution 1681 ¹²/₂ (ej ¹²/₁).

Syskonen fänriken Johan, Catharina Sofia, Gertrud Helena, volontärerna Carl Gustaf och Ludvig, Maria Beata och Charlotta Specht (*Specht* nr 975) av tysk riksadel på grund av befallning 1682 ²⁶/₉ (intagen i riksregistraturet).

Översten Carl Gustaf Frölich (*Frölich* nr 976 ¹/₂, sedermera grevl. nr 49) av tysk adel efter befallning 1682 ²⁸/₁₂.

Brukspatronen Johan Danielsson Bagge (*Baggensköld* nr 977) av (förutsatt) norsk adel efter naturalisationsbrev (ej adelsbrev) 1682 ¹⁶/₁₂ (originalet, där dagen ej ifyllts, i Riddarhuset — angiven datum enligt den i riksregistraturet intagna kopian; i serien Adelsbrev i Riksarkivet finnes konceptet till brevet).

*

Av de anförda listorna framgår, att Karl XI under det första decenniet av sin regering följde förut tillämpad praxis beträffande naturalisering av främmande adelsmän. I fråga om platsen i numerföljden hade dock alltså olika grunder kommit till synes. Vid 1686 års riksdag var man därför inom första ståndet tveksam, om man vid de introducerades placering skulle tillämpa 1664 eller 1668 års ordning. Ståndet, som numera icke ansåg sig självt kunna besluta i denna fråga, hänsköt ödmjukt ärendet till enväldskonungens behag, varpå denne — i överensstämmelse med den av honom hävdade uppfattningen, att förtjänsten, ej bördnen, skulle vara bestämmande i fråga om försteget — resolverade, »att de naturaliserade skola hava säte på Riddarhuset efter deras brevs och remissers data . . ., emedan Kungl. Maj:t finner skäligt, att de, som av Hans Kungl. Maj:t haft den nåden och vunnit nobiliteten, ej skola vara sämre än de av andra konungar eller tillförene äro adlade».¹ De naturali-

¹ SRAP 1686 ¹⁴/₉ (sid. 7 f.; se även sid. 120).

serades försteg blev härigenom upphävt. Den enväldige konungen inskränkte även remitteringen och prövade själv i det följande som regel ståndsmässigheten hos naturalisandi.

I de fall, där flera personer nämnts i brevet men endast en formellt introducerats, hade tillämpats, att introduktionen ansetts omfatta även övriga (för så vida de voro bosatta i Sverige). 1692 införde emellertid Karl XI *personlig avgift* till krigsmanshuset för erhållande av introduktion. Den, för vilken efter denna tidpunkt dylik avgift ej erlagts, kan alltså icke betraktas såsom introducerad.¹

Introduktion ägde till 1690-talets mitt rum endast vid riksdagarna, men då bestämdes, att den mellan riksdagarna skulle ske inför *Riddarhusdirektionen*, vilken efter varje kalenderårs slut ägde efter brevens datum immatrikulera dem, som under året anmält sig till introduktion och erlagt stadgade avgifter.² I övrigt skedde ingen ändring i det under Karl XI tillämpade systemet.

Vid samma — 1686 års — riksdag introducerades följande naturaliserade i ordning efter remissernas och brevens data, nämligen:

Bröderna kaptenen sedermera översten Christoffer Georg, sedermera överstelöjtnanterna Fabian Gottlieb och Casper Gottlieb samt fänriken Volter Johan och sedermera kaptenlöjtnanten Henrik Witting (*Witting* nr 1044) av i Östersjöprovinserna bosatt tysk riksadlig släkt på grund av naturalisationsbrev (ej adelsbrev) 1683 ⁸/₂ (intaget i riksregistraturet).

Överstelöjtnanten Peter Weinholtz (*Weinholtz* nr 1057) av tysk adel på grund av naturalisationsbrev (ej adelsbrev) 1684 ⁵/₃.

Möjligen kan hit räknas krigskommissarien Jurgen von der Lieth (*von der Lieth* nr 1070) från Holstein, vilken 1685 ¹²/₁₀ erhöi adelsbrev, i vilket hans föräldrar kallas »ehrlichen» (möjligen på grund av oadligt gifte) men hans »Gross-Elter-Vater» formellt erkännes varit av »adelichen Stande».

Överstelöjtnanten Jakob von Pfuel (*von Pfuel* nr 1072), av tysk (pommersk) adel på grund av K. M:ts resolution på naturalisation 1686 ³/₅.

Hovsekreteraren Jakob von Schattau (*von Schattau* nr 1080) av tysk riksadel efter K. M:ts remiss 1686 ⁸/₉.

Direktören Johan David Widerholt von Weidenhofen (*Widerholt von Weidenhofen* nr 1089) av tysk riksadel efter K. M:ts remiss 1686 ²⁸/₁₀.

Bland de under 1689 års riksdag introducerade återfinnas endast följande naturaliserade:

I riddarklassen.

Ryttmästaren Arvid Trolle (*Trolle* nr 36) av dansk (ursprungligen svensk) adel på grund av K. M:ts befallning 1689 ¹¹/₂.

¹ Kungl. förordning 1692 ²/₁₁ och kungl. brev till lantmarskalken 1693 ²/₁₁ (SRAP, 16, sid. 5, 13, 59, 187).

² Kungl. förordning 1696 ²¹/₂ och kungl. brev till riddarhusdirektörerna 1698 ²¹/₁₁ (ingå i det så kallade årstrycket).

I svenneklassen.

Kanonikus fil. dr Nicolaus von Maschkow (*von Maschkow* nr 1134) av riksadlig i Pommern bosatt släkt på grund av naturalisationsbrev 1688 ¹⁰/₇.

Majoren Jean de Corroset (*de Corroset* nr 1136) av fransk adel på grund av naturalisationsbrev 1688 ¹⁴/₈ (koncept i Sköldebrevssamlingen i Riksarkivet).

Troligen är hit även att räkna översten Wilhelm Bock (*Bock från Lahmes* nr 1174) av baltisk adel, vilken enligt vanlig uppgift naturaliserades 1689 ¹³/₈.

Vid 1693 års riksdag introducerades följande naturaliserade, nämligen:

Bruksägaren Gillis de Besche (*de Besche* nr 1253) av nederländsk adel på grund av naturalisationsbrev 1692 ²⁴/₁₁ (i likhet med ätten de Besche nr 944; däremot äro ätterna de Besche nr 763 och 1300 — ehuru av samma stam som de förut nämnda — adlade, ej naturaliserade, vilket visar vilken liten vikt man fäste vid formell kontinuitet).

Ryttmästaren Hans Fredrik Frölich (*Frölich* nr 1280) av tysk adel på grund av kungl. befallning 1693 ¹⁰/₁₁ (i riksregistraturet). På numret *intogs* sedermera även lagmannen Ulrik Christoffer Frölich efter K. M:ts resolution på naturalisation 1720 ¹⁸/₁.

Statsrådet Magnus Wedderkop (*von Wedderkop* nr 1281) med tysk riksadlig konfirmation 1687 ¹⁷/₆ (ej 1683) på sitt gamla (nederländska) adelskap och efter kungl. befallning 1693 ²³/₁₁.

Regementskvartermästaren Reinhold Johan von Gersdorff (*Gersdorff* nr 1282) av tysk eller baltisk adel efter K. M:ts remiss 1693 ²³/₁₁ (och, sedan hans bevis om adelskap av ståndet synas blivit gillade, efter Karl XI:s muntliga befallning; ätten synes hava utgått med den introducerade, och den på genealogierna upptagna baltiska grenen bör i överensstämmelse med utgivarens av ättartavlorna antydan därifrån avföras).

Vid 1697 års riksdag introducerades:

Ryttmästaren Henrik Johan Schauman (*Schauman* nr 1287) av baltisk adel på grund av naturalisationsbrev 1686 ⁷/₁₀ (intaget i riksregistraturet).

Kaptenen Vilhelm von Dobrikowsky (*von Dobrokowsky* nr 1340) av tysk adel på grund av naturalisationsbrev 1695 ⁷/₁₁ (intaget i riksregistraturet).

År 1700 introducerades av riddarhusdirektionen:

Bröderna ryttmästaren Henrik Johan och löjtnanten Nicolas Brandt (*von Brandt* nr 1365) av baltisk adel på grund av naturalisationsbrev 1691 ⁸/₆.

Assessorn Daniel Rudbeck (*Rudbeck* nr 1366) av förmodad tysk adel på grund av naturalisationsbrev (ej adelsbrev) 1698 ¹/₂ (i likhet med ätten Rudbeck nr 1637; däremot äro ätterna Rudebeck nr 872 och von Rudbeck nr 1252 — ehuru av samma stam som de förut nämnda — adlade, ej naturaliserade).

Bröderna kaptenen Georg Fredrik och adjutanten Otto de Frietzcky (*de Frietzcky* nr 1375) av baltisk adel på grund av kungl. befallning 1699 ¹²/₁₂ (brorsonen överstelöjtnanten Johan de Frietzcky introducerades 1720 på farbrödernas nr på grund av kungl. befallning s. å. ²⁸/₁).

År 1707 (ej 1706) introducerades av riddarhusdirektionen:

Bröderna styckjunkaren Herkules och överstelöjtnanten Paul Bethun (*Bethun* nr 1402) av skotsk adel efter K. M:ts resolution (med karaktär av remiss) 1693 ²²/₂ (ej ²²/₁; kunde även räknas såsom naturaliserade genom börden).

Vid 1713—1714 års riksdag introducerades:

Bröderna generaladjutanten Carl Johan och överstelöjtnanten Arnold Niklas Burguer (*von Burguer* nr 1478) av baltisk adel (ursprungl. fransk — de la Bruijere) på grund av naturalisationsbrev (ej adelsbrev) 1713 ¹⁷/₆. Uppgivas vanligen introducerade 1719, men detta skedde i verkligheten 1714, under det att revidering av nummerordningen skedde 1719 av under åren 1713—1719 introducerade. Ätten är samma stam som ätten von Burguer nr 1727.

Av riddarhusdirektionen introducerades 1718:

Justitiepresidenten Vilhelm Silentz (*de Silentz* nr 1507) av nederländsk adel på grund av naturalisationsbrev (ej adelsbrev) 1716 ²⁴/₈. Brukar angivas introducerad 1719 (jfr föregående von Burguer nr 1478).

Vid 1719 års riksdag intogs:

Politi- och byggningspresidenten Jakob Maulls († 1718) barn (*Maull* nr 1510) av skotsk adel på grund av faderns naturalisationsbrev (ej adelsbrev) 1716 ²⁰/₈ (ej ¹⁴/₆).

Kommendören Carl Raab (*Raab* nr 1586) av tysk adel på grund av naturalisationsbrev 1719 ¹⁸/₁₁. På numret introducerades 1752 ytterligare Carl Raabs 1746 ²¹/₁₀ naturaliserade brorson(?) överkommissarien Adam Johan Raab.

Under 1720 års riksdag introducerades:

Bland grevar.

Översten burggreve Carl August von Dohna (grevliga ätten *Dohna* nr 65) å släktens vägnar (d. v. s. å egna och sin broders överstens i preussisk tjänst burggreve Fredrik Ludvig von Dohnas vägnar) på grund av K. M:ts resolution 1719 ²⁹/₁₂ och befallning 1720 ²⁰/₁. Farfadern burggreve Christoffer Delphicus von Dohna uppgives naturaliserad 1651. Något dylikt brev är emellertid ej återfunnit, och förhållandet är i sig självt orimligt, eftersom Dohna först i slutet av år 1652 ankom till Sverige och först på nyåret 1653 anställdes i svensk tjänst.¹

¹ Aufzeichnungen über die Vergangenheit der Familie Dohna, 2 (1880), sid. 41.

Bland adelsmän.

Advokaten Johan Fredrik Flach (*Flach* nr 1606) av omedelbart riksfri tysk adel på grund av naturalisationsbrev 1719 ¹/₆.

Professorn Olof Rudbeck d. y. (*Rudbeck* nr 1637) av förmodad tysk adel på grund av naturalisationsbrev (ej adelsbrev) 1719 ¹⁰/₇ (jfr ovan Rudbeck nr 1366).

Överstelöjtnanten Christoffer Schmilinsky (*Schmilinsky* nr 1651) av polsk adel på grund av naturalisationsbrev (ej adelsbrev) 1719 ⁷/₉.

Överstelöjtnanten Carl Breide von Reichel (*von Reichel* nr 1657) av böhmisk adel på grund av naturalisationsbrev 1719 ²⁰/₉ (utrikesexpeditionens riksregistratur).

Majoren Philip Joakim Eberhard von Ebbertz (*von Ebbertz* nr 1666) av baltisk adel på grund av naturalisationsbrev 1719 ¹⁰/₁₀.

Kaptenen Johan Henrik Winter (*Winter* nr 1668) av tysk adel på grund av naturalisationsbrev (ej adelsbrev) 1719 ¹⁰/₁₀.

Överstelöjtnanten Fredrik Vilhelm von Goltz (*von Goltz* nr 1684) av preussisk, ursprungligen polsk(?) adel på grund av naturalisationsbrev 1719 ¹⁰/₁₁.

Överstelöjtnanten Georg Fredrik von Walden (*von Walden* nr 1708) av baltisk adel på grund av naturalisationsbrev 1719 ¹⁷/₁₂.

Bröderna majoren Carl Magnus, kaptenlöjtnanten Jakob Pontus och kaptenen Benjamin von Wulffschmidt (el. Schmidt; *von Wulffschmidt* nr 1722) av tysk adel på grund av naturalisationsbrev (ej adelsbrev) 1720 ¹⁷/₃. Karl XI hade 1693 infordrat riddarhusdirektörernas yttrande angående bröderna Schmidts »skäl till adelskap», men då dessa skäl endast utgjordes av uppgifter i farfaderns personalier fick saken denna gången förfalla (kungl. brev till Riddarhusdirektionen 1693 ²¹/₁₁, RHA).

Bröderna generaladjutanten Gotthard Vilhelm och ryttmästaren Carl Gustaf Marcks (*Marcks von Württemberg* nr 1726) av baltisk adel på grund av naturalisationsbrev (ej adelsbrev) 1720 ¹⁹/₃.

*

På grund av adelns stora tillväxt under de enväldiga konungarnas regering funno sig ständerna vid frihetstidens ingång förelåtna att inskränka adlandet. Vid 1723 års riksdag medgavs konungen sålunda att adla endast 10 personer, vid 1726—1727 års riksdag samma antal.¹ Naturalisationer inräknades däremot icke i detta antal, ej minst av den anledningen att det skulle innebära en orättvisa mot de baltiska adelsmän, som tjänat svenska kronan och efter deras hemlands övergång under tsarväldet önskade flytta över till Sverige och där bosätta sig.²

För introduktion av dessa främmande adelsmän fordrades under 1723 års riksdag icke Kungl. Maj:ts remiss eller resolution i

¹ Valentin, a. a., sid. 239 ff.

² Introduktionsdeputationens protokoll 1723 ¹⁴/₁₀, 1726 ⁷/₉ (Äldre och nyare introduktionslistor och protokoller för 1720, 1723 och 1727 årens riksdagar, RHA).

de fall, där fullgiltiga bevis om adelskapet kunde företes, men väl under den därpå följande 1726—1727 års riksdag.¹ Sedan remissen eller resolutionen genom introduktion blivit konfirmerad, synes avsikten varit, att formliga naturalisationsbrev skulle utfärdas.² Åtminstone i vissa fall kom härmed att dröja liksom med utskrivningen av adelsbrev, där man vid introduktionen nöjt sig med kungl. resolution på adligt stånd i avvaktan på att sköldebrevet skulle hinna förfärdigas. För adliga ätten Schmitterlów, nr 1768, som 1723 ²⁶/₈ remitterades till ridderskapet och adeln i och för naturalisation, och för ätten Meck nr 1778, vilken i februari 1723 erhållit remiss, utskrevos sålunda breven först 1778.

De under 1723 och 1726—1727 års riksdagar introducerade främmande adelssläkterna voro följande:

Vid 1723 års riksdag intogos:

»Löwiske famillien» (*Löwen* nr 1739), d. v. s. avkomlingarna till bröderna viceguvernören Fredrik och överstelöjtnanten Gerhard Löwe, vilka 1649 ²⁰/₈ erhöilo vapenbrev(!) av drottning Kristina och därför betraktas såsom naturaliserade.

Lantränstmästaren Herman Wallrave (*Wallrave* nr 1767) av tysk adel på grund av resolution om naturalisation (ej adelsbrev) 1720 ²⁰/₈ (och 1723 ¹⁰/₁₀; den förra i Riddarhuset, den senare omnämnd i 1723 års introduktionslängd).

Bröderna översten Hans Georg, majoren Henning Christian, löjtnanten Niclas, fänriken Bertram och löjtnanten Carl Filip Schmitterlów (*Schmitterlów* nr 1768) efter remiss 1723 ²⁶/₈ (adelsbrev, märkvärdigt nog ej naturalisationsbrev, daterat s. d., utfärdades 1778 ²⁷/₁₂).

Generalmajoren Frans Christian Marschalck (*Marschalck* nr 1769) av bremisk adel *utan remiss eller brev*. Brukar angivas naturaliserad 1723 ¹⁴/₁₀, vilket datum emellertid endast avser dagen för ärendets behandling i introduktionsdeputationen, ej något då utfärdat brev.

Bröderna överstelöjtnanten Otto Reinhold och kommendören Anton Johan Wrangel (*Wrangel af Sauss* nr 1770) av baltisk adel *utan remiss eller brev*, men bröderna ålades av introduktionsdeputationen att hos K. M:t anhålla om remiss. Någon dylik har dock ej kunnat återfinnas.

Överstelöjtnanten Bernt Vilhelm von Dellwich (*von Dellwig* nr 1771) av baltisk adel *utan remiss eller brev*.

Överstelöjtnanten Johan Magnus Brummer (*Brummer* nr 1772) av baltisk adel *utan remiss eller brev*.

Kaptenen Casper Johan Bergh (*Berch* nr 1774) av baltisk adel *utan brev eller remiss* men Berch ålades att förskaffa K. M:ts reso-

¹ Introduktionsdeputationens protokoll vid 1723 års samt 1726—1727 års riksdagar (Äldre och nyare introduktionslistor och protokoller för 1720, 1723 och 1727 årens riksdagar, RHA).

² Jfr anteckningen i 1723 års introduktionslängd »fölar naturalisationsbrev».

lution på naturalisation. Någon dylik har dock ej kunnat återfinnas. På numret introducerades ytterligare 1813 majoren Georg Filip Bergh på grund av K. M:ts resolution å adoption 1799 $\frac{3}{2}$.

Kaptenen Otto Fredrik von Schwerin (*von Schwerin af Spantekow* nr 1775) av pommersk adel *utan remiss eller brev*. På numret introducerades ytterligare 1734 kaptenen Verner Detlof von Schwerin enligt K. M:ts beslut $\frac{2}{12}$ s. å.

Majoren Carl Gottfrid von Drachstedt (*von Drachstedt* nr 1776) av tysk riksadel (riksadelsbrev 1523 $\frac{3}{1}$ och 1559 $\frac{1}{6}$, ej 1599 $\frac{1}{6}$, brandenburgskt adelsbrev 1663 $\frac{3}{10}$) *utan remiss eller brev*.

Majoren Carl Fredrik Toll (*Toll* nr 1777) av baltisk adel *utan remiss eller brev*.

Bröderna översten Magnus Fredrik och ryttmästaren Jakob Johan Meck (*Meck* nr 1778) av baltisk adel *utan remiss eller brev*. 1723 års introduktionslista upptager båda bröderna, men endast Jakob Johan nämnes i introduktionsdeputationens protokoll. Han ålades av deputationen 1723 $\frac{28}{2}$ att anskaffa K. M:ts resolution men blev uppenbarligen godkänd av deputationen utan dylik. För honom utfärdades 1778 $\frac{28}{2}$ ett februari 1723 daterat naturalisationsbrev. Även brodern måste av angivet skäl anses såsom introducerad.

Kornetten Fredrik August von Blixen (*von Blixen* nr 1779) av pommersk adel *utan brev eller remiss* men ålades att anhålla om K. M:ts naturalisationsbrev. Något dylikt har dock ej kunnat återfinnas. På numret introducerades sedermera ytterligare bröderna översten Conrad Christoffer och kaptenen Hans Gustaf von Blixen enligt K. M:ts brev 1756 $\frac{1}{4}$.

Vid 1726 — 1727 års riksdag intogos:

Generalmajoren Gustaf Fredrik von Rosen (*von Rosen* nr 1790) av baltisk adel efter remiss 1724 $\frac{14}{12}$.

Generalen Bernt Otto Stackelberg (*Stackelberg* nr 1791 $\frac{1}{2}$) likaledes av baltisk adel jämlikt resolution 1726 $\frac{7}{9}$. Redan under samma riksdag avfördes ätten på grund av Stackelbergs upphöjelse i friherrlig värdighet 1727 $\frac{11}{7}$ och s. å. skedda transferering till friherrarna (frih. ätten Stackelberg nr 192).

Översten Johan Christoffer von Issendorff (*von Issendorff* nr 1792) av bremisk adel efter remiss 1726 $\frac{7}{9}$.

Legationssekreteraren Erik Mattias von Nolcken (*von Nolcken* nr 1806) av baltisk adel efter resolution på naturalisation 1726 $\frac{19}{12}$.

Tvillingbröderna kaptenerna Hans och Christian von Schwerin (*von Schwerin af Grelenberg* nr 1807) av pommersk adel *utan brev eller remiss*, vilket förklaras därav att brodern Hans anmält sig redan 1723, då remiss ej fordrades.

Översten Johan Adolf Gottlieb von Freudenberg (*von Freudenberg* nr 1809) av tysk adel på grund av resolution 1727 $\frac{1}{8}$.

*

Naturaliseringsförfarandet under tiden intill 1727 erbjuder vid en första överblick en förvirrad och formlös bild, där muntliga och

skriftliga befallningar, resolutioner och remisser samt formliga naturalisations- och renovationsbrev, av till synes mångtydig karaktär och utan klart begränsade distinktioner, korsa varandra. Den från fall till fall och från period till period framförda undersökningen giver dock vid handen, att de olika förfaringssätten vid en mera ingående granskning naturligt *inordna sig* under det schema, som innefattas i riddarhusordningens bestämmelser om naturalisation, och som ytterligare utvecklats genom tillämpad praxis. Genom samma undersökning torde även i huvudsak vara klarlagt, vilka på riddarhuset introducerade ätter, som under denna tid äro att betrakta såsom i Sverige formellt naturaliserade främmande adelsätter. Visserligen hava flertalet ätters med främmande ursprung sköldebrev stått till förfogande för undersökningen, men det är ej uteslutet, att någon naturaliserad ätt kan påträffas bland dem, vilkas brev ännu icke återfunnits. En följd av undersökningen är även, att begreppet »naturaliserad» bör utgå för ett antal främmande adessläkter, vilka i Sverige erhållit adelsdiplom, ej naturalisationsbrev.

Det återstår nu att undersöka innebörden av naturalisationsbegreppet i fråga om den naturaliserade *ättens begränsning*, det vill säga huruvida och i vad grad naturalisationen bör förutom de naturaliserade och deras avkomlingar även gälla andra eller samtliga i Sverige, Finland (och Ingermanland?) eventuellt bosatta medlemmar av släkten i fråga, eller om den skall inskränkas till att omfatta endast de såsom naturaliserade angivna och deras avkomlingar. Liedgren har anslutit sig till det förra alternativet: han gör gällande, att det bör vara »berättigat att även för utländska släkter, introducerade under det första halvseklet efter Riddarhusets upprättande, medtaga samtliga i Sverige eller Finland bosatta ej alltför avlägset besläktade medlemmar, även sådana som dött före introduktionen». Efter 1660 är frågan, såsom ovan visats, formellt klar. Från denna tidpunkt tillämpades nämligen bestämmelserna om naturalisation (och naturalisation genom börd) så, att naturalisationen slutgiltigt inskränktes till att gälla endast de i brevet eller remissen eller vid introduktionen nämnda. Någon tvekan om vem som sedan tillhörde ätten eller ej borde efter denna tidpunkt ej råda, men tidigare?

De för ovanstående spörsmål tillämpliga, grundläggande bestämmelserna återfinnas i riddarhusordningen §§ 7—9 och äro ganska allmänt hållna. I § 9 säges sålunda, att »vilken adelsman, som är födder av svensk eller finsk fader och moder eller av svensk

och finsk fader allena, fast modern är främmande, han är svensk adelsman» och hade följaktligen utan vidare tillträde till Riddarhuset, om han tillhörde introducerad ätt, men »kommer någon främmande av adel hit in i riket och gifter sig frälst inrikes, han må väl njuta frälse å sina gods men intet säte eller stämma ibland ridderskapet, med mindre och förr än han naturaliseras av oss eller våra efterkommande och sedan bliver immatrikulerad bland ridderskapet . . . men barnen hans behöva icke att naturaliseras, utan äre av föd-selrätten och efter gammal sedvana svenske av adel». Härtill lade 1634 års regeringsform i §§ 46 och 47 bestämmelser om utlänningars naturalisation och representationsrätt vid riksdagar, vilka tala för sig själva¹. I den förra § stadgades, att ingen, som icke var bofast »innan om Sveriges och Finlands enskilte och av ålder fattade gränser, have något ord på riksdagar eller i andre rådslag om regementet . . . med mindre någon är eller bliver med special privilegio därtill hedrad». Och § 47 lyder: »Vill någon av främmande land eller utur de vunne landskap kommandes njuta stämma ibland ständerna, då skall det honom icke förvägras, så framt han haver satt bo i riket. Och där han riddersman är och vill därför aktad vara, skall han av konungen förklaras privilegii mäktig och på Riddarhuset å riddaremöte av dem intagas, erkännas och inskrivas.» En i Sverige och Finland bosatt främmande adelsman kunde följaktligen, om han uppfyllde i övrigt stadgade kompetensbestämmelser, såsom gott anseende och en viss ställning i samhället, knappast förvägras naturalisation och introduktion.²

Beträffande utsträckningen av begreppet naturalisation, säges det i riddarhusordningen klart ifrån, att naturaliseringen i likhet med adlandet endast omfattade den eller dem, som formligen naturaliserades. Att ättegrenar på grund av felaktiga men svårligen kontrollerbara ätteledningar eller annan oriktig förutsättning — såsom på 1700-talet ifrågakommit beträffande ätterna Lode från Livland nr 173, Schulman nr 176, Fitinghoff nr 220, Schildt nr 282, von Vege-sack nr 679, Taube nr 734 och von Vicken nr 830 — långt efter ättens introduktion oriktigt upptagits på stamtavlorna är en annan sak. Under 1600-talet förekommo emellertid felaktigheter härvidlag efter vad jag kunnat finna endast i två eller tre fall, nämligen beträffande ätterna Grothusen nr 276 och Nöding nr 452 samt möjligen i fråga om ätten Sass nr 382. Ätten Nödings 1649 naturaliserade och intro-

¹ [von] Stiernman, a. a., 2, sid. 914 f. (och E. Hildebrand, Sveriges regeringsformer samt kungaförsäkringar, tr. 1891). Jfr Riddarhusordningen, § 11.

² Jfr ovan ätterna Bille nr 238 och Zimmerman nr 811.

ducerade stamfader avled redan 1654 utan arvingar och (genom börden naturaliserade) brorsöner intogo platsen från 1660. Ätten Grothusen, vilken introducerats 1642, representerades 1672 av en medlem av en helt annan släktgren, och ätten Sass, som introducerades 1650, representerades 1697 av en person med samma släktnamn, vilken så vitt man vet ej tillhörde den introducerade ätten.¹

Vad de genom börden naturaliserade angår, ligger det nära till hands att före 1660, då individuell introduktion infördes, jämnställa dem med de gamla inhemska frälsesläkterna och i överensstämmelse härmed på stamtavlorna upptaga även andra medlemmar av släkten än de formligen introducerade och deras efterkommande. Av principiella skäl, tidigt tillämpade i fallen Mörner nr 91 år 1627, Falkenberg nr 105 år 1542 och Patkull nr 237 år 1638, där mera avlägsna släktingar genom formliga beslut intogos på ättens nummer, måste dock den rimliga inskränkningen göras, att till en sådan ätt spontant endast bör kunna räknas förutom vederbörande själv och hans efterkommande hans syskon och deras avkomlingar. Så har med ståndets formliga gillande skett beträffande ätten Duwall nr 241 år 1654 och beträffande ätten Netherwood nr 446 år 1672, därjämte med tyst samtycke i fråga om ätten Klingspor nr 195 år 1640 och beträffande ätten Lenck nr 448 år 1680. För fullständighetens skull bör kanske i detta sammanhang nämnas, att på ätten Bäck i Finland nr 193 till

¹ I andra fall har ståndet avvisat personer, vilka oberättigat velat taga säte och stämma på Riddarhuset. Så nekade adeln, såsom ovan visats, 1652 majoren Ludvig Hamilton att intaga sin broders översten Hugo Hamiltons (*Hamilton* nr 249 ^{2/3}) plats på Riddarhuset. 1668 avisades en hovjunkare Grass, vilken var icke alldeles rätt av vår familj [*Grass* nr 384], ty hans moder var ofrälse. Under samma riksdag sökte vicepresidenten Gustaf Grass få sin »frände» Gustaf Johan Grass introducerad. Denne var son till stathållaren på Reval Mikael Gottlieb Grass och uppgav, att konung Sigismund renoverat hans farfarsfar Mikael Grass' adelskap och drottning Kristina faderns. Ridderskapet och adeln reserverade honom plats i nummerordningen efter den gjorda anmälan men uppsköt introduktionen, till dess Grass kunde »medh giltige skäl och originalbrev bevisa sin nobilitet». Han förmådde dock endast uppvisa avskrift av det defekta konceptet till ett renovationsbrev »för stathållaren uppå Reval Mikael Grass så och hans frände Adolf Grass på deras adelskap» (konceptet i samlingen Adelsbrev i RA, avskriften i RHA; brevet är även upptaget i »diariet» till riksregistraturet 1649, men ej i själva registraturet), och någon introduktion kom icke till stånd. Vid samma riksdag (1668) avisades även ryttmästaren Alexander Reid, vilken sökte taga plats för den introducerade ätten *Reith* (Reid) nr 598 (se Sköldebrevsavskrifter, XIX: 21, RHA). 1766 lyckades dock avkomlingar till Alexander Reid bekomma platsen. — 1664 gjorde Ridderskapet och adeln svårigheter att såsom friherrar mottaga generalkriegszahlmeister Melker von Schlangenfelt (adl. ätten *von Schlangenfelt* nr 394; blev friherre 1654 ^{20/3}) och presidenten Alexander *Erskeins* (ointr. ätt; friherre 1655 i dec.) barn, »efter som the icke have en stake här i Sverige; särdeles protesterade Ridderskapet och adeln emot Schlangenfelt». De anmärkta oregelbundenheterna voro ej inskränkta enbart till de naturaliserade släkterna utan förekommo även vid de inhemska ätterna. Åtskilliga fall givas nämligen, där dylika ätter representerats av oskylda, eller där ståndet avvisat obehöriga.

följd av felaktig släktledning senare synes av misstag hava inympats en helt oskyld gren. Observera även — exempelvis nedan i registret över här anförda släkter — huru ofta olika grenar av samma släkt erhållit särskilda nummer.¹

Onekligen tala starka skäl för att samtliga i Sverige bosatta syskon till genom börden naturaliserade introducerade personer upptagas på stamtavlorna såsom tillhörande den introducerade adeln. Liknande tanke finner man uttryckt i ett par direktiv, som av ståndet gävos vid riddarhusstamtavlornas uppläggning. 1762 stadgades nämligen, att »introduktionerna för de t. o. m. år 1627 intagna ätterna skulle anses som generella, d. v. s. gällande hela släkten, ty det framginge ovedersägligt av Gustaf Adolfs riddarhusordning och av riksdagsprotokollen, att så varit lagstiftarens mening, ty alla släktmedlemmarna hade skyldighet att inställa sig på Riddarhuset, ehuru endast en introducerats å alla övrigas vägnar. Men alla senare introduktioner skulle anses som speciella, d. ä. gällande blott den eller de i sköldebrevet nämnda jämte deras manliga avkomlingar, ty efter 1627 hände det, att medlemmar av samma släkt adlades under olika nummer, vilket dessförinnan blott hänt, då släktgrenarna tillhörde olika klasser i Riddarhuset, eller att de erhöilo gemensamt nummer men med sina namn särskilt utsatta i sköldebrevet, varvid det förekommit, att några introducerats vid en riksdag, andra vid en annan; således hade då deras sidosläktingar icke inbegripits i sköldebrevet. Vid följande riksdag ändrades emellertid gränsåret för generella och speciella introduktioner till 1650.»² Man hade alltså observerat, att introduktion kunde ske å släktens vägnar, men svårigheten att tränga till botten med problemet gjorde, att formuleringen till sin allmänna innebörd blev alltför vid och i fråga om tidsbegränsningen något för snäv.

Några praktiska olägenheter hava emellertid ej orsakats av denna misstolkning. Ej heller torde det ifrågasatta upptagandet på stamtavlorna av syskon till genom börden naturaliserade och sedan introducerade medföra några alltför vittgående konsekvenser — flertalet av både de svenska och i Sverige bosatta främmande adelssläkterna voro i verkligheten små och begränsade till en eller ett fåtal familjer. Omständigheterna äro dock mycket litet kända, vadan försiktigheten måhända bör bjuda att tillsvidare upptaga dessa syskon och deras eventuella efterkommande endast »upplysningvis»,

¹ Valentins uppfattning (Frihetstidens riddarhus, sid. 255), att »adoptioner» varit vanliga på storhetstidens riddarhus, är ej heller med verkliga förhållandet överensstämmande.

² Valentin, a. a., sid. 144.

vilket står i full överensstämmelse med riddarhusdirektörernas beslut 1818 ³/₄, att även »ofrälse» grenar av på Riddarhuset introducerade ätter skulle upptagas på stamtavlorna,¹ en ur praktisk-genealogisk synpunkt mycket tacknämlig åtgärd, vilken även i ej ringa utsträckning blivit tillämpad i fråga om leden närmast vederbörande stamfader.

Efterskrift.

Av Jan Liedgren.

I sin synnerligen värdefulla framställning har kapten Wernstedt kommit till en annan slutsats om ättens begränsning än den jag djärvdes draga i min uppsats i Personhistorisk Tidskrift 1933. Själv har jag efter fortsatta studier av hithörande problem sett mig nödsakad att modifiera min mening. Efter 1660 är frågan såsom nu visats fullt klar, likaså när naturalisationsbrev utfärdats eller när en nyinflyttad utlänning naturaliserats enligt kunglig befallning. När en ätt introducerats såsom »naturaliserad genom börden» synes det mig riktigast att såsom introducerade anse ej blott den i aktstycket direkt nämnde utan även hans syskon (eller brorsbarn), om de *vid introduktionstillfället* uppfyllde de i RHO § 9 angivna villkoren för »naturalisation genom börden», och detta även i de fall, där en kunglig remiss kommit emellan, vilken någon gång haft karaktär av dispens från skyldigheten att bevisa utländsk adlig börd. Om man bortser från systrar (vilka ej kunde deltaga i riksdag), skulle så vitt jag vet endast i tre fall finnas personer — nämligen Zelows broder Olof (och hans döttrar), de la Mottes broder Frans och antagligen några fler av »gamle Duwalts» barn och barnbarn än Mauritz, Jakob och Gustaf —, som principiellt kunna anses introducerade, utan att detta numera kan bevisas ha vunnit ståndets gillande. »Upplysningsvis» kunna medtagas bl. a. syskon, som dött i Sverige före introduktionen, och »gamle Duwalts» äldre i utlandet födda barn, vilka ej voro naturaliserade genom börden.

¹ Wernstedt i Genealogiska samfundets i Finland årsskrift 1937, sid. 56.

REGISTER ÖVER BEHANDLADE ÄTTER.

	Sid.
Albedyl, von, frih. nr 182	143
» » Se även d'Albedyhll.	
Aminoff nr 456	126
Andersson nr 738	145
Anrep nr 236	129
Apollof nr 912	126
Ascheberg, von, frih. nr 57 $\frac{1}{2}$	143
Bagge af Berga nr 118	132
Baggensköld nr 977	149
Barclay nr 562	138
Barnekow nr 23	140
Beck sedan Beck-Friis nr 800	140
Becker, von, nr 642	143
Belfrage nr 782	145
Bellingshausen, von, nr 32	143
Bennet nr 831	147
Berch nr 1774	154
Berendes nr 55	124
Bernfels. Se Bärfelt.	
Bethun nr 1402	152
Bildt nr 678	140
Bille nr 238	129
» af Dybeck nr 28	140
Birckholtz, von, nr 94	124
Blix nr 1189	143
Blixen, von, nr 1779	155
Bock från Lahmes nr 1174	151
Bogg nr 521	137
Bordon nr 522	137
Bosin nr 592	143
Brandt, von, nr 1365	151
Brandten, von, nr 1376	143
Braun nr 1091	143
Brehmer nr 1165	143
Brobergen, von, nr 883	148
Bruce nr 745	145
Brummer nr 1772	154
Brunow nr 689	140
Buchner nr 878	147
Buchwaldt, von, frih. nr 68	143
Budberg, von, frih. nr 98	143
Burguer, von, nr 1478	152
» , nr 1727	152
Butterlin nr 546	126
Bähr nr 202	128
Bäck i Finland nr 193	128, 158
Bär nr 465	143
Bärfelt nr 196	128
Börstell, von, frih. nr 71	143
Cabiljau nr 555	134
Campenhausen, von, nr 816	148
» » , nr 881	147

	Sid.
Clerck nr 433	148
» nr 442	148
» nr 1382	148
Cletzer nr 806	146
Clodt, frih. nr 126	143
Coyet nr 473	134
Crafoord nr 743	145
Crail nr 214	129
Dahlepil nr 663	139, 140
d'Albedyhll, frih. nr 183	143
» Se även von Albedyl.	
de Besche nr 763	151
» » nr 944	148
» » nr 1253	148, 151
» » nr 1300	151
de Corroset nr 1136	151
de Frietzcky nr 1375	152
de la Chapelle nr 584	143
De Geer nr 291	143
De la Gardie, frih. nr 4	124, 143
de Laignier nr 551	143
de la Motte nr 280	130, 160
Dellwig, von, nr 1771	154
» » , frih. nr 176	143
de Mortaigne, frih. nr 65	143
de Moucheron nr 737	142, 145
de Silentz nr 1507	152
Didron nr 440	136
Dobrokowsky, von, nr 1340	151
Dohna, grevl. nr 65	152
Douglas, frih. nr 28 $\frac{1}{2}$	143
Drachstedt, von, nr 1776	155
Dromund nr 445	136
du Rées nr 773	145
Du Rietz nr 666	134
Duwall nr 241	131, 132, 158, 160
Dücker nr 207	129
» , frih. nr 122 $\frac{1}{2}$	143
Düring, von, frih. nr 171	143
Ebbertz, von, nr 1666	153
Ehrenstrahl nr 865	143
Erskein, ointr. adl. och frih. ätt	158
Essen, von, frih. nr 158	143
» af Zellie, von, nr 723	143
Falkenberg och Falkenberg af Bälby nr 105	124, 125, 130, 158
Falkensten nr 827	147
Fersen, von, frih. nr 63	143
Fitinghoff nr 220	129, 131, 157
Flach nr 1606	153
Fleetwood nr 249 $\frac{1}{2}$	135

	Sid.		Sid.
Foratt nr 490	137	Khevenhüller, frih. nr 10	135
Forbes nr 249	130	King nr 810	146
» nr 542	134	Kinnemond nr 505	137
» af Lund nr 174	127	» Se även Kinninmundt.	
Frankelin nr 48	124	Kinninmundt nr 971	149
Freijbourg nr 1079	143	» Se även Kinnemond.	
Freudenberg, von, nr 1809	155	Kirstein nr 1181	143
Frölich nr 976 $\frac{1}{2}$	149	Kleihe nr 561	137
» nr 1280	151	Klingspor nr 195	128, 158
Fuchs von Bühlstein nr 972	149	Knorring nr 809	146
		Kohl nr 295	133
Gairdner nr 485	143	Koskull nr 248	130
Gersdorff nr 1282	151	» , frih. nr 184	143
Gladsten nr 372	135	Krabbe af Krageholm nr 21	140
Goës nr 812	146	Krassow, von, frih. nr 157	143
Golawitz nr 383	136	Krefelt, von, nr 808	146
Goltz, von, nr 1684	153	Krus el. Kruse, ointr. ätt.	141
Grass nr 384	143, 158	Kruuse nr 687 $\frac{1}{2}$	141
» , ointr. ätt.	158	Köhler, von, frih. nr 167	143
Gripensperr nr 637. Jfr Schauman		Königsmarck, von, grevl. nr 14	143
	134, 138		
Grothusen nr 276	133, 157, 158	Lemnius nr 117	124
» , frih. nr 80	133, 143	Lenck nr 448	138, 158
Gröninger, von, nr 742	145	Lichten nr 560 $\frac{1}{2}$	137, 139
Gyllennieroth nr 573	143	» , frih. nr 67 $\frac{1}{2}$	137, 146
» Se även Nieroth.		Liech, von der, nr 1070	150
Gyllenstierna af Lundholm, frih. nr 3	140	Liewe el. von Liewen, frih. nr 45	143
» af Nynäs nr 5 $\frac{1}{2}$	140	Lindenow nr 30	140
» af Svaneholm nr 29	140	Liwensten nr 747	148
Günthersberch, von, nr 685	140	Lode från Livland nr 173	127, 157
Güthrie nr 974	149	Lünow nr 373	138
Gädda nr 27	140	Lützow nr 649	144
		» nr 733	144
Hagendorn, von, nr 777	145	Löschern von Hertzfeldt nr 802	146
Halle, von, nr 976	143	Löwe och Löwen nr 1739	154
Hamilton nr 249 $\frac{1}{2}$	135, 158	Löwenstern, von, ointr. ätt. Se Rige-	
» nr 684 $\frac{1}{2}$	140	man von Leijon-	
» af Deserf, frih. nr 50	136, 143	stierna.	
» af Hageby, frih. nr 99	140, 143	» , frih. nr 181	145
Hastfer, frih. nr 73 $\frac{1}{2}$	143	» Se även Rigeman.	
Heisen, von, nr 804	146		
Helffreich nr 911	148	Marcks von Württemberg nr 1726	153
Hilchen nr 683	140	Marschalck nr 1769	154
Hirscheit, von, nr 680	140	» frih. nr 70	143
Hogguer, frih. nr 124	143	Maschkow, von, nr 1134	151
» Se även Högger.		Maull nr 1510	152
Holck nr 20	140	Maydell, frih. nr 102	143
Holst nr 163	130	Meck nr 1778	154, 155
Horn af Rantzien, frih. nr 121 $\frac{2}{3}$	143	Meijendorff von Yxkull, frih. nr 74	143
» » , frih. nr 163	143	Mel nr 682	140
Högger nr 1475	143	Mellin nr 736	144
» Se även Hogguer.		Myhr nr 913	148
		Månesköld af Norge nr 218	129
Irving nr 308	133	Mörner 91	124, 127, 158
Issendorff, von, nr 1792	155		
		Nassokin nr 740	126
Jordan nr 243	142, 143	Netherwood nr 446	136, 158
» , von, nr 914	148	Neüman, von, nr 259	132
Kalitin nr 1738	126	Nieroth, frih. nr 90	143
		» , von, nr 564	143

	Sid.
Nieroth. Se även Gyllennieroth.	
Nisbeth nr 828	147
Nolcken, von, nr 1806	155
Noth, von der, nr 734 ¹ / ₂	144
Nöding nr 452	136, 157
Ogilwie nr 277	133
Orcharton nr 681	140
Osten genannt Sacken, von der, nr 684	140
» » » » » nr 832	147
Pahlen, von der, frih. nr 75	143
Palbitzki, frih. nr 67	143
Patkull nr 237	129, 131, 158
Pauli nr 96	124, 125
Paykull, frih. nr 33	143
Pereswetoff-Morath nr 559	126
Pfuel, von, nr 1072	150
Philp nr 242	131
Pincier, von, nr 1270 ¹ / ₂	143
Pläter el. Plater nr 138	127
Post, von, nr 687	141
Pählman nr 501	143
Raab nr 1586	152
Ramel nr 24	140
Ramsay nr 215	129
Reeth nr 598	158
Reid. Se Reeth.	
Rehausen, von, nr 1781	143
Rehbinder nr 733 ¹ / ₂	144
Reichel, von, nr 1657	153
Reiher nr 746	145
Rigeman nr 741	145
» , von Leijonstierna (Löwenstern), ointr. ätt	145
» , von. Se även Löwenstern.	
Robertsson nr 231	129
Rodenburgh, von, nr 693	143
Rohr, von, nr 807	146
Rosen, von, nr 1790	155
Rosladin nr 45	126
Rothkirch nr 175	131
Rubzoff nr 1773	126
Rudbeck nr 1366	151
» nr 1637	151, 153
» , von, nr 1252	151
» . Se även Rudebeck.	
Rudebeck nr 872	151
» . Se även Rudbeck.	
Sack nr 63	124
Sass nr 382	137, 157, 158
Schattau, von, nr 1080	150
Schauman nr 1287	151
» . Se även Gripensperr.	
Scheffer, von, nr 1200	143
» » Gernsheim, nr 1377 ¹ / ₂	143
Scheiding, von, nr 71	124

	Sid.
Schenk, frih. nr 5	124
Schildt nr 282	133, 157
Schlangenfelt, von, nr 394	158
Schletzer, von, nr 565	143
Schlippenbach, grevl. nr 20	143
Schmilinsky nr 1651	153
Schmiterlöw nr 1768	154
Schouman. Se Gripensperr.	
Schrove, von, nr 495	143
Schulman nr 176	131, 157
Schulte von Ritterfelt nr 1150	143
Schultz nr 800 ¹ / ₂	145
Schwerin von, frih. nr 133	143
» af Grellenberg, von, nr 1807	155
Schwerin, af Spantekow, von, nr 1775	155
Schönfelt, von, nr 787	145
Schönleben, von, nr 729 ¹ / ₂	141
Scott nr 499	137
Siegroth, von, nr 455	136
» » , nr 735	144
Sinclair nr 444	136
» nr 626	138
» nr 965	143
Spalding nr 910	148
Specht nr 975	149
Spens, frih. nr 9	143
Sperling nr 174 ¹ / ₂	131
Stackelberg nr 113	124, 125
» nr 686	140
» nr 1791 ¹ / ₂	155
Staël von Holstein nr 834	134, 147
Stewardt nr 205	129
» . Se även Stuart.	
Strijk nr 177	127
Stuart nr 86	124
» . Se även Stewardt.	
Stöör nr 166	127
Taube nr 734	144, 157
» af Karlö, frih. nr 34	143
» af Kudding, frih. nr 66	143
» af Sesswegen nr 78	148
Thomson nr 299	130
Thumb von Weingarten nr 796	143
Thurn, von, grevl. nr 5	129
Toll nr 1777	155
Tott nr 26	140
» af Skedebo nr 88	140
Treileben nr 744	145
Trolle nr 36	150
Udnie nr 375	135
Ulfeldt nr 19	140
Ungern-Sternberg, von, frih. nr 54	135, 139
Urne nr 22	140
Urqvard nr 423	136
Walden, von, nr 1708	153
Walkendorff nr 25	140

	Sid.		Sid.
Wallrave nr 1767	154	Wittenberg nr 214 ^{1/2}	129
Wardlau nr 951	149	Witting nr 1044	150
Wedderkop, von, nr 1281	151	Wolffelt nr 1741	143
Wedel, von, nr 803	146	Wrangel, frih. nr 78 ^{1/2}	143
Vegesack, von, nr 679 . . 134, 140, 157		» af Ludenhof, frih. nr 55	143
Weinholtz nr 1057	150	» af Lärje och Sko nr 46 ^{1/2} 124, 125	
Vellingk, frih. nr 72	143	» af Sauss nr 1770	154
Verdelet de Fornoy nr 374	138	Wrede nr 99 ^{1/2}	124, 125
Werdenhoff nr 833	147	Wudd nr 356	143
Wernle nr 874	147	Wulffschmidt, von, nr 1722	153
Wernstedt nr 78	124		
Vicken, von, nr 830	147, 157	Yxkull nr 76	124
Widerholt von Weidenhofen nr 1089	150	» -Gyllenband, von, frih. nr 30	134
Willemsens nr 949	148		
Winter nr 1668	153	Zebetojov. Se Apollof.	
Wisocki-Hochmuth nr 829	147	Zelow nr 272	130, 160
Witte von Nordeck, ointr. ätt	146	Zimmerman nr 811	146

Släkten Tors(s)low.

Av Vilhelm Ljungfors.

Släkten Tors(s)low, som redan tidigt delar sig i tvenne huvudgrenar, Stockholmsgrenen, som stavar namnet Torsslow, antagligen från början beroende på markering av det korta åljudet till skillnad från o-ljud, och den skånska, som skriver namnet Torslow, härstammar från Danmark men kom över Sundet till Skåne, innan detta landskap ännu hunnit införlivas med Sverige. Namnet är säkerligen taget efter någon ort med namnet Törslev (Torslev), av vilka det finnes flera på skilda håll i Danmark. Äldre handlingar ge därvid ingen handledning. Släktens äldre generationer ägnade sig åt kyrklig verksamhet och av dem torde främst sättas Severin Torslow (Tab. 14) — flera ha drivit kvarnrörelse. Största glansen åt namnet har dock den framstående skådespelaren Olof Ulrik Torsslow, hans hustru och barn, skänkt.¹

Tab. 1.

HANS MORTENSEN TORSLOW skall vara född på Själland 1613. Det finns två bärare av det latiniserade namnet (Johannes Martini), av vilka den ene kom från Helsingörs skola och blev student vid Köpenhamns universitet 1636 ¹²/₅, den andre från Slagelse skola och student i Köpenhamn 1638 ⁷/₅. Säkerligen är stamfadern en av dessa. Han blev prästvigd 1642 och blev andre stadskomminister i Lund 1647, befordrades till förste stadskomminister där 1667, en befattning, med vilken var förenad kyrkoherdetjänsten i Bjällerups och Stora Råby pastorat, † i Lund 1680 ⁹/₈. Han begrovs i domkyrkan, där hans gravsten tidigare funnits i södra sidoskeppet; den innehöll upplysningar om honom och hans hustru och barn. Av barnen skulle 4 varit söner och 3 döttrar. Möjligen har en av de förra dött i unga år, då endast 3 av vardera slaget äro kända. Gravstenen förstördes antagligen, då golvet bröts upp vid kyrkorestaureringen på 1880-talet. H. M. T. hade redan 1663 ¹²/₁ enligt Sodalitii (en gammal prästerlig sammanslutning i Lund) handlingar hyrt en hage (jfr sonen Severins biografi).

¹ Leijonhufvud, Ny svensk släktbok, upptar s. 480 en Maria Torslow, men C. W. Skarstedt kallar henne i Göteborgs stifts herdaminne (handskrift i Lunds landsarkiv) för Treslow, varför hon icke medtagits här.

HANS MORTENSEN TORSLOW,
f. 1613, stadskommisminister o. kyrkoherde, † 1680.

Tab. 1.

MÄRTEN HANSSON, f. 1648, i:e stadskommisminister, † 1704. Tab. 2.	SEVERIN, f. 1652, i:e stadskommisminister o. kyrkoherde, † 1698. Tab. 14.	HANS HANSSON, f. 165(6), kyrkoherde, † 1724. Tab. 15.
HANS HENRIK, f. 167(5), kyrkoherde, † 1722. Tab. 3.	JACOB MÄRTENSSON f. 167(9), kyrkoherde, † 1718. Tab. 13.	PAL (PAUL), f. 169(1), häradsckrivare, klockare, † 1773. Tab. 17.
JOHAN, f. 170(7), tullinspektör, † 1771. Tab. 4.	JOHAN GOTTFRID, f. 1719, hemmansägare, krögare, † 1786. Tab. 18.	JOACHIM, f. 172(4), smickare, † 1777. Tab. 33.
MATHIAS, f. 1744, bankokommissarie, † 1809. Tab. 5.	HANS NICLAS, f. 174(4), mjölnare, † 1828. Tab. 19.	PAULUS, f. 1748, mjölnare, † 1811. Tab. 26.
GUSTAF LUDVIG, f. 1789, faujunkare, skådespelare, kontrollör, teaterdirektör, † 1874. Tab. 6.	ANDREAS HANSSON, f. 1774, hemmansägare, ladufogde, † 1841. Tab. 20.	OLAUSSON, f. 1780, inspektör, † 1848. Tab. 27.
AXEL OLOF, f. 1825, kassör, † 1880. Tab. 8.	MATHIAS ULRIK, f. 1827, lektor, † 1868. Tab. 10.	JOHAN GOTTFRID, f. 1789, kronolänsman, † 1849. Tab. 31.
OLOF AXEL, f. 1879, köpman. Tab. 9.	OLOF WALDEMAR, f. 1865, tjänsteman, † 1934. Tab. 11.	SEVERIN PAULUS, f. 1806, kommisminister, † 1861. Tab. 36.
	BO RAGNAR, f. 1891, disponent. Tab. 12.	CLAES THEODOR, f. 1820, lantbrukare, gästgivare, † 1895. Tab. 32.
	CARL GUSTAF, f. 1882, kommunalbrukskamrer, † 1936. Tab. 24.	ERIK, f. 1842, häradsbövding, † 1907. Tab. 29.
	BROR ARTHUR, f. 1885, brukskamrer, † 1936. Tab. 25.	ERIK, f. 1882, borgmästare. Tab. 30.
		OLOF JOHAN, f. 1810, fil. jubeldir, v. häradsbövding, † 1889. Tab. 28.
		CLAES THEODOR, f. 1820, lantbrukare, gästgivare, † 1895. Tab. 32.

Enligt Lunds domkyrkas räkenskaper 1658—59 betalade »Her Hans Mortensen aff sit steenhuus west wed klockerens som hand udj boer 9 sk. jordskyld». I lön åtnjöt han som »nederste capelan» kontant 63 dlr 24 öre och hyresersättning 15 dlr samt 3 tr 2 sk. »ruga», 6 tr 4 sk »biuga» (korn), $\frac{1}{4}$ tönde smör, 2 st. »bolgalter», 4 »teijer» (= 1 får, 1 lamm, 1 gås vardera).

Fig. 1. Kyrkoherden HANS MORTENSEN TORSLOWS namnteckning 1674.

G. antagligen 1643 m. JOHANNA HANSDOTTER, f. på Samsö, den stora ön norr om Fyen, 1615, † i Lund 1681 ¹⁸/₁₁ och liksom maken begravnen i domkyrkan.

Barn, säkerligen alla födda i Lund:

ELISABETH. G. 1669 m. handlanden i Malmö HANS ALBREKTSSON HOBORG i hans 2:a gifte [g. 1) 166(3) m. ANNE MADSDOTTER († 1668, begr. ¹⁵/₁₁) i hennes 2:a gifte (g. 1) m. borgaren i Malmö Claus Rat-sack (begr. 1663 ¹²/₄)]. Hoborg pantsatte den gård på Mäster Johans-gatan, som han fått med första hustrun, 1669 ¹⁰/₁₃. En son, Hans, föddes i äktenskapet i Malmö 1670 och dog som skrivare å garveriet ogift 1706, men vart familjen i övrigt tagit vägen, har icke kunnat utrönas.

MÅRTEN, f. 1648, stadskomminister, † 1704, Tab. 2.

CECILIA, † i Lund 1716 med själaräringning s. å. ¹¹/₁₁. G. i Lund 1675 ¹⁷/₁₀ m. professorn vid universitetet, slutligen biskopen i Lund, teol. d:r o. fil. mag:r CHRISTIAN PAPKE, f. i Greifswald 1634 ²²/₁₂, † under visitationsresa i Åhus 1694 ⁹/₈, båda begr. i Lunds domkyrka. Biskop Papke hade 1693 köpt en gård av komminister Olof Svanes (H. Torslows företrädare) änka. Gården, vilken avbränts under kriget men återuppbyggt av änkan, låg vid Tomegap och såldes av Cecilia 1700 till prof. Bonde Humerus.

SEVERIN, f. 1652, stadskomminister, † 1698. Tab. 14.

HANS, f. 165(6), kyrkoherde, † 1724. Tab. 15.

METTA, † i Borgeby 1710 i maj, 12 dagar före 3:e mannen. G. 1) i Lund 1684 ⁹/₆ m. kyrkoherden i Borgeby KNUT SVENSSON RONNO-vius (kallade sig Canutus Hellundanus, när han 1675 lyckönskade Petrus Harebiergh vid dennes disputation), f. 165(7), † 1696. Han lyckönskade likaledes svågern Severin T. på latinsk vers 1689. 2) 1697 m. mannens efterträdare i ämbetet JOHAN JOHANSSON FAREN-holtz, f. 166(5), antagl. i Malmö, † 1698. 3) 1699 m. efterträdaren i Borgeby ANDERS JOHAN DELPHIN, † 1710 ⁷/₆. Det sistnämnda äkten-

skapet blev tämligen tragiskt. Mannen överföll hustrun med hugg och slag, och de voro inkallade inför konsistorium flera gånger, men det hjälpte icke något nämnvärt. Han suspenderades för sin våldsamhet, som riktade sig lika mycket mot andra personer i pastoratet.

Tab. 2.

MÄRTEN HANSSON (son av Hans Mortensen Torslow, Tab. 1), f. i Lund antagligen 1648 i oktober, hade vistats 5 år vid akademien, då han ifrågasattes till efterträdare åt komministern Hans Pedersen (Johannes Petri) i Malmö S:t Petri 1674. Burggreven Gilius Giliusson Ehrenberg bevistade magistratssammanträdet s. å. 11/6 och föreslog honom till tjänsten. Han ville tala med prosten Niels Söfrensen och få saken ordnad så, att Mårten Hansson kunde predika i S:t Petri kyrka följande söndag 14/6. Denne gjorde så, och omdömet om hans prestation var tydligen gott (»offvermaade schiön»). Emellertid fann magistraten honom väl ung, varför 1:e stadskomministern Wilhelm Laurenberg, som kände honom, fick i uppdrag att lämna närmare upplysningar om den föreslagne dagen efter predikan på rådhuset, och avgav han inför magistraten det vitsordet, att Mårten Hansson var »een vacher lärd karll, som studerer gierne» och att han levde »edrueligen och schichelig», varför han själv ville gå i borgen för honom. På grund härav beslöt magistraten utan att höra borgerskapet kalla Mårten Hansson till 3:e stadskomminister. Brev avgick till biskopen härom, och 1674 10/7 blev han prästvigd till sin befattning. Efter Gunnar Johansson Berners död 1679 i nov. befordrades han till 2:e komminister 1680 och efter prosten Wilhelm Laurenbergs död 1699 i febr. till 1:e stadskomminister s. å. Död i Malmö S:t Petri 1704 och begr. i kyrkan 13/1.

Han ägde och bebodde gården n:r 144 vid den gata, som efter honom benämndes Herr Mårtens gata (nu Mårtensgatan), en gård, som han köpt av stadskomministern Niels Hansen Thollös' arvingar.¹ Mårten Hansson konserverade tämligen säkert sin företrädares (Hans Pedersens) änka,² då han gifte sig i Malmö S:t Petri 1675 10/2 m. ANNA HENRIKSDOTTER BERENDT, † därstädes 1722 och begr. 23/11.

¹ I besiktningsinstrumentet av 1692 heter det om fastigheten: »Pastoren Hr Mårten Hansson. 19 fagh huus, 46 ahlr långt, 2 wohningar högt, deruthj en warm stugu och kammers. Noch 3 kalla kammerser; i gården är äncelt bygd mädh bröghuus, kiöcken och stall, bredden består af 47 ahlr. Noch en lijthen haghe, därhosz, är 25 ahlr lång och 27 ahlr bredh, hansz eget.»

² Isberg tror (i Bidrag till Malmö stads historia I), att Hans Pedersen var ogift, men detta motsäges av en uppgift i S:t Petri kyrkas räkenskaper, där det om stolplatser i kyrkan på norra sidan upp till muren heter: 1670 29/8 n:r 14 stede Anna H. Hanses ett stede for 1 dlr 2 mark. Någon annan präst med namnet Hans fanns icke vid denna tid i Malmö.

Fig. 2. Stadskommisiter MÅRTEN HANSSON TORSLOWS namnteckning 1687.

dotter av rådmannen Henrik Hansen B. (egentligen Krutmeijer) och Hille Jacobsdotter. Att döma av hennes åtgöranden för äldste sonens bästa torde hon ha varit ett resolut fruntimmer (Bil. 3). En dotter i hennes första gifte kallas ofta oegentligt Anna Hansdotter Torslow(ia) († i Malmö S:t Petri 1737 ¹⁵/₁₀).¹

Barn, alla säkerligen födda i Malmö S:t Petri:

HANS HENRIK (JOHAN HENRIK), f. 167(5), kyrkoherde, † 1722.

Tab. 3.

JOHANNA HELENA, f. 1678 ²⁴/₃, † i Malmö S:t Petri 1710 ¹⁰/₁. G. där 1699 ¹⁸/₉ m. handlanden i Malmö JÖNS HANSSON WALKELING, f. i nämnda förs. 1676 ²⁸/₈, † där 1707 ¹¹/₃. (Se nedan.)

JACOB, f. 167(9), kyrkoherde, † 1718. Tab. 13.

HILLE, † i Landskrona 1711 med själarिंगning ²⁵/₁₁ och begr. på norra smala gången i gamla kyrkan. G. i Malmö S:t Petri 1702 ¹¹/₁₁ m. handlanden i Landskrona CARL BROCK, säkerligen son till borgaren där Olof B. och sonson till kyrkoherden i Borgeby Gudmund Olssen B., i hans första gifte, † i Landskrona 1729 med själarिंगning ¹⁷/₈. [G. 2) i Hälsingborg 1712 ³⁰/₇ m. MALENA SCHWERTFEGER, f. i Hälsingborg 1696 ²⁴/₅, † 1730 med själarिंगning ³⁰/₇, dotter av Michel S. och Elna Wulff.]

Barn, begr. 1683 ¹⁶/₈ i mormoderns grav i S:t Petri kyrka.

CHRISTIAN, f. 169(5), blev student i Lund 1713, fick burskap som handlande i Malmö 1715 ²²/₆, men uppsade burskapet redan 1719 och flyttade ut på landet, där han omväxlande var arrendator och inspektor, † i Bara som »student» 1751 ¹¹/₁₀. G. i Malmö S:t Petri 1711 ¹⁴/₇ m. madam MARNA KOFOD i hennes andra gifte, † i Ö. Vemmenhög 1734 och begr. där ⁸/₁₁, 77 år 6 mån. 4 dagar, dotter av råd-

¹ Anna Hansdotter (Torslow) var gift 3 ggr: 1) m. handl. Jöran Roth, † i Malmö S:t Petri 1698 ²⁹/₈, 30 år. — 2) i samma församl. 1699 ²³/₄ m. handl. Jöns Nilsson Krutmeijer, † där 1710 ²³/₈, 39 år 4 mån. — 3) därstädes 1716 ¹⁶/₄ m. handl. Erik Kock, † där 1734 ⁸/₁₁.

Jöran Roths fader, handl. Jöns Nilsson Roth var gift 1) m. Anne Krutmeijer, 2) m. Hille Jörgensdotter Ancker, som i sin tur gifte om sig m. Hans Cortsen Walkeling, vars son Jöns Hansson Walkeling gifte sig m. en halvsyster till Anna Hansdotter (jfr ovan o. LEIF LJUNGBERG, Släkten Krutmeijer, i Malmö Fornminnesförenings årsskrift 1937).

mannen i Malmö Lars K. och Kirstine Söfrensdotter i dennas första gifte. [G. 1) m. handlanden i Malmö DIDRIK MÄRTENSSON NEHRMAN, † därstädes 1710 $\frac{5}{2}$.]

Tab. 3.

HANS HENRIK (JOHAN HENRIK) (son av Mårten Hansson, Tab. 2), föddes i Malmö S:t Petri 167(5), blev student vid Lunds univ. 1693 och bedrev studier där under de följande åren. Redan 1700 uppträdde han och predikade i Malmö, ehuru ännu icke prästvigd, och hans predikan nyårsdagen 1701 föranledde t. o. m. en anmälan till domkapitlet av prosten Hofverberg. Emellertid prästvigdes han 1702 $\frac{4}{7}$ till bataljonspredikant vid Drottningens Livregemente till fot, vanligen efter dess överste kallat Faltzburgs regemente. Han ansågs då ha bristfälliga kunskaper och fick förebräelser av domkapitlet för oredigt skrivsätt. Han förkovrade sig dock snart,

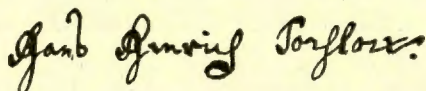

Fig. 3. Kyrkoherden HANS HENRIK TORSLOWS namnteckning 1709.

ty då han befordrades till regementspredikant vid sitt regemente (fullmakten daterad Heilsberg 1704 $\frac{9}{6}$), erhöll han goda vitsord för kapacitet att sköta befattningen. Vid prästmöte 1707 var han respondens, och 1709 $\frac{28}{4}$ undergick han pastoralexamen inför domkapitlet. Till biskop och kapitel vädjade ej blott han själv (se Bil. 1) utan även hans chef för hans befordran. Särskilt bekymrad blev han, då hans regemente fick order att avgå till Stralsund från Malmö, där det tidigare varit garnisonerat. Vistelsen i Tyskland utnyttjade han emellertid på bästa sätt: han disputerade 1710 $\frac{4}{8}$ och blev fil. magister i Greifswald på en 16-sidig avhandling *De Tragoedia*¹. Under tiden sökte han kyrkoherdebefattningen i Tygelsjö och V. Klagstorp, erhöll förslagsrum och befullmäktigades till tjänsten av regeringen i Stockholm 1710 $\frac{19}{4}$. Det var tydligen förenat med svårigheter att komma hem till Sverige. Nådårspredikanten måste

¹ Fullständiga titeln lyder:

Christo Succurenti! Theses ex poetica de tragoedia quas in illustri ad riccum Parnasso sub praesidio Dn. Christiani Saalbachs oratoriaae atque poetices prof. publ. ordinis philosophorum senioris, et nunc decani, Regiaeque universitatis bibliothecarii pro consequendis summis in philosophiae honoribus ad D. IV Augusti. A. C. MDCCX. in auditorio majori publicae placidaeque doctorum ventilationi subjeciet Jo. Henricus Torslovius Malmogiae-Scanus, Legionis Ribbingianae per octo annos concionator, nunc ecclesiae Tylsensis et Klagstrupensis in Scania vocatus pastor.

stanna över tiden och han vände sig till biskop och domkapitel för att få saken ordnad på ett tillfredsställande sätt (se Bil. 2). Från regementet erhöll han sitt avsked 1710 $11/8$. Som regementspastor åtnjöt han i årlig lön 201 dlr smt, men han tyckes icke under sin livstid ha utbekommit arvodet i sin helhet. Av Krigsarkivets likvidationshandlingar framgår, att hans änka så sent som 1736 sökt få resterande lönebelopp, ett krav, som sonen Johan å hennes vägnar fullföljer. Kammarkollegium resolverade 1738 $6/10$, enl. samma källa att till änkan skulle utbetalas 421: 16 smt, minskat med kontributioner o. d. på 117: 24 $4/5$ smt. T. fick icke länge behålla pastoratet i Tygelsjö, ty han dog redan 1722 $13/2$ vid 47 års ålder.

G. i Malmö S:t Petri 1702 $14/10$ m. DOROTHEA KOFOT (ej från Landskrona, som Cavallin uppger) fr. Malmö, † i Gässie 1751 $25/5$ och begr. i Tygelsjö vid förste mannens sida, dotter av handl. Hans Kofot och Dorothea Gustafsdotter Nerman i dennas första gifte. [G. 2] i Tygelsjö 1724 i sept. m. kyrkoherden i Gässie och Eskilstorp MAURITZ KAHL, f. i Kristianstad 1670 $17/4$, † i Gässie 1724 $12/12$.] Dorothea Kofot bodde nog kvar i Gässie längsta tiden. På 1730-talet vistades hon dock hos den gifta dottern i Stehag. Svärsonens intyg till henne tyder på de svåra omständigheter, varunder hennes liv framflöt.

Barn:

MÄRTA HELENA. Har ej kunnat återfinnas efter flyttningen från Gässie i början av 1760-talet. Hon ärvde vid makens död 895 dlr 4 penningar. G. i Lund 1753 $16/8$ m. kyrkoherden i Gässie o. Eskilstorp CARL GUSTAF NYKJÖRCK, f. i Höja 1697 $28/8$, † i Gässie 1758 $4/1$, i hans andra gifte. [G. 1] i Hästveda 1740 $3/7$ m. CATHARINA FROST, f. där 1714 $30/11$, † i Gässie 1747 $30/1$, dotter av kyrkoherden i Hästveda Lars F. och hans andra hustru Christina Barfoth.]

JOHAN, f. 170(7), tullinspektör, † 1771. Tab. 4.

ANNA DOROTHEA, f. 170(9), antagligen i Malmö garnisonsförs., † i Borrby 1776 $25/8$, 67 år gml. G. i Stehag 1734 $26/2$ m. kyrkoherden där ALEXANDER MAGNUS FEHRNSTRÖM, f. 1708, † av skörbjugg i Stehag och där begr. 1753 $7/8$.

MÄRTEN (MARTIN), f. i Tygelsjö 1711 $20/8$, gick i Malmö skola, student i Lund 1731 $21/5$, † antagligen ung.

SOFIA GRETA, f. i Tygelsjö 1717 $11/8$, † där 1718 $1/8$.

Tab. 4.

JOHAN (son av Hans Henrik, Tab. 3), f. säkerligen i Malmö garnisonsförs. 170(7) (vars böcker börja först 1710). Faderlös redan vid 15 års ålder fick han förmodligen tidigt ut att tjäna sitt bröd, men vad han sysslat med är ej känt. Först 1734 träffa vi honom som tygskrivare vid artillericomptoiret i Malmö. I fulla tre år stannade han där och fick intyg om »vivacité, activité och habilité» i alla sina sysslor, hade befunnits vara »riktig, trogen och därjempte gudfruchtig, nychter, flitig och aktsahmer uti alla sina ombetrodde embetsmähl». Efter att kort tid ha varit inspektor vid Linihamns kalkbruk begav han sig våren 1738 till Stockholm med pass och rekommendationer från generalmajoren och landshövdingen, frih. Wilhelm Bennet, och tack vare dessa vann han anställning i huvudstaden, där han även fullföljde moderns anspråk på återstående lön för fadern, vilket lyckades, då »fatalierna restituerades» 1738. Enligt »Personella berättelser» i Generaltullstyrelsen blev han 1738 i juni antagen till e. o. kontorsskrivare vid Generallanttullkontoret, vice kontrollör vid Packhuset i Stockholm 1739, ordinarie kontrollör med inspektors karaktär 1740 ¹⁰/₆, t. f. inspektor vid Järnkontoret och Nederlagskontoret 1745 i juli, befordrades till inspektor där 1747 ²²/₆. I hans löneförmåner ingick även hälften av alla de konfiskationer, han gjorde, och han blev därför säkert en välbärgad man. Enligt egen deklaration begagnade han puder, d. v. s. gick klädd i ståndsmässig dräkt, † i Riddarholmens förs. i Stockholm 1771 ²⁶/₁₁.

G. i samma förs. 1741 ¹/₁₁ m. HELENA LIN(D)MAN, f. i Nikolai församl. i Stockholm 1707 ¹⁰/₆, † där i Riddarholmsförs. 1781 ¹⁰/₆, dotter av handelsmannen Mårten L. och Magdalena Schröder. Hon åtnjöt 400 dlr smt i pension från civilstatens pensionskassa.

Barn, båda födda i Riddarholmens förs.:

DOROTHEA MAGDALENA, döpt 1742 ²¹/₇, † i nämnda förs. 1791 ²²/₈. G. därstädes 1762 ¹⁰/₈ m. kryddkrämaren i Stockholm JOHAN ÖSTLUND, antagligen bördig från Dalarna, eftersom i bouppteckn. efter honom omnämnes en syster, bosatt i Falun. Han dog i Riddarholmsförsamlingen 1786 ²⁶/₆, 59 år gml.

MATHIAS, f. 1744, bankokommissarie, † 1809. Tab. 5.

Tab. 5.

MATHIAS (son av Johan, Tab. 4), f. i Riddarholmens förs. i Stockholm 1744 ²⁴/₂, blev 1760 lärling hos hovtapetserare Per Hille-

ström, den sedan så bekante målaren, och vann gesällbrev från Hall- och Manufakturrätten 1765 ¹⁰/₇. Han hade då även gått i lära hos fabrikörerna Ekstedt och Collander och lärt »brocherad» sidenvävnad. Efter en kortare tids arbete å faderns tullkontor begav han sig ut på gesällresa och besökte S:t Petersburg, Köpenhamn och London samt återvände över Göteborg utan att ha kunnat få någon anställning på grund av den allmänna kris, som rådde efter sjuåriga krigets slut. Bättre blev det ej heller hemma, där hattarna just störtats och mössorna indragit en mängd understöd till industrien. En ansökan av fadern till fullmäktige i Riksbanken beredde honom anställning där 1767 ²⁰/₅ vid Lånebankkontoret, han blev e. o. kontorsskrivare s. å. ²¹/₁₂, befordrades 1774 ²⁴/₈ till kontorsskrivare i Växelbanken med 125 rdr i lön, blev bokhållare i Lånebanken 1791 ¹⁴/₁₁, registrator i bankens kansli 1795 ²⁷/₈, lånebankokassör 1799 i juli och kassakommissarie 1804 ²⁴/₅. Egentligen lämpade han sig ej att vara bankman trots sin skötsamhet. Vid ett par tillfällen förräknade han sig och måste ersätta det felande med egna medel. En viss oro, kanske en smula av konstnärsnatur, skall ha präglat honom — hans omaka gifte med en ung, levnadsglad, vacker flicka, som icke var särskilt sparsam och huslig, allt detta bidrog till att fördyrstra hans tillvaro. Systemens fastighet vid St. Nygatan 17 ärvde han, men detta förbättrade ej nämnvärt hans ställning. Död i S:ta Clara församling 1809 ⁹/₅ (bouppteckn. har ¹⁰/₅).

Mathias T. var ivrig rojalist och beundrare av Gustaf III. Namnen på hans äldste son torde återspegla hans tänkesätt.

G. i Ladugårdslands (Hedvig Eleonora) förs. 1788 ¹³/₅ m. GUSTAFVA LOVISA WALLENSTRAND, f. i Maria förs. 1771 ²⁵/₅ (dopboken har namnen i omvänd ordning), † antagl. i Jakobs församling 1841 ⁹/₃ (ej enl. uppgift i därvarande dödbok), dotter av sedermera tullinspektoren vid Ladugårdslands tull Eric W. och hans första hustru Margareta Helena Öhman. Lämnad ensam med 4 temperamentsfulla barn och klen ekonomi (pensionen från banken var måttlig) måste hon jämte dottern Jeanette åtaga sig sömnad på beställning.

Barn, alla födda i Riddarholmsförs.:

GUSTAF LUDVIG, f. 1789, kontrollör, † 1874. Tab. 6.

DOROTHEA LOVISA, f. 1790 ⁹/₁₀, måste tidigt ut för att förtjäna sitt bröd på egen hand. Hon hade gått i pension och med outtröttlig flit förvärvat sig goda kunskaper, som kommo henne väl till pass som guvernant. Hon hade anställning hos bl. a. flera familjer i Stockholm, lanträntmästare Fredrik Johan von der Luft i Kristianstad

1828—1830 och kammarherren, sedan hovmarskalken Reinhold Fredrik August von Ehrenheim på Malingsbo 1830—1832. I sistnämnda fallet undervisade hon sedermera statsrådet och universitetskanslern Pehr v. Ehrenheim och hans syster Ulla, varom den förre skrivit i »Några minnen». Efter återkomsten till Stockholm hade hon en del år skola på Ladugårdslandet, blev med tiden allt originellare och oroligare, bytte oupphörligt bostad. Med anlag för musik och målning har hon efterlämnat små akvarellporträtt utan namn av sina elever, † i hovförsamlingen 1883 $\frac{9}{8}$. Hon hade 600 kr. i pension som bankokommissarietotter.

JOHANNA (JEANETTE) HELENA, f. 1793 $\frac{10}{5}$, † i Adolf Fredriks förs. 1880 $\frac{15}{5}$. G. i Hedvig Eleonora förs. 1822 $\frac{2}{11}$ m. kryddkramhandlaren NILS ZACHRISSON HOLMLUND i hans andra gifte, f. på Storholmen i Flåsjön, Ströms förs., Jämtland, 1780 $\frac{27}{6}$, † i Katarina församl. 1835 $\frac{21}{5}$. Hon kom under första hustruns sjukdom till Holmlund som »husmamsell» och förmåddes att äkta honom trots en tidigare inklinaton. Deras naturer voro annars rena kontraster: hon fantasimänniska, han en äkta realist. [H. var g. 1) i Hovförs. 1810 $\frac{30}{9}$ m. agréen vid konstakademien MARGARETA HELENA ÅBOM, † i Nikolai förs. 1821 $\frac{8}{1}$, 39 år 2 mån. 20 dagar, dotter av notarien vid Stora sjötullen Johan Å. och Elisabeth (Engel) Catharina Tillander.] Holmlund tjänade tydligen snart en förmögenhet under tiden närmast före och efter Napoleons fall med dess goda konjunkturer, ty han köpte 1813 av grosshandlaren, slutligen rådmannen Gustaf Lychou för kontant 17000 rdr ett stenhus Västerlånggatan 75, där han hade sin kryddbod, och 6 år senare av Carl Tottie dennes malmgård mellan Bond- och Nygatorna på Södermalm. Morföräldrar till numera avlidna professorskan Johanna Cassel, som nedskrivit en krönika över släkterna Torsslow och Holmlund.

OLOF ULRİK, f. 1801, skådespelare och teaterdirektör, † 1881. Tab. 7.

Tab. 6.

GUSTAF LUDVIG (son av Mathias, Tab. 5), f. i Riddarholmens förs. i Stockholm 1789 $\frac{27}{2}$, gick i Clara skola och läste därjämte privat för vice rektor Pousette samt fick anställning i Riksens Ständers bank vid Växelbankens kassa 1806 $\frac{21}{7}$, som e. o. kontorsskrivare men lämnade den redan 1810 $\frac{13}{9}$, gripen av den allmänna krigspsykosen, och tog värvning i armén, blev rustmästare med lön, föräres karaktär vid Andra Livgardesregementet 1811 $\frac{14}{6}$, deltog i kriget i Pommern och Norge 1813—1814, befordrades till fältväbel 1814 $\frac{14}{8}$.

med bibehållande av samma lön och sergent 1815 ²³/₈, begärde och erhöll avsked 1823 ²⁰/₈ med fanjunkares namn. Han innehade sedan under årens lopp flera ansvarsfulla och inbringande poster som kamrer, kontrollör o. d. men kunde på grund av sitt oroliga lynne och sin oppositionslusta icke stanna länge på samma plats. Han förordnades tack vare broderns hjälp 1831 i juli till kontrollör vid Kungl. Teaterns magasin och verkstäder med skyldighet att övervaka teaterns alla förråd, rekvisita och inventarier men tog avsked 1834 ¹⁵/₁₂. Efter teatertiden med dess slitningar utgav han 1835—37 »Handlingar rörande Kungl. Teatern» i två band. En kortare tid var han kassör vid Terra Nuova, ett skeppsvarv vid södra ändan av Grev Magnigatan, vilket fick lämna plats åt Livgardets kaserner. Han försökte sig t. o. m. på att hålla ladugård, hade senare plats vid en ättikfabrik å Söder och fungerade även som brännvinskrollör. Ovanligt begåvad och duglig samt omutligt rättrådig var han ivrigt politiskt intresserad i liberal anda och deltog i det dåtida politiska livet med största intresse. Han var medlem av Reformvännernas sällskap, höll föredrag om representationsfrågan och utgav 1842 en broschyr: Hvad säga gudsfruktan, fosterlandskänslan och sanningen om många tilldragelser i vårt land förr och nu? På 1840-talet hörde han till ett litet kotteri, som enligt Birger Schöldströms »Förbiskymtande skuggor» samlades å Stallmästaregården under Pierres värdskap. Utom T. hörde dit direktör Öhman, historiemålaren Dahlström och urmakare Söderberg. Sina sista år bodde han som hyresgäst i den gamla prästgården i Adolf Fredrik vid Karlbergsallén, som Karlbergsvägen kallades före regleringen, † där 1874 ¹⁸/₇.

G. i Andra livgardets församling 1818 ²³/₁₀ m. MARIA DIDRIKA HERTZ, f. i Stockholm 1797 ²⁰/₂, † i barnsäng i Hedvig Eleonora förs. 1839 ⁸/₁₀, naturlig dotter till kapten Didrik Adolf Åkerhielm (adl. ätten nr 987).

Barn, nio till antalet (endast sju kända):

MARIA CAROLINA (LINA), f. i Andra livgardets förs. 1819 ⁴/₄, † i Adolf Fredriks förs. 1893 ⁷/₃. Hon kom tidigt till farbrodern Olof Ulrik och skötte biljettförsäljningen både å Djurgårdsteatern och vid flera turnéer i landsorten. Vid moderns död övertog hon skötseln av hemmet och med sin praktiska läggning ordnade hon allt. G. i Adolf Fredriks förs. 1855 ²⁷/₂ m. skådespelaren och ekonomiförvaltaren vid Mindre Teatern (Dramatiska Teatern), sedan medarbe-

taren i Dagens Nyheter CARL ERIK KIHLEN, f. i Stora Mellösa 1810 $\frac{8}{4}$,
† i Adolf Fredriks förs. 1875 $\frac{1}{10}$.¹

LOVISA AUGUSTA, f. i Andra livgardets förs. 1821 $\frac{10}{5}$,
kom redan vid 15 års ålder till en urmakare för att lära sig yrket
men fick mest syssla med de då moderna hårarbetena, i det hon
gjorde urkedjor, armband och ringar och förvärvade därutinnan
betydande skicklighet. Den osunda lokalen utövade emellertid ett
ofördelaktigt inflytande på hennes hälsa, och även sedan sjukdomen
hävts, förblev hon i allmänhet tyst och sluten. När systrarna lämnat
hemmet, fortfor hon att med utomordentligt tålamod vårda den
gamle fadern, † ogift å Stockholms sjukhem 1908 $\frac{7}{11}$.

IDA JOHANNA, f. i Andra livgardets förs. 1823 $\frac{21}{7}$, † å Sophiahemmet i Stockholm 1910 $\frac{20}{1}$ och antecknad i Johannes förs. där.
Hon hade ovanligt fast vilja men blev dock faderns favorit. Hon flyttade i slutet av 1840-talet till en god vän, gift med en läkare i Skellefteå. G. i Skellefteå landsförs. 1851 $\frac{28}{10}$ m. grosshandl. OLOF HENRIC SWARTLING, f. i Norrköping 1810 $\frac{28}{1}$, † i Maria förs. i Stockholm 1880 $\frac{2}{3}$. Han drev en betydande affär i den norrländska staden och skapade sig förmögenhet, vilken, då äktenskapet var barnlöst, även kom hennes syskon till godo. System Augustas bodde sålunda hos henne på äldre dagar. I slutet av 1870-talet flyttade Swartlings till Stockholm, och efter mannens död inredde hon sitt komfortabla hem vid Johannes kyrka. Mot slutet av sitt liv blev hon alldeles blind.

GUSTAF MATHIAS (MATHS), f. i Maria förs. 1827 $\frac{7}{3}$, i vars dopbok han kallas Olof Mathias, ett namn, som ändrats i husförhålls-
längderna i Andra gardet. Han tog 1842 hyra på briggen Delphin från Stockholm om 113 läster (befälhavare borgaren i Kungälv Carl Wickberg). I ett brev till fadern, daterat Hull 1842 $\frac{2}{9}$, talar han om, hur han haft det: han hade icke haft någon avundsvärd lott ombord, och kaptenen bidrog nog icke till att göra livet dragligare. Det blev hans enda sjöresa, ty fartyget förläste vid franska kusten 1842 $\frac{28}{9}$, och Maths dog s. d. ombord på vraket.

FREDRIKA (FREDRIQUE) GUSTAFVA, f. i Maria förs. 1829 $\frac{3}{10}$ (ej i dopboken, hennes egen uppgift vid mantalsskrivn.), försökte sig först som skådespelerska vid ett resande teatersällskap men lämnade efter någon tid denna sysselsättning och tog andra platser. Hon blev kassörska hos kusinen Nils Holmlund i dennes lampaffär på Drottninggatan, † i Hovförs. 1922 $\frac{19}{5}$. G. i Jakobs förs. 1876

¹ Deras ännu levande dotter, f. d. musiklärarinnan fröken Ingrid Kihlén har lämnat många intressanta meddelanden om släkten både till professorskan Cassel och till undertecknad.

²⁸/₁₁ m. xylografen vid Generalstabens litografiska anstalt O S C A R BERNHARD NYLÉN, f. i Hovförs. 1835 ⁸/₁₂, † där 1906 ²²/₂.

O T T O L U D V I G, f. i Andra livgardets förs. 1832 ²/₃, flyttade 1852 ²⁷/₁₀ från Jakobs förs. till Svea artilleri, där han från s. å. ²⁷/₁₁ tjänstgjorde som artillerist och sedan som andre konstapel vid fjärde batteriet. Efter avsked avflyttade han till obestämd ort 1858 ²/₁₀ med vitsord om att under tjänstetiden ha förhållit sig väl. Han övergick då till Flottans mekaniska kår och tjänstgjorde bl. a. i Vaxholm och Karlskrona som »conducteur», återvände 1860 till Brännkyrka och Stockholms befästning men for 1861 över till Amerika och deltog i slavkriget. Han inmönstrades som andre löjtnant i Providence, R. I., vid Battery G, 1:st Rhode Island Light Artillery 1861 ²¹/₁₂, befordrades till förste löjtnant därstädes 1862 ¹⁴/₁₁ och erhöll efter ansökan ett hedrande avsked från tjänsten 1864 ²⁷/₆. Han hade blivit sårad och var medtagen av fältlivets strapatser samt måste intaga sjukbädden, på vilken han kvarhölls 15 månader. Återställd begav han sig, driven av sin äventyrslysta, till Västern för att söka sin lycka som guldgräware, och från dessa trakter nådde ett brev, daterat 1867 ⁹/₃, omsider hemmet; det var det sista livstecknet. Han skall sedan ha verkat som tidningsman. Enligt meddelande från War Department och The National Archives of the U. S. i Washington intogs han 1885 ⁴/₉ på The National Soldiers Home i Hampton, Virginia, och där avled han ogift 1889 ²⁵/₉. Huruvida han erhöll sökt pension såges icke.

K N U T F E L I X, f. i Andra livgardets förs. 1836 ¹²/₃, † s. å. ¹⁹/₉.

Tab. 7.

O L O F U L R I K (son av Mathias, Tab. 5), föddes i Riddarholmens förs. 1801 ¹⁸/₁₂, sattes tidigt i S:ta Clara skola och var där redan 1809 i fjärde klassen samt läste franska och latin. Ett tidigt intresse för teater gjorde, att han skapade sig en scen i moderns kök, där hans första roll var en kvinno-roll. Han blev också redan 1816 ¹/₁₀ elev vid Kungl. Teatern och framträdde första gången, så vitt man vet, på Arsenalsscenen¹ i Florians gamla komedi Jeannot och Colin 1817 ¹¹/₁₀ och säges därvid ha gjort sig förtjänt av publikens bifall. Efter 3-årig elevtid antogs han till aktör och anförtröddes 1820 ¹⁷/₉ av teaterchefen, frih. Åkerhielm, den krävande uppgiften att spela Hamlets roll, ett experiment som tyckes ha utfallit tämligen väl, fast T. därvid kanske i något för hög grad imiterade sin företrädare i rollen

¹ Så kallad, därför att byggnaden, det forna De la Gardieska palatset Makalös, tidigare använts som arsenal (låg vid nuv. Arsenalsgatan).

Gustaf Fredrik Åbergsson. Han spelade Den unge junkern i Bröderna Philibert och titelrollen i Feodor och Maria. I Schillers Maria Stuart, återgiven i starkt förvanskad dräkt, utförde han Mortimers roll t. o. m. till belåtenhet för Atterbom, som bevistade premiären 1821. Han var likaledes med den 24 nov. 1825 som sekreterare Smith i Kotzebues drama »Redlighetens seger över förtälet», då Arsenalsteatern råkade i brand under pågående föreställning, så att skådespelarna måste rädda sig i sina teaterdräkter. På Kungl. Teatern,

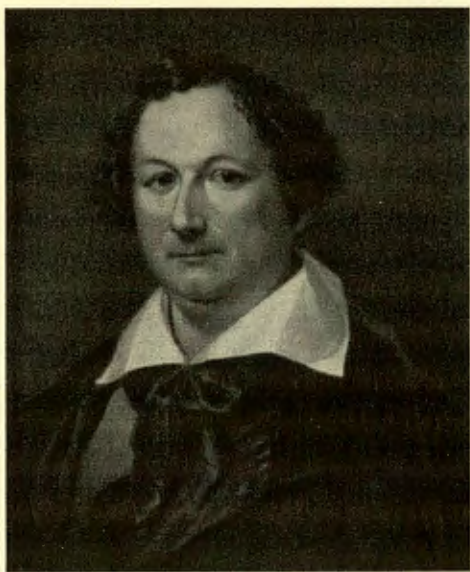

Fig. 4. Skådespelaren och teaterdirektören OLOF ULRIK TORSSLOW (f. 1801, † 1881). Efter oljemålning av J. G. Sandberg, Gripsholm (Svenska Porträttarkivet).

vilken nu fick tjänstgöra omväxlande både som talscen och opera, blev snart T. en av de ledande krafterna.

Han blev utan gensaga en ypperlig förste älskare, impulsiv och rörlig, med ett temperament, som icke tålde några motsägelser. Under Åkerhielms efterträdare greve Puke ledde en obetydlighet till en svår sammanstötning 1827. T. skulle uppträda som Figaro, och en icke till pjäsen hörande kostym hade framlagts. Till den skyldige (en f. d. adlig löjtnant) sade T. sitt hjärtas mening och upprepade det sagda inför chefen, som dömde honom till två dagars arrest. T. vädjade till Kungl. Maj:t samt offentliggjorde sin besvärsskrift i Argus. Härför klandrades han, och efter Pukes förklaring fann Kungl. Maj:t sig föranlåten att godkänna dennes handlingssätt. Hela mellantiden var T. avstängd från tjänstgöring, men när han den 27 dec. för första gången efter intermezzot uppträdde i

Passionen och förnuftet, möttes han av publikens ovationer både före och efter spelets slut. Han var dess förklarade gunstling. Redan följande året blev det åter strid. Puke hade utarbetat ett nytt reglemente, som medförde nedsatta löner och stränga straff för försumlighet. Icke mindre än 14 skådespelare med T. som ledande kraft protesterade. Sedan spelterminen börjat, ebbade emellertid motståndet ut, tack vare personliga underhandlingar med sujetterna, vilka därigenom fingo helt andra villkor än de ursprungligen stipulerade. Protestanterna möttes vid sitt första framträdande av utsålt hus och stark entusiasm.

Många äro de roller, han utförde de följande åren. Vi nämna blott Oehlsenschlägers Axel och Valborg, där han och mamsell Strömstedt spelade huvudpersonerna. Framgång följde på framgång. Då kom en tragisk händelse, som hotade att göra ett brått slut på hans lovande teaterbana. Det var i september 1833. Han bodde med sin familj på Lidingön och skulle åka in till en repetition, då hans häst råkade i sken. Han sökte taga spjörn mot en grindstolpe men fick knäat på vänstra benet illa skamfilat, nästan krossat. Han fördes till Serafimerlasarettet och kring hans plågoläger samlades spetsarna på snart sagt alla områden i sin ängslan över vad som skett med den frejdade konstnären. Det blev ett långvarigt, svårt sjukläger och då han äntligen kunde lämna sjukhuset, var han nästan krympling. Dessförinnan hade man hämtat honom till Operan, lagt honom under en triumfbåge och hälsat honom med en för tillfället författad sång. Och vid en avskedsrecett våren 1834 deklamerade han Spastaras död dels stående, dels sittande på en stol, samt hyllades entusiastiskt. Han erhöll 1834 $\frac{1}{10}$ efter 15 års tjänst som aktör avsked med full pension (800 rdr).

Under T:s sjukdom blossade en ny strid upp vid Kungl. Teatern, föranledd av liknande förhållanden som 6 år tidigare, bottnande i försöken att råda bot på teaterns dåliga ekonomi. Den vållade, att flera av de förnämsta skådespelarna, däribland T:s hustru, lämnade teatern, medan andra erhöilo avsked. Nu visade emellertid T., vilken sällspord energi han besatt. Efter mindre än två års ihärdigt arbete var han färdig att åter framträda på scenen. Hans kroppsliga tillstånd ålade honom, den förr så livlige och rörlige mannen, den strängaste återhållsamhet och aktsamhet. Med sin brinnande entusiasm kunde han helt enkelt icke vara overksam. Det blev en andlig rörlighet och en snillets träning, som kom att ersätta bristen på kroppslig frihet. Att han blivit låghalt märktes knappt på grund av hans behärskningsförmåga på scenen. Han utvecklades nu till den betydande karaktärsskådespelare, varom samtid och eftervärld enstämmigt vittnat.

År 1835 övertog Torsslow jämte Pierre Deland Isak de Broens teater på Djurgården, där han hade rättighet att spela blott $\frac{1}{5}$ – $\frac{1}{10}$. Mot slutet av första säsongen slog man igenom med uppförandet av Scribes Strozzi och Martino, vari T. hade en av sina förnämsta roller. Under de följande åren framträdde han här som Richelieu, Michel Perrin, Macbeth och Gustav Vasa och samlade omkring sig en trupp skådespelare, av vilka många blivit mästare på scenen. Om vintrarna

for man omkring i landsorten eller över till Finland, men 1843 lämnade han, sedan han med djärvt steg brutit Kungl. Teaterns monopol på teaterverksamhet genom att i privat lokal spela teater, chefskapet på Djurgårdsteatern, vilket i stället övertogs av Fredrik Deland.

Fig. 5. Olof Ulrik Torsslow som Ludvig XI. Efter teckning av J. W. Wallander.

Själv lät han engagera sig på Nya Teatern, där han efter kapten Lindebergs misslyckande 1846 blev ledare för ett utvalt sällskap. Teatern kallades nu Mindre Teatern och hade att kämpa med stora ekonomiska svårigheter, delvis beroende på den lättvindighet, varmed kapten Lindeberg igångsatt sitt företag. Samtida och senare försök från Kungl. Teatern att återvinna T. ledde icke till något resultat. Till

slut måste han sälja inventarierna och lyckades därigenom bli kvitt sin skuldbörda för teaterns vidkommande. Edvard Stiernström, som 1846—1850 tillhört Torsslows trupp och biträtt honom vid det sceniska arbetet, övertog ledningen av Mindre Teatern 1854 $\frac{1}{7}$, och hos honom kvarstannade T. de närmaste två åren.

Hade den gångna tiden företett svårigheter av ekonomisk art, så var den så mycket mer givande i konstnärligt avseende. Nu spelade T. sådana roller som titelrollen i Kung Lear, Alfonso av Este i Lucretia Borgia, Beaumarchais' i Clavigo, kardinal Montaltos i Klostret Castro, Ludvig XI:s i pjäsen av samma namn, Claude Frollo i Ringaren i Notre-Dame och Gustav Vasa i Solen sjunker, om man vill nämna några.

Omsider, 1856 $\frac{1}{7}$, återbördades T. till Kungl. Teatern ej blott som skådespelare utan även och i synnerhet som styresman för scenen tack vare den nye teaterchefen, dr Gunnar Olof Hylltén-Cavallius (Värends och Virdarnas bekante författare), och i denna egenskap kvarstod han i fem år, då han vid icke fullt 60 års ålder drog sig tillbaka från denna scen. De trenne sista åren av sin verksamhet återgick han till Mindre Teatern, där han spelade Henrik IV i Shakespeares pjäs. Sitt farväl av publiken tog han, då han där den 15 maj 1863 uppträdde i en av sina glansroller, Michel Perrin. Vid detta tillfälle hyllades han med en högstämd dikt av Herman Säterberg, vilken framsades av E. Stjernström.

För T. gällde det som huvudregel att hålla konstens fana högt. Det visade han i sin utbildning av yngre skådespelare, som vuxo upp omkring honom, det visade han likaledes i ett märkligt brev, som han riktade till Emelie Högvist.

Som åtskilliga andra stora skådespelare har T. ej blott nöjt sig med att spela teater utan även skrivit ett par pjäser samt översatt och bearbetat ännu fler. Sålunda äro av hans hand Epilog (till Skådespelarens sista roll), 1852, Ett försök, komedi i 4 akter (1856), Marlborough och jakobiterna (1859) samt uppräningen till En nyårsnattsdröm, utarb. av A. Blanche o. F. Hedberg, översättningar och bearbetningar av Oehlschläger, Kotzebue, Dumas, Scribe m. fl.

Musikhistoriska museet gömmer på alster av en annan konstart från Torsslows hand. Det är talrika teckningar och laveringar av personer och scener från teaterns värld, karakteristiska och träffande.

Efter sitt avskedstagande levde T. i stilla tillbakadragenhet, endast en gång avbruten av hans gamla vänner och beundrare. Då han fyllde 75 år, samlades i hans hem på Grevturegatan en skara konstälskare och artister och överlämnade till honom en minnesgåva, en antik silverkanna med cirka 9000 kr. i guld, hopbragt genom subskription.

† i Hovförs. 1881 $\frac{1}{9}$.

G. i samma förs. 1830 $\frac{17}{10}$ m. SARA FREDRIKA STRÖMSTEDT, f. i Finska förs. i Stockholm 1795 $\frac{11}{6}$, † i Hovförs. 1859 $\frac{18}{6}$, dotter

av strumpvävaregesällen, sedan strumpfabrikören Johan Olof S. och Christina Collander. Hon blev elev vid Kungl. Teatern redan 1807 och aktris 1812 $\frac{1}{4}$. I början hade hon ingen framgång, fick endast spela biroller eller verka som korist, men genom tråget arbete,

Fig. 6. SARA TORSSLOW som Tante Bazu. Efter teckning av J. W. Wallander.

särskilt under ledning av den rutinerade skådespelerskan fru Maria Christina Ruckman, f. Franck, utbildade hon sig till en stor tragisk konstnär, som helt gav sig hän åt sitt spel. Det är framför allt genom sitt utförande av sådana roller som Elisabet i Schillers Maria Stuart, lady Macbeth, Lucretia Borgia, Tant Bazu eller Den högvälborna fiskköperskan, som »ma chère mère» i dramatiseringen av Fredrika

Bremers Grannarna och Gudule i Ringaren i Notre-Dame hon vunnit sitt rykte. Särskilt den sistnämnda rollåtergivningen ger Frans Hedberg i Svenska skådespelare utomordentliga lovord. Sara Torsslow följde sin make, då han lämnade Kungl. Teatern, och verkade vid hans sida å Djurgårdsteatern, Nya Teatern och Mindre Teatern och gav genom sin framställning av de åt henne anförtrödda rollerna ökad glans åt de skilda företagen. Till det yttre mera robust var hon makens jämlike, när det gällde passionerad inlevelse i de givna gestalterna. Den tidens teaterförhållanden — särskilt när det är fråga om landsorten — med oeldade lokaler, ofta lätt klädsel, skapade så småningom en sjukdom, som tvang henne att övergiva scenen. Hon uppträdde sista gången 1853 ²⁰/₆; 1850-talet ägnade hon annars uteslutande åt hem, make och barn och visade sig sällan ute.

Barn, alla födda i Hovförs. i Stockholm, utom det yngsta:

NANNA, f. 1822 ²⁸/₉, var moderns älsklingsbarn. Hon var musikalisk och dramatiskt begåvad och anställdes vid Operan. Hon blev aktris 1845 ¹/₇ och sjöng bl. a. Zelindas roll i Don Juan samt kvarstod som sådan till giftermålet, † efter barnsbörd å Träskända gård i Finland 1860 ⁸/₇. G. i Hovförs. 1857 ¹¹/₁ m. lantbrukaren och kamreraren CARL BERNHARD ENBLOM, f. i Täby 1829 ²⁴/₃, † i Motala 1896 ²/₅.

AXEL OLOF, f. 1825, kassör, † 1880. Tab. 8.

MATHIAS (MATHS) ULRICH, f. 1827, fil. d:r, lektor, † 1868. Tab. 10.

VALBORG, f. 1829 ¹⁰/₇, slöt sig tidigt till den yngre system och förenades med henne i en trofast vänskap. Hon debuterade vid Mindre Teatern 1850 ²⁸/₁ vid Georg Norrbys recett. Sedermera spelade hon Gustaf III:s dotter i Beylon eller Tolv timmars hovluft 1852 och uppträdde även i Kotzebues drama Sammansvärjningen på Kamtschatka. Som gift lämnade hon scenen och följde sin make till Bremen, därefter till Stockholm och till slut till Potsdam, där maken dog. Hon hade helt gått upp i hans arbete och dennes idéer, så att hon, när hon lämnades ensam, snart drabbades av långvarig sjukdom. Hon avled å Vängelsta sjukhem 1911 ²³/₈. G. på Lidingön men antecknad i Hovförs. 1854 ¹⁰/₇ m. dåvarande löjtnanten vid Andra livgrenadjärregementet, gymnastikdirektören, sedan (titulär)-professorn och fil. d:rn, RVO, AXEL SIGFRID ULRICH, f. i Stockholm 1826 ¹⁸/₂, † i Potsdam 1889 ¹/₁₂.

HELFRID, f. 1831 ¹⁵/₁, uppträdde redan i 6—7-årsåldern på Djurgårdsteatern och på faderns vinterturnéer i Finland, bl. a. som Gio-

vanni i Oehlenschlägers Correggio, men var sedan under uppväxttiden borta från scenen för sin utbildning. Vid 16 års ålder debuterade hon å Mindre Teatern som Cordelia i Kung Lear. Fadern ägde då teatern, men hon kvarstannade där även, sedan Stjernström övertagit den. Arbetsåret 1857—1858 tillhörde hon dock Kungl. Teatern. Då denna 1863 övertog även Mindre Teatern under namn av Dramatiska Teatern, kvarstodo både hon och hennes man till följd av erbjudet engagement. Död å Stockholms sjukhem 1906 ¹²/₃.

Fig. 7. Skådespelerskan HELFRID KINMANSSON, född Torsslow (f. 1831, † 1906).
Efter fotografi.

Bland hennes roller må särskilt nämnas Valborg i Oehlenschlägers Axel och Valborg 1856 och Julia i Shakespeares Romeo och Julia 1859. Till denna tid hör även hennes tolkning av Jolanta i Henrik Hertz' Kung Renés dotter, Antoinette i Augiers och Sandeaus Klädeshandlaren och hans måg samt Laura i Björnsons De nygifta. I sitt framträdande ådagalade hon en värme och naturlighet, som framkallade allmänt bifall. Efter att plötsligt ha mist sina tvenne barn och sökt tröst hos systemen i Bremen återvände hon med förnyad arbetskraft och övergick då till en annan typ av roller, lämpad efter hennes tilltagande ålder, och vann nu genom sin karakteriseringsförmåga anseende som en utmärkt skådespelerska men fortfarande lika enkel och naturlig som förut. Sålunda gav hon Stafva i Frans Hedbergs Majorens döttrar och Tant Malla i Hedbergs Mellan bjudningarna, Sally i Edv. Bäckströms Evas systrar, Fru Bark i Ann-Charlotte Edgrens Sanna kvinnor, Sarah i Sardous Odette, vari hon enligt både Nordensvan och Hedberg skapat en figur av ovanligt saftig komik utan att göra den till en karikatyr. Vid Kungl. Teaterns 100-årsjubileum 1882 tilldelades hon medaljen Litteris et ar-

tibus. Med utgången av spelåret sommaren 1887 lämnade hon scenen men återkom som gäst under vintersäsongen 1894—1895, då hon hade avskedsrecett den 4 febr. som Markisinnan de Rio-Zarés i Sardous Dora.

G. i Hovförs. 1853 $\frac{4}{1}$ m. skådespelaren LARS GUSTAF KINMANSSON, f. i Stockholm 1822 $\frac{15}{4}$, † där 1887 $\frac{20}{1}$, i hans andra gifte. [G. 1) i Stockholm 1845 $\frac{29}{6}$ m. ZELMA CAROLINA ESOLINDA BERGNEHR i dennas första gifte, f. i Stockholm 1827 $\frac{31}{5}$, † där 1874 $\frac{11}{2}$, skilda åt. (G. 2) i Stockholm 1854 $\frac{12}{6}$ m. revisorn i generalpoststyrelsen

Fig. 8. Skådespelaren HARALD TORSSLOW (f. 1838, † 1909). Efter fotografi.

GUSTAF HENRIK LEONARD HEDIN, broder till skådespelaren Svante Hedin, f. i Stockholm 1828 $\frac{25}{5}$, † där 1894 $\frac{1}{1}$.] Gustaf Kinmansson var framstående skådespelare i älskarefacket i sin krafts dagar, men för en ny tid med annan nyansering på detta område lämpade sig icke hans förmåga. Han hade blivit elev vid Kungl. Teatern 1840 och kvarstod som aktör i 38 år samt avgick vid sommarens inträde 1881. Under tidigare år spelade han mot sin hustru i många pjäser, och senare uppträdde han förtjänstfullt som Gunnar Herse i Ibsens *Härmännen* på Helgoland m. fl. roller.

STEN HARALD, f. under en vinterturné i Kristianstad 1838 $\frac{10}{2}$, var vid födelsen bildskön, så att systemen Nanna ville kalla honom Balder, men fadern vägrade: »Å nej, vi ska inte dra ner gudarna!», började tidigt måla för prof. Theodor Billing, bedrev studier vid

Konstakad. i Stockholm 1857—1858, var sedan ute och studerade landskapsmålning i Düsseldorf 1859—1860 och blev agré vid Konstakad. 1869. Emellertid debuterade han vid Kungl. Teatern 1857 ²³/₈, som Henri i Uchards skådespel Fiammina, engagerades ånyo 1864, nu huvudsakligen på grund av sin tenorstämma, och uppträdde första gången på Dramatiska Teatern som Gottfried i operetten Doktorn och apotekaren och utförde sedermera Horace i Svarta dominon, Nevers i Hugenotterna, Alfonso i Den stumma och Leopold i Judinnan samt Ottokar i Friskytten. Han hörde visserligen icke till de stora, men han hade en vacker röst och ståtlig apparition. Han bodde länge tillsammans med fadern och var en god son. På äldre dagar låg han hela somrarna ute i skärgården tillsammans med sin gode vän, skådespelaren Axel Elmlund, vilken vid sin död 1901 testamenterade 10,000 kr. till honom, ett gott bidrag till den lilla pensionen. Han målade tavlor med skärgårdsmotiv, noggrant utförda i tidens stil, men älskvärda i uppfattningen av vatten och ljusspel. De ha exponerats vid utställningar i flera konstföreningar. Harald T. avled i Stockholm 1909 ⁷/₁₂. Han hade utom äktenskapet en dotter MARIA, f. 1870, † 1936, vilken erkändes av honom vid mantals-skrivningen 1887. Modern hade som änka en icke obetydlig pension, varför något giftermål aldrig kom till stånd. Dottern utbildade sig till fotograf. Enligt testamente ärvde hon ensam all sin faders kvarlåtenskap.

Tab. 8.

AXEL OLOF (son av Olof Ulrik, Tab. 7), föddes i Hovförs. i Stockholm 1825 ⁴/₅, genomgick Stockholms gymnasium och avlade studentexamen vid Uppsala universitet 1846 ⁵/₈, men hade redan dagen innan inskrivits i Stockholms nation. Han fortsatte emellertid icke studierna där utan ägnade sig åt annan verksamhet, blev kontorist och kassör vid Tanto sockerbruk i Stockholm, † där på Ladugårdslandet 1880 ¹⁰/₂, men antecknad i Hovförs.

G. i Nikolai förs., Stockholm, 1871 ¹¹/₈ m. HILMA HENRIETTA KAHN, f. där i Maria förs. 1842 ²⁰/₁₀, † i Hässelby villastad 1937 ²³/₇, och begr. i Kahnska familjegraven å Norra Kyrkogården, i hennes andra gifte, dotter av grosshandlaren Frans Johan K. och Mathilda Dorothea Petersen. [G. 1) m. kamreraren GERHARD EDMAN, f. i Säbrå, Västernorr., 1816, † å kamrerarebostället å Långholmen 1868.]

Barn, alla födda i Hovförs., Stockholm:

HILDA (TUTTAN), f. 1871 ¹¹/₁₂, vårdas för sjukdom å sjukhem i Uppland. G. i Stockholm 1899 ²⁹/₄ m. direktören i Svenska

Tobaksmonopolet, Göteborg, ERNST OLOF REINHOLD FRICK, f. 1872 ¹⁵/₁.

ANNA, f. 1873 ²¹/₄, † s. å. ²²/₇ i tyfus.

NANNA, f. 1874 ²⁰/₄, † s. å. ²⁴/₈ i scharlakansfeber.

HELFRID, f. 1876 ²⁰/₁, kom efter privatläsning i Dramatiska Teaterns elevskola, premiärelev 1895, debuterade 1896 på Södra Teatern i Stockholm som Raymonde i Rose Lacombe av Henrik Christierson. Därefter tillhörde hon olika landsortssällskap och turnéer, såsom Rydbergs, Selanders, Ranfts, van der Ostens, Oscar Textorius' och utförde därunder bl. a. roller Regina von Emmeritz, Drottning Margot i Dumas' Hugenerna i O. U. Torsslow bearbetning, Abigael i Molbech d. y:s Ambrosius, prins Karl Henrik i Gamla Heidelberg. Hon avgick från teatern på grund av sjukdom 1904. Bor tillsammans med systemen Valborg. G. efter lysn. i Sundbyberg å Stockholms rådhus 1912 ¹¹/₄ m. f. d. godsägaren till Lidö i Roslagen ERNST JOEL LÖFSTRÖM, f. i Sundbyberg 1870 ⁶/₃.

Son, f. 1877 ⁸/₄, † s. å. ²⁰/₄ odöpt.

VALBORG, f. 1878 ⁵/₅, bor i Eknäs pr Klinten. G. i Stockholm (Kungsholmen) 1904 ²⁰/₁₀ m. (sin svägers bror) disponenten vid Mariehalls A.-Bol. i Sundbyberg ELIS GUSTAF LÖFSTRÖM, f. å Sundbybergs herrgård 1864 ²²/₈, † i Harnäset, Björkö-Arholma 1920 ¹²/₁₀, begr. å Bromma kyrkogård.

OLOF AXEL, f. 1879, köpman. Tab. 9.

Tab. 9.

OLOF AXEL (son av Axel Olof, Tab. 8), f. i Hovförs. 1879 ²¹/₁₁, genomgick Östermalms lägre elementarläroverk, utbildade sig i handelsbranschen, var resande för firman Axel Eliasson, Stockholm, 1906—1917, representant i Stockholm för Gustaf Melins A.-B., Göteborg, 1917—1920, drev tillsammans med bl. a. E. Frick (ej svågern) egen firma under namn av Ernst Frick & Co. 1920—1927, då den uppgick i firman A.-Bol. Sveriges litografiska tryckerier, och är sedan dess representant för Frans Svanströms Pappers-Handels A.-B.

G. i Kungsholms förs. (eft. lysning i Maria förs.) i Stockholm 1907 ⁵/₁₀ m. GERDA LINNEA ROBERTINA FRÖLANDER, f. i Trosa stad 1881 ²⁰/₁, dotter av grosshandlaren Robert F. och Emma Törnbohm. Hon har genomgått 8-klassigt flickläroverk i Södertälje och handelsskola i Stockholm och innehade tidigare kontorsplats.

Barn, båda födda i Hovförs.:

STIG OLOF, f. 1908 ¹⁶/₁₀, avlade studentexamen vid Saltsjöbadens samskola 1926 ¹⁵/₅ och inskriven vid Stockholms högskola höstterm.

s. å., fil. kand.ex. där våren 1931 och bedriver nu licentiatstudier där. Han anställdes aug. 1931 vid Kungl. Dramatiska Teatern som sekreterare och pressombud, föreståndare vid dess elevskola från arbetsåret 1935—36. Red. för Svenska Teaterförbundets Medlemsblad sedan 1936. Har utgivit »Eugene O'Neill» (1937) samt författat ett större antal artiklar rörande litteratur och teater i tidningar och tidskrifter. G. 1936 $\frac{15}{8}$ i Stockholm (Gustav Vasa) m. HILDUR ERIKA (BJÖRKMAN) BÄCKMAN, f. 1906 $\frac{2}{2}$ i Alanäset (Jämtl.), dotter av lantbrukaren Anders Bäckman och Kristina Erika Jönsson.

BIRGIT, f. 1911 $\frac{18}{8}$, genomgått 8 kl. med normalskolekompetens i Anna Schuldheiss' skola, elev vid Dramatiska Teaterns elevskola 1930, premiärelev 1932, † 1933 $\frac{1}{1}$ i Hedvig Eleonora förs.

Tab. 10.

MATHIAS ULRIC (MATHS) (son av Olof Ulrik, Tab. 7), f. i Hovförs. 1827 $\frac{11}{10}$, genomgick Stockholms gymnasium och avlade jämte brodern studentexamen vid Uppsala universitet 1846 $\frac{5}{8}$ och inskrevs dagen innan i Stockholms nation, avlade där fil. kand.-ex. 1852 $\frac{20}{5}$, disputerade s. å. $\frac{20}{5}$ över en avhandling med mag. Anders Theodor Broman som preses. T. disputerade 1854 $\frac{27}{8}$ på sin egen avhandling Om slaget vid Lund under prof. E. W. Swedelius' överinseende och promoverades till fil. d:r s. å. $\frac{9}{8}$. Han blev lärare vid Privata Nya Elementarskolan i Stockholm s. å. och fungerade som dess föreståndare 1857—1864, blev under tiden 1859 $\frac{10}{8}$ adjunkt vid Nya Elementarskolan samt lektor i historia o. geografi där 1865, † i Stockholm (hovförs.) 1868 $\frac{12}{8}$. Maths hade både målaranlag och släktens dramatiska intressen, vilket kommer till synes i teaterpjäser, som han översatt och bearbetat eller själv författat. Sålunda utgav han Ett äfventyr under riksdagsutblåsningen, dramatiskt skämt med sång i 2 tablåer, musik arrang. av J. W. Söderman (uppfördes å Kungl. Teatern 8 ggr 1857), översatte Mallefilles Två enkor, komedi i 1 akt (1861) och Battus och Bercioux' Vänskapen varar längst! komedi i 1 akt med kupletter och musikarrang. av J. A. Söderman (1857). Han skrev även tillfällighetsdikter.

G. på Lidingön men antecknad i Hovförs. 1854 $\frac{10}{7}$, m. MATHILDA SOPHIA EMBRING, f. i Linköping 1828 $\frac{18}{1}$, † i Oscars förs. i Stockholm 1908 $\frac{14}{4}$, dotter av trumslagaren Erik Gustaf E. och Lena Stina Pettersson. Var skådespelerska hos O. U. Torsslow.

Barn, alla födda i Hovförs.:

VALFRID, f. 1855 $\frac{20}{2}$, började sin teaterbana hos Edv. Stjernström på dennes Nya Teater 1875, där hon spelade titelrollen i den

franska vådevillen Rataplan eller Den lille trumslagaren med friskt behag, liksom hon var förtjusande i Heibergs »Emilies hjärklappning». På denna teater kvarstod hon till slutet av spelåret 1878—1879 och kreerade där Suzel i Erckmann-Chatrians Vänner Fritz, Laura i den tyska farsen Sodom och Gomorra, Ägot i Björnsons Leonarda, René i Friedrich Halms Vildfågel, vilket sistnämnda blev hennes

Fig. 9. Skådespelerskan VALFRID MOBERG, född TORSSLOW (f. 1855, † 1882).
Efter fotografi.

bröllopsrecett vid dess första framförande 1878 $7/12$, vidare Margrete i Kungsämnena (1879 $19/1$) och Kate i Kaufmanns och Blocks Vem är han? Från hösten 1879 hade hon engagement vid Kungl. Teatrarna och uppträdde första gången på Stora Teatern som Desdemona i Othello. Dramatiska Teatern utgjorde annars hennes arbetsfält under de få år, hon levde. Där utförde hon Eleonora i Scribes och Legouvés Drottning Margaretas sagor, Cherubin i Beaumarchais' Figaros bröllop, Marcelle i Dumas fils' Falska juveler. Hennes sista framträdande ägde rum 1882 $12/2$, då hon utförde Yvonne i Sardous Seraphine, † i Stockholm 1882 $21/5$. Hennes välljudande stämma

och rika resurser i övrigt, hennes klara intelligens och mångsidiga begåvning gjorde hennes bortgång till en kännbar förlust för svensk teater. G. i Hovförs. 1878 ²⁸/₁₂ m. dåvarande underlöjtnanten, sedan kaptenen vid Älvsborgs reg:te, RSO, HUGO LEOPOLD MOBERG, f. i Ystad 1850 ¹⁸/₅, † å Lunds lasarett 1919 ⁷/₁, i hans första gifte [G. 2] i Stockholm 1886 ⁷/₁₂ m. HEDVIG ELISABETH ADELAID STIERNSTAM, f. i Göteborg 1860 ¹⁸/₁₂, † vid Strandbaden 1918 ¹/₁₁, dotter av grosshandl., konsuln Pontus Vilhelm S. och Constance Adelaide Nyström i dennas första gifte.]

SIGRID, f. 1860 ¹⁷/₇, † i Stockholm 1923 ²⁸/₁₀. G. i Hedvig Eleonora förs. därstädes 1882 ²²/₆ m. tjänstemannen i Järnvägsstyrelsen PER NILS ARNOLD GELLNER, f. i Vassland, Järnboås s:n, 1858 ⁹/₆, † å Linneaholm, Solna s:n, 1899 ²⁷/₁.

OLOF WALDEMAR, f. 1865, tjänsteman, † 1934. Tab. II.

MATTS EINAR, f. 1867 ¹⁷/₁₂, genomgick Stockholms Atheneum samt därefter Akademien för de fria konsterna, var verksam som genremålare och dessutom mycket anlitad som illustratör, † ogift å S:t Eriks sjukhus (mantalsskr. i Hedvig Eleonora förs.) i Stockholm 1932 ¹⁸/₃.

Tab. II.

OLOF WALDEMAR (son av Mathias Ulrik, Tab. I), föddes i Hovförs. 1865 ¹/₁₀, erhöll undervisning i Stockholms Atheneum för gossar och Nya Elementarskolan och hade sedermera anställning i industriföretag, bl. a. hos A.-B. John Werner & Co., Stockholm, hos A. E. G., Stockholm, och till slut hos A.-B. Elektra-verken, varifrån han efter c:a 20 års tjänst erhöll avsked med pension 1930, † i Södertälje 1934 ¹⁴/₅, men antecknad i Tullinge, Botkyrka s:n, begr. i Torsslowska familjegraven å Stockholms norra kyrkogård.

G. i Adolf Fredriks förs. i Stockholm 1891 ¹⁸/₁ m. SELMA ANDERSSON, f. i Bollebygd, Älvsborgs l., 1870 ⁷/₃, † i Stockholm 1937 ²⁹/₁₁, dotter av lantbrukaren Anders Andersson och Anna Christina Gustafs-dotter.

Barn, alla födda i Stockholm:

BO RAGNAR, f. 1891, disponent. Tab. 12.

DAGMAR, f. i Hedvig Eleonora förs. 1894 ²¹/₃, utexaminerades som gymnastikdirektör från Gymnastiska Centralinstitutet 1916, vik. gymn. lärarinna vid Wallinska skolan, Stockholm, v.t. 1919, vid Margaretaskolan, Stockholm, läsaren 1919—1921, ledde Stockholms allmänna gymnastikavd. 1917—1920, Kvinnliga gymnastiksällskapet 1916—1920, gymn.-lärarinna vid Sofi Almquists samskola och sedan

1930 vid Grevesmühlska skolan, likaledes i Stockholm, var sjukgymnast vid Lannaskede brunn somm. 1919, andra ledarinna av gymnastiktrupp vid Olympiska spelen i Antwerpen 1920, ledare för svenska gymnastiktruppen vid Dansk Idrotts Forbunds 25-års jubileum i Köpenhamn 1921. G. i Matteus förs. i Stockholm 1921 ²²/₉ m. disponenten vid A.-Bol. Ramlösa hälsobrunns Stockholmsnederlag S V E N OLOF SÖDERSTRÖM, f. i Adolf Fredriks förs. i Stockholm 1889 ¹⁷/₁.

O V E HARALD, f. i Hedvig Eleonora förs., Stockholm, 1898 ⁵/₁, avlade studentexamen vid Högre realläroverket å Norrmalm därstädes 1917 ⁹/₆, praktiserat som kontorist och utlandskorrespondent i Frankrike, Schweiz och Sverige, var generalagent för Nestle & Anglo-Swiss Condensed Milk Co. Vevey, Schweiz, 1929—1932, är sedan 1937 försäljningschef i A.-B. Adeceka, Stockholm. Han har översatt arbeten från franska språket. — G. i S:t Clara förs. i Stockholm 1926 ⁵/₁ m. ANNA-LISA SIHLBERG, f. i Uppsala domkyrkoförs. 1895 ⁴/₇, dotter av tågmästaren Carl August S. och Emma Kristina Danielsson.

Tab. 12.

Bo RAGNAR (son av Olof Waldemar, Tab. 11), f. i Adolf Fredriks förs. i Stockholm 1891 ²⁷/₃, avlade studentexamen vid Högre realläroverket å Östermalm där 1911, reste s. å. ut till Paris för språkstudier och innehade 1912 en kortare tid anställning hos Försäkringsaktiebolaget La Sécurité, Paris, var 1912—1915 anställd hos firman Léo et Ernest Sachs & C:ie, 10 Rue Lafayette, Paris, vilken firma handlade med monterade briljanter, ädelstenar och äkta pärlor, så att han erhöll utbildning på detta speciella gebit, återvände till Sverige 1915 och tillträdde anställning hos A.-B. Nordiska Kompaniet i Stockholm först som avdelningschef för bolagets juveleraravdelning, sedermera som disponent med verksamheten utvidgad att omfatta avdelningar för dambeklädnad, modevaror, parfym, sybehör o. d.

G. i Oscars förs. i Stockholm 1918 ⁵/₁₀ m. M Ä R T H A MARGARETA SOPHIA ANDERSSON, f. i Othem, Gotland, 1895 ²¹/₁, dotter av lantbrukaren Anders Wilhelm A. och Kristina Molin.

Barn, alla födda i Stockholm:

Bo VALDEMAR, f. i Oscars förs. 1920 ²⁰/₉, elev i Högre allm. läroverket å Kungsholmen.

S T E N RAGNAR, f. i Oscars förs. 1922 ¹⁰/₃, elev i Vasa realskola.

I N G R I D MARGARETHA, f. i Kungsholms förs. 1927 ²¹/₁, elev i Franska skolan i Stockholm.

Tab. 13.

JACOB MÅRTENSSON (son av Mårten Hansson, Tab. 2), f. i Malmö S:t Petri 167(9), blev student i Lund 1695, instämades 1704 för domkapitlet för äktenskapslöfte åt jungfru Anna Christina Hertzog, vilket han icke ville hålla. Han lyckades bli fri från förbindelsen. Han prästvigdes till pastor vid Faltzburgska regementet 1709 ²³/₈ och låg med detta i garnison i Malmö. Antagligen fick han följande år sköta Tygelsjö pastorat för brodern, tills denne kom hem från Stralsund. Han erhöll Stiby pastorat 1712 men dog, liksom brodern, tidigt, redan 1718 ²⁹/₈. I en rekommendationsskrivelse av Malmö 1710 ²⁷/₈ ger överste C. Ridderschiöld honom goda vitsord.

G. i Malmö S:t Petri 1709 ¹⁰/₈ m. SISSELA (CECILIA) KRÖGER, † i Stiby 1758 ⁵/₈ (enligt bouppt.), dotter av rådmannen i Malmö David K. och hans andra hustru Anna Weijer [g. 2) 1719 m. efterträdaren JOHAN EK, † 1731 ⁵/₈, cirka 50 år gml. — 3) 1732 m. kyrkoherden i Stiby ANDERS HOLST, f. i Lund 1697 ¹¹/₂, † i Stiby 1762 ¹²/₃]. Ek och Kröger hade efter kronolänsman Christopher Berg 1725 ²/₈ köpt frälshehemmanet Stiby nr 3 ³/₈ mtl för 250 dlr smt. Det uppbjöds 1726 och 1727 och pantsattes till prosten Gemzaeus i Önnestad genom inteckning på 160 dlr 1727 ¹⁴/₉. Holst betalade räntor därå och fick vid bouppteckningen disponera över hemmanet, ehuru det tillhörde Eks barn. Det värderades då till 600 dlr smt. Skulle ettdera barnet dö, finge det andra lösa till sig dess del med 300 dlr smt.

Barn:

JOHANNA CHRISTINA, f. i Malmö S:t Petri 1711 ²³/₁₂, † ogift före modern.

ANNA HELENA, f. i Stiby 171(3), † i Valleberga 1739 ²⁹/₄. G. i Stiby 173(1) m. kronolänsmannen i Ingelstads härad LORENTZ LÖFVALL, f. 1706 ²²/₇, säkerligen i Simrishamn, † i Löderup 1778 ²⁹/₁₁. (Omg. i Ystad 1739 ¹⁹/₁₀ m. CHRISTINA BENEDICTA FASTBERG, f. 1719 ¹⁷/₃, † i Löderup 1798 ⁵/₈.)

JOHANNA CECILIA, f. i Stiby 171(5), † 175(5). G. m. strandridaren ANDERS GABRIEL WICKMAN i hans andra gifte.

Tab. 14.

SEVERIN (son av Hans Mortensen Torslow, Tab. 1), f. i Lund 1652 ¹⁸/₁, gick i Lunds skola från 1661, avlade studentexamen vid det nyupprättade universitetet 1669, erhöll redan följande året tillåtelse att öva sig i predikande och blev 1674 informator och huspredikant hos riksrådet, friherre Axel Carlsson Sparre. På grund

därav prästvigdes han i Strängnäs 1676 $12/1$ och kunde möjligen, om han velat, fått ett pastorat i detta stift. Han föredrog dock att bege sig hem, där han blev faderns medhjälpare. Under fredsunderhandlingarna i Lund tjänstgjorde han som präst åt ambassaden. Han blev medhjälpare åt pastor vid domkyrkan 1680 samt 1681 andre komminister och hospitalspräst i Lund. 1682 blev han notarie i teol. fakulteten vid sidan om sin tjänst och 1685 vice pastor i domkyrkoförs. med rättighet att genom vikarie bestrida komministerstjänsten. Som vice pastor skulle han hålla alla fredagspredikningarna, predika om söndagarna, om de ordinarie pastorerna, teol. prof. och tyske pastorn vid domkyrkan Christian Papke eller teol. prof. och svenske pastorn vid domkyrkan Johannes Linnerius, voro hindrade att fullgöra denna skyldighet, sköta de ministeriella förrättningarna med undantag

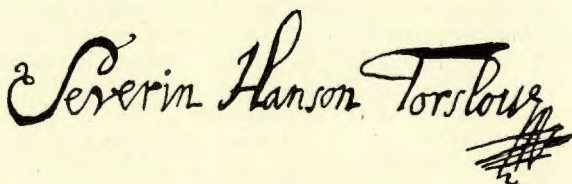

 A handwritten signature in cursive script, reading "Severin Hanson Torslow". The signature is written in dark ink on a light background. The letters are fluid and connected, with a prominent flourish at the end of the word "Torslow".

Fig. 10. Stadskomminister Severin Hansson Torslows namnteckning 1685.

för de bättre familjerna, som hade tillåtelse att bliva betjänade av pastorerna. Med bibehållande av vice pastorsbeställningen blev T. 1688. $2/3$ kyrkoherde i S:t Peters klostres pastorat men utbytte detta mot förste komministraturen i Lund, till vilken hörde Bjällerups pastorat. Han speciminerade såsom auktor för magistergraden under prof. Lundersteen 1689 $20/2$ och blev fil. mag:r 1692 och skrev en lyckönskan på latinsk vers vid svågerns, N. Ermans, disputation 1685 samt likaså vid E. Barfoths 1692. † i Lund 1698 $15/3$ och begr. i domkyrkans södra sidoskepp. Gravstenen med både hans och hustruns namn, huggen före bådas död och sedan försedd med vederbörligt årtal för honom, förvaras nu i Domkyrkomuseet (Kapitelhusets gård). Anordningarna vid begravningen visa oförtydbart på att det var en framstående präst. Prof. Ihre inviterade genom ett akademiskt program till begravningen och biskop Steuchius höll likpredikan.

Severin Torslow hade å nuv. n:r 98 A, B o. C en hage, och mitt emot denna på andra sidan Melstettesträdet låg hans gård, i väster stödjande sig på liberiet och i öster gränsande till klockaregården. Enligt alnemålen var »bredhen till gathen 46, längdhen sielfwa gårdh 50, Ladegårdhen twärthför bredhen 25, längdhen sielfwa gårdh 30, haghelängdhen 25, haghe bredhen 30». Vem T. köpte gården av är icke bekant, men hans

dotter Elisabeth Catharina och Herman Schlyter sålde 1715 ²⁸/₁₀ »Torslowii grundmurade hus widh domkyrkian samt den twärt öfwer belägne ladugårds ödetompt och trädgård» till prof. J. J. von Döbeln.

Severin Torslows namn är förbundet med den s. k. Torslowska stiftelsen; »Magister Severin Torslows själubodar», vilken han uppförde i början av 1690-talet på en trädgårdstomt vid klostret, som redan hans far hade hyrt 1663 ¹²/₁. Tomten var belägen på nuv. n:r 323, en del av Grand Hotels tomts södra del. Den nämnes i Sodalitium majus' protokoll första gången 1692. Enligt detta var det en hage »i det strede, som löber til Nunde closter, sönden ved gaden östen optil Her Nielses it lidet strede imellem». Bredden i norr utmed gatan »fra samme lille tverstrede och i öster til de Xm ridders alters gaard» 33 aln., bredden i söder »fra samme lille tverstrede och i öster ud med den haffwe, som hörde til Tranehuset» 31 ¹/₂ aln., längden i väster liksom i östra sidan 49 aln.

Stiftelsen hade ett vackert hus för 4 fattiga till Guds namns ära och de fattigas soulagement och vederkvickelse. För tomten skulle årligen till Sodalitium erläggas 8 öre smt, men detta efterskänkte jordskylden nu och framdeles. Torslows svärson, rådmän Schlyter i Karlshamn, sökte få lagfart på tomt och byggnad, men detta avslogs efter flera års rättegång av rätten på grund av protest från Sodalitium 1733. Sedermera hade stiftelsen överlåtits till kyrkoherden Petrus Winding och innehades efter denne av kyrkoherden i S:t Peters kloster Johan Winding, som iståndsatte huset. Sodalitium övertog själv 1747 ¹⁰/₁₀ stiftelsen efter överenskommelse med Torslows dotterson, kyrkoherden Severin Schlyter i Borgeby, som lovade skänka 24 sk. årligen till husets underhåll. Senare hade Sodalitium svårigheter att få ekonomin att gå ihop, men på 1800-talet förbättrades ställningen väsentligt genom talrika donationer. Slutligen erhöll Sodalitium 1860 ⁹/₈ Kungl. Maj:ts tillåtelse att sälja tomten och för 7700 kr. uppfördes ett nytt hus på en staden tillhörig tomt i Lilla Algatan. Emellertid beslöt Sodalitium 1888 ³⁰/₁₁ att överlåta huset på staden för 6500 kr. till utvidgning av dess fattiginrättning. Under tiden lägges räntan till kapitalet, för att man möjligen skall kunna uppföra ett nytt hus. En del av räntan utdelas till fattiga i form av hyreshjälp. Husägaren Anders Jeppsson och h. h. Anna Olsdotter donerade 1888 ²²/₈ 5000 kr., varav räntan varje julhögtid skall utdelas åt stiftelsens fattiga.

G. i Lund 1681 ⁴/₁₁ m. ABELA MARIA ERMAN, f. där 1651, † där 1712 och begr. vid mannens sida i domkyrkan ¹⁷/₉, dotter av apotekaren därstädes Paul E. och Maria Nicolaidotter.

Barn, alla födda i Lund:

JOHANNES, döpt 1682 ²⁰/₈, † ung.

PAUL, f. 1683 ⁴/₉, blev student 1697, var 1708 kurator för skånska nationen vid universitetet; undergick pastoralexamen inför domkapitlet på samma gång som kusinen Hans Henrik 1709 ²³/₄ och prästvigdes efter kallelse av Hans Ramel till kyrkoherde i Halmstad och Sireköpinge 1709 ²⁵/₅, vilket val skulle av K. Maj:t konfirmeras, † redan

1710 och begr. i Halmstad $\frac{8}{8}$. G. där 1709 m. ANNA BROCK, f. där 1689 $\frac{9}{8}$, † i Norra Åkarps prästgård 1762, begr. $\frac{29}{1}$, dotter av kyrkoherden i Halmstad Hans Gudmansön Broch och Hedwig Lundin. [Omg. 1711 m. efterträdaren, sedan kyrkoherden i V. Karleby och Saxtorp HENRIK BERNZERUS, f. i V. Karleby 1686 $\frac{2}{8}$, † där 1744 $\frac{26}{8}$.]

JOHANNA MARIA, döpt 1687 $\frac{25}{2}$, † i barnsäng i Kristianstad 1715 $\frac{6}{8}$. G. i Lund 1712 $\frac{2}{8}$ m. pastorn, sedan komministern i Kristianstad och kyrkoherden i Nosaby, slutligen kyrkoherden i V. och Ö. Vram, kontraktsprosten NICOLAUS ROBELIUS, f. i Råby vid Lund 167(8), † i V. Vram 1747 $\frac{11}{8}$, i hans första gifte. [G. 2) 1716 m. MARGARETA PALM, f. i Ö. Sallerup 1692 $\frac{9}{8}$, † i V. Vram 1732 $\frac{18}{10}$, dotter av kyrkoherden i Ö. Sallerup Simon P. och Margareta Olufsdotter Aquilonia. — 3) 1734 m. MAJA EBELTOFFT, f. 1688 $\frac{1}{10}$, † i V. Vram 1745 $\frac{8}{5}$.]

ELISABETH CATHARINA, f. 1688 $\frac{12}{3}$, † 1742 (finnes varken i Karlshamn, Bräkne-Hoby eller Lund), G. i Lund 1715 $\frac{2}{5}$ m. rådmannen i Karlshamn HERMAN SCHLYTER, f. i Bräkne-Hoby 1686 $\frac{17}{10}$, † där 1735 och begr. $\frac{23}{3}$.

JOHANNES, f. 1692 $\frac{2}{3}$, antagligen † ung.

Tab. 15.

HANS HANSSON (son av Hans Mortensen Torslow, Tab. 1), f. i Lund 165(6), blev student i Lund 1677, var 1682 kollega vid Lunds katedralskola men lämnade denna tjänst 1689, då han erhöll Kyrkheddinge och Esarps pastorat, vartill han avlade ed $\frac{5}{7}$. Han skall ha känt sig smickrad av att vara sväger med biskop Christian Papke men på samma gång hyst stor respekt för denne. Han hade att utstå stora besvärigheter med en klockare Erik Dalin. År 1718 begärde han i anseende till »ålderdom och swaghet, hwarmed han länge varit bekajad», att få lämna pastoratet till sin son, vilket beviljades. Hans död anmäldes av sonen till Domkapitlet i brev av 1724 $\frac{10}{1}$.

G. i Lund 1689 $\frac{15}{10}$ m. sin broders svägerska MARIA ERMAN, f. där 165(6), † i Barå prästgård 1730 $\frac{8}{2}$, begr. i Kyrkheddinge, 73 år 6 mån. 8 dagar gml, dotter av apotekaren i Lund Paul E. och Maria Nicolaidotter.

Barn, alla födda i Kyrkheddinge:

HANS, f. 1690, kyrkoherde, † 1730. Tab. 16.

PÅL, f. 169(1), häradsskrivare, klockare, † 1773. Tab. 17.

CANUTUS, f. 169(6), † som studiosus i Barå 1733 $\frac{15}{9}$, 37 år gml.

JOHANNA MARIA, f. 1700, † i S:t Ibb på ön Ven 1753 $\frac{7}{1}$, 52 år. Hon tyckes ha varit svår mot sina män, om man får döma efter deras uttalanden om henne. G. 1) i Kyrkheddinge 1725 $\frac{5}{2}$ m. kyrkoherden i Bara och Mölleberga GOTTFRIED HYPHAUFF, † antagligen i Bjäreshög (anteckning i därvarande dödbok) utav följderna av ett benbrott, förorsakat av hästarnas skenande och vagnens stjälpning 1730 $\frac{13}{7}$, i hans andra gifte. [G. 1) m. MARIA ELISABETH PLANTIN, † i Bara 1724 $\frac{7}{8}$, 35 år 10 mån., 12 dagar gml.] — 2) i Bara 1733 $\frac{7}{11}$ m. efterträdaren ANDERS DARIN, f. 1691, † 1740 $\frac{2}{6}$. De hade förlovat sig men 1732 $\frac{14}{6}$ begärde han hos Domkapitlet skilsmässa efter flera gångers förlikning med henne, vilket icke lett till något ökat samförstånd, varför han befarade, att äktenskapet skulle bli ett dagligt helvete. Detta välsignades dock med 3 barn. Trots detta gifte hon sig 3) i Bara 1751 $\frac{20}{9}$ m. kyrkoherden i S:t Ibb på Ven JACOB FISCHER, f. i Mellangrevie 1698 $\frac{12}{10}$, † i S:t Ibb 1757 $\frac{4}{12}$. Även detta äktenskap föregicks av åtskilliga svårigheter. Det hade lyst ut $\frac{13}{5}$ och vigseln var utsatt till $\frac{7}{6}$, men Fischer infann sig icke. Han klagade över sin fattigdom, som ej tillät honom att sätta bo, och över den sjuklighet varav han påstod sin fästekvinna vara »afsigkommen». Hon förklarade emellertid sig icke ha varit friskare på 7 år. Domkapitlet ålade honom att låta sig vigas, om han ej ville »genom lagliga medel blifwa dertill framhaft».

Tab. 16.

HANS (son av Hans Hansson, Tab. 15), föddes i Kyrkheddinge 1690, blev student i Lund 1708, prästvigdes till faderns medhjälpare 1713 $\frac{20}{6}$ med allvarlig förmaning att förbättra sina studier. Han erhöll 1718 $\frac{20}{12}$ fullmakt på pastoratet och tillträdde det helt efter faderns död 1724, † på hösten 1730. Han skall ha varit en saktmodig och stilla man men dålig hushållare och mycket fattig.

G. m. CHRISTINA CATHARINA PLANTIN, † i Kyrkheddinge 1738 $\frac{23}{6}$, dotter av kyrkoherden i Tygelsjö Petrus P. och Maria Rafenia i det andra av dennas 3 giften. (Omg. i Kyrkheddinge 1732 $\frac{15}{2}$ m. mannens efterträdare PETER CRONIUS, f. i Landskrona 1685 $\frac{10}{4}$, † 1752 $\frac{7}{5}$ i dennes första gifte. Han omg. 1741 $\frac{18}{10}$ m. HELENA RING, † 1751, dotter av kyrkoherden i Ivetofta Petrus Jönsson Ringh och Elisabeth Gemzaeus.)

Barn, 5 till antalet, okända, gjorde ingen lycka. Kyrkoböckerna börja först 1736. Inga bouppteckningar finnas i behåll.

Tab. 17.

PÅL (son av Hans Hansson, Tab. 15), f. i Kyrkheddinge 169(1), blev student i Lund 1708 samtidigt med brodern, ingick till en början vid landsstaten, befordrades 1716 till s. k. fördubblingshärads-skrivare och tjänstgjorde som sådan några år, blev klockare i Västra Sallerup (= Eslöv) och Remmarlöv 1734, avstod tjänsten åt sin svärson, musikantgesällen Engle Norstedt 1770. P. dog i V. Sallerup 1773 ²⁶/₁₀.

G. m. sin systers svägerska SIBYLLA HYPHAUFF, f. i Kyrkheddinge 169(8), † i V. Sallerup 1765 ³⁰/₁, dotter av kyrkoherden Gottfried H. och Maria Davidsdotter Block.

B a r n:

JOHAN GOTTFRID, f. 1719, lantbrukare, krögare, † 1786. Tab. 18.

ELSA MARIA, f. 172(1), † i V. Sallerup 1803 ¹³/₁₂. G. 1) därstädes 1765 ²⁸/₂ m. klockaresubstituten och klockaren i Norrvinge ERIK QUIDING i hans andra gifte, † 1771 ¹³/₁. — 2) i Norrvinge 1775 ³/₅ m. handlanden JÖNS HOLMSTRÖM.

JOACHIM, f. 172(4), snickaremästare, † 1777. Tab. 33.

SEVERIN, f. 1727, kronolänsman, † 1782. Tab. 34.

URSULA SOFIA (i vigselboken ANNA SOFIA), f. i Bjällerup 1731 ¹⁷/₁₀. G. i V. Sallerup 1767 ²/₁ m. kvartersmannen i Karlskrona JONAS EKBERG.

CARL GEORG, f. 1733, arrendator, † 1799. Tab. 37.

CECILIA, f. i V. Sallerup 1739 ¹³/₁, † där 1807 ¹³/₈. G. där 1770 (lyst ¹⁹/₈) m. faderns efterträdare i klockarelägenheten ENGLE NORDSTEDT, f. 173(3), † i V. Sallerup 1789 ¹²/₁.

MAGDALENA, f. i V. Sallerup 1741 ²⁵/₁, † av lungsot i Fru Alstad 1780 ²²/₃. G. i V. Sallerup på samma gång som systemen 1770 (lyst ¹⁹/₈) m. klockaren i Västra Alstad och Fru Alstad ERIK JOHAN ASPING, f. 1747, † i Fru Alstad 1803 ²⁷/₁₁.

Tab. 18.

JOHAN GOTTFRID (son av Pål, Tab. 17), f. i Gammalstorp, Fars-
torps s:n, 1719 och döpt ⁸/₁₁, blev klockaresubstitut i Norrvinge,
där han ägde hemman på n:r 10. Han var 1765 sexman i Norrvinge.
Han drev där krogrörelse till 1777, flyttade ett par år senare till
sonen på Häckeberga mölla och 1786 till Mellanmöllan i Håstad,
då denna övertogs av sonen, † där 1786 och begr. ²³/₁₂.

G. m. KERSTI MÅNSDOTTER, f. 1711, † i Håstad 1799 ²⁴/₆, 88 år
4 mån. gml.

S ö n e r, säkerligen födda i Norrvidinge:

SÖREN, f. 174(1), var ladufogde, blev genom gifte ägare av Ask n:r 9, drev krögeri där liksom hustrun i hans frånvaro, var även soldat och på kommendering till Karlskrona 1789, då hustrun dog. Har möjligen icke återvänt från ryska kriget.

G. i Ask 1773 m. PERNILLA PERSDOTTER, † där 1789 $24/4$ i hennes andra gifte. (G. m. åbon på n:r 9 Ask MÅNS MICKELSSON, † 1772.) Styvsonen Ola Månsson övertog efter några år gården.

HANS NICLAS, f. 174(4), mjölnare, † 1828. Tab. 19.

PAULUS, f. 1748, mjölnare, † 1811. Tab. 26.

Tab. 19.

H A N S NICLAS (son av Johan Gottfrid, Tab. 18), f. säkerligen i Norrvidinge 174(4), blev 1771 vid giftet mjölnare på Kärrmöllan i Stehags s:n, lämnar den omkring 1780, men vart han flyttat, har icke kunnat utrönas. Han kom från Hoby 1827 till sonen i Trelleborg, men har icke anträffats varken i Ö. eller V. Hoby, † i Trelleborg 1828 $13/3$.

G. i Stehag 1771 $14/12$ m. änkan ANNA JÖNSDOTTER.

B a r n, alla födda i Stehag:

MAGNUS, f. 1772 $15/10$, † i Stehag 1773 $24/5$.

ANDREAS HANSSON, f. 1774, bonde, † 1841. Tab. 20.

JOHAN(NES) GOTTFRID, f. 1777, ladufogde, hemmansåbo, † 1834. Tab. 21.

ANNA CHRISTINA, f. 1779 $11/9$, † i Barsebäck 1837 $7/10$. G. i Fjelie 1815 $21/3$ m. strandridaren PETER LUNDGREN, f. i Löddeköpinge 1776 $11/1$, † på Habo Ljung i Lomma s:n 1820 $23/8$ i hans andra gifte. [G. 1) i Lomma 1811 $22/9$ m. KARNA HANSDOTTER, f. där 1777 $15/5$, † i Bjerred, Fjelie, 1814 $4/8$ av fläckfeber, dotter av Hans Jöransson och Gertrud Christensdotter i Fiskarehuset.]

Tab. 20.

ANDREAS HANSSON (son av Hans Niclas, Tab. 19), föddes i Stehag 1774 $3/10$, blev genom gifte rusthållare å Trelleborg 139, lämnade efter en del år stället och slog sig ner på n:r 124, † där 1841 $6/2$.

G. 1) i Trelleborg 1806 $27/7$ m. BENGTA BERTELSDOTTER, f. där 1760 $6/8$, † där 1814 $5/4$, dotter av åbon Bertel Jeppsson och Johanna Ohlsdotter i hennes andra gifte. [G. 1) i Trelleborg 1782 $12/10$ m. ÖSTRE ANDERS JÖNSSON, † där 1805 $22/7$, 51 år.] — 2) i Kyrkoköpinge

1814 ²⁰/₁₁ m. BOEL HANSDOTTER, f. där i Mellanköpinge 1796 ⁷/₆.
† i Trelleborg 1846 ¹⁸/₄, dotter av frälsehemmansåbon, sedan rust-
hållaren Hans Olsson och Kjerstina Andersdotter. Hon levde under
mannens sista år på grund av oenighet med honom i Kyrkoköpinge.]

B a r n, båda födda i Trelleborg:

ANDERS ANDERSSON, f. 1816 ²¹/₅, hade tjänst på skilda ställen.
Vid bouppteckningen efter modern 1846 ²⁷/₄ sattes han under för-
myndare. Det heter sålunda: »I anseende till sonen Anders större
enfald och oförmåga att sitt gods sjelf tillbörligen och sig till förmån
vårda varder till dess gode man och biträde vid förvaltningen före-
slagen modernefränden åbon Jeppa Pehrsson i Kyrkoköpinge.» Han
hade ärvt 164 rdr 7 sk. 2 rst b:o. Han flyttar 1851 till Åkarp,
Gislövs s:n.

BENGTA CHRISTINA ANDERSDOTTER, f. 1822 ¹⁵/₆, hade tjänst
1837—1848, väsentligen i Kyrkoköpinge, † i Trelleborgs landsförs.
1904 ³⁰/₁₂. G. i Trelleborg 1849 ²¹/₁₀ m. jordägaren och muraren på
n:r 89 därstädes HANS JÖNSSON, f. på stället 1824 ⁶/₈, † där (i lands-
församlingen) 1890 ²¹/₈.

Tab. 21.

JOHAN(NES) GOTTFRID (son av Hans Niclas, Tab. 19), f. i Stehag
1777 ¹⁰/₃, kom 1801 som kusk till Rynge herrgård i Sjörups s:n,
synes enligt släkttraditionen ha blivit invecklad i smuggelhistorier
i Ystadstrakten, vilket skall ha haft till följd, att han 1802 bytte
namn och kallade sig SJÖGREN. Han stannade på Rynge till 1805,
då han uttog flyttning till Landskrona, men återvände inom kort
till Rynge och skötte samma syssla till 1808, då han flyttade till
Skurup. Han blev skogvaktare på Torup i Bara socken ett par tre
år till 1812, var ladufogde på Alnarps kungsgård 1812—1815, på
Skarhult 1815—1822 och på Lövestads kungsgård 1822—1832, då
han genom gifte blev innehavare av ett hemman på Heinge n:r 3,
Lövestad, † där 1834 ²³/₁₀.

G. 1) i Sjörup 1811 ⁵/₂ m. INGAR CHRISTENSDOTTER, f. i Vellinge
1775 ⁶/₄, † i Lövestad 1827 ¹⁵/₁, dotter av åbon Christen Nilsson och
Boel Jeppsdotter. — 2) i Lövestad 1832 ⁸/₁₂ m. SISSA ANDERSDOTTER,
f. i Ahlestad, Ö. Kärrstorp, 1792 ²²/₇, † i Heinge, Lövestad, 1857 ⁷/₉,
dotter av stockmakareboställsåbon på n:r 8 Ahlestad Anders Trueds-
son och Elna Andersdotter. [G. 1) m. åbon NILS GERTSSON, f. på
Heinge n:r 3 1788 ²⁶/₆, † där av inflammatorisk feber 1831 ⁵/₄.]

Barn i r:a giftet, alla födda på Alnarp, Lomma:

BOTILLA SJÖGREN, f. 1812 ²⁵/₆, † å Heingetorp n:r 2, Lövestad, 1851 ²⁶/₈. — G. i Lövestad 1834 ¹³/₄ m. skogvaktaren PER HOLMGREN, f. i Pärup, Ö. Sallerup, 1806 ¹⁷/₁, † i Heinge, Lövestad, 1862 ²³/₇.

HANS SJÖGREN, f. tvilling 1814, ladufogde, † 1881. Tab. 22.

SOPHIA MARGARETA SJÖGREN, f. tvilling 1814 ¹⁵/₂, † i Grimstofta 6, Södra Åsum, som undantagshustru 1890 ³⁰/₅. G. i Lövestad 1845 ¹⁵/₁₁ m. MÅRTEN HANSSON, f. i Sövde 1811 ¹⁷/₁₂, var åbo i Tomelilla, Tryde s:n, 1847—1868, därefter å Grimstofta 6, Södra Åsum, slutligen undantagsman, † å Tolånga n:r 11, Tolånga s:n, 1900 ⁴/₉.

Tab. 22.

HANS SJÖGREN (son av Johan(nes) Gottfrid Torslow Sjögren, Tab. 21), föddes tvilling på Alnarps kungsgård i Lomma socken 1814 ¹⁵/₂, var ladufogde på Marsvinsholm och Bjäresjöholm 1836—1840, på Rynge gård 1840—1854, på Stora Markie, Anderslöv, 1854—1856, på Bökebergsslätt från 1856, där han bodde kvar till 1863, fast han tycktes ha lämnat sin anställning något år tidigare, bodde från 1863 på 18 Svedala, på vilket senare n:r municipalsamhället och sedan köpingen grundats, † i Lund 1881 ²³/₉. Hans död hade icke av någon anledning anmälts till Svedala, vadan han där kvarstod i längderna, tills han 1895 överfördes till obefintlighetslängden, därifrån han nu avförts som död.

G. i Ö. Vemmenhög 1839 ²³/₁₂ m. BRITA NILSSON, f. i Södra Villie 1807 ²³/₂ (enl. uppgift i husförh.längder; ingen dopbok finnes i S. Villie för sagda tid), † i Svedala 1876 ²³/₁₂.

Barn, alla födda i Sjörup:

INGRID ELISE SJÖGREN, f. på Rynge 1840 ³/₅, † i Kungsholms förs. i Stockholm 1892 ²⁷/₆. — G. i Stenbrohult 1870 ²¹/₁ m. dåvarande handlanden i Älmhult ANDERS FREDRIK ANDERSSON, f. i Anderslöv 1846 ¹⁴/₂. Han blev sedan järnvägsman och stationsinspektör vid Stockholm—Västerås—Bergslagens järnväg först i Grillby, sedan vid Jakobsberg, flyttade därifrån till Stockholm, † i Hedvig Eleonora förs. därstädes 1888 ³/₉. En deras son, upptog namnet Torslow, se nedan Tab. 38.

CAROLINA MARIA, f. på Rynge 1842 ²⁹/₁, † s. å. 18/2.

CARL JOHAN (SJÖGREN) TORSLOW, f. 1844, fanjunkare, † 1929. Tab. 23.

A X E L BERNHARD (SJÖGREN) TORSLOW, f. å Carlsborg, Sjörup, 1848 ¹/₁₁, ingick vid Kronprinsens husarregemente i slutet av 1863

och återtog därvid det gamla släktnamnet. Han var e. o. trumpetare vid regementets musikkår men står antecknad som husar under n:r 89 vid 3:dje skvadronen, blev 1873 $\frac{8}{6}$ vice korpral utan lön, † ogift i Göteborg 1877 $\frac{10}{11}$ men antecknad i Malmö garnisonsförsamling.

Tab. 23.

CARL JOHAN (SJÖGREN) TORSLOW (son av Hans Sjögren, Tab. 22), f. å Rynge, Sjörups s:n, 1844 $\frac{11}{9}$, var anställd hos greve Otto Thott på Bökebergs slätt 1861—1862, hos sedermera majoren vid Kronprinsens husarregemente (Husarregementet Carl XV), frih. Carl Gustaf Victor von Willebrand 1862—1863, blev 1863 $\frac{20}{6}$ volontär vid nämnda regementes 1:sta skvadron under n:r 55 och återtog då liksom brodern det gamla släktnamnet, erhöll betyg från genomgången korpralsskola i Malmö 1865 $\frac{11}{4}$ med vitsordet Berömlig i alla till kursen hörande ämnen, befordrades till vice korpral 1865 $\frac{20}{4}$, till korpral 1866 $\frac{28}{1}$ och distinktionskorpral 1868 $\frac{15}{11}$, lämnade regementet 1872 $\frac{2}{7}$ och blev i stället volontär vid Skånska dragonregementet med n:r 92 vid Sallerups skvadron 1873 $\frac{25}{4}$, befordrades till korpral där s. å. $\frac{9}{5}$, genomgick tredje klassen av Kavalleriets underbefälsskola i Stockholm med vitsordet Med beröm godkänd 1873 $\frac{27}{6}$ och fullständig underofficersexamen 1875 $\frac{10}{5}$ samt Ridskolan å Strömsholm 1877 $\frac{1}{10}$ —1878 $\frac{1}{5}$, 1878 $\frac{1}{7}$ —1879 $\frac{1}{5}$ och 1879 $\frac{1}{7}$ — $\frac{1}{10}$. Han tjänstgjorde som underofficer 1875 och utnämndes till sergeant av 1:sta klassen 1878 $\frac{9}{3}$, var 1883 kommenderad som biträdande lärare vid Ridskolan och befordrades till fanjunkare vid regementet 1893 $\frac{18}{7}$ samt erhöll avsked med pension 1897 $\frac{20}{8}$; kvarstod i reserven 1909 men ej 1911. Med beställningarna vid sistnämnda regemente följde boställe, vilket var orsaken till bytet av regemente. Han brukade sedermera egendomen Carlsro i Ö. Broby socken om 22 tld, vilken egendom tillhörde en frände, † där 1929 $\frac{5}{4}$.

G. i Stockholm 1879 $\frac{21}{11}$ m. HEDVIG WILHELMINA SANDQVIST, född å Kumla, Villberga s:n i Uppland, 1851 $\frac{4}{12}$, † i Hälsingborg 1930 $\frac{16}{10}$, begr. i Ö. Broby, dotter av kronolänsmannen, sedan bankdirektören Carl Johan S. och Hedvig Fredrika Söderbaum.

Barn:

HEDVIG BERTHA, f. i Lund 1880 $\frac{16}{12}$, † i Önnestad 1883 $\frac{30}{1}$.

CARL GUSTAF, f. 1882, kommunaluppbörds-kassör. Tab. 24.

BROR ARTHUR, f. 1885, brukskamrer, † 1936. Tab. 25.

BERTHA INGEBORG, f. i Höninge, Glimåkra, 1887 $\frac{6}{8}$. Hus-

föreståndarinna. G. på Sävsjöström 1922 ²²/₅ m. direktören i Häl-singborg OTTO OSCAR HILL, f. i Risekatslösa 1879 ²⁹/₇.

JOHAN GEORG, f. å Carlsro, Ö. Broby, 1889 ²⁹/₇, genomgick Kristianstads h. allm. läroverk och avlade där mogenhetsexamen 1909 och utexaminerades från Karlbergs krigsskola 1911 samt utnämndes till underlöjtnant vid Vendes artilleriregemente 1911 ³⁰/₁₂, befordrades till löjtnant därstädes 1915 ³¹/₁₂, förvärvade internationellt flygcertifikat å Malmslätt 1916 ⁷/₆, ljöt döden vid flygolycka å Skillingaryd 1917 ¹⁵/₆ och begrovs å Ö. Broby kyrkogård. På 3-årsdagen av hans död avtäcktes å Ö. Broby kyrkogård vid en enkel högtidlighet en vacker minnesvård, rest av hans forna kamrater vid Vendes artillerireg:te.

Tab. 24.

CARL GUSTAF (son av Carl Johan (Sjögren) Torslow, Tab. 23), föddes i Önnestad 1882 ³/₁₀, hade anställning å häradsskrivarekontor i Landskrona 1901—1905 i januari, var extra skrivbiträde å Länsstyrelsen i Malmö 1905—1906, skrivbiträde å kronouppbördskontoret därstädes 1906—1907 ³¹/₁₂, tjänstgjorde som drätselbokhållare där 1908 ¹/₁—1912 ³¹/₁₂ och innehar från 1913 års ingång befattningen som kommunaluppbörds-kassör i Malmö. Har fr. o. m. 1922 fungerat som kronombud vid taxering i Malmö och är sedan 1925 taxerings-nämndsordförande i Malmöhus län.

G. i Landskrona 1905 ²/₁₂ m. FANNY KRISTINA BERGGRENSON, f. där 1883 ¹⁸/₂, dotter av förrådsförvaltaren Johan Fredrik B. och Maria Lundqvist.

Döttrar, alla födda i Malmö:

GÖTA VILHELMINA MARIANA, f. i Caroli förs. 1906 ²/₄, har genomgått 8 klasser i Anna & Eva Bunths skola för flickor i Malmö samt är sedan flera år anställd som skrivbiträde hos Länsstyrelsen där. G. i Malmö S:t Pauli 1936 ¹/₁₁ m. underläkaren vid Sjö-Gunnarsbo sanatorium, med. lic. NILS ERIK GUNNAR MÄRTENSSON, f. i Malmö V. Skrävlinge 1904 ¹⁹/₄.

INGA MARGIT KRISTINA, f. i Caroli 1908 ²²/₇, genomgick 6 klasser i Anna & Eva Bunths skola för flickor i Malmö, hade 1929—1934 anställning som husföreståndarinna hos en läkare i Antwerpen (d:r A. Christiaens, gift med en stockholmska). G. i Malmö S:t Pauli 1934 ¹⁰/₁₀ m. läroverksadjunkten i Aarhus, Danmark, cand. mag. AXEL EDVARD SKJÖT-PEDERSEN, f. i Aarhus 1900 ¹²/₄.

MÄRTA INGEBORG KRISTINA, f. i S:t Pauli förs. 1913 ¹⁰/₇, har genomgått 7 klasser i Anna & Eva Bunths skola för flickor i Malmö

och har anställning å A.-B. Sveriges Förenade Trikáfabrikers kontor i Malmö.

ELSIE HILLEVI, f. i S:t Pauli förs. 1917 $\frac{3}{8}$, har genomgått 8 klasser i Anna & Eva Bunths skola för flickor i Malmö och har anställning i Köpenhamn.

Tab. 25.

BROOR ARTHUR (son av Carl Johan (Sjögren) Torslow, Tab. 23), f. i Osby 1885 $\frac{11}{10}$, genomgick Önnestads folkhög- och lantmannaskola och var sedan lantbrukslev i Uppland och kontrollassistent, blev bruksbokhållare vid Sävsjöströms bruk i Kronobergs län och befordrades till kassör där 1911 och kvarstod i denna befattning, sedan egendomen 1914 av vice häradshövding Gustaf Herman af Petersens sålts till A.-B. Brusafors-Hällefors och blev senare kamrer vid den omfattande bruksegendomen. T. var i många år ordf. i kommunalfullmäktige, vice ordf. i kommunalnämnden, kronans ombud i taxeringsnämnden, ledamot i valnämnden och likaledes mångårig ordförande i Sävsjöströms föreläsningsförening, † där 1936 $\frac{9}{3}$.

G. å Landsberga i Biskopskulla 1914 $\frac{10}{10}$ m. sin kusin, gymnastikdirektören ELSA JOSEFINA SANDQVIST, f. där 1880 $\frac{21}{8}$, dotter av lantbrukaren Nils Henrik S. och Edla Andersson. Bor som änka i Uppsala.

BARN, båda födda å Sävsjöström i Lenhovda s:n:

SVEN ÅKE, f. 1915 $\frac{30}{8}$, avlade studentexamen vid Växjö h. allm. läroverk 1936, är officersvolontär vid Upplands regemente och genomgår nu Krigsskolan å Karlberg.

ELSA INGEGERD, f. 1917 $\frac{4}{8}$, har genomgått 8 klasser vid flickläroverk i Växjö och är elev vid Gymnastiska Centralinstitutet i Stockholm.

Tab. 26.

PAULUS (son av Johan Gottfrid, Tab. 18), f. antagligen i Norrvidinge 1748, var hemma ännu 1773 men övertog kort därpå Häckoberga mölla, Genarps s:n, och drev rörelse där till 1786, övertog vid samma tid Mellanmöllan i Håstad samt skötte även Högs mölla i Stävie s:n. Den sistnämnda köpte han 1808 $\frac{29}{10}$ och $\frac{24}{12}$ samt erhöll fastebrev därå 1811 $\frac{5}{3}$. Han dog s. å. $\frac{25}{4}$ av fläckfeber vid 63 års ålder.

G. m. ANNA OLSDOTTER, f. 1756 $\frac{9}{3}$, † i Lund 1831 $\frac{17}{3}$, begravnen i Håstad, syster till nämndemannen Hans Olsson, Torup.

Barn:

ERIK, f. å Håckeberga mölla, Genarp, 1776 ²⁴/₄, var kronohjederidare i Norra Åsbo härad 1804—1811, övertog vid delningen av boet efter fadern genom köp av 1811 ⁷/₁₂ Högs mölla, varå han erhöll fasta 1813 ¹⁹/₁₀ men bortarrenderade den från 1826 ¹⁸/₈ och innehade den ännu vid sin död, då den värderades till 13333 rdr 16 sk. banko, † där 1851 ²³/₄. På grund av inbördes testamente med hustrun av 1845 ³⁰/₁₂ bestämdes, att av hans laglott skulle 50 rdr tillfalla Stävie kyrka, 50 rdr Stävie skola för inköp av böcker, till syskon eller deras barn utdelas 1700 rdr och till bror dottern Gustafva Mathilda, som sedan späda år vistats i hans hem, 2000 rdr. Överhuvud är han släktgrenens välgörare, då dess medlemmar ständigt njuta gott av hans släktkärlek. Hans ene brorson och hustruns systerdotter, vilka sedermera bliva äkta makar, äro att betrakta som fosterbarn. Han benämnes ständigt jägmästare. Prof. Sven Nilsson i Lund skriver i förordet till första delen av »Skandinaviska Nordens Ur-Invånare» (1838): »H:r Jägmästaren *E. Torslow* har, med utmärkt frikostighet, tillåtit mig att ur dess rikhaltiga och särdeles vackra samling välja allt hvad jag ansett kunna bidra till upplysning i ämnet.» G. i Vittsjö 1811 ⁶/₈ m. CAROLINA FREDRIKA PERSSON, f. där 1787 ²⁸/₈, † på Högs mölla 1865 ⁷/₁₀, dotter av inspektoren Troed P. och Jannica Wittström. Efter hennes död ärvde hennes släktingar i lika måtto av hennes arvslott.

ANNA CHRISTINA, f. å Håckeberga mölla, Genarp, 1777 ¹⁷/₁₂, † å Torslowska stiftelsen i Lund 1866 ⁶/₆. G. i Håstad 1803 ¹⁵/₁₀ m. färgerifabrikören NILS PETER SUNDBORG, f. i Grevie klockaregård norr om Ängelholm 1774 ⁴/₈, † i Lund 1845 ⁷/₄.

OLAUS, f. 1780, bokhållare och inspektör, † 1848. Tab. 27.

BOTILLA, döpt i Genarp 1782 ³/₃, † s. å., begr. ²¹/₄.

HELENA, f. å Håckeberga mölla, Genarp, 1783 ⁵/₃, † där av koporna 1784 och begr. ⁸/₂.

MAGNUS, f. å Håckeberga mölla 1785 ⁵/₃, † som skolgosse i Lund 1798 ⁵/₃, »13 år 1 månad», och begr. i Håstad.

INGRID HELENA, f. i Lyngby, moderförs. till Genarp, 1787 ²⁶/₂, † å Malmö hospital 1859 ²⁴/₈, där hon vistades redan de sista åren av makens levnad. G. i Håstad 1803 ²⁶/₆ m. slutligen stadsläkaren i Malmö, med. och fil. d:r, kirurgie mag:r ANDERS WILLMAN, f. i Nevishög 1776 ²³/₄, † i Malmö Caroli 1844 ²⁸/₂. Han var en av deltagarna i studentupploppet i Lund 1793.

JOHAN GOTTFRID, f. 1789, kronolänsman, † 1849. Tab. 31.

BOTILLA, f. å Mellanmöllan i Håstad 1792 ¹⁹/₈, † å Högs mölla

i Stävie 1871 $\frac{9}{1}$. G. i Håstad 1819 $\frac{7}{5}$ m. läderhandlaren i Lund PETER LUNDBOM, tillhörande en bekant garvaresläkt där, vilken bedrivit garverirörelse i Lund ända till senaste sekelskiftet. Han var f. i Lund 1792 $\frac{19}{5}$, † i Östra Ljungby 1865 $\frac{11}{5}$ men antecknad i Lund, där båda begrovos.

MARIA MAGDALENA, f. å Mellanmöllan i Håstad 1794 $\frac{10}{1}$, † i Malmö Caroli av lungshot 1850 $\frac{15}{8}$. — G. i Håstad 1814 $\frac{22}{6}$ m. f. d. kvartermästaren NILS WILHELM PICULELL, f. i Billinge 1790 $\frac{5}{10}$, † i Malmö Caroli i kolera 1850 $\frac{2}{9}$. Han arrenderade först Laxmans Åkarp n:r 2 $\frac{1}{3}$ mtl i Fjellie s:n, från 1825 Fjellie boställe och slutligen hemman i Vallkärra utanför Lund, där han bodde, men flyttade slutligen till Malmö.

ANDERS PETER, f. å Mellanmöllan i Håstad 1796 $\frac{19}{8}$, blev student i Lund 1814, var 1819—1822 skrivare hos kronolänsmannen och hovrättskommissarien Johan Grönvall i Grönby, hade därefter anställning i Stora Köpinge och på Brodda, var inspektor på Håckeberga i slutet av 1820-talet och på Jordberga omkr. 1832, innehade 1839—1849 n:r 9 $\frac{1}{2}$ mtl Vallkärra, flyttade då till Malmö och därifrån till Örkelljunga, där han dog på Västra Ringarp 1861 $\frac{2}{10}$. G. i Lund 1837 $\frac{27}{8}$ m. A G N E T A MARIA KRUMLINDE, f. i Södervidinge 1809 $\frac{28}{9}$, † i Lund 1897 $\frac{6}{4}$, dotter av kornetten Carl Joachim K. och Göthilda Santesson. (Omg. i Örkelljunga 1864 $\frac{29}{11}$ m. kyrkoherden i Örkelljunga, kontraktsprosten OLOF BENGT ROSENBLAD, f. i Landskrona 1802 $\frac{29}{11}$, † i Örkelljunga 1876 $\frac{1}{10}$ i hans andra gifte. [G. 1] 1833 $\frac{9}{1}$ m. MARIA CHARLOTTA WIEBE, f. i Billeberga 1805 $\frac{17}{11}$ † i Örkelljunga 1854 $\frac{17}{3}$, dotter av kyrkoherden i Billeberga, kontraktsprosten Carl Peter W. och Dorothea Scholander.]

Tab. 27.

OLAUS (son av Paulus, Tab. 26), f. å Håckeberga mölla, Genarp, 1780 $\frac{26}{1}$, var 1808—1809 bokhållare på Biefröd, Södra Rörum, på Högsmölla 1809—1814, inspektor i Konga 1814—1815, bokhållare på Bollamöllan i Stehag 1815—1822, flyttade därifrån till Kärrstorp n:r 3, Bosarp, där han dock var skriven blott en kortare tid. Familjen upplöstes, och hustrun tog plats i Hälsingborg som husföreståndarinna, medan han flyttade omkring. Slutligen omhändertogs han av sonen i Kristianstad, men lämnade efter någon tid även honom, † i Råga Hörstad, Asmundtorp, 1848 $\frac{23}{11}$.

G. i Södra Rörum 1808 $\frac{25}{11}$ m. I N G R I D MARGARETA RICHERT, f. i Veberöd 1789 $\frac{1}{5}$, † i Lund 1844 $\frac{1}{2}$, dit hon senare flyttat, dotter av vice häradshövdingen Olof R. och Laurentia Hagman.

Barn:

PÅL MAGNUS (Paulus i dödboken), f. på Biefröd, Södra Rörum, 1809 $\frac{11}{4}$, † på Högsmölla i Stävie 1810 $\frac{15}{10}$.

OLOF JOHAN, f. 1810, fil. jubeld:r, vice häradshövding, † 1889. Tab. 28.

GUSTAFVA MATHILDA, f. å Högsmölla 1811 $\frac{9}{10}$, fosterdotter hos farbrodern Erik därstädes, † i Stävie 1855 $\frac{1}{4}$. G. där 1848 $\frac{24}{4}$ m. pastorn OTTO CHRISTIAN MALMSTRÖM, f. i Stora Harrie 1811 $\frac{22}{4}$, † i Lund 1887 $\frac{18}{5}$. Deras båda söner, Erik och Gustaf, slutade som r:ste kassörer i Skånes enskilda bank, den förre vid kontoret i Häl-singborg, den senare i Malmö.

HELENA CHARLOTTA, f. å Högsmölla 1813 $\frac{12}{4}$. Vid bouppteckning efter modern 1844 heter det, att hennes vistelseort sedan flera år varit obekant.

AUGUSTA CAROLINA, f. i Konga 1815 $\frac{15}{1}$, har dött i unga år, ty hon omnämnes ej i moderns bouppteckning.

PAULUS OTTO, f. å Bollamöllan, Stehag, 1817 $\frac{3}{2}$, † s. å. $\frac{16}{8}$.

HILDA JOSEFINA, f. å Bollamöllan, Stehag, 1818 $\frac{12}{7}$, kom 1822 till Västra Karleby prästgård, † i Ör, Dalsland, Älvsborgs län, 1857 $\frac{7}{7}$. G. i Västra Karleby 1841 $\frac{25}{4}$ m. dåvarande handlanden i Borås, sedan häradsskrivaren i Kullings härad, där han redan 1848 var tillförordnad och 1859 blev ordinarie, CARL BIRGER BERGENDAHL, f. i Borås 1815 $\frac{12}{9}$, † av difteri därstädes 1875 $\frac{2}{1}$.¹ (Omg. i Borås 1864 $\frac{28}{9}$ m. JOHANNA CATHARINA SVENSDOTTER, f. i Skarstad 1829 $\frac{6}{8}$, † i Borås 1904 $\frac{4}{8}$.)

Tab. 28.

OLOF JOHAN (son av Olaus, Tab. 27), föddes å Högsmölla, Stävie, 1810 $\frac{21}{3}$, blev tidigt fosterson hos farbrodern Erik, inskrevs som student vid Lunds universitet 1825 $\frac{14}{12}$, blev efter i juni 1831 avslutad specimina promoverad till fil. d:r 1832 $\frac{23}{8}$, undergick s. å. $\frac{21}{12}$ examen för inträde vid rättegångsverken i riket och erhöll därpå juridiska fakultetens högsta premium för året, antogs till auskultant i Hovrätten över Skåne och Blekinge 1833 $\frac{25}{1}$, hade första domare-

¹ Han blev student i Lund 1834 och avlade kamalexamen 1840. B. fick som student av Kungl. Maj:t 1838 $\frac{14}{3}$ den mindre guldmedaljen för berömliga gärningar att i blått band bäras på bröstet. Vintern var i början av 1838 ovanligt sträng i Skåne, och Sundet hade lagt sig. Den $\frac{17}{2}$ deltog B. i ett slädparti över isen till Köpenhamn. Den släde, på vilken han befann sig, råkade nedkomma i en vak, men B. hoppade av släden i tid och kom oskadd på isen samt lyckades med fara för eget liv rädda fem personer från döden. Medaljen överlämnades åt honom av akademiens rektor 1838 $\frac{28}{11}$, omedelbart efter det professor Schlyter installerats i sitt ämbete.

förordnandet, utfärdat 1836 $28/3$, vid urtima ting i Villands härad s. å. $14/4$ och i Albo $15/4$ och förrättade sedan åren 1836—1839 åtskilliga ting med syneförrättningar, brottmål m. m., utnämndes till vice häradshövding 1837 $9/1$. Han bodde till en början i Kristianstad men flyttade 1844 till Stoby s:n, där han ägde och bebodde Algutstorp $1\ 5/16$ mtl samt ägde och brukade Balingslöv $1\ 1/4$ mtl, sålde dessa egendomar och återflyttade 1850 till Kristianstad, där han ägde gård under n:r 39, varest han tidigare bott som hyresgäst. År 1868 flyttade han till Högsmölla, som då tillhörde hans farbrors sterbhus, men när denna egendom 1871 $1/4$ såldes för 48000 rdr rgld

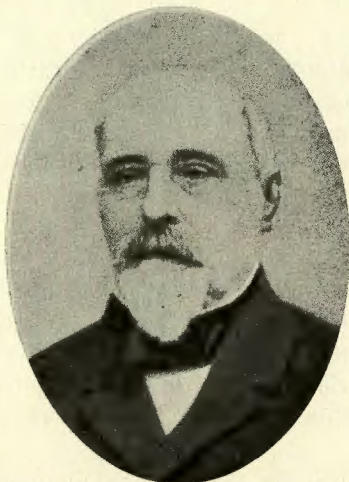

Fig. 11. Vice häradshövding OLOF JOHAN TORSLOW (f. 1810, † 1889).
Efter fotografi.

till Arvid Persson, bosatte han sig i Lund, där han till 1882 ägde fastigheten n:r 5, belägen å Bredgatan och benämnd Finkelborg, som han hela tiden bebodde. T., som 1889 $31/5$ promoverades till fil. jubeld:r, dog i Lund 1889 $25/3$. Vid sitt frånfälle innehade han endast ett par smärre lägenheter i V. Sallerup, Malta n:r 1, avsöndrad från n:r 3 Eslöv, och Malta n:r 2, avsöndrad från n:r 18 Eslöv, värderade till 4000 kr. Bouppteckningen visar en behållning på nära 143000 kr., mest bestående i banklotter i Christianstads enskilda bank, depositionsbevis där och i Skånes enskilda bank samt innestående medel i samtliga 3 sparbanker i Lund och fordringar hos enskilda personer.

T. var 1858 ordförande i revisionen i Skånska Brandförsäkringsinrättningen i Lund och donerade 1874 $26/1$ till Lunds universitet den s. k. Torslowska stipendiestiftelsen till minne av sin välgörare, farbrodern,

jägmästaren Erik Torslow. Kapitalet utgjorde 6000 kr., och räntan skulle läggas till detta under de första 15 åren, men det belopp, som då uppkom, skulle vidmakthållas och i varje fall ej minskas mer än till jämnt krontal. Det skulle utgå som 3 stipendier till »för sedlighet, ödmjukt sinne, vörndnad och hörsamhet mot lärare och andre förmän, tarfligt och sparsamt lefnadssätt samt otadlig flit välkända studenter vid akademien, hvilka för idkande af sina studier icke veterligen ega hvarken egen tillräcklig förmögenhet eller anhörige med skyldighet, vilja och förmåga, att dem dervid tillräckligen bispringa.» Företrädesrätt tillkomme medlem av Skånska nationen och legitima manliga avkomlingar av hans tvenne söner, dottern Nelly och hans kusin Claes Theodor Torslow. Det fick behållas 4 terminer men ända till 5 gånger 1 år i sänder, om inga andra sökande anmälde sig och kunde även förenas på en hand.

G. i Stävie 1841 $\frac{8}{10}$ m. sin fostersyster och kusin CAROLINA EUPHROSYNE RESFELDT, f. i Oderljunga 1814 $\frac{6}{2}$, † i Lund 1894 $\frac{28}{2}$ dotter av kvartermästaren Christian R. och Nelly Persson. Vid makens död fick sonen övertaga hennes andel i boet mot det, att hon under sin livstid tillförsäkrades en årlig livränta på 2400 kr. att månatligen utbetalas med 200 kr.

Barn:

ERIK, f. 1842, häradshövding, † 1907. Tab. 29.

HJALMAR, f. i Kristianstad 1844 $\frac{5}{4}$, † i Stoby 1848 $\frac{4}{5}$.

NELLY CAROLINA, f. i Stoby 1846 $\frac{20}{3}$, † å Sjövik i Riseberga 1918 $\frac{20}{3}$. G. i Stävie 1868 $\frac{21}{8}$ m. baningenjören vid Statens järnvägar PER LUDVIG RÖNSTRÖM, f. i Riseberga 1835 $\frac{10}{12}$, † där å Sjövik 1917 $\frac{1}{2}$.

P E R ERIK, f. i Stoby 1847 $\frac{15}{5}$, avlade mogenhetsexamen 1866 och inskrevs s. å. som student vid Lunds universitet och avlade där examen till rikets rättegångsverk 1874 $\frac{31}{5}$, antogs till auskultant i Hovrätten över Skåne och Blekinge s. å. $\frac{23}{6}$, hade första domareförordnandet i Östra härad i Blekinge 1876 $\frac{28}{4}$, utnämndes till vice häradshövding 1877 $\frac{20}{12}$. Han bodde 1868—1874 på Högsmölla, † av blodslag ogift i Kristianstad 1880 $\frac{3}{11}$ och där begr. men antecknad i Lund.

AGNETA MATHILDA, f. i Stoby 1848 $\frac{13}{11}$, † i Kristianstad 1852 $\frac{20}{8}$ i scharlakansfeber.

HENRIETTA ERIKA, f. i Kristianstad 1851 $\frac{21}{5}$, † där 1856 $\frac{14}{3}$ i strypsjuka.

Fosterdotter:

ELISE, f. i Stoby 1839 $\frac{26}{11}$, † i Kristianstad 1892 $\frac{5}{1}$. G. i Stävie 1871 $\frac{18}{6}$ m. handlanden i Kristianstad THEODOR SAMUEL PILO, f. i Stoby 1835 $\frac{23}{5}$, † i Kristianstad 1906 $\frac{16}{4}$.

Tab. 29.

ERIK (son av Olof Johan, Tab. 28), f. i Kristianstad 1842 ¹⁵/₁₀, student i Lund 1863 ²⁷/₁, avlade preliminärex. s. å. ¹⁵/₉ och examen till rikets rättegångsverk 1867 ³¹/₅, antogs till auskultant i Hovrätten över Skåne och Blekinge s. å. ¹⁴/₆, erhöll sitt första domareförordnande i Gärds och Albo häraders domsaga 1869 ¹³/₇, utnämndes till vice häradshövding 1871 ¹/₁₁, blev bitr. fiskal i hovrätten 1874 ¹/₆, t. f. fiskal 1875 ¹/₇ och adjungerad ledamot 1876 ¹/₁, blev t. f. advokatfiskal 1877 ¹/₇, ord. fiskal där 1879 ³⁰/₁₂, assessor 1880 ⁷/₇ och advokatfiskal 1885 ¹⁰/₄, utnämndes till häradshövding i Fjäre och Viske häraders domsaga i norra Halland 1887 ²³/₄, RVO 1886, RNO 1897, † i Kungsbacka 1907 ¹⁴/₂.

G. på Tofter, Säve s:n, 1880 ⁹/₁₁ m. IDA TILLANDER, f. där 1851 ¹⁰/₉, † å Lunds lasarett 1927 ¹⁰/₅ och begr. å S:t Peters klostern kyrkogård, dotter av kronolänsman Johan Edvard T. och Constance Adelaide von Sydow.

S o n:

ERIK, f. 1882, borgmästare. Tab. 30.

Tab. 30.

ERIK (son av Erik, Tab. 29), f. i Kristianstad 1882 ⁹/₂, avlade mogenhetsexamen vid Göteborgs högre latinläroverk 1900 ⁶/₆, student i Lund s. å. ¹⁴/₉, avlade juridisk-filosofisk ex. 1901 ²³/₄ och juris utriusque kand.-ex. 1906 ³⁰/₅, inskrevs som e. o. notarie i Göta hovrätt s. å. ¹⁵/₆ och tjänstgjorde i faderns domsaga, e. o. notarie i Hovrätten över Skåne och Blekinge 1907 ¹⁰/₅ och biträdde i Bräkne härads domsaga, blev t. f. borgmästare i Skanör med Falsterbo 1908 ¹³/₂ och utnämndes till borgmästare (tillika stadsnotarie och notarius publicus) s. å. ²³/₈, var landstingsman 1910 och 1911, RVO 1931.

G. i Göteborg 1907 ³/₅ m. SARA MARIA DAHLÉN, f. i Hannäs, Kalmar län, 1879 ¹⁹/₅, dotter av garverifabrikör Carl Enoch D. och Wilhelmina Charlotta Thåström.

S o n:

ERIK, f. i Göteborg 1907 ¹⁵/₈, avlade realskolexamen vid Realskolan i Malmö 1924 ²³/₅, gick sedan till sjöss och avlade vid Navigationsskolan i Malmö styrmansexamen 1930 ¹⁷/₅ med styrmansbrev s. å. ⁴/₈ och sjökaptensexamen därstädes 1931 ⁵/₅, varpå han erhöll sjökaptensbrev 1937 ³⁰/₁₂. Är anställd i Trelleborgs Ångfartygs Nya A.-B.

G. i Malmö Caroli 1937 ²⁸/₁₁ m. JOHANNA MARGARETA JOHNSON, f. i Vellinge 1912 ¹⁵/₅, dotter av lantbrukaren Johan J. och Paulina Andersson i Falsterbo.

Tab. 31.

JOHAN GOTTFRID (son av Paulus, Tab. 26), f. i Mellanmöllan, Håstad, 1789 ²⁷/₁₁, kom först på kronofogdekontor som skrivare, utsågs till kronolänsman i Herrestads härads distrikt 1816 ⁹/₁₁, erhöll avsked 1828 ²⁶/₈, sedan han någon tid varit skild från tjänsten, sedan lantbrukare där, † i St. Köpinge 1849 ⁷/₅.

G. i Gudmundtorp 1817 i januari m. FREDRIKA BERGMAN, f. i Svalöv 1788 ²⁹/₅, † i Stora Köpinge 1844 ⁷/₄, dotter av kronolänsman Claes Johan B. och Anna Catharina Weibull.

Barn, alla födda i Lilla Köpinge, Stora Köpinge s:n

PAULUS JOHAN, f. 1817 ²⁵/₈, blev student i Lund 1840, kallas f. d. student, då han dör i Tranås (Skåne) 1855 ⁵/₂. Han hade med CHRISTINA MARIA SANDSTRÖM en dotter PAULA CAROLINA AUGUSTA TORSLOW, f. posthum i Tranås 1855 ⁴/₄, † i Hälsingborg 1889 ¹/₁₁. G. i Tranås 1878 ²⁹/₈ m. stationsinspektoren vid Billeberga, sedan vid Hälsingborgs centralstation (Landskrona o. Hälsingborgs järnvägar) GUSTAF FREDRIK PETTERSSON, f. i Hälsingborg 1849 ²⁷/₆, † där 1912 ⁸/₁₀ i hans första gifte. (Omg. 1890 ¹⁵/₁₂ m. HILMA AMALIA LAVESSON, f. i Oderljunga 1866 ⁷/₇, bor änka i Hälsingborg).

ANNA CATHARINA, f. 1819 ¹⁰/₅, † 1820 ²³/₄.

CLAES THEODOR, f. 1820, lantbrukare, † 1895. Tab. 32.

Tab. 32.

CLAES THEODOR (son av Johan Gottfrid, Tab. 31), f. i Lilla Köpinge, Stora Köpinge s:n, 1820 ¹⁹/₄, var någon tid volontär vid Skånska dragonregementet, blev sedan lantbrukare i Komstad, Stiby s:n, därefter på Skåne-Tranås n:r 28, där han dessutom drev gästgiveri, slutligen arrendator av kyrkojordshemman på n:r 4 i samma by, † där 1895 ¹⁰/₄.

G. i Tranås 1852 ²⁴/₃ m. sin kusin ANNA FREDRIKA LAURENTIA KLEIN, f. i Klörup, Lilla Slågarp, 1825 ⁸/₁₂, † i Tranås 1892 ⁶/₁, dotter av landskanslisten, sedan gästgivaren Anders Peter K. och Laurentia Charlotta Bergman.

Barn, alla födda i Skåne-Tranås:

ANDERS GOTTFRID, f. 1853 ²⁰/₁, begav sig 1871 till sjöss och har sedan icke avhörts.

ANNA FREDRIKA GUSTAFVA, f. 1855 ²⁸/₅, † i Tranås 1929 ¹¹/₈, ogift.

CAROLINA AGNETA, f. 1857 ¹³/₁₀, † i Tomelilla 1923 ¹²/₁₂. G. i Tranås 1903 ²⁵/₉ m. f. d. åbon, åkaren NILS NILSSON SEVERIN, f. i Tryde (ännu moderförsamling till Tomelilla) 1860 ²²/₇. Bor där. (Det hade lyst 3 ggr oklandrat 1895 för honom och åbodottern HANNA JÖNSSON, från n:r 14 i Everöd, Tryde, vilka lysningar ej efterföljts av vigsel. De erhöilo Lunds domkapitels skiljobrev 1903 ⁸/₈.)

ANNA LAURA VITALIA, f. 1859 ²²/₁₀, bor ogift på nr 4 Tranås.

Tab. 33.

JOACHIM (son av Pål (Paul), Tab. 17), född 172(4), lärde snickaryrket och bodde som mästare först i Västra Sallerup men flyttade snart till gatuhuset n:r 16 Konga socken (kyrkoböckerna brunnna 1820), förekommer där i mantalslängden ännu 1778 men ej 1779. Antagligen har han dött 1777 eller under förra hälften av 1778.

G. m. STINA MAGDALENA BERG.

Dö t t r a r:

MARIA MAGDALENA, f. i V. Sallerup 1748 ²⁵/₃, vistades i hemmet ännu i slutet av 1764.

INGAR (INGRID), säkerligen f. i Konga 175(2), vistades ännu 1773 i hemmet.

Tab. 34.

SEVERIN (son av Pål (Paul), Tab. 17), f. i Bjällerup 1727, döpt ²⁰/₁₁, antogs till kronolänsman i Oxie härads västra distrikt 1754 ¹⁰/₁, erhöill avsked med kommissaries titel 1776 ¹⁵/₁₀, † i Svedala 1782, begr. ¹⁰/₄.

G. i Gisleberga mölla, Norrvidinge s:n, 1768 ¹⁶/₁₁ m. ANNA CHRISTINA MÖLLER, säkert mjölnaredotter där.

B a r n, båda födda i Hököpinge:

SIBILLA HELENA, döpt 1770 ⁶/₂. G. i Karlskrona amiralitetsförs. 1794 ²⁰/₆ m. kammartjänaren JOHAN LUDVIG NORDSTRÖM.

ANDREAS PAULUS, f. 1772, perukmakare, † 1818. Tab. 35.

Tab. 35.

ANDREAS PAULUS (son av Severin, Tab. 34), f. i Hököpinge 1772 ¹²/₆, lärde till perukmakare och kom tidigt till Stockholm, där han blev mästare i yrket. Han förvärvade där fastighet i kvarteret Jeriko n:r 38 vid Lästmakaregatan i Jakobs församling, † där 1818 ⁸/₁ (bouppteckn. har ⁹/₁).

G. i Jakobs församling i Stockholm 1810 ²⁶/₁₂ m. sin hushållerska MARIA MAGDALENA LINDMAN, f. 1785 ¹²/₈, † i Jakob 1830 ²⁵/₁, jakt-

löjtnantsdotter från Karlskrona. (Omg. i Jakob 1820 $\frac{19}{3}$ m. skomakaregesällen, sedan båtsmannen JOHAN ERIK UTTERSTRÖM, † i Jakobs förs. enl. dödlisorna (ej i dödboken) 1828 $\frac{2}{7}$.)

Barn, alla födda i Stockholm:

SEVERIN PAULUS, f. 1806, komminister, † 1861. Tab. 36.

MARIA CHARLOTTA, f. å Allmänna barnbördshuset 1807 $\frac{1}{10}$, vistades vid tiden för moderns död i Alingsås men var icke där kyrkskriven, utflyttade t. Åbo 1822 $\frac{7}{10}$ fr. Jakobs förs.

SOPHIA WILHELMINA, f. i Jakobs förs. 1813 $\frac{24}{1}$, levde vid moderns död.

CARL JOHAN, f. i Jakobs förs. 1815 $\frac{4}{6}$, † där 1816 $\frac{5}{4}$.

AMALIA CHRISTINA, f. i Jakobs förs. 1817 $\frac{29}{3}$, † där 1820 $\frac{12}{3}$.

Tab. 36.

SEVERIN PAULUS (son av Andreas Paulus, Tab. 35), f. å Allmänna barnbördshuset i Stockholm 1806 $\frac{13}{6}$, gick i Malmö skola och blev student i Lund (Skånska nationen) 1825; överflyttade 1829 till Uppsala (Stockholms nation) och prästvigdes där 1830 för ärkestiftet, där han tjänstgjorde på olika håll. Han kom sålunda 1846 från Frösthult i Västmanlands län (dock ärkestiftet) till Danmark, flyttade därifrån 1849 till Husby-Långhundra, där han blivit komminister 1847 $\frac{1}{3}$ med tillträde 1849 $\frac{1}{6}$, † där 1861 $\frac{15}{5}$. I Herdaminnet säges om honom: »Under sina yngre prästår ansågs han vara en sträng predikant, strängare dock måhända mot andra än sig själf; mot slutet af sin bana deklinerade han märkbart.»

G. i Dannemora 1846 $\frac{1}{9}$ m. SOPHIA GUSTAFVA ROLLIN, f. i Åkerby, Vårfrukyrka förs., 1812 $\frac{9}{6}$, flyttade 1863 till Uppsala, † i domkyrkoförs. där 1894 $\frac{20}{12}$, dotter av komministern i Vårfrukyrka, sedan kyrkoherden i Dannemora Johan R. och Catharina Elisabeth Almgren.

Son:

SEVERIN THEODOR, f. i Husby-Långhundra 1850 $\frac{9}{11}$, † där 1856 $\frac{29}{5}$.

Tab. 37.

CARL GEORG (son av Pål [Paul], Tab. 17), f. i Bjällerup 1733 $\frac{28}{10}$, blev genom gifte 1760 innehavare av Nymölla, Munka Ljungby s:n, flyttade 1771 till Gåsevads mölla i Hälsingborgs landsförs., arrenderade 1773—1778 Västre kvarn i Errarp, Barkåkra s:n, blev traktör och småhandlande i Hälsingborg 1778, burskap $\frac{18}{11}$, anteck

nas som rymd 1784 men finnes icke ens i mantalslängden 1782, † som vandringsman i Munka Ljungby 1799 $\frac{8}{3}$.

G. där 1760 $\frac{19}{12}$ m. änkan JOHANNA MÅNSDOTTER. [G. 1) m. SJUNNE HANSSON i Nymölla, † där av lungsot 1754 $\frac{18}{2}$, 44 år 11 mån, 6 dagar. — 2) i Munka Ljungby 1755 $\frac{12}{3}$ m. timmermansgesällen, sedan mjölnaren PETER TRULSSON THULIN, † i Nymölla 1759 $\frac{17}{10}$, 25 år 8 mån. 2 veckor 2 dagar.]

Dotter:

MARIA ELISABETH f. i Munka Ljungby 1761 $\frac{3}{11}$, hade i unga år tjänst i Ängelholm.

Tab. 38.

AXEL HANS JOHAN TORSLOW (son av Ingrid Elise Sjögren, Tab. 22), f. i Älmhult, Stenbrohult, 1870 $\frac{20}{3}$, tog namnet Torslow vid inskrivning i Nya Elementarskolan 1880, avlade styrmansexamen i Göteborg 1890 och sjökaptensex. i Stockholm 1893, var styrman i Sveabolaget, sedan befälhavare hos Bärgnings- och dykeri A.-B. Neptun å dess ångare Arne och Merkur, † i Vasa, Finland, 1904 $\frac{18}{10}$, begr. i Solna kyrkogård.

G. i S:ta Clara förs., Stockholm, 1900 $\frac{8}{8}$ m. GERDA VENDLA ULRIKA BARTHELSON, f. i Jakobs förs. där 1870 $\frac{5}{11}$, † i Gustav Vasa förs. där 1927 $\frac{27}{4}$, begr. i Solna, dotter av kassören i Gen.-poststyr., vitterhetsidkaren Fredrik August B. och författarinnan Sofia Augusta Hultgren. Hon öppnade 1905 tidningsaffär på Klarabergsgatan 35 och skötte den så väl, att hon ej blott kunde ge sina döttrar god uppfostran utan även skapa sig en god ställning i övrigt. År 1916 $\frac{21}{10}$ övertog hon firman Sucksdorffs bandhandel, som 1926 firade 125-årsjubileum.

Döttrar, båda födda i Hedvig Eleonora förs.:

RAGNVI GERDA AUGUSTA AURORA, f. 1901 $\frac{8}{4}$, gymnastikdirektör. G. i Gustav-Vasakyrkan, Stockholm, 1926 $\frac{20}{3}$ m. fabriksingenjören vid General Motors Nordiska A/B CARL HENNING ANDREAS LUNDGREN, f. 1896 $\frac{12}{11}$. Har två döttrar, som bära namnet Torslow.

ASTRID IDA VIOLA, f. 1904 $\frac{10}{4}$. G. i Jakobs förs. 1927 $\frac{15}{3}$ m. löjtnanten vid Göta artilleriregemente, sedan kapt. vid Bodens art.reg., regementsstabschefen RAGNAR GUSTAF WILHELM SCHUMACHER, f. 1901 $\frac{12}{3}$.

— — — Äffter föregången den högste Gudens påkallande om en god framgång till mit gudeliga upsåtz fulbordan, att alting må lända Gudi till ähra och hans försambling till upbyggelse, är min ödmuika och hörsamma ansökning hoos Eders faderliga Högvyrdighet och Plurim: Venerandum Consistorium att de täcktes af vanlig och högtpriselig omsorg tänkia på mit ringe och orolige tilstånd, förhielpandes mig till nogon lägenheet på it annat rum, hvarom min dåvarande öfverste män nu Landzhöfding uthi Elfzburg Högvälborne Hr Axel Faltzburg tillförn uthan tvifvel intercederat, och jag så mycket mera förorsakas continuera uthi, som dänna svåra krigztiden genom åhörarnes stora pressurer och prästerskapetz ringa löhn tillfogat mig inthet annat än arbete uthan betalning, så att jag har dubbel orsak till at repetera mina förmäns klagomåhl, ty om de lefde uthi en svår tid, så är nu en värre förhanden emädan dät altförbekant är, att vårt regemente är commenderad, som har upväckt många tårar och lærer åstadkomma mycken oreda för våra fattiga hustruer och barn, kunnandes jag ännu införa om mina kraffters afftagande och husholletz tiltagande, om jag icke viste, att Eders faderlige Högvyrdigheet och Plurim: Venerand: Consistorium uthi sin äfftertanka högre stiga än många mina ord. Hvarför jag flyr till Eders faderliga Högvyrdigheet och Plurim: Vener: Consistorium mäd ödmuik tilförsikt, att de icke lämbna mig ohulpen, uthan min ödmuika och hörsamma begäran bifalla. Emot hvilken faderlige välgärning jag uthi mina böner skall anholla om den högstes belöning, uthi hvars beskyd jag alla sambiligen slutar, mäd förblifvande . . .

Malmö d: 21 Martii

Hans Hinrich Torslow.

Ao 1709.

— — — — —
 Ehuru väll man icke tänckt, att den forordnadhe kyrkioherden till församblingarna Tyelse och Klagstorp h:r Johannes Torslovius sålänge skullat bortoblifva ifrån sin i Nåder forundte legenheet, dock har man sedan om des ankomst icke ännu kunnat forspörja, ej heller des anhörige veeta gifva någon underrättelse huru snart han ifrån Strahlsundh kan hijtt komma, emedan een säcker och frij paszage har varet honom ok andra någon stundh, dij vår! afskuren: men som iag emedlertijdh hafver alt sedan d: 1 Majj effter pl: Ven: Consestorij muntl: befallning partes Ministerij ved bemelte församlingar förestådt, och af vederbörandhe Pastoris anhöriga är mig intet förordnat till mitt uppehälle, så at, der min syster mig med kost och annat icke assistera vellat, hafver

iag den tiden måst crepera. Men som min syster vägrar sig vedh, for-medelst desze besvärliga tijder, och de stora presjurer hon i vinter for-leden af fienden udstådt, lengre at underhålla mig, deszuthan och at H:r Jacob Torslovius i Malmö, som närmast anstår for sin bror hafva omsorg om prästegårdz sädens inbärgandhe, och tijdendens och andra pastoraliers emoottagandhe, nödsackas at booflyttia till Tyelse, och altså lærer intet vara anständigt, ej heller af pl: Ven: Consistorio tillåteligt, att tvenne ordinerade personer på een legenheet är, emedan 2 pastora-rater så när äro som sig deröfver offta besvärar, at de ved eet och annat tillfälle hafver ondt for präster, i synnerheet pastoratet Bunckafloo och Hyllie hvarutj en stoor mängda af folck finnas. Fördenskull iag ödmiuke-lig begärar pl: Ven: Consistorium täcktes så gunstig vara, på een behagelig tijdh och till vijhare Högvyrdige H:r Biskopens och pl: Ven: Consistorij uthslag mig till Ministerij förrättandhe vedh församblingarna Buncka floo och Hyllie at förordna, på det H:r Jacob Torslou nu lämnas tillståndh Tyelse ok Klagstorpz församblingar at upvarte i sin brors frånvaro. Jag ödmiukel: afvacktar pl: Ven: Consistorij gottfinnande härom — — —

Lund d: 4 Aug:

Olaus Ahlström

A:o 1710.

Bil. 3.

För den höga omvårdnad, som Eders faderliga Högördighet ok pl: Ven: Consistorium hafva dragit om min son H:r Hans Torslow, som ännu frånvarande är, ok förhulpet honom til en så god lägenhet, hvilken han, vill Gud, inom en kortan tijd lærer komma him ok med ödmiuk taksägelse att taga emot, tackar jag hans moder på dät ödmiukaste, ytterligare derom bönfallandes, att på hans vägnar jag måtte af pl. Ven: Consistorio erhålla dät, som han eliest sielf, der han närvarande vore, lärde blifva bijbehållen vid, aldenstund han både vid sin bortresa härifrån som ok sedan har tillijttat mig, att, der han icke i rätten tijd himkom, jag ville draga omsorg i hans ställe för att alting måtte gå skickelig ok väl tijl så väl vid ämbetetz förrättande, som inkomsternas emottagande; Så emedan, äffter mitt tycke, sådant kan låta sigh göra, har jag tagit mig den dristigheten till att hermed pl: Ven: Consistorium oroa. Ok äffter som för få dagar sedan min son H:r Jacob å min son H:r Hanses ok mina vägnar besvårade pl: Ven: Consistorium begiärandes att pl: Vene: Con-sistorium ville vara af den bevågenhet, ok förhielpa mig, att på H:r Hanses vägnar jag måtte få hålla husesyn i Tygelse prästegård, inän som säden komma uthi husene, ok pl: Ven: Consistorium hålt så före, att dätt intet skie kunne, emedan inga bref derom voro komna ifrån Successore sielf; fordenskull vill jag häruthinnan intet mehr pl: Ven: Consistorio besvärlig falla, uthan allenast om desse äffterföljande tvänne punckter anhålla 1:mo att pl: Ven: Consistorium täktes förordna någon prästman,

som bemålte min sons vices, tildes han sielf himkommer, förrätta kan, des löhn til nöije skall vid min Caution intet fela, dätta ährandet låter jag mig på min sons vägnar så mycket högare angelägit vara, som jag af H:r Jacob fåt höra, at hans ährevördighet H:r Oluf Ahlström uthi Tygelse intet blifva vill till att ämbetet förestå, uthan han dertill vore af pl: Ven: Consistorio förordnad. 2:do, att jag häräffter, som jag förr giort vid uthsäden, får draga tillbörlig omsorg, att den dugeliga säden blir wäll inbergad uthi ladorna. I vidrig händelse lærer eliest min son taga en meckelig skada uthi det goda, som Eders faderliga Högvördighet ok pl: Ven: Consistorium honom förunt haf:r. Jag afvacktar en gunstig resolution — — —

Malmö d. 8. Aug:

Anna Sl: her Mårtens.

A:o 1710.

Bil. 4.

Medan det behagat Gud min nu sl: K: Fader genom döden hädan kalla ock iag i följe af Consistorii mig för detta på pastoratet gifne höggunstige fulmackt kommer pastoratet ock desz incombster fulkombliga att tillträda ock emottaga, ty vill iag i underdån ödmukhet härmed mig förfråga, huruvijda iag till att lämbna nådeåhr kan vara förbunden eller eij, såvijda iag eij undandrager mig min K: Moder, så länge hon med mig ock iag med henne lef:r rundeligen ock af yttersta krafft ock förmågo försörja, afvacktandes iag häruppå Plur: Ven: Consistorii höggunstige uthslag, mig till rättelse ock förblif:r altijd — — —

Heddinge d. 10 Januarij

A:o 1724.

J: H: Torslow

m pr.

Källor:

Tryckta:

Cavallin, Lunds stifts herdaminne (1855—1858), C. Sjöström, Skånska nationen 1682—1832 (1897), Skånska nationen 1832—1889 (1904), Göteborgs nation i Lund 1669—1906 (1907), Vestgöta nation i Lund 1683—1910 (1911), A. U. Isberg, Bidrag till Malmö stads historia. I—II (1895—1900), Sommeliuss, De templo cathedrali Lundensi (1755), J. Corylander, Berättelse om Lunds domkyrka på aller nädigste befallning författad. Utgifven af Martin Weibull (1884), Fr. Dahlgren, Förteckning öfver svenska skådespel uppförda på Stockholms theatrar 1737—1863 och Kongl. theatrarne personal 1773—1863 (1866), J. Svanberg, Kungl. theatrarna under ett halft sekel 1860—1910. I—II (1917, 1918), G. Nordensvan, Svensk teater och svenska skådespelare från Gustav III till våra dagar. I—II (1917, 1918), G. Nordensvan, I rampljus, svenska teaterstudier (1900), F. Hedberg, Svenska skådespelare, karakteristiker och porträtter (1884), N. Personne, Svenska teatern IV—VI, VIII (1916, 1919, 1925, 1927), B. Schöldström, Förbiskymtande skuggor (1883), O. Lindberg, Landsstaten i Malmöhus och Kristianstads län 1710—1917 (1919), C. Blackstadius, Stockholms i Upsala studerande nations medlemmar 1800—1881 (1882), E. Långström och G. Stern, Göteborgsstudenter. I (1917), Hj. Gullberg och V. Körsner, Svensk justitiematrikel (1887), Gullberg, Justitiematrikel 1902, 1914, 1920), H. Samzelius, Jägeristaten (1915), Schück och Warburg, III. svensk litteraturhistoria. 4: 2 (1916), O. och G. Palmé, Släkten Palmé intill år 1815 (1917), G. Carlquist, Lund på 1690-talet (Skrifter utg. av Fören. Det gamla Lund 1923), Leijonhufvud, Ny svensk släktbok (1900—1904), Scheutz & Björkman, Matrikel öfver lärarne vid Sveriges elementarläröverk, pedagogier och seminarier (1868), Gejrot och Räf, Lärarematrikel 1934, Elgenstierna, Den introducerade svenska adelns ättartavlor VII, IX (1932, 1936), Vidstrand, Sveriges läkarehistoria. Fjärde följden. V (1935), Levertin, Schimmelpfennig, Ahlberg, Sveriges apotekarehistoria. II (1918—1923), P. Ehrenheim, Några minnen (1916), flera årgångar rullor öfver Svenska arméns officers-, underofficers- och musikkärer samt civilpersonalen, skilda årgångar av Svenska Dagbladet, Lunds Veckoblad, Sydsvenska Dagbladet Snällposten m. fl. tidningar, Statskalendrar, Adresskalendrar m. m.

Otryckta:

Kyrkoarkiven i följande församlingar: Anderslöv, Asmundtorp, Bara, Barkåkra, Barsebäck, Billeberga, Bjällerup, Bjäreshög, Bjäresjö, Borå, Bosarp, Bräkne-Hoby, Dalköpinge, Dannemora, Farstorp, Fjellie, Fru Alstad, Genarp, Grevie, Gudmundtorp, Gässie, Halmstad (Skåne, staden), Husby-Långhundra, Hyby, Håstad, Hålsingborgs S:ta Marie, Hököpinge, Karlshamn, Karlskrona amiralitetsförsamling, svenska stadsförsamling, Kristianstad, Kyrkheddinge, Kyrkököpinge, Landskrona, L. Slågarp, Lomma, Lund, Lyngby, Lövestad, Malmö: S:t Petri, Caroli, S:t Pauli, garnisonsförsamling, hospitalsförsamling, Munka Ljungby, N. Akarp, Norrvinge, Odeljunga, Raus, S:t Ibb, Sjörup, Skanör, Skarhult, Skurup, Skåne-Tranås, Stehag, Stockholm: Nikolai, Riddarholmsförsamlingen, S:ta Clara, Jakobs, Johannes, Hedvig Eleonora, Katarina, Maria Magdalena, Hovförsamlingen, Finska församlingen, Danviken, Siklaö, Andra gardets församling, Allmänna Barnbördshuset; S:t Köpinge, Ståvie, Svedala, S. Rörum, S. Villie, S. Åsum, Sövde, Trelleborg, Tryde, Tygelsjö, Uppsala domkyrkoförsamling, Valleberga, Vallkärra, Vanstad, Veberöd, Vittsjö, Vårfrukyrka, V. Hoby, V. Karleby, V. Sallerup, Ystads S:ta Marie, S:t Petri, Ö. Hoby, Ö. Vemmenhög.

Malmö S:t Petri kyrkoräkenskaper. Bouppteckningar i Malmö, Lund, Landskrona, Stockholm, Torna, Bara, Harjagers, Oxie, Skytts, Vemmenhögsk härad, Stockholms västra domsaga. Mantalslängder för Malmö, Lund, Hålsingborg, Stockholm, Malmöhus och Kristianstads län (även spridda härad och socknar), Johanna Cassel, Krönika öfver släkterna Torsslow och Holmlund. Acta cleri. Domkapitlets i Lund protokoll. Lunds domkyrkas räkenskaper. Edsavläggelser för präster. Diverse regementsrullor och arméns pensionskassas tjänsteförteckningar, åldersbevis och meritband, likvidationshandlingar och Biographica. Rullor i Stockholms sjömanshus.

Holger Rosman

in memoriam.

Den 19 augusti 1937 avled i Stockholm filosofie doktor HOLGER ROSMAN. Denna tidskrift har all anledning att hedra minnet av honom både som Personhistoriska Samfundets förutvarande sekreterare och som framstående och högt skattad personhistoriker.

Rosman föddes i Visby den 1 februari 1871 som son av läroverksadjunkten Oskar Rosman och Hilda Lyth. Av hans gotländska börd präglades i väsentlig grad hans personlighet och intressen, och hela sin levnad ut förblev han en trofast son av ön med de stolta historiska och kulturella traditionerna. Efter studier i Uppsala blev han där 1897 promoverad till filosofie doktor. Han inträdde sedan som tjänsteman i Riksarkivet och Kommerskollegium för tiden 1897—1907. En så kombinerad tjänstgöring, ägnad på en gång åt bevarandet och utforskandet av vittnesbörden om framfarna hävder samt åt omsorgen om det moderna näringslivet, är utan tvivel ganska ovanlig, men var ett typiskt uttryck för Holger Rosmans läggning och vida intressen. De olika sidorna förenades f. ö. i hans arkivaliska tjänstgöring, i det att han i Riksarkivet ordnade och förtecknade Kommerskollegii och Bergskollegii dit överförda gamla och betydelsefulla arkiv. Han fick härigenom en ovanlig översikt av och insikt i svensk ekonomisk historia, grundade på nära förtrogenhet med det vidlyftiga källmaterialet.

Samtidigt hade Rosman i sin doktorsavhandling 1897 framlagt bevis för två av sina andra speciella intressen, nämligen för medeltiden och för släktforskningen. Hans avhandling analyserade »Rasmus Ludvigsson som genealog» och gav därigenom ett viktigt bidrag till svensk historisk metodik. Rosman uppvisade nämligen här, under vilka villkor den svenska släktforskningen utgestaltats, påpekar dess första famlande försök att nå kontakt med primärkällorna och ställer samtidigt de tidiga släktböckerna i kritikens fulla ljus. Han röjer härvid ny mark och gör upp räkningen med århundradens okritiska och vilseledande medeltidsgenealogiska fantasier. Redan före utgivandet av sin doktorsavhandling hade Rosman börjat sitt medarbetarskap i Svenska Autografsällskapets Tidskrift, vilket senare fortsattes, även sedan denna i sin nya form övergått till att bli Personhistorisk Tidskrift. Det var därför ingen tillfällighet, att Rosman utsågs till Personhistoriska Samfundets sekreterare och under åren 1904—1906 redigerade denna tidskrift. Här framförde han 1905 med avseende på adelns ättartavlor sina kritiskt moderna synpunkter, fordrande fördjupat källstudium och metodisk bearbetning av stoffet. Som medeltidsforskare anlidades Rosman bl. a. för uppgörande av registret till Silfverstolpes sista diplomatariedel 1902. Eljest odlade han under många år framåt icke särskilt denna gren av sitt författarskap. Att han dock bibehöll sin kärlek därtill, visade han emellertid, när han 1923—27 utgav sitt stora verk om »Bjärka-Säby och dess ägare» i tre impo-

nerande kvartvolymen på tillsammans över 1,100 sidor. Detta är Rosmans personhistoriska huvudarbete. Vi ha på sin tid haft tillfälle att i tidskriften (PHT 1928, s. 132—136) erinra om, vilket rikt historiskt bidrag Rosman härmed gav till vår litteratur. Den första delens skildring av Bo Jonsson (Grip) växte samtidigt ut till en exposé, som på en gång var medeltidsgenealogiskt och starkt ekonomisk-historiskt orienterad. Även om denna Rosmans studie över Bo Jonsson visat sig kunna lämna rum för ytterligare fördjupning av ämnet (Sten Engströms avhandling 1935), var författarens insats i vår medeltidshistoria dock av stort och förblivande värde i flera olika hänseenden. Glansfullt tecknade Rosman i fortsättningen både den av reduktionen ruinerade Natt och Dag-släkten, ätten Cederhielm och senare ägare fram till familjen Ekman. Hans människoskildring var fint nyanserad och ofta saftig — man glömmar t. ex. icke lätt karakteristiken av greve Evert von Saltza, »den oberäkneliga kraftnaturen, som ömsom med andeuppenbarelser och ömsom med hushållsrön kryddade sitt ändlösa orerande».

När Rosman 1907 lämnade arkivbanan och övergick till en mera dagsbetonad verksamhet, valde han handelskammartjänsten, dit han fördes genom sin plats som statistiker hos den stora Handels- och sjöfartskommittén åren 1898—1900. Han tjänstgjorde sålunda 1907—10 som sekreterare vid Handelskammaren i Gävle, blev januari 1911 sekreterare i Stockholms Handelskammare och var 1928—1936 dess verkställande direktör. Rosman var samtidigt sekreterare hos Handelskammarmötets kommitté. Han ägnade sig härvid mycket åt att genom föredrag och organisatoriska åtgärder utbygga den svenska handelskammarinstitutionen och spelade även en roll i det internationella handelskammarsamarbetet. Från 1910 till sin död var han tillika sekreterare hos Handelshögskolans direktion. Hans verksamhet på dessa fält har vunnit rika lovord i den nekrolog över honom, som ingår i Meddelanden från Stockholms Handelskammare 1937 (s. 407 f.).

De djupa ekonomisk-historiska intressen, som hos Rosman tidigt spåras både i hans arkivaliska arbeten och i hans produktion, ökades givetvis under hans kontakt med det moderna näringslivets mångskiftande problem och uppgifter. Märkvärdigt är emellertid, att Rosman också såsom en det praktiska livets man icke blott vidhöll denna sin kärlek till den historiska vetenskapen utan även lyckades att under årens lopp framlägga en hel rad nya och viktiga historiska verk. Principuttalanden om ekonomisk historia tryckte han i Statsvetenskaplig Tidskrift 1902 och i Historisk Tidskrift

1905. Vi ha redan visat hur Rosmans släktforsknings-, medeltids- och ekonomiska arbeten gå i varandra — detta ser man också mycket tydligt av hans stora Gotlandsproduktion. Han studerade med förkärlek den gotlandsfödde Christopher Polhem, som genom sina uppfinningar blev av så stor betydelse för vårt ekonomiska liv; likaledes utforskade Rosman Polhems släkt på Gotland. Ett särdrag för många av Rosmans skrifter är, att de giva så mycket mer än titeln säger. Detta gäller i första hand t. ex. ett arbete som »Sällskapet D. B. V:s Sparbank i Visby 1830—1930», som i själva verket lämnar en bred skildring av det samtida ekonomiska livet i Visby med dess gamla köpmansdynastier. Det gäller också »Skeppargillet i Visby under 250 år», där Rosman tecknar Gotlands sjöfartshistoria sedan 1600-talets slut. En av Rosmans sista historiska prestationer blev f. ö. den bild han gav av den vittfarande gotlänningen Jacob Gråbergs af Hemsö egenartade person och öden, tryckt (1936) i denna tidskrift för 1935. Även till huvudstadens ekonomiska historia har Rosman lämnat viktiga bidrag, bl. a. i den belysande och — som alltid hos denne forskare — på djupa källundersökningar vilande monografien om »Textilfabrikerna vid Barnängen» (1929).

Det sista större vetenskapliga uppdrag, som Rosman åtog sig, var författandet av ett arbete om den gamla patriciersläkten Arfwedson, som spelat en så stor roll i »Skeppsbroadelns» hävder. Ett betydande parti härav förelåg färdigt vid Rosmans oväntade bortgång och det är att hoppas, att man snart får se det utgå av trycket, ehuru det icke förunnades förf. att själv fullfölja arbetet i fråga.

Med allt det sagda torde tillräckligt ha antytts, vilken mångsidig och betydande historisk forskare Holger Rosman var. Hans livliga intellekt, uppslagsrikedom, förtrogenhet med källmaterial av vitt skilda slag och metodiska säkerhet ledde härvid till betydande och bestående resultat. Hans talanger förmäldes med en ovanlig försynthet och anspråkslöshet samt med en stillsam men glad vänsällhet. Hans alltid bibehållna men icke överdrivna gotländska idiom gav en särskild prägel åt hans samtalston. Man minnes med tacksamhet och glädje den nu bortgångne, i så många olika hänseenden saknade vännen.

Bengt Hildebrand.

Bibliografi.

Översikt av Holger Rosmans viktigaste historiska skrifter.

- »Peder Månssons vapenbok». I: Svenska Autografsällskapets Tidskrift, del 2, nr 9, 1895, s. 273—278.
- Genealogiska studier. 1. Om den s. k. Röde-ätten under Medeltiden. 2. Om marsken Håkan Matsson d. ä. och Vinstorpa-ättens härstamning. En studie till belysning af äldre tiders genealogiska forskning. I: Svenska Autografsällskapets Tidskrift, del 2, nr 11—12, 1896, s. 309—316, 317—339.
- Rasmus Ludvigsson som genealog. Akad. afh. Ups. 1897. 8:o. XII, 155 s., 5 bil.
- C. J. Bergman, Gotlands geografi och historia. 4:e uppl. omarbetad av H. Rosman. Sthlm 1898. VIII, 144 s., 1 karta.
- Ett återfunnet privatarkiv. [Bröderna Abraham och Jakob Momma-Reenstiernas arkiv.] I: Personhistorisk Tidskrift 1898—99, s. 215—218.
- Wifsta varf 1798—1898. Minnesskrift med anledning af bolagets hundraårsjubileum utarbetad. Sthlm 1899. Fol. (1), III, (1) s., 22 portr., pl., tab. (Tr. i 150 numr. ex.)
- Svenskt Diplomatarium från och med år 1401, del 3, h. 7: Register. Sthlm 1902.
- Obearbetade källor till vår ekonomiska historia. I: Statsvetenskaplig Tidskrift 1902, s. 213—231.
- Ur Stockholms handelslif på 1600-talet. I: Minne af Sveriges kontoristförenings 15-årsfest tisdagen den 17 mars 1903, s. 27—46.
- Sören Norbys ättlingar. I: Personhistorisk Tidskrift 1904, s. 82—84.
- Kungliga bref och förordningar rörande svenska köpingar, utg. af Holger Rosman. Sthlm 1904. XIX, 665 s. (Kungl. Civildepartementet, 43.)
- Svenska handels främjare under 1600-talet. 1. Abraham Cabeljau. 2. Bröderna De Besche. I: Sveriges Allmänna Handelsförenings Månadsskrift 1904, nr 11, 12.
- Riddarhusgenealogierna och deras bearbetning. I: Personhistorisk Tidskrift 1905, s. 35—40.
- Ytterligare om ekonomisk historia. I: Historisk Tidskrift 1905, s. 26—34.
- En arbetskonflikt på 1600-talet. [Melker Jungs glasbruk.] I: Samfundet S:t Eriks Årsbok 1905, s. 38—54.
- Sammanslutningar inom handelsvärlden under äldre tider. Föredrag vid Sveriges Allmänna Handelsförenings årsmöte i Norrköping den 8 augusti 1906. Sthlm 1906. 45 s.

- Näringslif i Uppland. Järnhandtering, industri, handel. Sthlm (tr. i Upps.) 1906. 156 s. I: Uppland, bd 2.
- Gefles handel i forna tider. Föredrag vid Gefle köpmannaförenings tjugufemårsfest den 10 mars 1910. Gefle 1910. 22 s. Särtr. ur Meddelanden från Handelskammaren i Gefle.
- Christopher Polhem. Sthlm 1911. 8:o. 104, (2) s., 4 portr., 3 pl., 1 facs. (Svenskar, 11.)
- Polhems släkt och dess minnen på Gotland. Några anteckningar. Sthlm 1911. 8:o. 76, (2) s.
- Kommerskollegiets uppkomst och utveckling till år 1891. I: Kommerskollegiekommitténs betänkande 1913, del 3, s. 43—62.
- Några data ur Gotlands ekonomiska historia 1814—1914. Visby 1914. 4:o. 10 s., 1 portr.-pl.
- Stockholm som exporthamn för järnet. I: En bergsbok. Några studier över svensk bergshantering tillägnade Carl Sahlin 19^{18/12} 21, s. 41—56.
- Bjärka-Säby och dess ägare. Biografiska skildringar kring en gårds historia. Bd 1—3. Sthlm (tr. Uppsala) 1923, 1924, 1927. 4:o. 371 s., 1 karta, 120 ill.; 372 s., 1 karta, 68 ill.; 386 s., 112 ill.
- Textilfabrikerna vid Barnängen. Bilder ur Stockholms industrihistoria. Upptecknade på uppdrag av Stockholms Bomullsspinneri- och väfveraktiebolag. Sthlm 1929. 8:o. 275 s., med många ill. i texten, 4 bil.
- Sällskapet D. B. V:s Sparbank i Visby 1830—1930. Minnesskrift. Sthlm 1930. 4:o. 163 s., ill.
- Gotlands handelsförbindelser på 1600-talet. I: Rig. 1930, s. 133—154.
- Skepparegillet i Visby under 250 år. Bilder ur Gotlands sjöfarts historia. Sthlm 1932. 8:o. 156, (1) s., många ill. i texten.
- Gotlands folkmängd under 1700-talet. I: Gotländskt arkiv, 5 (1933), s. 20—25.
- Gotlandica i danska riksarkivet. Några anteckningar. I: Ymer 1933, s. 357—364.
- Handelskammarhuset. En översikt av dess historia tillägnad K. A. Wallenberg på hans åttioårsdag den 19 maj 1933 av Stockholms handelskammare. Sthlm 1933. (2), 162 s., 1 pl. [Anonymt.]
- [Rec. av:] Sixten Strömbom, Iconographia Gustavi Adolphi. I: Personhistorisk Tidskrift 1933, s. 185—186.
- [Utgivit med inledande översikt:] Oskar Rosmans tabeller öfver gotländska slägter. Sthlm 1935. 8:o. 152 s.
- Jacob Gråberg af Hemsö. En konturteckning. I: Personhistorisk Tidskrift 1935 (tr. 1936), s. 50—71.

Sigrid Leijonhufvud

in memoriam.

Den 14 november 1937 avled i Stockholm filosofie doktor Sigrid Leijonhufvud. Med henne bortgick en av den svenska personhistoriska litteraturens främsta författarinnor.¹

Sigrid Amalia Leijonhufvud föddes den 5 juli 1862 i Stockholm som dotter till kammarherren, sedermera översten friherre Axel Leijonhufvud och grevinnan Ebba Sparre. Av

¹ Biografiska essayer om Sigrid Leijonhufvud finnas tryckta av Lydia Wahlström i hennes bok »Glada givare» (1929), s. 240—264, och av B. Hildebrand i Ord och Bild 1932, s. 331—334.

släktarvets dubbla traditioner tog dottern starka intryck, på stolt och framgångsrikt sätt fullföljde hon dem. Hennes faster var Esselde, den bekanta författarinnan Sophie Leijonhufvud Adlersparre, Fredrika Bremers vän och lärjunge. Till denna krets av klassiska namn inom den svenska kvinnoörelsen knöts den unga Sigrid tidigt, och fastern indrog henne direkt i sitt arbete. Från 1893 fick hon nämligen hjälpa Esselde med arbetet på hennes biografi över Fredrika Bremer. När den intelligent och varmhjärtade friherrinnan Adlersparre sommaren 1895 slutit sina ögon för alltid, föll det på brorsdotterns lott att fullborda nämnda verk, som utkom följande år. Det är därför helt naturligt, att Sigrid Leijonhufvud senare i sin tur litterärt förevigat minnet av fastern, både i en specialstudie 1910 om Esseldes förbindelser med Ernst Ahlgren och i den monumentala monografi över den förra, som utkom i två band 1922—23. Den svenska kvinnoörelsens historiska betydelse är ofrånkomlig och denna biografi rymmer därför också mycket av allmänhistoriskt intresse. Den ger därtill, personhistoriskt sett, i de inledande kapitlen en välformad teckning av författarinnans och hennes fasters gemensamma fädernesläkt och därmed av de arvs- och kulturförutsättningar, från vilka de utgingo. I skildringen av den Leijonhufvud-Hoppenstedtska familjen på Helgerum i Tjust får man en intim bild av det förfinade sällskapsliv med starkt musikaliska inslag, som här levdes. Genom sin farmor var Sigrid Leijonhufvud ättling till den vetenskapligt intresserade biskop M. G. Wallenstråle i Kalmar, men även farfadern hade litterärt påbrå. Hans fader, friherre Knut Henric Leijonhufvud på Lindö, och dennes bror, presidenten Axel Gabriel, äro två välkända namn från den gustavianska tidens vittra kretsar, Gjörwells och Johan Henric Lidéns samtida och vänner.

Om en av Esseldes ungdomsbekanta hade justitiekanslern Nils von Koch 1857 yttrat: »Fins det fruntimmer som kunna skrifva så, då må de i sanning blifva hvad de vilja och alla vägar stå dem öppna.» Uttalandet var framsynt men dylika omvälvningar gå vanligen långsamt. En nutida generation har svårt att fatta, hur uppseendeväckande det var, särskilt i en aristokratisk släktkrets, att en person som Sigrid Leijonhufvud fick gå den lärda vägen. Hon tog studentexamen 1883, inskrevs 1885 vid Uppsala universitet och blev fil. kand. 1888. Att hon vågade taga dessa steg berodde på, att hon just i sin närmaste familj hade en person, som var nog klarsynt att giva henne sitt stöd: det var mor-

fadern, riksmarskalken greve Gustaf Adolf Sparre. I den vetenskapliga världen är hans namn numera ganska förgäta, men den initierade vet, att excellensen Sparre var en fin kännare av svensk historia, ej minst den medeltida adelshistorien, ehuru han mest gav uppslag och upplysningar till andra. På excellensens lilla lantställe Sköndal i det numera inkorporerade Brännkyrka fick stadsbarnet Sigrid njuta något av det gamla svenska herrgårdsliv, som hon själv sedan i sina skrifter i så hög grad bidragit till att skildra med all dess forna glans och charm.

Innan Sigrid Leijonhufvud begynte sin egentliga medborgargärning, fick hon göra sin »tour d'Europe», till Frankrike. För den som skriver dessa rader har hon en gång roande skildrat, hur det var för en resenär att i galliska landamärena heta Leijonhufvud, ett där fullständigt outtalbart namn! Sigrid Leijonhufvuds yttre bana kan tecknas i korta drag. I sjutton år var hon latinlärarinna vid Ahlinska flickskolans gymnasium (till 1909), i tjugofem år bibliotekarie hos Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien (till 1926). Hon ägde, som man redan härav förstår, en bred klassisk-humanistisk bildning och läste t. ex. även Dante på grundspråket. Vad hennes arbete i Vitterhetsakademien beträffar, omfattade detta icke blott biblioteket i trängre mening, utan också akademiens handskrifter. Den som haft anledning att forska bland dessa kan vittna, att man där mycket ofta, på kataloglappar och manuskriptomslag, påträffar Sigrid Leijonhufvuds välkända stil och därmed spåren av hennes ordnande hand — hon har här utfört ett stort och betydelsefullt arbete i det tysta till vetenskapens fromma. Med allt det sagda står likväl Sigrid Leijonhufvuds gärning som lärarinna och bibliotekarie icke som hennes främsta livsverk. Detta ligger i stället i hennes stora och betydande författarskap.

Om det var Esselde, som först satte pennan i Sigrid Leijonhufvuds hand, så framträder såsom fadder för hennes hävdateckning en annan person, vår första kvinnliga filosofie doktor, Ellen Fries. Till denna framstående banbryterska rörande bl. a. svensk adelshistoria har Sigrid Leijonhufvud direkt och värdigt anslutit. När andra samlingen av »Teckningar ur svenska adelns familjelif» år 1901 postumt utkom, hade det av författarinnan blott skisserade kapitlet om »Grefvinnan på Bergshammar» utarbetats av fröken Leijonhufvud. Hon fullföljde även Ellen Fries' tanke, då hon 1908 utgav det unika 1600-talsdokument, som bär titeln »Agneta Horns lefverne».

Genom börd och nära beröring med svenska herrgårdar kom Sigrid Leijonhufvud i tillfälle att även få inblick i där förvarade handskriftssamlingar. Det är icke minst hennes förtjänst att hava så allmänt fäst uppmärksamheten på dessa guldgruvor. Hon har själv skildrat »skattgrävandets spänning» inför de gamla handskriftsgömmorna — ur dessa har hon hämtat fram bild efter bild ur det ändlöst stora historiska dramat. Medan hennes egen gärning utfördes under tillbakadragna och stillsamma former, skapade hon en scen, som konstnärligt återgav det förgångnas stora och rika verklighet. Det är aldrig lätt att göra detta, att av de forna vittnesbördens mångfaldiga och brustna stycken foga samman en helhet, som är sann och samtidigt lever, men Sigrid Leijonhufvud kunde den konsten som få. Hon blev både en fin historisk kännare och en av vår vetenskapliga litteraturs främsta stilister — som författarinna nådde hon fram till en alltmera utöskt språklig form. Hon hade för teckningen av händelser och personer ur den svenska aristokratiens historia även en förutsättning, vars värde ofta och med orätt förbises: den personliga, intima kännedomen om den miljö hon skildrade. När hennes egen första bok kom ut 1902, bar den signifikativt titeln »Ur svenska herrgårdsarkiv». Redan här valde hon sin speciella tid: den karolinska epoken och frihetstiden. Sitt närmaste högaristokratiska påbrå hade Sigrid Leijonhufvud från mödernet, från ätterna Sparre, Bonde, Banér, Trolle och Lewenhaupt. Ej minst hennes eget intresse för Sparrarna blev ett dominerande drag i hennes litterära alstring. I debutboken, tillägnad morfadern excellensen Sparres minne, möter man medlemmar av familjerna Oxenstierna och Bielke — den bekante senatoren av Rom, som vilar i Birgittinernas kyrka i den eviga staden — samt Dalins lärjunge Hans Gustaf Rålamb. Boken är f. ö. typisk även för den noggranna omsorg, som författarinnan alltid ägnade åt de viktiga vetenskapliga accessoarerna: källhänvisningar och personregister.

Först med det utförliga arbetet »Erik Sparre och Stina Lillie» 1911 visade emellertid Sigrid Leijonhufvud, vad hon verkligen förmådde. Hon slog nu igenom, även i fackhistoriska kretsar. I Historisk Tidskrift påpekade recensenten hennes vidsträckta allmänhistoriska orientering och berömde bokens värde som tids- och sedeskildring, skriven med livfullhet och åskådlighet samt psykologisk skärpa. Sigrid Leijonhufvud skyr för övrigt såsom författarinna varken det drastiska eller humoristiska. I paret Erik Sparre och Stina Lillie hade hon ett stundom verkligt saftigt

ämne och läsaren har aldrig tråkigt i denna krets, som än spelar på stora världsteatern i Ludvig XIV:s Frankrike, än i det karolinska Sveriges hårt ansatta rike. Arbetet blev samtidigt en introduktion till den familj, som hon sedan ägnade sitt största intresse: Carl Gustaf Tessins, Erik Sparres svärsons. Endast i en 1927 utkommen volym, »Två människoöden», gjorde hon sedan en avstickare och då för att teckna Sparrar i modernare tid samt medlemmar av släkterna Trolle och Bonde — den gustavianska tidens skånska Trolleholm och Tosterup. Sistnämnda bok hör icke till hennes tyngst vägande, men den har sitt särskilda intresse som motstycke till skildringarna av faderns släkt i biografien över Esselde. De avtryckta dokumentens gammaldags tjsuning och det älskvärda behaget i den prolog och epilog, varmed utgivarinnan försett boken, förfela icke sin verkan.

När Sigrid Leijonhufvud 1915 utgav Carl Gustaf Tessins i London oväntat återfunna dagbok för åren 1748—1752, nådde hon emellertid fram till sitt huvudämne. Ty framför allt som skildrare av Tessin och återväckare av hans minne skall hon stå för eftervärlden. Hans gestalt har som bekant rönt mycket olika behandling i den historiska litteraturen — en nutida läsare kan icke utan häpnad genomgå t. ex. C. G. Malmströms oförstående och orättvisa karakteristik i »Sveriges politiska historia». Den lysande ädling, som Tessin utan tvekan var, fick i sin sentida fränka Sigrid Leijonhufvud äntligen en kongenial biograf. Från henne och hennes skrifter utgå även de livgivande impulser, som sedan stimulerat andra forskare, t. ex. Walfrid Holst, till värdefulla Tessinstudier. Hon samlade sig först till verket »Omkring Carl Gustaf Tessin», som utkom i två band 1917—18 och efterföljdes av den allmänhistoriskt intressanta och viktiga dokumentsamlingen »Lovisa Ulrika och Carl Gustaf Tessin» 1920. Författarinns skaparförmåga framstår i det förra arbetet historiskt fördjupad, mänskligt och stilistiskt förfinad. Miljöteckningen är briljant, den psykologiska inlevelsen över allt beröm. Tessins utsökta kulturpersonlighet, hans livfullt fladdrande temperament och ändock fast sammanhållna mänsklighet, hans tusen skilda intressen och mångskiftande men ständigt fångslande uttryckssätt — allt speglas i författarinns fint och känsligt formade teckningar ur det förgångna. Även för Tessin som politiker hade hon en särskild förståelse. När Holst 1936 utgivit sin populärbiografi över den förre, påbörjade Sigrid Leijonhufvud på undertecknads hemställen för denna tidskrift en recension, som sedan tyvärr på grund

av sjukdom icke fullbordades, men vars fragment återfunnits bland hennes efterlämnade papper. Hon betonade där »det allt annat behärskande patriotiska draget» hos Tessin som statsman.

Ämnet Carl Gustaf Tessin är i sanning outtömligt, han har själv sört där för både genom sin gärning och sina ändlösa rader av brev och anteckningar. I flera essayer, publicerade på olika håll, återkom Sigrid Leijonhufvud till hans gestalt och gav skildringar ur hans utförliga Åkerödagbok eller andra källor. Det blev henne förunnat att bidra till kännedomen om Tessin även i ännu ett stort arbete, den utmärkta monografien »Carl Gustaf Tessin och hans Åkerökrets», i två volymer 1931 och 1933. Det är den åldrande men ständigt vitale statsmannen *en retraite*, som hon här följer, till dess denna högt och klart lysande livslåga brun nit ut år 1770 i eremitaget på ön i Yngaren. Det är icke alltid, som man kan säga om en författares sista böcker, att de äro bäst — i fråga om Sigrid Leijonhufvuds är detta fallet. Den inlevelseförmåga och det mjuka handlag, som hon ägde vid skildringen av det svunna svenska herrgårdslivets blommande ortagård, när här sin kulmen och gör läsningen av dessa två böcker till en kulturnjutning av rang. Man märker här — som man märkte det, när man talade med Sigrid Leijonhufvud — att för henne var Carl Gustaf Tessin en personlig, högt skattad vän, som hon var lycklig att få leda andra fram till — en person lika levande som en av nutida generation. Det berättades sålunda en gång bland hennes vänner, att »nu kan Sigrid inte sova om nätterna vid tanken på Tessins dåliga affärer»! Hon lyckades få andra att se honom lika levande. Rokokons yppersta talesman, som dock aldrig släppte den karolinska tidens stränga och starka arv, står här tecknad med en stil, vilken bäst karakteriseras av Tessins eget uttryck om att vara »hittlycklig i ord». Det var förvisso ett rättvist uttryck för uppskattning av Sigrid Leijonhufvuds författarskap, när Lunds universitet våren 1937 räckte henne doktorslagern, en hyllning som hon själv högt värderade. Hennes kraft var då redan bruten, hon kunde ej resa ned till promotionen och några månader senare slöts hennes levnad.

Vi ha talat om författarinnan Sigrid Leijonhufvud — hon skall här icke heller glömmas som människa. Den som varit nog lycklig att få möta henne också i vardagslag eller högtid i det gamla hemmet i Johannesgatan 22, en stilla plats undan den moderna storstadens buller, bevarar därifrån oförglömliga minnen. Över den raka och smärta gestalten såg man hennes allvarliga an-

sikte med de tunga ögonlocken. Stämman var snarast mörk och hon talade avmätt, när icke det livliga intresset tog ut sin rätt och gav snabbare takt. Med sin i ordets bästa och finaste mening aristokratiska natur förenade Sigrid Leijonhufvud emellertid en ungdomlig frihet och friskhet, visst icke utan sinne för det rent studentikosa, på ett sätt som skulle förvånat dem, vilka ej kände henne närmare. Hennes trofasthet var stor och av dem, åt vilka hon skänkt sin vänskap, torde icke finnas någon, som ej med vördnad och beundran samt numera med djup saknad erinrar sig, vad och hurudan hon var. Hennes avhållna vän Ottilia Adelborg, vars bortgång 1937 djupt grep henne, har tecknat hennes exlibris. Där står överst, ovanför raden av släktporträtt, ett klassiskt ord, som kan tillämpas både på Sigrid Leijonhufvud i hennes rika litterära alstring och på henne själv som människa: de döda leva, *mortui vivunt*.

Bengt Hildebrand.

Bibliografi.

Översikt av Sigrid Leijonhufvuds viktigaste historiska skrifter.

- Kvinnan inom svenska litteraturen intill år 1893. En bibliografi utarbetad med anledning af Världsutställningen i Chicago af Sigrid Leijonhufvud och Sigrid Brithelli. Sthlm 1893. 8:o. (2), 198 s.
- Fredrika Bremer. Biografisk studie af S. L—d Adlersparre och Sigrid Leijonhufvud. 1—2. Sthlm 1896. 8:o. v, (2), 415 s., ill., 1 pl.; iv, 432 s., ill., 1 pl.
- »Adieu från sin vänn». En dikt från år 1700 meddelad. [Dikten av Friedrich von Preutz.] I: Ord och Bild 1900, s. 566—572.
- Ur svenska herrgårdsarkiv. Bilder från karolinska tiden och frihetstiden. Sthlm 1902. 8:o. (1), II, 253, (2) s., 18 portr. o. pl.
- En karolin. Anteckningar om Anders Rålamb. I: Ord och Bild 1903, s. 489—495. Med 2 ill.
- Anna Maria Lenngren. (Föreningen Heimdals folkskrifter, nr 82.) Sthlm 1904. 8:o. 22 s., 1 portr.
- Gustaf Hesselius d. ä. En bortglömd svensk konstnär. I: Personhistorisk Tidskrift 1905, s. 123—128, med en portr.-pl.
- En tessinsk fabelsamling. I: Ord och Bild 1906, s. 449—464. Med 16 ill.
- Gotländsk uppteckning af medeltida formulär för invigning af födoämnen. I: Fornvännen 1906, s. 151—157, 1 fig.
- Karolinska minnen i Malung. [Olof Grönberg.] I: Svenska Turistföreningens Årsskrift 1907, s. 156—168, 2 ill.

- Malin Stures bönbok. I: Fornvännen 1907, s. 145—159. Med 8 fig.
- Två kvinnoöden från Karolinska tiden. 1—2. [Birgitta Scherzenfeldt och Lovisa v. Burghausen.] I: Nordisk Tidskrift 1907, s. 45—55, 85—99.
- Några grafvar i Jukkasjärvi kyrka, I. I: Fataburen 1908, s. 193—202.
- Agneta Horns lefverne, efter Ellen Fries' efterlämnade manuskript utg. med tillägg af S. L. Sthlm 1908, 2:a uppl. 1910. 226, (2) s., 13 ill.
- Då kung Karl kom från Turkiet. I: Arte et Marte, årsskrift utg. af Adelsklubben A. D. K. 1909, s. 7—9. Med 4 ill.
- Ernst Ahlgren och Esselde. En brefväxling utg. af S. L. Sthlm 1910. 8:o. 99, (1) s.
- För tvåhundra år sen. (Episod ur ett större arbete.) I: Ord och Bild 1910, s. 257—263, 3 ill.
- Kungastena i Varnhem. I: Fornvännen 1910, s. 138—165.
- Erik Sparre och Stina Lillie. Skildring efter bref från karolinska tiden. Sthlm 1911. 8:o. (1), 478, (1) s., 15 pl.
- Fredrika Bremers bild. I: Fredrika Bremers bild. Kalender utg. af Sigrid Leijonhufvud och Ellen Kleman. Sthlm 1913, s. 1—2.
- Malin Stures släktbok. Utgifven af S. L. I: Personhistorisk Tidskrift 1913, s. 145—166.
- Carl Gustaf Tessins dagbok 1748—1752. Utg. af S. L. Sthlm 1915. 4:o. (1), xxii, (3), 191, (1) s., 8 portr., 1 facs. Tr. i 300 numr. ex.
- Om julkapp och julgran i Sverige på 1730- och 1740-talen. I: Fataburen 1917, s. 31—34.
- Omkring Carl Gustaf Tessin. D. 1. Fru grevinnan Ulla och fru grevinnan Augusta. vi, 211 (2) s., 3 portr. D. 2. Drottningen. (3), 247, (1) s., 6 portr. 8:o. Sthlm 1917, 1918.
- Sörmlands herregårdar genom tiderna. I: Sörmlandsboken 1918, s. 569—602.
- Carl Gustaf Tessin som brevkonstnär. I: Vår tid, årsbok utg. av Samfundet de nio 1919, s. 150—160.
- Lovisa Ulrika och Carl Gustaf Tessin. Dokument utg. av S. L. Sthlm 1920. 8:o. xiii, (1), 266 s.
- Carl Gustaf Tessin på Svindersvik. Utdrag ur Åkerödagboken. I: Ord och Bild 1923, s. 437—443. Med 7 ill.
- Sophie Adlersparre (Esselde). Ett liv och en livsgärning. D. 1—2. Sthlm 1922, 1923. 8:o. (3), 146 s., 1 portr.; (2), 280 s., 2 portr.
- Två människoöden. Blad ur släktkrönikan från Gustaviansk tid. Utg. av S. L. Sthlm 1927. 8:o. 339 s., 16 pl.-s.
- [Rec. av:] Beth Hennings, Gustaf III och grevinnan de Boufflers. I: Hertha 1928, s. 218—219.

- [Rec. av:] Paul Fröberg, Smärtans och kärlekens kavaljer. Från C. W. Böttigers ungdom. I: Personhistorisk Tidskrift 1930, s. 221—222.
- Ture Gabriel Bielkes hågkomster av Karl XII i hittills obeaktade uppteckningar. I: Karolinska Förbundets Årsbok 1929 (tr. 1930), s. 101—117.
- [Rec. av:] Lotten Dahlgren, Marie Charlottes [Nordenfeldt] dagbok. I: Personhistorisk Tidskrift 1931, s. 274—275.
- Faunillane. Carl Gustaf Tessins fesaga och vad den speglar. I: Ord och Bild 1931, s. 65—81.
- [Rec. av:] Albert Hansson, Ur romantikens sekretärer. I: Personhistorisk Tidskrift 1931, s. 99.
- [Rec. av:] Walfrid Holst, Carl Gustaf Tessin under rese-, riksdagsman- och de tidigare beskickningsåren. I: Personhistorisk Tidskrift 1931, s. 242—246.
- Modernt på 1760-talet. Kritiska glimtar ur Carl Gustaf Tessins dagbok. I: Nordiska Museets och Skansens Årsbok Fataburen 1931, s. 27—42.
- Carl Gustaf Tessin och hans Åkerökrets. [1.] I krigstid. 216 s., 8 pl.; [2.] I aftonsvalkan. (1), 281 s., 7 pl. 8:o. Sthlm 1931, 1933.
- När Tessin lät koppypa Åkeröbarnen. I: Sörmlandsbygden 1933, s. 83—86.
- [Rec. av:] Lydia Wahlström, Den svenska kvinnorörelsen. I: Personhistorisk Tidskrift 1933, s. 150—151.
- Gurli Linder. I: Ord och Bild 1935, s. 487—490, 1 portr.
- [Rec. av:] Beth Hennings, Gustaf III som kronprins. I: Ord och Bild 1936, s. 213—217.
-

Recensionier.

Georg Norman.

— Ivan Svalenius, *Georg Norman. En biografisk studie.* Akad. avh. Lund 1937. xxii, 260 s.

Den »tyska» perioden av Gustav Vasas regering ger forskaren åtskilliga uppgifter; förf. till denna avhandling har valt att behandla skedet med personhistorisk avgränsning efter en av dess mest framträdande män, Georg Norman. Ämnet är tacksamt, så till vida som det ger direkt anledning att beröra många och betydelsefulla sidor av tidens liv: dess bildning och dess pedagogiska idéer, dess diplomati och utrikespolitik överhuvud; vidare förvaltning, kansliorganisation och framför allt kyrkoförhållanden; slutligen politisk publicistisk, näringspolitik och annat. I sin omsorgsfullt disponerade och utarbetade framställning, som bygger på ett omfattande material, följer Svalenius inledningsvis Georg Norman från hans ursprungsmiljö, Rügens adelskretsar, över hans studier och hans lärarverksamhet i Pommern till hans inkallande i Sverige; i detta inledande avsnitt meddelas ett rikt personhistoriskt stoff. Därefter följer en vidlyftig framställning av Normans verksamhet i Sverige, först som furstelärare, kyrkoman och diplomat under den s. k. tyska perioden, därpå under hans sista verksamhetstid, åren 1544—52, då han fortfarande lade hand vid många olika ärenden. Bland behandlade frågor må här blott nämnas — förutom redogörelsen för Normans egna levnadsöden — förf:s utförliga framställning av Gustav Vasas kansli samt hans behandling av Konrad von Pyhy, vars egenartade gestalt och tydligt framträdande uppslagsrikedom i hög grad fångslar intresset. Vad Normans egna insatser beträffar, kan här uppmärksamheten speciellt fästas vid skildringen av hans kyrkliga verksamhet, vilken med skäl kommit att utgöra en av avhandlingens tyngdpunkter. Förf. har flera nya resultat att komma med; här må framhållas hans rekonstruktion av 1541 års rådsmöte. Emellertid torde ännu ej det för kännedomen om Normans kyrkliga arbete grundläggande dokument, som är känt under namnet *Visitatio Gustaviana* och ingår i ett kyrkohistoriskt verk av Laurentius Raimundius, vara slutbehandlat. Här må även pekas på en handskrift i Det kongl. Bibl., Köpenhamn, Gl. Kgl. Saml. n:r 1185, vilken innehåller en samling av Raimundius arbeten, av vikt för den fortsatta behandlingen av dessa frågor (den innehåller t. ex. ett par versioner av Raimundius' behandling av ämnet *Visitatio Gustaviana*). Av ma-

terial till Normans biografi kan här i förbigående nämnas en av riksarkivets chiffernycklar, som torde vara utarbetad av Norman (jfr H. Stålhane, Hemlig skrift, s. 150) och sålunda ger en antydan om hans verksamhet inom kansliets utrikespolitiska avdelning; hans diplomatiska värv för övrigt skildrar Svalenius utförligt. Svalenius' arbete är grundligt och vederhäftigt och torde, ej minst för den personhistoriskt inriktade forskaren, visa sig mycket nyttigt.

Ingvar Andersson.

Livländska ordensstaten och hertig Johans (III) giftermål.

— Sture Arnell, *Die Auflösung des livländischen Ordensstaates. Das schwedische Eingreifen und die Heirat Herzog Johans von Finnland.* 1558—1562. Akad. avh., Lund 1937. xxvi, 278 s.

Frågan om den livländska ordensstatens upplösning, sedd ur speciellt svensk synpunkt, fick en för sin tid utomordentligt förtjänstfull behandling av C. Annerstedt (1868). Därtill ha Schirren, Bienemann m. fl. i olika serier av omfattande urkundspublicationer framdragit ett stort material till forskningens tjänst. I sin behandling av samma ämne strävar Arnell företrädesvis efter två mål: dels att mera än som skett hos Annerstedt sätta själva ordensstaten och dess förhållanden i undersökningens centrum, dels att ställa striderna i ordensstaten i sammanhang med den nordeuropeiska politikens allmänna läge och dominerande problem. I hans framställning följes den svenska utrikespolitikens tidigare vacklande och slutliga målmedvetenhet och initiativkraft i den estländska frågan, och samtidigt klarlägges den polska och den preussiska inställningen till de livländska frågorna. Vid behandlingen av den preussiska politiken har förf. byggt på material från Königsberg, för den polska bl. a. på den polske diplomaten greve Teczyński i danska riksarkivet bevarade diplomatararkiv, varpå den unge, i förtid bortgångne svenske forskaren H. Strandberg förut fäst uppmärksamheten. Hertig Johans livländska politik följes nära. Emellertid torde förf:s dateringar av hos Schirren och andra urkundsutgivare meddelat odaterat material rörande Johans verksamhet någon gång kunna korrigeras, varigenom det blir möjligt att närmare intränga i hertigens politik överhuvud, särskilt under år 1560 (jfr förf:s dateringar av hertig Johans närmande till Reval s. 88 f. och 135). För den personhistoriskt intresserade kunna Arnells undersökningar av den polska och litauiska adelns inställning till ordensstatsfrågan nämnas, ävensom hans framställning av den reaktion, som ordens upplösning framkallade hos olika framträdande personer inom dess område. Starkt framträder vidare i olika sammanhang under denna baltiska kris de personliga dynastiska förbindelsernas roll som uttryck för och bekräftelse av de politiska förbindelserna, detta ej blott i samband med hertig Johans polska giftermål, utan även då det gäller förhandlingarna om giftermål mellan Gustav Vasas dotter Cecilia och den polske ädlingen Teczyński. I den av Arnell skildrade striden om ordensstaten

under dessa ödesdigra år är det möjligt att följa så gott som alla de i dåtidens baltiska område aktuella problemen: de handelspolitiska, de militärpolitiska och andra, samt att studera de ledande politikernas karaktéristiska personliga ställningstagande till dessa problem. Förf. strävar i sin skildring av det ytterst svåröverskådliga ämnet framgångsrikt efter klarhet och reda och orienterar väl i det politiska läget vid Östersjön omkring 1560.

Ingvar Andersson.

Hertig Carl och Finland.

Eric Anthoni har fullföljt sin stora undersökning av *Konflikten mellan hertig Carl och Finland* (jfr PHT 1935, s. 117) med en ny del, skildrande *Avvecklingen och försoningen* (Hfors 1937. 8:o. 462 s. Fmk. 60:—. Skrifter utgivna av Svenska Litt.-Sällsk. i Finland, 262). Liksom första volymen av detta betydande arbete innehåller även den andra mycket av vikt för den personhistoriska forskningen. Förf. skildrar i olika kapitel hertigens åtgärder i Finland hösten 1599, Linköpings riksdag och Finland (rör särskilt ståthållaren Arvid Eriksson Stålarb och krigsöversten Axel Kurck), finländarnas övergång i hertigens tjänst samt de i Estland vistande finländarnas motsvarande hållning (ståthållarna Carl och Jöran Henriksson Horn, amiralen Arvid Tönnesson Wildeman, riksrådet Jöran Boije m. fl.), vidare godsbeslagen och godsens återställelse, hertigens makthavare och den nya regimen, hertigen och finländska adeln under livländska kampanjen 1600—1601 och hertigens vistelse i Finland 1601—1602. Därpå följa avsnitt om riksdagen i Stockholm 1602, de finländska fångarnas frigivande och Arvid Eriks sons verksamhet intill hösten 1603 samt ett kapitel om Possarnes flykt (riksrådet Jöran Knutsson Posse och ryttmästaren Jöran Nilsson Posse). Förf. granskar sedan räfsterna efter nederlaget vid Wittensten och riksdagen 1605 samt följer Carl IX till Livland s. å., varvid bl. a. rättegången mot Petrus Petrosa skildras (jfr PHT 1930). Kapitel om tiden från kröningsriksdagen 1607 till Carl IX:s död, om Gustaf II Adolf och Finland t. o. m. ständermötet i Helsingfors 1616 samt slutord tillkomma. Härtill har emellertid ytterligare fogats en »Tabellrisk framställning av adelns godsbesittningar hösten 1599, godsbeslagen och godsens återställelse», ett parti som skänker Anthonis arbete karaktären av handbok. Ett vidlyftigt personregister, uppställt efter förnamn — men med hänvisningar från ett flertal släktnamn (tyvärr dock ej alla) — visar, hur mycket forskaren här kan hämta rörande särskilt alla de viktigaste finländska frälsesläkterna. Anthonis innehållsrika verk betecknar sålunda en stor vinst för det historiska studiet av Carl IX:s upprörda och hårda tid.

B. H—d.

Svenska släktkalendern.

Den välkända och välkomna genealogiska publikationen *Svenska släktkalendern*, utg. av Gustaf Elgenstierna, har utkommit för 1938 med sin tolfte årgång (Sthlm 1937. 8:o. 934 s. Inb. kr. 25:—). Kalendern innehåller 61 nya släkter, av vilka 52 icke förut varit tryckta i någon släktbok, samt 260 i föregående årgångar intagna släkter. Hela antalet släkter, som från kalenderns början behandlats, uppgår nu till 1,277. Kalendern prydes av porträtt av statsfrun Mary Boström, f. Seaton, borgmästare Gunnar Fant, författaren dr Torsten Fogelqvist, generallöjtnanten David Hedengren, direktören Govert Indebetou, handelsrådet Vilhelm Lundvik, amiralen Otto Lybeck, generaldirektören Gösta Malm, fabrikören John Osterman, landshövdingen Allan Rodhe, godsägaren Gunnar Sanne och författaren Gustaf Stridsberg.

Beträffande de större släkter, som presenteras i kalendern, undergå dessa naturligtvis årligen betydande förändringar, varför ett nytryck är synnerligen väl motiverat. Bland dylika släkter må nämnas Almquist, Geijer, Hildebrand, Indebetou, Leth, Lindskog, Stridsberg, Swartling, Tengvall och Wallenberg. Ibland stöter man på underrubriken äldre grenen, yngre grenen eller någon annan inskränkning, och då detta uttryck gång på gång upprepas så tycker man det är en smula besynnerligt, att icke åtgärder vidtagas för utredning av *hela* släkten. Av nyintagna släkter må bl. a. nämnas den till stor del skånska släkten Aspegren och den stora vallonsläkten Boivie. Om släkten Varenius säger utgivaren, att Carl Varenius' släktgren icke är fullständigt utredd och detta är riktigt. Om man fullföljer en undersökning härvidlag, så torde åtskilliga familjer komma till. Och det är väl icke heller så säkert, att den släktgren, som härstammar från Conrad Björnssons yngste son Fredrik är utdöd. Fredrik, f. 1722, blev komminister i Björlanda i Bohuslän och dog 1800. Bland hans sex barn voro 2 söner, Carl Peter, f. 1774, † 1832, och Johan Conrad, f. 1776, som vistades 1825 i Masthugget vid Göteborg, båda hemmansbrukare på faderns komministerboställe. De voro bägge gifta och hade avkomlingar. — I allmänhet äro de använda källorna angivna. Detta är dock icke fallet med släkten Winroth, vilken som bekant finnes tryckt i Svenska Släktkalendern 1885. I sin helhet är den rediga, vackra volymen alltid en njutning att få studera och utgivaren är att uppriktigt lyckönska till att nu ha fått dussinet fullt av sin släktkalender.

Vilhelm Ljungfors.

Släkten Kempe.

I ett litet raritetstryck på endast åtta sidor utgav 1876 Bernhard Schlegel anonymt en redogörelse för släkten Kempe, som vid den tiden kunde föras tillbaka sju generationer och visades stamma från en köpman i Greifswald, om vars levnadsdata man likväl då svävade i okunighet. Sedan dess hava tillkommit omfångsrika släktanteckningar,

som en medlem av släktens tyska gren hopbragt och som sedermera kompletterats av fil. lic Sixten Humble under en forskningsresa till Pommern 1926. Genealogien har därefter fullständigats av fil. dr Erik Kempe genom sammanförandet av uppgifter om de senaste släktleden, och resultatet av dessa förenade ansträngningar föreligger nu i en förnämligt utstyrd illustrerad volym under titeln *Släkten Kempe från Pommern* (Uppsala 1937. St. 8:o. 144, 1 s. + 1 tab. Uppl. 200 numr. ex.). Som äldste med visshet kände stamfader upptages här borgaren i Greifswald Asmus Kempe, som dog i denna stad 1594 och sannolikt var son till Joakim Kempe, vilken levde i början av 1540-talet. Den förre var farfars farfars far till Carl Kempe († 1872), vilken 1812 inflyttade till Sverige. I sina tre rent svenska giften (därav två med döttrar till biskop F. M. Franzén) hade denne ej mindre än nitton (Schlegel antog tjugo) barn, av vilka fem söner vidare fortplantat ätten i det nya hemlandet och flera av döttrarna, bekanta för sin fägring, gjorde uppmärksammade giften, som vidgat släktkretsen med kända namn. Under tiden hade Carl Kempes yngre broder Wilhelm († 1883) också inkommit till Sverige, sannolikt omkring 1823. Hans enda dotter var grevinnan Wilhelmina von Hallwyl († 1930), vars omfattande intressen och gjorda donationer tillförsäkrat henne en bestående plats i den svenska kulturens hävder. Då detsamma med fullt fog kan sägas om flera av hennes ovannämnda kusiner, som ej blott gjort utan även inlagt högst betydande förtjänster på det ekonomiska området, kan det förvisso sägas, att det här gäller en släkt, vars hittills endast något mer än hundraåriga historia i vårt land avsatt högst märkliga spår inom flera fält av vår odling och gjort den väl så ryktbar som många av våra s. k. historiska ätter. Insatserna hava emellertid till det mesta legat på ett annat plan än de bragder, som i allmänhet orsakat de sistnämndas namnkunnighet, och det kan ur den synpunkten endast sägas vara fullt konsekvent, att släkten numera tagit avstånd från de pretentioner, som togo sig uttryck i den vapenbild, vilken åtföljde den Schlegelska genealogien. Utgivarna hava nämligen i företalet till den nu föreliggande boken gjort sig en viss möda att uppvisa, hurusom sagda heraldiska utrustning i Tyskland begagnades även »bland de ringaste hantverkare» och således på intet sätt kan presumera adligt ursprung. — Värdet av den förebragta släktutredningen ökas därigenom att även filiationerna på spinnsidan medtagits. I själva verket innehåller boken på detta sett mera än vad titeln angiver, eftersom däri finnas redogörelser även för åtskilliga släktgrenar med andra namn (v. Kahlden, Hernmarck, v. Haartman, Salin, Ödman, Schwartz, Tersmeden, Strömmen, Carlgren, v. Hallwyl m. fl.). Mindre intresse ur svensk synpunkt hava däremot de i Tyskland kvarvarande eller i Ryssland invandrade släktingarna, vilka leda sitt ursprung från de ovannämnda Carl och Wilhelm Kempes tvenne bröder, samt en äldre också tysk gren av familjen, vars plats på stamträdet endast hypotetiskt kunnat fastställas. Den antages emellertid härstamma från en son till den ovan uppgivne stamfadern och har kunnat följas till förra delen av 1700-talet, men har sedan måst lämnas ur sikte. — Till sist må framhållas, att bildgalleriet i arbetet

är förtjänt av en särskild éloge. Det upptager utom ett par stadsbilder (från Stralsund) och två gravstenar uteslutande porträtt i helsidesformat, vilka utmärka sig för en särdeles god reproduktion. Urvalet omfattar endast avlidna eller till hög ålder komna släktmedlemmar och blir på detta sätt förnämnt representativt. Härigenom har också undvikits den överlastning, vilken gärna blir följden av en kritiklös anhopning av mer eller mindre likgiltiga konterfejer.

Aqut.

Sven Lidmans släktbok.

I den svenska genealogiska litteraturens värld är Sven Lidmans nya släktbok en sällsynt och sällsam företeelse. Den har ingenting av det magrare släktregistrets torrhet, den har icke heller det minsta av den pekoralistiska prägling, som alltför ofta möter i välmenande dilettanterns svaga släktboksaltster. I Lidmans *Blodsarv. Försök till ett människoödes förhistoria* (Sthlm, Albert Bonniers förl., 1937. 8:o. 346 s. Häft. kr. 6: 75) är tvärtom allting ande och liv. Att Lidman har påfallande genealogiska intressen kunde man tidigt märka i hans produktion, särskilt i Silfverstååhlserien. Ännu mer och på djupare sätt kom detta till synes i det beundransvärda arbete, som han 1918 utgav: »Huset med de gamla fröknarna» — kanske hans bästa bok och i varje fall en pärla i modern svensk skönlitteratur. Det var icke svårt att förstå, att denna roman i hög grad byggde på självupplevda erfarenheter, livet pulserar där på varje blad.

Vad som i lätt förklädnad tog sig uttryck i »Huset med de gamla fröknarna», har Lidman nu givit mera omedelbar och utvidgad form i »Blodsarv». Man har sagt, att det är en egocentrisk bok och det är på sitt sätt riktigt, det ligger redan i undertiteln, »Försök till ett människoödes förhistoria». Men denna form av egocentricitet är knappast av ondo. Ett så starkt och så individuellt temperament som Lidmans — »en kokande gryta», säger han själv — kan icke förmenas att föra sitt eget till togs, när man som han nämligen verkligen har något att ge.

Icke alla kunna ha förutsättningar för att helt eller i alla detaljer uppskatta denna bok, men jag tvivlar icke på, att den kommer att finna läsare, som bli tagna därav. Redan miljöskildringen är underbart väl träffad, helt enkelt perfekt. Det är »arvet från fäderna», Lidmanska släktens utveckling från männen med handen på plogen eller bibeln till de generationer, där den moderna oron begynner. Författarens farfar var domprosten Sven Lidman i Linköping, den entusiastiske göten, som i sin ungdom seglade på klassiska farvatten, som skådade Egyptens härlighet och beskrev Nubiens fornlämningar i Iduna. Ur bl. a. hans brevväxling med Jacob Adlerbeth låter förf. hans personlighet stiga fram, han följer honom genom motigheter och bekymmer, han talar till slut om honom som predikant — arvet, som författaren själv bär. I de övriga kapitlen om Lidmanska släkten fäster man sig framför allt vid bilderna av förf:s farbror och fader. Kaptenen

med träbenet, Sam Lidman i Västerås, av eftervärlden mest känd som Djäknebergets skapare där, träder fram med sin skarpskurna personlighet: heroisk, sträng, pietetsfull, originell mer än de flesta. Vid begravningen låg träbenet på kistan. Gripande äro kapiteln om »Den borttappade fadern», som Sven Lidman aldrig känt, rörande hans försök att famla sig fram till det nära förgångna, att lösa dess — och sina — gåtor. Han fann sin far i dennes dagboksanteckningar, fann honom med all den slitning i sitt inre, som också blev ett arv till sonen.

Domprosten Lidmans maka var Ebba Annerstedt, vars mor hette Cederström. Denna stora släktkrets — Annerstedt, Cederström, Lagerstråle, De Geer, Tersmeden, von Rosenstein — har satt sin outplånlige prägel på Sven Lidmans familj och på honom själv. Det kom skilda arv också denna väg. Skakande är förf:s bild av den gamla friherrinnan Margaretha Elisabeth Cederström, född von Mevius, hon som förde »pommerska sjukan» in i släkten, själssjukdomen som sedan dykt upp i generationer. Hon kunde sitta i timmar tyst vid sin kakelugn och se på brasan för att så plötsligt slå sitt huvud mot ugnen och brista ut i tunga, dova jämmerrop. Den gick som sagt igen denna sjukdom, mer eller mindre, t. ex. hos ärkebiskopinnan von Rosenstein, även hos ättlingar i modern tid. Tungt var det arvet förvisso.

Men kom det tyngd från detta håll, så kom det också liv och glans. I dessa högaristokratiska släktgrenar satt man efter man vid riksrodren i betydande och ansvarsfyllda ämbeten. Och man förstår förf., där han bodde som gosse i sitt »tarvliga lilla rum med dess grå fönsterutsikt rakt mot en fem våningar hög skymmande brandmur» och läste sin farbrors dopattest, utställd av den höge fränden, ärkebiskop von Rosenstein, med uppgifter om förnåma faddrar, börjande med »Öfver Amiralen, Stats Rådet, Ridd. & Commend. af Kongl. Maj:ts Orden m. m. Hr. Grefve Rudolf Cederström» — den genealogiska romantiken steg upp och fyllde Sven Lidmans själ »med förgången härlighets grymma melankoli».

Till dessa tvenne släktkretsar, så särskilda var för sig, den Lidmanska och den Annerstedt-Cederströmska, fogar förf. den icke mindre särartade tredje, hans moders familj, »vargablodet», släkten Wolff. Det är ju en platitude att säga, att Lidman kan skriva, men hans skildring av morfadern, kronofogden Hindrik Nathanael Wolff, den nitiske och mångorienterade tidningsläsaren, har verkligen hela livets intensitet med alla sina typiska smådrag. Vad har där undgått barnets skarpa öga? Bland oväntade roller på denna scen är Lotten von Kræmers — hon var väninna till förf:s mormor. Av sin mor ger Lidman en snabbteckning med oförglömliga drag av den unga änkan, som fick försörja sig som pensionatsvärdinna, tappert obekymrad om vardagens realiteter. När pengarna voro slut och hushållskassan var 75 öre, köpte fru Lidman en biljett till operans tredje rad med den fullkomligt oklanderliga motiveringen: »Det kan vara gott att höra litet musik ibland och för sjuttiofem öre får man i alla fall inte någon kalvstek.»

Det är svårt att referera en bok sådan som Lidmans »Blodsarv», dispositionen är icke heller särskilt klar, de många och starka intryc-

ken ha trängts om utrymmet. I sin helhet är emellertid denna skildring ett utomordentligt dokument för den, som vill veta, lyssna och förstå. Boken har, säger förf. själv, »växt och värt fram» under många och långa år. Det är i grunden det enda rätta sättet för en boks tillblivelse. »Von allem Geschriebenen», säger Nietzsche, »liebe ich nur Das, was einer mit seinem Blute schreibt. Schreibe mit Blut: und du wirst sehen das Blut Geist ist.»

B. H—d.

Falkenbergska släktboken.

Friherre Fredrik Falkenberg har såsom N. 4 i serien Falkenbergska släktföreningens skrifter utgivit *Falkenbergska släktboken* (Sthlm 1937, 8:o. 256 s. Uppl. 300 numr. ex.). I ett företal diskuterar förf. skälen för bokens tillkomst och hänvisar därvid till den insändare, som är tryckt i PHT 1927. I detta inlägg hava exempel anförts på förf:s missnöje med de officiella ättartavlorna, vilka föranlett de sistnämndas utgivare till ett genmäle, vari han funnit anförda anmärkningar »särdeles betydelselösa». En rätt ingående granskning av det nu föreliggande arbetet har icke kunnat jäva riktigheten av detta omdöme. En annan sak är, att en monografi av ifrågavarande slag givetvis erbjuder tillfälle till framläggandet av detaljer, som kunna intressera en mera begränsad läsekrets, enkannerligen en del av ättens egna medlemmar, men därför ej med nödvändighet hava sin plats i ett genealogiskt arbete av större mått, där likhet i de olika släkternas behandling bör eftersträvas. Detta gäller i varje fall »de exempel på vederbörandes individualitet eller uttryckssätt», som förf. medtagit för att »framhålla något karakteristiskt för varje till myndig ålder kommen ättemedlem» och som »ofta nog» består i »endast en liten upplevelse, en uttalad tanke, en nedskriven mening». Det skall oförbehållsamt medgivas, att detta skett med en fördomsfrihet, som ger anledning till erkänsla ur många synpunkter, men rec. är icke säker på lämpligheten av att utomstående oskylda skulle på stamtavlan införa anekdoten om huru Conrad Falkenberg († 1654) försvurit sig till djävulen (s. 86), ehuru det är nog så sant, att mannen hörde till de mindre tilltalande av de baltiska junkrar, som blevo naturaliserade på svenska riddarhuset. Om det vidare hör till den påtalade ofullständigheten i tidigare meddelade meritlistor, att ingenting nämnts om livdrabantens Carl Henriks († 1788) privata hobby, varigenom han som en »fullkomlig vagnmakare» gjorde sig stora pengar på tillverkningen av »hel- och halvdäckare» (s. 189), eller att eftervärlden besparats bevisen för en annan ättemedlems »ringaktning för en simpel e. o. professor», vilket anses karakteristiskt »för tidens adliga ungdom» (s. 88), må det sägas, att Elgenstiernas underlåtenhetssynder kunna finna sin ursäkt. Och även mera triviala saker, såsom utnänningsdata o. d., böra nog lämpligen sovras vid framläggandet i tryck. Det är kanske ej nödvändigt att använda fem hela rader för ett så enkelt faktum, som att en person under sin vistelse vid krigsakademien betrots med uppgiften att vara ordningsman (s. 141) eller att meddela dagen för en nyut-

nämnd ryttmästares tillträde av sitt lönehemman (s. 100) eller en sergeants transport mellan olika kompanier på ett och samma regemente (s. 170), och det är alldeles visst, att dylika notiser ej få räknas som bevis på ofullständighet i de stamtavlor, där de ej äro medtagna. Större avseende torde få fästas vid de förslag till förändring i ordningsföljden mellan syskon, vilkas födelseår äro obekanta. Utredningar i syfte att härvidlag åstadkomma en bättre text förekomma på flera ställen i boken. En annan nyhet är införandet i kända fall av dödsorsaker. Enär dessa ofta angivits med sin latinska benämning, står förf. även till tjänst med en lista översättningar och förklaringar, vilken utan tvivel bör vara tacknämlig för den närmare intresserade. Ämnet har dessutom givit anledning till en särskild statistik, av vilken bl. a. framgår att sexton ättemedlemmar ljutit bråddöd, oberäknat de fyra, som själva tagit sina liv. Av 379 dödsfall hava dock 146 måst lämnas utan sjukdomsförklaring. — Vad som emellertid allra mest skiljer denna släktredogörelse från de tidigare publicerade är uppställningen, som enligt förf:s terminologi gjorts i sidled i stället för höjdded, d. v. s. de olika familjetabellerna hava ordnats generationsvis i femton släktled (I—XV), inom vilka varje person bär sitt fortlöpande nummer. Förf. har därigenom velat åstadkomma möjlighet till en fortsatt kontinuitet, som likväl enligt hans eget erkännande ej kunnat genomföras inom de senaste filiationerna, där nya tillskott kunna väntas, som rubba nummerföljden. Fördelen skulle eljest vara, »att samtliga inom varje tidsperiod stå i närheten av varandra». För orientering bliva likvisst på detta sätt de fem antabellerna oundgängliga, helst som hänvisningar finnas blott framåt men ej baklänges. Namnformerna hava återgivits så som förf. funnit dem i sina källor och äro således »stavade på samma sätt, som prästerna på sin tid stavade dem». På så vis hava framkommit sådana vidunderligheter som Cunradt och Schärlottta, Görgen och Ibba, som möjligen bärarna själva skulle hava funnit besvärande, även om bevarade namnteckningar helt naturligt i äldre tider kunna uppvisa liknande smakprov (Gottfreiderich, GodFrid etc.), som med något bättre rätt, men knappast med tillräckliga skäl likaledes accepterats. — Avdelningen Statistik upptager utom den ovannämnda sjukdomstabellen även uppgifter om de avlidna ättemedlemmarnas ålder, yrkesval och uppnådda militära grader (resp. civila ämbeten och hovcharger) m. m. Det hela avslutas med synnerligen utförliga register ej blott över de med namnet Falkenberg födda utan även över ingifta (manliga och kvinnliga) samt över eljes omnämnda personer. Nio porträtt och ett anträd pryda boken.

Aqut.

Zieglerska sockerbagarsläkten.

Sockerbagaren genom tiderna är titeln på en 1937 utkommen minnesskrift, som på Stockholms konditorförenings uppdrag utarbetats av dir. Gerhard Magnusson. I den 344 sidor starka volymen förekommer ett avsnitt: »Zieglerska sockerbagarsläkten» (s.

158—160), som ur personhistorisk synpunkt har sitt särskilda intresse. Det använda källmaterialet är emellertid tyvärr lättvindigt behandlat. Sockerbagarsläkten Ziegler t. ex. representeras, säger förf., av två generationer. Fadern Z. uppgives enligt ett (å sid. 159) återgivet, 1738 »kyrkobokutgivet» intyg av tyska församlingens kyrkoherde dr Christopher Lüdeke heta *Jacob Friedrich Ziegler*, vilken »inflyttade till Stockholm redan 1708». Att Christopher Lüdeke skulle ha skrivit ett sådant intyg är fullkomligt orimligt, då han 1738 endast var ett år gammal. Han föddes nämligen i Altmark i Tyskland 1737 och blev först år 1773 pastor i tyska församlingen i Stockholm.

Bemålde Ziegler, vars rätta förnamn är *Joachim Christopher*, inflyttade till Sverige 1696. Han var då 21 år gammal och hitkom i behaglig tid att konservera änkan efter hovkonditorn *Ziervogel* genom att efter sorgeårets slut år 1697 gifta sig med henne. Hennes namn var *Gertrud Lang* eller *Langin*, såsom det (med den tyska femininformen) står skrivet i församlingens dopbok 1698, då deras son *Joachim Christopher* föddes i september månad. Datum för hans födelse är oviss, men dopet ägde rum d. 21 sagda månad, varför man har goda skäl att antaga, att sonen Ziegler då var helt späd.

Dir. Magnusson uppgiver, att Joachim Christopher Ziegler d. y. föddes i faderns andra äktenskap, och i det remarkabla intyget av doktor Lüdeke säges, att modern hette *Margareta Christina Hartman*, »hvilket trovärdige embetsbröder under edsplikt intygat fullkommeligan sant vara». Detta är också alldeles orimligt, ty i så fall skulle edsplikten betänkligt åsidosatts av Ziegler den äldres ämbetsbröder. Rätta förhållandet var, att han efter Gertrud Längs fränfälle (d. 2 febr. 1721) s. å. ingick sitt andra äktenskap, denna gång med *Margareta Christina Hartman*, som d. 23 aug. födde honom sonen *Albrecht Adolph*, adlad von Ziegler år 1775.

Angående Joachim Christopher Ziegler d. y. uppgives vidare av dir. Magnusson, att denne år 1737 begivit sig som gesäll till Danzig »att där studera och sig försörja». Anmälaren, som av annan anledning sysslat med herrarna Zieglers levnadsöden¹ kan efter att ha tagit del av slottsräkenskaperna för sagda år vitsorda, att Ziegler d. y. då var försörd såsom välbeställd hovkonditor och kvitterade i Stockholm regelbundet ut lönerna för sig och sina gesäller. Fadern hade redan 1734 avlidit, efterlämnande en förmögenhet (enligt bouppteckningen i Stockholms stadsarkiv) uppgående till omkring 90,000 dalers värde.

I fortsättningen av sin skildring över släkten Zieglers öden framhåller Magnusson, att Joachim Christopher Ziegler d. y. var hovkonditor. »En son till Joachim Christopher är tydligen (sic!) den som vi här nedan omtala såsom kapten vid borgerskapets infanteri», säger förf. Denne son, »kaptenen vid infanteriet Joachim Ziegler», skulle ha burit en lysande militär uniform, vars detaljer noga beskrivas å s. 160 i minnesskriften. Det är fullt riktigt, att Joachim Christopher Z. d. y. i sitt äktenskap med Christina Gestrin hade en

¹ Se anmälares arbete: »En misslyckad kungamiddag» (1937), s. 23 f.

son, *Joachim*, född 1726 och död 1762. Han levde dock och dog såsom kanslist i kommerskollegium, icke såsom borgare och har alltså aldrig kunnat ens »få stå för stadens vakthållning», långt mindre vara kapten vid borgerskapets infanteri. Likafullt framhåller förf. helt tvärsäkert, att »det var icke allenast de här två nämnda medlemmarna av sockerbagarsocieteten (d. v. s. *Joachim Christopher Z. d. y.* och hans son *Joachim*), som tillhörde borgerskapets vakthållning, som benämningen officiellt lydde». I de borgerskapets rullor, som f. n. finnas i Stockholm stadsarkiv, har undertecknad icke återfunnit namnet *Ziegler*. Under rubriken »Mera om hovkonditor *Ziegler*» upplyser förf. till sist (s. 161) om *Joachim Christopher Ziegler d. y.*, att denne på 1720-talet var konditor vid hovet. »Några år senare är han sin egen konditor och kaffehusvärd i stort.» Men varför behövde han då som gesäll 1738 i Danzig studera och försörja sig? I synnerhet som han (enligt bouppteckningen) redan femton år senare efterlämnade en förmögenhet om 161,817 daler kmt.

Om arten av sådana släktstudier som hr Magnussons äro meningarna bland personhistorici säkert icke delade.

H. Stålhane.

Smärre släktböcker.

Majoren *Sven Granlund* har samlat uppgifter rörande sin släkt, som han utgivit från trycket i ett litet häfte, betitlat: *Granlund. Släkt från Ljungby socken i Kalmar län* (Halmstad 1937. 8:o. 37 s. + 1 karta). Såsom synes hava förfäderna varit verksamma i Ljungby socken i S. Möre härad och närmast i den del av densamma, som nu kallas S. Sigfrid. Namnet *Granlund* har tagits från byn Gränö (i äldre tid Gräne), där *Måns Håkansson d. y.* dog 1771. Dessförinnan hade emellertid familjen varit bosatt i grannbyn Mölebo, där den äldste kände stamfadern uppträder redan 1633. De hemman i såväl Gränö som Mölebo, vilka det här gäller, voro s. k. biskopshemman. De ägdes således av kronan, och det är följaktligen här fråga om landbönder eller kronatorpare, d. v. s. vad man numera kallar arrendatorer. Att döma av använda ordasätt har detta dock ej stått klart för förf., ty han påstår, att den ovannämnde *Måns »avyttrat» Mölebo*, innan han skrevs »till Gränö» (läs i Gränö) 1760. Om det gäller samma egendom (och ingen annan omtalas), å vilken *Sven Månsson* (Tab. V) skall hava varit »hemmansägare», är terminologien likaså missvisande. Förf:s inställning är icke betydelselös. Den har säkerligen icke något stöd i det arbete »Om ärftlig besittningsrätt till jord före det sjuttonde århundradets slut», som han i förordet säger: sig hava studerat, men den har förlett honom att företaga kamerala forskningar särskilt rörande Mölebo, som icke fört till målet; och vilkas resultat därför näppeligen i detta sammanhang har någon relevans. »När släkten först framträder», börjar förf. sin framställning, »är den brukare av den gård, som senare blev Lilla Mölebo.» Och

därefter följer en detaljerad historik över denna gård och dess landbor allt ifrån 1540, varav man bibringas föreställningen, att allt detta dock har något att berätta om den släkt, varom här är fråga, till dess att förf. längre fram nödgas bekänna, att han ingenting alls vet om någon skyldskap mellan dessa tidigare brukare och deras efterträdare av hans egen härkomst. Hade det varit fråga om ett skatte- eller frälsehemman, kunde måhända metoden haft någon utsikt att lyckas, men den är i detta fall ganska hopplös, allra helst som påvisade upprepade ödesmål i och för sig gjort avbrott i successionen ofrånkomliga. Dylika kamerala uppgifter kunna naturligtvis i och för sig intressera forskningen, men med *genealogi* hava de föga att skaffa. För denna vetenskapsgren hava utan tvivel våra kamerala källor ofta sitt värde. men de måste begagnas med urskillning, och ett första villkor vid deras användande blir alltid en exakt kännedom om de olika jordnaturerna och dessas särarter, utan vilken risken för felslut blir överhängande. — Bland illustrationerna märkas porträtt av framlidne arkivarien i Riksarkivet Victor Granlund och hans broder, byråchefen Anton Granlund. Den bifogade vackert färglagda lantmäterikartan över Lilla Mölebo och Gränö (från 1844) kunde enligt rec:s mening saklöst varit borta. I alla händelser föreställer den icke några släktens domäner vare sig vid tiden för tillkomsten eller dessförinnan.

Till redaktionen har insänts ett par smärre genealogiska utredningar. Den ena, betitlad *Kopparslagaresläkten Sjöström från Kristianstad* (Växjö 1937. 8:o. 48 s. Illustr.), har utgivits av apotekaren F. W. Sjöström, som försett sitt arbete med talrika porträtt och andra avbildningar av åtskilligt smått och gott, alltifrån släktanteckningar, funna i stamfaderns psalmbok, till de av förf. själv innehavda apotekshusen i Robertsfors och Växjö, för att ej tala om hans av makan ritade exlibris. — Den andra eller den av lektor Paul Öhlin utredda *Kringlarpssläkten* (Skara 1937. 8:o. 51, 5 s.) är till volymen ej stort större men spänner över ett på sätt och vis något vidsträckt ämne. Det gäller ättlingarna till kyrkovärden Sven Andersson († 1768), som ägde ett skatteköpt kvartshemman Kringlarp Nedergården i Börstigs socken (Västergötl.) och vars förfäder på Övregården i samma by kunnat följas tillbaka till början av 1600-talet. Redogörelsen omfattar i övrigt ett flertal släktgrenar, som på 1800-talet antagit namnen Öhlin, Wallin (i Nordamerika), Ahlenius och Magnusson, samt avslutas med förf:s egen antavla i fem led.

Aqut.

Ingenjörer.

De skilda yrkeskategorierna i Sverige finnas i mycket olika mån behandlade i den personhistoriska litteraturen. Medan t. ex. läkare, apotekare och präster biograferats mer eller mindre fullständigt, har en så stor och betydande modern kår som ingenjörerna förut endast i ringa mån varit föremål för hithörande forskning. De viktigaste verken

ha varit C. G. Rystedts matrikel över Teknologiska Institutets och Tekniska Högskolans utexaminerade elever 1850—80 (1881), A. Hildebrands »Svenskt porträttgalleri», del 17, G. Indebetous »Bergshögskolans elever under dess första 100-årsperiod» (1919), G. Bodmans »Chalmers Tekniska Institut. Matrikel 1829—1929» (1929), G. Holmbergers »Svenska Teknologföreningen 1911» (1911; Svenskt porträttgalleri, ny serie), m. fl.

Den lucka i litteraturen, som härvidlag varit så iögonenfallande, har nu till väsentlig del fyllts genom ett arbete, som betecknar en ytterst värdefull vinning för svensk personhistoria: *Svenska Teknologföreningen 1861—1936. Biografier*, red. av Govert Indebetou och Erik Hylander, bd 1—2 (Sthlm 1937. 8:o. 762 s.; s. 763—1579, många portr. Häft. kr. 80: — komplett). Utgivarna ha genom denna matrikelns läggning velat åtkomma så många ingenjörsbiografier som möjligt och följaktligen låtit själva medlemskapet i föreningen vara det för urvalet avgörande — icke examina o. dyl. Av skäl, som närmare utvecklas i förordet, ha medlemsartiklarna ordnats kronologiskt efter födelseår. Personregistret orienterar härvid snabbt om, var en person skall sökas. Samtidigt som man valt den utmärkta urvalsprincip, som ovan anförts, har man velat ansluta till Rystedts förut nämnda matrikel. Utgivarna ha därför till bokens huvudparti fogat en »Förteckning över personer utexaminerade från Teknologiska Institutet och Tekniska Högskolan åren 1827—1935». För elever, som tillika varit ledamöter i Teknologföreningen, har tillbakahänvisning gjorts till biografierna i boken. För övriga ha endast medtagits korta data om födelse, död, examen och huvudanställning, men även denna kortfattade förteckning är alltså av stort värde för orienteringen rörande de olika ingenjörsödena. Biografiernas antal är 6,937, med omkr. 4,000 porträtt. Personregistret omfattar även elevförteckningen.

Vad uppställningen av medlemsbiografierna beträffar, är densamma gjord efter de bästa mönster i vår tidigare litteratur på området. Även de genealogiska uppgifterna äro rikhaltiga: föräldrar, hustru och svärföräldrar samt barn äro medtagna. Bakom de fylliga biografierna ligger ett oerhört stort arbete också för uppgifter om levande, vilka själva insänt sina data, ty en konsekvent redaktionell genomarbetning av dessa uppgifter har företagits och ett dylikt kontroll- och kompletteringsarbete hör ej till de lätta. I övrigt borge utgivarnas namn och förfarenhet för den fullständighet och noggrannhet i uppgifter, som är av så avgörande vikt i ett verk av denna art. Från alla synpunkter är den stora nya Teknologmatrikeln välkommen. Den är av intresse icke blott personhistoriskt sett utan också från socialhistoriska synpunkter samt genom de betydande bidrag den ger till vår allmänna industri- och teknikhistoria. Såväl Teknologföreningen och utgivarna som den för hithörande forskning intresserade allmänheten äro att lyckönska till verkets fullbordan.

B. H—d.

Svenskt sjuttital.

De, som tagit del av greve Adam Lewenhaupts 1936 utgivna hågkomster, »En färd till minnenas värld» (jfr PHT 1936, s. 222), ha säkerligen icke försummat att dricka ur den nya glädjekälla, som förf. berett sin läsekrets i verkets fortsättning: *Svenskt sjuttital. Hågkomster från ungdomen* (Sthlm, Wahlström & Widstrand, 1937. 8:o. 246 s., många pl. Häft. kr. 9:—). Redan det korta förordets motivering är betecknande. Tack vare fjolårets bok, heter det, kunde arrendatorn på Herrgölet få en utlovad och välbehövlig ny ladugård; »det behövs en ny vid Åkra också». Och förf. tillfogar ett litet men beaktansvärt principuttalande: »Männe det ländar till beståndande lycka för någon, att staten alltmer lägger sin förslamande hand över det enskilda initiativet, byggt på personlig kärlek för uppgiften?»

Denna andra del av Lewenhaupts minnen omfattar tioårsperioden 1871—1881. Förf:s utriksposter äro liksom förut Sjöholm och Stockholm, och skildringen svänger mellan lantlivets lugna och idylliska behag samt huvudstadens och resornas mera rörliga tillvaro. Skolminnena blandas med föräldrars och anförvarters samt egna upplevelser under beröring med kunglighet, hovkretsar och corps diplomatique samt scenens storheter av båda könen — unge greve Adams släktförbindelser tilläto honom att tidigt och ofta hospitera i Dramatens chefsloge. Kanske ligger det största historiska värdet av Lewenhaupts memoarer just i den alldeles utmärkta miljöteckningen. Allmänhistoriskt intresse ha notiserna om Carl XV, särskilt under avtynandets år. Förf:s fader var en av dem, som bestämt avstyrde kungens tillämnade giftermål med den polska grevinnan Graciosa Krasinska. Den bild förf. över huvud ger av sin fader är präglad av djupaste pietet och samtidigt fylld av intressanta detaljer om dennes personlighet och liv. Skildringen ökar Personhistoriska Samfundets stolthet över att räkna greve Adam Casimir Ludvig Lewenhaupt som en av sina stiftare, ty för denne typiskt svenske ädling av äldre snitt var intet mänskligt främmande, minst av allt det historiska samländets och den historiska lärdomens mödor. Man frågar sig, om den nu allt mer påtagliga nedgången av högadelns vetenskapliga intressen skall bli ett kanske tyvärr bestående fenomen eller om man skall kunna hoppas på nytt uppsving? Andan i greve Lewenhaupts minnen borde mana till det senare. — De små profilporträtt av C. G. Malmström, C. Th. Odhner och Yngvar Nielsen såsom forskare i Sjöholms arkiv, vilka förf. ger, ha sitt givna värde, icke mindre än den, säkert med rätta, avskräckande och samtidigt roande bilden av en forskningsmarodör som Arvid Ahnfelt och dennes hem. Även riksdagen figurerar i förf:s minnen, sedd från läktaren.

Greve Adam, som tagit i arv sin faders rika intressen och gjort så synbara och tilltalande insatser i vår historiska litteratur, har själv tydligen ärvt mycket även av hans personlighet i övrigt. Samtidigt kan han ej undgå att ge fritt lopp åt sin naturs inneboende ironi, lättfattlig hos den, som hela sitt liv åtnjutit förmånen av en utmärkt

parkettplats. När han skildrar en av figurerna i informatorsgalleriet på Sjöholm heter det sålunda, att denne var »till själ och kunskaper ungefär som folk är mest, och det är ju inte så värst mycket». Ibland vässas pennan extra skarp såsom i den verkligt kvicka skildringen av f. d. kontoristen, sedermera kammarherren Magnus Lagerbergs resoluta klivande uppför samhällsstegen, till dess han kunde ge uttryck åt t. ex. sina numismatiska kunskaper »i omedvetet roliga tryckta uppsatser och i präglandet av medaljer över sig själv». Dyrbart är även förf:s uttalande om utredningsmän i kungliga dödsbon, exemplifierat av reflexionen, att Carl XV:s forne förste hovmarskalk Sandels näppeligen kunde falla i pietetsfull hänryckning över salig kungens honom tillfallna klädhängare. En kort men intressant karaktistik har förf. av frih. Carl Carlson Bonde, Personhistoriska Samfundets mångårige ordförande.

Reseminnen berättar förf. från bl. a. Pommern, Rügen och Norge. En alldeles särskild historisk doft ha skildringarna från de pommer-ska landamärena, där det von Essenska Falkenhagen låg — och ligger — som en kvarglömd frukt från vår storhetstid, på liknande sätt som Stenbockarnes Kolk i Estland. »Schwedisch-Pommern» är icke endast ett begrepp utan en högintressant historisk realitet, därom vittnar ej blott Lewenhaupts intima bilder utan även erfarenheter från t. o. m. mycket modern tid.

Boken avslutas med personregister till både denna och föregående del. Man minnes efter slutad läsning densamma ej blott för dess välgjorda, ofta effektfulla teckningar i större eller mindre format, utan även därför att man där möter en utpräglad författarpersonlighet, som på flera ställen förvånande öppen hjärtigt speglat också något av sitt inre. Man är honom tack skyldig även härför, ty varje verkligt *document humain* har sitt eget, omistliga värde.

B. H—d.

Carl Michael Bellman.

Intresset är alltjämt levande och stort för den person, som en av våra historici en gång karakteriserade som »den minste av svenska byråkrater, tjänstledige sekreteraren i Nummerlotteriet Carl Michael Bellman». Det 1919 bildade Bellmanssällskapet har tagit till sin uppgift att bota en kännbar brist i vår litteratur, nämligen att en allsidigt kommenterad upplaga av Bellmans samlade skrifter icke funnits. J. G. Carléns för sin tid förtjänstfulla Bellmansedition utkom 1855—61, är sedan länge utgången ur bokhandeln och fyller icke moderna krav.

Av *Carl Michael Bellmans skrifter. Standardupplaga utgiven av Bellmanssällskapet* (Sthlm, Albert Bonniers förl.) hava redan flera delar sett ljuset. Bd I (1927) omfattar *Fredmans epistlar*, bd 2 (1932) *Fredmans sånger*, bd 3 (1925) *Bacchanaliska qväden och En stuf rim*, bd 4 (1932) *Bacchi orden*, bd 5 (1935) *Bacchi tempel* och bd 6 (1936) *Dramatiska arbeten*. Delarna äro så redigerade, att man där först finner Bellmans text, sedan hans musik och slutligen den i allmänhet

mycket vidlyftiga kommentaren. För denna ha flera sakkunniga anlitats. Sålunda svarade rektor Ragnar Ekholm för textkritik och språkliga förklaringar i delarna 1—5. Musikanmärkningarna utarbetades i del 1 av dir. P. Vretblad, i följande delar står docent G. Jeanson för detta parti. Den kulturhistoriska föremålskommentaren skrevs i bd 1—3 av nuv. överintendenten G. M. Silfverstolpe, i bd 4—5 av fil. lic. Thure Nyman, medan litteratur- och personhistoriska samt topografiska uppgifter lämnades av fil. lic. I. Simonsson i del 1—2 och av förste arkivarien G. Bolin i del 3—5. Från bd 6 har fil. lic. Olof Byström övertagit ej blott textredigeringen utan även hela kommentaren utom den musikhistoriska, likvisst naturligtvis med hjälp av en rad specialister för särskilt förekommande fall. Varje band har bl. a. personregister, som dock endast omfattar »huvudorden» i varje not — noterna ge således personhistoriskt vida mer än registret visar. Den underbart brokiga värld, i vilken Bellman rörde sig, har genom hans snille och dikt fått en levande minnesvård, som förunnats få svenska miljöer. Det är därför också av största intresse att få följa en rad av hans figurer och vänner med tillhjälp av de upplysningar, som en exaktare forskning är i stånd att giva — och det blir ganska många sådana uppgifter; man skulle därför gärna se, att editionen till slut finge ett fullständigt personregister till alla banden. Bakom kommentaren ligger mycken möda, man möter ett myller av kulturhistoriska notiser och denna avdelning är instruktiv och roande redan i sig — den erbjuder överallt intresse, ej minst i sista bandet, och är förträffligt gjord. En stor förtrogenhet med det gustavianska Stockholm och litteraturen där-om röjes i dessa anteckningar. Illustreringen — talrika porträtt, kulturbilder m. m. — bidrar att förhöja intrycket av den vackra upplagan, som gör Bellmanssällskapet, förlaget och medarbetarna all heder och som kommer att bereda vida kretsar glädje och tillfredsställelse.

B. H—d.

Samuel Johan Hedborn.

— Torsten Fogelqvist, *Samuel Johan Hedborn*. En lyrikers levnadsöde. (Sthlm, Albert Bonnier, 1937. 8:o. 305 s. Kr. 6:—.)

När Svenska Akademien ville hedra den något undanskymde prästpoeten och psalmisten Samuel Hedborn med en skådepenning, kunde uppgiften att författa den åtföljande minnesteckningen icke ha överlämnats åt en värdigare ledamot än d:r Fogelqvist. Ej blott själva intressesfären äger han gemensam med sin skildrings föremål. Även i sin okonventionella läggning, sitt breda och varma gemyt och sin förmåga att lätt skapa kontakt med sin publik har d:r F. lyckliga förutsättningar för att förstå och ge en sympatiskt sann bild av Hedborns Gösta Berling-gestalt med dess »lättsinne, ögonblicksinspiration, vidlyftighet och oemotståndlighet som mellanslag mellan perioder av svårmod och tungsinne». Men ehuru framsprunget ur en äkta,

omedelbar ingivelse är detta nya skaldeporträtt på samma gång ett verk av en oförtruten och synnerligen imponerande forskarmöda. En grundlig inventering av brevsamlingar, domkapitels- och sockenstämmoprotokoll har företagits, och så har Hedborns bild, så vitt man nu kan döma, blivit återställd i sitt ursprungliga skick med mustigare färgskala och skarpare fördelning av skuggor och dagrar än förr. Även miljön har fått en mera omväxlande och sakrik behandling: möjligheterna att uppsöka orter och trakter av betydelse för en diktares liv och utveckling äro ju nu betydligt större, än när Hedborns tidigare biograf, d:r *E. N. Söderberg*, utarbetade sin för kännedomen om hans historia grundläggande avhandling (1897). Fogelqvists intima förtrogenhet med östgötalandskapet ökar givetvis klarheten och konturfastheten i hans hembygdstavlor. Med några ord kan han ställa fram kontrasten mellan Hedborns barndomstrakt Heda och Askeryds skogssocken, där han fick tillbringa sitt livs senare hälft: »Landskapet är enstörigt, och för ett barn av den öppna, ljusa, sociala slätten med gård vid gård och by på by måste denna ödsliga nejd i längden te sig som ett fall på gränsen till människors värld.»

Redan i Söderbergs avhandling betonades den hämmande inverkan, som »de små förhållandenas trånga rāmärken» utövade på hans utveckling. Med nästan skrämmande tydlighet låter oss Fogelqvist följa detta tragiska förlopp alltifrån det första missivet i hemstiftet. Den ohöljda framställningen av skaldens heta och häftiga temperament och tidvis uppträdande förryckthet understryker det vanskliga i hans situation som präst. Ämbetet, som en gång stått för honom i ett så vackert ljus, verkade, ju närmare han kom det, avskräckande dystert och tryckande tungt. Även Wallin och Thomander, senare ett par av svenska kyrkans yppersta predikanter, ha enligt egna vittnesbörd som unga känt liknande ångest för kallets mörka skuggor. Kan-ske behöver det betonas, att företeelsen i fråga ingalunda utesluter omväxling med andra och ljusare stämningar och hoppfullare utsikter.

Ur personhistorisk synpunkt ger boken tillfälle till en mängd nya eller förnyade bekantskaper: Hedborn var ju en utpräglad sällskaplig natur, lätt intresserad av båda höga och låga, både herrar och damer, inte minst det sista; ett fullständigt personregister skulle ha varit mycket välkommet. Scener ur kamratlivet i Uppsala, ur huvudstadslivet, ur informators- och kavaljerslivet på svenska och finska herrgårdar och slutligen från den hårda kampen mot dryckenskap och förfall i det omsider erhållna smålandspastoratet skänka en mångsidig kännedom om svensk vardag för hundra år sen och mer. Ståtlig är den bild Fogelqvist till sist tecknar av Hedborn i Askeryd, »en bister skola till självtukt och resignation», där poeten blev »en luttrad man, som på den litterära ärelystnadens och den behagliga livsföringens spillror byggde sig en fastare borg». »En människa, som till harmoni förvandlar sitt långa livs disharmonier, är också ett konstverk.» Det är den goda Fridolinska moralen.

Det behöver knappast sägas, att den nye Hedbornsbiografen con amore sysselsätter sig med skaldens psalmdiktning. Att han härvid kommit att ställa sig på deras sida, som förfäktat en viss prioritet för

fosforisten Hedborn i förhållande till Wallin, när det gäller psalmstilens förnyelse genom återknytning till gammal bibelsvenska och karolinsk och folklig psalmdiktning, är måhända ägnat att förvåna dem, som ej ingående sysslat med föreliggande aktstycken. Med allt erkännande av Wallins ofantliga överlägsenhet både i begåvning, teknik och — framför allt — energi är det svårt att inte någon gång, när det gäller honom och Hedborn, frestas att tänka på den bibliska parabeln om den rike mannen, som tog ifrån den fattige hans enda lilla lamm. Det gör ett litet vemodigt intryck att i Psalmbokskommitténs protokoll från slutet av 1818 se, hur avvisande den av Wallin behärskade nämnden ställde sig till Hedborns begäran att själv få bearbeta »Nu segrar alla trognas hopp» (prot. 18/12, § 4). Härav torde den slutsatsen kunna dragas, att denna psalms text i den definitiva psalmboken 1819 till väsentlig del har Wallin till upphovsman (jfr Knut Fredlund, »Den fördolda Guden» i Sv. studier tillägnade Gustaf Cederschiöld 26/6 1914 s. 200 f.). Vad f. ö. förhållandet mellan Hedborn och Wallin angår, förefaller den senares beteckning (1814) av den förre som »omvänd» från fosforismen och »de bespottares väg» (s. 155 f. i Fogelqvists bok) kunna tydas som ett uttryck för den väl ej så alldeles ovanliga benägenheten att överskatta en eller annan liten eftergift som tecken till principförändring. Det är ju också ett gammalt gott trick att förbereda sin egen ändrade standpunkt genom att beteckna den, vars position man närmat sig, såsom själv »omvänd». I verkligheten var det ju snarare Wallin än Hedborn, som blev »omvänd» till en ny psalmestetik.

En tvistig sak, vilken medför en viss osäkerhet för var och en, som skall redogöra för prästkandidaters akademiska examina i början av 1800-talet, är benämningen på de prov, som avlades under tiden mellan de praktiska seminarieövningarnas inrättande (1806) och tillkomsten av den egentliga dimissionsexamen (1831). Dr Fogelqvist begagnar — liksom även teologiska författare (jfr Edv. Rodhe, Kyrka och Skola i Sverige under 1800-talet, I, s. 181: »dimissions-examen från seminariet») — olika termer: »ämbetsexamen» (s. 89), »dimissionsexamen» (s. 90 och 137) och »seminarieexamen» (s. 91). Det sista namnet är nog det bästa, det användes ock av Hedborn själv. Sedan de praktiska övningarna i predikoskrivning, kateketik och deklamation införts i och med upprättande av prästseminarierna i Uppsala och Lund (1806, resp. 1809), skulle var och en, som ville undergå prästexamen (sacerdotalexamen), inför sitt stifts domkapitel förete ej blott — som redan tidigare — s. k. *testimonium academicum* (om vistelse vid universitet och där bedrivna studier samt hedrande vandel) utan även (jfr s. 94) s. k. *seminariebevis* (angående deltagande i homiletiska övningar, åhörande av föreläsningar, förhör i pastoralteologi och kyrkolagfarenhet samt skicklighet i kateketik). Detta intyg utfärdades av seminarieprefekten och påtecknades därjämte i Uppsala av ärkebiskopen (eller i hans frånvaro av domprosten). Av Henning Wijkmarks Ödmannmonografi (s. 254, not 3) finner man, att de bägge vännerna Arvid August Afzelius och Hedborn »skött sig rätt underhålligt» den tid de besökte seminariets övningar. Det före-

faller, som om Ödmann själv har ansett en skillnad förefinnas mellan seminariebevis och examensbetyg, då han skriver till Wallmark (citrat på ovan anförda ställe): »Jag känner Hedborn rätt väl, ty han har varit min seminarist, och jag har examinerat honom som Capitularis.» (Det sista åsyftar pastoralexamen, som H. avlade inför Uppsala domkapitel 1815, såsom Fogelqvist omtalar s. 137 och 174.)

Denna lilla detalj har ju ingen väsentlig betydelse för framställningen av Hedborns livsöde och livsverk utan beröres snarast av det skäl, att riktiga upplysningar om saken ej äro så alldeles lätta att uppbringa i tillgängliga handböcker.

Emil Liedgren.

En ny Almquistbild.

Alltsedan Martin Lamm i sin avhandling om Almquists ungdomsdiktning år 1915 på ett avgörande sätt utredde dess invecklade problem och därigenom gav impulsen till ett förnyat Almquiststudium, har den gåtfulle Törnrosdiktaren stått i centrum för det litteraturhistoriska intresset. En hel rad forskare ha tagit upp hans författarskaps olika perioder och problem till utförlig behandling. Olle Holmberg övertog stafetten från Lamm och förde framställningen elegant fram till slutet av diktarens romantiska epok. Algot Werin lämnade den första moderna, rikt dokumenterade redogörelsen för Almquists liberala och realistiska skede. Greta Hedin belyste klart hans verksamhet i Manhemsförbundet, Ruben G:son Berg hans landsflyktsår. Och Axel Hemming-Sjöberg analyserade med skicklighet och oväld rättegången mot Almquist.

Det mest betydande av alla dessa tidigare Almquistverk är emellertid Henry Olssons för tio år sedan offentliggjorda avhandling om Almquist före Törnrosens bok. Efter ett stort antal förut publicerade uppsatser sammanfattade han här resultatet av sina Almquistforskningar på ett sätt, som kom kritiken att karakterisera arbetet som det definitiva verket om den unge Almquist. Så har dock Olsson själv tydligen icke uppfattat saken. I levnadsteckningen »Johan August Hazelius» (1936; jfr PHT 1936, s. 259), där Olsson skrev avsnittet »Nationell göticism och religiös mystik. Utvecklingslinjer 1797—1830», återkom han till Almquistgestalten,¹ och 1937 har Olsson nu utgivit ett nytt, stort arbete om den romantiska perioden i Almquists diktning, *Carl Jonas Love Almquist till 1836* (Sthlm, tr. Upps., Hugo Gebers förl. 8:o. 372 s., många pl. Häft. kr. 11: 50). Hade man trott att denna period genom alla tidigare avhandlingar skulle ha blivit genomanalyserad, så framgår det av denna bok, att man grundligt misstagit sig. Den innebär i själva verket ingenting mindre än en förnyelse av hela Almquistforskningen.

Detta sammanhänger i hög grad därmed, att Olsson på ett helt annat sätt än tidigare forskare lyckats komma tillrätta med de Almquist-

¹ I PHT 1929 (s. 117—139) har Olsson f. ö. behandlat »C. J. L. Almquist levnadsepilog med särskild hänsyn till hans ställning under 1840-talet.»

ska skrifternas kronologi. Bland annat har han påvisat, att Värmlandstiden varit en period av litterär förnyelse, en upptakt till vad som följer, vilket ställer mycket i en annan och klarare dager. Det friska nya greppet har delvis även möjliggjorts genom åtskilliga manuskriptfynd, men framförallt betingas de vetenskapliga landvinningarna av författarens analytiska skärpa och utomordentliga förtrogenhet med den samtida politiska och kulturella miljön. Beträktade mot bakgrunden av denna få händelseförlopp och förhållanden ofta en ny överraskande belysning. Vissa dagsaktuella händelser visa sig sålunda ha skänkt direkta impulser till Tintomarafiguren, och vid diskussionen om Gudahatarens verklighetsunderlag kan författaren ur den bevarade Gjörwellska brevväxlingen plocka fram en väl inlagd geraniumkvist med doft av flydda somrars grönska som dokument i bevisföringen. Mest revolutionerande för den nyorientering inom Almquistforskningen, som författarens arbete innebär, har emellertid varit hans sällsynta förmåga att »läsa rätt innantill». Den personliga innebörden i de så flitigt analyserade förbryllande Almquistiska verken får i hans framställning en så påtaglig självklar evidens, att man omedelbart känner sig övertygad. Han har överallt med suverän säkerhet funnit det rätta.

Denna författarens utomordentliga genomarbetning av materialet i olika hänseenden har som resultat medfört en helt ny Almquistbild, i hög grad divergerande från den traditionella. Denna skapades framförallt av den skarpsinnige Lysander i och med hans för sin tid revolutionerande Almquistavhandling av 1878, i vilken han försökte avlägsna allt det motsägande, gåtfulla och oförklarliga, som dittills insvept Almquists bild, och ådagalägga, att han varit en fullt enhetlig personlighet, som aldrig genomgått någon utveckling och ständigt förblivit densamme, en i grunden beskedlig och gemytlig natur och en medelmåttig diktare. Senare forskning har nu visserligen varit inriktad på att i viss mån retuschera denna Lysanders uppfattning genom att uppvisa den mångsidiga och ingripande utvecklingsprocess Almquist undergått och rätta till Lysanders bild av diktarens produktion. Men den har härvid enligt Olsson stannat på halva vägen genom att fortfarande reproducera den Lysanderska personkarakteristiken. Och man har på så sätt kommit att få »en genialisk och demonisk diktning utförd av en mänskligt slätstruken författare». Olsson har nu velat slutföra retuscheringsarbetet genom att också återge diktarpersonligheten dess verkliga mänskliga proportioner. Utan tvivel har väl härvid den Hemming-Sjöbergiska demaskeringen av förfalskaren och giftmördaren Almquist i sin mån bidragit att öppna författarens ögon för Törnrosdiktarens verkliga karaktär, även om den intensiva upplevelsen av diktarpersonligheten i hans verk för Olsson naturligtvis varit det väsentliga och avgörande.

Som det dominerande draget i denna nyupptäckta diktarprofil ter sig den våldsamma egocentriciteten, grundlagd genom en beundrande, i viss mån livshämmande uppfostran. Denna yttrade sig framförallt som en intensiv maktsträvan, en rastlös självmanifestation och som en egendomlig blandning av känslokyla, hjärtlös likgiltighet eller brist på

otvungen hjärtlighet, på spontant deltagande i andras glädje och smärta å ena sidan och å den andra blödighet, hudlös sårbarhet, orimlig känslighet för nedstämmande upplevelser och intryck. Den unge Almquist kastade sig in i livet med frejdig optimism och en hänsynslös lust att hävda sin personlighet. Han blev den dominerande, diktatoriske cenakelprofeten, framträdande med anspråk på enastående religiösa upplevelser, den radikale, överlägsne samhällsreformatorn. När han då blev utsatt för opposition och kritik blev han martyren, det missförstådda geniet, som antingen rasade i revolutionärt trots mot samhällsordningen eller också sökte sin tillflykt till den himmelska världen, till den mystiska upplevelsens världsöverlägsna frid. Revolutionarismen, den intellektuella oron, det elegiska främlingsskapet är Almquists signatur. Det är denna centrala brist på social inställning och mänsklig gemenskapskänsla, som i sista hand således betingar alla hans livs kriser. Han väckte genom denna undran, osäkerhetskänsla, misstänksamhet och ovilja, och medvetandet om utstötthet och mindervärdighet överkompenserades sedan hos honom i hänsynslöshet och desperation. Han råkade ständigt i konflikt med sina medmänniskor. Det är på grund av hans härsklystnad över andras själar, som Manhemsförbundet går sin upplösning till mötes. Han kan inte underordna sig sina förmän i Kungl. Maj:ts kansli och tvingas avgå. Det är karakteristiskt, att en av hans närmaste vänner efter en månads samvaro i Värmlandsskolonien rusar sin väg, full av de bittraste anklagelser mot sin lärare och mästare. Och som rektor för Nya elementarskolan kommer han snart i motsättning till sina kolleger och skoldirektionen, vilkas representanter han en gång ursinnigt »skäller» ut i sina elevers närvaro. Hans humör kan under dessa år stundom t. o. m. gå ut över de oskäligen djuren; en stackars hundvalp, som vid ett tillfälle lockats in i lektionsrummet, kastas med rektorns nävar med sådan kraft utför stentrapporna, att han bryter nacken, en händelse, som renderade Almquist öknamnet »dog-kill».

Hela sitt liv kom Almquist på så sätt att stå i ett tragiskt missförhållande till verkligheten, och hans diktning kom att utgöra negativa reaktioner mot denna. Amorina, hans ungdoms märkligaste prestation, är ett exalterat förtvivlans utbrott, »förföljelsemaniens stora diktverk i svensk litteratur», där de hatade och misshandlade äro hjältarna. Den ofrivilliga avgången från det statliga ämbetsverket framkallar den av föraktfull suveränitet bräddade lysande satiren mot det byråkratiska samhällets rutenhet och gemenhet, Ormus och Ariman. Och då hans försök att i och med utflyttningen till Värmland vända samhällslivet ryggen går i stöpet, få verken en desperat sving som aldrig tidigare i hans liv. I Gudahataren bryter en leda och vämjelse inför hela människosläktet fram, som är nära i släkt med Swifts. Och i andra samtida skrifter talar en absolut misströstan om möjligheten att förstå och komma tillrätta med världsordningen. Universum har blivit en världstrasa, och enda möjligheten för honom att leva är att göra sig oberoende av yttervärlden och oavhängig av människorna, att göra sig fri från alla snärjande frågor och gå upp i känslöextasen, leva ett liv över frågornas liv. I detta extatiska tillstånd har Songes

sitt ursprung. Huvudgestalterna i Jaktslottet, Hinden och Drottningens juvelsmycke företräda alla samma antiintellektualism, planlöshet och misantropi. »Den forne systembyggaren hade slutat som en fiende till all spekulaton, den forne vänskapsentusiasten hade blivit eremit.» Denna världens förhållanden hade vid denna tid för övrigt ytterligare komplicerats för diktaren genom hans olyckliga äktenskap, som kommit in i en kris i och med hans återvändande till huvudstaden och hans förälskelse i en annan med honom mera likstämd kvinna. Ett nytt uttryck tar sig nu hans verklighetsflykt i alla de exotiska fantasifärder till fjärran tider och länder, vilka han ger sig hän åt med lidelsefull iver. Förföljd av bitterhet och ödslighet jagar han rastlös från komposition till komposition. Undan hustruns kält om skolagning och kålrotsinköp har han liksom sökt skygd i granaters och limoners gröna skuggor. Samtidigt mognar hos honom i alla hans äktenskapliga lidanden sakta tanken på en äktenskapsinstitutionens, ja, hela samhällslivets reformering. Genom lidandet börjar han finna en väg ut till sina likar och deras sorger. Han vänder tillbaka till verklig heten, där hans pedagogiska verksamhet f. ö. bidragit att göra honom hemmastadd, och till sin ursprungliga revolutionarism. »Efter de många åren av instängdhet och ovärldslig kvietism, efter den förkrossande ruelle som fyllt Almquist sedan Värmlandskatastrofen och äktenskapsolyckan vill han åter stå mitt i tiden, vara ungdomens man och känna framtidsvindarna blåsa om sina öron.» Realisten och demokraten Almquist står färdig att inträda på scenen.

Här lämnar emellertid författaren sin hjälte; framställningen av denna senare fas i Almquists författarskap och liv reserveras för en följande volym. Men redan nu står Törnrosdiktaren livslevande för ens syn. Hans dominerande väsensdrag ha — som framgår av det föregående — i föreliggande volym erhållit en utomordentligt grundlig analys, men belysningen faller här även klar över hela hans gåtfulla personlighet. Han framstår som en komplicerad, kameleontiskt skiftande natur, på en gång en smidig dialektiker och en världsfrånvärd mystiker, romantiker och realist, hemmastadd överallt och ingenstädes, »en träsigg och långt i från i allo sympatisk men tragisk och gripande människa, som så småningom går sitt moraliska sammanbrott till mötes, en sprucken fiol, varpå vår Herre dock haft det infallet att spela några av sina vackraste visor».

Jacob Kulling.

Geijer som politiker.

— Carl Arvid Hessler, *Geijer som politiker*. Hans utveckling fram till 1830. Akad. avh. (Gtbg). Sthlm. Hugo Gebers förl., 1937. 8:o. VIII, 355 s. Kr. 8; —.

Hesslers avhandling kännetecknas i första hand av en sällsynt skarp och väl genomförd koncentration. Stilen är trots det mättade innehållet alltid klar, redig och lättflytande. Rent vetenskapligt har koncentrationen möjliggjorts genom en målmedvetet ensidig inrikt-

ning på den politiska ideologien i centralaste mening — en metod, som i och för sig kan diskuteras men som på Geijerforskningsens nuvarande ståndpunkt torde vara den enda möjliga, om man vill nå fram till mera omfattande överblickar utan att minska kraven på detaljgranskning och dokumentering. Hessler släpper aldrig dessa krav. Han följer omsorgsfullt Geijers politiska uttalanden år efter år och utnyttjar bl. a. mycket väl Geijers otryckta historiska föreläsningar. Man saknar dock hänvisningar till de fragmentariska utkastet till statsvetenskapliga föreläsningar, vilka förf. med sin strängt kronologiska metod kunde haft anledning att bruka t. ex. för år 1824; det skall emellertid villigt erkännas, att dessa utkast inte ge något egentligt nytt utöver tidigare uttalanden.

Det har hänt, att undersökningar av Geijers politiska åskådning väl mycket färgats av senare tiders in- och utrikespolitiska motsättningar. Hessler har inga tendenser åt det hållet. Han fäller som regel särdeles väl avvägda omdömen över den ideologiska innebörden av Geijers ställningstaganden. I synnerhet gäller detta hans framställning av tiden före Engelsresan, där han skickligt utnyttjar det torftiga materialet. Den bruksägarmiljö, ur vilken Geijer utgick, gjorde det naturligt för honom att omfatta en politisk åskådning, som vilade på upplysningens grund och vars centrala idé var den medborgerliga friheten. Vid universitetet försköts hans huvudintresse, under intryck av den nya idealistiska filosofien, till den statliga rätten, men dennas successiva fullkomnande skulle befordra frihetens sak. Geijers »liberala» (citationstecknet är avhandlingens) sympatiär under Engelsresan voro, framhäver Hessler, ingen tillfällig och flyktig böjelse.

Efter Engelsresan menar sig Hessler kunna följa en småningom skeende utveckling från liberalism till konservatism, fullbordad i och med skriften om naturrätten 1814. Före hemkomsten från England hade intresset för friheten gått först, i prisskriften om inbillningsgåvan (1810) träder intresset för det allmänna, för samhället i förgrunden. Det är framför allt Schellings inflytande, som därvid gör sig gällande, och denne spelar även i fortsättningen huvudrollen vid Geijers förvandling till konservativ. Men också intrycken av tidens händelser och särskilt beundran för Carl Johan äro av betydelse för denna förändring.

I sina föreläsningar 1815—16 manar Geijer till uppslutning på den antirevolutionära sidan. Han har kommit långt bort från sin ungdoms frihetsidéer. Men 1817 närmar han sig i viss mån dessa. Enligt installationsföreläsningen detta år är lagen inte längre en borgen bara för den bestående ordningen utan också för friheten. Och talet vid reformationsjubelfesten innehåller en stridsförklaring mot reaktionen.

Geijer är alltså inte längre ensidig. I uppsatsen om de nordiska myterna och konsten — också från 1817 — vill han gå en medelväg mellan tidens reaktionära och liberala ytterlighetsriktningar genom att bekänna sig till de nationella värdena. *Feodalism och republikanism* är ett uttryck för hans önskan att tjäna det politiska konsoliderings-

arbete, som han efter tidens välvningar ansåg påkallat, genom att utforska de eviga grunderna för allt mänskligt samhälle. Avhandlingen fullbordades icke, men i en otryckt föreläsning uttalar Geijer sin slutsats: att både feodalism och republikanism voro undgängliga i en sund stat. Hans mogna konservativa syn på författning och näringsliv utvecklas med särskild tonvikt på ständerorganisationen i *Nytt ett och annat* — Hessler framhåller särskilt Hegels inflytande på denna skrift. Tillfälle att kämpa för sina idéer i den praktiska politiken fick Geijer på riksdagen 1828—30; han hävdade då de självvägande böndernas och över huvud småföretagarnas intressen. Det var för honom viktigare, att så många som möjligt fingo en bas för självständig existens, än att produktionen blev så stor som möjligt.

Riksdagen blev för Geijer en besvikelse. Hans första föreläsning 1830 formar sig till ett avsked från politiken. Han ämnar hädanefter helt ägna sig åt vetenskapsmannens kall. Med dessa Geijers ord och med en hänsyftning på julirevolutionen får avhandlingen en naturlig avslutning.

Så ter sig Hesslers framställning i grova drag. På ett rikt nyanserat sätt ställer den Geijers åskådningar i samband med hans levnadsförhållanden och med tidens andliga strömningar. Hessler söker inte pressa in Geijer i någon viss politisk ram. Han har öga för kontinuiteten i de geijerska synpunkterna, och han försummar inte att betona, hur starkt det politiska frihetsbegreppet träder fram även i Geijers konservativa produktion. Men bakom den skenbara friheten från dogmatism och ensidighet lurar en mycket förrädisk doktrin: adertonhundralets utvecklingsbegrepp. Omedvetet strävar Hessler ivrigt efter att påvisa, hurusom Geijers åskådning ständigt utvecklas och förändras, hur starkt den skiftar från tidpunkt till tidpunkt. Så snart han kommer in på detta tema, förlorar han lätt sin annars sällsynt säkra kritiska balans. Han glömmer, att en fras i en dikt eller ett äreminne inte kan bedömas på samma sätt som ett vanligt prosaiskt politiskt resonemang (s. 133). Utan ny motivering skärper han tidigare omdömen; utan vidare förvandlar han försiktiga förmodanden i det föregående till fastslagna saker. Ett kritiskt uttalande från 1811 om den samtida svenska adelns lärdomsförakt betecknas först som ett uttryck för ringaktning (s. 109), längre fram som ett uttryck för hätskhet (s. 172). Antagandet, att denna hätskhet senare försvann, därför att Geijer i Uppsala personligen kom högadeln nära, framföres som en gissning (s. 172). Men i slutet av boken påstås det kategoriskt och sammanfattande: »Så länge Geijer stött i nära kontakt med den frisinnaade värmländska bruksägarmiljön, hade han också fört medelståndets, 'den nya adelns', talan. I Uppsala hade han vunnits för den gamla adelns strävanden» (s. 334).

Endast i undantagsfall förleder utvecklingsidéen Hessler till missgrepp av sådan art. Men den gör i alla fall hans eljest så lärda och lysande bild av Geijer ganska skev och missvisande i ett väsentligt grunddrag. Naturligtvis har Geijer utvecklats och förändrats, och naturligtvis har utvecklingssynpunkten på honom sitt värde, bara den inte tillämpas ensidigt och likformigt. Men det för Geijer karakte-

ristiska är icke, att han växlar ståndpunkter och följer med sin tid. Det säregna hos honom är hans universalism, hans förmåga av syntes: han kan tillägna sig nytt utan att stöta ut det gamla och bryta med sitt väsens stil. Hans utveckling från »liberal» till konservativ är intet exempel på förvandlingens lag utan kännetecknas av enheten, sammanhanget och överensstämmelsen. Han byter inte skinn som tidens orm utan lägger årsring till årsring. Växande erfarenhet och vidgade studier leda inte till att han överger sina gamla huvudprinciper för samhället; de göra endast hans politiska åskådning fylligare och rikare. Även i Hesslers uppläggning av sakerna varseblir man lätt, hur väl Geijers konservativa uppfattning låter sig förena med den tidigare »liberala». De skenbara motsägelserna mellan olika uttalanden förklaras utan svårighet av omständigheterna och tidpunkten; Geijer låter givetvis inte sina batterier oavbrutet spela åt alla håll utan rättar elden efter motståndarnas läge och styrka. Det ligger ingen motsägelse i att under Gustaf IV Adolf framför allt hävda friheten och att efter Fersenska mordet lägga all vikt på nödvändigheten av lag, att under den förra perioden tala om det positiva i franska revolutionen och under den senare om det negativa. Så snart förhållandena i Sverige stadgats, så snart kampen mot Napoleon inte längre är aktuell och reaktionen ute i Europa ohöljt träder i dagen, är Geijer redo att åter ta upp ungdomens frihetstema.

Hessler lägger stor vikt vid Geijers uppfattning av adeln; den skulle ha radikalt förändrats i och med det han blev konservativ. Att Geijer efter introduktionen i litterärt intresserade adliga kretsar i Uppsala inte upprepade sina vid tiden för den vittra revolutionen fälda spydiga ord om den gustavianska adelns lärdomsförakt, behöver dock inte innebära, att hans politiska värdesättning av adeln ändrats. I en passus i föreläsningarna 1816, där Hessler bara uppmärksammar udden mot franska revolutionen (s. 170), säges en av dennas orsaker vara, att franska adeln förlorat sitt adelskap i förtjänst, seder och tänkesätt. Bördan måste förenas med förtjänst, eljest störtas adeln, yttrar Geijer på ett annat ställe i samma föreläsningar. Alltid vederhäftig i dokumentationen anför Hessler även detta yttrande (s. 169, jfr s. 278 f.) samt återger »aristokratfördömande» uttalanden från den konservativa perioden (s. 236 f.; en stark aristokrati är alltid en fara, s. 309; en aristokratisk mellanmakt mellan konung och folk har alltid kommit olycka åstad, s. 319). Däremot får man lätt en galen uppfattning om Geijers inställning till reduktionen i 1816 års föreläsningar, i fall man nöjer sig med Hesslers citat: att den utfördes »med allt för mycken bitterhet och orättvisa» (s. 171). Geijer anser nämligen reduktionen i det stora hela ha varit rättvis; orättvisorna i tillämpningen berodde på att enskilda intressen och partihat fingo spelrum, och härför bar inte Carl XI utan det nya adliga hovpartiet skulden. Det är samma åsikt som i skriften om frihetstiden från 1838.

I samband med sin skildring av enväldets införande har Geijer i 1816 års föreläsningar ett ganska märkligt uttalande om rådet, som Hessler icke omnämner. Dess öde visar, säger han, hur svag varje makt, som beror på opinion, är, när den försummar och förlorar denna

opinion. Men det var ett fel av Carl XI att avskaffa rådet. Ty en senat, en opinionsmakt för bibehållande av helgade grundsatser i författning och styrelse och till skydd mot godtycke, utgör en nödvändig ingrediens i varje väl inrättad stat. Här har man utan tvivel den grundåskådning, som både under den »liberala» och under den konservativa perioden ligger bakom Geijers yttranden om de kungliga rådgivarnas ansvarighet. Från England kritiserar han, att de blott skulle vara ansvariga för sitt råd och ha uppfyllt all rättfärdighet, bara de sade nej. På riksdagen 1828—30 hävdar han, att då statsrådet in corpore stod emot konungen, borde det avgå. Med hänsyn till att kungen vid det förra tillfället hette Carl XIII (och att Gustaf IV Adolf nyss var avsatt) och vid det senare Carl XIV Johan, är överensstämmelsen mellan inställningarna slående. Riksdagsmannen Geijer ter sig i mycket annorlunda än Englandsresenären, men det för personligheten och hans tankevärld karakteristiska är inte olikheterna utan likheterna.

Hesslers undersökning är så samvetsgrann och grundlig, att den egentligen på sätt och vis själv korrigerar det ensidiga i sitt utvecklingsschema. Kanske skulle förf. fått ögonen mer öppna för enheten i Geijers politiska åskådning, om han uppmärksammat en skiss av Jacob Kulling i Edda 1935, »Geijers samhällsuppfattning, dess religiösa motivering», till vilken han icke funnit anledning att hänvisa vid sin egen fina analys av religionens betydelse i denna åskådning. Kulling har säkerligen rätt däruti, att den geijerska syntesen av frihet och lag har sitt centrum och djupaste ursprung i hans kristendom.

Evald Malmström.

Aftonbladet 1830—1835.

— Jean Göransson, *Aftonbladet som politisk tidning 1830—1835*. Akad. avh. Upps. 1937. 8:o. XVIII, 320 s. Kr. 6: 50.

Denna avhandling är frukten av ett energiskt, oförtrutet och metodiskt brukande av den mark, som förf. lagt under plogen. Aftonbladets journalistiska verksamhetsfält redovisas samvetsgrant på de utrikespolitiska och inrikespolitiska, administrativa och sociala områdena under den bestämt avgränsade period, som avses. Utan tvivel har resultatet blivit i många avseenden nyttigt och användbart; det är en handbok, ett slags passe-partout på sitt givna gebit. Förf. har energiskt satt sig in i de specialfrågor, som mött honom på hans väg. Kap. VI om »Statsfinansiella, ekonomiska och näringspolitiska frågor» bär i detta avseende syn för sägen. Det kan även hälsas med tillfredsställelse, att en politisk historiker tagit upp ett sådant ämne. Den synpunkten kommer till sin rätt, att en tidning som Aftonbladet icke blott är en exponent för några »tidsströmningar» eller en reflex av en personlig individualitet sådan som Hiertas, även om denne skapat densamma, utan fastmer en komponent av ett flertal inslag, riktningar och intressen, vilka var för sig kräva sitt särskilda studium. Men sedan detta sagts, återstår likväl att peka på arbetets svagheter.

Det saknar i alltför hög grad inre sammanhang och är delvis en anhopning av uppgifter och notiser. Det saknar perspektiv. Aftonbladet ses icke mot bakgrunden av den svenska press, som existerade före detsamma. Hiertas insats förklaras på intet vis med någon utredning av hans personliga antecedentia. Titeln borde egentligen ha varit något i stil med: Sverige 1830—1835, betraktat genom Aftonbladsjournalistikens glasögon. Men då bokens läggning är sådan, följer därav, att dess ämne är godtyckligt valt. Varför välja just detta, sålunda avgränsade, skede vare sig för Sveriges eller Aftonbladets vidkommande? Bättre hade varit att redovisa något visst område från 1830 till 1851, Hiertas sista redaktörsår. Vad angår stilen, kan det sägas, att de konkreta exposéerna äro goda men de allmänna reflexionerna och sammanfattningarna ej överallt visa mognad och stringens. Boken är emellertid ett förslingsarbete, som visar en erkännansvärd, saklig glädje inför uppgiften, och bör bedömas efter sina förtjänster såsom ett i varje fall nyttigt bidrag till tidens krönika.

N. F—ll.

Svenska Akademien.

Av sitt verk om *Svenska Akademiens historia* (jfr PHT 1936, s. 234) har HENRIK SCHÜCK utgivit delarna 4: *Akademien 1824—1836*, och del 5: *Akademien 1836—1848* (Sthlm, P. A. Norstedt & Söners förl., 1937. 8:o. 672 s.; 664 s. Häft. kr. 7:— pr del). Det förra bandet skildrar akademiens öden under Franzéns sekretariat fram till början av Bernhard von Beskows, närmare bestämt till tiden för de stora skaldernas bortgång: 1846 dog Tegnér, 1847 Geijer och Franzén. Förf. uppdelar som förut sin framställning efter bestämda ämnesgrupper såsom invalen, tävlingar och pris, akademiens lokaler och ekonomi samt arbeten, särskilt det svåra ordboksarbetet, som vållade många bekymmer. Utan att här kunna ingå närmare på det rika innehållet i dessa delar må blott påpekas, att de bl. a. ge intressanta bidrag till den svenska biografiens historia, dess utveckling från äreminnets retorik till den realistiska levnadskildringen. Vad beträffar del 5 om »nepoternas» begynnande tid ger den ett livligt intryck av, vad Beskow rent personligt har betytt för akademien på alla dess arbetsfält och för dess bibehållande som en institution, som var att räkna med.

I *Svenska Akademiens Handlingar* ifrån år 1886, del 47 för 1936 (Sthlm 1937. 8:o. 223 + 258 s. Häft. kr. 10:—), ingå först bidragen till firandet av akademiens jubileum: Per Hallströms tal vid kransnedläggning i Gustavianska gravkoret, Tor Andræns direktörstal, Anders Österlings minnesdikt samt Hallströms översikt av akademiens etthundrafemtioåriga verksamhet. I anslutning till årets medalj följer därpå Bo Bergmans levnadsteckning över skådespelaren Edvard Mauritz Swartz (1826—1897). På utmärkt sätt tecknar förf. bilden av den berömda Hamlettolkaren, känd för sin själsaristokratiska läggning och fina människoframställning, från det den-

ne — delvis under släktens protester mot yrket — beträdde tiljan, till dess han lämnat scenen; han tillbragte sina sista år »i lugn vältan på det kommande». Swartz var, slutar Bergman, »en ädel och vacker ljusgestalt på teaterns scen som på livets». — I detta band av Handlingarna fullföljer dr Carl Santesson sin intresseväckande utgivning av *Bernh. von Beskows brev till Esaias Tegnér* med avd. II: 1836—1839. Brevens belysa nära icke blott akademiens yttre och inre öden — t. ex. tillkomsten av Tegnér's ryktbara sång vid femtioårsfesten — utan över huvud det skönlitterära livet i dåtidens Sverige och enkanterligen huvudstaden samt ej minst de två brevskrivarna själva.

B. H—d.

Krigskollegium.

Med det nyligen utkomna 2 bandet (del II—III. 1697—1865) är krigsarkivarie Birger Steckzén's stora arbete *Krigskollegii historia* avslutat (Sthlm 1937. Stor 8:o. XIII, 704 s., ill. Häft. kr. 15: 00 — om första bandet se PHT 1930, s. 224 f.). I dessa delar liksom i den föregående skildras ämbetsverket mot bakgrunden av den allmänna utvecklingen, här ej minst representerad av den betydelsefulla och intresseväckande frågan om arméns och försvarets högsta ledning, vilken efter storhetstiden ständigt legat i stöpsleven och först i våra dagar ånyo fått en rationell lösning. I hithörande frågor lämnas i Steckzén's arbete en beaktansvärd överblick med flera nya bidrag. Till ämnets belysning erinra vi om kronprins Adolf Fredriks högsta befälhavarskap, 1762 års militärkonselj, Gustaf III:s förtjänstfulla men ej fullföljda uppläggning av frågan, generaladjutantämbetets för armén inrättande, Johan Christoffer Tolls och Bror Cederströms framstötter under Gustaf III:s närmaste efterföljare, om kronprins Carl Johans tillfälliga, personliga befäl och slutligen om generalstabens inrättande kort efter det kollegiet 1865 omvandlades till arméförvaltning. Kollegiets egen utveckling karakteriseras samtidigt av de militära chefernas inom kollegiet småningom ökade inflytande över förvaltningen till dess de nyssnämnda år 1865 i och med det kollegiala systemets upphörande erhöilo ensambestämmanderätt var och en inom sitt område. Kollegiet självt, som tidigare haft karaktären av en verklig centralstyrelse för armén, hade under Carl XI:s personliga styrelse förlorat denna ställning och avsevärt beskurits. Även om kollegiets verksamhetsområde efter enväldets fall ånyo utökades, återfick ämbetsverket dock aldrig sin tidigare uppgift. Det blev i stort sett ett ekonomiskt förvaltande ämbetsverk, vilket ombesörjde arméns fredsförvaltning — fältarméns behov tillgodosågos av för den tid kriget varade förordnade särskilda utredningskommissioner eller krigskommissariat. Kollegiets verksamhetsområde under här berörd tid var förvisso icke ringa. Det omfattade sålunda — där ej särskilda anordningar för visst fall vidtogos, såsom beträffande de finska fästningsbyggnaderna — artilleriet med tillhörande förråd, faktorier, salpetersjuderier, kruthus, tyghus

och rustkamrar, det fasta försvaret, arméns beklädnad, utredning och »krigsmanshus», regementenas indelningsverk, rekrytering och förvaltning, husesyner, mönstringar och vapenövningar. I förbigående må nämnas, att författaren lämnat ett träffande bidrag till det oftast enbart rosade indelningsverkets karakteristik i det han påvisar, i vilken hög grad det inverkat betungande på den militära förvaltningen, och huru det i åtskilliga avseenden fördröjt utvecklingen. Arbetet belyser även den rutinmässiga, föga uppmärksammade men ofta klandrade ämbetsmannagärningens betydelse för statens liv och fortkomst. Förutom uppgifter om den organisatoriska ramen redovisas ett ur olika synpunkter rikt och instruktivt stoff och lämnas många belysande och roande bidrag till tidens karakteristik och till tjänstevanornas utformning. Ej minst beaktansvärda äro härvidlag de talrika bidragen till de agerande personernas biografier från det kraftfulla kungl. rådet Christoffer Gyllenstierna, som omedelbart efter Carl XI:s död sökte återgiva kollegiet dess forna ställning, till den vidsynte och vidhjärtade Johan Peter Lefrén, en av kollegiets mest förtjänta presidenter. Det är ett helt galleri av olika skurna ämbetsmannaprofiler, som här passera revy för läsaren.

F. W—t.

Robert Sager och norska frågan.

De ytterst sparsamma publikationerna av källmaterial till Sveriges yttre historia efter 1864 ha fått ett värdefullt tillskott i R ü t g e r E s s é n s *Robert Sager och den norska frågan* (Sthlm 1937, tr. hos P. A. Norstedt. 8:o. 188 s.). Utg. har haft till sitt förfogande framlidne envoyén och överstekammarjunkaren Robert Sagers efterlämnade papper och bland dem gjort ett urval, omfattande handlingar, som belysa Sagers ivriga men fruktlösa arbete under åren 1892—1905 för en bättre lösning av unionsfrågan. I viss mån bildar publikationen en gensaga mot det nu så vanliga slentrianmässigt-fatalistiska sättet att bedöma unionsfrågan, såsom om 1905 års kupp varit den enda möjliga lösningen och även ur svensk synpunkt tacknämlig. Sager hyste en levande känsla för unionen och såg i den en uppgift för svensk statskonst och ett värdefullt skydd för Sveriges och Norges oavhängighet. Han hade med stor omsorg, delvis med stöd av den norska diplomaten Thor von Ditten, utarbetat ett unionsprogram, vilket under Carl Lewenhaupts utrikesministertid under åren före 1895 synes hava utövat ett visst inflytande på den svenska politiken. Det gick ut på att i den svåraste tvistefrågan, utrikesstyrelsen, åstadkomma en rättvis lösning genom upprättandet av ett kanslersämbete för utrikes ärendena, direkt under unionskonungen, varigenom största möjliga likställighet skulle vinnas mellan Sverige och Norge. Detta program synes hava varit välsett på allerhögsta ort och vann gillande på många håll i de ledande diplomatiska kretsarna, men det lämnades, tydligen av hänsyn till den parlamentariska taktiken, å sido av Boström, som i stället föredrog att låta unionen halka vidare mot sin av den Lagerheimiska undfallenhetspolitiken påskyndade upplösning. Ännu in i

det sista gjorde dock Sager, ehuru numera övergiven av von Ditten, försök att förmå sin regering till ett verkligt, allvarligt menat och med kraft fullföljt initiativ i den av honom åsyftade riktningen.

Doktor Esséns publikation innehåller ur Sagers papper dels hans förslag till ändringar i riksakten med därtill hörande motiver och programutkast, dels några tidningsartiklar och andra uppsatser i konsulatfrågan, dels slutligen ett fylligt urval ur Sagers korrespondens i den mån den rörde unionsfrågan. Här möta ett stort antal kända svenska och norska namn från senare delen av 1800-talet och början av 1900-talet. Ur den äldre generationen märkas Louis De Geer, O. M. Björnstjerna (med några korta och kärnfulla biljetter: »Beklagligen hava våra svenska nutidsstatsmän den otur att vid underhandlingar med norrmän ständigt låta draga sig vid näsan»), G. Sibbern, P. von Ehrenheim, H. R. Rydin, C. F. L. Hochschild, C. Lewenhaupt och G. Sparre, bland de yngre O. R. Themptander, E. G. Boström, H. Akerman, A. Gyldenstolpe, C. Bildt, F. och H. Wachtmeister, H. Wrangel, I. Afzelius, C. T. Odhner, F. Wedel-Jarlsberg och T. von Ditten. Man frapperas särskilt av de ytterst skarpa omdömen om Lagerheims politik, som fällas av flere bland dennes närmaste underordnade.

Utg. har försett publikationen med en intressant skiss över Robert Sagers släktmiljö och levnadsbana samt till varje avdelning fogat en kort inledande översikt av unionsfrågans utveckling under vederbörande tidsavsnitt. Ett avsevärt större antal förklaringar till anspelningar och dylikt i de meddelade breven hade varit önskvärt, men såsom boken nu föreligger, är den ett högst värdefullt bidrag till kännedomen om ett föga ärorikt men mycket lärorikt skede av nyare svensk historia.

T. T. H.

Ladugårdslandet.

Med stora förväntningar har man emotsett professor Nils Ahnlunds bok om *Ladugårdslandet*. Till Hedvig Eleonora kyrkas 200-årsminne 1737—1937 (Sthlm 1937. 8:o. 423 s., ill. Häft. kr. 8:—) och dessa förväntningar ha icke blivit svikna. Det är en ovanligt fängslande framställning, som ger mycket mer än titeln säger, både beträffande Stockholms topografiska historia och i andra hänseenden. Stockholms förnäma stadsdel, som ju tyvärr till stora delar är den tristaste stenöken, var från början någonting helt annat. Av de lantliga kungsladugårdarna har den sitt namn, under stormaktstiden var den fattigmansstad, båtsmäns och annat sjöfolks särskilda hemvist, dock med stora trädgårdstomter för adeln, från vilken de olika grevgatorna fått namn. Med spänning följer man Ahnlunds framställning av utvecklingen. Att det stod en säregen stämning kring »Lagårdsland» har väl var och en känt, som närt sin ungdoms själ med Blanchés berättelser. Nu får man i boken verklighet bakom namnen — Tyskbagarbergen döptes efter den tyska bagarsläkten Kammecker. Joakim Kammecker lär som ung ha slagits med turken och som äldre bakat pepparkakor, de första i huvudstaden. På Ladugårdsland var

han den förnämste på sin tid. Många idyller möta här under 1700-talet, då arkiatern Hallmans mullbärsplantage ömt vårdades, ett typiskt utslag av frihetstidens ekonomiska romantik. Ett särskilt personhistoriskt parti har boken i skildringen av prästerna i Hedvig Eleonora, en märklig serie alltifrån t. ex. Johan Göstaf Hallman till Mårten Christoffer Bergwall (Blanches fader) och andra. Det stod mycken kamp i denna församling, ej minst på det andliga området. Till stridens män hörde Peter Murbeck, dit hörde också Anders Carl Rutström. Ahnlunds teckning av denne har ett värde vida utöver det rent biografiska. Den stora historiska uppgift, som gäller människouppfattning och människoskildring med alla dess problem, kan utmärkt illustreras just med ett namn som Rutströms, motsatsernas man. Det är dock romantikens ovanskliga förtjänst, att den övervunnit upplysningstidens begrepp »l'homme machine» för att, t. ex. i E. T. A. Hoffmanns alstring, uppvisa, att problemet var mycket djupare. Ingen enkel formel kan rationellt och restlöst uttrycka människans oändligt skiftande väsen. Den så ofta och i så mycket fränstötande Rutström visar detta i hög grad, och Ahnlund har därför också på finaste sätt nyanserat sin bild. Rutström, »märkt av sitt blods aldrig tyglade arv och även av sin tids lyten», denne erotiske och självhävande fanatiker och processmakare, var dock trots allt kuvad av en kraft, för vilken han ej blott böjde sig, utan som han förstod att ge uttryck åt och bära fram till andra på för dessa oförglömligt sätt. På så vis blev han en folkprofet, och man kan icke intryckslöst komma förbi hans gestalt.

Om den modernaste tiden, Hedvig Eleonora efter 1906 års delning, har Simon Skoglund författat bokens slutparti.

B. H—d.

Herrgårdslitteratur.

Studiet av de gamla svenska herrgårdarna bedrives f. n. på många olika sätt och odlas bl. a. livligt av konsthistorikerna. Tvenne nyligen utkomna doktorsavhandlingar vittna härom. Den ena är författad av stadsantikvariern i Stockholm Gösta Selling och behandlar *Svenska herrgårdshem under 1700-talet. Arkitektur och inredning 1700—1780* (Sthlm, Albert Bonniers förl., 1937. 8:o. 360 s., tالر. pl. Häft. kr. 35:—). Den andra är skriven av intendenten vid Kalmar museum Manne Hofrén och bär titeln *Herrgårdar och boställen. En översikt över byggnadskultur och heminredning å Kalmar läns herrgårdar 1650—1850* (Sthlm 1937. 8:o. 519 s., tالر. pl. Nord. Museets Handl., 6).

Dr Selling upplägger sitt ämne kronologiskt och skildrar i olika avdelningar den karolinska traditionen, rokokarkitekturen, den gustavianska stilens förebud och genombrott samt den sengustavianska stilen. I första partiet möta vi Nicodemus Tessin d. y:s sista herrgårdsbygge, ätten Bielkes Sturefors, varpå förf. skildrar fransmannen Joseph Gabriel Destain och hans verksamhet under frihetstidens första decennium. Det rör här ätten De la Gardies Tullgarn, familjen Sacks

Bergshammar och greve Nils Göransson Gyllenstiernas Björksund. Därpå skildras Carl Hårlemans verk i karolinsk stil, riksrådet greve Thure Gabriel Bielkes Gäddeholm, sedan omdöpt till Tureholm. Under rokokopartiet se vi, hur Hårleman försvenskar franska förebilder. Här presenteras Svartsjö och Svindersvik, greve Adam Horns Fogelvik, frih. Hans Ramels magnifika Övedskloster, C. G. Tessins Åkerö och slutligen generalmajoren Johan Klinckowströms Skällnora. Ett särskilt kapitel ägnar förf. åt greve Carl Johan Cronstedt, »Hårlemanelev och kakelugnskonstruktör», samt ett åt den mindre kände arkitekten Carl Wijnblad.

En stor del av Sellings bok upptages av skildringen av Jean Eric Rehn, hans tid och byggen: De Geers Stora Wäsby, Bielkes moderniserade Sturefors, Carl Fredric Scheffers Stora Ek, J. W. Sprengtportens Sparreholm, ätten af Petersens' Erstavik samt C. F. Sinclairs Lambohov. Under denna period fullbordas inredningen på Övedskloster. Av Upplandsgårdar behandlar förf. kommerserådet Robert Finlays Gimo, De Geers Leufsta, familjen af Ugglas' Forsmark, Grillarnas Österby och frih. Erik Oxenstiernas Harg. Rehns sista stora herrgårdsbygge var ätten von Fersens Ljung. Selling övergår därpå till Carl Fredric Adelcrantz som herrgårdsarkitekt. Det är nu fråga om bl. a. Wachtmeisterarnas Johannishus, greve Johan Liljencrantz' Sturehov och riksrådet greve Melcher Falkenbergs Schedevi. Följer så utredningen om »Konservatism och modernism hos Erik Palmstedt», där man gästas frih. Sven Liljencrantz' Heby och brukspatron Wilhelm Hisings Skinnskatteberg. Den sengustavianska stilen medförde naturromantik och antiksvärmeri — ett typiskt utslag av den förra är Forsmarks engelska park. Några sidor om »Det representativa hemmet» och 13 sidor noter jämte förteckning på otryckta källor avslutar det vackra arbetet. Boken har person- och ortregister.

Dr Hofréns avhandling är, som titeln säger, ägnad åt ett lokalt begränsat område, Kalmar län, och rör tiden 1650—1850. Ehuru boken liksom Sellings givetvis icke är direkt personhistoriskt inriktad, börjar Hofréns dock med ett kapitel om godsherrarna (s. 9—52), där han ger en kort överblick ända från medeltiden. Utförligare nämnas 1600-talssläakterna. Först med 1700-talet uppträder inom godsadeln en så typisk Kalmarlänssläkt som ätten Rappe. I övrigt beröras av förf. t. ex. familjer som Mannerskantz, Linnerhielm och Cederbaum, Raab, Posse och Ulfsparre. Skildringen är sedan sakligt upplagd med avdelningar om »gårdar och gårdstyper», »trädgård och park», »boningshusen, planer och exteriör», »den fasta inredningen», »ekonomihus, småindustri» samt »arbetarna och deras bostäder». Källor, noter, exkurser, ort- och personregister avsluta den ståtliga monografien, som levandegör en stor bygds fordom glada herrgårdsliv — nu torde de flesta gårdarna ha gått ur herremanshand. Av de gamla släakterna är det väl främst ätterna Rappe på Strömserum och Christinelund, Mannerskantz på Värnanäs och Fleetwood på Odensviholm, som fortsätta gamla traditioner. Utstyrseln är i Hofréns bok som i Sellings utomordentligt vacker, därav de tyvärr dyra priserna.

B. H—d.

Kalmarlitteratur.

Av de många hembygdstidskrifterna är Kalmarpublikationen gammal och välkänd. Den blomstrar ännu såsom *Kalmar Läns Fornminnes-Förenings Meddelanden*, red. av Manne Hofrén. Årg. 22 för 1934 innehåller uppsatser av Hofrén om »Tjustbygdens kulturhistoriska museum i Västervik» och G. Hafström rörande »Riksgränsen mellan Södra Möre och Blekinge». Årg. 23, 1935, utgör ett avtryck av den klassiska hembygdsskildringen »Byskomakaren Jonas Stolts minnen från 1820-talet. Anteckningar från Högsby socken i Småland». I årg. 24, 1936, skildrar Hofrén kyrkobildduggaren Jonas Berggren (1715—1800) och Bo Wennberg redogör för Nils Månsson Mandelgren och hans bilder av karolinska herrgårdar i Småland. Förf:s uppgift, att det 1888 brunnna Oby i Blådinge:s numera »nästan uteslutande» kan studeras hos Mandelgren, är oriktig. Det existerar i privatägo (hos släkten Gyllenkrok och dess ättlingar) ett flertal exteriör- och interiörbilder från Oby under skilda tider, även planritningar av rummen, varjämte ett ovanligt stort antal Obyinventarier alltså finnes i släktens innehav. — Årg. 25, 1937, av Meddelanden har ett intressant personhistoriskt bidrag i Anna Löfgrens »I Möre och Handbörd på 1860- och 1870-talen», vari skildras bl. a. den bekante prosten och hembygdsforskaren Nils Isak Löfgren († 1881) och hans familj. — Jämte Fornminnesföreningen existerar i Kalmar även en annan historisk sammanslutning, som utger *Sancte Christophers Gilles Chroenica*, även den red. av Hofrén. I h. IX—X, 1936, skriver bl. a. H. Åkerlund om dominikanerklostret i Kalmar, Arnold Sandberg om »Kalmar under åren efter Kalmarkriget. Axplock ur drätselkammarens äldsta arkivalier» samt Hofrén om »Redare, sjöfolk och skepp. Notiser om Kalmarflottan på 1670-talet». Avdelningen »Kalmarhistoriska notiser» rör bl. a. släkter som Stålhammar och Drake, Banér, Tessin och Ekman. I Gillets *Chroenica* XI, 1937, behandlar Martin Olsson »Det äldsta Kalmar slott»; G. E. Berggren berör i en uppsats borgmästaren Anders Frick och hans släkt. — Ett viktigt bidrag till Kalmarlänets historia är slutligen dr Hofréns egen stora herrgårdsavhandling, om vilken se föregående anmälan.

B. H—d.

Skånelitteratur.

I *Skånes Hembygdsförbunds Årsbok* 1937 (Lund. 8:o. 172 s., ill. Kr. 4:—), red. av Albert Nilsson, finner man bl. a. en studie av William Karlson om skulptören och målaren Niklas Ekekrantz (1712—1772) och hans verksamhet i Skåne. O. Källström skriver om »Guldsmeder i Vä omkring år 1600». J. Agri beskriver Simrishamn på 1690-talet och Gustaf Nilsson berättar om gården Örsnäs i Villands härad.

Av *Skånsk Kalender*, red. av A. Werin, har årg. 2 utkommit (Lund, C. W. K. Gleerups förl., 1937. 8:o. 201 s., ill. Kr. 5:—).

Professor Hans Larsson ger i »Från nittioalet» hågkomster både rörande sina egna öden och märkliga personer, som han mött, och Ernst Norlind bidrar med »Barndoms- och ungdomsminnen från skånska prästgårdar under 80- och 90-talet», varjämte Selma Colliander förtäljer om barndomsintryck från Svalöv. En utförlig biografi (s. 101—144) ger E. Ingers öfver riksdagsmannen Nils Månsson i Skumparp, »ljustets bonde». Ludvig De Vylders studie bär rubriken »Negerpotentat — rektor vid Katedralskolan i Lund — kyrkoherde i Burlöv» och behandlar Jöns Henrik Seldeners (1783—1859) skiftande levnadshändelser. Denne blev ett slags minister hos en negerkonung på en av Västindiska öarna och ifrågasattes allvarligt som dennes efterföljare i värdigheten. Inför hotet om ärorik tatuering och nödvändigt konserverande av framlidne negerkonungens harem gav emellertid Seldener tronen på båten och flydde med ett skepp till sitt gamla fosterland, där han fick en lugnare levnadsafton som skolrektor i Lund och församlingsherde i Burlöv.

Med det trevligt utstyrda samlingsverket *Ur Lunds Katedralskolas historia. Festskrift den 18 november 1937* (Lund, C. W. K. Gleerup, 1937. 8:o. 306 s., ill.) har det åldriga läroverket velat påminna om sitt senaste sekels hävder sedan inflyttningen 1837 i lärohuset vid Stora Södergatan. Birger Sjövall inleder med en översikt av Katedralskolans historia 1837—1857 och Otto Gertz behandlar skolans vårdträd, den berömda hundraåriga boken, samt skriver tillika om skolans första kvinnliga lärjunge (1742), Erica Liebman, sedan g. m. prostén Magnus Sommar. De Vylders uppsats om Seldener (se ovan) ingår även i festskriften. G. Björkelund redogör för ekonomiska förhållanden vid skolan till 1836 och Kjell Barnekow erinrar om den bekante 1500-talsbiskopen Mogens Madsen såsom rektor och lektor i Lund. Festskriftens största bidrag är Otto Gertz, »Till Lunds Katedralskolas historia», med uppgifter även om »Vid Köpenhamns, Greifswalds och Lunds universitet immatrikulerade lärjungar omkring 1600—1840», en studie rik på personhistoriska notiser och värdefull även genom de långa studentförteckningarna, vilka kommenteras i noter med biographica.

Ragnar Blomqvist har utgivit en studie om *Fru Görvels gård i Lund* (Lund 1937. 8:o. 68 s., ill. Skrifter utg. av Föreningen Det gamla Lund, 19. Kr. 3:—). Det rör en tomt på Stora Södergatan (»Stäket» och Borgska huset), som på sin tid tillhört den bekanta och rika fru Görvel Fadersdotter (Sparre), död 1605, vars vackra gravsten finns i Lunds domkyrkas krypta.

I *Minnen från Hälsingborg och dess skola* (h. 12, 1937), red. av C. Efvergren, tecknar Chr. Thorn minnet av lektor Samuel Johan Ljungdahl (1840—1903).

Malmö Fornminnesförenings Årsskrift 1937, red. av Leif Ljungberg, innehåller flera intresseväckande bidrag. Einar Bager ger sålunda en värdefull studie angående bomärkenas historia, med talrika upplysande bilder. Det är glädjande, att detta hos oss hitills alltför litet bearbetade ämne nu börjar odlas. Leif Ljungberg utreder släkten Krutmejers öden och genealogi (vidlyftiga stamtavlor

och personregister). R. Cederström beskriver »Mazepas kalk i Malmö Caroli kyrka». Årsskriften avslutas som vanligt med en Malmöbibliografi (för 1936) av Ingeborg Heintze.

B. H—d.

Uppsalalitteratur.

Den, som får i sina händer rådmannen Karl Wilhelm Herdins samlade produktion om den evigt unga lärdomsstad vid Fyris, måste redan i yttre måtto imponeras av detta verk. Det vittnar samtidigt om en ovanligt trofast hängivenhet mot hemstaden samt stark inlevelse i och förtrogenhet med dess gångna öden och forna invånare. Herdins Uppsalaarbeten började 1915 med en monografi om »Uplands enskilda bank 1865—1915». Efter ett längre uppehåll utkom hans största arbete *Uppsala på 1600-talet* (1926—29) i tre band, varav de två första behandla *Rättsväsendet* (219 s. + 272 s.) och det sista *Borgerskapet* (224 s.). Banden om rättsväsendet röra dels stadsstyrelsens organisation och rättsskipning, dels ger förf. livsbilder av borgmästare och rådmän m. fl. Till det rättshistoriska värdet kommer sålunda här i bd 2 ett direkt personhistoriskt parti, på vars utformning mycken möda nedlagts och vars resultat även är av största betydelse för kännedomen om det gamla Uppsala. Till de ofta roande kulturhistoriska skisserna fogas betydande genealogiska utredningar, som göra arbetet till en outhärlig handbok rörande Uppsalasläkter. Skildringen visar överallt förf:s djupa källstudium. I delen om Borgerskapet berör förf. handel och hantverk, skatter och besvär, kyrka, skola, sjuk- och fattigvård o. s. v. samt tecknar åtskilliga borgartyper ur det förgångna. Personregister finns till del 1—2, liksom till del 3.

Dessa värdefulla studier fullföljde Herdin i ett nytt stort arbete *Bygge och bo i äldre tider* med övertiteln *Bidrag till Uppsala stads byggnadshistoria*, som utkom i två band 1932—34 (346 + 275 s., ill.). Förf. lämnar först en allmän översikt av bebyggelsen och dess utveckling samt de skador, som de stora eldsvådorna 1702, 1766 och 1809 vållade. Därpå övergår han (redan i del 1) till skildring av »Gamla gårdar och deras ägare». Här möta vi även markanta personligheter ur universitetets värld, som naturligtvis också ofta skymtat i det tidigare arbetet. Talrika bilder liva framställningen. Även dessa volymer ha personregister. — Slutligen har Herdin under titeln *Gammelt och nytt samlat Kulturbilder från skilda tiders Uppsala* i två band 1935—37 (235 + 255 s., ill.). Här presenteras gestalter ända från 1600-talets tid och fram till Wennerbergs, såväl universitetsmän som borgare, med särskild uppmärksamhet ägnad även åt de utländska (franska och italienska) inslagen i Uppsalalivet. Den vördade författaren är värd en verklig honnör för sin gärning som Uppsalaskildrare icke blott från hemstaden utan från läsare i vitt skilda orter, för vilka han återupplivat i historisk form ett stort och betydande stycke gammalsvensk kultur.

B. H—d.

Finländsk hembygdssforskning.

Den svenska hembygdsskildringen har gamla anor. Dess historia i sin helhet är ännu icke skriven men viktiga bidrag därtill ha givits, icke minst från finländskt håll. Till hembygdssforskningens litterära urfäder hör Messenius' »Sveopentaprotopolis», som utkom 1611 och innehöll en historisk beskrivning av fem av Sveriges äldsta städer (jfr H. Schück, Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, I, s. 103 f.). Man har här uppslaget till sådana arbeten som Schefferus' »Upsalia antiqua», Peringskiölds Monumenta och de otaliga akademiska snillefoster, som mer eller mindre sakligt skildrade hembygden. Dylika alster började mest i det latinska lovtalets form och gingo, under intrycket av 1600-talets antikvitetsentusiasm, mest i den antikvariska genren (jfr t. ex. Åbo universitets lärdoms historia, 3, Historien, af M. G. Schybergson, s. 20 ff., 94 ff., samt M. Hultin, Finlands litteratur under frihetstiden, s. 146 ff.). Småningom blev socken- och häradsbeskrivningen ett populärt ämne för just akademiska avhandlingar, t. ex. bland Sven Lagerbrings lärjungar i Lund. Epok i hembygdsskildringens historia bildar bl. a. Jacob Faggots programuppsats i Vetenskapsakademiens Handlingar 1741, »Tankar om fäderneslandets känning och beskrifvande». Man började nämligen att, i enlighet med hans anvisning, övergå från den antikvarisk-lärda riktningen till en fysisk-ekonomisk dylik (jfr Hultin, Det ekonomiska tidevarvet i Finlands litteraturhistoria, 1910, s. 151—170). Linnés reseskildringar och andra dylika samtida arbeten (jfr O. Almgren, Sveriges fasta fornlämningar, 3:e uppl., 1934, s. 180) stärkte dessa tendenser. Warmholtz upptog i Bibliotheca Historica Sveo-Gothica detta slag av skrifter i del 1 (1782), s. 113—316 (med tillägg i del 2, s. 121—141). En tillbakablick på hithörande litteratur gav C. P. Hällström i sitt presidietal i Vetenskapsakademien 1812 (tr. 1815), »Anmärkningar om den tillväxt fäderneslandets geographie vunnit under loppet af de sistförflutna 50 åren, och en öfversigt af den geographiska litteraturens närvarande tillstånd i Sverige».

Den hembygdslitteratur, som efter Finlands skiljande från Sverige framkommit öster om Bottenhavet, intresserar naturligtvis alltjämt den rikssvenska läsekretsen, framför allt när den är skriven på svenska och rör Finlands gamla svensksbygder. Att ämnet alltfört odlas, t. o. m. i den akademiska dissertationens form, har man ett bevis på i t. ex. Paul Nybergs »Sibbo sockens historia», I (1931), som anmälades, med intressanta principiella synpunkter på frågan, av arkivrådet Almquist i denna tidskrift 1932 (s. 125—129). Flera finländska stadshistoriker ha också sett dagen, bl. a. A. Takolanders om Ekenäs (I, 1930) och G. Nikanders om Lovisa (I—II, 1930—32; om båda se referat i Historisk Tidskrift för Finland 1932, s. 206 ff.).

En utförlig ny finländsk hembygdsskildring har sett dagen med det arbete, som i tvenne digra delar utkommit 1936 och bär titeln *Ingå, Fagervik, Degerby. En västnyländsk bygdekrönika*, sammanställd av Alf Brenner under medverkan av S. Andersson, N. Cleve, L. O. Kjöldström och A. W. Rancken (8:o. 630 s.,

ill., karta; 428, xxxvi s., ill. kartor). Skildringen rör alltså den gamla socknen Ingå, ur vilken den nuvarande Degerby församling först sent utbrutits, samt det bekanta godset Fagervik i denna trakt. Arbetet vilar på djupgående forskningar även i otryckt material, uppställningen är klar och källciteringen riklig. Skriftställaren A. Brenner, som tydligen varit verkets drivande kraft, har även bidragit med talrika av honom själv författade avsnitt. En dylik utförlig hembygdspublication berör ju en hel rad olika områden. Här skall blott påpekas några av bokens från personhistorisk synpunkt viktigaste partier, varvid utrymmet dock icke tillåter en närmare kritisk granskning. Sålunda har Brenner i del 1 lämnat ett utförligt herdaminne för Ingå, även omfattande klockarna. Därtill har han behandlat »Frälsegods och -ätter» samt »Byar, gårdar och släkter i Ingå socken». I förra avdelningen rör det sig främst om ätten Stubbe till Bollstad, men även en rad andra släkter komma med, t. ex. Flemingarna. I del 2 upptas ett stort parti av skildringen av det Hisingerska storgodset Fagervik; även här är Brenner författaren. Därpå följer avdelningen om Degerby, liksom den om Ingå med herdaminne och gårdsmonografier. Av särskilt stort och översiktligt värde äro de »Längder över ägare och innehavare av hemman i Ingå» alltifrån 1500-talet, som Brenner sammanställt och vilka, jämte avtryck av en jordrevningsbok från 1600-talet, personregister och litteraturförteckning, avsluta det ståtliga verket. Detta vittnar om en kärlek till fädernebygden och dess gamla svenska kultur, som man tacksamt tar fasta på även på rikssvenskt håll.

B. H—d.

*

— Carl Afzelius har offentliggjort *Bröderna Wollgemuth i Härnösand*, personhistoriska anteckningar (Upps. 1937. 8:o. 22 s.). Skildringen rör en borgarfamilj från 1600-talets slut och 1700-talets början.

— Nils Ahnlund har under titeln *Nya Sverige (Delaware)* tryckt ett föredrag i Svenska Sällskapet för antropologi och geografi (Ymer 1937, s. 259—271). Förf. ger en klar och innehållsrik översikt av de omständigheter, under vilka vår amerikanska koloni tillkom, levde och förlorades samt hur dess svenska befolkning sedan sammanmälte med den amerikanska. För bedömande av den stundom litet romantiska Delawareentusiasmen kan det vara lämpligt påminna om, vad Ahnlund framhåller, nämligen att Nya Sverige i märkbar utsträckning anlätades som straffkoloni. T. o. m. den mångomskrivne guvernören Johan Printz placerades där till en viss grad på grund av att han stått i onåd hos regeringen, liksom kommandanten på Fort Christina Per Lilliehöök.

— Till de tidigare i tidskriften (senast 1936, s. 268) omnämnda stadsbokseditionerna av arkivrådet J. o. h. A. x. Almqvist har nu

kommit *Stockholms stads tänkeböcker 1549—1553* (Sthlm 1937. 8:o. 290 s. Häft. kr. 10:—), såsom förut utg. av Kungl. Samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia med understöd av Stockholms stad och Samfundet Sankt Erik. Editionen avslutas med person-, yrkes- och ortregister samt sakliga översikter.

— I Tidskrift för konstvetenskap 1937 har Ingvar Andersson publicerat *En nederländsk konstnärs brev till Erik XIV* (s. 117—121). Konstnären i fråga var skulptören Jacques Jonghelinck.

— Av *Arboga stads tänkebok*, en av våra viktigare medeltidskällor, utg. av E. Noreen och T. Wennström, ha ytterligare utkommit h. 3—4 (Upps. 1937. 8:o. S. 321—399, 1—160. Häft. kr. 3: 50, 6:—) för tiden jan. 1470—dec. 1481, utgörande h. 176—177 av Samlingar utg. av Svenska Fornskrift-Sällskapet.

— Ernst Areen har utgivit *Ottenby. Kulturhistoriska anteckningar om Ölands största och märkligaste kungsgård* (Sthlm, tr. Norrtälje, 1937. 8:o. 102 s., ill. Häft. kr. 3:—). Acta Oelandica, VI). Förf. behandlar bl. a. kungsgården och stuteriet samt arrendatorer och stuterichefer på Ottenby 1722—1937: överstelöjtnanten B. W. Brummer, generalmajoren Jean Louis Bousquet, brukspatron C. G. Dahlström, generallöjtnanten frih. C. G. von Roxendorff, landshövdingen A. Adlersparre, hovstallmästaren J. W. Beijer, m. fl.

— I en doktorsavhandling har Sverker Arnoldsson behandlat *Svensk-fransk krigs- och fredspolitik i Tyskland 1634—1636* (Göteborg 1937. 8:o. 344 s. Kr. 5:—). Bokens svenska huvudperson är givetvis Axel Oxenstierna. Jämte fältherrar som Gustaf Horn och Johan Banér figurera i arbetet bl. a. en rad diplomater i svensk tjänst såsom Philip Streiff, Jacob Löffler, Hugo Grotius och den icke särskilt välberömda person, vilken förf. kallar Peter Abeli Smalz, men som i Utrikesförvaltningens historia (jfr PHT 1936, s. 228) presenterades som Peter Abel Schmaltze. Boken saknar personregister.

— I Kungl. Samfundets serie *Historiska Handlingar* har som del 30: 2 utkommit *C. J. Hildebrandt's dreifache schwedische Gesandtschaftsreise nach Siebenbürgen, der Ukraine und Constantinopel (1656—1658)* (Sthlm o. Leiden 1937. 8:o. 259 s. Häft. kr. 10:—), utg. av Franz Babinger. Det är här fråga om en pommersk prästman Conrad Jacob Hildebrandt († 1679), vilken som legationspredikant åtföljde trenne svenska beskickningar till sydöstra Europa. De kulturhistoriskt mycket intressanta och verkligt underhållande skildringarna av H. äro av utgivaren försedda med utförlig inledning och kommentar, båda vittnande om en häpnadsväckande vidsträckt orientering i europeisk litteratur och därmed följande lärdom. Register är bifogat.

— Yngve Bogren har utgivit ett arbete om *Den kyrkliga försvenskningen av Skånelandskapen och Bohuslän*. Studier till den

s. k. uniformitetens genomförande 1645—omkring 1750 (Sthlm, tr. Lund, Sv. kyrkans diakonistyrelses bokförl., 1937. 8:o. 328 s. Häft. kr. 7:—). Ämnet erbjuder stort intresse men mot förf:s behandling har icke utan skäl riktats kritik, även av metodisk art.

— Det Bonnierska bokförlaget har firat jubileum och utgivit festskriften *Albert Bonniers förlag 100 år 1837—1937* (Sthlm 1937. Stor 8:o. Opag. Häft. kr. 15:—), red. av Åke Bonnier. Det är ett komplement till K. O. Bonniers stora verk om sin släkt (se PHT 1931, s. 248 ff.). Skriften utgör både en utmärkt vacker bilderbok och ett arbete av stort kultur- och litteraturhistoriskt värde. Porträtt, facsimiles av brev, kontrakt och böcker, interiörer från författarhem o. s. v. omväxla med orienterande text — på dessa sidor möter en lång rad av Sveriges förnämsta författarnamn.

— Häradshövding Nils Edling har redan genom trenne dombokseditioner 1925, 1929 och 1933 (jfr PHT 1933, s. 130 ff.) gjort sig förtjänt om svensk rättshistorisk forskning. Han har nu åter framlagt en liknande publikation, *Lagläsaren Per Larssons dom-bok 1638* jämte inledning, förklaringar och register (Upps. 1937. 8:o. 190 s. Kr. 7:—), vilken liksom de föregående utgivits av Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Uppsala. Arbetet är av utg. försett med en upplysande rättshistorisk översikt, ordlista, kommentar samt sak-, person- och ortregister. Dess värde från rättshistorisk synpunkt har belysts av H. Munktel i Svenska Dagbladet (¹¹/₂ 1938) — det innehåller emellertid även notiser av personhistoriskt intresse. Lagläsaren Per Larssons dombok bringar f. ö. i åtanke, vilken lucka vår personhistoriska litteratur har t. ex. just i fråga om den stora gruppen lagläsare, vilken veterligen ingenstades finnes systematiskt behandlad. Dessa lagläsare, även socialt intressanta, ha dock spelat en betydande roll inom förvaltning och rättskipning.

— Professor Elis Essen-Möller har utgivit *Drottning Christina. En människostudie ur läkaresynpunkt* (Lund, C. W. K. Gleerups förl., 1937. 8:o. 110 s. Häft. kr. 3:—). Förf. framhåller scm sin åsikt, att drottning Christina var en intersexuell och psykopatisk typ av människa.

Av den förtjänstfulla *Kungl. Fortifikationens historia* (jfr PHT 1935, s. 153) har h. 1 av del IV, bd 3, utkommit, betecknat IV: 9: *Det fasta försvaret i Finland 1741—1747* (Sthlm 1937. 8:o. 122 s., pl. o. ill.) av överste Ernst Ericsson. Här må särskilt påpekas behandlingen av Augustin Ehrensvärd och hans Sveaborgsplaner.

— *Till Fribyggare-Sällskapets etthundrafemtiodrs-jubileum den 24 april 1937* (Gtbg 1937. 8:o. 183 s., talr. portr. Häft. kr. 20:—).

Fribyggare-Sällskapet har haft skiftande öden att genomgå. Det uppstod 1787 som en hemlig swedenborgsk sammanslutning, erhöll d.

8 dec. 1795 skyddsbrev av hertig Carl och absorberade s. å. det s. k. Egyptiska sällskapet. Fribygggar-orden, som det då hette, hade bl. a. litterära aspirationer och utgav 1796 *Journal för allmänna upplysningen* och sederna. Denna kritiserades emellertid starkt av A. G. Silverstolpe och upphörde 1798. Orden kvarstod dock och höll en skola samt omorganiserades 1821 och fick då sitt nuv. namn. S. å. upphörde dess Lyceum. I våra dagar är sällskapet en sammanslutning av 50 personer, huvudsakligen högre statstjänstemän, och idkar bl. a. välgörenhet mot avlidna ledamöters änkor och barn. Nuv. ordf. är generaldirektören greve H. A. Hamilton, sekr. är sekreteraren Henrik Carlson. Sällskapet har högtidlighållit sitt jubileum genom utgivande av ovan anförda, vackra minnesskrift. Häri ingår en 1895 författad historisk översikt av Henrik Schück jämte en fortsatt historik över sällskapet 1895—1937. Därpå följer en ganska utförlig, med porträtt illustrerad matrikel samt namnregister.

— Till Carl Grimbergs stora och allmänt spridda verk *Svenska folkets underbara öden* ha utkommit tre häften *Supplement*, utgörande del X:1—2 och del XI:1 (329 s., 1932; s. 330—600, 1936; 500 s., 1937. Pris häft. resp. kr. 3: 25, 2: 75, 4: —). Det bör påpekas, att dessa häften äro särskilt värdefulla genom en rad tillägg, vari förf. tillgodogör sig den nyare och nyaste forskningens resultat, jämte ovanligt utförliga och upplysande komplement till de tidigare litteraturförteckningarna. Med glädje emotser man ett utlovat sluthäfte, som skall innehålla namn- och sakregister till hela sviten.

— I serien *Årsböcker i svensk undervisningshistoria*, utg. av B. Rud. Hall, ha utkommit nr:s 50—52. Det första av dessa band utgöres av *Acta till Hudiksvalls läroverks historia* (Lund 1937. 8:o. 200 s. Kr. 3: —), den andra av *Hågkomster från folkskola och folkundervisning, III: Skildringar av f. d. elever och lärare* (Lund 1937. 8:o. 160 s. Kr. 3: —), båda utg. av Hall. Den tredje volymen är *Läroverk och livsverk. Kommenterade självbiographica rörande lärdomsvägen och manngärningen* av adjunkten B. A. Finell, prosten J. M. Lindblad, hovpredikanten E. Olbers och adjunkten G. A. Ringselle (Lund 1937. 8:o. 216 s. Kr. 3: —), samtliga kommenterade av Hall.

— I Vänersborgs söners gilles årsskrift har Bertel Hallberg, författare till den förtjänstfulla biografien över Claudius Kloot (anmäld i PHT 1934, s. 233—236), publicerat *Lagmannen Harald Almqvists levernesbeskrivning* efter en avskrift, tillhörig Almqvists dotterdotter, tullkontrollören Manne Tistrand. Harald Almqvist (1773—1849) tillhörde den kända smålandssläkten och var den andre av de trenne medlemmar av denna, som varit landssekreterare i Älvsborgs län. Efter sexton år som landssekreterare (1805—1821) blev

A. häradshövding i Åse m. fl. häraders domsaga men bodde kvar i Vänersborg, där han sålunda var bosatt nära ett halvsekel. 1811 fick A. lagmans namn, heder och värdighet.

Levernesbeskrivningen eller självbiografin, som av utg. försetts med mycket goda noter, ligger ej någonstades på högre plan men erbjuder en del uppgifter av allmänna intresse. Typisk men särskilt utpräglad framträdde i A:s ungdomsliv spänningen mellan fadersmaktens traditionsbetonade anspråk och den yngre generationens dragning till andra och friare verksamhetsfält. A:s fader, häradsprosten och teologie lektorn vid Visingsö gymnasium, teol. doktor Johannes Almqvist, ämnade göra denne sin son till sin adjunkt och omsider till sin efterträdare i pastoratet och jämväl vid gymnasiet och ville därför dirigera sonens studier mot magistergraden, som ju var den oundgängliga förutsättningen för verklig framgång på den prästerliga banan. I A:s korta skildring av sina studier i Uppsala och Lund röjer sig ej blott hans egen dragning mot den civila ämbetsmannabanan utan även tidens tendens till emancipation från det förut allenarådande humanistiska bildningsidealet mot en specialiserad och fackmässig yrkesutbildning, om också ännu länge särdeles ytlig. Tidens drag bära jämväl notiserna om A:s utbildningsår i verken i Stockholm, i Krigsskolegiet, i Svea hovrätt, på lagmansting — där även advokatuppdrag mottogs! — och i K. M:ts kansli. Betecknande äro jämväl ackorden, vare sig det gällde en kammarskrivare-syssla eller ett landssekreterareämbete. Det sistnämnda kostade Almqvist 8,000 riksdaler riksgälds. Av värde äro slutligen A:s karakteristiker av sina förmän, fyra landshövdingar i Älvsborgs län. Med de tre första synes A. ha trivts mycket väl, men den fjärde var den bekante Carl Georg Flach, som snart nog gjorde sig omöjlig, ehuru han på ett skandalöst sätt skyddades från högre ort. Kort efter Flachs ämbetsstillträde fann sig den självständige A. föranlåten lämna sin tjänst och blev häradshövding. Motsättningen mellan den korrumperade, godtycklige lycksökaren Flach och hans rakryggade och redlige närmaste man var nog ej utan paralleller i den tidens svenska förvaltning.

D. A.

— Generallöjtnanten Ludvig Hammarskiöld har skrivit en studie över *Gustav II Adolfs artilleri* (i Artilleri Tidskrift 1937, s. 67—111). Härvid lämnas såväl direkta värdefulla personhistoriska notiser som en redogörelse för den organisation, utan kännedom om vilken man icke kan rätt förstå hithörande biographica.

— Prof. Bengt Hesselman har utgivit *Bröllopsdikter på dialekt och några andra dialektdikter från 1600- och 1700-talen*. Efter förarbeten av J. A. Lundell m. fl. samlade och utgivna (Sthlm, tr. Uppsala 1937. Nordiska texter och undersökningar, 10. 8:o. 568 s. Häft. kr. 9: 50). Arbetets värde är naturligtvis främst språkvetenskapligt men det har även ett icke ringa personhistoriskt intresse. Där-

till kommer att de personer, till vilkas ära dikterna författats eller som skrivit dessa, äro förtecknade för sig (liksom ortnamnen) och boken således även från denna synpunkt lättillgänglig för forskare, som här kunna få en mängd exakta vigseldata och andra upplysningar. Bland celebra bröllopspar i boken märkes t. ex. Carl Piper och Christina (Törne) Törnflycht.

— Bengt Hildebrand har utgivit doktorsavhandlingen *C. J. Thomsen och hans lärda förbindelser i Sverige 1816—1837. Bidrag till den nordiska forn- och hävdaforskningens historia*, I. Tiden till 1826 (Upps. 1937. 8:o. LXXIII, 522 s. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar, del 44: 1. Kr. 10: —). Arbetet innehåller bl. a. utförliga biographica rörande professorerna Nils Henric Sjöborg, Anders Otto Lindfors och Johan Henric Schröder, riksantikvarierna Jonas Hallenberg, Carl Birger Rutström och Johan Gustaf Liljegren, akademiadjunkten Sven Hylander och prosten Magnus Bruzelius. Det berör även ganska ingående forskare som Anders Jahan Retzius och Erik Gustaf Geijer samt, mera i förbigående, Atterbom.

— I Zeitschrift des Vereins für Hamburgische Geschichte, bd 36 (1937), har T. T:son Höjer publicerat *Bernadotte und Davout im Winter 1813—1814*. Unveröffentlichte Aktenstücke aus dem Archiv des königlichen Hauses zu Stockholm.

— Ruben Josefson har i en avhandling utrett *Andreas Knös' teologiska åskådning med särskild hänsyn till försoningsläran* (Sthlm, tr. Upps., Sv. kyrkans diakonistyrelses bokförl., 1937. 8:o. 281 s. Häft. kr. 6: —). Arbetet är, som titeln säger, mest teologiskt lagt, men innehåller även ett biografiskt parti om domprosten Andreas Knös' personliga utveckling. Det inledande kapitlet avhandlar det teologiska läget vid mitten av 1700-talet.

— M. Kerkkonen har utgivit en finskspråkig avh. om *Pehr Kalm* som professor i ekonomi (Hfors 1936). Tack vare ett tyskspråkigt referat på 19 sidor kunna även svenska läsare i någon mån tillgodogöra sig förf:s resultat. Avhandlingen innehåller också en förteckning på skrifter av Kalm.

— Professor Paul Lehmann i München har utgivit arbetet *Skandinavien Anteil an der lateinischen Literatur und Wissenschaft des Mittelalters*, 1—2 (München 1936—37. 8:o. 76 s.,; 136 s. Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Abt., Jahrg. 1936, H. 2, och 1937, H. 7). Boken är av ej ringa intresse för svensk medeltida personhistoria och registret orienterar lätt däri.

— *Carl Lindhagens memoarer*. Del II. Sthlm, Alb. Bonniers förl., 1938. Stor 8:o, 378 s. Häft. kr. 15:—.

Den nya volymen av borgmästare Lindhagens minnen är lika litet som första delen (se PHT 1936, s. 275) en självbiografi. Den inledes med två serier aforismer, »Stänk ur mina resultat» och »Stjärnskott ur historien», från Farao Achnaton till Fabian Månsson. Den stora volymens första tredjedel ägnas åt fadern, justitierådet Albert Lindhagen, och hans arbete, främst för Stockholms stadsplan och Stockholms högskola. Så följa minnen och reflexioner kring förf:s politiska erfarenheter och insatser, särskilt rösträttsfrågan och Norrlandslagstiftningen, samt skildringar av hans hem i Äppelviken och Älsten. Smärre kapitel ägnas bl. a. Demokratiskt bordskick vid gästbud, Fordexpeditionen och Borgerlig vigsel.

Boken överflödar av filosofiska kåserier, den präglas av förf:s humanistiska idealism och ålderdomens resignerade vishet; den ger många glimtar av gott humör och behandlar motståndare med aktning. En memoardel återstår, och det är att hoppas, att denna kommer med ett innehålls- och personregister, ty det är mycket den gamle borgmästaren upplevat under sin ensamma »vandring genom oaser, slagfält och gravläggningar mot framtidens eviga förhoppningar», som han uttrycker det i företalet till memoarernas andra del.

A. Almhult.

— Redaktör Carl Mangård har författat en biografi över *Richard Dybeck, romantikern och fornforskaren* (Sthlm, Saxon & Lindström, 1937. 8:o. 168 s., ill. Häft. kr. 6:—), grundad på genomgång även av ett icke ringa otryckt material. Förf. behandlar utförligt Dybecks släkt och barndoms hem, hans universitetsstudier och juridiska bana samt övergång till fornforskningen. Med klar blick också för Dybecks svagheter som forskare — hans dilettantism är obestriddig — tecknar förf., hur denne genom sin entusiasm och sitt nit samt sina skrifter likväl utövat ett avsevärt inflytande. Ät Dybecks tidskrift, *Runa*, ägnas ett särskilt kapitel. Därpå studeras D. som »folksångens skald», författare till »Du gamla, du fria», varjämte Dybecks allmänna arbete för folkmusikens bevarande skärskådas. Svår sjukdom, även av själslig art, bröt ganska tidigt Dybecks krafter och han avled 1877. Med mycken möda, insikt och sympati har Mangård återgivit oss bilden av denna säregna personlighet, som på mer än ett sätt tillhör vår kulturs hävder.

B. H—d.

— Materialförvaltaren i riksdagshuset Ludvig Mårtensson har utgivit *Förteckning över Bondeståndets ledamöter vid riksdagarna 1710—1800* (Sthlm 1937. 8:o. 219 s. Häft. kr. 6:—). Tryckningen har bekostats av Sveriges riksdag. På uppdrag av riksgäldsfullmäktige har amanuensen i Riksarkivet fil. lic. Sten Landahl underkastat arbetet en ingående granskning, fullständigt ge-

nomgått arkivmaterialet samt biträtt vid personregistrets uppgörande. Framställningen i boken är kronologisk, börjande med 1710 års utskottsmöte. Sedan förtecknas bonderepresentanterna riksdag för riksdag och på partiet om varje dylik äro de ordnade topografiskt efter valkretsar, dock alltid med talmannens namn först. Arbetet har givetvis stort värde både från politisk-historisk samt person- och ortshistorisk synpunkt.

— Professor Ernst Newman i Åbo har utgivit *Evangeliska alliansen. En studie i protestantisk enhets- och frihetssträvan* (Lund, C. W. K. Gleerups förl., 1937. 8:o. 364 s. Häft. kr. 8: 75). Förf. skildrar först äldre protestantiska enhetssträvanden och övergår sedan till den förut historiskt föga behandlade men viktiga Evangeliska alliansens bildande i London 1846 och vidare utveckling. Ämnet är internationellt fattat och således icke särskilt svenskorienterat — en närmare undersökning av alliansmotivets inflytande i Sverige, Norge och Finland förbehåller förf. åt ett par senare arbeten. Emellertid får läsaren ju redan nu den vidare bakgrunden för sådana svenska rörelser som Stockholms missionsförening och Evangeliska fosterlandsstiftelsen, bildade respektive 1853 och 1856. Boken har personregister.

— I serien *Sveriges kyrkor*, utg. av S. Curman och J. Roosval, har utkommit en särskilt ståtlig volym, nämligen *Riddarholmskyrkan i Stockholm*, II: Fast inredning, inventarier och gravminnen (Sthlm 1937. 8:o. S. 253—874, xiv, ill. o. pl. Häft. kr. 38: —), av professor Martin Olsson. Bandet, som innehåller register även till del I, är av största personhistoriska intresse. Tidskriften hoppas längre fram få utförligt återkomma till detsamma.

— Som nr 3 i serien »Källor till Sigtuna stads och Sigtunabygdens historia» har S. U. Palme utgivit *Borgmästare Eric Kyhlmans berättelse om sin tjänstetid i Sigtuna 1737—1759* (Upps. 1937. 8:o. 46 s., kr. 2:—). Editionen är försedd med personregister.

— Hilding Pleijel har i *Ungkyrkörörelsen i Sverige. En historisk konturteckning* (Lund, C. W. K. Gleerups förl., 1937. 8:o. 41 s. Kr. 1:—) lämnat en välkommen orientering om den 1909 framträdande svenska »korstågsrörelsen» och dess utveckling. Såväl rörande det idéhistoriska sammanhanget som i fråga om de ledande unglyrkliga personligheterna erhåller läsaren välkomna upplysningar och de tillagda åtta sidorna om källor och litteratur ge häftet ett ännu klarare kyrkohistoriskt värde.

— I festskriften *Från stenålder till rokok. Studier tillägnade Otto Rydbeck den 25 augusti 1937* behandlar E. Lundberg frågan om den gotländske stensemästaren Hegvald. Axel Romdahl skriver om »Magnus Ladulås' majestätssigill, ett höggotiskt mästerverk» och R.

Josephson om »Bouchardon, Bourguignon och Adrien Masreliez». Arbetet avslutas med J. Tunelds bibliografi över professor Otto Rydbeck's tryckta skrifter.

— Vår industrihistoria har riktats med festskriften *Ett svenskt jernverk. Sandviken och dess utveckling 1862—1937* (Upps. 1937. 8:o. 442 s., ill.), red. av Göran Hedin. Här skildras först Högbo bolag, som för svensk räkning exploaterade Bessemermetoden. Rådmanssonen från Askersund Anders Petter Göransson, som blev ingift i Gävlefirman Elfstrand, var fader till Göran Fredrik Göransson, vilken grundade Sandviken 1862—1863. Stockholmsköpmannen Johan Holm, som var starkt finansiellt delaktig i företaget, kom emellertid på obstånd och trots hjälpförsök från grosshandlaren Pontus Kleman måste Högbo bolag gå i likvidation och Sandvikens verksamhet stoppas 1866. Emellertid lyckades Göransson bilda ett familjebolag 1868, arbetet vid Sandviken återupptogs och bedrevs med stor framgång. När Göransson vid 81 års ålder avlidit 1900, leddes bolaget av hans son Anders Henrik Göransson och sedan av dennes svägers Tord Magnusson; nuv. direktör är K. F. Göransson. Personhistoriskt ger boken således framför allt bidrag till den nämnda kända brukssläkten Göranssons historia.

— Heribert Seitz har utgivit *Aldre svenska glas med graverad dekor*. En undersökning av det bevarade 1700-talsbeståndet (Sthlm 1936. 8:o. 231 s., talr. pl. Nord. Museets Handl. 5). Som arbetet utom ort- och sakindex har personregister är det lätt tillgängligt. Av där nämnda konstnärer märkes bl. a. glassnidaren Christoffer Elstermann. Det utsökt vackra planschmaterialet erbjuder även personhistoriskt och heraldiskt intresse.

— Ett synnerligen viktigt tillskott har vår historisk-bibliografiska litteratur erhållit i *Svensk historisk bibliografi 1771—1874*. Systematisk förteckning över skrifter och uppsatser, som röra Sveriges historia, utkomna från och med 1771 till och med 1874, av Kristian Setterwall. Reviderad och till trycket befordrad av Sven Ågren (Upps. 1937. 8:o. XI, 911 s. Skrifter utg. av Svenska Hist. Föreningen, 4. Pris för medl. av föreningen kr. 15:—, i bokhandeln kr. 25:—). Arbetet fyller som bekant luckan mellan Warmholtz' *Bibliotheca Historica Sveo-Gothica* och Setterwalls förutvarande äldsta bibliografi samt blir ett oundgängligt hjälpmedel för den historiska forskningen.

— En från många synpunkter imponerande hembygdspublikation har utkommit med *Gamla papper angående Mora socken. II. Arvid Siggeßons brevväxling*. Med en kommentar av Lars Sjödin till trycket befordrade av Anders Pers (Västerås 1937. 8:o. 698 s., 2 facs., 1 pl. Häft. kr. 15:—). I volymen upptas s. 1—432 f.

av urkundstrycket och det övriga av Sjödins viktiga kommentar. Denna är en allmänhistorisk orientering angående Sturetiden, koncentrerad kring den bekante politikern och prästen Arvid Siggeesson († 1520). Till det betydande arbetet, som har utförliga person- och ortregister, hoppas tidskriften längre fram få närmare återkomma.

— En viktig hjälp har den stadshistoriska forskningen erhållit i den *Katalog över Stadshistoriska Institutets registersamling* (III s.; kr. 4:—), som utkommit 1937; den har på grundval av anteckningar av Nils Ahnlund utgivits av Folke Lindberg. Katalogen upptager handlingar från tiden 1421—1520, kungl. brev 1561—1862, Frihetstidens utskottshandlingar samt skrivelser till Kungl. Maj:t från Kommerskollegium och Kammarkollegium 1650—1840.

— Henning Stålhane har under titeln *En misslyckad kungamiddag. Historiska essäer* (Sthlm, tr. Upps., Hugo Gebers förl., 1937. 8:o. 286 s. Kr. 7: 50) sammanfört »anspråkslösa anteckningar», som till någon del förut publicerats i pressen. Den första uppsatsen, varav boken fått namn, ger en nära inblick i de kulinariska förhållanden i Kungshuset på Riddarholmen under Fredrik I:s tid. Tre kapitel röra ordensväsendets begynnelse och tidigare historia, särskilt Svärdsordensbärare av olika grader. Partiet »Kring ett gravkapell på S:tta Clara kyrkogård» behandlar den österrikiske diplomaten och svenske adelsmannen Christoph Theodor von Antivari († 1763). Ett allmännare historiskt intresse har kapitlet om »Riksarkivets chiffernycklar», vartill ansluter sig uppsatsen »Ett par mystiska chiffer från rokokotiden». Förf. skildrar vidare »En förnäm måttlighetsförening», ett hovbröllop (mellan hovstallmästaren frih. E. R. Adelsvärd och Augusta Piper) 1805, fältmarskalken greve C. von Stedingk och »Furstliga medaljbekymmer». Till denna omväxlande lektyr har forskaren lätt tillgång genom det nyttiga personregistret.

— Gunnar Svanfeldt har utgivit doktorsavhandlingen *Posten 1768—1769 och dess författare*. Ett litteraturhistoriskt bidrag till studiet av Frihetstidens sista skede (Sthlm, tr. Upps., Hugo Gebers förl., 1937. 8:o. 749 s. Häft. kr. 10:—). Till arbetet, vilket personhistoriskt sett speciellt rör publicisterna Anders Berch d. y. och Per Juslén, den senare slutligen justitieråd, hoppas tidskriften få närmare återkomma i nästa årgång.

I den av Lindfors' bokförlag, Stockholm, 1936 startade serien *Svenska folkrörelser* (jfr PHT 1936, s. 239) har utkommit del II: *Missionssällskap, Svenska kyrkans frivilliga arbete, Frikyrkosamfund* (1937. Stor 8:o. 1096 s., tälr. portr. Kr. 49: 50), med G. Westin som huvudredaktör. Den innehållsrika volymen omfattar först historiska översikter om de religiösa folkrörelsernas uppkomst i vårt land (av Westin), Evangeliska fosterlands-stiftelsen (av N. Rodén), Svenska baptistsamfundet (av N. J. Nordström), Metodistkyrkan i Sverige

(av M. Hurtig), Svenska missionsförbundet (av Axel Andersson), Svenska kyrkans frivilliga arbete (av G. Kyhlberg), Frälsningsarmén (av E. Malmström) samt »Övriga sällskap och organisationer» (av W. Bredberg). Därpå följa (s. 247—1094) biografier, ordnade alfabetsiskt och försedda med porträtt. Liksom i bd I ha särskilt framträdande personligheter fått helsida — C. O. Rosenius t. o. m. 1 $\frac{1}{2}$ sida — medan de övrigas biografier ha växlande omfång från 3—4 rader till mera.

— I serien *Svenska författare utg. av Svenska Vitterhetssamfundet* ha flera häften utkommit under 1937. Sålunda ha utgivits h. 7 av *Samlade skrifter av Hedvig Charlotta Nordenflycht*, utg. av Hilma Borelius och Theodor Hjelmqvist; h. 5 av *Samlade skrifter av Bengt Lidner*, utg. av H. Elovson; del 1 (Ungdomsskrifter), h. 2, av *Samlade skrifter av Johan Henrik Kellgren* — denna del utg. av S. Ek och A. Sjöding; h. 7 av *Samlade skrifter av Johan Runius*, utg. av E. Noreen, med bl. den personhistoriskt viktiga kommentaren till R:s bröllops- och gravskrifter. Ett särskilt intresse från biografisk synpunkt ha *Samlade skrifter av Georg Stiernhielm*, del 3: Brev och inlagor, red. av P. Wieselgren och varav h. 1 nu föreligger, omfattande brev 1624—1640.

— Av serien *Svenska kulturbilder*, ny följd, utg. av S. Erixon och S. Wallin (jfr PHT 1936, s. 236 f.), har ytterligare utkommit del IX—X (Sthlm, Skoglunds bokförl., 1937. 8:o. 336 s., ill.), tillsammans utgörande band 5. Göran Axel-Nilsson studerar »Axel Oxenstiernas hovbildhuggarekrets», B. Thordeman behandlar »Patriotiska sällskapets medalj över Carl Fredrik Scheffer» (1770-talet), A. Lindblom skildrar, hur »Rokokons monumentmåleri introduceras i Sverige». Roande kulturhistoria finner man i Gösta Bergs artikel »Lejon, kameler, apor och andra exotiska djur i det gamla Stockholm», som ger bidrag också till äldre museihistoria. S. Svärdström behandlar »Julitativlan» i Riksmuseet i Amsterdam.

— Alma Söderhjelm har utgivit monografien *Georg Carl von Döbeln* (Sthlm, Holger Schildt, 1937. 8:o. 341 s., pl. Häft. kr. 12:—), till vilken tidskriften hoppas längre fram få återkomma.

— H. G. Tisell, har ägnat ett arbete åt *Karolinen, general von Buddenbrock* (Sthlm, P. A. Norstedt & Söners förl., 1937. 8:o. 160 s., 1 pl. Häft. kr. 4:25), till formen populärt hållet. Man skulle önskat närmare uppgifter om var avtryckta eller återopade aktstycken befinna sig samt en samlad litteraturförteckning, och läsaren frågar sig även om författaren tillräckligt tillgodogjort sig källorna i våra större arkiv och den vidlyftiga litteraturen. Framställningen synes eljest vara överskådlig och Buddenbrocks krigargestalt och olyckliga öde kunna väl vara värda att närmare lära kännas.

— Av nyutkommen medeltidslitteratur bör här särskilt påpekas *Svenska medeltidsregester. Förteckning över urkunder till Sveriges historia 1434—1441*, utg. av Sven Tunberg genom Bo Enander, Kjell Kumlien och Ragnar Svanström (Sthlm, P. A. Norstedt & Söner, 1937. 8:o. 617 s. Häft. kr. 20: —). Som titeln anger utgör verket ett av uttrycken för den strävan att bekantgöra våra talrika och ovärderliga medeltidsurkunder, som samtidigt tagit sig uttryck i det glädjande återupptagandet av arbetet på Svenskt Diplomatarium (med landsarkivarien Ernst Nygren som red. för diplomatariet). Till svenska medeltidsregester äro fogade utförliga ort- och personregister. Då registerna ej innehålla sigillbeskrivningar, är det av så mycket större vikt, att de däri nämnda personerna i registret i möjligaste mån identifierats med avseende på vapen och släkter. Härigenom har arbetets genealogiska värde i betydande grad förhöjts och det kommer att få riklig användning som personhistorisk uppslagsbok rörande 1400-talets mitt.

— Ett från vetenskaplig studiesynpunkt ovärderligt biografiskt och bibliografiskt material föreligger i serien av de lärarmatriklar, som universiteten i Uppsala och Lund tid efter annan utgivit. För det äldre universitetet utgavs en sådan matrikel senast 1926. Efter en tioårsperiod ha nu samma utgivare som 1926, Thoralf Fries och Ernst von Döbeln, framkommit med en ny publikation på området, *Uppsala universitets matrikel höstterminen 1936* (Upps. 1937. 8:o. 406 s. Kr. 18: —). Editionen utmärkes av sedvanlig omsorg och är naturligtvis ytterst välkommen. Det vore av behovet påkallat icke blott att erhålla en ny motsvarande matrikel för Lunds universitet, där sådan ej utgivits sedan 1925, utan även dylika handböcker rörande t. ex. Karolinska institutet samt Stockholms och Göteborgs högskolor.

— Av bokverket *Svenskt näringsliv i ord och bild* utkommo 1917—21 sju vol. om Småland och 1924—30 ytterligare sju, nämligen tre om Stockholm, en om Göteborg, en om Halland, Västergötland, Bohuslän, Värmland och Närke, en om Blekinge och en om Skåne. Efter att serien åter legat nere några år har utg., red. Arvid Wallerström, nu publicerat ett bd XV, del 1, avhandlande *Göteborg med omnejd* (Nässjö 1936. Stor 8:o. 211 s., ill. Kr. 10: —). Arbetets värde är givetvis främst näringshistoriskt, men även personalnotiser ha medtagits i firmahistorikerna och talrika porträtt pryda boken.

— På C. W. K. Gleerups förlag i Lund har utkommit minneskriften *Pontus Wikner 1837—1937* (8:o. 221 s., pl.-portr. Kr. 7: 50), red. av A. Werin och E. Åkesson. I densamma märkas bidrag av E. Åkesson, G. Rudberg, J. Landquist, A. Werin, T. Bohlin och L. P. Larsen, varjämte Theodor Hjelmqvist utgiver och kommenterar brev från Wikner till Ernst Björck.

— Professor C. Wiman har skildrat *Bergmästare Per Öberg i Filipstad* (Karlstad 1937. 8:o. 21 s., ill.), f. 1842, † 1934 (Meddelanden från Värmlands naturhistoriska förening, 10), känd bl. a. för sina naturvetenskapliga forskningsresor till Grönland, Spetsbergen och Nordamerika.

— Den internationella tidskriften *Acta Wrangeliana*, som flera gånger tidigare omnämnts i PHT, fortfar att utkomma med två häften om året och har nu framlagt sin nionde årgång för 1936. Det vittnar gott om samhörigheten mellan de i åtskilliga länder spridda grenarna av denna urgamla och lysande ätt, att ett sådant företag kan regelbundet fortsätta med bidrag från skilda håll på ryska, tyska och svenska. Av innehållet i de sist utkomna häftena märkes en illustrerad uppsats om de Wrangelska epitafierna i Tallinns (Revals) domkyrka och en redogörelse (av professor Ewert Wrangel) över liknande minnesmärken över släktmedlemmar i Knutby kyrka i Uppland. General-fältmarskalken friherre Fredrik von Wrangels besök 1859 i Stockholm som utomordentligt preussiskt sändebud för att lyckönska till Carl XV:s tronbestigning skildras i den förres rapport till sin suverän. Denna, som avtryckes i sin helhet, ger en roande tidsbild från de svenska hovkretsarna. Tidskriftens h. 1 för 1937 innehåller bl. a. redogörelse för Wrangelutställningen i Lund s. å., en uppsats om ättens vapen, m. m.

Aqui.

*

— *Historisk Tidskrift*, utg. av Nils Ahnlund, har för 1937 utkommit med h. 1—4. Salomon Kraft skriver om »Karlskrönikans datering» (rör bl. a. riksens skrivare, väpnaren Johan Fredebern), och Lars Sjödin meddelar utförliga biografiska uppgifter om stadsskrivaren i Stockholm Hans Bilefeldt, som uppträder i stadens tänkebok tidigast 1570 och synes ha gått i landsflykt på grund av partitagande för konung Sigismund. H. Brulin diskuterar frågan om Carl Pipers politiska heder, och Arnold Sandberg redogör för arkivleveranser till historieskrivaren Erik Jöransson Tegel. En postum uppsats av L. Tingsten rör »Rudolf Cederström och skeppshandeln». Fjärde och sista häftet omfattar bl. a. Runar Lönnqvists intressanta studie om »Nuntien Germanico Malaspina och planerna på Sveriges rekatolisering 1593—1594» samt S. Hedars för forskare viktiga redogörelse för Carl IX:s förmögenhetsbeskattningar 1599 och 1601 och uppgifterna därom i Kammararkivet. Kj. Kumlien skriver om C. F. Scheffers kommentar till Sveriges grundlagar. G. Axel-Nilsson förtecknar den Loheska silverskatten (jfr ovan s. 114—121). Av bortgångna historiker har envoyén Torvald Höjers bild tecknats av H. Brulin samt fil. dr Sigrid Leijonhufvuds av O. Jägerskiöld.

— *Scandia*, tidskrift för historisk forskning, utg. av Laußitz Weibull, har för 1937 utkommit med h. 1—2. Albert Olsen har bidragit med två inlägg angående kopparpolitik under Sveriges storhetstid, L. Weibull skriver om dels Västerås riksdag 1527, dels »Didrik Slaghæk efter Stockholms blodbad», Sven Nilsson om 1634 års regeringsform. Per Nyström behandlar i »Mercatura Ruthenica» Johan Filip Kilburger, som deltog i en svensk ambassad till Moskva 1673 och i skrift skildrade Ryssland; Nyström synes ej ha observerat, att T. J. Arne 1917 i »Det stora Svithiod» lämnat en redogörelse för Kilburger och hans skrift.

— *Fornvännen*, meddelanden från K. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, red. av S. Curman, innehåller ett intressant personhistoriskt bidrag i H. Cornells »Ett porträtt av en svensk jesuitpater i Österrike». Det gäller Johan Galdenblad (1667—1736), vars porträtt finnes i Linz. R. Odencrantz berör »Den svenska ätten Kraill von Bemebergh och dess vapen» i Gryts kyrka (Södermanl.), B. Hildebrand bidrar med minnesord över Johan Gustaf Liljegren. Ingeborg Wilcke-Lindqvists uppsats »Vasa-vapen i Roslags-Bro kyrka» ger stöd åt J. Klebergs antagande, att »vasen» ursprungligen var en hjälmvippa (jfr PHT 1934, s. 281). H. Widén attribuerar en källare på Brunsbo till biskop Brynolf Gerlakssons tid.

— *Nordisk Tidskrift för Bok- och Biblioteksväsen*, utg. av Isak Collijn, har utkommit för 1937 med nr 1—4. Utg. berör i en uppsats om Manuale Aboense 1522 bl. a. Gustaf I:s livmedicus Johann Copp, i en annan uppsats (»Kalendarierna i Horae och Tideboken Uppsala 1525») Roslagshelgonet Karlung. Gustaf Rudbeck bidrar med en studie över »Tre broderade bokband» (rör. bl. a. Anna Brita Wadenstierna). Greta Wieselgren behandlar i »Ett förfalskat dokument från Sten Sture d. y:s tid» ett angivet Johannes Arcimboldus' brev av $\frac{9}{12}$ 1519. H. Elovson lämnar meddelande om ett sällsynt tryck av Bengt Lidner, Nils Gobom om ett svenskt Rostocktryck från 1500-talet av kyrkoherden i Nås Israel Petri Dalekarlus. Ruben Eriksson skriver om Nydala klostrets kopiebok, dess tillkomsttid och öden. — Till Uppsala universitetsbibliotek har förvärvats det intressanta Löwenhielm-Rosensvärdiska släktarkivet från Long i Värmland samt 58 brev från greve Henning Hamilton och S. A. Fries' efterlämnade papper. Lunds universitetsbibliotek har erhållit prof. Axel Kocks efterlämnade manuskript och brevväxling (omkr. 7,000 brev).

— Lärdomshistoriska Samfundets årsbok *Lychnos*, utg. av Johan Nordström, har utkommit med årg. för 1937 på ej mindre än 700 sidor. Den ståtliga volymen vittnar ytterligare om det livliga intresset för detta ämne — samfundets medlemsantal är nu uppe i över 3,000. Ett stort även personhistoriskt värde har S. E. Brings inledande utförliga och givande studie över »Sueciaverket och dess text». Under titeln »En svensk lärdomshistoriker från romantikens tid» behandlar C. W. Oseen den mångsidige kanslipresidenten frih. F. W. von Ehrenheim, vars gestalt som idépolitiker nyligen tecknats av E.

Fahlbeck i »Ideer och män». Oseen publicerar även ett matematiskt manuskript av Swedenborg. Svensk läkarhistoria riktar O. Walde med en fängslande skildring av doktor Johann Copp, »en astrolog och läkare från reformationstiden». B. Hildebrand behandlar i »Kardinal Stefano Borgia och Sverige», bl. a. dennes förbindelser med svenskar som Björnsthål, G. G. Adlerbeth, Uno von Troil och Mathias Norberg samt avtrycker i »Champollions brev 1827 om hållristningarna» en den berömde egyptologens skrivelse till J. G. Liljegren. J. E. Almquist utger och kommenterar två juridiska skrifter av Olaus Petri. Folke Dahl ger i en studie om Carl X Gustaf och astrologerna William Lilly och John Gadbury ett intresseväckande bidrag till belysning av astrologiens roll för historiskt skeende och uppfattning. F. Odqvist berör i uppsatsen »Om sambandet mellan vetenskap och teknik» bl. a. Christoffer Polheims stora gärning. A. Åkerström redogör för Urban Hiärnes resa till Tyskland och Holland 1667. Seth Lindberg publicerar ett koncept av Rasmus Ludvigsson rörande Johan III:s boksamling 1571, E. Källquist meddelar notiser om Jacob Rudbeckius och latinundervisningen. O. T. Hults studie över mikroskopien nämner även svenska forskare och instrumentmakare. H. Sandblad lämnar uppgifter om Tyge Brahes ryktbara konstgjorda näsa och Johan Nordström själv bidrar med en studie rörande götisk historieromantik, justitiepresidenten Peder Erikssons (Rosensköld) oration 1625. Även andra mera speciellt lärdomshistoriska uppsatser ingå i årsboken, som ger läsaren rik behållning. För personhistorici bör påpekas också H. Sallanders lärdomshistoriska bibliografi för 1935.

— *Karolinska Förbundets Årsbok 1937* är mycket innehållsrik. Helge Almquist bidrar med tvenne elegant gjorda, mycket läsvärda och roande studier. Den första, »Scener från Ryssland år 1699. Den svenska ambassadens krönika», behandlar de »stora sändebud», som sommaren och hösten 1699 vistades i Ryssland: hovkanslern Johan Bergenhielm, landshövdingen Anders Lindhielm och assessorn Samuel Eosander Göthe; till ambassaden hörde bl. a. även dess marskalk Jakob Ranck, sekreteraren Enoch Lilliemarck och tolken Gustaf von Soldan. Skildringen ger oss i sin kombination av världshistoriska perspektiv och konkreta, drastiska detaljer en sällsynt levande historisk bild. Almquists andra studie rör den ryske diplomaten och svenske krigsfånge Ivan Petrovitj Izmajlov samt visar olika sidor av krigsfångeutväxlingens kinkiga problem, belysande bl. a. familjen Piper-Törnflycht och Josias Cederhielm. R. Swedlund skriver om Christer Bonde och reduktionsbeslutet 1655, K. V. Zettersteen om Johannes Kolmodins turkiska kvarlåtenskap, Gustaf Petri om »Karakteristiska drag i Karl XII:s fältherrekonst». Stig Jägerskiöld publicerar aktstycken av den preussiske officeren D. N. von Siltmann rörande svenska armén 1708—09, K.-G. Hildebrand framdrar aktstycken ur engelska arkiv, visande tidens syn på Carl XII under Altranstädttiden 1707. T. Lenk beskriver flintlåstillverkningens införande i Sverige och Åne Randel skildrar rådmannen och stadsmajoren i Dorpat »Johan Kellner, en man av karolinskt kärnvirke».

— *Samlaren*, tidskrift för svensk litteraturhistorisk forskning, har utkommit 1937 med två häften. E. Källquist analyserar och daterar Johannes Mesenius' Swanhuita, G. Bolin bidrar med utredningen »Ett mordattentat mot Messenius?» Stellan Arvidsson offentliggör »Studier i Thorilds diktning», Henry Olsson »Wallins oro och 'krisen' i hans liv» samt V. Svanberg »Viktor Rydbergs lyriska genombrott». N. Afzelius' bifogade litteraturhistoriska bibliografi rör året 1935.

— *Fataburen. Nordiska Museets och Skansens Årsbok* 1937 är red. av A. Lindblom, G. Berg och S. Svensson. H. Seitz skriver om »Det karolinska monogrammet». Elisabeth Thor-mans »Kungligt dukfragment i Nordiska museet» rör Gustaf III:s tid och mästare Gäfverbergs damastväveri i Gävle. Sigfrid Hansson meddelar en uppsats »Från skrå till fackförening» och Svante Svärdström berättar om »Artur Hazelius och Risamålaren» (Stikå Erik Hansson). Särskilt personhistoriskt intresse har Arvid Bäckströms redogörelse för Maria Charlotta Holtermans minnesalbum; ägarinnan var g. m. bergsrådet Anders von Warendorff. G. Selling skildrar, hur Charles Totties hem på Skansen inreddes.

— *Rig*, tidskrift utg. av Föreningen för svensk kulturhistoria, red. av S. Kraft, har utkommit med årg. 20 för 1937. I uppsatsen »Jon jarl och gravskriften över Johannes dux i Linköpings domkyrka» ger Filip Liljeholm ett källkritiskt belysande bidrag till vår äldre medeltida personhistoria. Uno Willers meddelar »Några notiser om Ernst Moritz Arndts svenska reseskildring» och T. O:son Nordberg bidrar med en studie över »Häringe slotts byggnadshistoria». Bland allmänna uppsatser märkas E. Schallings »Jordfördelning och nybyggsväsende i Skånelanden under dansk tid», G. Ekholms och E. Wadsteins om Svinnegarn, I. Wadéns om Älvsborgs belägring 1612 samt S. Ambrosianis om äldre tiders mått och mål.

— *Kungl. Svenska Vetenskapsakademiens Årsbok för år 1937* innehåller tre biografier. Den första, C. W. Oseens teckning av Allvar Gullstrands liv, som tidigare separat utkommit, är redan omnämnd i PHT 1935, s. 176 f. Härtill komma emellertid nu de minnes-teckningar, som i anslutning till av akademien slagna medaljer föredragits av fungerande presides, nämligen 1936 av A. Gavelin över mineralogen och mecenaten prof. Hjalmar Sjögren samt 1937 av C. Benedicks över fysikern och Nobelpristagaren prof. Svante Arrhenius; båda biografierna äro utmärkta av inlevelse i ämnet och intresseväckande framställning.

— *Vetenskaps-Societetens i Lund Årsbok* 1936 innehåller tvenne nekrologer. A. Nyman biografier sålunda framlidne fabriksägaren Albert Sahlin i Eslöv, en av societetens stiftande ledamöter. Algot Werin tecknar en fängslande bild av professor Albert Nilsson, vars

utomordentligt fina, filosofiskt orienterade litteraturhistoriska författarskap och helgjutna personlighet tacksamt bevaras i minnet av alla hans lärjungar och vänner. I årsboken har vidare K. E. Löfqvist studerat »De svenska drots- och marskämbetena under 1200- och 1300-talen» (s. 13—56), en undersökning som också är av vikt för vår äldre medeltida personhistoria genom sina noggranna, kritiskt avvägda notiser om de nämnda riksämbetenas innehavare.

B. H—d.

— *Meddelanden från Svenska Riksarkivet* har utkommit för 1935 och 1936 (båda tr. 1937). I den förra årg. redogör H. Brulin för »Tillkomsten av riksarkivets Biographica-samling». S. Hedar skriver om »Offentliga handlingar hos Stockholms kryddkrämare, hökare och krögare» samt P. Samzelius om »Återvunna delar av ett svenskt beskickningsarkiv. En episod ur Parisarkivets historia». Bland Riksarkivets förvärv under 1935 märkas det stora von Nolckenska arkivet från Jordberga samt Ribbingska huvudmannarkivet. — I *Meddelandena* för 1936 skildrar H. Brulin »Erskeinska samlingen i Staatsarchiv i Hannover» (Alexander Erskeins papper). S. Landahl förtecknar den von Nolckenska samlingen, R. Swedlund lämnar uppgifter om Nykvarns bruks- och gårdsarkiv, som bl. a. rör Erik Dahlberg.

— *Meddelanden från Riksheraldikerämbetet V* för 1936 (tr. 1937) har utkommit och inledes med riksheraldikern C. L. Transkiölds († 1766) vapen. En postum uppsats av N. Lithberg behandlar Gotlands vapen. Gunnar Scheffer skriver om »Tornérkragen i svensk heraldik» och A. Berghman skildrar en heraldisk utställning i England.

— *Svenska Linné-Sällskapets Årsskrift*, red. av A. H. j. Uggla, har utkommit med årg. 20 för 1937. Utg. ägnar minnesord åt Linnéforskaren läroverkskollegan Ewald Åhrling samt trycker även en studie om »Linné och Burmannerna». E. Hedlund tecknar bilden av läkaren assessor Göran Rothmans (1739—1778) livsöde, ett komplement till samma förf:s uppsats i årsskriftens förra årg. om R:s fader (jfr PHT 1936, s. 284). Förf. behandlar nu bl. a. Göran R:s Tripolisresa 1773—76 och hans författarskap. G. Schmid skriver om »Linné im Urteil Johann Beckmanns» och E. Malmström ristar dödsrunan över G. Virdestam. H. Engel behandlar »The life of Albert Seba». Ett intressant bidrag till Abraham Bäckes biografi ger A. Grape med studien över dennes resa till Holland. N. Sundquist skildrar »Olof Rudbecks botaniska prefekthus».

— Av *Dædalus*, Tekniska Museets Årsbok, föreligger bd 7 för 1937, red. av T. Althin. Häre biograferar Bertil Nyströmer den svenske väg- och vattenbyggaren ingenjör Carl (Carlos) Nyströmer (1846—1914) i Argentina. Å. Meyerson lämnar nya bidrag rörande

bl. a. led. av Vetenskapsakademien, kapten-mekanikus Carl Knutberg (1711—80). Uppgiften om K:s gifte har förf. emellertid missförstått i sin förlaga — Knutberg var g. m. Mårten Triewalds änka, ej med hans dotter (se B. Wedberg, Lidingöliv i gamla dar, s. 6). L. Way-Matthiesen skildrar vågkonstruktören Johan Temoteus Tengelin (1798—1869).

— *Meddelanden från Kungl. Akademien för de fria konsterna* 1937 innehålla bl. a. uppgifter om dekorationsmålaren Emil Robergs resejournal 1850—51 samt nekrologer över fil. dr Karl Wählin och arkitekten Axel Anderberg. Till akademiens arkiv ha bl. a. kommit en del av landskapsmålaren Reinhold Norstedts papper (dagböcker och brev) samt arkivalier rörande målaren N. J. O. Blommér.

— Under titeln *Liv Rust Kammaren* utges från 1937 en liten intressant tidskrift, redigerad av överintendenten frih. R. Cederström och amanuensen, fil. lic. Åke Meyerson. Av innehållet märkas följande bidrag: R. Cederström, »Karl X Gustavs Jesu namns orden», »Kung Sigismunds polska trumpetfanor» och »Riksvapnet på Gustav Vasas sadel»; Å. Meyerson, »Ett jakthorn ur Karl IX:s rustkammare», »Karl IX:s hjälm», »Karl IX:s-troféer i samtida bild» och »Ett besök i Livrustkammaren år 1662»; samt K. E. Steneberg, »Drottning Kristinas kröningsmantel».

— *Nationalmusei Arsbok* 1937, red. av G. Jungmarker, inledes av A. Gauffins minnesord över Karl Wählin. Personhistoriskt intresse har G. W. Lundbergs studie »Gustav Lundbergs pasteller tillhöriga Nationalmuseum».

— *Nordisk Tidskrift*, red. av N. Herlitz, innehåller i årg. 1937 bl. a. G. Landbergs uppsats »Johan Gyllenstiernas nordiska förbund», vari förf. sammanfattar sina större studier på området (jfr PHT 1936, s. 246 ff.).

— I *Svensk Tidskrift*, red. av E. Håstad, märkes ett inlägg av G. Hultkvist, »Skottet vid Fredrikshald», i diskussionen rörande Carl XII:s död.

— *Nordisk Numismatisk Årsskrift*, red. av G. Galster, har utkommit för 1937. Ulla Linder lämnar ett bidrag till Carl XII:s mynthistoria. I studien »Myntsamlade i samband med tre kronorstvist» uppvisar Uno Willers, att redan Rasmus Ludvigsson systematiskt bedrivit myntsamlade och myntstudier. N. L. Rasmusson ger upplysningar om »Nytt heraldiskt källmaterial». Som försättsplansch i färg har årsboken bilder av de minnestecken, som utdelades till med-

lemmar av rikets ständer såsom faddrar vid kronprins Gustaf Adolfs dop d. 10 nov. 1778, närmare bestämt till greve M. Brahe, frih. A. E. Gyllenstierna, Åke Soop, E. M. Cronacker och domprosten Anders Knös.

Som nr 29 i sviten av Numismatiska Meddelanden har utkommit Axel Wahlstedt, *Minnespenningar över enskilda svenska män och kvinnor beskrivna och med personhistoriska notiser försedda*, tredje följden (Sthlm 1937. 8:o. 411 s. Kr. 15:—). Denna textdel skall senare efterföljas av ett band med planscher.

I den ungerska tidskriften *Numizmatikai Közlöny*, årg. 32—33 för 1933—1934 (tr. 1936 i Budapest), har N. L. Rasmussen skrivit en uppsats (s. 28—30) om medaljgravören *Daniel Warou, seine Verwandtschaft und früheren Lebensjahre*. I samma årg. har G. Rudnay tryckt en utförligare biografi (s. 34—83, 5 pl.) om samme Warou.

— I *Svenska Exlibrisföreningens Arsbok* för 1937 har I. Collijn under titeln »Paul Riant och hans exlibris» lämnat en bild av den franske bibliofilen och skandinavvänner. A. Stålhane bidrar med anteckningar om »Svenska kvinnors exlibris genom tiderna». O. Forsén och A. Mårtensson kåsera om samlandet av exlibris. Vackra originalbilagor åtfölja årgången.

— I tidskriften *Hygiea*, bd 99, h. 24 (1937), har Seth Tingvall skrivit om *Aderton medicinares gemensamma härstamning* (s. 910—920). Uppsatsen rör särskilt släkterna Santesson, Tingvall, Blix, Laurell, Björck, Uddenberg, Holmdahl, Söhrman och Heüman.

*

— I *Samfundet S:t Eriks Arsbok* 1937 (206 s., ill. Kr. 10:—), utg. av G. Selling, presenterar Göran Axel-Nilsson en originell konstnärinna, mamsell Josabeth Sjöberg (1812—1882), vars efterlämnade akvareller med interiörer från hennes bostäder och vänkrets utgöra en rolig bilderbok från småborgerskapets Stockholm på 1830—70-talen. En värdefull studie är Dagmar Anckarsvärd om »Katolska kyrkan och katolska församlingen i Stockholm 1784—1837», så mycket mera som förf. kunnat använda det eljest otillgängliga arkivet hos Apostoliska vikariatet i huvudstaden. De katolska församlingsledare, som särskilt skildras, äro abbeerna Nicolas Oster, Johannes Theodor Raphael d'Ossery, Paolo Moretti, Jean Baptiste Gridaine och Jakob Lorenz Studach; därjämte omnämnes Lars Birger Tjulén, som dock aldrig kom att tjänstgöra i Stockholm. Vivi Hellberg återger en reseskildring från 1850-talets Stockholm av Louis Léouzon-Leduc. H. Seitz skriver om Kungsholms glasbruk. Under rubriken »Som volontär hos Tottie & Arfwedson» meddelas utdrag ur Petter Törngrens (1775—1851) minnen; det borde väl härvidlag ha angivits, var originalet till dessa befinner sig. O. Källström beskriver »Herr Eskils gemak», det rum där Gustaf Vasa hade sin silver-

kammare under uppsikt av kamreraren Eskil Michaelis. B. Lindberg lämnar en framställning angående Garnisonssjukhuset i Stockholm och G. Näsström skildrar Norra Djurgårdens bebyggande. T. O:son Nordberg ger utdrag ur brev från fältherren greve Gustaf Horns kamrer Erik Nilsson till dennes nämnde principal.

— I *Stockholms stads arkivnämnd och stadsarkiv, Årsberättelse 1936* (tr. 1937), ingår G. Bolin, Danviks och Siklaö församlings kyrkliga ställning.

— *Dalarnas Hembygdsbok 1937* (247 s., ill. Kr. 3:—), red. av K. Trotzig, har ett genealogiskt bidrag i Fr. Bröms' »Tollättlingar i Leksand». Det rör stadsmajoren Claes Fredrik Toll († 1719) och hans familj, rörande vilken förf. kompletterar uppgifterna i adelns ättartavlor. D. Trotzig redogör för »Urmakeriet i Mora».

— I *Hembygden 1937* ger E. m. Bergman uppgifter om *Dalsländska släktforskare och deras samlingar* (s. 125—139).

— Årsboken *Från Gästrikland 1936* (112 s., ill. Kr. 3:—), red. av Ph. Humbla, innehåller flera personhistoriskt intressanta uppsatser. Sålunda lämnar Märta Lindeberg ett bidrag om »Gamla gravstenar i Stora kyrkan i Gefle». Elisabeth Thorman avslutar sin studie (jfr PHT 1935, s. 196) om Mäster Halfvard Gäfverbergs ylle- och linnefabrik i Gävle 1782—1798 och Eric S. Nilsson ger välkomna upplysningar om naturforskaren Petter Löfling och hans familj.

— *Föreningen Gamla Halmstads Årsbok* har utkommit med årg. 14 för 1937 (287 s., ill.). Ur Axel Westmans efterlämnade papper meddelas »Anteckningar till Halmstads historia». K. G. Ljunggren skriver om Halmstads äldsta sigill m. m. och E. Salvén om Halmstads belägring 1563. Överstelöjtnant Florus Toll och rådman Sven Hagman ha ihåggkommits med text och bilder. Årsbokens genealogiska parti rör fabriksidkarsläkten Wallberg.

— *Jämten 1937* (289 s., ill.), red. av E. Festin, är som vanligt vacker och trevlig. S. Höglén påpekar förekomsten av ett danskt riksvapen i Ragunda gamla kyrka. A. Mattsson skildrar bl. a. talmannen Nils Larson i Tullus. F. ö. förekomma talrika bidrag rörande olika bondesläkter. — Den andra sviten av Heimbygdas Tidsskrift, *Fornvårdaren*, utgöres i sin årg. VI 1937—38 (tr. 1937) av *Festskrift till Erik Modin* (240 s., ill. Kr. 6:—). Där i bidrar E. H. K:son Björn med en uppsats om »Överste Tomas Gerffelt och männen kring honom» (1600-talets mitt), medan J. Bromé trycker anteckningar om »Härjedalen under Stora ofreden» och C. J. E. Hasselberg om »Läseriet i Skellefteå på biskop Almquists tid». G. Hassel-

berg analyserar Olof Högbergs språk. B. Hasselberg tecknar ett blad ur det norrländska fromhetslivets historia med studien över brukspatron Nils Södergren på Ljusnedal och brukspredikanten Paul Wagenius. Till sfragistiken hör S. Höglins undersökning om pastoratssigill från Själevad. Rapporter och brev om Carl XI:s resa i Jämtland och Härjedalen 1686 publiceras av O. Jansson. Regementspastorn fil. dr Erik Modins skrifter förtecknas, varjämte E. Festinger uppgifter om hans släkt. — *Fornvårdarens* h. VII: 1 upptas bl. a. av notiser om Jämtlands museum.

— Den värdefulla sviten av *Linköpings Biblioteks Handlingar* har fullföljts med nya seriens bd 2: 2 (1937. 145 s., pl.), red. av N. Gobom. Bertel Hallberg biograferar en känd Linköpingsbo, kapten Henric Westman (1853—1937), mångintresserad kulturvän och donator. N. Gobom analyserar ett Rostocktryck från 1594—95 av kyrkoherden Israel Petri Nassenius. Bengt Hjelmqvist ger ett utförligt och välkommet bidrag »Till Linköpings domkyrko- och gymnasiebiblioteks historia under 1600-talet». Gobom lämnar uppgifter om »Två återfunna kapitel av Kyrkostötoschopia Sæbyensis, bok III», majoren Zachris Livins opus. Av tvenne till Stiftsbiblioteket i Linköping donerade boksamlingar skildras det Leijonhufvudska släktbiblioteket av K. K:son Leijonhufvud och vice Häradshövding Gustaf Odencrants' bibliotek av denne själv.

— Av *Norrbotten, Norrbottens Läns Hembygdsförenings Årsbok*, har sedan den sist anmälades i tidskriften (PHT 1933, s. 211 f.) utkommit fyra årgångar. I årsboken 1934 skildrar H. Lindgren kronprins Carls (XV) resa genom Norrbotten 1858 och Albert Nordberg ger interiörer »Från gamla hem i Luleå socken. Anteckningar ur häradssarkivet». Årg. 1935 innehåller bl. a. C. R. af Ugglas, »Altaret i Piteå landsförsamlings (Öjeby) kyrka — ett verk av Caspar Schröder». Krigsarkivarien B. Steckzén återkallar minnet av sitt barn-domshem, läroverksadjunkten K. O. Steckzéns hem i Piteå. H. Lindgren behandlar färgarsläkterna Hedeman och Röckner. I årg. 1936 skriver Nils Ahnlund om »Namnet Norrland» och Bertil Berthelson om »Kyrkor och församlingsbildning i det medeltida Norrbotten». I årsboken 1937 slutligen, red. av Ingegärd Vallin, skildras läns museets i Luleå invigning, B. Collinder granskar Johan Thuri som författare och E. Lundberg lämnar meddelanden om Nederluleå gamla kyrka.

Det kan i samband med denna hembygdsserie påpekas, vilket rikt historiskt och personhistoriskt material, som forskaren finner i prosen Albert Nordbergs stora och betydande monografi *En gammal Norrbottensbygd. Anteckningar till Luleå sockens historia*, som i tvenne band utkom 1928 (Lund. 8:o. 370 s., ill. o. pl.; s. 371—732, ill., pl. o. kartor).

B. H—d.

— *Hyltén-Cavallius-Föreningens Årsbok* 1937 börjar med en skildring av nödåret 1868—69 i Småland, förf. av M. Sjöstrand. Ett intressant bidrag är P. Wilstadius' om den bekante sammlaren »Sigfrid Lorentz Gahm-Persson». En mycket roande kulturbild från 1600-talet ger P. G. Vejde i teckningen av »Landskamrerare Johan Johansson på Lamhult och hustru Maria Schultz»; den senare var g. m. förvaltaren Simon Olofsson Örn. Gerhard Hafström analyserar i »Dackemåla och Dacke-Pellen» först ortnamnet, som icke har något samband med Nils Dacke. Förf. härleder det i stället från en skogstjuv, Dacke-Pellen, som vid 1600-talets mitt bebodde gården och av vars bravader och öden man (efter domboksmaterial) får en livlig bild. Även Nils Aschan öser ur de innehållsrika gamla domböckerna som källa, närmare bestämt rörande Sunnerbo härad på 1600-talet. P. G. Vejde lämnar ytterligare en redogörelse för, när danskarna brände Växjö 1612. Årsboken är tillägnad lektor Eric Elgqvist, vars tryckta skrifter förtecknas efter en redogörelse för hans arbete i bl. a. hembygdsforskningens tjänst.

— *Norra Allbo Hembygdsförenings årsbok* för 1937, red. av T. Berggren, har fått titeln *Värendsbbygder i heden och kristen tid* (93 s., ill. o. pl. Kr. 2:—). P. G. Vejdes uppsats om »Engaholmsgraven i Aringsås kyrka» rör ätten Koskull. Axel Q. Svensson skildrar »Riksdagsmannens — Alfvestad Södregård» med en släktavla rörande de tre riksdagsmännen i bondeståndet Johan Bengtsson (1742—1802), hans son Petter Johansson (1775—1844) och dennes son Johan Pettersson (1819—1887).

— Av *Upplands Fornminnesförenings Tidskrift*, red. av O. Lundberg, har bd XIV avslutats med h. 3 (1935—37; s. 257—340, ill. + 2 bil. Kr. 6:—). A. Hj. Ugglar skriver om »Fyra Uppsala-bilder från 1700-talet», vilka reproduceras, bl. a. en av den bekante räntmästaren Peter Julinskölds hus. Ingeborg Wilcke-Lindqvist granskar utförligt litteraturen om Uppsala domkyrkas byggnadshistoria. O. Lundberg meddelar minnesord över direktör Petrus Hübinette. Av bilagorna utgöres den första (39 s.) av Gustaf Holmgrens »Gamla Uppsala och Mora äng i medeltidslagarnas valföreskrifter».

— I *Värmland förr och nu*, årg. XXV, för 1937, har Lektor Daniel Toijer publicerat en uppsats om *Handskriftsamlingen i Kristinehamns högre allmänna läroverks bibliotek* jämte förteckning över densamma. Då denna innehåller omfattande samlingar av Alsterlund, Larsson, Lignell och Lagerlöf m. fl. är den särskilt för Värmlands topografi och genealogi av utomordentligt stort intresse. Tack vare den utförliga förteckningen har samlingen nu också på helt annat sätt än förut gjorts tillgänglig för forskningen.

G. I.

— *Historisk Tidskrift för Finland*, utg. av Eric Anthoni, inleder årg. 1937 med en studie av Kay Stenberg om »Det ryktbara telegrammet '22,000 man komma och han själv'. Ett bidrag till kändedom om de storskandinaviska planerna år 1863». Anthoni publicerar en dödsdom på Viborgs slott 1599 och S. Lindman skriver om administrationen av Åbo stift 1776—1788. Tyra Borgs »Guld- och silversmeder i Finland... 1373—1873» (1935), en motsvarighet till G. Upmarks svenska arbete, recenserar. B. Federley behandlar Clas Eriksson Flemings fullmakter av 1591 och Jarl Gallen de skandinaviska penitentiarierne vid kurian under medeltiden; egendomligt nog synes förf. ej ha använt Brilioths »Svensk kyrka, kungadöme och påvemakt» (1925), ehuru han citerar B:s andra hithörande arbeten. Nya släktuppgifter ger Gallen bl. a. om biskop Gotskalk Falkdal. Arne Jörgensen har tänkvärda uttalanden om läroböckerna i Nordens historia. K. Forsman skildrar »Klasskamp och 'försocialism' under frihetstiden». B. Lunelund redogör för en samling papper, som tillhört superkargören Peter Johan Bladh. En stor finskspråkig avhandling av R. Holmström om biskop Ericus Erics Sorolainen recenserar av Anthoni. Bruno Leschs uppsats »Kring Valhallaideologien. Ett polemiskt inlägg» är av principiellt intresse, även från personhistorisk synpunkt, för bedömande av den finskspråkiga historieskrivningens syn på de finländska problemen.

— *Genealogiska Samfundets i Finland Arsskrift*, red. av Paul Nyberg, har utkommit med dels årg. XIX—XX för 1935—36 (395 s.), dels årg. XXI för 1937 (263), båda tryckta 1937. Den förra innehåller bl. a. genealogier på svenska över släkterna Hackman och Clayhills och på finska över släkterna Appelgren och Wichman samt ett viktigt personregister till årg. XIV—XX (1930—36). Årg. XXI är tillägnad frih. Tor Carpelan. Solfrid Cederberg skriver om »Den äldre Cederbergiska släkten i Finland», Svante Dahlström om »Registreringen vid magistratsarkivet i Åbo» och Märta Borgström om »Kronofogden Gabriel Wallenius' efterkommande». Ett alldeles särskilt svenskt intresse har Folke Wernstedts utförliga och högst upplysande redogörelse: *Ur riddarhusgenealogiernas historia* (s. 15—59), en studie som även har samband med samme förf:s här ovan s. 122—164 tryckta undersökning.

Samfundets tidskrift *Genos*, red. av H. Donner, har i årg. 8 för 1937 bl. a. studier av W. Backman om ståndscirkulation inom Sursillska släkten, vidare bidrag om släkterna Grabbe, Frosterus, von Blom, Slang, von Essen, Clayhills, Schauman, Rehbind, Neovius och Östman samt förteckning av A. R. Cederberg över finska ynglingar i Hudiksvalls skola 1715—23.

— I Finland har man glädjande nog börjat utge ett komplement till Elgenstiernas ättartavlor. Det är riddarhusgenealogen frih. Tor Carpelan, som på Riddarhusdirektionens uppdrag står för

verket, vilket bär titeln *Ättartavlor för de på Finlands riddarhus inskrivna efter 1809 adlade, naturaliserade eller adopterade ätterna*. Det utkomna h. 1 omfattar följande släkter: Adlerstjerna, Agricola, von Alfthan, von Ammondt, Antell, Arppe, von Baumgarten, Berg (grevl.), Bergenheim, Björkenheim, af Björkesten, af Björkstén, von Blom, von Boehm, von Boisman och (början av) von Bonsdorff. För ätter som Aminoff, Armfelt och Benzelstjerna hänvisas blott till Elgenstiernas arbete.

Vid slutet av 1937 utkom från trycket femtonde årg. av *Finlands adelskalender*. Den nya kalendern är den femte, som redigerats av den nuvarande riddarhusgenealogen fil. dr frih. Tor Cappelán. Kalendern behandlar sammanlagt 234 ätter, varav likväl 34 blott fortleva på kvinnosidan. Då flera tiotal ätter äro expatrierade och i många fall försvunnit eller skattat åt förgängelsen i den stora Sovjetunionen, är antalet i Finland levande eller med detta land förbundna ätter i själva verket vida lägre. Hela antalet å Riddarhuset inskrivna ätter är 357, men blott hälften torde i närvarande stund med någon gren eller representant blomstra i det egna landet. — Om man slår upp ätten Fischer och jämför uppgifterna i de senaste tio kalendrarna, skall man finna, att inga upplysningar ingått om eventuella avkomlingar till en nu nära nittioårig man, som fått stå kvar i kalendern i orubbad ställning under innevarande sekel, enär inga upplysningar kunnat vinnas beträffande hans släkt. Vore det inte bättre, om Riddarhusets direktion upptog till behandling frågan, hur man skall förfara med ätter eller ättegrenar, som icke giva något livstecken ifrån sig under längre tid? Ibland har man icke ansett sig kunna sända förfrågningar över till grannriket i öster, där de maktbävande »satt trälar till häst och furstar till fots», och där förfrågningar kunde medföra trakasserier och obehag. Man bör ihågkomma, att nära femtedelen av Finlands adel träffades av ödets hammarslag inom det forna ryska kejsardömet gränser. Borde man icke kunna ur kalendern avlägsna sådana ätter och ättegrenar, som under ett halvt sekel varit från landet skilda och icke på något sätt låtit höra av sig? Uppgifter om detta sakförhållande kunde införas i kalendern, så att avkomlingar till dylika ätter eller ättegrenar i framtiden må ha det lättare att återknyta avskurna band.

Genom den genealogiska forskningens vinningar under senaste decennier ha gångna tiders uppgifter utsatts för en mördande skärseid. Detta synes bl. a. av följande fakta, som framgå ur en jämförelse mellan innehållet i den nu föreliggande nya adelskalendern och den kalender, som utkom femton år tidigare och redigerats av Oscar Wasastjerna. För icke mindre än ett femtiotal ätter ha uppgifterna om härkomst och upprinnelseort mera eller mindre grundligt reviderats. I flera fall rör det sig blott om förflyttning av den första stamorten från en socken till en annan inom samma landskap såsom beträffande ätten von Julins ursprung, som alltjämt står att söka i Södermanland. I andra fall åter har ättens första rotmark förflytt-

tats från stad till stad eller landsdel till landsdel. Sålunda stod för femton år sedan att läsa, att ätten Hackman kom från Hamburg; nu säges dess stamort vara Bremen. Tidigare framhölls, att ätten von Knorring kom från Schwaben, medan man nu anser, att dess upprinnelse står att söka i Harz. Flera ätter, om vilka man trott, att de varit rent inhemska, gälla nu såsom inflyttade från Sverige (af Hällström, Klingstedt, Godenhielm, Snellman o. a.), medan andra ätter, som tidigare blivit upptagna såsom inflyttade från Tyskland, nu gälla såsom hemmahörande norr om Östersjön (Silfverhjelm, von Haartman, Linder o. a.). Om ätten Antell stod ännu för ett kvartsekel sedan, att den härstammade från Pommern; senare uppgav man Österbotten såsom dess första hemtrakt, och nu har dess upprinnelse fixerats till »Anttila hemman», varav bildats namnet Antilius, senare Antell. Å andra sidan få vi i den nya kalendern veta, att ätten Munsterhjelm, som man tidigare trott vara rent inhemska, sannolikt härstammar från Münster i Westfalen. Man får hoppas, att denna fråga snart blir klarlagd och icke är uppbyggd på samma vaga hypotes som den, vilken på sin tid föranledde någon att söka ätten Mechelins upprinnelse i staden Mecheln i Belgien. Beträffande ätternas ursprung må vidare nämnas, att ätten Pistolekors icke längre säges ha skotska anor utan helt enkelt sträcker sina rötter tillbaka till Savolax, medan ätten Lagerborg ävenledes fått utbyta de skotska klanernas historiska miljö mot Värmland. Då inom loppet av femton år för nära nog var femte nu levande adlig ätt i Finland de historiska uppgifterna om ättens härkomst undergått förändringar i kalendern, visar detta, att de historiska uppgifterna om ätterna i många fall ännu måste tagas med en viss reservation. Säkertligen finnes på detta område ingen mera samvetsgrann och nitisk forskare än den nuvarande Riddarhusgenealogen i Finland.

Eric von Born.

— I dansk *Personalhistorisk Tidsskrift* innehåller årg. 1937 bl. a. en hyllning till dr. Louis Bobé jämte en av Øjvind Andreassen uppgjord förteckning över Bobés tryckta skrifter, av största intresse för den som söker upplysningar om dansk personhistoria. Albert Fabritius trycker ett mycket läsvärt föredrag om »Genealogi og Historie», med såväl historiografi som principdiskussion. Av skänkt intresse är ett Thale Ulfstands brev från 1635. P. Bournonville meddelar på svenska en uppsats om balettmästaren Antoine Bournonville, hans hustru och avkomlingar.

— Genealogen Albert Fabritius har utarbetat det genealogiska verket *Hans Majestæt Kong Christian X og hans Slægtninge* i Anledning af Hans Majestæt Kongens Regeringsjubileum den 15. Maj 1937 (Kvhn 1937. Stor 8:o. 208 sp. + 16 s. o. i antavla). Det vaccert utstyrda arbetet, försett med en »introduction française», är uppdelat på fem avdelningar, under vilka förf. redogör för konungen och hans ättlingar, kungens föräldrar och deras ättlingar, kungens far- och

morföräldrar samt deras avkomlingar o. s. v. Ehuru anm. för sin del tror, att ett tabellariskt system alltid ger klarare *överblick* av ett genealogiskt stoff, bör det erkännas, att förf. sökt göra själva den typografiska utformningen av stoffet så klar som möjligt rörande de grupper det gäller. Sålunda redovisar han t. ex. »Morfaders Søskenes Børnebørn», »Mormoders Søskenes Børnebørn», etc. Ett så stort, i huvudsak furstligt genealogiskt stoff, som här framföres, har sitt givna intresse från många olika synpunkter och har kostat mycken möda att sammanföra och förse med exakta uppgifter. Förf. lämnar dylika även om ingiftas föräldrar och anger i övrigt födelse, vigsel och död med ej blott årtal, utan även data och ort. Titlarna synas i allmänhet vara korrekta, ehuru med en och annan inkonsekvens (översten C. J. Munck af Fulkila saknar yrkesbeteckning, medan överste Hugo Ekström fått sådan). Svenska inslag träffas naturligtvis på många ställen. En liten inadvärten har insmugit sig rörande kammarherren frih. C. F. Blixen Fineckes moder. Hennes friherrinnetitel är glömd och hennes rätta namnform var Charlotta (Lotten) Lovisa Gyllenkrok (ej Gyllenkroek). Emellertid är arbetet som sagt i allmänhet ytterst välgjort och registret gör det lätt att finna de personer, som sökas.

B. H—d.

— Arkivarien dr. theol. Bjørn Kørnerup har med utförlig, värdefull inledning utgivit biskop J. P. Mynsters *Visitatsdagbøger 1835—1853*, 1—2 (Khvn 1937, cxxvi, 279 s. + 376 s.). Biskopens anteckningar äro för svensk forskning av komparativt intresse och bringa i dagen ett stort danskt personhistoriskt material.

— En ståtlig norsk historisk festpublikation är *Nidaros og Stiklestad. Olavs-jubileet 1930*. Minnesskrift red. av Oluf Kolsrud (Oslo 1937. 8:o. 729 s., många pl.), som på grund av den gamla Olofskultens utbredning även i det medeltida Sverige har intresse också för vårt land. Särskilt värde har en stor bibliografi rörande S:t Olav m. m. i slutet av boken.

— Estniska Statsarkivet i Tartu (Dorpat) har utgivit *The Central State Archives 1932—1937 & special archival questions* (Tartu 1937. 8:o. 189 s.). Boken innehåller bl. a. förteckningar men även uppsatser i historiska och arkivaliska frågor, t. ex. N. Loone, »The archives of the Livonian nobility and Johann Reinhold Patkul, from 1694 to 1695».

— Årsboken *Svio-Estonica*, utg. av Svensk-estniska samfundet vid Tartu universitet, har utkommit för 1937 (Tartu s. å. 8:o. 213 s.), som vanligt innehållsrik och värdefull. Däri märkas: P. Wieselgren, »Stiernhielm och Wranglarne» (rör bl. a. kartografen Anders Bure, riksrådet frih. Peder Eriksson Sparre och fältmarskalken Herman

Wrangel); dens. och G. Hellström, »Personalierna över Stiernhielm»; H. Sepp, »Stephan Báthorys och Gustaf II Adolfs krigståg mot Pskov»; A. Soon, »Narvas ryska befolkning och kriget 1656—1658», m. m.

— Stadsarkivet i Tallinn (Reval) har utgivit ett facsimile av sin äldsta bevarade urkund, ett påvebrev 1237 utställt till legaten och biskopen, sedermera kardinalen Vilhelm av Sabina (R. K e n k m a a, *Tallinna Linnaarhiivi Vanim ürik 700-aastane*).

Insända böcker.¹

- Archives Héraldiques Suisses 1937.
 Arkiv för nordisk filologi, bd 53, 1937.
 De Nederlandsche Leeuv 1937.
 Fornvännen 1938, h. 1.
 Genos 1938, h.
 Historisk Tidskrift 1938, h. 1.
 Kalmar läns Forminnesförenings Meddelanden 1938.
 Karolinska Förbundets årsbok 1938.
 Kirkehistoriske Samlinger, udg. ved J. Oskar Andersen, 6. Række, bd 2, h. 3. Kbhvn 1938.
 Kyrkohistorisk Årsskrift 1937, tr. 1938.
 Livrustkammaren, bd 1, h. 5, 1938.
 Med hammare och fackla, VIII, 1937, tr. 1938.
 Namn och Bygd 1937.
 Nordisk Tidskrift för Bok- och Biblioteksväsen 1938, nr 1.
 Norsk Slegtshistorisk Tidsskrift, red. av P. R. Sollied, bd 6: 1—2, 1937.
 Norstedts Världshistoria, del
 Nysvenska studier 1937.
 Rig 1938, h. 1.
 Vestrogothica, h. IV, Upps. 1938.
- Almquist, J. E., David Nehrman och den juridiska undervisningen, 1. Sep. ur Svensk Juristtidning 1938.
 Carl Michael Bellmans skrifter, utg. av Bellmanssällskapet, VII. Dikter till Gustaf III och konungahuset. Sthlm, Bonnier, 1938.
 Beckman, Bj., Olof Håkansson. Särtr. ur Blekinge Musei- och Hembygdsförbunds Årsbok 1938.
 Berghman, A., Heraldisk vademecum. Sthlm 1938.
 Per Brahes brevväxling rörande Åbo Akademi, utg. av C. M. Schybergson. I. Per Brahes brev. Hfors 1922. — II: 1—2. Brev till Per Brahe 1639—1662, 1662—1680. Hfors 1932, 1938.
 Fernow, Erik, Dikter vid skilda tillfällen, utg. av M. R. Jungblom. Filipstad 1938.

¹ Se även recensensionsavdelningen s. 233—295 ovan.

- Holmqvist, Hj., Svenska kyrkan under Gustav II Adolf 1611—1632. (Svenska kyrkans hist., 4: 1.) Sthlm, Diakonistytelsen, 1938.
- Klingspor, G. A., Ett sfragistiskt bidrag till frågan om S:t Sigfrids härstamning (särtr. ur Västergötlands Fornminnesfören:s Tidskr. IV: 10).
- Margus, A., Archiv der St. Kanutigilde (Katalog des Stadtarchivs Tallinn, IV.) Tallinn 1938.
- Meyerson, A., Läderkanonen från Tidö; Livrustkammaren. Sthlm 1938.
- Nachmanson, F., Mommsen och Sverige. Några brev utg. och kommenterade. (Göteborgs Högskolas Årsskrift 1937.)
- Norske Lensrekneskapsbøker 1548—1567. Utgjevne av Riksarkivet. I. Rekneskap fra Akershus len 1557—1558. Oslo 1937.
- Pleijel, H., Das Kirchenproblem der Brüdergemeinde in Schweden. Eine kirchengeschichtliche Untersuchung. Lund 1938. (Lunds Univ:s Årsskrift, N. F., avd. 1, bd 33, nr 6.)
- Prinsessan Daisy av Pless, Vad jag lämnat osagt. Från engelskan av Verna Lindberg. Sthlm, Bonnier, 1937.
- Schmid, Toni, Stundengebet und Heiligenverehrung im Magdalenenkloster zu Riga. Särtr. ur Beiträge zur Kunde Estlands, bd 21, h. 1.
- Strindberg, Axel, Bondenöd och stormaktsdröm. Studier över skedet 1630—1718. Sthlm, Bonnier 1937.
- Svenska Dagbladets Årsbok, XI—XV, 1933—37. Sthlm 1934—38.
- Svensk handelsstatistik 1637—1737. Samtida bearbetningar med understöd av statsmedel och anslag av Vetenskapsakademien utg. av Stockholms stadsarkiv genom B. Boëthius och E. Heckscher. Sthlm 1938.
- Sylwan, O., Lyx och komfort. Sthlm, Norstedt, 1937 (Svenska Humanistiska Förbundet).
- Tandberg, Elisa, En slekt Tanberg--Tandberg. 1—2. Annen förökede utgave. Oslo 1938.
- Unger, G., I Knapars och Gathars fotspår på Onsalahalvön. Särtr. ur Vår bygd 1938.
- Wennerström, Th., Stockholms borgargarde genom tiderna. Sthlm 1937.

Frågor och meddelanden.

A. *Riddarhuset*, vilket önskar utföra en inventering av förefintliga sköldebrev och därmed jämförliga handlingar, mottager tacksamt uppgifter om var dylika i original eller avskrift förvaras. Till sköldebrev bör i detta sammanhang räknas förutom skölde- eller vapenbrev i egentlig mening även frälsebrev samt adels-, friherre- och grevediplom. Härmed jämförliga handlingar äro sådana, vilka av främmande adelsmän medfördes för att styrka deras adliga börd eller av personer tillhörande det gamla frälset företeddes vid introduktion, såsom intyg om adlig börd, härstammingskedjor och antavlor.

Enligt uppdrag

F. Wernstedt.

*

B. 1) Var förvarades de kistor, som inneslöto stoftet av riksrådet frih. Esbjörn Christian Reuterholm, hans maka och son, presidenten frih. Axel Christian Reutersolm, från 1815, då de lära ha överförts till Sverige från Sjundeå kyrka i Finland, och till 1819, då de tidigast kunna ha nedsatts i Olivekranska gravkoret i Strängnäs' domkyrka?

2) Var förvarades den kista, som innehöll stoftet av frih. Gustaf Adolf Reuterholm, sedan den 1815 fördes från Kiel till Sverige och till 1821. då den nersattes i ovannämnda gravkor?

3) Var finnas de »Handlingar rörande egendomen Svidja i Finland», vilka tidigare ingått i den del av Reuterholmska manuskriptsamlingen, som enligt en av bibliotekarien Hallencreutz uppgjord förteckning förvarats i Engeströmska biblioteket å Södermalm i Stockholm?

Eventuella svar härå torde benäget översändas till f. d. Härads hövdingen frih. *Erik Leijonhufvud*, Styrmansgatan 18 III, Stockholm.

*

C. I landsarkivet i Göteborg har iordningställt ett personregister till V. Örnberg, *Svensk slägtkalender och Svenska ättartal* 1885—1908, årg. I—14. Registret upptager alla i verket på andra ställen än under resp. släkttavla omnämnda personer samt alla i verket behandlade släkter. Dock äro icke medtagna namnen i uppsatserna om fursteätter och fursteättlingar samt i furstliga anträd. Trots dessa begränsningar omfattar registret omkring 55,000 namn.

För att tillmötesgå en från många håll uttalad önskan att få registret tillgängligt för den genealogiskt intresserade allmänheten kom-

mer registret att utgivas av trycket, om tillräckligt antal subskribenter anmäler sig. Det är avsett att tryckas på träfritt skrivpapper av högsta kvalitet i 3-spaltiga sidor med ett format, som ger registervolymer samma rygghöjd som de 14 årgångarna av ättartalen men större bredd än dessa. Registret kommer att levereras dels häftat, dels inbundet i helt klotband, i möjligaste mån likformigt med originalbanden. Priset utgör kr. 28 för häftat, kr. 29:75 för inbundet exemplar, vartill komma portoavgifter för postförskotts försändelse.

Registret kommer icke att bliva tillgängligt i bokhandeln.

Subskription kan verkställas hos undertecknad.

Då det för registrets tryckning till angivna pris är en förutsättning att tryckningen kan verkställas under sommaren, måste subskriptionsanmälningarna vara undertecknad till handa *före den 15 juni 1938*.

Gustaf Clemensson,
Landsarkivarie, Göteborg.

Notiser.

Personhistoriska Samfundets årsmöte ägde rum i Gyldene Fredens Bellmansrum tisdagen den 21 september 1937 kl. 8 e. m. På revisorernas förslag beviljades styrelsen full och tacksam ansvarsfrihet för 1936 års förvaltning. Till medlemmar av styrelsen omvaldes arkivrådet Joh. Ax. Almquist, överstekammarjunkaren greve Adam Lewenhaupt, direktören Govert Indebetou, professor Sven Tunberg och fil. lic. Bengt Hildebrand. Till medlemmar av redaktionsutskottet omvaldes arkivrådet Almquist, stadsarkivarien Bertil Boëthius, överintendenten frih. Rudolf Cederström, postkontrollören Gustaf Elgenstierna och fil. lic. B. Hildebrand. Till revisorer omvaldes bankdirektören A. Dandenell och översten greve Casimir Lewenhaupt; till revisorssuppleant omvaldes intendenten fil. dr Sune Ambrosiani. — Vid därpå hållet styrelsesammanträde konstituerade sig styrelsen med arkivrådet Almquist som ordf., direktören Indebetou som skattmästare och licentiaten Hildebrand som samfundets sekreterare och redaktör för Personhistorisk Tidskrift.

Rektorn fil. dr Sven Grauers höll föredrag om »Ätten Wachtmeisters härkomst», varefter intogs gemensam supé.

Utdrag ur revisionsberättelsen för år 1936:

Behållning från år 1935 kr. 2,847: 43

Inkomster år 1936:

321 årsavgifter	kr. 3,370: —
Tidskriftsförsäljning m. m.	» 39: 40
Räntor å bankräkning	» 79: 11
Statsunderstöd för årg. 1936	» 1,500: —
» » 1937	» 1,500: —
Gåva från Kungl. Patriotiska Sällskapet	» 500: —
Andra tryckningsbidrag	» 620: —
	<u>7,607: 51</u>

Summa Kronor 10,455: 94

Utgifter:

Trycknings- och illustrationskostnader	kr. 4,513: 02
Uppbörds- och distributionskostnader	» 349: 34
Arvoden	» 1,370: —
	<u>6,232: 36</u>

Behållning till år 1937 » 4,223: 58

Summa Kronor 10,455: 94

Då revisionen 1937 av räkenskaperna skedde så sent på året, att även statsanslaget till 1937 års årgång inkommit, redovisas detta här ovan under Inkomster och ingår alltså i behållningen, vars värde för att rätt förstås således bör minskas med statsanslagets belopp. I själva verket har behållningen något minskats.

REGISTER.¹

- Abraham Andreæ Angermannus, ärkebiskop, 53.
 Achtenn, Paridon von, tysk köpman, 110.
 Adelborg, Ottilia, konstnärinna, författarinna, 230.
 Adelcrantz, Carl Fredrik, överintendent, 264.
 Adelsvård, E. R., frih., hovstallmäst., 278.
 Adlerbeth, Gudmund Göran, frih., statsråd, författare, 283.
 — Jacob, frih., exped.-sekr., 238.
 Adlersparre, Axel, landshövding, 270.
 Adlerstjerna, ätt, 292.
 Adolf Fredrik, konung av Sverige, 260.
 Afzelius, Arvid August, hovpredikant, förf., 250.
 — Ivar, president, 262.
 Agricola, ätt, 292.
 Ahlenius, släkt, 244.
 Ahlgren, Ernst, se Benedictsson, Viktoria.
 Ahlström, Olaus, pastor, 215 f.
 Ahnfelt, Arvid W. N., skriftställare, 246.
 Albedyl, von, ätt, 143.
 Albrecht, Jan Fredr., köpman, 14 ff., 20.
 Alfthan, von, ätt, 292.
 Almgren, Catharina Elisabeth, g. m. J. Rollin, 212.
 Almquist, C. J. L., författare, 251—254.
 Almqvist, Harald, lagman, 272 f.
 — Johannes, teol. dr, prost, 273.
 Alnor, Johan, köpman, 5.
 Alströmer, Jonas, e. o. kommerseråd, 21.
 Ambjörn Skräddare, biskopsfogde, 41.
 Aminoff, ätt, 126, 292.
 — Feodor, ståthållare, 126.
 — Isai, vojvod på Augdov, 126.
 Ammondt, von, ätt, 292.
 Anckarsvård, Carl Henrik, greve, generaladjutant, 102.
 — Johan August, greve, generaladjutant, 102.
 Ancker, Hille Jörgensdotter, g. m. 1) J. N. Roth, 2) H. C. Walkeling, 169.
 Anderberg, Axel, arkitekt, 286.
 Andersson, ätt, 145.
 — Alexander, överste, 145.
 — Anders Fredrik, stationsinspektör, 200.
 — Anders Wilhelm, lantbrukare, 191.
 — Edla, g. m. N. H. Sandqvist, 203.
 — Märtha Margareta, g. m. B. R. Torslow, 191.
 — Selma, g. m. O. W. Torslow, 190.
 Annerstedt, släkt, 239.
 — Claes, universitetsbibliotekarie, 234.
 — Ebba, g. m. S. Lidman, 239.
 Anrep, ätt, 129.
 — Gustaf, överstelöjtn., 129.
 Antell, finländsk ätt, 292 f.
 Antivari, C. T. von, österrikisk diplomat, 278.
 Antonius Svensson, fogde, 49.
 Apoloff, ätt, 126.
 Appelgren, släkt, 291.
 Aquilonia, Margareta Olufsdotter, g. m. S. Palm, 195.
 Arcimbouldus, Johannes, påvlig legat, 282.
 Armfelt, ätt, 292.
 Arndt, Ernst Moritz, tysk professor, 284.
 Arppe, ätt, 292.
 Arrhenius, Svante, professor, 284.
 Arvid Siggeßon, präst, politiker, 277 f.
 Ascheberg, von, ätt, 143.
 Aspegren, släkt, 236.
 Asping, Erik Johan, klockare, 197.
 Atterbom, P. D. A., professor, 178, 274.
 Bagge, Bengt, landshövding, 132.
 — Johan Danielsson, brukspatron, 149.
 Baggensköld, ätt, 149.
 Banér, ätt, 227, 265.
 — Johan, fältmarskalk, 270.
 Bange, Berendt, 62 f.
 Barclay, ätt, 138.
 — William, generalmajor, 138.
 Barfoth, Christina, g. m. L. Frost, 171.
 — Ejler Henriksson, prost, 193.
 Barnekow, ätt, 140.
 Barthelson, Fredrik A., kassör, 213.
 — Gerda Vendela Ulrika, g. m. A. H. J. Torsslow, 213.
 Báthory se Stephan.
 Baumgarten, von, ätt, 292.
 Beauharnais, Eugène de, hertig av Leuchtenberg, 92.
 Beck, ätt, 140.
 Beck-Friis, ätt, 140.
 Becker, von, ätt, 143.
 Beckmann, Johann, tysk ekonom, 285.
 Befritz, Hans, borgmästare, 145.
 Beijer, J. W., hovstallmästare, 270.
 Belfrage, ätt, 145.
 Bellingshausen, von, ätt, 143.
 Bellman, Carl Michael, skald, 247 f., 296.
 Benedictsson, Viktoria, författarinna, 225, 231.
 Bennet, ätt, 147.
 — Jakob, major, 147.
 — Wilhelm, frih., landshövding, 172.
 Benzeltjerna, ätt, 292.

¹ Utarbetat av B. N. P.

- Berch, ätt, 154.
 — Anders, bankofiskal, 278.
 — Casper Johan, kapten, 154.
 — Georg Filip, major, 155.
 Berendes, ätt, 124.
 — Johan, slottsloven, 124.
 Berendt, Anna Henriksdotter, g. m. M. H. Torslow, 168.
 — (Krutmeijer), Henrik Hansen, rådman, 169.
 Berg, finländsk ätt, 292.
 — Christopher, kronolänsman, 192.
 Bergendahl, Carl Birger, häradsskrivare, 206.
 Bergenheim, ätt, 292.
 Bergenhielm, Johan, frih., diplomat, 283.
 Berggren, Jonas, bildhuggare, 265.
 Berggrensson, Fanny Kristina, g. m. C. G. (Sjögren) Torslow, 202.
 — Johan Fredrik, förrådsförvaltare, 202.
 Bergman, Claes Johan, kronolänsman, 210.
 — Fredrika, g. m. J. G. Torslow, 210.
 — Laurentia Charlotta, g. m. A. P. Klein, 210.
 Bergnehr, Selma Carol. Esolinda, g. m. 1) L. G. Kinmansson, 2) G. H. L. Hedin, 184.
 Bergstedt, Carl Fredrik, doctent, redaktör, 84.
 Bergwall, Mårten Christoffer, kyrkoherde, 263.
 Bernard, fransk bankir, 66 ff.
 Berner, Gunnar Johansson, pastor, 168.
 Bernfels, se Bärfelt.
 Bernzerus, Henrik, kyrkoherde, 195.
 Berthier, Alexandre, fransk marskalk, 92.
 Beskow, Bernhard von, frih., överstekammarjunk., förf., 259.
 Bethun, ätt, 152.
 — Herkules, styckjunkare, 152.
 — Paul, överste, 152.
 Bhaer (Bohr), Simon, borgare i Danzig, 128.
 Bielke, ätt, 227, 264.
 — Nils, greve, romersk senator, 227.
 Bielke, Thure Gabriel, greve, riksråd, 232, 264.
 Bildt, ätt, 140.
 — Carl N. D., frih., envoyé, 262.
 — Christian, 140.
 — Jöns, 140.
 — Knut, 140.
 Bilefeldt, Hans, stadsskrivare, 281.
 Bille, ätter, 129, 140, 157.
 — Ludvig, hovkapellmästare, 129.
 Billing, Lars, Theodor, professor, 185.
 Birckholtz, von, ätt, 124.
 Björck, släkt, 287.
 Björkenheim, ätt, 292.
 Björkesten, af, ätt, 292.
 Björksten, af, ätt, 292.
 Björnson Möller, Johanna, g. m. G. Cassel, 174, 176.
 Björnstjerna, Magnus Fredrik Ferdinand, greve, generallöjtnant, 84.
 — O. M., statsmin. för utr. ärendena, 262.
 Björnståhl, Jakob Jonas, professor, 283.
 Bladh, Peter Johan, superkargör, 291.
 Bley, Johan, tysk köpman, 118.
 Blix, släkt, 143, 287.
 Blixen, von, ätt, 155.
 — Conrad Christoffer von, frih., generallöjtn., 155.
 — Fredrik August von, kornett, 155.
 — Hans Gustaf von, överstelöjtn., 155.
 Blixen Finecke, C. F. A. B., frih., kammarherre, dansk utrikesminister, 294.
 Block, Maria Davidsdotter, g. m. G. Hyphauuff, 197.
 Blom, von, ätt, 291 f.
 Blom, Anna, g. m. J. Lohe, 115, 120.
 — Tobias, hovkonditor, 120.
 Blommér, N. J. O., konstnär, 286.
 Blume, Tobias, se Blom.
 Bobé, Louis, dansk historiker, 293.
 Bock, ätt, 151.
 — Wilhelm, överste, 151.
 Boehm, von, ätt, 292.
 Bogg, ätt, 137.
 Bogge, Jakob, kapten, 137.
 Bohr, Simon se Bhaer.
 Boije, Jöran, riksråd, 235.
 Boisman, von, ätt, 292.
 Boivie, släkt, 236.
 Bo Jonsson, se Grip.
 Bonaparte, Elise, g. m. F. P. Bacciochi, 66.
 — Joseph, konung av Spanien, 68.
 — Pauline, g. m. 1) C. E. Leclerc d'Ostin, 2) C. F. L. Borghese, 66 f.
 Bonde, ätt, 227 f.
 — Carl Carlsson, frih., överstekammarjunkare, 247.
 — Christer, president, 283.
 Bonge, Mauritz, kamrer, 25.
 Bonsdorff, von, finländsk ätt, 292.
 Bordon, ätt, 137.
 — Johan, överste, 137.
 Borgia, Stefano, italiensk kardinal, 283.
 Bosin, ätt, 143.
 Boström, E. G. B., statsminister, 261 f.
 Botvid Sunesson, biskop i Strängnäs, 50.
 Bouchardon, J. P., fransk bildhuggare, 277.
 Bouchotte, Jean Baptiste Noël, fransk krigsminister, 96.
 Boufflers, Marie Charlotte Hippolyte de, fransk grevinna, född de Soujon, 231.
 Bourgoing, J. F., fransk diplomat, 109.
 Bourguignon, se Courtois.
 Bournonville, Antoine, balletmästare, 293.
 Bousquet, Jean Louis, generalmajor, 270.
 Braad, Paul Christopher, köpman, 8.
 Brahe, Magnus Fredrik, greve, lantmarskalk, 287.
 — Per d. y., greve, riksdrots, 296.
 — Sofie, dansk geneal. förf. a g. 1) Thott, 2) Lange, 130.
 — Tyge, dansk astronom, 283.
 Brandt, von, ätt, 151.
 — Henrik Johan, överste, 151.
 — Nicolas, överste, 151.
 Brandten, von, ätt, 143.
 Braun, ätt, 143.
 Brehmer, ätt, 143.

- Bremer, Fredrika, författarinna, 225, 230 f.
 Bringk, Melchior, kapten, 64 f.
 Brobergen, von, ätt, 148.
 — Anton von, v. lagman, 148.
 — Carl von, drott. Christinas sekreterare, 148.
 — Hans von, licentbokhållare, 148.
 — Henrik von, tullförvaltare, 148.
 — Lorentz von, borgmästare, 148.
 Broch, Hans Gudmansön, kyrkoherde, 195.
 Brock, Anna, g. m. 1) P. Torslow, 2) H. Bernzerus, 195.
 — Carl, handlande, 169.
 — Gudmund Olssen, kyrkoherde, 169.
 — Olof, borgare i Landskrona, 169.
 Brockhaus, F. A., tysk bokförläggare, 77.
 Broen, Isak de, 179.
 Bruce, ätt, 145.
 — Anders, major, 145.
 — Robert, kapten, 145.
 — Rudolf, kapten, 145.
 Brummer, ätt, 154.
 — B. W., överstelöjtn., 270.
 — Johan Magnus, överste, 154.
 Brunow, ätt, 140.
 — Arvid Reinhold, överstelöjtn., 140.
 — Carl, överstelöjtnant, 140.
 Bruzelius, Magnus, prost, fornforskare, 274.
 Brynolf Gerlaksson, biskop, 282.
 Buchner, ätt, 147.
 — Johan Christoffer, sekreterare, 147.
 Buchwaldt, von, ätt, 143.
 Budberg, von, ätt, 143.
 Budde, Birger, 56.
 Buddenbrock, Henrik Magnus von, generallöjtn., 279.
 — Margareta von, g. m. J. v. Klingspor, 128.
 Buller, Mårten, officer, 55.
 Bunge, Baltzar, k. sekreterare, 121.
 — Henrik, frih., statssekreterare, 121.
 Bure, Anders, assessor, kartograf, 294.
 Burghausen, Lovisa v., 231.
 Burguer, von, ätt, 152.
 — Arnold Niklas, frih., överstelöjtn., 152.
 — Carl Johan, frih., generaladjutant, 152.
 Burmann, Johan, holländsk naturforskare, 285.
 — N. L., holländsk naturforskare, 285.
 Butini, I. A., svensk konsul, 26.
 Butterlin, ätt, 126.
 Bähr, ätt, 128.
 — Simon Mårtensson, 128.
 (Bååt), Bo Gustafsson, hovrättsassessor, 617.
 — Jakob Jakobsson Snakenborg, överste, vice hovrättspresident, 60 ff., 64.
 Bäck i Finland, ätt, 128, 158.
 Bäck, Abraham, arkiater, 285.
 — Carl, överstelöjtn., 128.
 — Johan, överstelöjtn., 128.
 Bäckman, Hildur Erika Björkman, g. m. S. O. Torsslow, 188.
 Bär, ätt, 143.
 Bärfelt, ätt, 128.
 — Bernhard Albrekt von, överstelöjtn., 128.
 — Joakim von, rikstygmästare, 128.
 Börstell, von, ätt, 143.
 Böttiger, Carl Wilhelm, prof. skald, 232.
 Cabelau, Maria, g. m. 1) W. Cobrissen, 2) H. Loh, 119.
 Cabeliau, Johan, borgmästare, 134.
 Cabeliau, Abraham, generaldirektör, 222.
 Cabiljau, ätt, 134.
 Campbell, engelsk köpman, 5.
 — Colin, svensk-engelsk köpman, 18.
 Campenhausen, von, ätt, 147, 148.
 — Johan Herman von, överste, 147.
 — Lorens, kapten, 148.
 Canterhielm, ätt, 37.
 Cantersten, ätt, 37.
 Cantherus, Andreas Birgeri, kyrkoherde, 54.
 Carl IX, konung av Sverige, 31—34, 37—39, 43—45, 47—50, 52—54, 61 f., 235, 281, 286.
 — X Gustaf, konung av Sverige, 138 f., 283, 286.
 — XI, konung av Sverige, 139, 146, 149 ff., 153, 257 f., 260 f., 289.
 — XII, konung av Sverige, 231, 283, 286.
 — XIII, konung av Sverige och Norge, 258, 272.
 — XIV Johan, konung av Sverige och Norge, 66—84, 87—94, 98 ff., 104, 107 f., 255, 258, 260, 274.
 — XV, konung av Sverige och Norge, 246 f., 281, 289.
 — August, kronprins, 102 f.
 — V, tyskromersk kejsare, 124, 134.
 Carlgren, släkt, 237.
 Cecilia, svensk prinsessa, 234.
 Cederbaum, ätt, 264.
 Cederberg, släkt, 291.
 Cederhielm, ätt, 220.
 — Josias, kommerseråd, 283.
 Cederström, ätt, 239.
 — Bror, frih., generallöjtn., 260.
 — Fredrik Thure, frih., kommandör, 86.
 — Henrietta Elisabeth, g. m. C. v. Rosenstein, 239.
 — Rudolf, greve, statsråd, 239.
 Chesnecopherus, Johan, professor, 59 f.
 — Nils, hovkansler, 32.
 Christiaens, A., belgisk läkare, 202.
 Christian IV, konung av Danmark och Norge, 58.
 — X, konung av Danmark, 293.
 Christina av Holstein, drottning, g. m. Carl IX, 40.
 — drottning av Sverige, 130, 133 ff., 141 f., 154, 158, 271, 286.
 Claes Pedersson, ryttmästare, 47.

- Clayhills, släkt, 291.
 Clerck, ätter, 148.
 — Hans, amiralitetsråd, 148.
 — Tomas, häradsh., 148.
 Cletcher, Henrik, bruksägare, 146.
 Cletzer, ätt, 146.
 Clifford, engelsk köpman, 10 f., 16 f., 19 f.
 Clodt, ätt, 143.
 Cobrissen, Wilhelm, köpman, 119.
 Collander, fabrikör, 173.
 — Christina, g. m. J. O. Strömstedt, 182.
 Conradi, köpman, 30.
 Constant de Rebecque, Henri Benjamin, fransk skriftställare och politiker, 76 f., 80.
 Copp, Johann, livmedikus, 282 f.,
 Corssar, faktor, 27.
 — Anders, handelsman, 2.
 — Anna, g. m. P. Westman, 2.
 — Carl, handelsman, 2.
 — Johannes (John), 2.
 Courtois, J. (kallad le Bourguignon), fransk målare, 277.
 Coyet, ätt, 134.
 — Fredrik, holl. ståthållare, 134.
 — Peter Julius, diplomat, 134.
 Crafoord, ätt, 145.
 — Jakob, kapten, 145.
 Crail, ätt, 129, 282.
 Cronacker, Erik Magnus, överjägmäst., 287.
 Cronius, Peter, kyrkoherde, 196.
 Cronstedt, Carl Johan, greve, president, 264.
 Cruus (af Edeby), Anna Eriksdotter, g. m. M. Bähr, 128.
 Dacke, Nils, upprorsledare, 290.
 Dævel, Carl Ludvig, överste, 103.
 Dahlberg, Erik, greve, generalguvernör, 285.
 Dahlfén, Carl Enoch, garverifabrikör, 209.
 — Sara Maria, g. m. E. Torslow, 209.
 Dahlepil, ätt, 139, 140.
 — Anders Jönsson, 139.
 — Lennart Jönsson, major, 139.
 Dahlström, historiemålare, 175.
 — C. G., brukspatron, 270.
 D'Albedyll, ätt, 143.
 Dalin, Erik, klockare, 195.
 — Olof von, skald, 227.
 Damm, Christina von, g. m. von Jana, 111 ff.
 — Lucia Magdalena von, g. m. H. J. Reichenberg, 111 ff.
 Dampe, Jesper, köpman, 110 f., 113.
 Danielsson, Emma Kristina, g. m. C. A. Sihlberg, 191.
 Darin, Anders, pastor, 196.
 Davout, Louis Nicolas, furste av Eckmühl, fransk marskalk, 92, 274.
 De Besche, ätter, 148, 151, 222.
 — Daniel, överstelöjtn., 148.
 — Georg, bruksägare, 148.
 — Gillis, bruksägare, 151.
 De Camps, Louis Marie, generalmajor, 76.
 De Corroset, ätt, 151.
 — Jean, överste, 151.
 De Friezky, ätt, 152.
 — Georg Fredrik, kapten, 152.
 — Johan, överstelöjtn., 152.
 — Otto, adjutant, 152.
 De Geer, ätt, 143, 239, 264.
 — Louis, köpman, bruksägare, 21.
 — Louis, frih., statsminister, 262.
 De la Chapelle, ätt, 143.
 Delafontaine l'ainé, fransk köpman, 16, 18.
 De la Gardie, ätt, 124, 143, 263.
 De Laignier, ätt, 143.
 — Johan, ceremonimästare, 143.
 De la Motte, ätt, 130, 160.
 — Carl, major, 130.
 — Frans, 160.
 Deland, Fredrik, skådespelare, 180.
 — Pierre, skådespelare, 179.
 Dellwig, von, ätt, 143, 154.
 — Bernt Vilhelm, överste, 154.
 Delphin, Anders Johansson, kyrkoherde, 167.
 De Mortaigne, ätt, 143.
 De Moucheron, ätt, 142, 145.
 — Henrik, assessor, 145.
 Desideria, drottning av Sverige och Norge, 67, 72.
 De Silentz, ätt, 152.
 — Vilhelm, iagman, 152.
 Destain, Joseph Gabriel, arkitekt, 263.
 Didron, ätt, 136.
 — Brita, 136.
 — Johan, kapten, 136.
 — Mikael Anton, kapten, 136.
 Ditten, Thor von, svensk-norsk diplomat, 261 f.
 Dobrikowsky, Vilhelm von, överste, 151.
 Dobrokowsky, von, ätt, 151.
 Dohna, von, ätt, 152.
 — Carl August von, greve, generalmajor, 152.
 — Christoffer Delphicus von greve, fältmarskalk, 152.
 — Fredrik Ludvig von, greve, generalfältmarskalk, 152.
 Douglas, ätt, 143.
 Drachstedt, von, ätt, 155.
 — Carl Gottfrid von, major, 155.
 Drake, ätt, 265.
 Dromund, ätt, 136.
 Drummond, Jakob, överste, 136.
 Dücker, ätt, 129, 143.
 — Gustaf, korpral, 129.
 — Johan, hovmästare, 129.
 Du Rées, ätt, 145.
 — Arnold, justitiepresident, 145.
 — Jakob, lagman, 145.
 Du Rietz, ätt, 134.
 — Grégoire François, livmedikus, 134.
 Duroc, G. C. M., fransk general, 109.
 Duwall, ätt, 131 f., 158, 160.
 — Gustaf, frih., landshövding, 132.
 — Jakob, frih., general, 132, 160.
 — Jakob, frih., landshövding, 132.
 — Mauritz, 132, 160.
 Dybeck, Richard, fornforskare, 275.
 Düring, von, ätt, 143.
 Döbeln, Georg Carl von, frih., generallöjtn., 93, 279.

- Döbeln, Johan Jakob von, professor, 194.
- Ebbertz, von, ätt, 153.
— Philip Joakim Eberhard von, major, 153.
- Ebeltofft, Maja, g. m. N. Robelius, 195.
- Edman, Gerhard, kamrerare, 186.
- Ehrenberg, Gilius Giliusson, burggreve, 168.
- Ehrenheim, Beata Fredrika Ulrika von, 174.
— Fredrik Wilhelm von, frih., kanslipresident, 282.
— Pehr von, statsråd, univ.-kansler, 174, 262.
— Reinhold, Fredrik August von, hovmarskalk, 174.
- Ehrenstrahl, ätt, 143.
- Ehrenstråle, David (Nehrmann, adl.), professor, 296.
- Ehrensward, Augustin, greve fältmarskalk, 271.
- Ek, Johan, pastor, 192.
- Ekberg, Jonas, kvartersman i flottan, 197.
- Ekekrantz, Niklas, konstnär, 265.
- Ekman, släkter, 220, 265.
- Ekstedt, fabrikör, 173.
- Ekströmer, Carl Astley, polismästare, tull distr.-chef 186.
- Elgqvist, Eric, lektor, 290.
- Elisabeth, svensk prinsessa, g. m. hertig Kristoffer av Mecklenburg, 45.
- Elmlund, Axel, skådespelare, 186.
- Elstermann, Christoffer, glassnidare, 277.
- Embring, Erik Gustaf, trumslagare, 188.
— Mathilda Sophia, g. m. M. U. Torslow, 188.
- Enblom, Carl Bernhard, lantbr.-kamrer, 183.
- Enebon, A. L., fältprost, 92.
- Engeström, J. von, härads-hövding, 83.
— Lars von, greve, utrikes statsminister, 77, 84.
- d'Enghien, L. A. H., fransk hertig, 109.
- Ericus Erici, se Sorolainen.
- Erik XIV, konung av Sverige, 51, 270.
- Erik Elofsson, kungl. sekreterare, 61, 65.
- Erman, Abela Maria, g. m. S. Torslow, 194 f.
— Maria, g. m. H. H. Torslow, 195.
— Nicolaus, kyrkoherde, 193.
— Paul, apotekare, 194 f.
- Erskein, Alexander, frih., president, 158, 285.
- Eskil Michaelis, Gustaf I:s kamrerare, 37, 39, 288.
- Essen, von, ätter, 143, 247, 291.
- Falkdal, Gotskalk, biskop, 291.
- Falkenberg, ätter, 124 f., 130, 240 f.
— Conrad, rikskammarråd, 130.
— Henrik von, slottsloven, 58—65.
— Johan Gottfrid, hovrättsassessor, 130.
— Melcher, krigsråd, 130.
— Melcher, greve, riksråd, 264.
- Falkensten, ätt, 147.
- Faltzburg, Axel, frih., generalmajor, 214.
- Fant, Gunnar, borgmästare, 236.
- Farenholtz, Johan Johanson, präst, 167.
- Fastberg, Christina Benedicta, g. m. L. Löfvall, 192.
- Fehrström, Alexander Magnus, kyrkoherde, 171.
- Fersen, von, ätt, 143, 264.
— Hans Axel von, greve, riksmarskalk, 102.
- Finlay, Robert, kommerseråd, 264.
- Fischer, ätt, 292.
— Jacob, kyrkoherde, 196.
- Fitinghoff, ätt, 129, 131, 157.
- Flach, ätt, 153.
— Carl Georg, landshövding, 273.
— Johan Fredrik, hovrättsråd, 153.
- Fleetwood, ätt, 135, 141, 264.
- Fleetwood, Didrik, överste, 135.
— Georg, frih., krigsråd, 135.
- Fleming, ätt, 269.
- Clas Eriksson, riksmarsk, 291.
- Fogelqvist, Torsten, fil. dr., författare, 236.
- Forath, Alexander, kapten, 137.
- Foratt, ätt, 137.
- Forbes, ätter, 127, 130, 134.
— Arvid, frih., riksråd, 130.
— Jakob, överste, 127.
— Mattias, överste, 130.
— Peter, fältränmästare, 134.
- Fouché, Joseph, hertig d'Otrante, fransk polisminister, 66.
- Fougdonius, Josephus Mattiæ, domprost, 54.
- Fox, Charles James, engelsk politiker, 66.
- Frack, Maria Christina, skådespelerska, g. m. J. G. Ruckman, 182.
- Frankelin, ätt, 124.
- Franzén, Frans Mikael, biskop, skald, 237, 259.
- Fredebern, Johan, väpnare, riksens skrivare, 281.
- Fredrik I, konung av Sverige, 278.
— I, tysk-romersk kejsare, 116.
- Freijbourg, ätt, 143.
- Freudenberg, von, ätt, 155.
— J. A. G. von, överste, 155.
- Frick, Anders, borgmästare, 265.
— Olof Ernst Reinhold, direktör, 186.
- Fries, Ellen, fil. dr., 226.
— Samuel Andreas, teol. dr., 282.
- Frost, Catharina, g. m. C. G. Nykiörck, 171.
— Lars, kyrkoherde, 171.
- Frosterus, släkt, 291.
- Frölander, Gerda Linnea Robertia, g. m. O. A. Torslow, 187.
— Robert, grosshandl., 187.
- Frölich, ätter, 149, 151.
— Carl Gustaf, greve, överste, 149.
— Hans Fredrik, överste, 151.

- Frölich, Ulrik Christoffer, landsh., 120, 151.
 Fuchs, ätt, 149.
 — Christina Elisabeth, 149.
 — Hedvig Johanna, g. m. J. Helvich, 149.
 — Maria, 149.
 — Peter, livmedikus, 149.
 — Peter Gustaf, hovpage, 149.
 — Philip, kapten, 149.
 Fürstenau, engelsk köpman, 10.
- Gadbury, John, engelsk astronom, 283.
 Gahn Persson, S. L., hist. samlare, 290.
 Gairdner, ätt, 143.
 Galdenblad, Johan, jesuitpater, 282.
 Geijer, Erik Gustaf, professor, 84, 254—259, 274.
 Gellner, Per Nils Arnold, tjänsteman i järnvägsstyr., 190.
 Gemzæus, Andreas, prost., 192.
 — Elisabet, g. m. P. J. Ringh, 196.
 Gentz, Friedrich von, tysk politisk skriftställare, 75.
 Gerfelt, Tomas, överste, 288.
 Gersdorff, von, ätt, 151.
 — Reinhold Johan von, regementskvartermästare, 151.
 Gestrin, Christina, g. m. J. C. Ziegler d. y., 242.
 Gladebach, Anna Maria, g. m. G. Rietfeldt, 113.
 Gladsten, ätt, 135.
 Gladstone, Herbert, överste, 135.
 Godenhielm, ätt, 293.
 Goës, ätt, 146.
 — Casper, kapten, 146.
 — Edvard, överstelöjtn., 146.
 — Magnus, regementskvartermästare, 146.
 — Nikolaus, rytmästare, 146.
 Golawitz, ätt, 136.
 — Peter, överstelöjtn., 136.
 Goltz, von, ätt, 153.
 — Fredrik Wilhelm von der, överstelöjtn., 153.
- Gra, Caspar, köpman, 120.
 Grabbe, släkt, 291.
 Granlund, släkt, 243 f.
 Grass, ätt, 143, 158.
 — Adolf, 158.
 — Gustaf, frih., landsh., 158.
 — Gustaf Johan, 158.
 — Mikael, 158.
 — Mikael Gottlieb., stath., 158.
 Grawer, J., köpman, 5.
 Gré(s), J., handsekr. hos Carl XIV Johan, 76.
 Gridaine, Jean Baptiste, abbé, 287.
 Grift, Bernard van der, holländsk köpman, 10.
 Grill, ätt, 264.
 — Abraham, köpman, 3.
 — Carlos, köpman, 5.
 — Claes, kommerseråd, 3, 5.
 Grimoard, Philippe Henri de, fransk greve, general, 92, 96.
 (Grip), Bo Jonsson, drots, 220.
 Gripensperr, ätt, 134, 138.
 Grothusen, ätter, 133, 143, 157 f.
 — Otto Johan von, major, 133.
 Grotius, Hugo, diplomat, 270.
 Gråberg af Hemsö, Jacob, greve, italiensk överbibliotekarie, 223.
 Grönberg, Olof, fänrik, 230.
 Gröninger, von, ätt, 145.
 — Casper von, kapten, 145.
 Grönwall, Johan, hovrättskommissarie, 205.
 Gullstrand, Allvar, professor, 284.
 Gustaf I, konung av Sverige, 43, 50, 231—234, 260, 288.
 — II Adolf, konung av Sverige, 32, 127, 131 f., 134, 235, 295.
 — IV Adolf, konung av Sverige, 108, 257 f., 273, 287.
 Gyldenstolpe, August, greve, utrikesminister, 262.
 Gyllenkrok, ätt, 265.
 — Charlotta Lovisa, g. m. C. F. A. B. v. Blixen Finecke, 294.
 Gyllennieroth, ätt, 143.
 Gyllenstierna, ätter, 140.
- Gyllenstierna, Axel Erik, frih., landsh., 287.
 — Christoffer, greve, överstath., 162.
 — Johan, generalguvernör, 286.
 — Nils Göransson, greve, landsh., 264.
 Günthersberch, von, ätt, 140.
 — Christoffer, generalmajor, 140.
 Gütthrie, ätt, 149.
 — Georg, statskommissarie, 149.
 Gädde, ätt, 140.
 Gäfverberg, Halfvard, fabrikör, 288.
 Göransson, Anders Henrik, bruksägare, 277.
 — Anders Petter, industridkare, 277.
 — Göran Fredrik, fil. dr., industriman, 277.
 Göthe, Samuel Eosander, assessor, 283.
- Haartman, v., finländsk ätt, 237, 293.
 Habben, Anna Catharina, g. m. J. B. Lohe, 118.
 — Habbe Isten, 118.
 Hackman, ätt, 291, 293.
 Hagendorn, von, ätt, 145.
 — Elias von, rytmästare, 145.
 Hagman, Laurentia, g. m. O. Richert, 205.
 — Sven, rådman, 288.
 Hall, Benjamin, engelsk köpman, 22.
 Halle, von, ätt, 143.
 Hallenberg, Jonas, riksan- tikvarie, 274.
 Hallman, Johan Göstaf, kyrkoherde, 263.
 Hallwyl, v., ätt, 237.
 Hamilton, ätter, 136, 140 f., 143, 158.
 — Henning, greve, statsråd, 282.
 — Hugo, frih., överste, 136, 158.
 — Ludvig, frih., överste, 136, 158.
 — Malkoim, frih., generalmajor, 140.
 (Hammarskjöld), Peder Mikaelsson, överste, 61 f., 64.
 Hansen, Fred., köpman, 9 f.

- Harebiergh, Petrus, 167.
Hartman, Margareta Christina, g. m. J. C. Ziegler, 242.
Hastfer, ätt, 143.
Hazelius, Artur, fil. dr., museiman, 284.
Hedberg, Frans, skriftställare, 183.
Hedborn, Samuel Johan, skald, 248—251.
Hedeman, släkt, 289.
Hedengren, David, general-löjtn., 236.
Hedin, Gustaf Henrik Leonard, revisor, 185.
— Svante, skådespelare, 185.
Hegvald, gotländsk stenmästare, 276.
Heisen, von, ätt, 146.
— Carl von, 146.
— Georg von, kapten, 146.
— Nikolaus von, ryttmästare, 146.
Helfreich, ätt, 148.
— Bernhard, löjtnant, 148.
— Georg, major, 148.
Hellundanus se Ronnovius.
Hernmarck, släkt, 237.
Hertz, Maria Didrika, g. m. G. L. Torslow, 175.
Hertzog, Anna Christina, 192.
Hesselberg, Peder, dansk officer, 58.
Heiman, släkt, 287.
Hierta, Lars Johan, publicist, 258 f.
Hilchen, ätt, 140.
— Frans, överste, 140.
— Jakob, överste, 140.
Hill, Otto Oscar, direktör, 202.
Hilleström, Per, prof., målare, 172.
Hiltebrandt, Conrad Jacob, pommersk präst, 270.
Hinrichs, Anna Gesina, 118.
— Carl Ulrich, 118.
— Lühr, tysk köpman, 118.
— Margaretha, 118.
Hirscheit, von, ätt, 140.
— Christoffer Albrecht von, major, 140.
— Gustaf von, assessor, 140.
— Jakob Carl von, överste-vaktmästare, 140.
Hising, Wilhelm, brukspatron, 264.
Hisinger, finländsk ätt, 269.
Hiärne, Urban, landshövdt., 283.
Hoborg, Hans, skrivare, 167.
— Hans Albreksson, handl., 167.
Hochschild, C. F. L., frih., utrikesminister, 262.
Hofverberg, Johan, prost, 170.
Hogguer, ätt, 143.
Holck, ätt, 140.
Holm, Johan, köpman, 277.
Holmdahl, släkt, 287.
Holmgren, Per, skogvaktare, 200.
Holmlund, Nils Zachrisson, kryddkramhandl., 174, 176.
Holmström, Jöns, handlande, 197.
Holst, ätt, 130.
— Anders, kyrkoherde, 192.
— Lars, biskopsfogde, 37, 39.
— Mauritz, landshövding, 130.
Holterman, Maria Charlotta, g. m. A. v. Wahrendorff, 284.
Hoppenstedt, släkt, 225.
Horn, ätter, 143.
— Adam, greve, riksråd, 264.
— Agneta, g. m. L. Cruus, 226, 231.
— Carl Henriksson, lagman, guvernör i Reval, 235.
— Gustaf, greve, general-fältherre, 270, 288.
— Jöran Henriksson, stathållare, 235.
Hübinette, Petrus, direktör, 290.
Hulot, madame, 69.
Hultgren, Augusta, g. m. F. A. Barthelson, 213.
Humerus, Bonde, professor, domprost, 167.
Hylander, Sven, akad.-adjunkt, 274.
Hyltén-Cavallius, Gunnar Olof, diplomat, förf., 181.
Hyphauff, Gottfried, kyrkoherde, 196 f.
— Sibylla, g. m. P. Torslow, 197.
Håkan Matsson d. ä., marsk, 222.
Härleman, Carl, frih., överintendent, 264.
Hällström, af, ätt, 293.
Högberg, Olof, förf., 289.
Högger, ätt, 143.
Höggqvist, Emelie, skådespelerska, 181.
Höjer, Torvald, envoyé, 281.
Ickens, Hajo, 116.
Ihre, Tomas, professor, 193.
Indebetou, Govert, direktör, 236.
Irvine, Alexander, överste, 133.
Irving, ätt, 133.
Israel Petri Dalekarlus, kyrkoherde, 282.
Issendorff, von, ätt, 155.
— köpman, 5.
— Johan Christoffer von, överste, 155.
Izmajlov, Ivan Petrovitj, rysk diplomat, 283.
Jaen, Wilhelm, kapten, 63.
Jakob Jakobsson Snakenborg, se Bååt.
Jennings, Francis, kommerseråd, 5, 10, 13.
Jever, Anna av, 116.
— Maria av, 116.
Johan III, konung av Sverige, 35 f., 40, 42, 52, 234, 283.
Johanna Månsdotter, g. m. 1) S. Hansson, 2) P. T. Thulin, 3) C. G. Torslow, 213.
Johansson, Johan, landskamrerare, 290.
Johansson, Johanna Margareta, g. m. E. Torslow, 210.
Jonghelinck, Jacques, holl. skulptör, 270.
Jordan, ätter, 142 f., 148.
— Edvard Berent, major, 148.
Jordans, Mikael, landsh., 142 f.
Julinsköld, Peter, räntmästare, 290.
Jung, Melker, glasbruksäg., 222.
Juslén, Per, justitieråd, 278.
Kahl, Mauritz, kyrkoherde, 171.
Kahlden, von, släkt, 237.
Kahn, Frans Johan, grosshandl., 186.

- Kahn, Hilma Henrietta, g. m. 1) A. O. Torslow, 2) G. Edman, 186.
- Kalen, Henrik von, ståthållare, 61 f.
- Kalitin, ätt, 126.
- Kalm, Pehr, professor, 274.
- Kammecker, släkt, 262.
- Joakim, bagare, 262.
- Karl, se Carl.
- Kellgren, Johan Henrik, skald, 279.
- Kellner, Johan, rådman, 283.
- Kempe, släkt, 236—238.
- Khevenhüller, ätt, 135.
- Paul, frih., riksråd, 135.
- Kiellman, Erik, 2.
- Kierman, Gustaf, politieborgmästare, 5, 23 ff., 28.
- Kihlén, Carl Erik, journalist, 176.
- Ingrid, musiklärarinna, 176.
- Kilburger, Johan Filip, diplomat, 282.
- King, ätt, 146.
- Henrik, livdrabant, 146.
- Jakob, löjtnant, 146.
- Kinnmanson, Lars Gustaf, skådespelare, 184.
- Kinnmundt, Robert, referendarie, 149.
- Kinnemond, ätt, 137.
- Kinninmond, Patrik, överste, 137.
- Tomas, överste, 137.
- Kinninmundt, ätt, 149.
- Kirstein, ätt, 143.
- Kleihe, ätt, 137.
- Schweder Didrik, lantmarskalk i Bremen, 137.
- Klein, Anders Peter, gästgivare, 210.
- Anna Fredrika Laurentia, g. m. C. T. Torslow, 210.
- Kleman, Pontus, grosshandl., 277.
- Klinckowström, Johan, generalmajor, 264.
- Klingspor, ätt, 128, 158.
- Johan Gustaf, ryttmästare, 128.
- Staffan, generalmajor, 128.
- Klingstedt, ätt, 293.
- Kloot, Claudius, borgmästare, 272.
- Knorring, von, ätt, 146.
- Knorring, Göran Johan von, frih., överste, 146.
- Stefan Fredrik von, överstelöjtn., 146.
- Knutberg, Carl, kapten mekanikus, 286.
- Knös, Andreas, domprost, 274, 287.
- Koch, Nils von, justiti kansler, 225.
- Kock, Axel, professor, 282.
- Erik, handlande, 169.
- Kofod, Lars, rådman, 170.
- Marna, g. m. 1) D. M. Nehrman, 2) Ch. Torslow, 169.
- Kofot, Dorothea, g. m. 1) H. H. (J. H.) Torslow, 2) M. Kahl, 171.
- Hans, handlande, 171.
- Kohl, ätt, 134.
- Reinhold, fältsekreterare, 134, 141.
- Kolmodin, Johannes, diplomat, historiker, 283.
- Koschell, Johan Gabriel, köpman, 30.
- Koskull, ätter, 130, 143, 290.
- Anders, landshövding, 130.
- Krabbe, ätt, 140.
- Krämer, Lotten von, författarinna, 239.
- Krail von Bemebergh, G. G., generalkvartermästare, 129.
- Krasinska, Graciosa, polsk grevinna, 246.
- Krassow, von, ätt, 143.
- Krefelt, von, ätt, 146.
- Henrik von, major, 146.
- Kristina, se Christina.
- Kristoffer, hertig av Mecklenburg, 45.
- Krumlinde, Agneta Maria, g. m. 1) A. P. Torslow, 2) O. B. Rosenblad, 205.
- Carl Joachim, kornett, 205.
- Kruse (Krus), Christian, officer, 141.
- Hans Abraham, landshövding, 141.
- (Krus), Johan Zakarias, resident, 141.
- Krutmejer, släkt, 266.
- Anne, g. m. J. N. Roth, 169.
- Jöns Nilsson, handl., 169.
- Kruuse, ätt, 141.
- Kryger, Johan Fredrik, kommerseråd, 25.
- Kröger, David, rådman, 192.
- Sissela (Cecilia), g. m. J. M. Torslow, 192.
- Kurck, Axel, krigsöverste, 235.
- Kursell, Jost, ståthållare, 48 f.
- Kyhlman, Eric, borgmästare, 276.
- Köhler, von, ätt, 143.
- König, madame, 18.
- Königsmarck, von, ätt, 143.
- Lagerberg, Magnus, kammarherre, 247.
- Lagerbielke, Gustaf, greve, statsråd, 93.
- Lagerborg, ätt, 293.
- Lagerbring, Gustaf Olof, frih., generallöjtnant, 104, 108.
- Lagerheim, C. H. T. A., utrikesminister, gen.-dir., 261 f.
- Lagerstråle, ätt, 239.
- Lang, Gertrud, g. m. 1) J. C. Ziegler, 2) C. F. Ziervogel, 242.
- Lapi, fransk läkare, 100 f.
- Lapie, Alexandre-Émile, fransk överstelöjtnant, 100.
- Pierre, fransk överste, 83—109.
- Larson i Tullus, Nils, talman, 288.
- Latapie, Pierre, se Lapie.
- Laurell, släkt, 287.
- Laurenberg, Wilhelm, prost, 168.
- Laurentius Petri Gothus, ärkebiskop, 35.
- Laurentius Raimundius, 233.
- Lavesson, Hilma Amalia, g. m. G. F. Pettersson, 210.
- Lefebure, Joh. H., dir., 5.
- Lefrén, Johan Peter, general, 261.
- Leijel, Adam, landshövding, 121.
- Leijonhufvud, Axel, frih., överste, 224.
- Axel Gabriel, frih., president, 225.
- (—) Erik Abrahamsson, riksråd, 35.

- Leijonhufvud, Knut Henric, frih., kammarherre, 225.
- Sigrid Amalia, fil. dr., 224—232, 281.
- Adlersparre, Sophie, författarinna, 225 f., 228, 231.
- Lemnius, ätt, 124.
- Lenck, ätt, 138, 158.
- Gustaf, major, 138.
- Jakob, ryttmästare, 138.
- Lenormant, madame Charles, 66—69, 71.
- Leopold I, tysk-romersk kejsare, 141.
- Léouzon-Leduc, Louis, fransk skriftställ., 287.
- Lewenhaupt, ätt, 227.
- (—) Axel Stensson, greve, ståthållare, 45.
- Carl, greve, utr.-minister, 261 f.
- Mauritz Axel, greve, riksmarskalk, 87.
- Lichton, ätt, 137, 139, 146.
- Robert, greve, kungl. råd, 137, 139, 146.
- Lidén, Johan Henric, prof., 225.
- Lidman, släkt, 238—240.
- Sven, författare, 238—240.
- Lidner, Bengt, skald, 279, 282.
- Liebman, Erica, g. m. M. Sommar, 266.
- Lieth, von der, ätt, 150.
- Jurgen von der, krigskommissarie, 150.
- Liewen, von, ätt, 143.
- Liljegren, Johan Gustaf, riksantikvarie o. riksarkivarie, 274, 282 f.
- Liljencrantz, Johan, greve, president, 264.
- Sven, frih., landsh., 264.
- Lillie, Christina Beata, g. m. E. Sparre, 227 f., 231.
- Lilliehöök, Per, kommandant, 269.
- Lilliemarck, Enoch, sekreterare, 283.
- Lillienhoff, Joachim (Pöter), rådman, 120.
- Lilly, William, engelsk astrolog, 283.
- Limbach, Anna Margaretha, g. m. H. Lohe, 118.
- Johannes, tysk pastor, 118.
- Lindeberg, Anders, kapten, förf., 180.
- Lindenow, ätt, 140.
- Linder, ätt, 293.
- Gurli, förf.:a, 231.
- Lindfors, Anders Otto, professor, 274.
- Lindhagen, Albert, justitieråd, 275.
- Lindhielm, Anders, landsh., 283.
- Lin(d)man, Helena, g. m. J. Torslow, 172.
- Lindman, Maria Magdalena, g. m. 1) A. P. Torslow, 2) J. E. Utterström, 211.
- Lin(d)man, Mårten, handlande, 172.
- Linné, Carl von, naturforskare, 121, 285.
- Linnerhielm, ätt, 264.
- Linnerius, Jonas, pastor, 193.
- Liwesten, ätt, 148.
- Tomas, överstelöjtn., 148.
- Livin, Zachris, major, 289.
- Ljungdahl, S. J., lektor, 266.
- Lode, ätt, 127, 157.
- Gerhard, kammarherre, 127.
- Hans, kammarjunkare, 127.
- Loen, Gerhardus, 116.
- Lohe, ätt, 114—121.
- Lovisa Ulrika, svensk drottning, 2, 231.
- Luders, Georg Christian, tysk köpman, 13 f., 18, 20.
- Ludvig XVIII, konung av Frankrike, 79 ff.
- Luft, Fredrik Johan von der, lantränkmäst., 173.
- Lundberg, Gustaf, målare, 286.
- Lundblad, Johan Fredrik af, generalkonsul, 98 f.
- Lundbom, Peter, läderhandlare, 205.
- Lundersteen, Johan, professor, 193.
- Lundgren, Carl Henning Andreas, fabriksingenjör, 213.
- Peter, strandridare, 198.
- Lundin, Hedvig, g. m. H. G. Broch, 195.
- Lundqvist, Maria, g. m. J. F. Berggrensson, 202.
- Lundvik, Vilhelm, handelsråd, 236.
- Lybeck, Otto, amiral, 236.
- Lychou, Gustaf, grossh., rådmän, 174.
- Lüdecke, Christopher, kyrkoherde, 242.
- Lünow, ätt, 138.
- Jöns Eriksson, major, 138.
- Lysander, Albert Teodor, professor, 252.
- Lyth, Hilda, g. m. O. Rosman, 219.
- Lützow, ätt, 144.
- Claës Christoff, hovmarskalk, 144.
- Joakim Wilhelm, hovmarskalk, 144.
- Löffler, Jacob, diplomat, 270.
- Löfgren, Nils Isak, prost, 265.
- Löfving, Petter, botanist, 288.
- Löfström, Elis Gustaf, disponent, 187.
- Ernst Joel, godsägare, 187.
- Löfvall, Lorentz, kronolänsman, 192.
- Löschern von Hertzfeldt, ätt, 146.
- Anders, överste, 146.
- Löwe, Fredrik, viceguvernör, 154.
- Gerhard, överstelöjtn., 154.
- Löwen, ätt, 154.
- Löwenstern, von, ätt, 145.
- Macdonald, E. J. J. A., hertig av Tarent, fransk marskalk, 92.
- Mac-Dougall, Albrekt, fogde, 131, 160.
- Mauritz, överste, 131.
- Macky, Pat., engelsk köpman, 8—16, 19 f.
- Rob., engelsk köpman, 8—16, 19 f.
- Magnusson, släkt, 244.
- Tord, disponent, 277.
- Maister, William, brukspatron, 5, 16 f., 20.
- Malaspina, Germanico, italiensk nuntie, 281.
- Maler, Andreas, 65.
- Malm, Gösta, generaldir., 236.

- Malmström, Carl Gustaf, riksarkivarie, 246.
 — Erik, bankkassör, 206.
 — Gustaf, bankkassör, 206.
 — Otto Christian, pastor, 206.
 Mandelgren, Nils Månsson, tecknare, kulturforskare, 265.
 Mannerskantz, släkt, 264.
 Mansfeld, Joachim Fredrik, greve, 49.
 Marcks von Württemberg, ätt, 153.
 — Carl Gustaf, överstelöjtn., 153.
 — Gotthard Vilhelm, frih., general, 153.
 Marie Louise, fransk kejsarinna, 74, 93, 106.
 Marschalck, ätter, 143, 154.
 — Frans Christian, generalmajor, 154.
 Maschkow, von, ätt, 151.
 — Nicolaus von, kanonikus, 151.
 Masreliez, Louis-Adrien, hovintendent, 277.
 Masséna, André, furste av Essling, fransk marskalk, 92.
 Maull, ätt, 152.
 — Jakob, politi. o. byggningspresident, 152.
 Maydell, ätt, 143.
 Mechelin, ätt, 293.
 Meck, ätt, 154 f.
 — Jakob Johan, ryttmästare, 155.
 — Magnus Fredrik, överste, 155.
 Meijendorff von Yxkull, ätt, 143.
 Mel, ätt, 140.
 — Johan, överste, 140.
 Mellin, ätt, 144.
 — Bernt, landsh., 144.
 Mendelssohn, Dorothea, g. m. A. W. v. Schlegel, 76.
 Messenius, ätt, 110—113.
 — Johannes, historieskrivare, 284.
 Mevius, Margareta Elisabeth von, g. m. C. Cederström, 239.
 Möberg, Hugo Leopold, kapten, 190.
 Modin, Erik, fil. dr, pastor, 289.
 Mogens Madsen, biskop, 266.
 Molin, Kristina, g. m. A. W. Andersson, 191.
 Mommsen, Theodor, tysk professor, 297.
 Moreau, madame, 69, 109.
 — Jean Victor, fransk general, 68 f., 70, 99, 109.
 Moretti, Paolo, abbé, 287.
 Mould, engelsk köpman, 5.
 Muir, Torsten, överstelöjtn., 148.
 Munck af Fulkila, C. J., överste, 294.
 Munsterhjelm, ätt, 293.
 Münster-Ledenburg, E. F. H. zu, greve, hannoversk statsminister, 75.
 Murat, Joachim, konung av Neapel, 74.
 Murbeck, Peter, kyrkoherde, 263.
 Myhr, ätt, 148.
 Mänesköld, ätt, 129.
 — Henrik Persson, kapten, 129.
 Månsson, Lars, överkommisarie, 147.
 — i Skumparp, Nils, riksdagsman, 266.
 Mårtensson, N. E. G., läkare, 202.
 Möller, Anna Christina, g. m. S. Torslow, 211.
 Mörner, ätt, 124, 127, 158.
 — Bernt Didrik, hovmarskalk, 127.
 — Carl Otto, frih., överste, 83—109.
 — Hampus Wilhelm, frih., landshövding, 100.
 — Otto Helmer, landshövding, 127.
 — Stellan von, ståthållare, 127.
 Napoleon I, fransmännens kejsare, 66 f., 69—72, 75—77, 79 f., 87, 92 f., 98—101, 106, 108 f., 174.
 Nassenius, Israel Petri, kyrkoherde, 289.
 Nassokin, ätt, 126.
 — Henrik, överstelöjtn., 126.
 Natt och Dag, ätt, 220.
 Necker se Staël von Holstein.
 Nehrman, David, se Ehrenstråle.
 Nehrman, Didrik Mårtensson, handlande, 170.
 Neipperg, Albert Adam, greve, österrikiskgeneral, 74.
 Neovius, släkt, 291.
 Nerman, Dorothea Gustafsdotter, g. m. H. Kofot, 171.
 Netherwood, ätt, 136, 158.
 — Carl, kammарherre, 136.
 — Jöns, löjtnant, 136.
 Neuman, von, ätt, 132.
 — Baltzar von, överstelöjtn., 132.
 Nielsen, Yngvar, professor, 246.
 Nieroth, ätter, 143.
 — Carl, greve, generalguvernör, 143.
 Nils Olofsson, biskop i Strängnäs, 38, 42, 52 f.
 Nilsson, Albert, professor, 284.
 — Erik, kamrer, 288.
 — Sven, professor, zoolog o. fornforskare, 204.
 Nisbeth, ätt, 147.
 — Vilhelm, kapten, 147.
 Nohrman, Marten, 64.
 Nolcken, von, ätt, 155.
 — Erik Mattias von, frih., hovkansler, 155.
 Norberg, Mathias, professor, 283.
 Norby, Sören, riksamiral, 222.
 Nordenfeldt, Marie Charlotte, 232.
 Nordenflycht, Anders, kammarherre, 121.
 — Hedvig Charlotta, författarinna, 279.
 Nordström, Johan Ludvig, kammartjänare, 211.
 Norman, Georg, superintendent, 233 f.
 Norrby, Georg, skådespelare, 183.
 Norstedt, Engle, musikantgesäll, 197.
 — Reinhold, konstnär, 286.
 Noth, von der, ätt, 144.
 — Tomas von der, generalmajor, 144.
 Nykiörck, Carl Gustaf, kyrkoherde, 171.
 Nylén, Oscar Bernhard, xylograf, 177.
 Nyström, Constance Adelaide, g. m. 1) P. V. Stiernstam, 190.

- Nyströmer, Carl (Carlos), ingenjör, 285.
 Nöding, ätt, 136, 157.
 — Hartvig, ryttmästare, 136.
 — Henrik, ryttmästare, 136
 — Henrik, överstelöjtn, 136.
- Odhner, Clas Theodor, riksarkivarie, 246, 262.
 Ogilwie, ätt, 133.
 — Georg, överstelöjtn., 133.
 — Jakob, major, 133.
 — Patrik, landshövding, 133.
 Olaus Petri, reformator, 283.
 Olsson, Hans, nämndeman, 203.
 Orcharton, ätt, 140.
 — Johan, överstelöjtn., 140.
 Oscar I, konung av Sverige o. Norge, 87.
 d'Ossery, J. T. R., abbé, 287.
 Osten genannt Sacken, von der, ätten, 140, 147.
 — Georg von der, pres. i överlanträtten på Ösel, 147.
 — Salomon von der, överste 140.
 Oster, Nicolas, abbé, 287.
 Osterman, John, fabrikör, 236.
 d'Otrante, hertig, se Fouché.
 Oxenstierna, ätt, 227.
 — Axel, greve, rikskansler, 21, 133, 270, 279.
 — Erik, frih., landsh., 264.
- Pahlen, von der, ätt, 143.
 Palbitzki, ätt, 143.
 Palm, Margareta, g. m. N. Robelius, 195.
 — Simon, kyrkoherde, 195.
 Papke, Christian, biskop, 167, 193, 195.
 Pastor, Agnes, g. m. T. Blom, 120.
 Patkul, Johann Reinhold, politiker, 294.
 Patkull, ätter, 129, 131, 143, 158.
 — Göran, överstelöjtn., 129, 131.
 — Johan, kammarherre, 129.
- Pauli, ätt, 124 f.
 — Christopher, köpman, 6.
 Paykull, ätt, 143.
 Peder Månsson, se Utter.
 Pedersen, Hans, komminister, 168.
 Pereswetoff-Morath, ätt, 126.
 Persson, Carolina Fredrika, g. m. P. Torslow, 204.
 — Nelly, g. m. C. Resfeldt, 208.
 — Troed, inspektör, 204.
 Peters, Anna, g. m. M. Lohe d. ä., 116.
 — Behrend, 116.
 Petersen, Mathilda Dorothea, g. m. F. J. Kahn, 186.
 Petersens, af, ätt, 264.
 — Gustaf Herman af, v. häradshövd., 203.
 Petrosa, Petrus, se Petrus Eriki.
 Petrus Eriki, poenitentiare i Strängnäs, 37.
 — Eriki (Petrosa), äventyrare, 235.
 — Jonæ, biskop i Strängnäs, 32, 36, 39, 40, 47, 54.
 Pettersson, Gustaf Fredrik, stationsinspektör, 210.
 Pfuel, von, ätt, 150.
 — Jakob von, överstelöjtn., 150.
 Philp, ätt, 131.
 — William, överkommen-dant, 131.
 Piculell, Nils Wilhelm, kvartersmästare, 205.
 Pilo, Theodor Samuel, handlande, 208.
 Pincier, von, ätt, 143.
 Piper, Augusta, g. m. E. R. Adelsvärd, 278.
 — Carl, greve, överstemarskalk, 274, 281, 283.
 — Henrik, 120.
 Pistolekors, ätt, 293.
 Plaes, Jacobina von der, g. m. H. Lohe, 118.
 — Lorentz von der, konstnär, 118.
 — Petronella von der, 118.
 Plantin, Christina Catharina, g. m. 1) H. Torslow, 2) P. Cronius, 196.
 — Maria Elisabet, g. m. G. Hyphauff, 196.
 — Petrus, kyrkoherde, 196.
- Plomgren, A., kommerseråd, 5.
 — Thomas, kommerseråd, politiker, 5.
 Plåt, Hans, 127.
 Pläter (Plåt el. Plater), Svante, 127.
 Polhem, Christoffer, kommerseråd, 223, 283.
 Popken, släkt, 116.
 Popkens, Maria, g. m. J. Lohe d. ä., 116.
 Posse, ätt, 264.
 — Jöran Knutsson, riksråd, 235.
 — Jöran Nilsson, ryttmästare, 235.
 Post, von, 141.
 — Vilhelm Mauritz von, överstelöjtn., 141.
 Preutz, Friedrich von, 230.
 Printz, Johan, guvernör, 269.
 Prytz, Anders, 40.
 — Claes Hansson, stads-skrivare, 40.
 Psilander, Peter von, frih., landshövding, 27.
 Puke, Johan Carl, greve, generalmajor, 178 f.
 Pyhy, Konrad von, kansler, 233.
 Pählman, ätt, 143.
- Quiding, Erik, klockare, 197.
- Raab, ätt, 152, 264.
 — Adam Johan, frih., landsh., 152.
 — Carl, kommandör, 152.
 Rafenia, Maria, g. m. P. Plantin, 196.
 Ramel, ätt, 140.
 — Hans, landsdomare, 194.
 — Hans, frih., överste, 264.
 Ramsay, ätt, 129.
 — Johan, ryttmästare, 129.
 Ranck, Jakob, major, 283.
 Rantzau, Detlev, dansk krigare, 58.
 Rappe, ätt, 264.
 Rasmus Ludvigsson, sekr., 222, 283, 286.
 Ratsack, Claus, borgare, 167.
 Récamier, Jacques, fransk bankir, 67, 69.
 — Juliette, 66—74.
 Rechenberg, von, ätt, 110.
 Reenstierna, Abraham (Moma, adl.), bruksäg., 222.

- Reenstierna, Jakob (Moma, adl.), kommissarie, 222.
- Reeth, ätt, 158.
- Rehausen, von, ätt, 143.
- Rehbinder, ätt, 144, 291.
- Henrik, generalmajor, 144.
- Rehn, Jean Eric, hovintendent, 264.
- Reichel, von, ätt, 153.
- Carl Breide von, generalmajor, 153.
- Reichenberg, Hans Jacob, stallmästare, 111.
- Reid, skotsk landstrykare, 29.
- Alexander, ryttmästare, 158.
- Reiher, ätt, 145.
- Arent, löjtnant, 145.
- Johan, löjtnant, 145.
- Magnus, kommissarie, 145.
- Resfeldt, Christian, kvartermästare, 208.
- Euphrosyne, g. m. O. J. Torslow, 208.
- Retzius, Anders Jahan, professor, 274.
- Riant, Paul, greve, fransk historiker, 287.
- Richert, Ingrid Margareta, g. m. O. Torslow, 205.
- Olof, v. häradshövding, 205.
- Riddersköld, C., överste, 192.
- Ridderstolpe, Fredrik Ludvig, frih., landshövding, 105 f.
- Rietfeldt, Gerhard, se Rithfelt.
- Rigeman, ätter, 145.
- Didrik, ryttmästare, 145.
- Ring, Helena, g. m. P. Cronius, 196.
- Ringh, Petrus Jönsson, kyrkoherde, 196.
- Rinsten, g. m. B. Peters, 116.
- Risingh, Johan Classon, ekonomisk skriftställare, 7.
- Rithfelt, Anton, kaptenlöjtnant, 113.
- Gerhard, major, 113.
- Henrik, major, 113.
- Henrik Andersson, major, 113.
- Robelius, Nicolaus, kontraktsprost, 195.
- Roberg, Emil, dekorationsmålare, 286.
- Robertsson, ätt, 129.
- Jakob, kungl. livmed., 129.
- Rodenburgh, von, ätt, 143.
- Roderskiöld, Lars (Bubb, adl.), amirallöjtnant, 115.
- Rodhe, Allan, landsh., 236.
- Rohr, von, ätt, 146.
- Carl von, överstelöjtn., 146.
- Georg von, överstelöjtn., 146.
- Hans Christoffer von, kapten, 146.
- Rollin, Johan, kyrkoherde, 212.
- Sophia Gustafva, g. m. S. P. Torslow, 212.
- Ronnovius, Knut Svensson, kyrkoherde, 167.
- Rosen, von, ätt, 155.
- Gustaf Fredrik von, greve, generalguvernör, 155.
- Rosenblad, Olof Bengt, kontraktsprost, 205.
- Rosenius, Carl Olof, väckelsepredikant, 279.
- (Rosensköld), Peder Eriksson, justitiepresident, 283.
- Rosenstein, v., ätt, 239.
- Carl, v., ärkebiskop, 239.
- Rosladin, ätt, 126.
- Rosman, Holger, fil. dr., historiker, 218—223.
- Oskar, läroverksadj., 219.
- Roth, Jöns Nilsson, handlande, 169.
- Jöran, handlande, 169.
- Rothkirch, ätt, 131.
- Hans von, landshövding, 131.
- Rothman, Göran, assessor, 285.
- Roxendorff, C. G. von, frih., generallöjtn., 270.
- Rubzoff, ätt, 126.
- Rudbeck, ätter, 151, 153.
- von, ätt, 151.
- Daniel, assessor, 151.
- Johan Pedersson, stads-skrivare, 53.
- Olof, d. ä., professor, 285.
- Olof, d. y., professor, 153.
- Rudbeckius, Jacob, rektor, 283.
- Rudebeck, ätt, 151.
- Runius, Johan, skald, 279.
- Rutström, Anders Carl, kyrkoherde, 263.
- Carl Birger, medicinalråd, riksantikvarie, 274.
- Rydborg, Viktor, professor, 284.
- Rydin, H. R., professor, 262.
- Rålamb, Anders, frih., kapten, 230.
- Hans Gustaf, frih., hovmarskalk, 227.
- Röckner, släkt, 289.
- Röde, ätt, 222.
- Rönström, Per Ludvig, banyingenjör, 208.
- Sack, ätt, 124, 263.
- Sager, Robert, envoyé, överstekammarjunk., 261 f.
- Sahlgren, Niclas, kommerseråd, donator, 27.
- Sahlin, Albert, fabriksägare, 284.
- Saillard, fransman, 74.
- Sainte-Beuve, Charles Augustin, fransk författare, 66, 72.
- Salin, släkt, 237.
- Saltza, E. F. von, greve, överstekammarjunkare, 220.
- Sandels, Samuel August, greve, generallöjtn., 247.
- Sandqvist, Carl Johan, bankdirektör, 201.
- Elsa Josefina, g. m. B. A. (Sjögren) Torslow, 203.
- Hedvig Vilhelmina, g. m. C. J. (Sjögren) Torslow, 201.
- Nils Henrik, lantbrukare, 203.
- Sandström, Christina Maria, g. m. P. J. Torslow, 210.
- Sanne, Gunnar, godsägare, 236.
- Santesson, släkt, 287.
- Göthilda, g. m. C. J. Krumlinde, 205.
- Sass, von, ätt, 137, 157 f.
- Hartvig Georg, löjtnant, 137.
- Henrik von, ståthållare, 137.
- Schantz, Carl Ludvig von, assessor, 125.
- Schattau, von, ätt, 150.

- Schattau, Jakob von, hov-sekreterare, 150.
- Schauman, ätt, 151, 291.
- Henrik Johan, överstelöjtn., 151.
- Scheckta, Anna Beata, g. m. C. A. Lohe, 121.
- Scheffer, ätter, 143.
- Carl Fredrik, greve, riksråd, 264, 279, 281.
- Ulrik, greve, kanslipresident, 27 f.
- Scheidung, von, ätt, 124.
- Schelling, F. W. J. von, tysk filosof, 255.
- Schenck, ätt, 124.
- Scherzenfeldt, Birgitta, g. m. 1) M. Bernow, 2) J. Lindström, 3) M. Sims, 4) J. Renat, 231.
- Schildt, ätt, 133, 157.
- Johan Henrik, major, 133.
- Jurgen, överste, 133.
- Schlangenfelt, von, ätt, 158.
- Melker von, frih., general-kriegszahlmeister, 158.
- Schlegel, August Wilhelm von, tysk författare, 75—82.
- Schletzer, von, ätt, 143.
- Schlippenbach, ätt, 143.
- Schlyter, Carl Johan, professor, 206.
- Herman, rådmän, 194 f.
- Severin, kyrkoherde, 194.
- Schmaltze, Peter Abel, diplomat, 270.
- Schmidt von Wulffschmidt, se Wulffschmidt, von.
- Schmilinsky, ätt, 153.
- Christoffer, överste, 153.
- Schmiterlow, Bertram, ryttmästare, 154.
- Carl Filip, löjtnant, 154.
- Hans Georg, överste, 154.
- Henning Christian, major, 154.
- Niclas, stabskapten, 154.
- Schmiterlów, ätt, 154.
- Scholander, Dorotea, g. m. C. P. Wiebe, 205.
- Schoultz, von, ätt, 146.
- Schouman, Henrik, kurfurstl. sändebud, 134.
- Johan, överstelöjtn., 134, 138.
- Schrove, von, ätt, 143.
- Schröder, Caspar, konstnär, 289.
- Johan Henric, professor, 274.
- Schröder, Magdalena, g. m. M. Lin(d)man, 172.
- Schulman, ätt, 131, 157.
- Otto, assessor, 131.
- Otto, överstelöjtn., 131.
- Schulte von Ritterfelt, ätt, 143.
- Schultz, ätt, 145.
- Johan Philip, överstelöjtn., 145.
- Maria, g. m. S. O. Örn, 290.
- Martin, general, 145.
- Schumacher, Ragnar Gustaf Wilhelm, löjtnant, 213.
- Schwartz, släkt, 237.
- Schwerin, von, ätter, 143, 155.
- Christian von, kapten, 155.
- Hans von, kapten, 155.
- Otto Fredrik von, överstelöjtn., 155.
- Verner Detlof von, kapten, 155.
- Schwertfeger, Malena, g. m. G. O. Brock, 169.
- Michel, 169.
- Schönfeldt, von, ätt, 145.
- Greger von, politikommissarie, 145.
- Schönleben, von, ätt, 141.
- Johan Benedict von, frih., general, 141.
- Scott, ätt, 137.
- Jacob, överstelöjtn., 137.
- Seaton, Mary, g. m. E. Boström, 236.
- Seba, Albert, holländsk köpman, samlare, 285.
- Seldener, Jöns Henrik, kyrkoherde, 266.
- Severin, Nils Nilsson, åkare, 211.
- Sibbern, Georg, statsminister, 262.
- Sickingen, Franz von, greve, 75.
- Siegroth, von, ätter, 136, 144.
- Gustaf Adolf von, assessor, 136 f.
- Hans Henrik von, överstelöjtn., 144.
- Sigismund, konung av Sverige o. Polen, 128, 158, 281, 286.
- Signeul, Elof, generalkonsul, 91 ff.
- Sihlberg, Anna-Lisa, g. m. O. H. Torslow, 191.
- Sihlberg, Carl August, tåg-mästare, 191.
- Silfverhjelm, ätt, 293.
- Siltmann, D. N. von, preuss. officer, 283.
- Sinclair, ätter, 136, 138, 143.
- Anders, överste, 136.
- C. F., greve, riksråd, 264.
- David, överste, 136, 138.
- Frans, överste, 136.
- Sjöberg, Josabeth, konstnärinna, 287.
- Sjöborg, Nils Henric, professor, 274.
- Sjögren, gren av släkten Tors(s)low, 199—201.
- Hjalmar, professor, 284.
- Sjöström, släkt, 244.
- Skinner, engelsk köpman, 9 f.
- Skjöt-Pedersen, Axel Edvard, dansk läroverksadj., 202.
- Slaghæk, Didrik, biskop, 282.
- Slang, ätt, 291.
- Smalz, Peter Abeli, se Schmaltze.
- Smith, engelsk köpman, 9 f.
- Snakenborg, Jakob Jakobson, se Bååt.
- Snellman, ätt, 293.
- Soldan, Gustaf von, kansli-råd, 283.
- Some, Christer ståthållare, 59, 61 f.
- Soop, Åke, premiäradjutant, 287.
- Sorolainen, Ericus Erici, biskop, 291.
- Spalding, ätt, 148.
- Anna, g. m. H. Braun-johan, 148.
- Catharina, g. m. H. v. Gerdes, 148.
- Elisabet, g. m. N. D. Borgenström, 148.
- Gabriel, kommersepresident, 148.
- Johan, kommissarie, 148.
- Johanna, g. m. 1) J. Wilhelmi, 2) M. Kanter-berg, 148.
- Margareta, g. m. P. Larsson, adl. Gripen-waldt, 148.
- Sparre, ätt, 227.
- Axel Carlsson, frih., riksråd, 192.

- Sparre, Ebba, g. m. A. Leijonhufvud, 224.
- Erik, greve, riksråd 227 ff., 231.
- G. A. V., greve, riksmarskalk, 226 f., 262.
- Görvel Fadersdotter, 266.
- Peder Eriksson, frih. riksråd, 294.
- Ulrika Lovisa, g. m. C. G. Tessin, 231.
- Specht, ätt, 149.
- Carl Gustaf, kapten, 149.
- Catharina Sofia, 149.
- Charlotta, g. m. J. Schultz, adl. Riddercrantz, 149.
- Gertrud Helena, g. m. D. Pfeiff, 149.
- Johan, överstelöjtn., 149.
- Ludvig, kapten, 149.
- Maria Beata, g. m. P. S. Stockman adl. Löwen-
eck, 149.
- Spens, ätt, 143.
- Sperling, ätt, 131.
- Casper Otto, frih., gu-
vernör, 131.
- Sprengtporten, J. W., frih.,
överståth., 264.
- Stackelberg, ätt, 124 f., 140,
155.
- Bernt Otto, greve, ge-
neralgvernör, 155.
- Mattias, v. landshöv-
ding, 140.
- Staël von Holstein, ätt, 135,
147.
- Anne Louise Germaine,
fransk förf., 70, 75, 76,
99.
- Bernhard, ryttmästare,
147.
- Hildebrand, major, 147.
- Jakob, generalmajor,
147.
- Johan, kapten, 147.
- Peter, löjtnant, 147.
- Rickard, ryttmästare,
147.
- Vilhelm, överstelöjtn.,
147.
- Stahl, Johan, borgare i
Pernau, 134, 147.
- Johan, överstelöjtn., 135,
147.
- Mattias, borgmästare,
134, 147.
- Mattias, major, 135, 147.
- Steckzén, K. O., läroverks-
adj., 289.
- Stedingk, C. von, greve, fält-
marskalk, 278.
- Stephan Báthory, konung
av Ungern, 295.
- Steuchius, Mattias, ärke-
biskop, 193.
- Stewardt, ätt, 129.
- Robert, student, 129.
- Stewart, Simon, amirallöjtn.,
129.
- Stiernhielm, Georg, skald,
279, 295.
- Stiernstam, Hedvig Elisa-
beth Adelaid, g. m. H.
L. Moberg, 190.
- Pontus Wilhelm, konsul,
190.
- Stjernström, Edvard, skå-
despelare, 181, 184, 188.
- Strandberg, H., 234.
- Streiff, Philip, diplomat, 270.
- Stridsberg, Gustaf, förfat-
tare, 236.
- Strijk, ätt, 127.
- Hans, landsh., överste,
127.
- Ström, Christina, 2.
- Strömman, släkt, 237.
- Strömstedt, Johan Olof,
strumpfabrikör, 182.
- Sara Fredrika, g. m.
O. U. Torslow, 179, 182f.
- Stuart, ätt, 124.
- Stubbe, ätt, 269.
- Studach, Jakob Lorenz, bis-
kop, 287.
- Sture, Malin, g. m. E. Sten-
bock, 231.
- Stålar, Arvid Eriksson,
krigsöverste, 235.
- Stålhammar, ätt, 265.
- Stöör, ätt, 127.
- Henrik, kungl. hovmä-
tare, 127.
- Sundborg, Nils Peter, färge-
rifabrikör, 204.
- Sursill, släkt, 291.
- Swartling, Olof Henric, gross-
handl., 176.
- Swartz, Edvard Mauritz,
skådesp., 259 f.
- Swedelius, Erik Wilhelm,
prof., 188.
- Sydow, Constance Adelaide
von, g. m. J. E. Tillan-
der, 209.
- Sätherberg, Herman, med.
dr, förf., 181.
- Söderbaum, Hedvig Fred-
rika, g. m. C. J. Sand-
qvist, 201.
- Söderberg, urmakare, 175.
- E. N., redaktör, 249.
- Södergren, Nils, brukspa-
tron, 289.
- Söderman, Johan August,
kapellmästare, 188.
- Johan Wilhelm, musik-
dir., 188.
- Söderström, Sven Olof, dis-
ponent, 191.
- Söfrensen, Nils, prost, 168.
- Söhrman, släkt, 287.
- Tandberg (Tanberg), släkt,
297.
- Taube, ätter, 143 f., 148,
157.
- Evert, överste, 144.
- Georg Johan, frih., ge-
neralmajor, 148.
- Johan, frih., 148.
- Techlean, Anna, g. m. T.
Blom, 120.
- Teczynski, Jan, polsk greve,
vojvod av Krakau, 234.
- Tegel, Erik Jöran, his-
toriekrivare, 281.
- Tegnér, Esaias, biskop,
skald, 259.
- Tersmeden, ätt, 237, 239.
- Tessin, ätt, 265.
- Carl Gustaf, greve, kans-
lipresident, 228—232,
264.
- Nicodemus, d. y., greve,
överstemarskalk, 263.
- Themptander, O. R., dir.,
262.
- Thollös, Niels Hansen, kyr-
koherde, 168.
- Thomander, J. H., biskop,
249.
- Thomsen, C. J., konferens-
raad, dansk fornforskare
och museiman, 274.
- Thomson, ätt, 130.
- Tomas, överste, 130.
- Thorild, Tomas, skald, 284.
- Thott, Otto, greve, 201.
- Thulin, Peter Trulsson, mjöl-
nare, 213.
- Thumb von Weingarten,
ätt, 143.
- Thuri, Johan, författare,
289.
- Thurn von, ätt, 129.
- Frans Bernhard von, gre-
ve, generalmajor, 129.
- Henrik Mattias von, gre-
ve, ambassadör, 129.

- Thåström, Wilhelmina Charlotta, g. m. C. E. Dahlén, 209.
- Tillander, Elisab. (Engel) Catharina, g. m. J. Åbom, 174.
- Ida, g. m. E. Torslow, 209.
- Johan Edvard, kronolänsman, 209.
- Tingvall, släkt, 287.
- Tjulen, Lars Birger, abbé, 287.
- Toll, ätt, 155.
- Carl Fredrik, major, 155.
- Claes Fredrik, stadsmajor, 288.
- Florus, överstelöjtn., 288.
- Johan Christoffer, greve, generalguvernör, 260.
- Tollstedt, Joh. Fr. kapten, 29.
- Tors(s)low, släkt, 165—217.
- Tott, ätt, 140.
- Tottie, Carl, brukspatron, 174, 284.
- Thomas, brukspatron, 3.
- Transkiöld, C. L., riksheraldiker, 285.
- Treileben, ätt, 145.
- Hans von, överste, 145.
- Triewald, Märten, kapten mekanikus, 286.
- Troil, Uno von, ärkebiskop, 283.
- Trolle, ätt, 150, 227 f.
- Arvid, ryttmästare, 150.
- Törnbom, Emma, g. m. R. Frölander, 187.
- Törnflycht, Christina, g. m. C. Piper, 274, 283.
- Christina Margaretha Augusta, g. Wrede Sparre, 231.
- Törngren, Petter, brukspatron, 288.
- Uddenberg, släkt, 287.
- Udnie, ätt, 135.
- Peter, ryttmästare, 135.
- Uexkull, Otto, generalkommissarie, 134.
- Uggas, af, ätt, 264.
- Ulfeld, ätt, 140.
- Ulfsparre, ätt, 264.
- Ulfstand, Thale, 293.
- Ulrich, Axel Sigfrid, professor, 184.
- Ulrich, Johan Christian Henrik, handsekreterare hos Carl XIV Johan, 90.
- Ungern-Sternberg, von, ätt, 135, 139.
- Otto von, frih. överstelöjtn., 135, 139.
- Reinhold von, överstelöjtn., 135, 139.
- Wolmar von, frih., kaptenlöjtn., 135, 139.
- Urne, ätt, 140.
- Urquhart, Johan, överstelöjtn., 136.
- Urqvad, ätt, 136.
- Utter, Peder Månsson, genealog, 222.
- Utterström, Johan Erik, båtsman, 212.
- Wachtmeister, ätt, 264.
- Fredrik, greve, universitetskansler, 262.
- Hans, greve, generaldir., 262.
- Wadenstierna, Anna Brita, g. m. A. Norling, 282.
- Wagenius, Paul, brukspredikant, 289.
- Wagner, Matthias, kyrkoherde, 112.
- Walden, von, ätt, 153.
- Georg Fredrik von, överstelöjtn., 153.
- Walkeling, Hans Cortsen, handlande, 169.
- Jöns Hansson, 169.
- Walkendorff, ätt, 140.
- Wallenius, Gabriel, kronofogde, 291.
- Wallenstrand, Erik, tullinspektör, 173.
- Gustafva Lovisa, g. m. M. Torslow, 173.
- Wallenstråle, M. G., biskop, 225.
- Wallin, släkt, 244.
- Johan Olof, ärkebiskop, 249 f., 284.
- Wallmark, Peter Adam, bibliotekarie, 76.
- Wallrave, ätt, 154.
- Herman, lanträntmästare, 154.
- Wardlau, ätt, 149.
- Johan, kapten, 149.
- Varenius, släkt, 236.
- Varnhagen von Ense, Karl August, tysk författare, legationsråd, 77.
- Warou, Daniel, medaljgravör, 287.
- Wedderkop, von, ätt, 151.
- Magnus, statsråd, 151.
- Wedel, von, ätt, 146.
- Christian Fredrik von, major, 146.
- Wedel-Jarlsberg, F. H. H., norsk diplomat, 262.
- Vegesack, von, ätt, 134, 140, 157.
- Albrecht von, 134.
- Conrad von, rådsherre, 134.
- Georg von, 134, 140.
- Gotthard von, herrenvogt, 134.
- Otto von, överstelöjtn., 134, 140.
- Weibull, Anna Catharina, g. m. C. J. Bergman, 210.
- Weijer, Anna, g. m. 1) D. Kröger, 2) J. Ek, 3) A. Holst, 192.
- Weinholtz, ätt, 150.
- Peter, överstelöjtn., 150.
- Vellingk, ätt, 143.
- Wennerberg, Gunnar, statsråd, landsh., tonsättare, 267.
- Werckman, Ernst, dansk kanslisekreterare, 58, 61.
- Verdelet de Fornoy, ätt, 138.
- Honoré, överstelöjtn., 138.
- Werdenhoff, ätt, 147.
- Claës von, kapten, 147.
- Jost von, ryttmästare, 147.
- Lorentz von, major, 147.
- Wernle, ätt, 147.
- Anna Hedvig, g. m. 1) J. v. Ackern, 2) H. Berger, adl. Gripenstedt, 147.
- Catharina, 147.
- Christina Elisabet, g. m. C. G. Witting, 147.
- Johan, assessor, 147.
- Markus, v. amiral, 147.
- Wernstedt, ätt, 124 f.
- Christoffer von, ståthållare, 125.
- Johan, överstelöjtn., 125.
- Melcher, landshövding, 125.
- Westman, släkt, 1—30.
- Anna, 30.
- Henric, kapten, 289.
- Peter, köpman, 1—30.

- Wetterstedt, Gustaf af, greve, utrikes statsminister, 84, 88, 90.
 — Sofia Emerentia af, g. m. C. O. Mörner, 84, 89.
 Wichman, släkt, 291.
 Wickberg, Carl, sjökapt, 176.
 Vicken, von, ätt, 147, 157.
 — Henrik von, landsh., 147.
 — Wolfgang Otto von, överste, 147.
 Wickman, Anders Gabriel, strandridare, 192.
 Widerholt von Weidenhofen, ätt, 150.
 — J. D., direktör, 150.
 Wiebe, Carl Peter, kontraktspäst, 205.
 — Maria Charlotta, g. m. O. B. Rosenblad, 205.
 Vietinghoff, Johan von, major, 129, 131.
 Wijnblad, Carl, arkitekt, 264.
 Wikner, Pontus, professor, 280.
 Wildeman, Arvid Tönnesson, amiral, 235.
 Willebrand, C. G. V. von, frih., major, 201.
 Willemsens, ätt, 148.
 — Magnus Gabriel, major, 148.
 Willman, Anders, stadsläkare, 204.
 Winding, Johan, kyrkoherde, 194.
 — Petrus, kyrkoherde, 194.
 Winroth, släkt, 236.
 Winssmann, Hans, tysk köpman, 110.
 Winter, ätt, 153.
 — Johan Henrik, kapten, 153.
 Virdestam, G., teol. dr, 285.
 Wirtenberg von Debern, Hans, stathållare, 129.
 Wisocki-Hochmut, ätt, 147.
 — Johan, ryttmästare, 147.
 — Ludvig, löjtnant, 147.
 Witte von Nordeck, ätt, 146.
 Wittenberg, ätt, 129.
 Witting, ätt, 150.
 — Casper Gottlieb, överstelöjtn., 150.
 — Christoffer Georg, överste, 150.
 — Fabian Gottlieb, överstelöjtn., 150.
 — Henrik, kaptenlöjtn., 150.
 — Volter Johan, fänrik, 150.
 Wittingh, Fred. L., 112.
 Wittmack, Claes, handelsman, 121.
 Wittström, Jannica, g. m. T. Persson, 204.
 Voguell, engelsk köpman, 10.
 Wolff, släkt, 239.
 — Hindrik Nathanael, kronfogde, 239.
 Wolffelt, ätt, 143.
 Wollgemuth, släkt, 269.
 Worster, Samuel, köpman, 5.
 Wrangel, ätter, 124 f., 143, 154, 281.
 — Anton Johan, greve, riksråd, 154.
 — Fredrik von, frih., generalfältmarskalk, 281.
 — Herman, fältmarskalk, 294.
 — Herman, greve, envoyé, 262.
 — Otto Reinhold, överstelöjtn., 154.
 Wrede, ätt, 124 f.
 — Fabian, greve, fältmarskalk, 91 ff.
 Wudd, ätt, 143.
 Wulff, Elna, g. m. M. Schwertfeger, 169.
 Wulffschmidt (Schmidt von Wulffschmidt) von, ätt, 153.
 — Benjamin von, kapten, 153.
 — Carl Magnus, von, överstelöjtn., 153.
 — Jakob Pontus von, kaptenlöjtn., 153.
 Wählin, Karl, fil. dr, 286.
 Ydron, Anton, överstelöjtn., 136.
 Yxkull, ätter, 124, 134.
 Yxkull-Gyllenband, Conrad von, överste, 134.
 — Reinhold Johan von, överste, 134.
 Zebetrio (Zebetiof), se Apollof.
 Zelow, ätt, 130, 160.
 — Christer, överstelöjtn., 130.
 — Olof, kapten, 160.
 Ziegler, släkt, 241—243.
 Ziervogel, Christian Fredric, hovkonditor, 242.
 Zimmerman, ätt, 146, 157.
 — Christian, major, 146.
 — Didrik, major, 146.
 Åbergsson, Gustaf Fredrik, överdirektör, 178.
 Åbom, Johan, notarie, 174.
 — Margareta Helena, g. m. N. Z. Holmlund, 174.
 Åkerhielm, Didrik Adolf, kapten, 175.
 — Gustaf Fredrik, frih., statsråd, 177.
 Åkerman, Henrik, envoyé, 262.
 Ährling, Ewald, läroverkskollega, 285.
 Öberg, Per, bergmästare, 281.
 Ödman, släkt, 237.
 Ödmann, S. L., professor, 251.
 Öhlin, släkt, 244.
 Öhman, direktör, 175.
 — Margareta Helena, g. m. E. Wallenstränd, 173.
 Örn, Simon Olofsson, förvaltare, 290.
 Östlund, Johan, kryddkrämare, 172.
 Östman, finländsk släkt, 291.

Följande av Samfundets skrifter utlämnas efter rekvisition hos sekreteraren (adress se nedan) till nedannämnda pris:

- Svenska Autografsällskapets tidskrift**, Del I, nr:s 3, 7—12, årg.
1879—1888 (h. 1, 2 o. 4—6 saknas), per n:r kr. 3:—.
- Svenska Autografsällskapets tidskrift**, Del II, nr:s 1—12, årg.
1889—1896 (340 sid.), lämnas fullständig till nedsatt pris av kr. 18:—.
- Personregister** till delarne I och II (44 sid.) kr. 6:—.
- Personhistorisk tidskrift**:
- Årg. I (1898—1899) h. 3 o. 4 à kr. 3:75 (h. 1 o. 2 slutsålda).
 > II (1900) h. 1 o. 2 à kr. 3:75 (h. 3 o. 4 slutsålda).
 > III (1901) (slutsåld).
 > IV (1902) — årg. XXIV (1923) à kr. 15 per årg. utom årg. VIII (1906), som är slutsåld.
 > XXV (1924) — årg. XXXVII (1936) à kr. 10:—.

Skrifter och Handlingar, utg. genom Svenska Autografsällskapet:

- I. S:t Nikolai kyrkas i Stockholm vigselbok, 1. 1604—1650 och 2. 1651—1700 (182 sid.), utg. av F. U. Wrangel kr. 9:—.
- II. En adlig och furstlig hofpredikant under 1600-talets senare hälft, P. G. Öjer; utg. af Karl af Schmidt (82 sid.) kr. 4:50.
- III. Släkten Aminoff (slutsåld).
- IV. Klosterfolket i Vadstena af C. Silfverstolpe (slutsåld).
- V. Svenska porträtt i samlingarna vid Uppsala universitet, förteckn. af N. Sjöberg (6+87 sid.) med 31 porträtt; ingår i årg. III o. IV.
- VI. Svenskarne under dannebrogen 1848—50, med tillägg (102+24 sid.), af B. Schöldström, med 97 porträtt (slutsåld).
- VII. Svensk genealogisk litteratur, förtecknad af J. A. Almquist (80 sid.) . kr. 6:—.
- VIII. Porträttsamlingarna å Edsberg och Hedensberg (23 sid. och 14 porträtt + 56 sid. och 3 porträtt); ingår i årg. VI h. 3—4 och årg. VII h. 4.

Skrifter, utg. av Personhistoriska Samfundet:

1. Köpings stads tjänstemän 1605—1905 af G. Elgenstierna (106 sid.); ingår i årg. VIII h. 3—4.
2. Kalmar regementes chefer 1623—1907 af F. Rudelius (160 sid. + 23 porträtt); ingår i årg. IX h. 3—4.
3. Register till Personh. Samfundets porträttsamlingar årg. I—III (1906—08); ingår i årg. XI h. 2—4 och XII h. 1—2; även separat kr. 6:—.
4. Personhistoriska anteckningar rörande Kristianstads magistrat och andra stadens tjänstemän under åren 1700—1800, Af Karl Enghoff . . . kr. 6:—.
5. V. Millqvist, Svenska Riksdagens Borgarstånd 1719—1866. Personhistoriska anteckningar; ingår i årg. XIII, h. 2—3, även separat . . . kr. 6:—.
6. Erik XIV:s almanacksanteckningar, hans dagböcker, ritningar och musiknoter i urval, utg. af C. M. Stenbock; ingår i årg. XIV h. 2—3.
7. Olof och Caroline Wijks porträttsamling. Beskrifven af Nils Sjöberg; ingår i årg. XV h. 4.
8. Grefve Reinhold von Rosens porträttsamling. Beskrifven af Nils Sjöberg; ingår i årg. XVI h. 1—2.
9. Namnlistor över officerskårerna vid svenska s. k. mäningsregementen till häst och ståndsdragoner under stora nordiska kriget av V. Hamilton, C. H. Kreüger och E. Leijonhufvud; ingår i årg. XVIII h. 1—2.
10. Namnlistor över officerskårerna vid svenska s. k. mäningsregementen till fot under stora nordiska kriget av E. Leijonhufvud kr. 10:—.
- Dödslistor från och med år 1899 till och med år 1903 à kr. 3:—.
- Margareta Brahes svenska familjeporträtt i Hessen. Beskrifva av Georg W. Fleetwood kr. 10:—.

Medlemsavgiften i Personhistoriska Samfundet är kr. 10:— pr år + 50 öre för porto och uttages såsom postförskott för Personhistorisk Tidskrift. Önskan om inträde anmäles till Samfundets sekreterare, Docent B. Hildebrand, Riksarkivet, Stockholm 2 (tjänstetel. 11 52 32). Bokhandelspris för löpande årgång är kr. 12:50.

Samfundets ledamöter uppmanas att verka för ökning av Samfundets medlemsantal.

Stockholm 1938. Kgl. Boktr. P. A. Norstedt & Söner 373565